SLS ATLANTIS

Georg August WALLIN

SKRIFTER 4

FÄRDERNA TILL MEKKA OCH JERUSALEM 1845–1847

UTGIVARE

Kaj Öhrnberg & Patricia Berg

Georg August Wallin

Skrifter

Band 4

Pilgrimer på vägen till Mekka.
Léon Belly 1861.

Georg August Wallin

Skrifter

Band 4

Färderna till Mekka och Jerusalem
1845–1847

Utgivna av
Kaj Öhrnberg & Patricia Berg
under medverkan av
Kira Pihlflyckt

Svenska litteratursällskapet i Finland · Bokförlaget Atlantis

Utgiven med stöd av Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond
inom Svenska litteratursällskapet i Finland

© Författarna och Svenska litteratursällskapet i Finland 2017

Denna bok är nr 730:4 i serien Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Den tryckta upplagan utgavs 2013 av Svenska litteratursällskapet i Finland och Bokförlaget Atlantis.

Omslagsbilder: Porträtt av Georg August Wallin. R.W. Ekman 1854,
Helsingfors universitetsmuseum Arppeanum. © Foto Matti Ruotsalainen.
Pèlerins allant à la Mecque. Léon Belly 1861. © RMN/Hervé Lewandowski/Paris, Musée d'Orsay.

Textetablering, kollationering och kommentarer: Kaj Öhrnberg, Patricia Berg och Kira Pihlflyckt
Bildredaktör: Kira Pihlflyckt
Omslag och grafisk form: Anders Carpelan
Kartor: Hannu Linkola
Typsnittet WallinSymbol: Jukka Aalto

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-IngaBearbetningar 4.0 Internationell (CC-BY-NC-ND 4.0). För att se en kopia av licensen, besök http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/.

ISBN 978-951-583-269-6 (tryckt utgåva, Finland) www.sls.fi
ISBN 978-91-7353-656-1 (tryckt utgåva, Sverige) www.atlantisbok.se
ISBN 978-951-583-407-2 (pdf), http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-407-2
ISSN 0039-6842 (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland)

Innehåll

Kaj Öhrnberg
Arabien *7*
Kamelen *25*
Vallfärden till Mekka *29*

Om utgåvan *34*
Anvisningar för läsaren *36*

Georg August Wallin
Anteckningar på svenska med arabisk skrift *41*
Väderlek 11 april – 18 november 1845 *46*
Dagsnotiser 14 april – 21 september 1845 *64*
och 11 december 1846 – 30 januari 1847 *72*
Dagbok 11 april – 21 september 1845 och 15 februari – 8 april 1847 *75*
Brev 28 – 30 april 1845 – 25 juni 1847 *211*
Listor över utgifter 28 januari 1845 – 26 oktober 1846 *393*
Universitetsrelaterat material 1 augusti 1846 – 1 juni 1847 *401*

Manuskriptbeskrivningar *435*
Ändringar i handskrifterna *443*

Kommentarer *449*

Register *489*
Ordförklaringar *490*
Personregister *499*
Sakregister *509*

Källor och litteratur *523*
Bildkällor *535*

He is crazed with the spell of far Arabia,
They have stolen his wits away.
Walter de la Mare

The travelling of Arabia seems not unlike the climbing of Everest,
but the correct reply is not ”Because it is there!” but ”Because *I* was there!”
Reyner Banham

Arabien[1]

Kaj Öhrnberg

Att resa till Arabien före oljan var ett själstillstånd. Visserligen förekom det konkreta motiv såsom vetenskapliga frågeställningar, ekonomiska och materiella intressen, eller helt enkelt krasst spionage, men för de Arabienfrälsta var det sinnebilden och de outforskade områdena som utgjorde lockelsen långt in på 1900-talet. I det följande görs ett försök att placera Wallin i den exklusiva grupp av resenärer som trots att de blivit trollbundna av Arabien också bidragit till vår kännedom om Arabiska halvön.

ARABISKA HALVÖN OCH ARABIEN

Arabiska halvön, på arabiska *Jazīrat al-'Arab* (”arabernas ö”), är belägen mellan Röda havet i väster, Indiska oceanen i söder och Persiska viken i öster. I norr avgränsas den historiskt av Eufrat och Jordanfloden. Området är 3,5 miljoner kvadratkilometer stort, 2 200 kilometer från norr till söder och 1 200 kilometer från väst till öst.

Men den konkreta Arabiska halvön är nödvändigtvis inte detsamma som sinnebilden av Arabien. Vi har en mängd benämningar på platser såsom Arabien, Eldorado, Samarkand, Shangri-La, Tibet, Timbuktu och Xanadu, som även i de fall de verkligen har existerat, har omgetts av västerländsk

mytbildning. Av dessa har Arabien frammanat romantiska och äventyrsfyllda föreställningar hos folken norr om Medelhavet alltsedan Antiken. Detta eskapistiska förhållningssätt har dock hela tiden balanserats av militärstrategiskt tänkande samt av en flertusenårig kamp om de viktigaste handelslederna – Persiska viken, Röda havet och Rökelserutten från Arabiska halvöns sydkust till Mesopotamien, Egypten och Medelhavet.

Antikens auktorer indelade Arabien i tre zoner: *Arabia Petraea*, som även inbegrep Sinaihalvön; *Arabia Deserta*, som inbegrep den syriska öknen; och *Arabia Felix*. Det sistnämnda omfattade på de tidiga kartorna största delen av halvön, men kom med tiden att krympa till de sydvästliga delarna av halvön, området vi i dag benämner Jemen (ar. *al-Yaman*). Själva uttrycket *Arabia Felix*, på grekiska *Arabia Eudaemon*, ”det lyckliga Arabien”, beror på ett missförstånd hos grekiska geografer. Arabiskan är ett konsonantspråk där konsonanterna, som vanligen är tre till antalet, är bärare av ordens innebörd. I arabiskan har radikalerna *y-m-n* (y är en konsonant) att göra med något som ligger till höger, på högra sidan, höger hand. Då araberna bestämde och benämnde väderstrecken skedde det med ansiktet riktat mot den uppgående solen, det vill säga mot öst. Med tiden fick det som låg till höger också betydelsen söder. Då dessutom dessa radikaler har kommit att få en bibetydelse av ”lyckosam” uppstod hos geograferna, som försökte översätta de arabiska namnen till grekiska, föreställningen om ”det lyckliga Arabien”. På motsvarande sätt har uttrycket för Syrien (ar. *al-Sha’m*) uppkommit. Radikalerna *sh-’-m* sammankopplas med det som ligger till vänster, på vänstra sidan, vänster hand och kom också att betyda norr. *al-Sha’m* används historiskt för såväl staden Damaskus som hela det historiska Syrienområdet. Dessutom har radikalerna också en bibetydelse av dåligt omen.

Trots att Arabien var ett mytomspunnet sagoland fanns det genom tiderna också en mängd mer materiella, rent konkreta orsaker att söka sig dit. Arkeologin ger belägg på att pärlor var en eftertraktad handelsvara redan för 7 000 år sedan. Pärlfiske var fram till tiden mellan världskrigen Persiska vikens enda betydelsefulla näringsgren, som sedan tynade bort i och med att japanerna började odla pärlor och oljan totalt förändrade levnadsförhållandena på Arabiska halvön. I mesopotamiska källor kan vi även läsa att koppar från det område som i dag är Oman var en viktig råvara, även eftertraktad av omvärlden.

RÖKELSERUTTEN

Antikens kunskap om Arabien uppstod tack vare Medelhavsvärldens behov av rökelse och kryddor. Kryddorna transporterades sjövägen från Indien och det som tidigare kallades Kryddöarna (dagens Moluckerna i Indonesien) till hamnarna vid Arabiska halvöns sydkust eller längre norrut längs Röda havet och Persiska viken, för att sedan med kamelkaravaner föras till hamnstäderna vid Medelhavet. Med sjörutten konkurrerade även den mytomspunna Sidenvägen från Kina. Rökelse och myrra transporterades med kameler längs Rökelserutten från Arabiska halvöns sydkust till hamnstäderna vid Medelhavet. Den bästa hartsen för rökelse, *frankincense* (ar. *lubān*), får man av träd av släkten *Boswellia* (*B. sacra*, *B. carteri*) från Hadramaut och Dhofar, områden som i dag ligger i Jemen och Oman. Myrra (ar. *murr*) utvinns från träd av samma familj som de av vilka man får *frankincense*, men av ett annat släkte, *Commiphora*. Det vanligaste, *C. myrrha*, hittas särskilt på själva halvön och i Afrikas horn. Hartsen och myrran var under Antiken värda sin vikt i guld.

Den traditionella åsikten har varit att Rökelseruttens historia är minst lika lång som hela den upptecknade historien. Vi vet att sumererna och babylonierna i Mesopotamien importerade rökelse från Arabien och att de tidigaste dynastierna i Egypten använde sig av rökelse från Punt. Men i dag tror man att Mesopotamien fick sin harts från Dhofar, sjövägen längs Persiska viken, och att Punt med största sannolikhet var beläget i dagens Somalien. Det fanns med andra ord inget större behov av en rökelserutt landvägen. Men i och med att behovet av dessa lyxvaror ökade bland grekerna och romarna vid Medelhavets norra kust blev transporten ett problem. Nu daterar man uppkomsten av Rökelserutten till åttonde eller sjunde århundradet före vår tideräkning, detta utgående från Bibeln samt det faktum att de olika semitiska språkens beteckningar på rökelse då blev kända bland grekerna. Arkeologin kommer också med bevis på en ökande handel med rökelse under de följande århundradena före vår tideräkning. Resan längs Rökelserutten från Hadramaut eller Dhofar till handelscentrumet Petra (i dagens Jordanien) tog 80 dagar för kamelerna.

Rökelserutten var i själva verket ett antal norrut förande vägar. Tidigare ansåg man att Mekka tack vare Rökelserutten var en betydande handelsstad

Män som samlar upp frankincense. Träsnitt av Ambroise Pare 1582.

redan före islams uppkomst på 600-talet. Nu vet vi bättre:[2] Rökelserutten passerade aldrig staden och karavantrafiken hade dessutom tynat redan under loppet av 300-talet i och med att kristendomen blev den dominerande religionen i Medelhavsområdet. Men varför uppstår då en ny religion, islam, på Arabiska halvön i början av 600-talet? Under loppet av hela 500-talet försökte tidens två stormakter, det kristna Bysans och det zoroastriska Persien, få kontroll över Arabiska halvön samt de två viktiga handelsrutterna Röda havet och Persiska viken. I början av århundradet var stora delar av halvön under bysantinskt välde, och då profeten Muḥammad föddes, enligt tradition cirka 570, var hela södra delen av halvön en persisk satrapi, som möjligen inkluderade även Mekka. Att acceptera den bysantinska formen av kristendom eller persernas zoroastrism skulle således ha inneburit ett beroendeförhållande till endera stormakten. Att anamma islam, en religion som uttryckligen tog avstånd från de tidigare monoteistiska religionerna, var i början av 600-talet en verklig självständighetsförklaring. Islam uppkom således som en motreaktion till de två stormakterna som med sina allierade gjorde intrång på Arabiska halvön. Med islam sade man nej inte bara till judendom, kristendom och zoroastrism utan även till Bysans' och Persiens övervälde.

ARABIEN SOM FRILUFTSMUSEUM

Orientalisten och bibelforskaren professor Johann David Michaëlis (1717–1791)[3] vid Göttingens universitet hade under loppet av 1750-talet lagt upp planer på en stor vetenskaplig expedition till det lyckliga Arabien på den danske konungen Fredrik V:s bekostnad. *Die Arabische Reise*, som företaget kallades, är den första vetenskapliga forskningsresan till Arabiska halvön och ett för upplysningstiden typiskt projekt att systematiskt insamla kunskap. Listan på frågor som Michaëlis önskade resan skulle ge svar på visar samtidigt vad man ansåg sig vara okunnig om. Som en röd tråd i planerna går tanken att man genom att studera förhållandena på Arabiska halvön och beduinernas liv och kamelnomadism kunde få en bättre inblick i den bibliska historien och de forna israeliternas leverne. Man hoppades även att expeditionen skulle ge information om de i Bibeln omnämnda djuren och växterna, om de geografiska förhållandena på Sinai samt om förekomsten av ebb och flod i Röda havet.

En av expeditionens deltagare var Peter Forsskål, född i Helsingfors 1732. Han hade studerat arabiska och följt Linnés föreläsningar i Uppsala innan han reste till Göttingen 1753 för att fortsätta sina studier under Michaëlis handledning. Forsskål var expeditionens naturvetare, men då det visade sig att specialisten i arabiska Frederik Christian von Haven (1727–1763) inte var uppdraget vuxen blev Forsskål också expeditionens arabist.

I början av januari 1761 avseglade expeditionen från Köpenhamn via Marseille, Malta och Konstantinopel till Egypten dit den anlände i september. Under det år resenärerna tillbringade i Egypten studerade Forsskål arabiska och samlade växter och djurpreparat. I oktober 1762 fortsatte expeditionen resan mot Jemen där man tänkte stanna i ett par, tre år. Sommaren 1763 insjuknade Forsskål i malaria och dog i byn Yarīm den 11 juli. Av expeditionens ursprungligen sex deltagare var det endast Carsten Niebuhr (1733–1815) som återvände till Köpenhamn i november 1767. Niebuhr publicerade efter sin återkomst två betydelsefulla böcker om resan, *Beschreibung von Arabien* (1772) och *Reisebeschreibung nach Arabien und anderen umliegenden Ländern* 1–2 (1774–1778). I den senare kan vi läsa följande uppskattande ord om Forsskål:

> Wir bedauerten seinen Verlust gar sehr; denn er hatte durch den vielen Umgang mit den gemeinen Leuten bei seinem fleißigen Botanisieren nicht nur am besten von der ganzen Gesellschaft die arabische Sprache und ihre verschiedenen Dialekte gelernt und war deswegen sehr oft unser Fürsprecher, sondern er nahm sich auch überhaupt des glücklichen Fortganges unserer Reise sehr eifrig an. Er war gleichsam zu einer arabischen Reise geboren. Nicht leicht war er mißvergnügt, wenn es ihm an Bequemlichkeiten fehlte. Er gewöhnte sich gleich nach der Manier der Landeseinwohner zu leben, und dieses ist notwendig, wenn man mit Nutzen und Vergnügen in Arabien reisen will. Sonst wird auch der Gelehrteste nicht imstande sein, in diesen Ländern viele Entdeckungen zu machen.[4]

Det man förundrar sig över är att Wallin aldrig tog upp Forsskåls resa till Arabien, inte ens nämnde dennes namn. Var det måhända tabubelagt, *vestigia terrent*?

Även senare resenärer har, såsom deltagarna i expeditionen till det lyckliga Arabien, bekantat sig med beduinernas kamelnomadism då de velat sätta

sig in i en förgången tids livsform. När engelsmannen Charles Montagu Doughty (1843–1926) gjorde en resa i Arabien 1876–1878 var ett av motiven att observera beduinerna såsom en kvarleva av Gamla Testamentets patriarkaliska samhällsform. Och då den amerikanske arabisten William R. Polk (f. 1929) skulle översätta den förislamiske poeten Labīds (verksam 500-talet) *qaṣīda*[5] företog han 1971 en 2 000 kilometer lång kamelritt från Riyadh till Amman för att sätta sig in i poetens värld.

DEN ÄDLE VILDEN

Vantrivseln i den egna kulturen har befrämjat forskningen av de så kallade främmande kulturerna. De som vantrivdes sökte sig till den fria och otämjda naturen, som en motvikt till allt det konstlade och traditionsbundna som man förknippade med civilisation. Det var framför allt romantikerna som uttryckte sin avoghet gentemot det industrialiserade, materialistiska och borgerliga Europa genom att i öst skapa *Orienten*, en exotisk värld för dagdrömmar och erotisk eskapism. I takt med det expansiva europeiska imperiebyggandet reste missnöjda européer ut för att möta människor som ännu inte drabbats av västerlandets *mission civilisatrice*. Denna människa, den så kallade ädle vilden, trodde sig Wallin ha funnit hos den frihetsälskande beduinen i Arabien.

Varför var en vilde ädel? Före franska revolutionen kunde resenärerna lyfta fram naturfolk som exempel på en livsform som var obunden av civilisationens formaliteter och ståndssystem. Detta endera som någonting eftersträvansvärt eller som ett varnande exempel, beroende på om man strävade efter eller motsatte sig sociala reformer. Efter 1789, då adeln var i fara att förlora sina privilegier, började resenärerna paradoxalt nog uppskatta sådana drag hos naturfolken som avspeglar ”riddarideal”, det vill säga värderingar som var sammanknippade med adeln och därför på nedgång i Europa. Det har till och med föreslagits att i stället för den ädle vilden borde vi tala om den vilde ädlingen.[6]

I sista hand berättar en resenärs åsikter om den ädle vilden mera om honom själv än om de människor han idealiserar. Wallin överförde sina egna värderingar på beduinerna. För honom, som var en oförbätterlig romantiker

och eskapist, var det framför allt fråga om vantrivsel i den egna kulturen, en strävan att komma bort från ”Europas flärd, fåfänga och öfverförfinade bildning”,[7] ut bland människor vars levnadsförhållanden han uppfattade som en antites till allt detta.

DET STORA SPELET

Vi kan utpeka tre händelseförlopp som definitivt har inneburit en omvälvning i omvärldens syn på och intresse för Arabiska halvön. Det första är den imperiebildning som under 1700-talets andra hälft ägde rum i såväl Storbritannien som Frankrike och som kulminerade i slaget vid Waterloo 1815. Det var framför allt de koloniala intressena i Indien som gjorde Arabiska halvön intressant för de två rivaliserande stormakterna. Den franska ockupationen av Egypten 1798–1801 hade som ett uttalat mål att försvåra de brittiska förbindelserna till Indien. Dessutom kan påpekas att denna händelse anses ha inlett den moderna perioden i Mellanösterns historia.

Det andra händelseförloppet är det så kallade stora spelet (the Great Game, Большая игра), det vill säga maktkampen mellan Storbritannien och Ryssland om inflytandet över Centralasien. Det stora spelet handlade egentligen om kontrollen över landvägen till Indien och om Rysslands strävan efter åtkomst till hamnar som inte frös till. Det rysk-persiska så kallade Gulistanfördraget 1813 inledde denna kamp mellan Storbritannien och Ryssland. Trots att Centralasien var det centrala i kampen innebar det geografiska läget att också Arabiska halvön drogs in i det stora spelet. Den politiska maktkampen hade stor betydelse inte bara för Wallins färder på halvön utan också för de nya resplaner han hyste efter återkomsten till Helsingfors 1850. Tanken var då att hans kommande resor skulle finansieras gemensamt av Londons och Rysslands geografiska sällskap.

Wallins försök att i Ryssland hitta finansiering för sin tilltänkta resa till Arabien mötte dock motstånd i S:t Petersburg. Man kom med ett alternativt förslag som gick ut på att Wallin skulle förbinda sig till att under hemresan från Arabien göra en separat forskningsresa till Centralasiens islamiska värld. Ryssland hade redan under en längre tid medvetet strävat efter att expandera till detta område, och det ryska geografiska sällskapet önskade att Wallin

skulle undersöka områdena kring Kabul, Herat, Balkh, Samarkand, Buchara och Khiva. Det verkar som om Wallin till en början var villig att utvidga sin resplan till Centralasien, eftersom det skulle ha garanterat hans planerade resa till Arabiska halvön. Men efter att ha tänkt över saken närmare beslöt Wallin att tacka nej till denna kombinerade forsknings- och militärrekognoseringsresa. Han ansåg även att han inte behärskade de lokala språken tillräckligt bra, och för övrigt var han inte intresserad av Centralasien.

Eftervärldens omdömen om Wallins resor har likväl färgats av det stora spelets intriger. Så har bland annat den engelske orientalisten David George Hogarth antagit att Egyptens vicekonung Muḥammad ʿAlī skickade Wallin som ett specialsändebud till Arabiska halvön för att övervaka den politiska situationen och maktförhållandena där.[8] Ingenting i Wallins skriftliga kvarlåtenskap stöder detta antagande. De ovan skildrade två händelseförloppen hade dock som följd att det från början av 1800-talet till slutet av första världskriget vimlade av ”forskningsresande” på Arabiska halvön med anknytning till Storbritannien, Frankrike, Ryssland och Tyskland.

Det tredje händelseförloppet är upptäckten av olja under 1930-talet, som innebar slutet för den flertusenåriga kamelnomadismen. Det var symptomatiskt att William Polks största problem under den ovannämnda färden i Labīds anda och spår var att finna kameler som kunde uthärda resans strapatser. I dag importerar man kameler från Australien.

SPIONER OCH MEKKAPILGRIMER

Den första moderna och målmedvetna upptäcktsresanden på Arabiska halvön var katalanen Domingo Badía y Leblich (1766–1818), alias ʿAlī Bey al-ʿAbbāsī. Såsom hans antagna arabiska namn visar gjorde han anspråk på att vara en ättling till de abbasidiska kaliferna som förlorat makten till osmanerna 1517. Hans färder förde honom från hov till hov inom den arabisktalande världen och 1807 kom han till Mekka. ʿAlī Bey var den första västerlänning som fastställde stadens läge utgående från astronomiska observationer och detaljerat beskrev den. Dessutom var han den första som såsom ögonvittne hade tillfälle att skildra den stigande maktfaktorn, wahhabiternas läror. Under sin andra vallfärd till Mekka avled ʿAlī Bey, troligen i rödsot. Men

i det stora spelets anda förkunnade fransmännen, hans arbetsgivare, att britterna förgiftat honom.[9] Domingo Badía y Leblichs på franska skrivna *Voyages* utkom 1814.

Den första september 1843 i Paris besökte Wallin ”den tyska bokhandeln och fick den underrättelse att Burkhards resor ej stode att fås i Paris, så att jag nu alldeles utan en ledsagare måste tänka på min färd inåt öknen”.[10] Men som dagboken berättar lyckades han slutligen få verket i sina händer.[11] Boken Wallin letade efter var *Travels in Arabia, comprehending an account of those territories in Hedjaz which the Mohammedans regard as sacred* från 1829, skriven av forskningsresanden Johann Ludwig Burckhardt (1784–1817). Burckhardt studerade i Leipzig, Göttingen och Cambridge med målet att ta sig till Timbuktu, en av dessa mytomspunna orter som eggat den västerländska fantasin, samt söka källan till floden Niger. Han tog anställning i den London-baserade Association for Promoting the Discovery of the Interior Parts of Africa och reste till Aleppo för att förkovra sin arabiska. I väntan på ett lämpligt tillfälle att ta sig till Timbuktu ”upptäckte” Burckhardt två av dagens främsta turistattraktioner i Mellanöstern, nämligen Petra och Abu Simbel, och gjorde sin vallfärd till Mekka som Ibrāhīm ibn ʿAbdallāh 1814. Burckhardt dog i Kairo utan att ha nått målet för sin resa, Timbuktu.

Burckhardts beskrivning av vallfärden, den som Wallin eftertraktade, publicerades postumt. Boken var under en lång tidsperiod den slutgiltiga beskrivningen av Mekka och vallfärden dit, och när Richard Francis Burton (1821–1890) beskrev sin vallfärd 1853 lånade han ohämmat ur Burckhardts beskrivning. Wallins beslut att inte göra utförliga anteckningar under sin vallfärd underlättades säkert av vetskapen om att Burckhardt mycket kompetent redan skildrat allt det väsentliga. Så här skrev Wallin i en artikel på engelska som publicerades i *Journal of the Royal Geographical Society*:

> From Ḥâil I went with the Mesopotamian and Persian pilgrims karawân to Almedîná and Mekká, where I performed the pilgrimage; but I regret to say that I have no geographical details of that journey. My somewhat hazardous situation with the pilgrims, the hastened and fatiguing march, the incommunicative disposition, which by the way this was the first time I witnessed amongst Arabs, owing probably to the many different cares everyone was distracted by and the loathsome company of Persians, who are very awkward and tiresome

> on desert journeys, in conjunction with many other circumstances prevented me from making many questions or taking any annotations.[12]

al-Rubʿ al-khālī

Inför sin andra resa till Arabiska halvön skrev Wallin den 14 december 1847 till Gabriel Geitlin om den planerade resrutten:

> Troligen kommer jag att tillbringa der [i Riyadh] hela sommaren 48. Passar det ville jag göra en excursion till Baghdad och Alḥassa och Baḥrein och möjligen äfven en åt Söder mot den stora tomma öknen som jag föreställer mig breda sig ut mellan Negd och Jemen. Sedan jag fått mitt lystmäte här ville jag bege mig till ʿOmân till Bireima för att derifrån snudda gerad öfver till Mahra lämnande ʿOmân till venster.[13]

Uppgifterna var vaga, ”den stora tomma öknen” föreställde sig Wallin skulle breda ut sig någonstans mellan Najd och Jemen, ett område lika stort som Centraleuropa. Tre år senare, i ett brev skrivet på franska till det ryska geografiska sällskapet och daterat 6 maj 1851, skriver Wallin att han under sin planerade resa ämnade göra exkursioner ”vers le pays, qui dans nos cartes est nommée la partie inhabitée de l’Arabie”.[14] Om Wallins planer på en sådan exkursion hade förverkligats skulle han ha varit den första västerlänning som tagit sig in i ökenområdet al-Rubʿ al-khālī, ordagrant ”den tomma fjärdedelen”, och om han hade tagit sig från al-Buraimī till Mahra som planerat så skulle han ha korsat en del av denna, jordens största enhetliga, sandöken.

Ungefär samtidigt använde Richard Francis Burton benämningen ”Great Sandy Desert” om detta område, vars gränser han önskade fastställa.[15] Men vad berodde den i Indien stationerade Burtons intresse på? Redan i slutet av 1851 var man vid Royal Geographical Society i London medvetna om att Wallins förhandlingar med det ryska geografiska sällskapet hade misslyckats. Britterna hade sedan länge varit speciellt intresserade av Arabiska halvöns södra delar – Muscat, Hadramaut, Mahra och Jemen. Wallins uttalade önskan att besöka Hadramaut både för filologiska studier och för att utforska området mottogs därför med glädje av sällskapets styrelse. Dess sekrete-

Kvitto daterat 4 rabīʿ al-ākhir 1261 (11 april 1845) i Kairo över hyrningen av kameler inför Wallins första resa till Arabiska halvön. Enligt texten förbinder sig uthyraren att föra Wallin till al-ʿAqaba för 200 piaster.

rare dr Norton Shaw (d. 1868) såg sig dock tvungen att, för säkerhets skull, påminna Wallin därom i ett brev daterat 17 november 1851, redan innan britterna fått vetskap om Wallins problem med det ryska systersällskapet. Shaw försäkrade Wallin att en så lärd och driftig resande som Wallin naturligtvis gör upp sin resplan efter eget huvud, men tillade att ”[i]t appears to me very desirable that the province of Hadramaut should form one of the objects of your Mission”.[16]

Wallins problem med det ryska geografiska sällskapet behandlades vid det brittiska sällskapets årsmöte den 24 maj 1852. Ett halvt år senare, i slutet av oktober eller början av november, mötte Burton, som var på sjukledighet i England, sällskapets representanter och den 6 november lämnade han in en noggrant förberedd resplan till styrelsen. Denna plan bär alla tecken på att ha utarbetats av dr Shaw och överste W.H. Sykes (1790–1872), de personer som var insatta i resplanen som Wallin tidigare utarbetat. Med andra ord, Royal Geographical Society hade för avsikt att skicka iväg Burton för att genomföra den resa som Wallin planerat, redan innan man i London fått vetskap om Wallins död.[17] En annan sak är sedan att den föreslagna planen och den av sällskapet den 10 mars 1853 slutgiltigt godkända planen avvek från varandra så till vida att resan skulle inledas med vallfärden till Mekka och Medina. När resan slutligen genomfördes omfattade den endast vallfärden. Burton var intresserad av sitt eftermäle och var därför mera angelägen om att besöka Mekka än Hadramaut.

Wallins goda avsikter beträffande ”den stora tomma öknen”, Burtons påtvingade intresse för densamma så väl som Doughtys i de hårda förhållandena på halvön ständigt vacklande hälsa medverkade till att området förblev en mytisk och hemlighetsfull plats för en lång tid framöver. Det anses allmänt att benämningen al-Rubʿ al-khālī skulle ha lanserats av Doughty i klassikern *Travels in Arabia Deserta*, publicerad 1888. Han hade hört benämningen av lokalbefolkningen som använde namnet för att beskriva den fjärdedel av världen som lämnats obefolkad.[18] Enligt Nabih Amin Faris är uttrycket al-Rubʿ al-khālī inte känt före detta.[19] Men 40 år tidigare, på sin återresa till Helsingfors stannade Wallin hösten 1849 i London för att beskriva sina resor för Royal Geographical Society. I skildringen av sin första ökenresa, som publicerades postumt 1854, skriver han: ”... and that part, which, under the name of Alrabʿ Alkhâlî, is laid down in our maps as the uninhabited wilder-

ness of Arabia, ...”[20] Någon gång mellan 1847 och 1849 hade Wallin således lärt sig benämningen på ”den stora tomma öknen”, men var och av vem?

Det verkar som om den enda arabiska text, som med säkerhet nämner al-Rubʿ al-khālī, är den arabiske lotsen Aḥmad ibn Mājids (ca 1432–ca 1500) *Kitāb al-fawāʾid fī uṣūl al-baḥr wal-qawāʿid*, daterad 1490. Texten har utgivits av den ryske arabisten Teodor Adamovitj Shumovskij (1913–2012) 1984, och översatts till engelska av Gerald Randall Tibbetts 1971 och till ryska av Shumovskij 1985.[21] I texten nämns al-Rubʿ al-khālī en gång i förbifarten, eller två gånger, om vi tror på Shumovskij. Han hävdar att den förislamiska poeten Muhalhil ibn Rabīʿa (verksam i början av 500-talet) i en av sina dikter skulle nämna Rubʿ i betydelsen al-Rubʿ al-khālī: *ka-anna kawākiba al-jauzāʾi ʿūdun / muʿṭafatun ʿalā rubʿin kabīrin*[22], där Shumovskij vill läsa *rubʿin kabīrin* som ”den stora fjärdedelen”, d.v.s. al-Rubʿ al-khālī.[23] Versen såsom återgiven av Shumovskij är korrumperad till versmåttet och hans översättning är inte övertygande.

Den västerländska, framför allt den brittiska, besattheten av Arabien och dess öken fick sin kulmination i utforskandet av ”den stora tomma öknen”. De ökenbesatta ansåg efter första världskrigets slut att det yttersta målet för upptäcktsfärder, ja den enda kvarstående vita fläcken på jorden, var det stora sandhavet på Arabiska halvön.[24] Tiden före och under första världskriget besökte en mängd framstående arabister halvön: på de allierades sida William H.I. Shakespear (1878–1915), Gerard Leachman (1880–1920), Harry S:t John Bridger Philby (1885–1960) och Thomas Edward Lawrence (”Lawrence av Arabien”, 1888–1935), och på centralmakternas sida Max Freiherr von Oppenheim (1860–1946) och Alois Musil (skämtsamt kallad ”Lawrence of Moravia”, 1868–1944). Vi har deras rekognoseringsfärder bland beduinerna att tacka för en stor del av den kunskap vi har om förhållandet på halvön före upptäckten av oljan. Det var framför allt härskaren över Saudiarabien Ibn Saʿūds personlige vän, den till islam omvände Philby som hade satt som mål att som förste ”non-resident explorer”, såsom saken uttrycktes, ta sig över ”den tomma fjärdedelen”. I introduktionen till sitt verk *The Empty Quarter* skildrar Philby sin besatthet av denna öken:

> For fifteen years my life has been dominated by a single idea, a single ambition – rather perhaps a single obsession. Faithfully, fanatically and relentlessly

> through all those years I have stalked the quarry which now, in these pages, lies before the reader – dissected, belabelled and described.[25]

Men Philby var inte ensam om sin passion. År 1930 förberedde sig också en annan britt, Bertram Thomas (1892–1950), för att bli den förste som färdades genom al-Rubʿ al-khālī. Vi kan bara försöka föreställa oss den besvikelse Philby måste ha känt efter att ha mottagit underrättelsen om att Thomas hade färdats genom ”den tomma fjärdedelen” från söder till norr på 58 dagar. Thomas startade i december 1930 från al-Salāla och anlände till Doha vid Persiska viken i februari 1931. Enligt T.E. Lawrence betydde Thomas prestation att upptäcktsfärdernas tid hade nått sitt slut.

Trots besvikelsen startade Philby sin färd från norr till söder i al-Hufūf i januari 1932 för att 68 dagar senare, i mars, anlända till al-Sulayyil. På hans grav i Beirut kan vi läsa: ”Greatest of Arabian explorers”. Detta är en akademisk fråga; säkert är att han under sina över fyrtio år med araberna såg mera av halvön än någon annan gjort och beskrev det han såg i otaliga böcker. Robin Bidwell, som har skrivit en utmärkt historik över utforskandet av Arabiska halvön, anser att upptäckterna på halvön nu var gjorda.

Wilfred Thesiger (alias ”Wilfred of Arabia”, 1910–2003), med sina färder i Arabien mellan 1945 och 1950, visade dock att såväl Lawrence som Bidwell hade förivrat sig. I två olika repriser färdades Thesiger genom al-Rubʿ al-khālī. Medan såväl Thomas som Philby tog sig fram så snabbt som möjligt och på de lättaste vägarna (om man nu vågar använda ett dylikt uttryck om ett av jordens ogästvänligaste landskap), gick Thesiger metodiskt till väga utan hänsyn till omständigheterna och gjorde noggranna anteckningar under alla sina resor. Framför allt hans andra resa har lyfts fram som den förnämsta prestationen i hela Arabiens upptäcktshistoria. Enligt hans icke auktoriserade biograf Michael Asher markerade den andra resan slutet på de äventyrsfyllda upptäcktsfärdernas tid. Hur som helst är Thesigers bok om sina två resor genom al-Rubʿ al-khālī, *Arabian Sands* (på svenska *Arabisk öken*), Arabienlitteraturens stora klassiker.

Men fortfarande fortsätter upptäckterna på Arabiska halvön och i ”den tomma fjärdedelen”, nu med hjälp av bilder tagna från rymdfärjan Challenger 1984. År 1992 kungjordes upptäckten av Ubar, öknens Atlantis, en knutpunkt i *frankincense*-handeln redan för 4000 år sedan. Kanske är det om denna

stad vi i Koranen kan läsa: ”Har du ej lagt märke till, huru din Herre gjorde med ʿĀd / Med det pelarrika Iram, / Vars like ej skapats på jorden” (89:5–7). Minnet av staden Ubar har fortlevt bland araberna till våra dagar, och då Thomas gjorde sin resa genom ”den tomma fjärdedelen” visade hans guide på gamla spår av en väg i marken och sade att där hade vägen till Ubar gått. ”No doubt there are still corners of Arabia to be explored”, såsom John Keay insiktsfullt skriver i Royal Geographical Societys historia över upptäcktsfärder, och fortsätter: ”’The huge white blot’ was never just a hole in the map; it was – is – a hunger of the soul.”[26]

Noter

1 Förutom de studier som här nämns i noterna har denna inledande artikel inspirerats av följande Arabienentusiasmerade böcker och artiklar: Buckley 2000; Canton 2011; Cocker 1992; Levin 2013; Melman 2002; Thesiger 1959.

2 Somliga forskare har dock återgått till den gamla synen, se t.ex. Michail D. Bucharin, *Aravia, Vostotjnaja Afrika i Sredizemnomore*, Moskva: Vostotjnaja literatura 2009, s. 228–232.

3 Om en mycket negativ syn på Michaëlis som människa och arabist, se Johann Fück, *Die arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts*, Leipzig: Otto Harrassowitz 1955, s. 119–120.

4 Carsten Niebuhr, *Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern* I, Zürich: Manesse Verlag 1992, s. 400 (engelsk översättning av Robert Heron, *Travels through Arabia and other Countries in the East* I–II, Perth: R. Morison Junior 1799). Engelsk översättning av citatet i Niebuhr 1799: ”In consequence of his botanical excursions, he had learned more than any of us, of the Arabic tongue, and its different dialects. Fatigue, or the want of conveniences, never discouraged him; he could accommodate himself to the manners of the people of the country; without doing which, indeed, no one can hope to travel with advantage through Arabia. In short, he seemed formed by nature for such an expedition as that in which we were engaged.”

5 En så kallad tendensdikt med upp till hundra verser. Dikten finns översatt i *The Golden Ode by Labid Ibn Rabiah*, translated with an introduction and commentary by William R. Polk and photographs by William J. Mares, Chicago & London: The University of Chicago Press 1974; själva färden är beskriven i William R. Polk and William J. Mares, *Passing Brave*, New York: Alfred A. Knopf 1973.

6 Detta är en idé av Nicholas Thomas, citerad i Harry Liebersohn, ”Discovering indigenous nobility: Toqueville, Chamisso, and Romantic travel writing”, *The American Historical Review* 99, 1994, s. 748, n. 6. Och om vi tror på den kontroversielle antropologen Napoleon Chagnon, såsom jag tror vi bör göra, så hade romantikerna verkligen misstagit sig. Chagnons studie *Yanomamö. The Fierce people*, New York: Holt, Rinehart and Winston 1968 tar redan i titeln avstånd från ”den ädle vilden”. Enligt Chagnon levde denna stam, förebilden för människor som inte hade varit i kontakt med den västerländska civilisationen, i ett tillstånd av kronisk krigföring och, vad värst var, i en kamp om kvinnor. Se Chagnons självbiografi som aningen missvisande heter *Noble Savages. My life among two dangerous tribes – the Yanomamö and the Anthropologists*, New York: Simon & Shuster 2013, *passim*.

7 Nationalbiblioteket (NB), G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins brev till G. Geitlin 2/8 1848, coll. 468.

8 David George Hogarth, *The Penetration of Arabia. A Record of Western knowledge concerning the Arabian Peninsula*, Beirut: Khayats 1966, s. 160–161.

9 För en tolkning kring omständigheterna för ʿAlī Beys död, se Joseph Chelhod, ”Un nouvel éclairage sur la mission et la mort d’Ali Bey”, *Studia Islamica* 80, 1994, s. 165–168.

10 Georg August Wallin, *Skrifter 1. Studieåren och resan till Alexandria*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland (SSLS) 730:1, Helsingfors 2010, s. 123.

11 För dagboken av 12/2 1845, se Georg August Wallin, *Skrifter 3. Kairo och resan till Övre Egypten 1844–1845*, utgivna av

Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, SSLS 730:3, Helsingfors 2012, s. 280.

12 Wallins manuskript i Royal Geographical Society (RGS), se NB, G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins manuskript till artikeln ”Narrative of a Journey from Cairo to Medina and Mecca, by Suez, Arabá, Tawilá, al-Jauf, Jubbé, Háil, and Nejd, in 1845”, coll 468 (fotokopia), s. 45 enligt Wallin, s. 177 enligt RGS. Wallins paginering utgår från lägg medan RGS:s paginering utgår från sida.

13 NB, G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins brev till G. Geitlin 14/12 1847, coll. 468.

14 NB, G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins brev till ryska geografiska sällskapet 6/5 1851, coll. 468. Översättning till svenska: ”mot landet som på våra kartor kallas för den obebodda delen av Arabien.”

15 R.F. Burtons brev daterat 6/11 1852 till Royal Geographical Societys styrelse. Brevet är citerat i Jon R. Godsall, ”Fact and Fiction in Richard Burton’s Personal narrative of a Pilgrimage to El-Medinah and Meccah (1855–6)”, *Journal of the Royal Asiatic Society* 3.3.3, 1993, s. 338; Jon R. Godsall, *The Tangled Web. A Life of Sir Richard Burton*, Leicester: Matador 2008, s. 79: ”I might investigate [...] this Unknown Region, define the limits of that vast tract described by ʻGreat Sandy Desert’ in our maps.”

16 NB, G.A. Wallins arkiv, N. Shaws brev till G.A. Wallin 17/11 1851, coll. 468; se även Godsall 2008, s. 79.

17 Godsall 2008, s. 77–83, 93, 104, 462–463. Ännu i slutet av december 1852 var man i London okunnig om Wallins död.

18 Charles M. Doughty, *Travels in Arabia Deserta* II, London: Jonathan Cape 1964, s. 558: ”The fourth part of the world is called *Rob'a el-Khâly*, the empty quarter: by this commonly they imagine the great middle-East of the Arabian Peninsula; which they believe to be void of the breath of life! – I never found any Arabian who had aught to tell, even by hearsay, of that dreadful country. [...] Now my health failed me; and otherwise I had sought to unriddle that enigma.”

19 Nabih Amin Faris, ”Derivation and Orthography of al-Rubʻ al-Khali”, *Royal Central Asian Journal* XLIV, 1957, s. 28–30.

20 Georg August Wallin, ”Narrative of a Journey from Cairo to Medina and Mecca, by Suez, Arabá, Tawilá, al-Jauf, Jubbé, Háil, and Nejd, in 1845”, *Journal of the Royal Geographical Society* 24, 1854, s. 173; NB, Wallins manuskript till artikeln ”Narrative of a Journey ...”, coll. 468 (fotokopia), lägg 29/s. 113, n. 402.

21 Aḥmad Ibn Mādzjid, *Kniga polje ob osnovach i pravilach morskoij nauki* I–II, T.A. Shumovskij (ed.), Arabskaja morskaja entsiklopedija XVA–B, Moskva: Nauka 1984(II)–1985(I); G.R. Tibbetts, *Arab Navigation in the Indian Ocean Before the Coming of the Portuguese being a translation of* Kitāb al-fawāʼid fī uṣūl al-baḥr wal-qawāʼid *of* Aḥmad b. Mājid al-Najdī *together with an introduction on the history of Arab navigation, notes on the navigational techniques and on the topography of the Indian Ocean, and a glossary of navigational terms*, Oriental Translation Fund, New Series XLII, London: The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland & Luzac and Company Ltd. 1971.

22 Ibn Mādzjid 1984, s. 57. Samma vers finns återgiven i Louis Cheikho (ed.), *Kitāb shu'arā' al-naṣrānīya* I, Bairūt 1890, s. 168: *ka-anna kawākiba al-jauzā'i 'ūdun/mu'aṭṭafatun 'alā rab'in kasīrin*. Versen som är återgiven av Shumovskij är korrumperad till versmåttet vilket dock inte behöver betyda att hans översättning av versen är helt felaktig.

23 Ibn Mādzjid 1985, s. 293, 447.

24 Områdets storlek är 650 000 kvadratkilometer.

25 John S:t Philby, *The Empty Quarter*, London: Century Hutchinson 1986, s. xi.

26 John Keay, ”Asia”, John Keay (ed.), *The Royal Geographical Society History of World Exploration*, London: Guild Publishing 1991, s. 76.

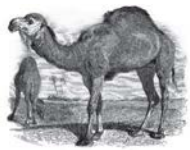

Kamelen

Kaj Öhrnberg

”Men jag kunde anföra många jemnförelsedrag emellan beduinen och hans djur […], om jag ej fruktade att trötta dig med dylikt prat […]; men är något djur intressant, och förtjenar något djur en biografi, så är det i sanning öknens kamel”, skriver Wallin i ett brev till Geitlin (s. 337). Då såväl Geitlin som läsaren gärna skulle ha läst lite mera om kamelen, följer här en kort biografi över detta sympatiska djur utan vilket ingen arabisk kultur överhuvudtaget skulle ha varit möjlig.

Merparten av våra husdjur har domesticerats i Mellanöstern, så även kamelen. Domesticeringen av kamelen gjorde de ofantliga ökenområdena på Arabiska halvön och deras fortsättning, den syriska öknen, tillgängliga för människan och möjliggjorde kamelnomadismen. Senare gjorde kamelen som lastdjur den lukrativa handeln längs Rökelserutten möjlig, och efter att kamelen hade blivit ett riddjur revolutionerade kamelryttaren ökenkrigföringen och lyfte araberna till en betydelsefull faktor även i ett världshistoriskt perspektiv.

I dag förekommer kamelen på jordklotets torra områden, som sträcker sig från Nordafrika till inre Asien (Gobi); Australiens ödemarker fick sin egen kamelpopulation i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet. Kamelens tidigaste förfader levde i Nordamerika under eocenperioden för cirka 45 miljoner år sedan. Den var stor som våra harar. För ungefär 17 miljoner år sedan differentierades familjen Camelidae till de nuvarande stammarna Camelini och Lamini. Kamelens förfäder korsade Berings sund och spred sig till Asien och ända till Nordafrika och Europa, medan laman, alpackan,

vikunjan och guanacon migrerade till Sydamerika. I Asien utvecklades den av oss kända tvåpuckliga och enpuckliga kamelen, *camelus bactrianus* och *camelus dromedarius* (dromedar).

Genetiskt är den enpuckliga och den tvåpuckliga kamelen lika varandra, de hör till samma art och deras korsning är fortplantningsduglig. De båda arternas förmåga att anpassa sig till olika klimatförhållanden är det som skiljer dem åt mest. Centralasiens blåsiga och till och med snöbeklädda högland är den tvåpuckliga och långhåriga kamelens landskap, medan Nordafrika och Arabiska halvöns torra och heta sandöknar är den enpuckliga dromedarens miljö. Det anses allmänt att dromedaren har utvecklats ur den tvåpuckliga kamelen som ett resultat av anpassning till ett varmare klimat där en mindre svettningsyta är en fördel. Detta antagande stöds av det faktum att dromedarens foster till en början har två pucklar, men vid födseln återstår endast en.

Utgående från kunskap som erhållits genom arkeologiska utgrävningar verkar det som om den enpuckliga och den tvåpuckliga kamelen skulle ha domesticerats samtidigt, men var och en på sitt håll. Tidsperioden 3000–2700 fvt anses vara den mest troliga tidpunkten för domesticeringen. Geografiskt skedde domesticeringen för den tvåpuckligas del i dagens Iran och Turkmenistan, medan dromedaren domesticerades på Arabiska halvön, i området vid Persiska viken, i dagens Abu Dhabi och Oman. Men, som Robert Irwin konstaterat i sin fascinerande bok *Camel*: ”there is domestication and domestication”. Under de första tusen åren hade man kamelen främst på grund av den näring man fick av den; ungefär 2000 fvt började man använda kamelen som lastdjur och cirka 500 år senare som riddjur. Vi vet dock inte vilka det var som domesticerade dromedaren på Arabiska halvön. Araber var de inte eftersom de människor som talar semitiska språk på Arabiska halvön – däribland araberna – kom till halvön först cirka 1500 fvt.

Djur domesticeras inte av en slump. Kamelen är ett synnerligen ekonomiskt nyttodjur: dess föda består av öknens törnbuskar, som annars är så gott som obrukbara, och av saltväxter. Kamelen omvandlar denna föda till de mest varierande produkter; bland de viktigaste kan nämnas näringsrik mjölk, kött, skinn och ull. Honan producerar upp till 40 liter mjölk per dag, och mjölkens låga fetthalt gör att den håller länge. Vi skall heller inte glömma spillningen – i de trädlösa öknarna är kamelspillning ett oersättligt bränsle.

Ännu 5 000 år efter att kamelen domesticerades kan vi hos Wallin läsa att det ”bästa och kraftigaste bränsle är dock kameldyngan” (s. 109).

I diskussionerna om varför kamelen domesticerades har det ansetts möjligt att folkgrupper till en början skulle ha följt vildkamelen för att samla upp spillning till bränsle (en vuxen kamel producerar upp till 230 kilogram spillning per år), och för att underlätta detta arbete slutligen domesticerat kamelen. Kamelen kan bära en last på upp till 250 kilogram på längre sträckor och upp till 600 kilogram på kortare sträckor. Lastad går den cirka 40 kilometer per dag, det vill säga upp till 1 000 kilometer per månad. Utan last går den ända upp till 160 kilometer per dag, men därefter krävs tid för återhämtning. En längre oavbruten ritt är möjlig om den dagliga resan inte överskrider 90 kilometer. Sommartid klarar sig kamelen utan dryck ungefär en vecka, på vintern upp till tjugo dygn.

Den viktigaste följden av kamelens domesticering var ändå att de vidsträckta ökenområdena därigenom blev nåbara för befolkningen på halvön och kunde utnyttjas. Förutom att ökenområdena kunde korsas möjliggjorde kamelen också att man bosatte sig där, eller som Wallin säger: ”om detta djur ej finnes, stode Arabiens öknar toma och obebodda” (s. 337). Kamelen kom därmed att utgöra grunden för den specialiserade näringsgren som kallas kamelnomadism. Som riddjur förekommer kamelen först efter att araberna bosatte sig på halvön.

Arabernas militärpolitiska roll är tätt sammankopplad med – kamelsadeln. Fördelen kamelryttaren hade jämfört med hästryttaren var att sitta högre upp än motståndaren. De tidigaste kamelsadlarna, som var löst fästa bakom kamelpuckeln, kunde dock inte erbjuda denna fördel. Trots att vi har uppgifter ända från 800-talet fvt om araber som deltagit i militära operationer, så var det först en ny sorts kamelsadel som fäst ovanpå puckeln – ordagrant – *lyfte* araberna till en betydelsefull position i Mellanösterns historia. Denna sadel, den så kallade nordarabiska kamelsadeln, utvecklades mellan cirka 500 och 100 fvt och var en väsentlig orsak till att den arabiska expansionen på 600-talet förlöpte så snabbt och framgångsrikt.

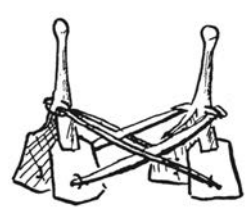

Den nordarabiska kamelsadeln.

På Arabiska halvön och i Nordafrika lever dromedaren i fullständig symbios med människan. Den kamel-

brist som råder på Arabiska halvön (det gäller såväl de ätbara kamelerna som de kameler som används i ridtävlingar) försöker man åtgärda genom att hämta kameler från Australien. I Centralasien lever dock ännu tvåpuckliga vildkameler som inte är avkomlingar till förrymda domesticerade kameler. Nikolai Przhevalsky (1839–1888), en känd rysk Centralasienforskare och forskningsresande, ”hittade” vildkamelerna 1877. John Hare kartlade dessa vildkamelers antal i området kring Mongoliet och Kina på 1990-talet, och nådde slutsatsen att de är högst 1 200 till antalet men troligen färre än 800. Enbart i Kina finns uppskattningsvis 650 stycken, och Hare har med framgång överygat den kinesiska regeringen att grunda ett skyddsområde för de utrotningshotade kamelerna.

Även Koranen påminner oss om att beundra den fullkomligaste av de skapade varelserna: ”Se de då ej på kamelerna, huru de skapats” (88:17).

Litteratur

Bulliet 1975; Dostal 1957, 1979; Hare 1998; Irwin 2010; Knoll and Burger 2012; Kuhnen 1991; Köhler-Rollefson 1993; Macdonald 1990; Potts 2004; Retsö 1991; Rybczynski 2013; Silverstein 2010.

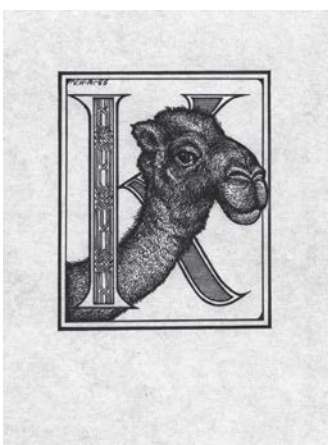

Vallfärden till Mekka

Kaj Öhrnberg

Ett gemensamt drag för de stora kulturerna med sina religioner är att de uppfattar sig som världens mittpunkt kring vilket allting annat kretsar. Detta kommer till uttryck också i de kartor som produceras. Den kinesiska kulturen benämnde sig Chung kuo (pinyin: *Zhōngguó)*, ”mittens rike”, och i enlighet med detta placerades Kina i centrum på världskartorna. De medeltida kristna kartorna hade Jerusalem som centrum, och på kartor producerade inom den vidsträckta islamiska världen, från Iberiska halvön i väst och Centralasien i norr till Timbuktu i söder och Ostindiska arkipelagen i öst, var Mekka navet i centrum för allt.

Mekka, islams heligaste ort, är centrum för den islamiska världens religiositet och målet för miljoner muslimska pilgrimer varje år (2,5 miljoner 2011). Men det är inte enbart vallfärden som ger staden dess betydelse, i den utsträckning att man faktiskt kan tala om en rituell uppfattning av världen. Den rituella tidebönens giltighet är beroende av att den utförs i rätt riktning (ar. *qibla*), det vill säga med ansiktet vänt mot Mekka; ett djur man slaktar skall vara vänt mot Mekka; och en avliden människa skall begravas med ansiktet mot Mekka.

Mekkas betydelse som centrum för den islamiska världen har sin början i det faktum att islams profet Muḥammad föddes där, enligt traditionen omkring år 570. Men det som gör Mekka heligt är att en byggnad som kallas för al-Kaʿba (”kuben”) är beläget där. Redan före islam var Kaʿba en kultplats för en mängd lokala gudomar och ett mål för vallfärder. Efter islams uppkomst anknöt de islamiska teologerna Kaʿba till Abraham, som enligt Koranen var den förste monoteisten. Man hävdade att Abraham under sina vandringar på Arabiska halvön tillsammans med hustrun Hagar och sonen Ismael uppförde Kaʿba som den första monoteistiska helgedomen. För att bevisa sin tro på gud var Abraham beredd att offra sin son, enligt islamiska

teologer inte Isak utan Ismael, men gud lät honom slippa detta. I stället skulle Abraham bygga Kaʿba som en helgedom för gud.

Vallfärden (ar. *ḥajj*) är en plikt för varje muslim som är i stånd att utföra den. Vallfärdsbestämmelserna är grundade på Koranen och på den heliga litteratur som behandlar profeten Muḥammads sed (ar. *sunna*). I sura 3:91 kan vi läsa: ”Där finnas tydliga tecken, Abrahams plats. Den, som träder in i det, är trygg, och vallfärden till templet är en plikt för människorna gentemot gud, för så vitt de kunna finna någon utväg.” Vallfärdens norm är Muḥammads så kallade avskedsvallfärd; de i dag över två miljoner pilgrimerna utför sina riter såsom man tror att profeten gjorde under sin sista vallfärd strax före sin död. Vallfärden är sålunda en vandring i Muḥammads fotspår och en påminnelse om honom.

Mekka kan man naturligtvis besöka – om man är muslim – när som helst, men den religiösa plikten att göra vallfärden måste fullgöras vid en bestämd tidpunkt. Vallfärden sker på bestämda dagar i Dhū al-ḥijja-månaden (”vallfärdsmånaden”), under vilka pilgrimerna utför de riter som är föreskrivna i Koranen och profetens sed. Då det islamiska månåret är elva dygn kortare än vårt solår förskjuts tidpunkten för vallfärden ständigt, och trots att man talar om vallfärden till Mekka så sker en stor del av riterna utanför själva staden.

Utanför Mekka finns sex orter belägna vid de rutter som pilgrimerna färdas längs då de kommer till Mekka. Vid dessa ”stationer” måste man ikläda sig den bestämda vallfärdsdräkten (ar. *iḥrām*). Efter ankomsten till Mekka tar sig pilgrimen genast till moskén för att göra den rituella vandringen runt Kaʿba (ar. *ṭawāf*). Pilgrimen går efter vissa regler sju varv runt Kaʿba, motsols med början i det hörn där den svarta stenen, troligen en meteorit, är inmurad. Därefter tillryggaläggs sträckan mellan de två kullarna al-Ṣafā och al-Marwa (ar. *saʿy*; en sträcka ”ungefär så lång som Esplanaden i Helsingfors” enligt Wallin), som nuförtiden är införlivade i själva tempelkomplexet, sju gånger efter noggranna regler. Allt detta äger rum genast då pilgrimen anländer till Mekka, under de första dagarna av Dhū al-ḥijja.

Den 8 Dhū al-ḥijja börjar den egentliga vallfärden. Pilgrimerna ger sig av från Mekka i riktning mot dalen Minā, cirka 8 kilometer öster om staden. Här övernattar man. Tidigt följande morgon fortsätter man mot en slätt som kallas ʿArafāt, cirka 25 kilometer från Mekka, till ett berg som på arabiska kallas för Jabal al-raḥma, ”barmhärtighetens berg”. Vallfärden kulminerar här, den

9 Dhū al-ḥijja. Hela vallfärdens viktigaste rit, det så kallade ”ståendet” (ar. *wuqūf*) i ʿArafāt, sker nu då man tillbringar dagen på slätten intill berget från det att solen nått middagshöjd till solnedgången. Från berget hålls en predikan med profeten som förebild. Den som inte är närvarande här den 9 Dhū al-ḥijja kan inte kalla sig *ḥājj* eller *ḥājjī*, det vill säga en som gjort den obligatoriska vallfärden till Mekka.

Efter solnedgången skyndar man sig till Muzdalifa, där natten tillbringas. Den 10 Dhū al-ḥijja drar man sedan vidare till Minā där pilgrimerna kastar sju stenar mot en av tre pelare. Dagen avslutas med ett offer där får, oxar eller kameler slaktas som en del av vallfärdsritualen. Detta sker samma dag överallt i den islamiska världen och kallas ”offerfesten” (ar. *ʿīd al-aḍḥā*). Man kan stanna kvar i Minā den 11, 12 och 13 Dhū al-ḥijja. Därefter återvänder pilgrimerna till Mekka och går på nytt sju varv runt Kaʿba. Till slut kan man dricka av Zamzam-källans vatten. Det är vanligt att pilgrimerna efter avslutad vallfärd avlägger ett besök vid Muḥammads grav i Medina, men detta är inte längre en del av vallfärdsritualen. Wallin gjorde detta i omvänd ordning eftersom han besökte profetens grav före själva vallfärden. Så här skriver Wallin om sin pilgrimsfärd till sin lärare Gabriel Geitlin (s. 241):

> Jag fullbordade dock utan fjäsk allt som ålåg mig så att jag nu med full rätt förtjenar titeln af Ḥägg. Utom den fåfängan att kunna mig säga vara en af de tre fyra Europeer, som vågat kuppen, torde jag för framtida resor komma att ha en reel nytta af min pilgrimsfärd.

Koranen förbjuder tillträdet till moskén i Mekka endast för polyteister: ”I, som tron, månggudadyrkarne äro blott styggelse; må de alltså ej nalkas det fridlysta templet” (9:28). Uppenbarligen utvidgades förbudet till att omfatta alla icke-muslimer och hela staden Mekka då portugiser och venetianare under 1400-talets andra hälft började krylla längs vattenlederna kring Arabiska halvön i sina försök att komma allt närmare kryddhandelns centrum.

Här följer en lista över till namnet kända européer som hade besökt Mekka fram till Wallins färd. Uppenbara fantasifärder till Mekka såsom kölnaren Arnold von Harffs (1497) och augsburgaren Emanuel Örtels (1561) har utelämnats, och även vissa av förteckningens resor kan ifrågasättas.

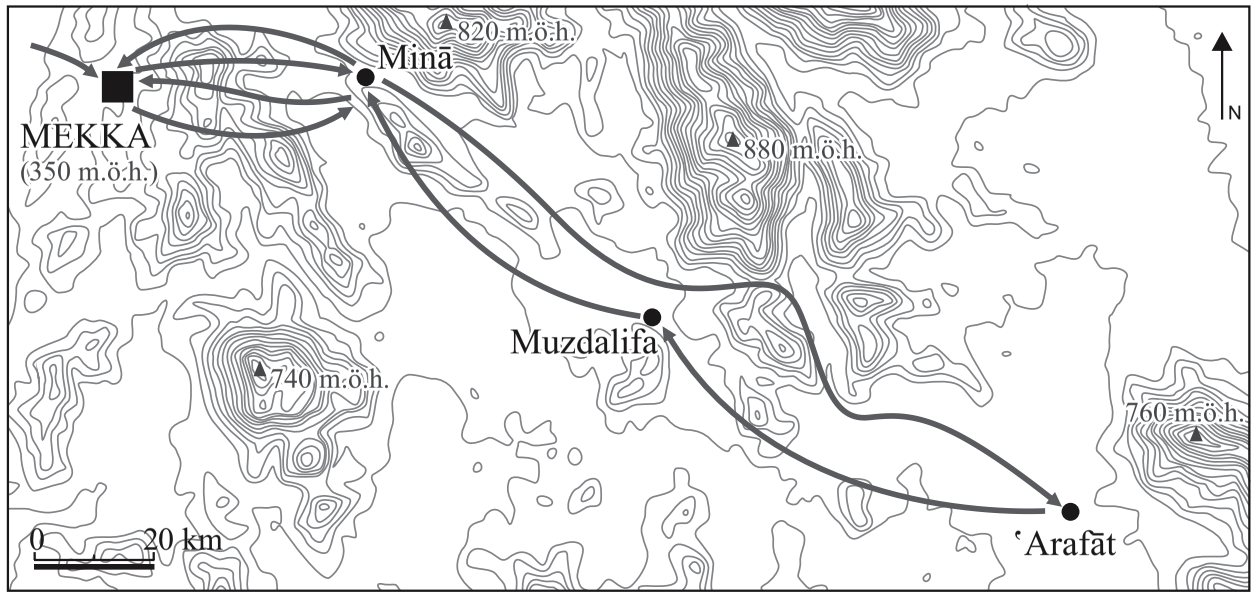

Karta över pilgrimernas rutt i Mekkaområdet.

1–2 Dragon och Caterino Zeno, far och son från Venedig under slutet av 1400-talet
3 venetianaren John Cabot (Giovanni Cabota), som enligt egen utsago (1497) flera gånger besökte Mekka som kryddhandlare på 1480-talet
4 portugisen Pedro de Covilhã på 1490-talet
5 bolognesaren Ludovico de Varthema, alias Yūnus, 1503, den förste icke-muslim som beskrivit vallfärden
6 portugisen Gregorio de Quadra 1513
7 fransmannen Vincent Le Blanc omkring 1568
8 tysken Johann Wild 1607
9 den goafödde portugisen och biskopen Mateo de Castro 1643
10 engelsmannen Joseph Pitts 1685
11 fransmannen Claude Sicard 1724, som hade med sig Frankrikes konsul i Kairo och en katolsk präst vilkas namn inte har bevarats för eftervärlden
12 katalanen Domingo Badía y Leblich, alias ʿAlī Bey al-ʿAbbāsī, 1807
13 den tyskfödde ryske undersåten Ulrich Jasper Seetzen, alias Mūsā al-Ḥakīm, 1809
14 skotten Thomas Keith 1811; var under namnet Ibrāhīm Aghā Medinas militärguvernör 1815
15 italienaren Giovanni Finati, alias Muḥammad, 1814
16 den schweiziskfödde engelsmannen John Lewis (Johann Ludwig/ Jean Louis) Burckhardt, alias Ibrāhīm ibn ʿAbdallāh, 1814
17 fransmannen Léon Roches, alias ʿUmar, 1841
18 Sveriges konsul i Kairo Bertolucci (enligt Richard F. Burton), 1840-talet(?)
19 ålänningen Georg August Wallin, alias ʿAbd al-Wālī, 1845

Men vi kan vara säkra på att tusentals anonyma icke-muslimer besökt Mekka sedan korstågstiden och fram till tiden för Wallins färd, som tjänare, slavar, soldater eller helt enkelt äventyrare.

Om utgåvan

I BAND 4 av *Skrifter* utges Georg August Wallins samtliga kända dagböcker och brev från perioden 11 april 1845 till 25 juni 1847 samt universitetsrelaterat material från åren 1846–1847. Därtill är tre brev skrivna av Gabriel Geitlin till Wallin inkluderat i bandet. Allt som allt utges här 33 lägg och en sida dagboksanteckningar, nio brev skrivna av Wallin (28–30/4 1845, 4/7 1845, 29/3 1846, 12/4 1846, 29/8 1846, 4/12 1846, 3/3 1847, 8/6 1847 och 25/6 1847), tre brev till Wallin (16/1 1846, 16/10 1846 och 12/5 1847), nio originalsidor med listor över väderleksförhållanden och nio originalsidor med dagsnotiser skrivna på svenska med arabisk skrift, tre originalsidor med listor över utgifter på arabiska och persiska samt två stipendieansökningar med tillhörande bilagor. Originalen till fem brev skrivna av Wallin är försvunna och därför i *Skrifter* 4 utgivna enligt den i dagstidningar utgivna versionen (28–30/4 1845, 4/12 1846 och 3/3 1847) eller enligt den i *Georg August Wallins reseanteckningar* 1864–1866 utgivna versionen (29/8 1846 och 8/6 1847). Manuskriptbeskrivningarna gäller endast dokument skrivna av Wallin och endast originalhandskrifter.

Georg August Wallin kom fram till Alexandria den 13 december 1843. Han hade ca ett halvt år tidigare rest från Helsingfors via Hamburg, Paris, Marseille och Konstantinopel till Egypten. Resan var en forskningsresa och huvudavsikten var att undersöka de arabiska dialekterna i Egypten och på Arabiska halvön och bekanta sig med wahhabiternas läror. Dagen innan Wallin reste från Alexandria till Kairo antog han den påhittade identiteten som muslimen ʿAbd al-Wālī från Centralasien. Under återstoden av sin ca sex år långa forskningsresa levde han som arab och muslim. Dagboksanteckningarna i *Skrifter* 4 är indelade i två perioder. Den första innehåller beskrivningar från våren och sommaren 1845 då Wallin gjorde sin första resa till Arabiska halvön och vallfärden till Mekka och Medina. Den andra inne-

håller anteckningar från våren 1847 då han gjorde en kortare resa till Sinai och Syro-Palestina området. Breven inkluderade i *Skrifter* 4 och skrivna av Wallin innehåller liknande anteckningar som dagböckerna; sex stycken är skrivna i Kairo, ett i Dalāgha, ett i Jerusalem och ett i Alexandria. De arabiska listorna över utgifter skrev Wallin också i Kairo. Listorna över väderleksförhållanden och dagsnotiserna på svenska med arabisk skrift skrev Wallin under färderna på Arabiska halvön, på Sinai och i Syro-Palestina området. Anteckningarna över väderleken översatte Wallin delvis till franska och även den franska versionen är inkluderad i del 4.

Wallin skrev under största delen av forskningsresan dagbok och baserade sina brev på dessa dagboksanteckningar. Under resorna till Arabiska halvön, Sinai och Syro-Palestina förde han väderleksobservationer och korta dagsnotiser på svenska med arabisk skrift. Efter återkomsten till Kairo skrev han om dessa till utförligare dagboksanteckningar på svenska. I utgåvan är materialet ordnat gruppvis med väderleksobservationerna och dagsnotiserna på svenska med arabisk skrift först, därefter de längre dagböckerna på svenska, breven och slutligen listor över utgifter i Kairo. Dagböckerna är placerade först eftersom breven i hög grad baserar sig på dem. Inom avsnitten är ordningen kronologisk. Efter listorna över utgifter följer ett sista kapitel med material relaterat till universitetet, i *Skrifter* 4 gäller det två stipendieansökningar. Materialet är sammanhängande utan längre avbrott, men i dagboken saknas lägg nummer 2 av oklar anledning. Inga teckningar förekommer.

Wallin skrev på flera olika språk och använde sig av fem olika alfabet: det latinska, det arabiska, det kyrilliska, det hebreiska och det grekiska (i del 4 dock endast det latinska och det arabiska). I hela utgåvan är främmande ord och uttryck skrivna med latinskt, grekiskt eller kyrilliskt alfabet översatta och kommenterade i den löpande kommentaren och i ordförklaringarna. Främmande ord och uttryck skrivna med arabiskt alfabet är translittererade till latinskt alfabet i den löpande texten. Väderleksanteckningar och dagsnotiser skrivna på svenska med arabisk skrift är återgivna enligt originalet med en transkribering till svenska. Listor över utgifter på arabiska eller persiska är återgivna enligt originalet med en översättning till svenska.

Anvisningar för läsaren

Utgåvans material är återgivet diplomatariskt enligt originalhandskrifterna. En del normaliseringar har gjorts för att underlätta förståelsen av materialet. Dessa normaliseringar gäller främst användningen av versaler, skiljetecken och diakritiska tecken (undantaget Wallins arabiska translittereringar i vilka diakritiska tecken inte har införts). Normaliseringar och konsekvensrättelser har företagits i följande fall:

- Kompletteringar har tillfogats inom [ ] i de fall läsningen av texten annars försvåras.
- Enstaka bortfall av bokstäver har tillfogats inom [ ] i de fall läsningen av ordet annars försvåras.
- Enstaka ord som inte har kunnat tolkas är markerade med [oläsligt].
- Sidbyte i originaltexterna har markerats med ⁑.
- Gemen bokstav återges med versal i början av mening.
- Understrykningar återges med kursiv.
- Utelämnade punkter har införts.
- Överstrykningar, tillägg, ändringar o.s.v. av Wallins hand i originaltexten återfinns i avsnittet ”Ändringar i handskrifterna”.

Allmänna principer för translitterering i utgåvans redaktionella texter:

- Arabiska ortnamn med egyptologisk anknytning och med etablerad svensk form återges i dess svenska form. Övriga ortnamn translittereras från arabiskan.
- Arabiska translittererat enligt *Encyclopaedia of Islam Three* (EI3).

Arabiska personnamn

Det arabisk-islamiska manliga namnskicket placerade sin bärare ganska exakt i samhället.

Namnet består i princip av fem olika namnkategorier:

ism, personligt namn som fås vid födseln (t.ex. Muḥammad)

nasab, faderns namn (t.ex. ibn Yaʿqūb, Jakobs son)

nisba, ett eller flera beskrivande namn som berättar varifrån han är hemma, var han studerat, vad hans yrke är, vilken islamisk lagskola han bekänner (t.ex. al-Shāfiʿī, person som tillhör den shāfiʿītiska lagskolan)

laqab, eventuellt hedersnamn, inte alla förunnat, eller möjligen öknamn (t.ex. Majd al-dīn, religionens ära; al-Ḥāfiẓ, en som kan Koranen utantill; al-Jāḥiẓ, glosögd)

kunya, sonens namn sätts till faderns namn efter att sonen har fötts (Abū al-Ṭāhir, Ṭāhirs far).

Därmed får vi: Abū al-Ṭāhir Muḥammad ibn Yaʿqūb Majd al-dīn al-Shāfiʿī al-Azharī al-Dasūqī al-Miṣrī. Denna Muḥammad, som är son till Yaʿqūb och far till al-Ṭāhir, bekänner sig till den shāfiʿītiska lagskolan, han har studerat vid al-Azhar, och är hemma i staden Dasūq i Egypten. Hans *laqab* ”religionens ära” visar att han sysslar med och uppskattas inom den religiösa lärdomen. Han kallas möjligen Abū al-Ṭāhir, men också Muḥammad är möjligt, eller Ibn Yaʿqūb eller Majd al-dīn eller något av nisborna.

Många av Wallins vänner bär det personliga namnet (*ism*) ʿAbd + någonting (t.ex. ʿAbdallāh, guds tjänare). Inom islam anser man att gud har 99 ”sköna namn” (*asmā’ al-ḥusnā*), det vill säga attribut till gud i Koranen. Dessa attribut sätts till ordet tjänare för att bilda personliga namn. t.ex. ʿAbd al-Khāliq, skaparens tjänare.

Det arabisk-islamiska namnskicket kvarlevde praktiskt taget oförändrat ända till 1900-talet då det började förenklas. Om allt detta kan man läsa utförligare i Schimmel 1993.

Translitterering av arabiskan hos Wallin och i utgåvan

Arabiskan skrivs med en annan skrift vilket gör att återgivandet av den med vårt latinska alfabet utgör ett problem. Då den lärda världen inte har lyckats ena sig om en enhetlig translitterering måste man välja något alternativ och i dagens värld med engelskan som *lingua franca* är det naturligt att ta det engelska som utgångspunkt. Det överraskande är att Wallin efter några strävanden med att bl.a. följa Edward William Lanes olyckliga och kritiserade transkription från 1830-talet mycket snabbt skapade sig ett eget system som står nära dagens engelska. Det är kanske skäl att påpeka att skillnaden mellan translitterering och transkribering är den, att i den förra är det generellt sett inte nödvändigt att känna till uttalet av orden då man överför bokstav för bokstav från ett skriftsystem till ett annat, medan man i transkription åtminstone syftar till att göra det möjligt för läsaren att uttala det skrivna. Wallins system är någonting mellan dessa två.

I den första spalten har vi det arabiska alfabetet, sedan namnet på bokstaven, därefter följer de olika formerna Wallin använder, och till slut det system som utgåvan använder.

ء/ا	alif/hamza	a/ā/’	a/ā/’
ب	bā’	b	b
ت	tā’	t	t
ث	thā’	th	th
ج	jīm/hårt g (i Egypten)	j	j/g
ح	ḥā’	h/hh/ch/ḥ	ḥ
خ	khā’	kh	kh
د	dāl	d	d
ذ	dhāl	dh	dh
ر	rā’	r	r
ز	zāy	z	z
س	sīn	s	s
ش	shīn	sj/sch/sh	sh
ص	ṣād	ṣ	ṣ
ض	ḍād	ʿd/ḍh/ẓ/ḍ	ḍ
ط	ṭā’	ṭ	ṭ

ظ	ẓā’	ṣ/ḍ/ḍs	ẓ
ع	ʿain	ʿ/’	ʿ
غ	ghain	gh	gh
ف	fā’	f	f
ق	qāf	’/ḳ/q	q
ك	kāf	k	k
ل	lām	l	l
م	mīm	m	m
ن	nūn	n	n
ه	hā’	h	h
و	wāw	v/w	w
ى	yā’	j	y

Den klassiska arabiskan har endast tre vokaler: a, i och u men i de olika dialekterna kommer även ett antal andra till användning. Diftongen ”ai/ay” återger Wallin bland annat med ē och diftongen ”au/aw” med o.

Georg August Wallin

Anteckningar på svenska med arabisk skrift

Wallin förde under sina ökenfärder anteckningar över väderleken och skrev därtill dagsnotiser, båda på svenska med arabisk skrift. Han skapade ett eget alfabet vars grundprincip var enkel: han ersatte de svenska bokstäverna med de motsvarande arabiska. Det problematiska är att det finns nio vokaler i det svenska språket men i den skrivna arabiskan endast tre (*a*, *i* och *u*). Wallin löste problemet genom att använda ”överloppskonsonanter” från arabiskan som vokaler i svenskan. Arabiskan har t.ex. tre olika s-ljud, tre olika t-ljud och tre olika h-ljud, och därtill konsonanter som helt enkelt inte har en motsvarigheter i svenskan.

ا	A	پ	P
ب	B	ق	Q
-	C	ر	R
د	D	س	S
-/ع	E	ش	(SH)
ف	F	ت	T
ج	G	ط	U
ه	H	و	V
ي	I	و	W
خ	J	ث	X
ك	K	ذ	Y
ل	L	ز	Z
م	M	ض	Å
ن	N	غ	Ä
ص	O	ظ	Ö

Eftersom Wallin skrev enligt uttalet använder han t.ex. arabiskans ش (sh) bl.a. i följande sammanhang: åtshilliga, inskripshionen, marsh, shelva, shuta. Han följer även ibland sitt eget alfabet då han återger arabiska person- eller ortnamn. Han skrev t.ex. inte ”arab” såsom man skriver det på arabiska عرب utan enligt sitt alfabet اراب och staden ʿArīsh skrev han اريش och inte som det

skrivs på arabiska عريش. Beträffande dubbelkonsonanterna var Wallin inte helt konsekvent. Ibland använde han sig av det arabiska tecknet shadda (ˇ) med vilket man markerar en dubbelkonsonant تيلّ (”till”), ibland skrev han konsonanten två gånger تيلل. I Wallins system är den samordnande konjunktionen ”och” arabiskans korta och koncisa motsvarande, d.v.s. وَ (”wa”).

För väderleksanteckningarna uppfann Wallin ett system av symboler där varje symbol representerade ett visst slags väder. Vid vindarna använde han sig dock av svenska förkortningar, ”sw” för sydväst o.s.v. En upphöjd etta eller tvåa anger vindens styrka. Wallins egen förteckning över symbolsystemet är enligt följande:

⊙ سصل طتان مصلن ⊙ سصل معد لغتتا و سمض مصلن ⊙ معرا و مذكّعت مصلن ⊙ مصلن طتان سصل — لطجنت ينجعن ويند ⊤ رعجن ⊤⊤ معرا رعجن ⊤⊤⊤ مذكّعت رعجن ⊥ داجج } بليثت و { ضسكا ⊕ فلغرا و صليكا ويندار ∴ ديمّا ⊤̄ رعجن ستغنك ⊤⊤̄ ستظرت رعجن سصم سنارت جضر فظربي ϕ سلطت پض رعجنعت و طپهضلّ ϵ ويروعلويندار و صخغمت وغدعر ساكتا و فظجا تذدليجت وغدعر/ ساكتا و فظجا تذدليجت وغدعر

⊙ sol utan moln ⊙ sol med lätta och små moln ⊙ mera och mycket moln ⊙ moln utan sol — lugnt ingen vind ⊤ regn ⊤⊤ mera regn ⊤⊤⊤ mycket regn ⊥ dagg } blixt och { åska ⊕ flera och olika vindar ∴ dimma ⊤̄ regnstänk ⊤⊤̄ störtregn som snart går förbi ϕ slut på regnet och uppehåll ϵ virvelvindar och ojämnt väder / sakta och föga tydligt väder.

Därtill använde han följande symboler utan att redogöra för deras betydelse:

● ○ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ + ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ : J پ

De arabiska bokstäverna används även som siffror och då Wallin återger datum är söndagen dag nummer ett enligt följande tabell:

ا / alif = 1, söndag
ب / bā’ = 2, måndag
ج / jīm = 3, tisdag
د / dāl = 4, onsdag
ه / hā’ = 5, torsdag
و / wāw = 6, fredag
ز / zain = 7, lördag; Wallin använder dock genomgående r (ر) i stället för z (ز).

Uppslag ur Wallins väderleksanteckningar skrivna på svenska med arabisk skrift.
Texten läses från höger till vänster.

Väderlek transkriberad till det latinska alfabetet
11/4–18/11 1845

	solens uppgång	middag	solens nedgång		
w11		35,10		nw t[ill] w +	
r12	18,10	35		ost ⊙	
a13	23,25	36,25	31	ost + ⊤ ⊙ nost +	
b14	24,5	36,5	32	no på aftn no^{2}	
j15	21	27	25	+ nw^{2} ○	
d16	15	26,75	20	⊙ no	
h17	10	25	20	⊙ no^{1}	
w11	16	28	24	⊙ no^{1}	al-Nakhl
r12	25	29	22	al-sikka + ⊥ no ⊙	
a13	14	26		⊙ so	Wādī Tīh
b14	15	33	27	nw ⊙	Wādī Tīh
j15	18,5	31	27	+ ⊙ nw	Wādī Tīh
d16	20	36	30	+ ⊤ sso + ⊤ nw^{1}	Wādī Tīh
h17	17,75	27,25	23	⊙ nw^{1} ⊙ nw^{1} nw ⊙	
w18	15,5	29,5	26	⊙ no ⊙ no ⊙ no	
r19	19	31	30	⊙ no ⊙ no ⊙ sw	
20	19	31	25	⊤ + sw +	
b21	14	24,5		+ ⊙ nw ⊙ nw^{2}	
j22	7	23	18	⊙ nw ⊙ nw	
23	8	27	18,75	⊙ nnw ⊙ nnw	
24	16	26		⊙ so ⊙ so ⊙ nw	
25		27		⊙ nw	Maʿān
26	14	25		⊙ nw	
27			20	⊙ nw ⸗	
28		20	15	nw^{1}	
d [*sic*] 29	14,5	27	20	⊙ nw^{1} nw^{1}	
h [*sic*] 30	17	29	17	⊙ nw	
jumādā al-ūlā 1	13	32	20	⊙ nw	
w2	15	28	23,5	⊙ nw	
r3	16	34	23	● nw ⊥ nw ⊙ nw	
a4	14,25	35	25	⊙ sw ⊙ nw	
b5	17,25	35	24	○ ⊥ nw	
j6	27,5	39	30	+ sw ⊙ oso	

Väderlek
11/4–18/11 1845

	ربیع	سعر	الاخر		
و ١١		٣٥,١٠		نو ت و +	
ر ١٢	١٨,١٠	٣٥		صست ⊙	
١٣ ا	٢٣,٢٥	٣٦,٢٥	٣١	صست + ⊤ ⊙ نصست +	
ب ١٤	٢٤,٥	٣٦,٥	٣٢	نص پض افتن نص[٢]	
ج ١٥	٢١	٢٧	٢٥	+ نو[٢] ○	
د ١٦	١٥	٢٦,٧٥	٢٠	⊙ نص	
ه ١٧	١٠	٢٥	٢٠	⊙ نص[١]	
و ١١	١٦	٢٨	٢٤	⊙ نص[١]	النخل
ر ١٢	٢٥	٢٩	٢٢	السکه + ⊥ نص ⊙	
١٣ ا	١٤	٢٦		⊙ سص	وادی تیه
ب ١٤	١٥	٣٣	٢٧	نو ⊙	وادی تیه
ج ١٥	١٨,٥	٣١	٢٧	+ ⊙ نو	وادی تیه
د ١٦	٢٠	٣٦	٣٠	+ ⊙ سس ص + ⊤ نو[١]	وادی تیه
ه ١٧	١٧,٧٥	٢٧,٢٥	٢٣	⊙ نو[١] ⊙ نو[١] نو ⊙	
و ١٨	١٥,٥	٢٩,٥	٢٦	⊙ نص ⊙ نص ⊙ نص	
ر ١٩	١٩	٣١	٣٠	⊙ نص ⊙ نص ⊙ سو	
٢٠	١٩	٣١	٢٥	⊤ + سو +	
ب ٢١	١٤	٢٤,٥		+ ⊙ نو ⊙ نو[٢]	
ج ٢٢	٧	٢٣	١٨	⊙ نو ⊙ نو	
٢٣	٨	٢٧	١٨,٧٥	⊙ ننو ⊙ ننو	
٢٤	١٦	٢٦		⊙ سص ⊙ سص ⊙ نو	
٢٥		٢٧		⊙ نو	معان
٢٦	١٤	٢٥		⊙ نو	
٢٧			٢٠	⊙ نو ⸙	
٢٨		٢٠	١٥	نو[١]	
د [sic] ٢٩	١٤,٥	٢٧	٢٠	⊙ نو[١] نو[١]	
ه [sic] ٣٠	١٧	٢٩	١٧	⊙ نو	
جمادی الاولی ١	١٣	٣٢	٢٠	⊙ نو	
و ٢	١٥	٢٨	٢٣,٥	⊙ نو	
ر ٣	١٦	٣٤	٢٣	● نو ☾ نو ⊙ نو	
٤ ا	١٤,٢٥	٣٥	٢٥	⊙ سو ⊙ نو	
ب ٥	١٧,٢٥	٣٥	٢٤	○ ☾ نو	
ج ٦	٢٧,٥	٣٩	٣٠	+ سو ⊙ صسص	

d7	21,5	34	22	+ sw ☋ sw nw[1]	
h8	18,5	29	21,5	⊙ nw	
w9	16,25	29	21	⊙ nw	
r10	21	38	22	⊙ nw ⊙ nw	
a11	14,5	34,75		⊙ sw no	Ghadīr Bāʿij
b12	14,75	38	29	⊙ nw no ⊙	
j13	17,5	39	33	pustar samūm	sjuk
d14	21	35,5	31	+ nw ⊙ nw[1]	
h15	15,5	29,75	27	⊙ nw[1] nw nw[1]	
w16	19	35,5	29	⊙ ⊙ ⊙	
r17	19	35,5	32	⊙ no	
a18	21				Jauf
b19	–	–	–		
j20	22	31	30	⊙ no ⊙ nw	
d21	22,5	32,25		⊙	
h22	23	35	32	⊙ nw ⊙	
w23	24,5	33,5		⊙ so	
r24	22	36		⊙ ⊙	
a25	21,25			☋	
b26	23	39		⊙ nw	
j27	22,5			⊙ nw	
d28	23			⊙ nw	
h29	24,5	32,5		⊙ nw ⊙ nw	
w1	22	36		⊙ nw	al-jumādā al-thāniya
r2	22	36		⊙ nw	
a3	25	39		⊙ so ⊙ nw	
b4	24	37		⊙ sw	
j5	23,5	37,5		⊙ no[1] ⊙ sw	
d2 [*sic*]		38		⊙ no	
h7	24			⊙	
w8				s[1]	
r9	24,5	39,5		⊙ nw ⊙ sw	
a10	25	38		⊙ nw ⊙ nw	
b11	25	38,75		⊙ sw	
j12	25	38		⊙ sw	
d13	25,5	38,5		⊙ nw[1] nw	

د ٧	٢١,٥	٣٤	٢٢	+ سو ط سو نو١	
ه ٨	١٨,٥	٢٩	٢١,٥	⊙ نو	
و ٩	١٦,٢٥	٢٩	٢١	⊙ نو	
ر ١٠	٢١	٣٨	٢٢	⊙ نو ⊙ نو	
١١ ا	١٤,٥	٣٤,٧٥		⊙ سو نص	غدير باعج
ب ١٢	١٤,٧٥	٣٨	٢٩	⊙ نو نص ⊙	
ج ١٣	١٧,٥	٣٩	٣٣	پطستار سموم	شطك
د ١٤	٢١	٣٥,٥	٣١	+ نو ⊙ نو١	
ه ١٥	١٥,٥	٢٩,٧٥	٢٧	⊙ نو١ نو نو١	
و ١٦	١٩	٣٥,٥	٢٩	⊙ ⊙ ⊙	
ر ١٧	١٩	٣٥,٥	٣٢	⊙ نص	
١٨ ا	٢١				جوف
ب ١٩	–	–	–		
ج ٢٠	٢٢	٣١	٣٠	⊙ نص ⊙ نو	
د ٢١	٢٢,٥	٣٢,٢٥		⊙	
ه ٢٢	٢٣	٣٥	٣٢	⊙ نو ⊙	
و ٢٣	٢٤,٥	٣٣,٥		⊙ سص	
ر ٢٤	٢٢	٣٦		⊙ ⊙ پ	
٢٥ ا	٢١,٢٥			ط	
ب ٢٦	٢٣	٣٩		⊙ نو	
ج ٢٧	٢٢,٥			⊙ نو	
د ٢٨	٢٣			⊙ نو	
ه ٢٩	٢٤,٥	٣٢,٥		⊙ نو ⊙ نو	
و ١	٢٢	٣٦		⊙ نو	الجمادى الثانيه
ر ٢	٢٢	٣٦		⊙ نو	
٣ ا	٢٥	٣٩		⊙ سص ⊙ نو	
ب ٤	٢٤	٣٧		⊙ سو	
ج ٥	٢٣,٥	٣٧,٥		⊙ نص⊙ سو	
د ٢ [sic]		٣٨		⊙ نص	
ه ٧	٢٤			⊙	
و ٨				س١	
ر ٩	٢٤,٥	٣٩,٥		⊙ نو ⊙ سو	
١٠ ا	٢٥	٣٨		⊙ نو ⊙ نو	
ب ١١	٢٥	٣٨,٧٥		⊙ سو	
ج ١٢	٢٥	٣٨		⊙ سو	
د ١٣	٢٥,٥	٣٨,٥		⊙ نو١ نو	

h14	24,5	39		⊙ sw[1] ⊙ sw	
w15	24	38		○ nw nw[1] ⊙	
r16	23	38		○ nw[1] nw[1]	
a17	23	33,5		☋ nw[1]	
	[solens uppgång]	[middag]			
b18	20	34	dimma :		
d [*sic*] 19	21	35	⊙ nw ⊙ nw		24
20	23				
h21	24	37,5	nw ⊙ nw[1]		
22	24		nw[1]		
23	25	36	: nw		
24	22	35	⊙ sw ⊙ nw[1]		
25	25	36	⊙ nw[1]		
26	25	37	⊙ nw		1 juli
27	25	39	⊙ nw		
28	25		⊙ sw[1]		
29	23		nw[1]		
30	24	37	⊙ nw J		5
a1	23				al-rajab
b2	24	37	nw[1]		
j3	25	36	nw[1] nw		8
d4	26	37	nw[1]		
h5	26				10
w2 [*sic*]					
r7	22	38			
a8	24	38	sw		
b9	26	38,5	nw		14
j10	24	38,5	nw[1] nw		
d11	25		nw		16
12	21				
13	21,5	38	nw		
14	23	38	nw[1] ⚹		
15	23		nw		
16	26				21
17	23,5	37	⊙ nw		
18	23,5	38			

ه ١٤	٢٤,٥	٣٩		⊙ سو١ ⊙ سو	
و ١٥	٢٤	٣٨		○ نو نو١ ⊙	
ر ١٦	٢٣	٣٨		○ نو١ نو١	
١٧١	٢٣	٣٣,٥		☾ نو١	
	[ربيع]	[سعر]			
ب ١٨	٢٠	٣٤	ديمًا:		
د [sic] ١٩	٢١	٣٥	⊙ نو ⊙ نو		24
٢٠	٢٣				
ه ٢١	٢٤	٣٧,٥	نو ⊙ نو١		
٢٢	٢٤		نو١		
٢٣	٢٥	٣٦	: نو		
٢٤	٢٢	٣٥	⊙ سو ⊙ نو١		
٢٥	٢٥	٣٦	⊙ نو١		
٢٦	٢٥	٣٧	⊙ نو		July 1
٢٧	٢٥	٣٩	⊙ نو		
٢٨	٢٥		⊙ سو١		
٢٩	٢٣		نو١		
٣٠	٢٤	٣٧	⊙ نو J		5
١١	٢٣				الرجب
ب٢	٢٤	٣٧	نو١		
ج ٣	٢٥	٣٦	نو١ نو		8
د ٤	٢٦	٣٧	نو١		
ه ٥	٢٦				10
و ٢ [sic]					
ر ٧	٢٢	٣٨			
٨١	٢٤	٣٨	سو		
ب ٩	٢٦	٣٨,٥	نو		14
ج ١٠	٢٤	٣٨,٥	نو١ نو		
د ١١	٢٥		نو		16
١٢	٢١				
١٣	٢١,٥	٣٨	نو		
١٤	٢٣	٣٨	نو١ ☄		
١٥	٢٣		نو		
١٦	٢٦				21
١٧	٢٣,٥	٣٧	⊙ نو		
١٨	٢٣,٥	٣٨			

h19	24,75	39	nw[1]		24
w20	26	39	:		
r21		39	⊙ nw		
a22	23	39	⊙ nw		27
b23	24		nw[1]		
j24	25	39,5	:		
d25	23	39	⊙ nw		30
h26	23				
w27		28,5 [*sic*]			
r28	25	38,25			
29	26	39	nw nw[1]		
30	24,5	37,5	nw[1]		
1	23	37,5	nw[1]		5
2	24	37	: nw[1]		
3	24	38			
w4	24,75	38	nw		8
5	24	38	nw		
6	23	36,85 [*sic*]	nw[1]		
7	20,25	36	nw[1]		
8	23	36	nw[1]		12
9	22,75	35,5	nw[1]		
10	24	35	nw		
w11	21	35	sw nw[1]		
12	20,5	35	sw nw		
13	22	35	sw nw		17
14	24	36	: nw		
15	24	36	sw nw		
16	–	–			20
17	24	36	: nw		
18	25	39,5	: aftn strömoln ok qvalm natn storm		
19	28	40	: strömoln		
20	24,75	43	♁ strömoln ⚚		
21	25	41,5	⚚ ⚚		
22	24	40	dima nw nw ⚚		26
23	26	37	nw[1] nw[2]		

١٩ ه	٢٤,٧٥	٣٩	نو[١]		24
٢٠ و	٢٦	٣٩	:		
٢١ ر		٣٩	⊙ نو		
٢٢ ا	٢٣	٣٩	⊙ نو		27
٢٣ ب	٢٤		نو[١]		
٢٤ ج	٢٥	٣٩,٥	:		
٢٥ د	٢٣	٣٩	⊙ نو		30
٢٦ ه	٢٣				
٢٧ و		٢٨,٥ [sic]			1
٢٨ ر	٢٥	٣٨,٢٥			
٢٩	٢٦	٣٩	نو نو[١]		
٣٠	٢٤,٥	٣٧,٥	نو[١]		
١	٢٣	٣٧,٥	نو[١]		5
٢	٢٤	٣٧	: نو[١]		
٣	٢٤	٣٨			
٤ و	٢٤,٧٥	٣٨	نو		8
٥	٢٤	٣٨	نو		
٦	٢٣	٣٦,٨٥ [sic]	نو[١]		
٧	٢٥،٢٠	٣٦	نو[١]		
٨	٢٣	٣٦	نو[١]		12
٩	٢٢,٧٥	٣٥,٥	نو[١]		
١٠	٢٤	٣٥	نو		
١١ و	٢١	٣٥	سو نو[١]		
١٢	٢٠,٥	٣٥	سو نو		
١٣	٢٢	٣٥	سو نو		17
١٤	٢٤	٣٦	: نو		
١٥	٢٤	٣٦	سو نو		
١٦	–	–			20
١٧	٢٤	٣٦	: نو		
١٨	٢٥	٣٩,٥	: افتن سترظمصلن صك قوالم ناتن ستصرم		
١٩	٢٨	٤٠	: سترظمصلن		
٢٠	٢٤,٧٥	٤٣	♂ سترظمصلن ♃		
٢١	٢٥	٤١,٥	♃ ♃		
٢٢	٢٤	٤٠	ديما نونو ♃		26
٢٣	٢٦	٣٧	نو[١] نو[٢]		

24	21,75	36	: nw[1]		
25	19,75	36	nw :		
26	21	36	: so[1]		30
27	23	38	no so		
28	23,5	38	sw sw		1
29	23,5	37,5	nw nw		
30	17	40	: no		
h1	17,5	36,5	: no so ramaḍān		
2	20	40	so sw[1] samūm		
3	–	–			
4	–	–	–		
5	–	–	–		
6	–	38	𓄿		9
7	22	38	: :		
8	24	36	: 𓄿 : 𓄿		
9	22		nw 𓇋		
10	21	38	: ○ : ⊙		
11	21	37	: ⊙ : ⊙		14
12	21	38	: ⊙ :		
13	22	37	: sw		
d14	21	36	: sw[1]		17
15	–	37,25	: nw		
16	22	38	: nw		19
17	22	35	nw nw[1] ● ⊤		
18	26	37	● sw ● :		
19	24	36	𓄿 ● 𓂋 ⊤ ⊤		22
20	22	36	⊙ nw 𓄿		
21	24	35	⊙ sw ○ ⊤		
22	23	35	𓄿 𓄿		25
23	22	37	⊙ ●		
24	23	36	𓄿 ⊙ 𓂻		
25	23,5	35	𓄿 ⊙ sw 𓄿 sw[1]		28
26	22	31	: ⊙ 𓄿		
27	21	30	: 𓂝 : 𓂝		30
28	24	28,5	𓄿 sw 𓂝 :		
29	24	29,25	𓂝 : ● sw[1]		

٢٤	٢١,٧٥	٣٦	: نو١		
٢٥	١٩,٧٥	٣٦	نو :		
٢٦	٢١	٣٦	: سص١		30
٢٧	٢٣	٣٨	نص سص		
٢٨	٢٣,٥	٣٨	سو سو		1
٢٩	٢٣,٥	٣٧,٥	نو نو		
٣٠	١٧	٤٠	: نص		
١ ه	١٧,٥	٣٦,٥	: نص سص رمضان		
٢	٢٠	٤٠	سص سو١ سموم		
٣	–	–			
٤	–	–	–		
٥	–	–	–		
٦	–	٣٨	⚭		9
٧	٢٢	٣٨	: :		
٨	٢٤	٣٦	: ⚭ : ⚭		
٩	٢٢		نو ⚭		
١٠	٢١	٣٨	: ○ : ⊙		
١١	٢١	٣٧	: ⊙ : ⊙		14
١٢	٢١	٣٨	: ⊙ :		
١٣	٢٢	٣٧	: سو		
د ١٤	٢١	٣٦	: سو١		17
١٥	–	٣٧,٢٥	: نو		
١٦	٢٢	٣٨	: نو		19
١٧	٢٢	٣٥	نو نو١ ● ⊤		
١٨	٢٦	٣٧	● سو ● :		
١٩	٢٤	٣٦	⚭ ● } ⊤ ⊤		22
٢٠	٢٢	٣٦	⊙ نو ⚭		
٢١	٢٤	٣٥	⊙ سو ○ ⊤		
٢٢	٢٣	٣٥	⚭ ⚭		25
٢٣	٢٢	٣٧	⊙ ●		
٢٤	٢٣	٣٦	⚭ ⊙ ⚭		
٢٥	٢٣,٥	٣٥	⚭⊙ سو⚭ سو١		28
٢٦	٢٢	٣١	: ⊙ ⚭		
٢٧	٢١	٣٠	:⚭ : ⚭		30
٢٨	٢٤	٢٨,٥	⚭ سو ⚭ :		
٢٩	٢٤	٢٩,٢٥	⚭ : ● سو١		

shawwāl w1	23	30,5	⊥ : ⊥ sw		3
r2	24	27	● sw[1] ⊤ ⊤		
3	19	30,5	⊙ : ⊙ sw		
4	18,25	28	⊙ : ⊥ sw		6
5	18,25	30,5	⊙ : ⊥ : nw sw ⊤		
6	17	30	⊥ s ⊥ s		
h7	20,5	30	⊥ : ⊥		
8	19	29	⊙ : ⊥		10
9	16,25	31	⊙ : ⊙ :		
10	17	32–29	⊙ : ⊥ s		
11	21	28	⊥ so[1] ⊥		13
12	20,25	29,25	⊙ : ⊙		
13	17,75	28	⊙ : ⊙ so[1]		
14	15,5	29	⊙ : ⊙ nw[1]		16
w15	12,5	28	⊙ : ⊙ nw[1]		
16	12	26,5	⊙ : nw[1] ⊙		
17	14,75	25	● : ⊥ :		
18	15	28	⊥ : ● so[1] nw[1]		
19	12,75	26	⊙ : ⊙		21
20	12	26,5	⊙ : ⊥		
21	17	28:32,5	⊙ : sw[1] ⊥		
w22	13	26	⊙ : sw ⊥		
23	14,75	26	⊙ : ⊙ :		25
24	15	27,5	⊙ : ⊙ sw		
25	15	26	⊙ : ⊙ sw		
26	12	27,75	⊙ : ⊙ :		28
27	12	27	⊙ : ⊙ sw		
28	13,5	27	⊥ : ⊥ sw[1]		
w29	12	26	⊥ : sw ⊙		
dhū al-qaʿda 1	13	26	⊥ : ⊥ s[1]		
2	16	26	⊥ : ⊥		
3	11,75	25,5	⊙ : ⊙ sw		
4	12	25	⊙ : ⊙ sw		
5	15	31:26	⊙ sw ⊙ [1]		
6	12	26	⊙ : ⊙ sw		
7	–	–	⊥ ⊥		

شوال و ١	٢٣	٣٠,٥	☉: ⚷ سو		3
ر ٢	٢٤	٢٧	● سو١ ⚷ ⊤ ⊤		
٣	١٩	٣٠,٥	⊙: ⊙ سو		
٤	١٨,٢٥	٢٨	⊙: ⚷ سو		6
٥	١٨,٢٥	٣٠,٥	⊙: ⚷: نو سو ⊤		
٦	١٧	٣٠	⚷ س ⚷ س		
٧ ه	٢٠,٥	٣٠	⚷: ⚷ ♃		
٨	١٩	٢٩	⊙ : ⚷ ♃		10
٩	١٦,٢٥	٣١	⊙: ⊙:		
١٠	١٧	٢٩–٣٢	⊙: ⚷ س		
١١	٢١	٢٨	⚷ سص١ ⚷ ♃		13
١٢	٢٠,٢٥	٢٩,٢٥	⊙: ⊙ ♃		
١٣	١٧,٧٥	٢٨	⊙: ⊙ سص١		
١٤	١٥,٥	٢٩	⊙: ⊙ نو١		16
و ١٥	١٢,٥	٢٨	⊙: ⊙ نو١		
١٦	١٢	٢٦,٥	⊙: نو١ ⊙		
١٧	١٤,٧٥	٢٥	●: ⚷: پ		
١٨	١٥	٢٨	⚷: ● سص١ نو١		
١٩	١٢,٧٥	٢٦	⊙: ⊙ ♃		21
٢٠	١٢	٢٦,٥	⊙: ⚷ ♃		
٢١	١٧	٣٢,٥ : ٢٨	⊙: سو١ ⚷		
و ٢٢	١٣	٢٦	⊙: سو ⚷		
٢٣	١٤,٧٥	٢٦	⊙: ⊙:		25
٢٤	١٥	٢٧,٥	⊙: ⊙ سو		
٢٥	١٥	٢٦	⊙: ⊙ سو		
٢٦	١٢	٢٧,٧٥	⊙ : ⊙:		28
٢٧	١٢	٢٧	⊙: ⊙ سو		
٢٨	١٣,٥	٢٧	⚷: ⚷ سو١		
و ٢٩	١٢	٢٦	⚷: سو ⊙		
ذو القعده ١	١٣	٢٦	⚷: ⚷ س١		
٢	١٦	٢٦	⚷: ⚷ ♃		
٣	١١,٧٥	٢٥,٥	⊙: ⊙ سو		
٤	١٢	٢٥	⊙: ⊙ سو		
٥	١٥	٢٦:٣١	⊙ سو ⊙ ♃١		
٦	١٢	٢٦	⊙: ⊙ سو		
٧	–	–	⚷ ⚷		

8	–	–	♁ ♁ ⊤ s ⸙		
[9]	1[oäslig]	22	♃ s ♁ sw		
10	13	23	♃ : ♁ sw ⊤		
11	11,25	22	⊙ : ⊙ sw		
12	14,25	23	● : ♄ s ⊤[1]		
13	14	24	♃ : ♃ s ⊤[1]		
14	15,5	22	● : ● s[1] ⊤[1]		
15	15	24	● : sw[1]		
16	13	21	♄ sw ⊙ sw		
17	10	22	⊙ : ⊙ nw		
18	8,75	25	⊙ : ♃ :		

٨	–	–	⚷ ♁ ⊤ س ⚹		
[٩]	[oläslig][١]	٢٢	♁ س ♁ سو		
١٠	١٣	٢٣	♁ : ♁ سو ⊤		
١١	١١,٢٥	٢٢	⊙ : ⊙ سو		
١٢	١٤,٢٥	٢٣	● : ♁ س ⊤[١]		
١٣	١٤	٢٤	♁ : ♁ س ⊤[١]		
١٤	١٥,٥	٢٢	● : ● س[١] ⊤[١]		
١٥	١٥	٢٤	● : سو[١]		
١٦	١٣	٢١	♁ سو ⊙ سو		
١٧	١٠	٢٢	⊙ : ⊙ نو		
١٨	٨,٧٥	٢٥	⊙ : ♁ :		

Väderlek skriven av Wallin på franska
12/4–19/7 1845

1845 April 12	au lever du Soleil	Midi	Coucher du Soleil	
	Centigrade	Centigrade	Centigrade	
-	18.10	35	31	E clair
13	23.25	36.25	31	E couv. pluie par gouttes – clair NE
14	24.0	36.5	32	NE vers le soir NE[2]
15	21	27	25	NO[2]
16	15	26.75	20	clair NE
17	10	25	20	clair NE[1]
18	16	28	24	clair NE[1]
19	25	29	22	de la rosée NE clair
20	14	26	20	clair SE
21	15	33	27	clair NO
22	18.5	31	27	NO clair
23	20	36	30	SSE couv. pluie NO[1]
24	17.70	27.25	23	NO[1] clair
25	15.5	29.5	26	NE clair
26	19	31	30	NE clair; le soir SO
27	19	31	25	SO couvert
28	14	24.5	20	clair NO[2]
29	7	23	18	NO clair
30	8	27	18.75	NNO clair
Mai 1	16	26	17	SE clair – NO
2	16	27	18	NO clair
3	14	25	16	NO clair
4	15	28	20	NO clair
5	13	20	15	NO[1] clair
6	14.5	27	20	NO[1] clair
7	17	29	17	NO
8	13	30	20	NO
9	15	28	23.5	NO
10	16	34	23	NO
11	14.25	35	25	SO – NO
12	17.25	35	24	NO
13	27.5	39	30	SO – ESE ⌘
[M]ai 14	21.5	34	22	SO couv. – NO[1]

15	18.5	29	21.5	NO
16	16.25	29	21	NO
17	21	38	22	NO
18	14.5	34.75	23	SO – NE
19	14.75	38	29	NO – NE
20	17.5	39	33	samoum de tous les points
21	21	35.5	31	NO[1]
22	15.5	29.75	27	NO[1]
23	19	35.5	29	divers. vents
24	19	35.5	32	NE – divers
25	21	36	30	NE
26	...	...	...	
27	22	31	30	NE–NO
28	22.5	32.25	29	
29	23	35	32	NO
	Lever du soleil	Deux heures après midi		
30	24.5	33.5	SE	
31	22	36	Diverses vents	
[J]uin 1	21.25	35	D:o	
2	23	39	NO	
3	22.5	37	NO	
4	23	38	NO	
5	24.5	32.5	NO	
6	22	36	NO	
7	22	36	NO	
8	25	39	SE–NO	
9	24	37	SO	
10	23.5	37.5	NE[1]–SO	
11	24	38	NE	
12	24	39	–	
13	25	39	S[1]	
14	24.5	39.5	NO–SO	
Juin 15	25	38	NO	
16	25	38.75	SO	

17	25	38	SO	
18	25.5	38.5	NO	
19	24.5	39	SO[1]	
20	24	38	NO[1]	
21	23	38	NO[1]	
22	23	33.5	NO[1]	
23	20	34	couv. et broui[ll]ard	
24	21	35	NO	
25	~~28~~ 23	36		
26	24	37.5	NO[1]	
27	24	36	NO[1]	
28	25	36	couv. NO	
29	22	35	SO–NO[1]	
30	25	36	NO	
Juillet 1	25	37	NO	
2	25	39	NO	
3	25	38	SO[1]	
4	23	36	NO[1]	
5	24	37	NO	
6	23	37	NO	
7	24	37	NO[1]	
8	25	36	NO[1]	
9	26	37	NO[1]	
10	26	–		
11	–	–		
12	22	38		
13	24	38	SO	
14	26	38.5	NO	
15	24	38.5	NO[1]	
16	25		NO	
17	21			
18	21.5	38	NO	
19	23	38	NO[1]	

Uppslag ur Wallins dagsnotiser skrivna på svenska med arabisk skrift under hans första resa på Arabiska halvön.

Dagsnotiser transkriberade till det latinska alfabetet 14/4–21/9 1845

från 14 [april 1845] Agrūd kl. 12¾ OtS ok OSO til kl. 3½ 15 op kl. 11 OSO til Mabʿūk kl. 5½ från brunn Mabʿūk kl. 8 NO til kl. 10½ mut berget al-Rāḥa veku då in i berget ok gngu til kl. 11⅓ i O berget är kalk lägrade 16 up kl. 10½ vägn mäst i O mellan bärg i Wādī Farāshāt al-shīḥ til högr berget al-Rāḥa til vänstr gabal Ḥumaira denna dal tillhör Ṭarābīn kl. 11¼ till Balʿīm al-maghāriba pass af ungefär ¼ timma kl. 3⅔ lägrade i Ḥashm al-farwa shilnā kl. 5¼ och kumu till sikkat al-ḥajj höga bärg vägn mest i O til Sail Abū Suwād slutt af dena bergsdal Thamīlat al-darāwīsh härfrån ut kl. 8½ på den stora Wādī al-Burūk vägn SOtO til bärgt Ḥasan häreftr böjr sig vägn mera i SO lägrade kl. 11⅓ på den öpna slätn 17 up kl. 10¾ qīlnā från kl. 2⅔ til kl. 5¼ och hunu al-Nakhl kl. 10¾ därfrån 18 kl. 8½ aftn vägn i SO och S lägrade kl. 12½ 19 upp kl. 12 morgn al-sikkat SO qīlnā kl. 4 shilnā kl. 6½ SO och O kl. 11½ djup dal melan berg vägn mera O tils vi huno djupare dal med mykn rabīʿ lägrade kl. 1¾ 20 up lastade kl. 11⅓ vägn O och SO hunno kl. 12½ til brunn Qurais khauf min ʿurbān Ḥagāyā wa-ghairihi här 3 brunar aw flere daln och al-sikkat SO lägrade kl. 3½ shilnā kl. 5½ vägn genom de underliga kalk dalarne ok bergn af Qurais kommu ungefär kl. 10½ i Wādī Tīh wa-ḥaṣalnā nagʿ al-shaikh Sālim al-Ḥawī kl. 12½. ⁂

shilnā vi steg upp

sikkat al-ḥajj pilgrimsvägen

qīlnā vi tog en paus

al-sikkat vägen

rabīʿ grönska, bete

khauf min 'urbān Ḥagāyā wa-ghairihi fruktan för Ḥajāyā och andra beduiner

aw eller

wa-ḥaṣalnā nagʿ al-shaikh Sālim al-Ḥawī och vi kommo till sheikh Sālim Ḥawīs tält

ṭabl trumma, trummslag

16[2] kl. 10 aftn ut från al-shaikh Sālim genm Wādī Tīh i N och NNW kl. 11⅓ på berg väg NO stur svart dal halt kl. 12 ½ 17 up kl. 2¼ ONO kl. 3¼ stor slätt bredande sig ok öppn åt NO kl. 3¼ til högr Wādī Ḥamāda der ibland om nattn hörs ṭabl ok ingn vet varfrån i jordn väg NO med daln halt kl. 5⅙ up kl. 8 NO och N NO högre slät eftr ½ tima åt O kl. 9 genm berg i O ut på annan stor slät i ONO kl. 10⅓ genm berg NO anan slät ok här början af ʿAraba med svarta berg väg öfr slät NNO vid maghrib in i ʿAraba svarta berg halt kl. 1½ i trång dal khauf min ḥarāmīya 18 up kl. 10⅔ ONO eftr ½ tima up på berg stego up ok ned genm förfärliga berg ok dalar ända til kl. 2½ då vi gorde halt i en dal der ovanligt stora ok höga trän stodo af ṣanṭ[3] up kl. 3¼ genm trånga bergsdal mest NO med bugtr slut kl. 5⅔ här väg til grota halfannan dag från ʿAqaba ok tre dagar från Wādī Mūsā här den egentliga Wādī ʿAraba i NNO

maghrib solnedgång

khauf min ḥarāmīya fruktan för rövare

فرضن١٤ اجرود كل ١٢ ٣/٤ ص ت س صك ص س ص تيل كل ٣ ١/٢ ١٥ صپ كل ١١ ص س ص تيل مبعوك كل ٥ ١/٢ فرضن برطنن مبعوك كل ٨ نص تيل كل ١٠ ١/٢ موت بعرجعت الراحه وعكو دض ين ى بعرجت صك جنجو تيل كل ١١ ١/٣ ى ص بعرجعت غر كالك لغجرادع ١٦ طپ كل ١٠ ١/٢ وغجن مغست ى ص معلّان بغرج ى وادى فراشات الشيح تيل هظجر بعرجعت الراحة تيل وغنستر جبل حميره دعنّا دال تيلّهظر طرابين كل ١١ ١/٤ تيل بلعيم المغاربه پاسّ اف طنجعفغر ١/٤ تيمّا كل ٣ ٢/٣ لغجرادع ى حشم الفروه شلنا كل ٥ ١/٤ و كومو تيل سكة الحج هظجا بغرج وغجن معست ى ص تيل سيل ابو سواد سلطتت اف دعنا بعرجسدال ثميلة الدراويش هغرفرضن طت كل ٨ ١/٢ پض دعن ستصرا وادى البروك وغجن سص ت ص تيل بغرجت حَسَن هغرعفتر بظخر سيج وغجن معرا ى س ص لغجرادع كل ١١ ١/٣ پض دعن ظپنا سلغتن ١٧ طپ كل ١٠ ٣/٤ قيلنا فرضن كل ٢ ٢/٣ تيل كل ٥ ١/٤ و هطنو النخل كل ١٠ ٣/٤ دغرفرضن ١٨ كل ٨ ١/٢ افتن وغجن ى س ص و س لغجرادع كل ١٢ ١/٢ ١٩ طپّ كل ١٢ مصرجن السكه سص قيلنا كل ٤ شلنا كل ٦ ١/٢ سص و ص كل ١١ ١/٢ دخطپ دال معلان بعرج وغجن معرا ص تيلس وى هطنص دخطپارع دال معد مذكن ربيع لغجرادع كل ١ ٣/٤ ٢٠ طپ لاستادع كل ١١ ١/٣ وغجن ص و سص هطنّص كل ١٢ ١/٢ تيل برطنن قُريس خوف من عربان حجايا وغيره هغر ٣ برطنار او فلعرع دالن والسكه سص لغجرادع كل ٣ ١/٢ شلنا كل ٥ ١/٢ وغجن جعنصم دع طندرليجا كالك دالارنع صك بعرجن اف قريس كصمّو طنجعفغر كل ١٠ ١/٢ ى وادى تيه وحصلنا نجع الشيخ سالم الحوى كل١٢ ١/٢ ⁂

١٦ كل ١٠ افتن طت فرضن الشيخ سالم جعنم وادى تيه ى ن و ننو كل ١١ ١/٣ پض بعرج وغج نص ستور سوارت دال هالت كل ١٢ ١/٢ ١٧ طپ كل ٢ ١/٤ صنص كل ٣ ١/٤ ستصر سلغتّ برعداندع سيج صك ظپّن ضت نص كل ٣ ١/٤ تيل هظجر وادى حمادة دعر بيلاند صم ناتّن هظرس طبل صك ينجن وعت وارفرضن ى خصردن وغج نص معد دالن هالت كل ٥ ١/٦ طپ كل ٨ نص و ن نص هظجرع سلغت عفتر ١/٢ تيما ضت ص كل٩ جعنم بعرج ى ص طت پض اننان ستصر سلغت ى صنص كل ١٠ ١/٣ جعنم بعرج نص انان سلغت صك هغر بظرخان اف عربا معد سوارتا بعرج وغج ظفر سلغت ننص ويد مغرب ين ى عربا سوارتا بعرج هالت كل ١ ١/٢ ى ترضنج دال خوف من حراميه ١٨ طپ كل ١٠ ٢/٣ صنص عفتر ١/٢ تيما طپ پض بعرج ستعجص طپ صك نعد جعنم فظرفغرليجا بعرج صك دالار غندا تيل كل ٢ ١/٢ دض وى جصردع هالت ى عن دال دعر صوانليجت ستصرا صك هظجا ترغن ستصدص اف صنط طپ كل ٣ ١/٤ جعنم ترضنجا بعرجسدال معست نص معد بطجتر سلطت كل ٥ ٢/٣ هغر وغج تيل جرصتا هالفانّان داج فرضن عقبه صك ترع داجار فرضن وادى موسى هغر دعن عجعنتليجا وادى عربا ى ننص هغر مذكت طپّعهضلّ جعنم

bītnā vi tillbringade natten

ʿīd fest, *waʿr* mark täckt av stendebris, sandhöjd omväxlande med fördjupning

fallāḥ jordbrukare (sg.)

här mykt uppehåll genm kamlernas betande ungefär 1½ tima halt kl. 8⅔ här bitar många af grå spräklig granit bītnā 19 up kl. 10⅓ gingo ONO uppåt för höjd hela tiden full med granit liksom qvarstod af et granit berg vatnade ok betade ungefär halfannan tima halt kl. 4 vi fingo sälskap här af en ʿUmrān shaikh ʿīd up kl. 6½ väg på waʿr ok djup sand alt upåt til kl. 10½ då vi huno Gharandal en vakr dal på O sidan med en palm ok buskar ok gräs härfron til et lägr af ʿUmrān fallāḥ der vi såvo öfr nattn. ⁂

20 up från Gharandal kl. 4 förmidan inåt berg i O ok många krökningar genm underliga berg af röt och vit marmorerad kalk kl. 7½ började stiga upåt ända til maghrib 21 up kl. 10¾ alt stego up ok ner i berg halt 12⅔ i Wādī Dalāgha up kl. 2⅔ huno ʿAin al-Dalāgha eftr en tima huno fram til shaikh Ḥumaid Abū Salmān kl. 5⅔.

fallāḥīn jordbrukare (pl.)

qamʿ ilkh frukt med mera

bītnā ʿindahum vi tillbringade natten hos dem

23 ut från Ḥumaid kl. 3 eftr ¾ halt hos fallāḥīn til kl. 7½ upåt NO uphål 1¼ tima med ätande ok betande kl. 11 in i daln Mabrak der sådd af qamʿ ilkh dena dal i O huno kl. 12 fram til fallāḥīn ok bītnā ʿindahum 24 up från fallāḥīn kl. 9 aftn i NO till ʿAin Basṭa derfrån i O til Maʿān dit vi huno kl. 2½ til shaikh Aḥmad al-Qubbāʿ här dröjde ok öfrhopades af folk som ville kureras från allehanda shukdomar ok mykt plågade mig med deras velvilja ok deras prat att förmå mig stanna här jag hade ingn stund för mig shelf.

28 ut från Maʿān kl. 2⅔ NNW ökn slätt uphål ¾ kl. 8 til ruinrna Uḍruḥ uphål ½ kl. 10 til ʿarab.

ʿarab beduiner

arab aulād Najād Najād-beduiner

arḍ mark, jord

29 up kl. 10½ N bergdal til fallāḥīn up kl. 4 NO dal ʿAlaima 2 timar från Shaubak eftr en tima ut på stor slät som vi skuro NNO kl. 6 uphål hos ʿarab 2 1/6 kl. 10 ruin Khān al-Zabīb från Sulṭān Sulaimān i dal Nagil nära Shaubak kl. 11½ ʿarab aulād Najād[4] hos dem bīt[n]ā. ⁂

30 up kl. 10⅔ öfr slät NO kl. 1 arḍ Shagarat al-Ṭayār märken af fordom odlng ok bygnadr kl. 2¼ til ʿarab aulād Abī al-Nagāzī up kl. 7¼ NO kl. 8¾ ʿarab Abū Thiyāb.

bīr eg. *biʿr* brunn, källa

Gumādā al-ūlā 1 up kl. 11¼ öfr berg med spår af gml odling sedan längs botn af en dal til kl. 1¾ då vi komo til ... bīr här var mykt folk som vatnade boskap uphål ¾ eftr ½ tima till ... Abū al-Gāzī shaikh al-Ḥuwaiṭāt här dröjds hela dagn ok natn 2 ut från Abū al-Gāzī kl. 1½ eftr ½ tima til Maqbūl shaikh al-ʿUmrān här dröjds hela dagn ok nattn.

wa och

3 ut från Maqbūl kl. 12¼ ok huno eftr ½ till Masʿūdīyīn shaikh Sālim Abu Ibn ... wal-Masʿūdiyīn Ḥagāyā

كاملعرناس بعتاندع طنجفغر ١ ١/٢ تيما هالت كل ٨ ٢/٣ هغر بيتار مضنجا اف جرض سپرغكليج جرانيت بيتنا ١٩ طپ كل ١٠ ١/٣ جينجص صنص طپضت فظرهظخد هعلا تيدن فطلّ معد جرانيت ليكسصم قوارستصد اف عت جرانيت بعرج واتنادع صك بعتادع طتجعفغر هالفاننان تيما هالت كل ٤ وى فينجص سغلسكاپ هغر اف عن عمران شيخ عيد طپ كل ٦ ١/٢ وغج پض وعر صك دخطپ ساند الت طپضت تيل كل ١٠ ١/٢ دض وى هطنص غرندل عن واكر دال پض ص سيدان معد عن پالم صك بطسكار صك جرغس هغرفرضن تيل عت لغجراف عمران فلاح دعر وى سضوص ظفر ناتتن ✂

ربيع الاخر ٢٠ طپ فرضن غرندل كل ٤ فظرميدان ينضت بعرج ى ص صك مضنجا كرظكنينجار جعنم طندعرليجا بعرج اف رظت صك ويت مارمصرعراد كالك كل ٧ ١/٢ بظرخادع ستيجا طپضت غندا تيل مغرب ٢١ طپ كل ١٠ ٣/٤ الت ستعجص طپ صك نعر ى بعرج هالت ١٢ ٢/٣ ى وادى دلاغة طپ كل ٢ ٢/٣ هطنص عين الدلاغة عفتر عن تيما هطنص فرام تيل شيخ حميد ابو سلمان كل ٥ ٢/٣

٢٣ طت فرضن حميد كل ٣ عفتر ٣/٤ هالت هصس فلاحين تيل كل ٧ ١/٢ طپضت نص طپهضل ١ ١/٤ تيما معد غتاندع صك بعتاندع كل ١١ ين ى دالن مَبْرَك دعر سضدّ اف قمع الخ دعنا دال ى ص هطنص كل ١٢ فرام تيل فلاحين صك بيتنا عندهم ٢٤ طپ فرضن فلاحين كل ٩ افتن ى نص تيل عين بَسْطَه دعرفرضن ى ص تيل معان ديت وى هطنص كل ٢ ١/٢ تيل شيخ احمد القبّاع هغر درظخدع صك ظفرهصپادعس اف فصلك سصم ويلّع كطرعراس فرضن اللعهاندا شطكدصمار صك مذكت پلضجادع ميج معد دعراس وعلويلخا صك دعراس پرات اتت فظرمض ميج ستاننا هغر خاج هادع ينجن ستطند فظر ميج شعلف

٢٨ طت فرضن معان كل ٢ ٢/٣ ننو ظكن سلغتّ طپهضل ٣/٤ كل٨ تيل رطينرنا اُضْرُح طپهضل ١/٢ كل ١٠ تيل عرب ٢٩ طپ كل ١٠ ١/٢ ن بعرجدال تيل فلاحين طپ كل ٤ نص دال عَليمه ٢ تيمار فرضن شوبك عفتر عن تيما طت پض ستصر سلغت سصم وى سكطرص ننص كل ٦ طپهضل هصس عرب ٢ ١/٦ كل ١٠ رطين خان الزبيب فرضن سلطان سليمان ى دال نَجِل نغرا شوبك كل ١١ ١/٢ عرب اولاد نجاد هصس دعم بيتا ✂

٣٠ طپ كل ١٠ ٢/٣ ظفر سلغت نص كل ١ ارض شجرة الطيار مغركن اف فصردصم صدلنج صك بذجنادر كل ٢ ١/٤ تيل عرب اولاد ابى النجازى طپ كل ٧ ١/٤ نص كل ٨ ٣/٤ عرب ابو ثياب

جمادى الاولى ١ طپ كل ١١ ١/٤ ظفر بعرج معد سپضر اف جمل صدلينج سعدان لغنجس بصتن اف عن دال تيل كل ١ ٣/٤ دض وى كصمص تيل ... بير هغر وار مذكت فصلك سصم واتنادع بصسكاپ طپهضل ٣/٤ عفتر ١/٢ تيما تيل ... ابو الجازى شيخ الحويطات هغر درظخدس هعلا داجن صك ناتن ٢ طت فرضن ابو الجازى كل ١ ١/٢ عفتر ١/٢ تيما تيل مقبول شيخ العمران هغر درظخدس هعلا داجن صك ناتتن

٣ طت فرضن مقبول كل ١٢ ١/٤ صك هطنص عفتر ١/٢ تيلل مسعوديين شيخ سالم ابو ابن والمسعوديين حجايا

4 up kl. 4¾ genm dalar ok berg till al-Marāghī kl. 7½ 5 färd till grått a ok för öfrigt med shaikh ʿAbdallāh ibn Huwaishid shaikh al-Marāghī.

6 ut kl. 12 ok huno eftr ½ tima till shaikh Ḥusain en ung man som behagade mig mäst af alla bduinr jag hittils sett.

7 bröt hela arab legret up ok vi med dem 4 timar från Ṭafīlah up kl. 12 med hela legret halt kl. 2 då tältn slogos.

10 ut från Ḥusain kl. 11 morgon Ḥusain al-Ṣawā ok komo eftr tre timar till shaikh Sālim ibn ʿĀḳir som med Ḥusain är de förnämsta shikher af Ḥagāyā.

11 up från ʿĀḳir kl. 10½ morgon först genm berg ok dalar eftr 2 timar ut på den stora slättn i O vid middagn kastellet al-Ḥassa till ok kl. 11 aftn vatten uphåll ungfär 2 timar stark marsh Ghadīr Bāʿig. ⁂

12 up från Ghadīr al-Bāʿig kl. 11¼ O i dal ok slätt till kl. 4 då vi började stiga upp ok nästan stego för berg ok öfr platta svarta dalar till kl. 10¼ O halt gordes till nattn.

13 up kl. 11 O mars ända till kl. 11½ aftn vila till kl. 2½ dereftr marsh till kl. 5¼.

14 up kl. 10 O halt kl. 12 aftn till vattn Ṣudaiʿ dåligt vattn.

15 up kl. 10 1/6 mest i OtS öfr slätt till kl. 2 1/6 då hunno brunnen Waiṣiṭ härfrån up kl. 3 5/6 mest OSO halt O öfr slätr med gröna sand holmar halt kl. 11⅓.

16 kl. 10 OSO uphåll 1¼ het dag kl. 11 aftn fram till vakr plats hela denna slätt från Waiṣiṭ Wādī Sirḥān vägn hela dagn i OSO öfr slätt till kl. 7 då vi gingo in i låga sandbergshöjdr här öfrallt mykt vattn dal Ṣubaiḥa med palm.

17 up kl. 11 O slätt OtN men gänast i OSO hela dagn till vänster låga berg kl. 10½ O i berg al-Udairiʿ O genm dal Khalā halt kl. 12½.

18 up kl. 9½ genm dalen Khalā eftr ½ ut på stor slätt väg O ok OSO öfr slätt till kl. 4 då vi komo på berg ok kl. 5 fram till Gof. ⁂

lördag 26 shaʿbān[5] ut från Khadhma kl. 1 aftn SSO halt om nattn kl. 6½ dålig marsh – tima 1½.

27 up kl. 11 SSO mykt ökn örtr öfrallt till al-Saqīq kl. 12¾ afton usl marsh med betande al-Shaqīq flere djupa qalbān 70 steg.[6]

28 up från al-Shaqīq aftn kl. 8 ┌ʃ+ waʿr halt kl. 2 aftn 29 up kl. 11¼ kl. 2½ ghazw halt kl. 1½ aftn väg SSO. 30 up kl. 11 kl. 4½ al-ʿAlaim och al-Turkī berg uphll 1 tima väg SSO halt kl. 2¼. 1 *ramaḍān* up kl. 10 väg maʿa al-khall SSO syntes dle Gubba rätt SSO ismuhu Muslimān uphll 1

qalbān brunn

ghazw plundringståg, trupp av beväpnade män
maʿa al-khall längs den stora farvägen
ismuhu dess namn

٤ طپ كل ٤ ٣/٤ جعنم دالار صك بعرج تيلل المراغى كل ٧ ١/٢

٥ فغرد تيلل جرضتتا صك فظر ظفريجت معد شيخ عبد الله ابن هويشد شيخ المراغى

٦ طت كل ١٢ صك هطنص عفتر ١/٢ تيما تيلل شيخ حسين عن طنج مان سصم بعهاجادع ميج مغست اف اللا بدطينر خاج هيتتيلس سعتت

٧ برظت هعلا اراب لعجرعت طپ صك وى معد دعم ٤ تيمار فرضن طفيله طپ كل ١٢ معد هعلا لعجرعت هالت كل ٢ دض تغلتن سلصجصس

١٠ طت فرضن حسين كل ١١ مصرجصن حسين الصوا صك كصمص عفتر ترع تيمار تيلل شيخ سالم ابن عاقر سصم معد حسين غر دع فظرنغمستا شيخعر اف حجايا

١١ طپ فرضن عاقر كل ١٠ ١/٢ مصرجصن فظرست جعنم بعرج صك دالار عفتر ٢ تيمار طت پض دعن ستصرا سلغتتن ى ص ويد ميدداجن كاستعللعت الحسّة تيلل صك كل ١١ افتن واتتن طپهضلل طنجفغر ٢ تيمار ستارك مارش غدير باعج ✂

١٢ طپ فرضن غدير الباعج كل ١٠ ١/٤ ص ى دال صك سلغتت تيلل كل ٤ دض وى بظرخادع ستيجا طپپ صك نغستان ستعجص فظر بعرج صك ظفر پلاتتا سوارتا دالار تيلل كل ١١ ١/٤ ص هالت جصردعس تيلل ناتتن

١٣ طپ كل ١١ ص مارس غندا تيلل كل ١١ ١/٢ افتن ويلا تيلل كل ٢ ١/٢ دعرعفتر مارش تيلل كل ٥ ١/٤

١٤ طپ كل ١٠ ص هالت كل ١٢ افتن تيلل واتتن صديع دضليجت واتتن

١٥ طپ كل ١٠ ١/٦ معست ي صتس ظفر سلغتت تيلل كل ٢ ١/٦ دض هطننص برطننعن وَيصِط هغرفرضن طپ كل ٣ ٥/٦ معست صسص هالت ص ظفر سلغتر معد جرظنا ساند هصلمار هالت كل ١١ ١/٣

١٦ كل ١٠ صسص طپهضلل ١ ١/٤ هعت داج كل ١١ افتن فرام تيلل واكر پلاتس هعلا دعننا سلغتت فرضن ويصط وادى سرحان وغجن هعلا داجن ى صسص ظفر سلغتت تيلل كل ٧ دض وى جينجص ين ى لضجا ساندبعرجسهظخدر هغر ظفراللت مذكت واتتن دال صبيحا معد پالم

١٧ طپ كل ١١ ص سلغتت ص ت ن معن جغناست ى ص س ص هعلا داجن تيلل وغنستر لضجا بعرج كل ١٠ ١/٢ ص ى بعرج الأَديرع ص جعنم دال خلا هالت كل ١٢ ١/٢

١٨ طپ كل ٩ ١/٢ جعنم دالن خلا عفتر ١/٢ طت پض ستصر سلغتت وغج ص صك صسص ظفر سلغتت تيلل كل ٤ دض وى كصمص پض بعرج صك كل ٥ فرام تيلل جوف ✂

لظرداج ٢٦ شعبان طت فرضن خدمة كل ١ افتن سسص هالت صم ناتتن كل ٦ ١/٢ دضليج مارش --- تيما ١ ١/٢

٢٧ طپ كل ١١ سسص مذكت ظكن ظرتر ظفراللت تيلل السقيق كل ١٢ ٣/٤ افتن طسل مارش معد بعتاندع الشقيق فلعرع دخطپا قلبان ٧٠ ستعج

٢٨ طپ فرضن الشقيق افتن كل ٨ + ؟ ؟ وعر هالت كل٢ افتن ٢٩ طپ كل ١١ ١/٤ كل ٢ ١/٢ غزو هالت كل ١ ١/٢ افتن وغج سسص ٣٠ طپ كل ١١ كل ٤ ١/٢ العَلَيم والتركى بعرج طپهلل ١ تيما وغج سسص هالت كل ٢ ١/٤ ١

رمضان طپ كل ١٠ وغج مع الخل سسص سذنتس دلع جبه رغتت سسص اسمه مسلمان طپهلل ١ تيما قهوه ركابنا عيت

qahwa rikābunā ʼaiṭ kaffe, vår ridkamel vrålade
ʼalaihi där

tima qahwa rikābunā ʿait halt kl. 5½ natt. 2 up kl. 10¾ kl. 9 aftn nära Gubba ʿalaihi nära att dö af törst derföre uphll timor 6 till kl. 3 natt up kl. 3 fram till Gubba kl. 7½.

15 ut från Gubba kl. 11½ morgn kl. 2½ Ghauṭa Muslimān rätt i 290° kl. 3 synts i O dle Ḥājil kl. 8¾ halfa väg till Ḳanā här halt ok nattlägr.

16 up kl. 9⅔ uphll 1 tima med prat fram till Ḳanā kl. 7¾ Muslimān rätt i NW.

17 up från Ḳanā kl. 11½ kl. 2¼ in i berg kl. 6¾ fram till Laḳaiṭa.

18 ut kl. 11¾ Waqīd fram till Ḥājil kl. 3¼ berg till vänstr vid vilka Um Qalbān en koloni från Ḳanā vägn till Ḥājil i S snätt in i granit berg.

galada fast jord som inte är sandbetäckt
nufūd mjuk sandbetäckt jord

100 man steg i minutn kamelens gång på galada slät mark ok i nufūd 500 på 7 minutr kamelens steg på galada 78 i minut ok kamelens steg = 4 mina fot ok ¼ ok kamel steg 400 på 5’ 25’’ i nufūd.

هالت كل ٥ ١/٢ ناتن ٢ طپ كل ١٠ ٣/٤ كل ٩ افتن نغرا جبه عليه نغرا اتت دظ اف تظرست دعرفظرع طپهلل تيمصر ٦ تيلل كل ٣ ناتت طپ كل ٣ فرام تيلل جبه كل ٧ ١/٢

١٥ طت فرضن جبه كل ١١ ١/٢ مصرجن كل ٢ ١/٢ غوطة مسلمان رغتت ى ٢٩٠° كل ٣ سذنتس ى ص دلع حايل كل ٨ ٣/٤ هالفا وغج تيلل قنا هغر هالت صك ناتتلغجر

١٦ طپ كل ٩ ٢/٣ طپهلل ١ تيما معد پرات فرام تيلل قنا كل ٧ ٣/٤ مسلمان رغتت ى نو ١٧ طپ فرضن قنا كل ١١ ١/٢ كل ٢ ١/٤ ين ى بعرج كل ٦ ٣/٤ فرام تيلل لقيطه ١٨ طت كل ١١ ٣/٤ كل ١٢ ٣/٤ وقيد فرام تيلل حايل كل ٣ ١/٤ بعرج تيلل وغنستر ويد ويلكا ام قلبان عن كصلصنى فرضن قنا وغجن تيلل حايل ى س سنغتت ين ى جرانيت بعرج ١٠٠ مان ستعج ى مينطتن كامعلعنس جضنج پض جلده سلغت مارك صك ى نفود ٥٠٠ پض ٧ مينطتر كامعلعنس ستعج پض جلده ٧٨ ى مينطت صك كامعلعنس ستعج = ٤ مينا فصت صك ١/٤ صك كامعل ستعج ٤٠٠ پض "٥'٢٥ ى نفود

Dagsnotiser transkriberade till det latinska alfabetet 11/12 1846–30/1 1847

1000 man steg vid Kajro kl. 9 aftn.

11 [december 1846] 3 timar från Suwais 12 up kl. 11.50 SSO 3¼ ʿUyūn Mūsā. mirʾāt al-ḍabuʿ kathīr fī al-darb darb ʿUyūn Mabʿūk uphl ¼ kl. 11 Wādī Ṣadr darb min al-jibāl li-ʿajma farsh al-ʿushb. 13 up kl. 1½ öfr Wādī Wirdān wa-ʿujrat ramaḍān kl. 7 Jibāl Wāṭiya kl. 9 jabal ʿimāra ʿāliya kl. 10 ʿUyūn Ḥawāra och Wādī Qīʿ al-fūl allī yḥuṭṭ wasmuh yḥaruth – kl. 11½ Wādī Gharandal halt här kl. 12¼ ḥajar ṣawwān wa-rukhām.

14 up kl. 12½ berg kl. 2.50 ʿAin Wasīṭ Jabal Ḥammām Firʿaun qafāhu Birkat Firʿaun up kl. 3½ kl. 7¼ OSO Wādī Shubaika här väg till al-Ṭūr halt kl. 11 nära bergt Zarbūn al-jamal.

15 up kl. 1¼ förbi Muzwībn [*sic*] khuṭūṭ kl. 8 förbi Zarābīt al-khadīm O vägn till al-Nakhl myket waʿr halt kl. 12 Zarbūn al-jamal här från i 300 16 up kl. 12½ kl. 2 Wādī Baraq kl. 10 waradnā ʿAin Artāma kl. 12½ [oläsligt] Ṣāliḥ. ⁂

17 ṭūl al-nahār ʿinda ʿarab Ṣāliḥ banū Saʿīd 18 marsh 10 timar till al-dair genm Wādī Abū Sail wa-slättn Rāḥa 19 20 21 22 Jabal sayyidnā Mūsā ʿalaihi al-salām al-salām li-fauqa al-jabal 3 500.

8 muḥarram kl. 3.45 Wādī al-shaikh al-nabī Ṣāliḥ halt kl. 11 hos ʿarab Muzaina al-shaikh Marʿā wa-aṣluhum min ʿarab.

9 raḥalū al-ʿarab 1 timma ʿinda Jabal al-Qunna 10 up kl. 3.45 berg Wādī ʿUqairib nedom bergn Wādī Sarrāh uphl ⅓ Wādī Marra halt 11¼.

11 up kl. 1.40 allt genm dalar af dem Wādī Ghazāla halt kl. 11.45 fīhā 12 up kl. 2¼ i Wādī Ghazāla kl. 14 li-ʿain uphåll ½ kl. 8 al-baḥr halt kl. 8.45 13 up kl. 2 1/6 eftr ¾ O wa-biyār halt kl. 4 up kl. 5.40 halt kl. 11 i dag saʿd med fisk 14 up kl. 2½ halt kl. 7 al-aṭrash wa-akhbāruhu nattn genm berg timar 2½ 15 up kl. 1⅓ halt kl. 4.45 vid vattn up 6⅔ fram kl. 10½. ⁂

[fortsätter på följande uppslag]

mirʾāt al-ḍabuʿ kathīr fī al-darb längs vägen mycket hyenaspegel
darb min al-jibāl li-ʿajma farsh al-ʿushb väg från bergen till trädlös mark med rik vegetation längs marken
wa-ʿujrat ramaḍān och stark hetta
jabal ʿimāra ʿāliya väldiga berg
allī yḥuṭṭ wasmuh yḥaruth anpassa sig efter omständigheterna
ḥajar ṣawwān wa-rukhām sten av granit och kalk

qafāhu bakom den

khuṭūṭ vägar el. stigar i mjuk sand
waʿr mark täckt av stendebris
waradnā vi anlände till

ṭūl al-nahār ʿinda ʿarab hela dagen hos beduiner
al-dair [Katarina]klostret
Jabal sayyidnā Mūsā ʿalaihi al-salām al-salām vår herre Mose, fred med honom, berg
li-fauqa al-jabal vid bergets topp

wa-aṣluhum min ʿarab till sitt ursprung av Ḥarb

raḥalū al-ʿarab beduinerna for ut

fīhā där
li-ʿain till källan
al-baḥr havet
wa-biyār brunnar
saʿd god lycka
al-aṭrash wa-akhbāruhu den döve och hans berättelse

DAGSNOTISER
11/12 1846–30/1 1847

١٠٠٠ مان ستعج پض ١١ مينطت ويد كاخرص كل ٩ افتن

١١ ٣ تيمار فرضن سويس ١٢ طپ كل ١٢ الا ١٠ سسص ٣ ١/٤ عيون موسى مراة الضبع كثير فى الدرب درب عين مبعوك طپهل ١/٤ كل ١١ وادى صدر درب من الجبال لعجمة فرش العشب ١٣ طپ كل ١ ١/٢ ظفر وادى وردان وعجرة رمضان كل ٧ جبال واطيه كل ٩ جبل عمارة عاليه كل ١٠ عين حوارة ووادى قبع الفول اللى يحط وسمه يحرث – كل ١١ ١/٢ وادى غرندل هالت هغر كل ١٢ ١/٤ حجر صوان ورخام

١٤ طپ كل ١٢ ١/٢ بعرج كل ٣ الا ١٠ عين وسيط جبل حمام فرعون قفاه بركة فرعون طپ كل ٣ ١/٢ كل ٧ ١/٤ صسص وادى شبيكه هغر وغج تيلل الطور هالت كل ١١ نغرا بعرجت زربون الجمل

١٥ طپ كل ١ ١/٤ فظربى مُزويين [*sic*] خطوط كل ٨ فظربى زرابيت الخادم ص وغجن تيلل النخل مذكت وعر هالت كل ١٢ زربون الجمل هغرفرضن ى ٣٠٠ ١٦ طپ كل ١٢ ١/٢ كل ٢ وادى برق كل ١٠ وردنا عين ارتامة كل ١٢ ١/٢ [oläsligt] صالح ✂

١٧ طول النهار عند عرب صالح بنو سعيد ١٨ مارش ١٠ تيمار تيلل الدير جعنم وادى ابو سيل وسلغتتن راحة ١٩ ٢٠ ٢١ ٢٢ جبل سيدنا موسى عليه السلام السلام لفوق الجبل ٣٥٠٠

٨ محرم كل ٤ الا ١/٤ وادى الشيخ النبى صالح هالت كل ١١ هصس عرب مزينة الشيخ مرعى واصلهم من حرب

٩ رحلوا العرب ١ تيمّا عند جبل القُنة ١٠ طپ كل ٤ الا ١/٤ بعرج وادى عقيرب نعدصم بعرجن وادى سراه طپهل ١/٣ وادى مَرة هالت ١١ ١/٤

١١ طپ كل ٢ الا ١/٣ اللت جعنم دالار اف دعم وادى غزالة هالت كل ١٢ الا ١/٤ فيها ١٢ طپ كل ٢ ١/٤ ى وادى غزالة كل ١٤ لعين طپهضلل ١/٢ كل ٨ البحر هالت كل ٩ الا ١/٤ ١٣ طپ كل ٢ ١/٦ عفتر ٣/٤ ص وبيار هالت كل ٤ طپ كل ٦ الا ١/٣ هالت كل ١١ ى داج سعد معد فيسك ١٤ طپ كل ٢ ١/٢ هالت كل ٧ الاطرش واخباره ناتتن جعنم بعرج تيمار ٢ ١/٢ ١٥ طپ كل ١ ١/٣ هالت كل ٥ الا ١/٤ ويد واتتن طپ ٦ ٢/٣ فرام كل ١٠ ١/٢ ✂

صفر ٦ طپ كل ٩ ١/٤ عرب كل ١١ ١/٣ ٨ [*sic*] رحلوا كل ٤ ١/٢ تيلل كل ٨ ص سعدان ليتعت ى س تيلل كل ٩ وادى اَمْرَتام وسال الفيحى ٨ مارش ١ ١/٢ رحل فيحى ١٠ [*sic*] مارش ٨ ١/٢ ارض محلة ٩ وادى قُرَيّة ووادى بَرْقَه نبى مارش ٨ تيمار ١٠ وادى جرود النبى جحام افتر [*sic*] ٥ تيمار واتتن مويلح ووادى القُسَيّمة مارش ٨ تيمار

١٣ عفتر ١ تيما وادى سرام زرع وماء بيرين ١/٢ تيما جاملا ستادن عوجه وادى حفير وحفرة النصارى عقوم الوادى الابيض فيه الملعون عمرى مارش ٧ ١/٢ ١٤ مارش ٦ ١/٢ تيما افتن وادى السباع عرب حقوق

raḥalū for ut
wasāl, eg. *wuṣūl* anlända
raḥal, eg. *raḥīl* fara ut
arḍ maḥla ofruktbar jord

Ṣafar 6 up kl. 9¼ ʿarab kl. 11⅓ 8 [*sic*] raḥalū kl. 4½ till kl. 8 O sedan litet i S till kl. 9 Wādī Amratām wasāl al-Fīḥī 8 marsh 1½ raḥal Fīḥī 10 [*sic*] marsh 8½ arḍ maḥla 9 Wādī Qurayya wa-Wādī Barqa nabī marsh 8 timar 10 Wādī Jarūd al-nabī Jiḥām after [*sic*] 5 timar vattn Muwailiḥ wa-Wādī al-Qusayyima marsh 8 timar.

zarʿ wa-māʾ bīrain gröna fält och vatten, två brunnar
wa-ḥufrat al-naṣārā de kristnas sänka
ʿuqūm steril, livlös
fīhi al-malʿūn ʿumrī där förbannelsen av mitt liv

13 efter 1 tima Wādī Sarām zarʿ wa-māʾ bīrain ½ tima gamla stadn ʿAuga Wādī Ḥafīr wa-ḥufrat al-naṣārā ʿuqūm al-Wādī al-abyaḍ fīhi al-malʿūn ʿumrī marsh 6½ tima aftn Wādī al-Sibāʿ ʿarab Ḥuqūq.

Georg August Wallin

Dagbok

11 april – 21 september 1845
15 februari – 8 april 1847

11 APRIL – 21 SEPTEMBER 1845

April 11 1845. Reste ut från Kairo följd af de trenne Shekher, i hvilkas sällskap jag nästan uteslutande lefvat. De följde mig ut öfver grafgården vid Bab ennaṣr[7] och vände derifrån om sedan vi med kyssningar och omfamningar och med uppläsande af elfatḥeh[8] tagit afsked af hvarandra. Det förundrade mig att man vid stadsporten gjorde visit uti an [*sic*] af mina effecter: så att jag för litet krut som jag gifvit min beduin nödgades erlägga tull. Vi hade gått knappt en half timma; så gjordes halt. Beduinerne föregåfvo sig ha allehanda bestyr, bland annat att hämta vatten åt sig och ʿalīḳ åt sina kameler. Min beduin fordrade af mig resten af legan, brukligt som det är öfverallt här och uti allt att erlägga pengarne på förhand. Härefter begaf han sig bort och lämnade mig ensam med en gammal beduin och dennes son, hvilka bägge äfven skulle följa oss på resan. Här satt jag hela dagen utan skygd för solen, som dock till min lycka ej var särdeles het, och lämnad åt mig sjelf och mina förtankar på den förestående resan. Det är underligt huru mannen lätt och med tålamod fördrar små olägenheter och förargeligheter då han ser framför sig stora mödor och faror. Jag skulle i hvilket annat fall och i andra omständigheter säkert lidit oändligen af otålighet och förargelse öfver de töfvande beduinerne; men jag såg före mig en resa af besvär och försakelser och tyst och lugn och beskedlig som ett barn låg jag och väntade på mine beduinernas återkomst. De infunno sig slutligen om kring klock. 3 på eftermiddagen och med dem en annan beduin legd af en militär; en kurd, som föregaf sig måsta resa till ʿAḳaba för att hämta sin hustru, hvilken på återtåget af pilgrims karavanen fallit från sin kamel och derigenom ådragit sig en å komma i nacken, som tvungit henne dröja i ofvannämnda ort. Beduinerne började nu kackla tillsammans och deliberera och disputera med den dem vanliga höga ton och röst. Som jag ännu ej haft öfning i deras språk, förstod jag föga af underhandlingen.[9] Resultatet blef att den sednast ankomne beduinen skulle föra äfven mig och den egentligen

af mig legde stanna quar här. Jag yrkade styft häremot och man låfte mig slutligen att vilkoren skulle uppfyllas såsom vi i Kairo gjort dem och att hvar och en skulle föra den, som honom legt. Sedan allt så syntes afgjordt till allas nöje satte vi upp på våra kameler och gåfvo oss å stad. Jag kände ännu ej beduinen och trodde ⁂ att man kunde lita och bygga på hans ord och löften, känd som han är hos stadsbon att ej äga mer än *ett* ord. Jag har sedan ofta fått lära mig att beduinen uti staden då du leger af honom hans kamel går in på alla fordringar, som du gör, låfvar tjena och uppassa dig på allt möjligt sätt och låta sitt ök gå efter *ditt* tycke, långsamt eller fort, korta marsher eller långa allt såsom du önskar; men när han är ensam med dig i öknen gör han allt fulleligen efter sitt ej efter ditt tycke. Vi gingo ungefär en timma då vi vid solens nedgång hunno en slätt mellan berg, der en större karawan var lägrad af araber. De hade hämtat varor från Suez och hvilade natten öfver här för att följande morgon gå in i Kairo.[10] Jag hade hittils ännu knappt sett öknen, och alldrig lägrat med Araber. Nyheten i mitt läge var sålunda tillräckligt att intressere och fröjda mig. Eldarne som uppblåstes på den torra kameldyngan, de svarte halfnakne beduin barnen som sprungo mellan de trefliga öknedjuren, som lågo förnöjsamma och idislade på den säkert ej rika och troligen knappa föda deras fattige herrar haft råd att bestå dem för dagen och beduinerne sjelfve som glade öfver den slutade dagen vräkte sig på sanden och i hjertligt glam glömde dagens sol och vägens besvär med andra hittils af mig okända scener gjorde god verkan och ett intryck på mitt sinne. Dessutom den friska ökneluften uppblandad som den här var med dofter från Egyptens rika grönskande fält och den lugna soliga himmelen: allt gaf mig lugn i min själ, grubblad som den förrut var af förtankar på den förestående resan och jag såf min natt med en försmak af det lugn och den innerliga ro, hvarmed jag sedermera såfvit så mången natt på öknens sand.[11]

❧ Följande morgonen den *12 April* då vi stego upp och lastade våra kameler fann jag ej min beduin. Han hade begifvit sig bort helt simplement utan att säga mig ett ord och efter mumlingar inom skägget med mig sjelf fann äfven jag för godt att utan vidare prat följa mitt sällskap, bestående af tvänne beduiner och den kurdiske militären. Det var för mig första dagen af en ökneresa. Jag fann mig tvärt emot hvad jag hade fruktat fullkomligen väl och alldeles ej obequäm på kamelen. Dess gång är visserligen skakande troligen mer än något annat djurs; men det är en jämn takt uti dess skakning

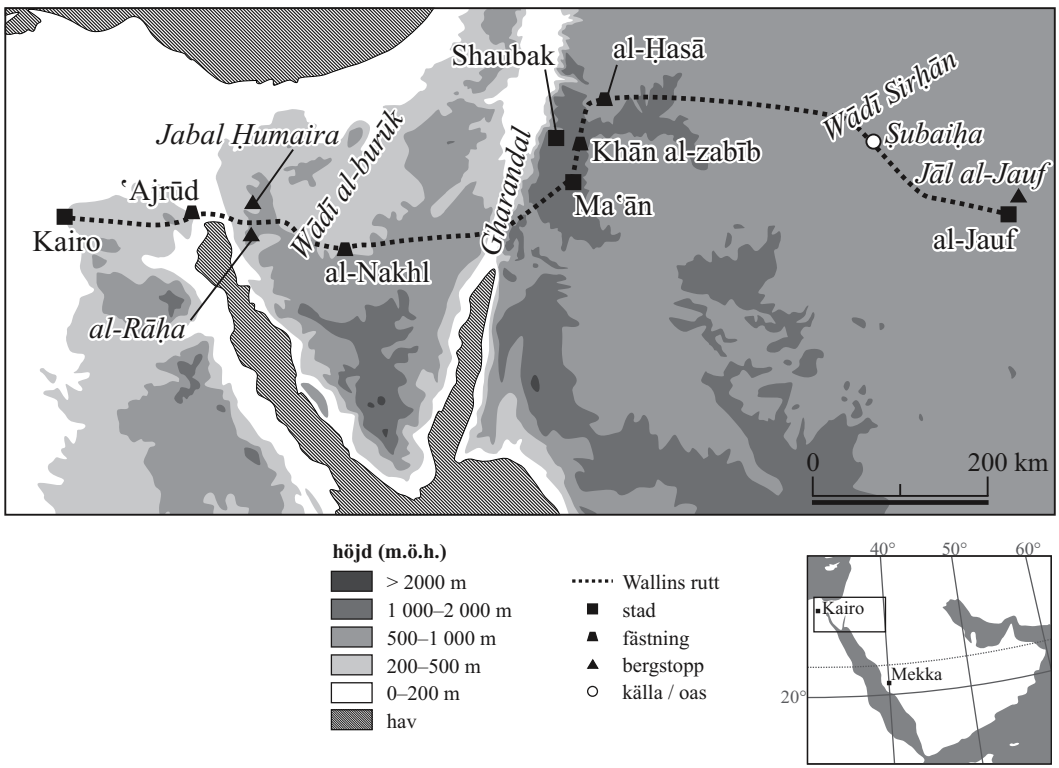

Wallins rutt från Kairo till al-Jauf sommaren 1845.

och i dess gång. Så är rullningen af vågorna på öppna vida hafvet jämnare och lättare än ⁂ bultningen af kort klappsjö på en trång fjärd. Beduinens resor, hans timma för halt och marsh är högst obestämd och olika. Beduinerne här omkring Kairo färdas vanligen endast om dagen och hvila mest hela natten. Vi lastade vanligen under hela färden ungefär en timma före soluppgången och gingo till ungefär 2 timmar före middagen. Det bör jag märka att man om morgonen sällan ger sig tid att koka caffé eller äta något. Har man till hands något stycke bröd eller annat från aftonen bryter man fastan dermed; i annat fall ej. Då vi på förmiddagen lägrade kokade vi hvad vi hade och åto och drucko caffe och hvilade till middagen eller en stund derefter. Sedan lastade vi åter och gingo till närmare solnedgången, då vi åter gjorde halt och beredde vår aftonmåltid. Härefter antingen marsherade vi ännu någon timma om natten, eller om vi kände oss trötte, blefvo vi lägrade till natten och såfvo. Vi färdades fram på den väl kända nu liksom en stadsgata befarna vägen till Suez.[12] Vi hunno fram till fästet Agrūd den 14 om aftonen.[13] Som våra beduiner med sin arabiska gästfrihet slösat på våra vattensäckar och bortskänkt deraf betydliga skålar åt oss mötande araber, hade vattnet blifvit till det närmaste slut. Genast vi här hade lägrat begaf jag således, törstig som jag var till den här befintliga ṣāḳijeh och släckte min törst med Agruds ökända saltbittra vatten. I den fruktade försmaken af de dåliga vattenslag jag troligen ofta skull[e] komma att dricka under min färd, lät jag detta vatten nolens volens smaka mig väl och tömde deraf en betydlig quantitet. Vi gingo ännu om natten ifrån Agrud och marsherade 2¾ timma i O.t.S och OSO.

April 15. Gingo OSO 6½ timma på betydligt afstånd från Suez och hafsstranden, som vi i soluppgången sågo långt i höger om oss, till brunnen Mabʿūk. Denna brunn ligger i en ganska gräs och buskrik dal, sträckande sig i Öster. Dess vatten är sött och godt och man hämtar understundom härifrån dricksvatten till Suez oaktadt det betydliga afståndet. Vi dröjde här 2½ timma. Vägen gick härifrån ungefär i NO 2½ timma gentemot berget Arrāḥah allt öfver den släta dalen. Härefter veko vi in i bergen och gingo mellan kalkbergstrakter ungefär rätt i O ännu på aftonen 50 [min.]. Vår hela dagsmarsh var således blott 9⁵⁄₆ timma. Vi följde härunder ej den stora pilgrim karavanens väg, utan lämnade den till venster om oss gående den stråt, Maghrabi pilgrimerne ⁂ vanligen följa och som efter dem kallas darb elmaghārbe.[14]

April 16. Vägen mäst i O mellan berg: till höger berget Alrāhah till vänster berget gebel ḥomēīrah: dalen mellan bägge dessa berg kallade våra beduiner ferāshāt elshīḥ.[15] Vi gingo ¾ timma då vi kommo till ett trångt pass af ungefär ¼ timmas längd kalladt balʿīm elmaghārbeh[16] och efter 5 timmar 10 min. från vårt natt härberge lägrade vi i dalen på en plats kallad ḥashm alfarwah.[17] Efter 1 tim. 35 min. hvila här bröto vi upp och kommo nu in på den stora pilgrimsvägen. Gingo allt i O till seil abo suwād[18] och hunno slutet af denna bergsdal vid themilet alderawish[19] efter 3¼ timma från vårt middagsläger. I denna dal betade nu Alṭerabin sina hjordar. Här kommo vi ut på en stor öppen slätt kallad wadi lburūk[20] och gingo SOtO till berget ḥasan, ett ensamt stående berg på den vida flackan. Här gingo vi mera i SO ännu 2 tim. 50 min. och lägrade till natten på den öppna slätten. Vår dagsmarsh var i dag således 11 tim. 15 min.

April 17. Gingo allt öfver den stora wadi lburūk i Ostl riktning längs den stora pilgrimsvägen och hunno efter 9 tim. 25 min. fram till fästet Alnakhal.[21] Vår marsh från Agrud till Alnakhal en alles således 33 tim. 15 min. Vi blefvo här gästvänligt emottagne af fästets svaga garnison bestående en alles af omkring 20 till 30 man, dels egyptiske dels Maghrabi Araber. Här lågo äfven andra beduin araber af Tijāha stammen, väntande på Europeiska resande från Kairo eller berget Sinai, som ämnade sig till Jerusalem till den snart instundande Påskhögtiden.[22] Som jag gaf mig ut för läkare blef jag snart öfverhopad med frågor om bot och medecin för alla möjliga olika krämpor och fick redan här en försmak af det tråk, som detta mitt föregifna kall förorsakade mig så ofta framdeles.[23] Det var ej utan att man misstänkte mig något här och min Islam, men som jag försigtigtvis genast vid min ankomst gjorde min ablution och min bön och sedermera på aftonen fullgjorde så min farḍ som flera sunna böner[24] fann jag flera försvarare mot de få som i anledning af mina frangiska chirurgiska instrument vågat fatta misstankar mot mig. Rundt omkring sjelfva fästet börjar nu uppstiga en liten köping af usla hus och krympliga trädgårdar, vattnade af den källa som här finnes. Här äro tvänne stora rymliga vatten bassiner i [...][25]

April 27 1845. Vi gingo i den djupa smala dalen Gharandel ungefär i Ö men i oändliga krökningar efter bergen. Dessa äro här ganska höga, de högsta jag sett sedan Kairo, och bestå af kalk men med de underligaste skiftningar af rödt och hvitt, som ge de lodrätta väggarne utseendet af

det grannaste marmorerade papper. Dessa brokiga ådror gingo än i paralella sträck än i oreguliera fläckar än i zickzack i de mest brokiga och fantastiska bilder. Vi gingo 3½ timma på bottnen af denna dal, ganska rik på buskar och träd, då vi började stiga. Jag hade här tillfälle att beundra den säkerhet hvarmed kamelen stiger sitt varsamma steg. Detta djur älskar särdeles att gå på sjelfva bergsbranten och skåda ned för den branta väggen i dalen. Ehuru ej på dess rygg hisnade jag ofta för brådjupet och måste aflägsna mig från branten. Det är ett eget underligt lugn som ligger i kamelens blick såsom i dess gång och på branten mellan knapperstenar och på slättens jämna mjuka sand blir detta djur sig nära nog fulleligen lika. Vi stego hela dagen ännu 4½ timma till solens nedgång så att vår hela dagsmarsh var 8 timmar, hvaraf de sednare 4½ timma voro i beständigt uppstigande i många krökningar och bugter längs den slingriga smala bergsstråten.

April 28. Stego allt och gingo i bergen ömsom på dess ryggar ömsom i dalar. Här funnos nu på höjden af dem mycket gräshoppor. Efter 2 timmar hunno vi början af wadi Dalāgheh och efter andra 2 timmar till randen af källan af samma namn. Längs den smala rännilen af denna källa hade uppstått små åkerfält kultiverade af beduin fellaḥer af ʿOmran stammen. Efter 1 timma vidare hunno vi fram till en shekh för denna stam kallad Ḥomeid Ibn Salman. Sålunda var vår marsh från början af Wadi Gharandel till källan Dalāgheh 12 timmar. Jag nödgades dröja hos Shekh Homeid några dagar. Då min Ḥejwi shekh lämnade mig tyckte jag försigtigheten fordra att ännu i hans närvaro afgöra legan jag borde erlägga härifrån till staden Maʿān; men det var omöjligt att få dem att bestämma den. De svarade med det vanliga att om så är vilja vi föra dig fram för intet. Min Ḥejwi shekh begaf sig bort följande dagen på morgonen sedan han fått återstoden af sin lega och sedan han *snattat* af mina saker en masḥan (kaffegnuggare) och en läderpung innehållande litet caffe. Bergen voro här ganska höga och betäckta med shiḥ, denna ört som i så stort tal och uteslutande betäcker hela sträckningen af dessa Sherāʿ berg. Jag beundrade här de underliga bildningarne af berget – på des[s] rygg gick liksom en ⁂ gjord väg mellan stora väldiga stenar, som tycktes liksom vältade af menniskohand. – Följande morgonen då det blef fråga om min bortresa kom min shekh till mig och påminte mig det legan ännu ej vore afgjord oss emellan och att vi först borde komma öfverens härom. Han fordrade på min tillfrågan en stor summa först, före-

gifvande vägen vara högst besvärlig och derjämnte osäker. Vi kommo halft i träta och då jag härunder påminte honom hans egna ord att föra mig fram för intet, var han ej sen att ta sina ord tillbaka försäkrande att ingen förde någon en väg för intet. Otålig som jag var stannade vi slutligen vid en summa, som var visserligen ganska dryg men dock något afprutad från den först fordrade. Sedan allt var afgjordt och öfverenskommet att vi följande dagen skulle bege oss på väg, kallade mig en shekhens bror litet afsides och försäkrade mig att jag gifvit lega dubbel öfver hvad vanah vore och uppäggade mig att börja disput härom. Jag bad honom sjelf öppna frågan och förehålla sin bror obilligheten af att bedra en främling som fann sig hos honom. Han föregaf ej villa stöta sig med sin bror och shekh men lofvade ta till ordet genast jag skulle öppna frågan. Vi befunno oss kort härpå i ett stort sällskap af lägrets alle män på den gemensamma samlingsplatsen i skuggan af en stor sten då jag öppnade frågan. Här uppstod nu i anledning häraf den häftigaste disput och träta hufvudsakligen mellan bägge bröderne. De öfrige deltogo naturligtvis äfven häri och det var stor hätskhet och häftighet hos båda partierna. Mig ännu ej van vid dylika trätor förekom detta gräl nog starkt utblandadt som det var med öknamn och förevitelser af smutsiga drag och egenskaper; jag visste ännu ej att vid dylika tillfällen ofta knifvar och vapen dragas och att en träta hos beduinerne ofta kostar ett lif. Hufvudorsaken till disputen hos shekhens bror torde hufvudsakligen varit låg afund, denna så vanliga egenskap hos alle Araber. Jag uppmanade honom att lasta sin egen kamel och sjelf föra mig fram till Maʿān, för det pris han bestämde såsom det vanliga; men han förklarade sig ej gå in härpå sedan hans bror redan åtagit sig saken. De öfrige försäkrade att han ej skulle gå med mig vägen till Maʿān om jag ock tredubblade honom legan, föregifvande att han fruktade för fiender, som ströfva här omkring för att snappa kameler och annat byte. Äfven underlät man ej att skrämma mig för denna vägs faror, troligen dock blott för att visa mig någon orsak till den höga och dryga legan. Man föregaf att små partier af ʿEneze[26] ströfvade häromkring till häst och stego upp på höjderna för att speja öfver den lägre trakten. Då de varsnade någon hastade de ner och plundrade folket och slagtade deras ök. Någon orsak torde man väl ock haft härtill; ty nyligen ⲭ hade stått ett litet slag mellan Ḥoēṭat[27] och andra med dem vänliga stammar å ena sidan och särskilda stammar af ʿEneze å den andra och man föregaf sig ha sett fiendtliga ryttaren helt nära de trakter der vi

nu vistades i ʿOmrans läger. Jag hörde dock ej på deras berättelser utan stod fast vid mitt beslut att gå direkte till Maʿān. Vi gåfvo oss på väg

April 30 och gingo längs dalen Dalāghe. Efter 3 timmar hunno vi här in i en annan dal som man kallade Mabrak som gick i NO. Vi gingo här ännu en timma och gjorde halt hos fellaḥer och dröjde hos dem öfver natten. Vi blefvo här

Maj 1 hela dagen till närmare solens nedgång. På ställen der araben fruktar går han alltid fram nattetid för att döljas af mörkret och kallar natten abo sātir. Här finnes en källa basṭah med det härligaste rinnande vatten och rundt om kring dess rännil små åkerfält. Vi hade gått ungefär en timma då vi hunno ur dalarne på den öppna ökneslätten. Här tände den ene beduinen sin lunta och shekhen sjelf skyndade sig framför oss uppstigande på alla höjder för att speja trakten. Äfven han var beväpnad med bössa och brinnande lunta. Dessutom följde med oss en tredje man af fellaherne från det läger, der vi hvilat öfver natten. Äfven här hade man gifvit oss inga hugnande underrättelser – man försäkrade sig ha sett fiendtlige ryttaren helt nära och i flera afdelningar och fruktade till och med ett anfall af dem på lägret. Jag satt dock fullkomligen lugn på min kamel rygg och intet passerade oss eller på vägen. Vi hunno fullkomligen väl och helbrägde fram till Maʿān efter en marsh af 5 timmar från fellaḥ lägret. Hela vår väg sålunda från min shekhs läger till Maʿān var blott 9 timmar och från början af wadi Gharandel till Maʿān 22 timmar, hvaraf ungefär blott 4 på den öppna ökenslätten, der vi gingo rätt i Ö sedan vi kommit ut från Bergen.

Maʿān räknar 200 gårdar och omkring 300 bössbeväpnade män. Består af 7 särskilda fenad, troligen alle af Syriskt ursprung.[28] I NNO ungefär ¼ timmas väg ligger en annan liten stad af omkring 30 hus kallad Almaghārah och utgörande ett med Maʿān. I sjelfva Maʿān finnes blott en källa Engāseh med ypperligt och rikligt vatten. Härpå har man anlaggt ungefär 20 små trädgårdar der i synnerhet Granatäppel (Rōmān) gå väl och gifva som man säger den bästa frukt i verlden. Palmen går ej här och de få 4–5 träd som finnas skola ge dålig och knapp frukt. Ett litet källflöde från ungefär ½ timma N öker källans vatten, som man med arbete uppöser och i rännor leder till trädgårdarne. I Almaghāra ⁂ finnas åtskilliga små källsprång som vattna små vackra trädgårdar. I sjelfva Maʿān finnes en borg från Islamens tid.[29] Den håller nu på att förfalla. Folket lefver hufvudsakligen af en liten bytes-

handel, som de drifva med häromkring nomadiserande beduiner, Ḥoeiṭat och Sherarāt. Under de två dagar den Syriska pilgrimskaravanen vanligen rastar här upphandlade af dem småsaker och bly. Med dessa varor, i synnerhet den sistnämnda, bege de sig sedermera ut till Beduinernes läger och byta vanligen sina varor ut mot ull. Jag såg af dessa kringstrykande Maʿān köpmän en eller flere nästan i hvarje Ḥoeiṭi läger som jag sedermera besökte. De erlägga skatt till åtskillige beduin shekher så närmare som fjermare, så att till och med Rowallas shekh tager af dem skänker och pengar.[30] Denna skatt kallas khoweh d.w.s. brödraskaps skatt och erlägges för att skydda Maʿān boarne sjelfve och deras ringa boskap från beduinernes röfveri. Om skatten uteblir röfvar en beduin boskapen vid sjelfva stadsporten och folket vågar sig ej ut ens till närmaste berg för att söka ved. Då under denna sommar en af Maʿāns betydligaste shekher begaf sig ut bland Rowalla och af dem upphandlade öfver 30 kameler, fann sig deras shekh Ḥaṭṭab ibn Shaʿlān föranlåten att taga af honom alla 30 öken emedan han föregående året ej erhållit några skänker från Maʿān. Saken bemedlades dock så att han gick af för omkring 30 Rb. Silfv. Men erlägges skatten riktigt åligger det de skattagande att skydda stadsboerne mot andra beduin stammar och om någon blifvit plundrad återskaffa det tagna godset. Det oaktadt våga stadsboerne sig ej ensamme ut på aflägsnare vägar. De böra alltid ha med sig en beduin till refiḳ. Än mindre våga de föra på eget bevåg en resande. Han blir tadellöst plundrad af den förste beduin som råkas och stadsbon, oaktadt sitt brödraskap, är ej i stånd att skydda honom. Folket har här uteslutande den syriska typen med starkt markerade judiska drag och med halft i rödt stötande skägg eller kastanjebrunt. En stor del är inflyttad från staden Khalil; i synnerhet de fleste af de få handtverkare och slöjde idkare som här finnes.

Maj 5 1845. Gingo från Maʿān NNW öfver en ökenslätt utan gräs och buskar. Vi kommo dock snart in i smärre dalar der ökneörter funnos. Efter 4½ timmas god marsh kommo vi till en källa Udruḥ. Här finnas vidsträckta ruiner af som det tyckes en stad.[31] På en stor höjd till höger om sjelfva källan högst på toppen synes en tämmeligen väl behållen rund byggnad i form af ett torn. Vid foten af denna höjd står en annan fyrkantig byggnad med uppåt afsmalnande väggar och som det tyckes mer till sin halfva höjd förfallen. De quarstående murarne tycktes mig på ögonmått hålla ungefär 2 famnar i bredd och 5 famn i höjd. Min Maʿān shekh sade att i gamla

tider dessa båda byggnader varit en vatten ledning. Till vänster om källan stå ruinerna af en stad omgifven af en mur, gjord af ur berget huggna stenar. Denna mur omgaf hela staden och utgjorde som jag tyckte en fullkomlig quadrat, hvars sida torde hållit ungefär 1 verst i längd. För öfrigt syntes intet hus eller byggnad quar, blott här och der några hvalf, hvaraf ett i sednaste år repareradt af en beduin shekh. Dessa hvalf utgjorde grundvalarne, hvarpå husen tycktes varit byggda och voro flera ganska väl behållna. Äfven de såsom uteslutande alla andra byggnader voro af ur berg skifvade stenar. Jag kunde finna inga spår af några sorts inskrifter på ungefär ½ timma jag sprang här omkring. Mitt läge förhindrade mig att dröja längre här. Sjelfva källflödet var ganska betydligt och bildade liksom en liten sjö omkring hvilken sädesfält stodo odlade af fellaḥer. Efter 1½ timma vidare hunno vi till beduiner. Vår dagsmarsch var sålunda 6 timmar.

Maj 6. Gingo i N genom en bergsdal. Efter ungefär 4 timmar hunno vi en annan dal ʿalēīmah gående i NO ungefär 2 timmars väg från Shōbak. Vi gingo här 1 timma, då vi hunno ut på en stor slätt som vi skuro NNO. Här gingo vi 3½ timma då vi hunno en ruin kallad Khan elzebib, en borg vid pilgrimsvägen byggd såsom man sade mig af Sultan Soleiman.[32] Nu är den halft förfallen och begagnas af araber till stall för boskap och någon gång till boningsplats för dem sjelfve. En låg dal nedanföre kallade min Shekh Negel och till venster om oss skönjde vi på afstånd staden Shobak. Vi gingo ännu 1½ timma då vi hunno fram till beduinläger af ʿashīret Ibn Algāzi.[33] Dagsmarsh 10 timmar.

Maj 7. Gingo öfver slätt NO 2 1/3 då vi hunno en höjdsluttning som min shekh kallade arḍ shagaret Alṭejār.[34] Här såsom annorstädes i dessa trakter syntes tydliga spår af fordom odling och särskildt här äfven af byggnader. Efter 1½ timma härifrån hunno vi Arab[er] allt af stammafdelningen Ibn Algāzi. Härifrån 1½ timma i NO hunno vi Araber af ʿashīret Ibn thiāb. Dags marsh 5 1/3 timma.

Maj 8. Efter 3 timmars marsh kommo vi fram till Hossein bn Algāzi den förnämste shekhen af Ḥoēīṭat. Som han är van att föra Europeer fram till Khalili och till Petra och vänt sig vid deras utseende och seder fattade han misstankar på mig och yrkade på att jag vore en förklädd frank, som färdades här fram för att söka i deras jord förborgade skatter. Min Maʿān shekh försvarade mig tappert nog. Jag fann för godt att ej alls ta till ordet

under hela samtalet. Följande morgonen upprepades frågorna på nyo och det afgick nu ej för bättre köp än att jag på min Maʿān shekhs uppmanande upprepade Islams trosbekännelse la Illāha illalallāh Mohammadun resul Ollah.[35] Härefter fann sig Ibn Algāzi fulleligen öfvertygad om min Islam och hedrade mig med uppdraget att skrifva en talisman för hans stod.[36]

Maj 9. Härifrån gingo vi blott ½ timma då vi hunno fram till Maḳbōl den förnämste shekh af stammen ʿOmrān.

Maj 10. Efter ½ timma fram till Masūdijīn en afdelning af stammen Ḥegāja. Shekhen för denna afdelning hette Sālim bno ʿāḳir.

Maj 11. Efter 3 timmars marsh fram till stammen Almaghāri och dess shekh ʿAbd Allah bno Howēīshid. Här dröjde vi hela följande dagen och jag begagnade tiden att göra en liten ridt till en grotta, der man sade mig omätliga skatter skulle ligga begrafna. Jag fann här platt ingenting och den begagnas nu och troligen alldrig till annat än skygd för boskapen undan regn. Dylika grottor fann jag här på oändligt många ställen; men alldrig en som jag tyckte af betydenhet.

Maj 13. Efter ½ timmas marsh fram till Shekh Ḥossein Alṣawa, jämnte Shekh Sālim bno ʿāḳir, den betydligaste shekh af Alḥegāja. Vi voro nu ungefär 4 timmar O från den lilla staden Alṭafīleh, omkring hvilken stammen Ḥegāja plägar samla sig i slutet af sommaren ungefär i början af September för att handla med boskap. De kalla denna stad *sin* och anse den såsom sin hemort. Vi dröjde här hos denna stam 4 dagar för att samla underrättelser om förhållandena i den stora öken vi härifrån ämnade genomfärdas ⸗ för att komma till Algof. Vi funno underrättelserna ej fullkomligen hugnande: partier af ʿEneze skulle ströfva häromkring för att snappa byte af sina fiender Ḥoēīṭat och å andra sidan voro de för svek kände Sherarat ej att lita på.

Längs hela sträckningen af dessa berg kallade här Alsherāʿ och i Alnegd Alʿawāriḍ funno vi fellāḥer, som på det knappa källvattnet odla sina små åkerfält. De betala alla dryg skatt till de beduiner som nomadisera omkring och det oaktadt få sällan deras fält vara i fred för dem. Beduin shekherne försumma sällan att i förbi farten beta sina hästar och kameler på deras brådd eller halm eller skicka de sina trälar och tjenare från lägret att hämta foder åt sina djur. Dermed äro desse jordbrukare högeligen föraktade af sina beduin herrar och namnet fellaḥ är hos dem ett öknamn. Man finner

äfven slöjdidkande hos desse fellaher, hvad man alldrig finner i ett beduin tält, allt sorts arbete varande hos desse sednare anseddt såsom skam och ej anstående en friboren ökne son. Fellaherne slöjda sjelfve sina bösskolfvar och sina trädkärl och sina andra små förnödenheter så i träd som i järn. De bo alle i tält och flytta äfven från plats till plats såsom beduinerne. Oaktadt det förtryck hvari de lefva under sine beduin herrar tyckte jag mig dock i deras läger finna mera välstånd öfverhufvudtaget än i de sednares äfven som i deras uppförande mera hof. Äfven fann man hos dem en och annan som kände något af deras religion och hos de fleste håg att lära sig. Man frågade mig i åtskilliga religionssaker. Flere af dem göra sina 5 dagliga böner. Af allt detta finner man intet hos beduinerne.

Öfver allt i dessa trakter synas tydliga spår af en forntida vidsträcktare odling än nu. Min Maʿān shekh sade att man fordomdags här odlat vin.[37] Hela trakten består af sand och kalkberg till största delen höljda af jord, hvarpå uteslutande den vanliga ökne örten Shiḥ växer. Denna ört ger bete åt boskapen och bränsle åt folket och sprider en stark balsamisk väldoft kring hela trakten. Vatten finnes här jämnförelsevis äfven rikligt så att denna trakt verkeligen synes tjenlig till vin odling. Quarstoder af byggnader och laggda stenar och fåror i jorden mmd. vittnade om en större befolkning härstädes fordomdags än nu. Så äfven de många uppröjda grottor som finnas här i bergen ofta omgifna af en mur af uppstapplade stenar.

De beduiner som nu nomadiserade här voro alla af Ḥoweiṭat eller af med dem beslägtade och i vänskaps förhållanden stående stammar ✕ såsom ʿOmrān, Maghāri, Meʿāzi, Ḥegāja. De stå alle till någon del under inflytande af Moḥammad ʿAli i Kairo och äga i nämnda stad en gemensam öfver Shekh Mismiḥ.[38] Äfven fann jag många Sherarat i synnerhet hos Alḥegāja, hvilka flyktat hit från sina osäkra och nu af Negd folk med täta plundringståg hemsökta bostäder i Wadi Serḥān och i trakterna omkring Algof.

Alla desse beduiner äro med förakt ansedde af Negd boarne och i synnerhet Sherarāt satte i jämnbrädd med AlḤeteim och Alṣoloba.[39] Det är ock sannt de ha förlorat mycket af den äkta genuina beduin charakteren såsom till en del äfven det rena ökne språket. Detta erkänna de äfven sjelfve och då jag ofta förebrådde dem deras nyfikenhet att genast jag hann in i deras läger fråga hvarifrån och hvarthän och mina afsigter med resan samt förehöll dem det otillbörliga häri svarade de: anse oss ej för äkte beduiner vi äro blott

afskrapet af dem och ha förlorat de ursprungliga rena sederna. Hos ʿEneze finner du den äkte ädle beduinen och på tre dagar fråga de dig ej hvarfrån eller hvarthän. ✂

❧ *Maj 18 1845*. Begåfvo oss ut från det sista beduin läger af Ḥegāja. Vi vore följde af trenne Sherarat beduiner, som vi funnit i Shekh Ḥossein Alsawa's läger och försäkrade sig kunna föra oss fram till Algof och skydda oss mot fiendtliga stammar vi möjligen kunde möta på vägen. Oaktadt detta skyddsskap var vägen dock ingenting mindre än säker så mycket mer som Sherarat för närvarande stodo i fiendtliga förhållanden till Shammar.[40] Dessutom hade vi att frukta sjelfva de stammar, från hvilka vi nu begåfvo oss ut. De hade fattat misstankar på mig att jag hade pengar med mig och här funnos som alltid, men i synnerhet nu i anseende till tvenne års regn brist, stort antal af uthungrade småröfvare, hvilka hungern och guldtörsten dref omkring på spejande efter byte. Vi begåfvo oss derföre ut från lägret halft stjälandes långt före den första blinken af morgon rodnaden. Äfven hade min Maʿān shekh under hela färden och i synnerhet de sista dagarne uppmanat mig att alldrig upplysa en frågande om målet för vår resa och alltid dölja det under föregifvande att vi ämnade oss till ʿEneze för att vaccinera. Det är i sjelfva verket också alltid så som beduinerne sjelfve förhålla sig då de ämna sig ut på färder. De uppge alltid ett annat mål för resan än det verkliga och upplysa alldrig någon om den väg de ämna taga. De göra i all tysthet sina små förberedelser och förr än någon vet ordet af bege de sig på väg vanligen under aftonens eller nattens mörker. Vid sjelfva uppbrottet går allt med det största fjäsk. Är någonting glömdt må man ej tänka på att hinna söka det och man ger sig ej ens tid att ordentligt och väl lasta packorna på sitt ök. Detta göres sedermera på vägen allt efter behof en eller flera gånger. Araben i allmänhet tänker ej långt förrut. Han ser blott till det första ögonblickets mäst trängande fordran.

Vi gingo från beduin lägret ännu två timmar öfver berg och genom dalar. Härefter hunno vi ut på den stora ökneslätten. Vid randen af sjelfva denna slätt varsnade vi på afstånd ett större antal kameler och några män. Fruktande, som alltid här alla sorts möten, drefvo vi våra kameler under ett berg som döljde dem undan syn. De tre beduiner vi hade med oss begåfvo sig på spejning hvar och en med sin bössa och krypande längs marken liksom på jagt. Det upptäcktes snart att de ankommande voro Sherarat äfven och

männerne mötte och hälsade hvarandra. De hämtade kameler för att sälja dem i Ḥoeiṭats läger. Det stora öken haf vi nu hade fram- ⁂ för oss erbjuder en den mest tröstlösa anblick af landskap. En torr slätt utan täcken till gröda öfverhöljd af större och mindre stenskifvor skimrande i solen än med svart än hvitt bländande sken och än rödt. Här och der höja sig ensam stående bergstoppar åt alla håll som begränsa synkretsen. Icke ens sand synes. Som vi i synnerhet i dag fruktade för fiendtliga stammar och röfvare skyndade vi vår marsh. Jag hade på morgonen då vi gåfvo oss på väg ej hunnit förtära något annat än en klunk mjölk och vi hade ej gifvit oss tid ens att fylla någon af våra vattensäckar. På vägen var ej tid till någonting hvarken att äta eller dricka och på hela dagen under den starka marshen och i den heta solen bestods intet annat än en enda klunk vatten som vi från flera dagar hade i en af våra säckar. Så gingo vi hela dagen med fastande mage. Vid middagen hade vi till vänster om oss på ett afstånd af ungefär en timma Kastellet Alḥassah.[41] Dagens hela marsh var 12 timmar rätt i Ö då vi hunnit ut på sjelfva ökneslätten. På aftonen kort före solens nedgång hunno vi en vattenpöl Albāʿig. Under regntiden samlas här vatten, som allt efter quantiteten blir här stående längre eller kortare tid. Nu var vattnets djup ungefär ett quarter, stående i tvänne pölar eller fåror i den renaste sandjord. Just som vi kommo häran uppsteg härifrån en hjord af omkring 60 kameler som blifvit vattnade här. Häraf var vattnet uppgrumladt och blandadt med sand och mycken smuts efter hjorden. Jag kan sällan påminna mig hvarken förr eller sednare förtärt ett så osmakligt vatten som detta. Trakten häromkring var en låg dal bestående af sandjord och lös sand. Det är ej alla tider på året som här finnes vatten och mitt sällskap gladde sig högeligen då de She[r]arat vi på morgonen hade [mött] gåfvo dem den underrät[tel]sen att för tillfället funnes rikligt vatten i pölen. Jag vet i sanning ej hvad vi kunnat företaga om vi ej här funnit vatten, ty vi hade intet alls med oss af denna vara.

Maj 19. Vägen gick i Ö genom den låga dal, hvari pölen Albāʿig ligger. Vi kommo åter snart ut på svarta steniga ökneslätten utan sand och utan vegetation. Efter 4¾ timma började vi stiga uppåt för låga små kalkstens berg, mellan hvilka sträckte sig platta svarta slätter. Landskapet som vi färdades fram öfver företädde samma ⁂ tröstlösa ofruktbara anblick som gårdagen och intet tecken till lif utom ödlor och då och då en liten öknefågel som förtroligt följde oss och stundom hoppande upp på våra

kameler helt nära oss. Vår marsh i dag var 11 t. Vi funno på aftonen här en låg bergsdal som gaf ett sparsamt foder åt våra ök och vi gjorde derföre halt något bittidare än annars.

Maj 20. Vägen i Ö genom samma landskap som de tvänne föregående dagarne. Dock voro de små dalarne här något vänligare och rikare på öknebuskar. Vi gingo oafbrutet i 12½ timma till närmare solens nedgång då vi gjorde halt och betade vår[a] ök och berädde oss sjelfve vårt aftonmål. Som vi ännu hade långt till vatten och våra beduiner äfven fruktade för sina svaga ök beslöts att vi under den svala natten ännu skulle göra några timmars marsh för att följande dagen hinna den brunn som vi annars ej skulle hinna förr än öfvermorgon. Så snart vi sålunda gjort vårt mål och druckit vårt caffe lastade vi våra ök och gingo ännu 2¾ timma. – Jag hade troligen af det dåliga vattnet och till en del äfven den otjenliga födan i dag befunnit mig högst illa. På morgonen för än vi brutit upp från vårt nattläger hade vi beredit vår frukost af den vanliga ökne reskosten, nämligen osyradt för tillfälle gräddadt bröd sönderstödt och uppblödt i Marisi och smör. Jag hade i fruktan för den långa oss förestående dagen och dess mödosamma marsh ätit med god appetit. Vi hade gått ungefär 3 timmar efter vårt uppbrott då det började quälja mig. Jag kom snart till stark uppkastning, som för sig gick der jag satt på mitt ök, och kort derefter ett starkt anfall af diarrhe som tvang mig stiga af. Dessa båda operationer upprepades sedermera tätt på hvarandra och medtogo alldeles mina krafter. Det vederstyggliga vattnet, för hvilket jag dessutom nu hyste den starkaste afsky, och hvarmed jag sökte skölja bort den stygga kräkningssmaken ökade blott retelsen dertill och kom åter upp antingen kallt som jag sväljt det eller halfjumnt uppvärmdt i magen. Härunder skrattade beduinerne åt mig och öfver min veklighet och tyckte synd på den goda frukosten som gick förlorad. Jag hade verkeligen behof af att stanna för att hvila en stund; men det var omöjligt att härtill kunna förmå mitt följe. Det är oftast så på ökneresor: sedan man lastat och begifvit sig på väg kan man sällan få sitt sällskap att stanna och är man nödgad stiga af för ett eller annat eller hjelpa och laga om lasten på sitt ök må man göra det så godt man kan sjelf medan de öfrige fortgå oafbrutet sin väg. Häri har beduinen öfverhufvud föga medlidsamhet med en främling. Sjelfve voro de högst muntre oaktadt den heta solen och den forcerade marshen och pratade och glammade och reciterade kaṣider oupphörligen så i aftonens svalka som

under middagens qualm och jag fann nu såsom både förr och efteråt Burkhardts påstående ogrundadt att beduinen är på resor vanligen tystlåten fruktande att prat förtorkar strupe och öker törsten. Jag har alldrig sett tvänne eller flere beduiner tillsammans på en resa som gått tyste fram sin väg. De prata oupphörligt med hvarandra antingen de gå till fots eller rida sina ök. Det är sannt är beduinen ensam med en främling är han mera tystlåten än pratsam, ty främlingen äger ej hans ökne språk fullkomligen och känner och lefver ej i hans förhållanden och han har derföre föga ämnen att prata om med honom. Men har han någon blott med sig af sin stam hvem helst det vara må har jag alldrig hört honom hålla sin mund en stund af 5 minuter så länge han är vaken. Hvad de tre beduiner nu särskilt beträffar som vi nu hade med oss voro de af de pratsammaste jag rest med oaktadt en af dem mådde ganska illa af hufvudvärk och en liten feber som ej lämnade honom under hela resan. Min Maʿān shekh var väl ock munter; men han som alle stadsboer tröttnade dock alltid mot aftonen. Beduinerne sprungo omkring med sina bössor och jagade harar, hvaraf finnes mycket öfverallt i öknen såsom ock Ghazeller. – Vår hela dags marsh var 15¼ timma i sanning den längsta och starkaste marsh jag kan påminna mig ha gjort, så mycket mer påkostande som medtagande som jag mådde högst illa i synnerhet under de första timmarne af dagen.

Maj 21. Väg i Ö allt öfver samma bedröfliga ökne landskap hvaröfver vi färdats de föregående dagarne. Vår marsh i dag 14 timmar. Vid solens nedgång hunno vi vattnet Ṣdēīʿ utgörande 6 eller flera brunnar uti en hård sandjord. Vattnet var klart och kallt men af en starkt bitter smak så att jag knappt kunde förtära det. Man sade mig att det vanligen vore godt och rent; men som nu inge beduiner voro lägrade härom kring och vattnet derföre blef obegagnadt förorsakade den smuts och fina flygsand, som stormen blåste ned i vattnet, dess bittra smak. Såsom alltid då man fruktar fiendtlige stammar hade vi lägrat oss ej vid sjelfva brunnarne utan ett stycke derfrån.

Maj 22 1845. Väg i OtS öfver slättland omgifvet af låga bergssträckningar. Efter 4 timmars väg hunno vi vatten Wēīsiṭ bestående af åtskilliga låga brunnar i sandjord. Här börjas på detta håll Wādi Serḥān och landskapet antager ett vänligare utseende, bestående af liksom små sandholmar, på hvilka de små öknebuskarne växa i stort tal. Dessa holmar äro bildade af hopdrifven flygsand och bilda små höjder ful[l]växta med buskar

och örter med i sanden begrafna rötter och stjelkar. Under första vårtiden skola i synnerhet Sherarat beta sina hjordar här i stort tal och hela dalen så de små holmarne som den deremellan sig utbredande slätten stå i den härligaste grönska. Nu funnos här alldeles inga araber dels emedan den bästa vårtiden redan var förgången dels ock emedan detta år varit knappt på regn. Från brunnen Wēisiṭ gick vägen i OSO½O. Vår hela dagsmarsh var 11½ timma.

Maj 23. Väg i OSO hela dagen öfver slättland 9 timmar. Härefter kommo in mellan låga sandbergshöjder. Beduinerne sade att här öfverallt funnes mycket vatten, brunnar och pölar, men försigtigheten fordrade att vi undveko sådana platser så mycket som möjligt. Efter 12 timmars marsh från vårt nattläger gjorde vi halt till natten i dalen Ṣbēīḥa der många brunnar funnos med rikligt vatten. Denna dal är en af de vackraste jag sett i arabiens öknar och jämnförelsevis rik på gröda. Här stod en fullvuxen palm och flera små telningar omkring den och flygsandshöjderna voro betäckta och [*sic*] öknens vanliga buskor och örter. Vi hade på afstånd då vi nalkades denna dal varsnat kameler här och som vanligt hade våra beduiner begifvit sig framför oss på spejning. Då vi närmat oss och min Maʿān shekh communicerat sig med en af beduinerne, kom han till mig och sade att vi hade här röfvare framför oss och att vi hade att frukta ett anfall och en plundring af dem och uppmanade mig afkläda den ṭarbosh jag bar. Vi hade emellertid drifvit våra ök under en sandhöjd och stodo båda der otålige afväntande slutet på affären, som afgjordes mellan våra beduiner och våra fiender på ett litet afstånd från oss och undan vår åsyn. Vi hade så väntat ungefär ¼ timma då våra beduiner infunno sig med tvänne främmande män i förtroligt samtal med dem. De kommo till oss och hälsade och det syntes i hela deras uppförande att de inga fiendtliga afsigter hade. Vi ✂ sökte oss nu vår lägerplats afpackade våra ök, vattnade dem och gjorde upp eld till beredandet af vårt aftonmål. Härunder infunno sig trenne andre män, som lägrade sig något afsides och gjorde sin eld och beredde sitt mål och sitt caffe för sig sjelfve och vägrade vår inbjudan till deltagande så i det förra som sednare. Jag tyckte mig se mörka och obelåtna blickar som de kastade på oss. De tvänne öfrige suto med oss och deltogo i vårt caffe och vår quällsvard och voro treflige, men de trenne andre närmade sig ej till oss. Förhållandet med desse män var såsom jag sedermera blef upplyst om att 5 unge män från Algof begifvit sig hit ut 2 dagsresor från sitt hem och legat här 7 dagar för att vänta på byte

af fiendtliga stammar och resande. Förgäfves hade de legat dessa dagar här och väntat. Deras sparsamma kost började nu gå på slutet och de begåfvo sig dagligen ut på jagt efter Ghazeller. Så äfven i afton. Trenne befunno sig ute på jagt med sina bössor kring de närmaste kullarne och varsnade oss ej då vi närmade oss. Vi äfvenledes 5 män med trenne bössor voro sålunda de tvänne quarblefne öfverlägsne och det var med desse tvänne som våra tre beduiner ingingo vänskapsförbund med villkor att de skulle skydda oss mot deras trenne öfrige kamrater. Då desse tre sedermera kommo till oss och sågo våra packor och i synnerhet min apothekarlåda, som de, såsom alla kistor, trodde vara full med guld, funno de sig ej belåtne med att det härliga bytet gick dem ur händren, men de kunde intet göra, tre som de voro emot 7. Jag hörde sedermera en af desse män ofta klaga öfver det oblida ödet vid Sbēīḥah, som ej unnat honom min ʿabājeh hvartill han alltid hade ett särdeles godt öga och af hvilken han verkeligen fann sig i behof. Han var son till den shekh i Algof i hvars hus jag först intog. Då jag frågade dem hvad afsigter de haft med oss och hvad de skulle ha gjort om de alla förenade hade mött oss i dalen, försäkrade de att de skulle mördat oss och plundrat vår egendom om de nämligen mäktat öfver oss. Hvad säkert är är att de skulle blottat oss till sista skjortan om de ock skonat våra lif. De hade ock efter sina åsigter full rätt att plundra oss; ty vi stodo i tre Sherarat beduiners skyddskap och Algof, såsom styrdt af Ibn Alreshid Shammars beherrskare,[42] är fiende till denna beduinstam, på hvars område Shammar göra oupphörliga anfall och plundra deras boskap.

Maj 24. Väg i OSO öfver slättland. Hela dagen till venster låga bergssträckningar. Efter 11½ timma gingo vi i O in i en högre bergssträckning som man kallade Al'odeiriʿ. Här gingo vi genom en smal örtrik dal kallad Alkhala hufvudsakligen i O riktning. Vår hela dagsmarsh var ⌘ 13½ timma. – De fem männer vi råkade ihop med i går afton följde med oss hem sedan de efter 7 dagars förgäfves väntan slagit ur hågen att träffa på något byte. De kunde under hela den öfriga vägen ej få rätt blida ögon på oss.

Maj 25. Vi gingo än i dag allt genom dalen Alkhala ½ timma hvarefter vi hunno ut på en stor slätt som vi skuro i OSO. Hela 6 timmar tågade vi öfver denna slätt bestående af hård ofruktbar bergsjord. Härefter hunno vi bergssträckningar af Gal algof och efter en timmas väg i dessa berg hunno vi fram till staden Algof, som sedd från höjden af dessa berg, hvilka dominera den från alla håll, gaf en härlig anblick med sina

Wallin tillbringade fyra månader i staden al-Jauf sommaren 1845.
Han är den första västerlänning som gjorde utförliga anteckningar om stadens ursprung och historia.
Fotografi av W.H.I. Shakespear 1914.

stora vidsträckta palmplanteringar i synnerhet för oss som på 8 dagar ej sett annat än en tröstlös öken. Vår dagsmarsh i dag var 7½ timma. – Hela vår Marsh från Ḥegājas beduin läger ungefär 4 timmar i OtS från den lilla staden Alṭafileh, var sålunda 96 timmar 45 min. Jag bör anmärka att vår gång var i allmänhet under hela resan rask och nästan forcerad och att äfven marken oafbrutet var slättland och hård, hvilket gör en betydlig skillnad i kamelens gång. Vi hade hela vägen den mark som Araben kallar gelede d.v.s. slät mark utan djup sand. Äfven voro de berg för hvilka vi stego af föga eller ingen betydenhet. Sålunda var intet som hindrade eller hejdade kamelernes jämna gågn. ⁂

AlGof. Utgör en nästan fullkomligt cirkelrund dal rundt omkring omgifven af en högre bergssträckning, kallad Gal Algof. Denna bergssträckning är tämmeligen jämnhög och torde högst hålla 300 fot i höjd. Den tämmeligen branta sluttningen ligger öfverallt höljd med flygsand. Särskilda delar ha särskilda namn; bland andra en höjd jämnförelsevis den högsta och belägen i Norr kallas Alḥamāmiāt. Ungefär i midten af denna cirkeldal höjer sig ett lägre halft försprittladt berg sänkande sig i lång sluttning åt N och NO och Ö och S men höjer sig i W och sammanhänger här med den yttre bergssträckningen. Sålunda är den cirkelrunda dalen här afbruten. I Wester stå här ännu ensamma bergstoppar. Detta berg består af den solidaste dels hvitgrå dels rödaktig kalksten och dess släta plateau ligger fullspridd af stenskifvor och block. Det är i sluttningen af detta inre låga berg som Algof ligger med dess palmplanteringar och sträcker sig vidare ut till en del af sjelfva dalens botten kallad albaṭīn. Sjelfva staden går ungefär i en halfcirkel hvars diameter gör i OSO och WNW och torde göra 4000 man steg eller omkring 2,2 Ryska werst i längd. På midten af denna halfcirkel dock betydligt närmare till W ligger det gamla slottet Māred på en höjd af det inre berget och dominerande hela trakten.[43] Detta gamla nu förfallna slott är liksom kärnan af Algof och troligen dess första ursprung, hvaromkring de öfriga delarne af staden efterhand uppstigit. Sjelfva dalbottens bredd mellan det inre och det yttre berget torde utgöra ungefär 3 werst på de bredaste ställen åt Söder. För öfrigt är den tämmeligen jämnbred öfverallt. Jorden är sand till största delen gelede slät och utan mycket stenar. Den sydliga delen af botten är steril och äfven fullkomligen oodlad. Den del på hvilken trädgårdarne äro består af en liten del lerjord uppblandad med sand. Sluttningen af det yttre berget Gal Algof

och bottens närmaste trakter äro fullkomligen sterila höljda som de äro af djup flygsand.

Algof består af särskilda quarter och dess folk af flera olika stammar. De flesta dock torde leda sitt ursprung från Syrien. Äfven stå de i allmänhet i större kommunication med Syrien än med Alʿirāḳ ehuru förhållandet är motsatt med folket i Negd. Algof räknas af somlige såsom den första stad af Alnegd af andre såsom den siste af Ahl Alshimal.[44] Här finnas folk från båda hållen men att dömma efter utseendet och lynne är den Syriska typen den öfvervägande såsom äfven alla förhållanden ⁂ ha mera tycke af de nordliga stammarne än af Alnegd. De särskilda delarne af Algof äro börjandes från W följande:

Algharb innehållande quarteren Ashwan, Ibn Ḥoseini, Ṣinnāʿ Almarʿi, Algafrijeh, ʿAin Ummi Ṣalim, Ibn Ḳaʿajjid. Alla dessa särskilda delar, kallade med ett gemensamt namn Algharb eller äfven soḳ ibn Ḳaʿajjid, ligga spridda från hvarandra på ett obetydligt afstånd. Den betydligaste soḳ af dem är sok Ibn Ḳaʿajjid. De leda sitt ursprung från Beni Shammar och en afdelning ḥumūleh kallad Almunāsibeh. Härifrån undantagne dock folket i ʿAin ummi Sālim som härstamma från Arab Serḥān.[45] Almarʿi äro handtverkare. Denna del af Algof förekommer mig såsom en af de nyaste och sednast uppkomna delar. Här torde finnas ungefär 80 familjer en alles.

Sok Alder' eller *sok ibn der'* den äldsta del af Algof. Dess folk skola leda sitt ursprung från en stad Shaḳrah S om Alʿāriḍ. De äro dock mycket uppblandade sedermera af från särskilda håll inflyttade folk. Här finnes en stor Moské anlaggd såsom man sade mig af Khalif ʿOmar och restaurerad af Ibn Saʿūd under de första tiderna af Wahabiterne. På denna moske finnes äfven en minaret den enda i hela Algof.[46] Slottet Mared tillhör denna sok och uppgången dertill är från nära Moskén. Byggnaderne här bestå till största delen af ur berget huggna eller skifvade stenar ej, såsom vanligt i hela arabien, af i solen brända jordtegel. De ännu stående murarne af Almared bestå af dylika huggna stenar och äro byggda med stor omvårdnad och godt arbete. Deras höjd torde ännu vara 70–80 fot. Man sade mig att en gång gått härifrån under jorden till sjelfva Mosken men nu var den tillstängd och stoppad. Spår till inskrifter eller någon sorts skrift syntes ingenstädes. Mosken har tvänne pelargångar paralela med ḳible väggen, bestående hvar och en af 11 pelare. Det underliga är att alla ḳible här äro rätt i Söder. Alla byggnader ha för

öfrigt här ett äldre utseende än i de öfriga delarne af Algof och gatorna äro äfven trängre och krokigare ofta öfverbyggda med hus. Bland andra finnes här en liten stamafdelning ännu som kalla sig ḳaroṭi ḳarariṭ och förege sig härstamma från Gubbes äldste innebyggare. Om dem längre fram.[47] Familjernas antal här uppskattas till 130. ⁂

Alsaʿīdijīn eller *Alserrāḥ* belägen närmast Alderʿ i Algofs halfcirkel åt Ö består af 5 särskilda afdelningar nämligen Alsaʿīdān, Alʿomar, Alʿabbās, Alsalmān, Alḥabōb. De skola leda sitt ursprung från en liten stad Serāhijeh uti Syrien. Andre säga från en stad rakhām. Alḥabōb särskildt förege sina förfäder vara araber Almawāli af Ahl Alshimāl.[48] Denna del tyckes mig näst Alderʿ den äldste af Algof. Husens antal här omkring 120. De äga äfven ett kastell byggdt på höjden gent emot Māred. Det är dock af nyare byggnad och nu såsom dess syster obegagnadt. Man kallar det Ḳoṣeir.[49]

Alraḥībijīn från en stad Roḥēībah i Syrien. Familjernas antal här omkring 70.

Alʿalāg från den lilla staden Alṭafile. Antalet af dess familjer 40.

Khadsma så kallad efter den rinnande källa som här springer upp och vattnar dess trädgårdar. Dess folks ursprung är från Arab Serḥān, bland hvilka flere af dem ännu ha slägtingar och anförvanter. Som de äro inflyttade för ej särdeles lång tid sedan ungefär i 6:te led ha de jämnförelsevis till andra stammar af Algof bibehållit sina beduinseder och sitt beduin språk renare. I anledning häraf kalla de sig ännu företrädesvis bedu och de öfrige inbyggarne af Algof Alḳerāwni d.v.s. stadsboar. Familjernas antal här 60 af dem ungefär 10 af frigifna slafvar, hvilka liksom de öfrige odla jord och äga lika rättigheter med de öfrige. O från Khadsma låg fordom det nu förstörda

Aldalhamijeh, hvars folk utgjorde ett med Alserrāh. De torde ha utgjort 20 familjer; men för deras oupphörliga fiendtligheter och närmast för en näslig list de gjorde mot Khadsmas folk blef hela quarteret förstördt, deras palmer toppade och deras brunnar tillstoppade och dess folk flyttade till sina anförvandter Alserrāh. Vidare härom längre fram. ⁂

Alla dessa nu uppräknade soḳ eller quarter ligga invid hvarandra uti en halfcirkel. Sjelfva byggnaderna ligga i sluttningen närmast det inre berget och trädgårdarne och planteringarne sträcka sig utåt dalbottnen. I de flesta stå husen alla tillsammans skiljda från trädgårdarne, hvilka stå ensamma för sig på något afstånd [från] den egentliga byggda staden. Ju aflägsnare

från det inre berget, desto ofruktbarare är jorden. Dock finnas ute på sjelfva dalbotten närmare den yttre bergssträckningen åtskilliga odlade och bebodda fläckar. Dessa äro

Alḳaraṭin längst i W ungefär på midten af dalens botten, består af blott 2 familjer förenade med Algharb.

Alwādi under en ensamstående konformig bergstopp närmare Gal Algof kallad Ṣabbah NW fr. Mared. Torde hålla 10 familjer.

Ghoṭṭi bestående af två familjer ungefär på midten af dalens botten NO från Mared.

Alṣa'īdān en liten palmplantering och en brunn tillhörande en frigifven slafvinna i Khadsma.

Alger'āwi bestående af 4 familjer och en brunn ungefär OSO från Khadsma. Dess folk äro alla handtverkare, kopparslagare och inflyttade hit från Gubbe och förbrödade med Khadsmas folk. ⁂

Hvad underrättelser och berättelser från Algofs första och äldsta historia beträffar kunde jag få här blott högst knapphändiga upplysningar. Man föregaf att denna lilla stats första ursprung var från tiden af Soleiman Ibn Dawod och nämnde härvid årtalet 800 år före Christus.[50] Jag kan alldrig påminna mig annorstädes i den Islamitiska verlden hört ett årtal nämnas af den Christna eran. Vid Islams första utbredande i Arabien skall Algof varit beherrskadt af en man kallad Ḳēder. Han bodde i slottet Mared som då kallades Domat Algandal.[51] Man sade mig Domat betyda en hög, en samling och gandal betyda berg och sten eller vara ett specielt namn på den sten art som finnes här. Under hans tid skall Islams här anförd af Omar och Ali eröfrat denna stat och infört der deras nya religion och dödat Ḳēder.[52] Man säger under Ḳeide[r]s tid skall Algof varit vidsträcktare och dess trädgårdar gått längre ut på dalbotten, samt allt varit omgifvet af en gemensam mur. Det synes ännu tydliga spår af en vidsträcktare odling och man ser på dalbotten stora högar af sand och stenar som man föreger med all sannolikhet varit quarstoder af denna mur. Ett stort antal brunnar och äfven några källflöden, hvars vatten fordom ledits öfver trädgårdarne i långa aqueducter, äro nu förstoppade och obegagnade. Man skall äfven understundom under gräfningar i jorden funnit gamla af sten huggna blåsbälgsugnar af samma form som de ännu här allmänt brukade, men större. En härstädes från Alnegd inflyttad och bosatt Imam khaṭib[53] försäkrade att man funnit här gamla mynt

med inskrift la illaha illa llah Musa kalim Ollah[54] och sade sig sjelf hafva läst det. Han läste den vanliga arabiska stylen ej utan svårighet; än mindre förstod något af den Kufiska och platt intet af den Ebreiska.[55] Ock var detta mig nog till misstroende af sanningen i hans utsago oaktadt alla hans försäkringar att ha läst denna inscription han sjelf bileḥjeto. För öfrigt hvarken hörde eller såg jag några tecken till fornlämningar hvarken af redskap eller inscriptioner. Sedan Ḳeiders välde blifvit störtadt och Islam här införd i stället för den christna läran som man föreger Ḳeider ha bekänt, torde Gof ej ägt något gemensamt öfverhufvud utan hvart och ett quarter lefvat för sig under det svaga väldet af en Sheikh och i beständig oenighet med de öfriga quarteren. Algof är så väl bland de nordlige beduinerne som i Alnegd vanryktadt så från de äldsta tider som ännu i våra dagar för de oupphörliga fiendtligheter och tvistigheter hvari de särskilda stammarne stå till hvarandra. Under Wahhabiternes första uppträdande i Arabien intågade äfven här Ibn Saʿūds trupper, förstörde en kupol som fanns i soḳ Alderʿ och som föregafs vara grafven af Dsu lḳarnēīn,[56] samt tog zika skatt af folket här. Nu insattes här äfven ett gemensamt öfverhufvud, som bosatt i slottet Mared styrde Algof under Ibn Saʿūds öfvervälde. Hit inskickades nu äfven Muslim skriftlärde, hvilka Ibn Saʿūd på sin bekostnad låtit uppfostra i Almedina, för att lära det råa folket grundlärorna af Islam, purgerad och liksom på nyttfödd som denna lära nu blifvit af Wahhabiterne. Man prisar allmänt denna tid så här som i Alnegd för den rättrådighet som öfvades så af öfver som underdomare och den rena Islam lära som bekändes och lärdes med iakttagandet af böner och fastor och andra religions ceremonier och i synnerhet för det lugn och den säkerhet som ägde rum i alla land och på alla vägar. Sedermera då Wahhabiternes välde förföll[57] och de för kort tid kufvade och till i akttagande af deras religionsbruk tvungne beduinerne åter tillbakagått till sin fordna öknefrihet och oberoende, återföll Algof äfven uti dess fordna regeringslösa tillstånd och de för kort tid dämpade och quäfda stamfejderna lågade upp med ny kraft mellan dess quarter och dess olika stammar. En ensam person vågade sig ej från det ena quarteret till det andra af fruktan att bli öfverfallen och plundrad af sina fiender. Den som till exempel af Khadsma's folk hade någon affär i Derʿ, hvilka båda quarter stodo i vänskapsförhållanden med hvarandra, vågade sig ej ut med mindre än 20 till 30 böss och svärd beväpnade män på en väg af omkring 1 verst. Men ej allenast mellan de olika quarteren uppstodo

fiendtligheter äfven medlemmarne af en stam fejdade sinsemellan och det är ej mer än omkring 10 år då en strid uppstod mellan familjerna af Raḥībijin, hvarvid många af dess medlemmar blefvo dödade. För närvarande står Algof under väldet af Abd Allah Ibn Alrashid herrskaren öfver Beni Shammar. Närmaste anledningen till Ibn Alrashids välde här var en urgammal fiendtlighet mellan Khadsma och Aldalhamijeh. Som dessa voro grannquarter gaf fiendskapen mellan dem anledning till ofta plundringar och skändlösheter mellan dess folk. Så hade åtskillige af Aldalhamijeh dödat och rånat hustrun till en af de betydligaste och rikaste män i Khadsma. Bland de båda quarterens unge män voro oupphörliga fejder och som oftast hörde man huru en blifvit dödat, en annan sårad, en tredje plundrad o.s.v. Slutligen under låtsade vänskapliga tänkesätt och fredliga afsigter inbjöd folket i Aldalhamijeh 11 af Khadsma's unge män till ett gästabud. Härunder då gästerne blifvit förmådde att aflägga sina vapen, öfverföllo dem deras värdar, dödade af dem 7 och gjorde de öfrige 4 till rebaṭ, och uppmanade Khadsma's folk att återköpa de 4 fångarne för en summa af omkring 1 500 Rub. Silfv. och för Gerʿāwi. ⁂ Denna lilla by nämligen var såsom förbrödrad med Khadsma en naturlig fiende till Aldalhamijeh och deras förbundsbröder Alserraḥ. Som den låg ute på sjelfva dalbotten låg den i vägen för dess fiender och var i tillfälle att plundra och döda dem utan svårighet vid hvarje färd de företogo och röfva deras boskap under betandet på dalbotten etc. Med ett ord Algerʿāwi var en stötesten för dem i deras väg. De fordrade sålunda af Khadsmas folk utom den ofvanföre angifna löspenningen äfven denna by. Khadsma fann sig tvunget att gå in på dessa hårda vilkor och återköpte sina söner för denna dryga lösepenning. Gerawi förstöres. Emellertid hade Ibn Alrashids välde i Gebel Shammar[58] under denna tid blifvit stadgadt och anmodad af Khadsmas och Gerʿāwis folk, hvilke sistnämnde egentligen leda sitt ursprung från Shammar, sände han sin broder ʿObēīd till Algof med en liten här af sitt folk.[59] ʿObēīd tågade här in lägrade sig på dalbotten under Aldalhamijeh och understödd af de omkring 80 vapenföre män som Khadsma kan uppställa förstörde han Aldalhamijeh, toppade dess palmer förstoppade dess brunnar och jämnade dess hus och torn med jorden, men tillät dess folk oskadade tåga ut till deras förbundsbröder Alserrāh. Han pålade dem vidare att återbeta[la] den lösepenning de tagit för de 4 till fångar gjorda Khadsmas söner och derutöfver 100 Spanska Daler[60] till återuppbyggande af Gerʿāwi hvilken by

Alserraḥ hade gjort till ruin. Sedan denna tid ungefär 5 år, har Algof stått under Ibn Alrashids öfvervälde och välgörande spår röjas redan häraf. Under den tid jag vistades här åter upptog man tvänne källor, som kanske från Keiders tid varit tillstoppade för de eviga stamfejderna. Alla quarter stå nu i vänliga förhållanden till hvarandra och en ensam person vågar sig ut öfverallt och boskapen går i fred och betar. Dock, såsom man säger i Alnegd om denna stat, den gamle Satan dör ej i Algof. Den gamla fiendskapen lefver ännu i folkets hjertan om de ock ej tordas visa den i handlingar. En af Khadsmas folk t.ex. går ej gärna till Alserraḥ kallande dem ḳōmān och om han har någon angelägenhet med dem händer det att han stannar utanföre vid quarterets yttre port och sänder någon annan in för att kalla ut den man, med hvilken han har att göra. De särskilda quarteren ha ock ingen af Ibn Alrashid tillsatt öfverman utan hvart och ett sin shekh. Dock vid den tid jag lämnade Algof sade man att Ibn Alrashid gjort Shekhen i Alsaʿīdijin till gemensam öfver shekh.[61] Han har vidare utvalt från särskilda quarter 5 män, hvilka för hans räkning samlar zika skatten af folket. Desse äro jämnförelsevis skriftlärde och kunnige män och personligen kände af Ibn Alrashid. Vid uppkomna tvistigheter klagas hos Ibn Alrashid och han kallar vanligen parterna in till sig i Ḥajil och afgör der frågorna. Oaktadt det öfvervälde Ibn Alrashid här äger och det skydd han i anledning häraf är skyldig lämna denna ⸙ och oaktadt den zika skatt han tager, är han åtminstone hittils ej i stånd att skydda folket från den pålaga kringliggande Beduiner utkräfva af folket. Särskilda quarter äro förbundne ge skatt och skänker åt särskilde Beduin Shekher. Så t.ex. tar Haṭṭāb Ibn Shaʿlān skatt af Alrahībijīn och alla andra stammar här ha hvar sin beduin shekh att betala skatt åt. Denna skatt kallas khowweh och betalas för att få vara i fred för beduinerne. Den erlägges vanligast in natura med dadlar och till en del med kläder ʿaba kapprockar som man mycket förfärdigar här.

Hvad den frukt beträffar som deras trädgårdar frambringa äro dadel de förnämsta. Algofs dadlar äro jämnte de i Tēīma prisade såsom de bästa i verlden och jag måste tillstå mig ingenstädes smakat dem bättre än här.[62] Anmärkningsvärdt är härvid att man till plantering tager telningar från staden Skaka, om hvilken längre fram. De särskilda slag af dadlar som planteras här äro: albowēīḍat ḥamra Urshūd – alḥölwat – ṣafra Soleiman – ḥölwet ḥossēīn – alḳaṣbat – almilḥamijet – alrokhēīmi – alṣādret alghothēīmijet –

alḥoḳēīshijet – shaḳra mubārak – almektūmi – alsilaget – alhodēīrijet. Alla dessa äro ypperliga hvar och en i sitt slag ej såsom t.ex. i Gebel Shammar der slaget Alḥölwat specielt är utmärkt och prisadt för dess godhet. Dadel skörden kallad gedād Alnakhl[63] inträffar vanligen dess början de första dagarne af September och fortgår ända till Oktober eller medlet af denna månad. Under denna tid säljer man af sina palmer så mycket man tror sig kunna afstå. Denna handel går här som i hela Negd nästan uteslutande på hela palmer eller på quistar ḳeno af dem. Frukten af en hel palm är mycket olika allt efter dess bördighet. En palm ger understundom en full kamellast och derutöfver. En sådan palm betalas ända till 10 Sp. daler. För öfrigt variera prisen från 1 till 10 sp. dal. allt efter dadlarnes quantitet och qualitet. Hvad orsaken är till dadlarnes förträfflighet i Algof är kan jag [inte] inse; men man sade mig att man i Alnegd och annorstädes vattna sina palmer för mycket. I Algof förgå oftast 6–8 till 11 dagar som man ej vattnar dem. I Hajil såg jag folket vattna dem åtminstone hvar tredje dag och ofta dageligen föregifvande att erfarenheten lärt dem det ymnigt vatten öker syrupfluiditeten i dadlarne. Jag måste dock tillstå att jag alldrig i Algof åt så torra och trädsmakiga dadlar som i Ḥajil. Sedan man sålt så mycket man vill af sina palmer eller såsom vanligt i Gebel Shammar dermed betalt allehanda skulder insamlar man återstoden till sistårsproviant och packar dadlarne vanligen in i lädersäckar och låter dem så ✕ baddas af solen tills de blifva liksom en gröt. Äfven gör man i sina rum liksom kättar af murbruk och packar dem deri. Nedantill gör man en liten ränna ut åt golfvet som leder den utsipprande Syropen. Stundom förvaras äfven dadlarne uti lerkärl, som dock här äro högst rara. Utom dadlar finnas här vindrufvor, abricoser, fikon, meloner, pomerans, citron men alla högst knappa i anseende till det ringa vattnet. Anmärkningsvärdt är ock att man här vanligast äter frukten förr än den blifvit väl mogen. Jag var under den bästa frukttiden och jag kan knappt påminna mig att smakade drufvorna och fikonen annat än i kart. Af grönsaker finnes här biḍingān, jaḳṭīn. I början på regntiden ungefär i October sås mais och hvete, men är ej nog för folkets consumtion.

Hvad lefnadssättet beträffar och den föda hvaraf man lefver äro de högst enkla. Man lefver nästan uteslutande af dadel och bröd. Redan vid solens uppgång äter man sitt första mål hvilket alltid består af dadel. Under hela dagen äter man vidare intet ordinärt mål utan hvar och en hvad han

händelsevis kommer öfver af dadel eller annat. Under dagen drickes caffet så som under alla tider på dagen. Vid solens nedgång efter bönen göres det hufvudsakliga målet bestående af bröd. Man gräddar vanligen brödet i tunna små kakor kallade maḳshash, blöter dem sedermera upp i vatten eller om det förefinnes köttspad och gjuter deröfver smör; och strör derutöfver små stycken af skuren lök eller hvitlök (thom) och peppar och kumin. Är det i grönsakernas tid kokar man spad på biḍingān eller jaḳṭin och blandar brödet dermed. Nästan vanligare än detta bröd är gröt på groft stött hvete kallad gerīsheh öfvergjuten med smör och oftast äfven kryddad såsom brödet. Gröt kokad på hvete mjöl kallas ʿaṣīdeh och är äfven en ganska vanlig rätt. Om gerishen syras kallas den tiṭmāg. I stället för att gjuta smöret öfver hela fatet göres ofta ett smöröga deri eller ställes ett litet kärl med smöret i midten af fatet. Smöret uppblandas äfven ofta med dadel syrup eller hela dadlar. För öfrigt bereder man äfven här ett ganska välsmakligt bröd af en ökneplanta kallad samḥ, som ej skall växa på andra ställen i öknen än på en smal sträcka från ungefär Maʿān till Skaka ungefär en dagsresa Ö om Algof. Denna planta innehåller i sin hölsa en samling af fina korn ungefär såsom vallmon. Dessa hölsor samlas och läggas i en hud full med vatten. Kornen sjunka här ned och uppsamlas sedermera och torkas i solen. Man malar dem till mjöl och begagnar det fullkomligen till alla anrättningar såsom hvetemjölet. Äfven knådar man detta samḥ mjöl med dadlar ✱ och gör deraf en högst välsmaklig och födande deg kallad baḳīleh. Samḥ är dock något tungsmält och förtärd i myckenhet förorsakar väderspändhet såsom äfven till någon grad dadlarne. För öfrigt göres brödet alldrig vidare än för tillfället och ätes nästan alldrig annorlunda än varmt. Man har alldrig bröd i huset från i dag till morgon. Hvetet rensas och malas alltid blott för tillfället. Detta såsom vattenbärandet åligger quinnan. Kött är här sällsynt i synnerhet under den [tid] jag vistades här. Tvänne regnfattiga år hade medtagit boskapens krafter så att stort tal deraf dog af hunger och de öfriga magrade ut. Det kött som hufvudsakligen förtäres är kamelkött. I Khadsma der jag vistades slagtades nästan hvarje vecka en kamel. Man tager till slagt sällan unga kameler vanligast blott de gamla och odugliga, som dock de sista tiderna ofredade fått beta sig till någon fetma. Man kallar en sådan gammal till slagt bestämd kamel fātir eller gezūr och dess pris variera mycket efter dess olika godhet. Jag påminner folket i Khadsma en gång köpte en för omkring 1½ Rb. Silfv. I Alrahībijīn

köpte folket engång ett ugnt kamelstod till slagt för ungefär 20 Rb. Silfv. och fördömde dem härvarande beduiner storligen derför. Såsom Burkhardt anmärker händer sällan att beduinerne slagta kameler; deremot så mycket oftare i öknestäderna. Här i Gof förgick under den tid jag vistades här alldrig en vecka, som i hvarje quarter ej åtminstone en slagtades; men oftast flera. I Hajil slagtades hvarje dag en eller flera. I de större städerna i Alḳasīm[64] sade man mig hvarje dag slagta 10 till 12. Beduinerne i synnerhet älska kamelkött och nästan föredraga det får och lam kött. De förstå ock bättre bereda det än stadsboerne. Ox och kokött förtäres alldrig i hela Negd och man bär stor afsky derför. Man säger väl ej att det är ḥerām men smakar det ej. Dessa djur äro här små och krympliga och begagnas ej till annat än upphissande af vatten från de djupa brunnarne. En af Khad[s]mas betydligaste män berättade mig att han engång slagtat en ko och inbjudit sina vänner till gästabud; men att ingen smakat af dess kött. Detta skall äfven vara fallet med folket i China föregifvande det ej anstå menniskan att slagta ett djur, hvaraf hon drager så stor nytta som kon. Kött är i allmänhet den mest älskade föda af alla Araber och här i städerna i öknen är det en högtid hvarje dag kött finnes. Det bereds sällan annorlunda än genom kokning, stekes nästan alldrig. Innanmäten rostas vanligen på kåleld. Sättet att tillreda dessa anrättningar varierar föga och kan jag sällan påminna mig under de fyra månader jag vistades här smakat annat. Mjölk fanns här föga i synnerhet nu som betet var högst dåligt och den egentliga mjölktiden förbi. Deremot fanns här den hos beduinerna högst vanliga ʿiḳt kallad här såsom af de ✕ Egyptiska beduinerne Marīseh eller baḳal och i Ḥegāz Maḍīr. Denna beredes af sötmjölk genom stark kokning tills mjölken stelnar och skäres i stycken. Sedermera torkas den i solen och blir skarpt hård. Understundom uppblandas den äfven under kokningen med åtskilliga ökneörter och saltas. Vid begagning uppblötas de sålunda beredda och torkade stycken i vatten med gnuggning mellan händren. Denna dryck är ganska välsmaklig och läskande. Begagnas i synnerhet på resor till uppblötande af brödet. Understundom blandas den äfven ut med dadlar. Anmärkningsvärdt är att folket i Algof tager vid slagtning bloden och bereder deraf jämnte mjöl en anrättning liknande vår palt. Såsom bekant är blodet ḥerām i Islam läran; men hungren har ingen lag. Det är ock blott det fattiga folket som uppsamlar och begagnar denna blod. Men det är i synnerhet blott för männerne och gästerne som brödet och andra de läckrare anrätt-

ningar framsättas; quinnorna och barnen få åtnöja sig med blott dadlar och ofta gå veckotal förbi då de ej få smaka annat än dadlar. Äfven männerne åtnöja sig oftast med blott dadlar sparande brödet åt främmande gäster. Det är lag i Khadsma och andra quarter, der rinnande källor finnas, att den, på hvars trädgårdar vattnet rinner för dagen eller för timmar, under denna tid gästar alla främmande som finnas hos dem. Främmande gäst räknas hvar och en ej Gof bo som ej har familj här och äfven hvar och en från annat quarter ankommen främmande vare sig i affärer eller på besök. Jag lefde ungefär 4 månader här och köpte alldrig några lifsförnödenheter undantagandes caffet. Hvad tid på dygnet helst en främmande här ankommer, vare sig dag eller natt, åligger det den, som för tillfället äger Khadsmas vatten, att inbjuda dem till gästning. Den som dröjer här längre tid blir gästad tvänne gånger om dagen kort efter solens uppgång och vid dess nedgång, och han kan alldeles tadel löst begagna sig af denna folkets frikostighet så länge han behagar, eller flera år. Deremot kan den som med hustro här anländer ej göra an språk på gästning om ock annars vore i högsta behof deraf och beduiner som med sina familjer här anlände under det jag vistades här, och uthungrade som de voro och utan medel, trängde sig in i gästningsgården tadlades högt och visades äfven stundom ut. Det är ock en tung börda för det fattigare folket här. Jag vet ofta under veckotal som vi voro i Khadsma ungefär 10 till 15 gäster och mången fattigare var tvungen att låna det hvete och det smör, hvaraf han beredde det tarfliga målet för sina gäster. Ock med all denna uppoffring och den skuld han ådragit sig är det dock hans högsta ära och hans största fröjd att se sina gäster låta sig väl smaka hans anrättning. Algofs folk äro här öfverallt och i synnerhet bland andra quarter särskildt Khadsma prisade för frikostighet mot den främmande och jag har ej hos Beduinerne funnit större och i städerna ingenstädes en sådan frikostighet som här. Det händer nästan alldrig här att man ej framsätter för gästen ⁂ det bästa man har och åtnöjer sig med dadlar för sig sjelf och sin familj. Man anser det för skam att sälja för pengar några sorts lifsförnödenheter åt en främling och förser honom vanligen med resproviant för intet då han beger sig bort. Under måltiden deltager hvarken värden eller någon af hans större barn, de stå omkring till uppassning och upprepa som oftast hādsi sāʿa mubarakah och ḥallet albaraka och uppmaningar att äta.[65] Artigheten fordrar att gästerne upprepa andra complimentformler såsom ʿassa llah izidek min faḍloh[66] etc. och att upmana värden och

hans söner i synnerhet de mindre att delta i måltiden och prisa värdens frikostighet etc. Efter slutadt mål gnuggar man vanligen sina flottade händer, som begagnats till knif och gaffel, den ena mot den andra efter Islam prophetens exempel, och beger sig genast ut med tacken naʿam allah ʿalēīk[67] eller något dylikt. Härtill svarar värden ṣahha wa ʿāfijeh.[68] Uti de quarter der inga rinnande källor finnas går de främmandes gästning i tur bland folket. I andra städer i Negd gäller den lag att den, utanför hvars port den främmande knäfäller sin kamel, är skyldig gästa främlingen så länge han behagar dröja på orten. Detta är äfven lagen hos beduinerne. Det första hvarmed en ankommen gäst uppvaktas är caffet etc. Gräshoppor.

Slöjd och handverksidkare finnas här i hvarje quarter, t.ex. smeder kopparslagaren, svärdfejare, snickare etc. men de äro i allmänhet här såsom hos beduinerne och i hela Negd ej särdeles aktade och en friboren Arab vägrar ge sin dotter till äkta åt en sådan. Jag hörde en gång en svart quinna, ledande sitt ursprung från frigifne slafvar, i ett gräl med en man förevita honom hans börd och hans handtverkarskap med orden: du är väfvare och din far var väfvare och dina förfäder äfven så; men min far var Sheikh och så äfven mina förfäder och så äfven min man, nämligen öfver de många frigifna trälar som finnas i Khadsma. Bland andra slöjder idkas väfveriet här mycket äfven af de ursprunglige Araberne. Man upphandlar ull af kringboende Beduiner, som sjelfve komma hit med kamellaster till försäljning. Eller folk härifrån, i synnerhet handtverkare, bege sig sjelfve ut till beduinerne hufvudsakligen Sherarat och Ḥagāja och arbeta hos dem och taga ull i arbetslön. Af denna ull väfver man här hufvudsakligen ʿAba, de här vanliga öfverrockarna, eller de så kallade miḳṭaʿ och bisht och mishlakh, allt plagg liknande ʿabājeh. Äfven väfver man här större och mindre mattor, hufvudsakligen begagnade på resor till bädd och täcken. Med kläderna drifves handel med beduinerne och på Ḥajil och med pilgrimer äfven på Mekka. I slutet af sommaren då Beduinerne bege sig från öknen åt städerna, hämta Rowalla och andra ʿEneze från Alʿirāḳ hvete och Ris till ✕ försäljning och byteshandel i Algof [till] stammar som samlas här. Denna tid är rörelse och lif i öknestäderna. Boskap köpes och slagtas och man kalaserar på kött och ris. Detta år var dock dåligt. Beduinernes boskap var medtagen och få hade kunnat bege sig till Alʿirāḳ i anseende till bete som de varit nödgade söka i aflägsna öknar. Så hade en stam af Rowalla detta år nomadiserat hela slutsommaren vid Alshaḳīḳ.

Gof boarne drifva denna byteshandel hufvudsakligen med dadlar och dernäst med de här förfärdigade kläder. En annan artikel som förfärdigas här i Algof äro stenmortlar till stötning af caffe kallade Nigr. De huggas af den vackra hårda kalksten ömsom hvitaktig ömsom och helst af den stötande i rödt hvaraf berget här består och köpas mycket för omkring 2 till 3 spanska Dollar af folket i Ḥajil och andra städer af Shammar, der hvar och en gårds och caffe ägare vanligen äger en sådan. De äro i synnerhet äskade för den klang som ligger i stenen och bultad med en stötel (kallad jed) af helst en sorts svart griffelsten, som finnes i Gebel Shammar, höres ljudet vida och långt, sålunda samlande och inbjudande gäster från kringliggande hus till att dricka caffet. Handelsmän i Ḥajil komma ofta hit lastade med lärft till skjortor och caffe och andra artiklar och återvända lastade med dylika Nigr och annat. De äro i form af en omvänd på något mer än hälften afhuggen pyramid med en ingröpning i midten och zirligt uthuggna kanter och i allmänhet väl arbetade. Få af de förmögnare här sända sjelfve kameler till Alʿirāḳ att köpa hvete och ris. Kamellasten der belöper sig för hvetet ungefär 4 och för risen ungefär 6 Spansk Dollar. Men få äro de som dertill ha råd. Krutet bereda de sjelfve här och i hvarje quarter finnes en liksom gemensam stor mortel till stötande af ingredienzerna. Salpetren och svaflet finnes i Arabien i öfverflöd och hämtas här vanligen från bergen vid Skaka eller från Alghor. Krutet som beredes här är ganska godt såsom i allmänhet i hela Arabien så hos Beduin som hos stadsbon.

Man kallar Algof Gof aldynja[69] och föreger att denna ort ligger i midten af den kring liggande odlade verlden och sålunde utgörande liksom verldens buk. Man räknar härifrån till Damask 10 dagar med följande vattenstationer: 1:sta dagen på aftonen bi'r nebk uti wadi Serḥān 2:dra dagen två timmar före solens nedgång moghēīrah: 3:ie dagen morgon Alghorāb: 4:de dagen ḳorāḳir och Alhazīm 5:te dagen Azraḳ: 6:te dagen staden Biṣra den första by af det lilla landskapet Niḳrat Alshām bestående af närmare 100 små byar, hvaraf de betydligaste följande *Not*. Från Biṣrah 7:de dagen pölen Alḥorēīrah 8:de dag Alruzdali på pilgrimsvägen: 9:de dagen Alʿawig 10:de dagen Damask. Likaledes räknar omkring 10 dagar till Meshhed Ali här äfven kallad Alnagaf och ﷺ ansedd såsom den första stad af Alʿirāḳ. Till Almedina på den genaste vägen öfver Teima och Ḥigr räknar man äfven ungefär 10 dagar; likaså till den lilla staden Alkarak. Ungefär lika långt torde afståndet vara härifrån till kärnan af sjelfva Alnegd Alʿāriḍ om den genaste ökenvägen vore farbar.[70]

Vanligen uppger man här de ofvan nämnda afstånden alla blott 7 dagar, som det tyckes mig af en viss förkärlek för detta tal. Med forcerad marsh på ett godt kamelstod är det ock mer än möjligt att på 7 dagar tillryggalägga en väg af 10 dagar vanlig marsh med lätt lastade kameler. Det underliga är härvid att man föregaf vägen till Alʿirāḳ gå rätt i Norr efter deras uttryck den resande skulle sätta Polstjernan rätt mellan ögonbrynen och derefter bestämma kursen. Härjämnte bör jag anmärka att alla kiblen här stå rätt i Söder BN. NO från Algof ungefär 11 timmar ligger en stad *Skaka* bestående af 4 soḳ nämligen Alʿomrān, Alsohejjān, Alhirkān och Alfejāḍ:[71] den torde en alles hålla 380 familjer, till största delen af Syriskt ursprung. I OtN från Algof ligger en liten by kallad Ḳaṣr Altowēīr hållande kanske 10 familjer förbrödrade med folket i Skaka. Dess afstånd från Algof ungefär 8 timmar. Mellan dessa båda städer ligger en tredje liten by kallad ḳārah, hvars folk leda sitt ursprung och äro dughmi beduiner af stammen Rowalla.[72] I alla dessa tre städer finnes rikligt vatten och som de äro belägna på slättland ej i dal äro deras brunnar ej så djupa som de i Algof. I Skaka finnes ett gammalt slott kalladt Zaʿbal och i ḳārah ett kalladt Almushrifeh.[73] I ḳārah skall fordom 70 brunnar varit i gång, af hvilka nu 60 äro förstoppade och obrukade. De såsom Algof stå under Shammars herre Ibn Alrashīd och han tager af dem den i Islam föreskrifna zika skatt. De stå i beständig communication med Algof, men förekommo mig i allmänhet dem underlägsne så i physiska som psychiska krafter och förmögenheter. Ungefär SSW från Algof ligger staden Teima på ett afstånd af 5 dagar, likaledes stående under Ibn Alrashid och betalande honom zika skatt. I Ḥajil sade man mig denna stad vara aflägsen från Ḥajil likaledes 5 dagar och visade mig vägen gå i NW. Dess folk äro till ursprunget ʿEneze af stammarne Wuld ʿAli och Wuld Soleimān[74].

Augusti 30. Ut från Khadsme kl. 1 turkiskt på aftonen, vägen gick öfver baṭin i sso. Snart stego vi upp för berget Gal elgof. Här vidtog genast den nufud eller fina djupa sand som börjar i wadi Serḥan och sträcker sig åt alla väderstäck i O längst till närmare Hail och åt elḳasīm. Här vidtogo nu ock med nufuden öknens örter och växter ehuru nu i slutet af sommaren till mesta förtorkade. Halt gjordes om natten kl. 6½. Marshen var öfverhufvud dålig dels emedan vi vandrade med hjord af 12 kameler, med hvilka min förare en hazimi shekh[75] flyttade till Gubbe, dels emedan hans uthungrade kameler betade den förtorkade arṭaʿn: så att jag tyckte mig böra

på hela nattens marsh afräkna ungefär timma 1¼. Nufuden så mycket jag kunde se och märka under natten förekom mig ej öfver sig djup; äfven tycktes mig marken slätare och ej så höjdig som längre fram. Vårt ressällskap Ḳhamis från Kahf med sina tvänne Shammari hade lämnat oss efter sig och oaktadt allt mitt bemödande att drifva mitt kamelstod lyckades jag ej hinna dem. Kamelen lämnar ej gärna sitt sällskap och om den händelsevis kommit fram om det stannar den och tittar bakom sig och väntar tills de öfriga upphinna den. Allt hvad jag dref på henne vrålade hon och knäfällde. Vi blefvo ohjelpeligen efter och hunno ej vårt sällskap vidare under hela vägen.

Augusti 31. Upp kl. 11 morgonen. Vägen gick allt i SSO öfver den fina örtfulla nufuden. Den enda ört som ännu stod grön var ʿādir, en mindre busk växt med stark balsamisk och doftande lukt, men ej älskad af kamelerne. De afbetade den kruttorra arṭan och gingo förbi den bredvidstående grönskande ʿādir. Adir skall grönska upp två gånger om året, nu med gröna balsamsaftiga smala blad och om våren med hvita blommor och då betad och älskad af boskapen. En annan ört som kamelerne nu näst arṭan mest tycktes älska var hammāṭ en fin hvit tistelartad växt som knappt och just ⁂ jämnt höjer sina taggiga blad öfver sanden och begärligt slukas af den förnöjsamma och ingenting föraktande kamelen. Äfven denna dag marsherades dålig marsh under det kamelerne betade åt alla håll och veko af från vägen och kursen; så att vi knappt före solens nedgång hunnit fram till elshaḳiḳ. Men vi önskade det ock ej. Man fruktar i allmänhet här i öknen att lägra sig vid vatten och den allmänt befarna vägen ty det är [här] man möter helst sin fiende och ḳoman. I allmänhet afskyr och fruktar allt sorts möte i öknen och fnuskar noga alla spår man ser, hvart de gå eller hvems de månde vara, om de äro nya eller gamla etc. Likaledes undersöker man kameldyngan man träffar på vägen om den är gammal eller färsk och arṭan och andra örter om de äro nyss afbetade eller för längesedan. Vi lägrade så i förtid kl. 11¾ om aftonen. Vår shekh, som ej tycktes vara särdeles säker på vägen här begaf sig genast ut omkring för att söka upp sjelfva brunnarne och undersöka dem och deras djup och speja efter folk och ṭurūsh. Emellertid började vi bereda vår quällsvard och vårt caffe. Vi behöfde det väl ty på hela dagen hade vi ingenting smakat utom mitt ressällskap som brutit fastan med bizr, den enda matsäck de hade med sig. Jag hade dels af förargelse öfver den dåliga marshen och öfver att vårt goda sällskap gått oss förloradt, dels af min vana att ej förtära särdeles

på vägen, ännu smakat ingenting på hela dagen utom vatten. En beduin måltid i öknen anrättas nästan oföränderligen på följande vis. Mjöl antingen af hvete eller hafra tages i förhållande till de närvarande personernes antal och lägges i en ḳidaḥ eller trädskål och göres med litet vatten till deg med stark och god knådning. Emellertid har en annan samlat bränsle antingen af torra buskrötter eller hällre och vanligare af torr kameldynga och blåsit upp eld i torkade och solfrätta sköra örttrådor. Af alla dessa slags bränsleämnen finnes till oändeligt tal i öknen och jag [minns] sällan nästan alldrig att vi varit i förlägenhet derför. Det jämnförelsevis ⸙ bästa och kraftigaste bränsle är dock kameldyngan. Man har snart en högt uppflammande och starkt lågande brasa och den hela dagen af den heta solen stekte beduinen finner underligt nog nu sitt största nöje i att krypa så nära elden som möjligt och upplyftande sin skjorta stiga öfver flamman som lågar upp för hans ben och mage föregifvande det vara det bästa motgift mot solbrännan. Sedan den torra veden brunnit ut och flamman laggt sig och den underliggande kameldyngan börjat kyttra i måttlig låga utbredes dess halft föraskade kål och derpå lägges den nu knådade och i kak form gjorda degen, och derpå strös sedan af den heta askan så att degen ligger helt och hållet begrafven mellan de halft lågande kålen och den heta askan. Efter ungefär ¼ eller ½ timma vändes degen och omröres kålen och askan och efter unge[fä]r en ¼ eller ½ timma är brödet färdigt gräddadt och upptages och afslås och torkas litet från askan. Detta bröd brytes sedan vanligen i stycken och öfvergjutes med smör och meris (baḳal) och lägges i en ḳidaḥ, liknande mera gröt än bröd och kallas vanligen faṭir eller fattah eller med förminskningsformen fatitah.[76] Men brödet så som det upptages från kolbädden kallas ghorsa. Den som ej har smör gör maris af dadlar och blöter brödet deri, och den som ej äger hvarken det ena eller andra äter det torra brödet men alltid först hela kakan sönderbruten i små stycke; ej stycke för stycke efter hvad han äter. Utom ghorsa beredes högst sällan någon sorts rätt på en öknefärd. Den är ock högst ändamålsenlig emedan den fordrar jämnförelsevis mindre vatten än andra rätter och förorsakar kanske äfven mindre törst. Undertiden har nu ock caffet blifvit färdigt och man dricker vanligen en kopp före maten och det öfriga derefter. Man hvilar sig härunder rätt efter den mödosamma och besvärliga dagen och samtalet blir snart lifligt och hjertligt rörande sig än om den tillryggalaggda vägen än om den återstående än om öknens angelägenheter i

allmänhet och annat. Beklagligtvis var mitt ressällskap nu högst ⁂ otrefligt bestående min Ḥazimī Shekh jämnförelsevis den bäste, hans hustru en ung och ganska vacker beduinska och hans trenne små barn, högst tjufaktiga så att de stulo sig till min baḳila (bestående af Samḥ mjöl och dadlar hopknådade till deg och en högst smaklig anrättning[)]. Utom dem bestod vårt följe af en quinna ʿaljah från Gubbe men äktad med en man från Gof Dabil ibn Serraḥ och deras 12 årige son en särdeles välartad gosse. Hon var vår egentliga skydds engel och den som skulle befria oss från möjligen farliga möten med hennes stamförvandter Alshammar. Araberne i öknen ha som hundarne i Orientens städer sina vissa distrikt utöfver hvilka de ej få skrida utan ledare och skyddare. Ḥazimibeduinerne, en föraktad och svag stam omkring Mogheirah brunnen Ö om Skaka, äro nu fiender ḳōmān till Shammar och hvar helst de sednare anträffa dem äro deras boskap och all deras egendom (deras Ḥelal) ett lagliga byte och tages med all rätt. Fruktande sålunda möten med Shammar på deras nufud jord hade han nödigt en Shammari att skydda honom från Shammar. Det är nämligen lag att om du har blott någon person med dig af den stam till hvilken du färdas och till hvilken din stam är ḳōmān, och du står i denna persons vagh = han är khawij lek = refiḳij lek[77] ingen af hans stam har rättighet att göra dig något ondt eller taga något af din egendom. Vår broder var nu en syster ʿaljah och man hade försäkrat mig då jag i Gof yttrade tvifvelsmål om en quinnas förmåga att ge skydd och säkerhet mot plundringar, att hos Shammar hon fulleligen häri ägde samma värde som en man, ehuru detta ej gäller hos alla stammar. Hennes man följde henne som släp och var en den dåligaste och uslaste man jag varit i fäl med. Vi hade just fått vår quällsvard och vårt caffet färdigt då vår ḥāzimi kom tillbaka från sina forskningar och underrättade oss till vår ledsnad att nu intet tält fanns quar af alla de Rowalla och Shammar Araber som under en stor del af sommaren lägrat vid Alsheḳiḳ och att han likaledes inga spår funnit af vårt ressällskap som vi halft hoppades upphinna här. Med den största begärlighet och apetit satte han sig jämnte oss till ⁂ vår högst tarfliga måltid af fatte gjord i dadel maris. Men han hade hela dagen sprungit med sina kameler att drifva dem från de afvägar de gjorde och att hålla dem tillsammans. Han var i allmänhet en högst rådlös man och tycktes ej rätt förstå sig på behandlandet af Kameler. Det är vanligt på flyttåg och annars att Shekhen går fram om sin hjord och blott med läten och rop på kamelspråket har den om ock alldrig så stor att

följa efter sig. Men det tycktes vår Ḥazemi ej förstå eller förstodo kamelerne ej språket. Han med sin hustru och sina tvänne små pojkar sprungo efterst och drefvo på kamelerne för att hålla dem med oss som utgjorde förtrafven. Huru mödosamt detta språng måste vara i middags solens hetta på den brännheta sanden kan man lätt tänka sig och att hvad för en quällsvard som helst skulle smaka väl i aftonens svalka efter en sålunda genomsprungen dag. Sedan quällsvarden är förtärd jämkar hvar och en sig sin bädd på sanden. Vanligen har araben ingenting vidare att ligga på och täcka sig med än de kläder han bär. Han mölar litet om sanden gör sig af den en låg hufvudgärd, kläder af sig till alldeles naken och rullar sig in i sin ʿaba och lägger sig alldrig glömmande att säga bism illahi rraḥmani rraḥim,[78] men ej upprepande de långa böner och välsignelser man hör de lärde och stadsboerne vanligen mumla tills de somna. Man sofver en god sömn i den mjuka sanden i den mildt svala aftonluften efter den tröttsamma och heta dagen. Jag vet mig sällan ha sofvit så godt som under ökneresor. Härtill den milda österns himmel med dess vackra stjernor blinkande med ett smäktande sken liksom ögonen på österns tärnor. Allt stämmer sinnet till en ödmjuk tacksamhet till Herren och jag undrar ej öfver beduinen att han i alla förhållanden så lycka som olycka allt beständigt upprepar sitt alḥamdo lillah. Vi såfvo vår natt lugnt och som vi ej hade lång marsh att göra till brunnen skyndade vi oss ej om morgonen med uppstigandet. Vi gingo på morgonen ⁂

September 1 blott en timma då vi hunno fram till brunnen Elshaḳiḳ. Här äro flera brunnar kallade ḳalīb ḳolbān djupa omkring 25 famn 75 fot liggande som vanligen alla brunnar här i öknen på en slät ej särdeles djup dal med fast ej af sand betäckt jord kallad här gelede. Mina följare som kände brunnens djup hade försett sig med tåg, gjordt såsom vanligt här af kamel hud och kalladt risha. Det bestod af tre delar hvaraf en ny, gjord af en ung kamels hud och ganska svag. Då vi hopfogat alla tre stycken och sänkt vårt tåg ner i den djupa brunnen funno vi att det var betydligen för kort. Der fruktade vi och med fullt skäl att det nya tåget af hovar huden ej skulle hålla. Vi samlade nu ihop alla möjliga sorts repstumpar som vi kunde finna i våra vattensäckar och vårt öfriga bagage och skarfvade det sålunda bildade nya tåget till det öfriga. Härtill måste stärka hovar tåget med omlindningar af slarfvor och repstumpar och knutar. Detta arbete upptog hela den svala morgonstunden så att vi först på förmiddagen sent kunde börja hissa upp

Beduiner som hissar upp vatten ur en brunn i öknen.
Fotografi av Gertrude Bell 1914.

vatten med vårt hoplappade och svaga tåg. Sjelfva öppning af brunnen är ganska smal ungefär 1½ aln i diameter om byggd med släta vackra stora stenar från det närbelägna kalk bergen. Denna om byggnad sträcker sig ner ungefär två famn, nedanför hvilka brunnen vidgar sig till ett stort omfång och bildar en vid stor grop i fasta lager af sand och kalk jord. Det synes af det goda arbetet att det är från aflägsna tider ej från vår tids Araber och äfven af täcken liknande bokstäfver inritade på en af de stora brunnmunnen bildande stenarne. De äro af tidens längd till största delen utplånade, men jag kunde ännu tydligen skönja följande ┌ ʃ + och flere det sista tecknet liknande kors. För öfrigt måste ock denna vattenplats från äldsta tider såsom nu varit af högsta betydenhet för de nomadiserande Araberne. Den är nämligen det enda vatten som finnes mellan Gof och Gubbe. Den bildar sålunda en lämplig lägerplats för de från ⌘ Norr kommande Araber då betet hos dem blifvit slut. Den stora vidsträckta öknen på alla håll om Elshaḳiḳ är särdeles rik på örter och bete och åt alla väderstäck kunna de lägrande araber utsända sina hjordar 4–5 dagar. Denna sommar lägrade här en stam af Rowalla araberne, hvilkas hem egentligen är Niḳrat elsham och Tedmor och ungefär 1½ dag från Damask. Utom dem nomadiserade här äfven en feriḳ af Shammar. De klagade dock öfver att vattnet här är [*sic*] var dem tillräckligt och hade derföre nödgats flytta härifrån ungefär 4 dagar förr än vi inträffade. Sedan vi nu så godt som sig göra lät hopskarfvat vårt tåg och i dess ända fastbundit en liten läder säck delw med smal öppning och nedantills vidgad började vårt arbete med upphissningen. Vårt läder ämbare tog ej mer än omkring 1½ kanna vatten men det långa tåget som gick öfver en öfver brunn munnen laggd käpp gjorde vårt arbete särdeles tungt och det behöfdes tre personer jag med de tvänne quinnorna att släpa tåget, utom vår shekh som stod vid brunnöppningen och lättade det i dess gång öfver käppen och häri hjelpte honom Dabil och de små gossarne. Vid Det första lilla vatten ämbaret som vi fingo upp brast det nya kamelhuds tåget och blott de slarfvor vi bundit derom räddade sån att falla tillbaka och oss från en sannolik törst död. Vid hvarje läderså vi sedermera upphissade brast samma tåg än på det ena än på det andra stället och lappning och skarfning och knutning måste för hvarje ny så förnyas. Det var ett högst ledsamt och nu i middagshettan högst mödosamt arbete, men fruktan för törstnöden lät oss lätt glömma mödan. Vi fyllde först våra vatten säckar och derefter vattnade vi våra kameler. Som vi måste räkna

på vår möda och vårt lilla läder ämbare kunde vi ej så som annars vanligt gjuta det upphissade vattnet in i den vanligen vid alla brunnar gjorda basin för kamelernes vattnande. En sådan basin är vanligen blott en lågt utgräfven fördjupning i den hårda marken och kringlaggd med stora släta ⁂ stenar. Här var den ovanligt stor ehuru ej djup. Vi gjöto vattnet i en kittel och hvar och en kamel bestods ej mera än tvänne sådana, utgörande ungefär 2½ kanna. Så att de flesta af våra ök ej mer än till hälften fingo fulleligen släcka sin törst. Vi blefvo ej färdige med vårt vattnande före kl. 8 på eftermiddagen då vi bröto upp från Elsheḳiḳ. Vägen gick öfver den släta hårda mark hvarpå brunnarne äro belägna. Men snart kommo vi åter på nufuden, som nu här började gå i större höjder och fördjupningar än hittils. Här vidtogo nu egentligen de af Araben kallade wuʿūr waʿar d.v.s. backar och höjder växlande med dälder och fördjupningar af sand. Till höger syntes ännu längst i horizonten den bergsträckning kallad Alṭowāl som vi först i går på förmiddagen blifvit varse gående ungefär i SO och NW. Vår kurs gick nu som hittils mest i SSO. Vi hade från Gof till Alshaḳiḳ tillbragt 19¼ timmas marsh men häraf torde på uppehåll af kamelernes betande och den dåliga marshen kunna afräknas ungefär ¼ eller ungefär 5 timmar. Vi hade ej hunnit långt från brunnen då min kamel började bångstyras. Som den var den bästa af hela hjorden och dess gång i allmänhet lidande hann den vanligen om de öfriga och då jag med käppen ville antingen stanna den eller föra den tillbaka från de afvägar den gjorde att söka bete, lydde den ej utan gick sin gång efter eget behag och då jag förifrad började slå den och regera satt den till att springa. Härvid slog min Apotheks låda den på ena bakbenet och gjorde den än mera rasande. Under dess gallopp hade den fört mig långt från vägen och vårt följe och oaktadt allt mitt bemödande kunde jag ej få den hvarken att stanna eller knäfälla. Det sednare lyckades mig dock slutligen och sedan jag nu ombundit dess vikna knä begaf jag mig tillbaka att söka upp mitt följe. Det var ej utan att jag fann mig högst förlägen rädd som jag var att jag kanske ej skulle återfinna min väg. Jag skrek med hela min stämma på min shekh der jag gick tillbaka åt det håll, derifrån de borde komma och efter omkring en half timmas oro såg jag honom komma till mig och hjelpa mig och ⁂ mitt ök från vår förlägenhet. Kamelen så som dess herre Araben är i allmänhet det lättast styrda och regerade djur af den som känner den och som den känner. Det minsta af dess herres barn styr och för den hvart och huru det behagar. En

främmande deremot som ej känner det af högst underliga läten bestående kamelspråket och i dess ställe vill använda käppen utan att äfven rätt känna dess bruk har föga makt öfver detta djur och får ofta låf att mot sin vilja följa djurets nycker på hvars rygg han sitter och föras af det hvart det behagar ej den väg han önskar. Beduinen har i allmänhet en särdeles ömhet så i synnerhet för sin kamel som öfverhufvud för alla djur och man ser honom sällan nyttja käpp och slag på dem. Han för dem och länkar mest blott med läten och tecken. Men å andra sidan ser man honom alldrig smeka och klappa sina ök så som det är vanligt hos oss och de tyckas äfven ej alls förstå det. Jag har någon gång af verkeligt tycke till deras sediga kameler och hästar klappat och slätat dem på halsen, men det har ej blifvit väl upptaget af djuren; de ha tvärt emot böjt undan sina halsar och höjt läten till tecken af deras obelåtenhet. Kamelen är högst tålsam; men när den blir missnöjd och obelåten och börjar visa sin harm bär den sig högst tåpigt och löjligt åt; bögar sin korta svans och hoppar på sina långa ben och höjer sin starka mettalliga stämma i förfärliga strup vrålingar. Den biter dock ej gärna; men dess bätt skall vara svårt ehuru ej alltid dödligt såsom jag hört föregifvas. Den bölar öfverhufvud lätt, vid hvarje lastning och vid hvarje halt och ofta vid hvarje rörelse du gjör på dess rygg och vänder sin långa hals med öppnadt gap hotande att bita, men det är ej alfvare och man låss ej alls derom. Sådant är äfven fallet med Araben dess herre och det är en stor likhet i hans lynne och hans öks. Äfven han skriker och hojtar lätt och hotar, men har ej alfvare och man behöfver ej ge akt eller ha något afseende derpå. – Sedan vi gått öfver den släta hårda mark, som sträcker ⸗ sig åt alla håll rundt omkring brunnen Elshaḳiḳ kommo vi åter på waʿar och sand. Vägen gick allt hufvudsakligen i SSO med stora och långa krokar och omvägar för att väja sand höjderna och sanddalarna. Vi gjorde halt denna afton redan kl. 2 ehuru jag på allt sätt sökte förmå vår shekh att göra marsh om natten, fruktande att våra dåliga kameler ej skulle uthärda en längre än tre dagars marsh utan vatten och äfven att våra vatten säckar ej skulle räcka längre. Men vår shekh var ej säker på vägen och då han i den mörka natten ej såg spåren af den stora farvägen alkhall eller af vårt ressällskap Khamis visste han ej kursen för att väja höjderna. Också voro vi alle något trötte af vårt tunga arbete vid brunnen ehuru ännu muntre och pigge sedan vi i fulla klunkar släckt vår törst med Elshaḳiḳs goda vatten och fyllt våra bukar dermed ej allenast för tillfällets törst utan äfven till längre

fram på vägen. Vi hade gått sålunda blott 6 timmar från brunnen jämnförelsevis bättre marsh än i går emedan våra ök voro muntra af vattnet, hvarmed de läskat sig ehuru ej fulleligen släckt sin törst. Men äfven i dag betades hit och dit på öknens örter, som dock här voro mindre till antalet så i anseende till den hårda bergiga marken som emedan de Araber, som dessa dagar lämnat denna lägerplats, här haft sina tält uppslagna och deras boskap sålunda noga afbetat allt hvad här funnits. Det är i allmänhet vanligt på ökneresor att man går fram åt utan att låta öken beta under marshen och på förmiddagen gör en halt af omkring två timmar på någon örtrik plats; här bereder [man] sig sin frukost och derunder låter kamelerna beta. Sedan man brutit upp marsherar man åter oafbrutet till närmare solnedgången då man bereder sig sin quällsvard och åter betar sina ök. Men vår i allmänhet rådlöse Ḥazimī shekh följde ej detta vanliga bruk oaktadt allt hvad jag och vårt följe försökte förmå honom dertill. Han ansåg det bättre att nästan för hvarje steg låta kamelerna ta sig en mund full bete och vika af från vägen till hvarje om ock aflägsen arṭa ⁂ buske. Under den långa tid vi varit sysselsatte vid brunnen hade våra kameler haft god tid att beta sig mätta, men de stodo orörliga invid oss och sågo med sina stora ögon på vårt arbete och på vattnet vi tömde i våra säckar. Jag har ofta förundrat mig öfver dessa djurs outtrötliga tålamod. De stodo här ungefär 8 timmar alldeles orörliga på ett ställe och icke ens knäfällde för att hvila sig, blott nalkades då och då vattnet för att dricka och tillbakadrifna med käppen blefvo de stående lika orörliga som förr. I middagshettan ser man ofta betande kameler i öknen stå oföränderligen på en punkt och se om kring sig utan att lägga sig i stuggan [*sic*] af någon nära stående buske. Äfven häri ha de stor likhet med sina herrar som outtrötlige kunna sitta hela dagen vid din port och vänta om de ha att tala med dig och oupphörligen låta afspisa sig med i morgon om Gud vill.

❧ *September 2*. Upp kl. 11¼ väg i SSO halt på aftonen kl. 1½ således marsh 14¼ timma men härunder uppehåll med betande och annat. Äfven gick vägen här som hittils på långa om vägar för att väja höjderna och dalarne. Nu började ock det egentliga stora sandhafvet gående i stora väldiga vågor med öfverallt liksom skumm sträck af örter och buskar.[79] Hela landet går för öfrigt uppåt härifrån ända till Hail. Jag har vanan att gå till fots ungefär tre timmar i morgonsvalkan och lika så många före solens nedgång för att ha någon var[i]ation i den tråkiga långsamma kamelridten hela den

öfriga dagen. I dag var jag färdig att efter min morgonpromenad sätta mig upp på mitt ök då man sade mig att framför oss var en talrik ghazu d.v.s. en större eller mindre trupp beväpnade män som ge sig ut på röfvar och plundringståg till grannstammar, som stå med dem i fiendtliga förhållanden. Före denna ghazu hade under denna sommar 5 andra gjort plundringståg in på Sherarats och Hāzimi stammarnes betes marker och hämtat betydligt byte af kameler. Uppmuntrade af dessas ⸙ [framgång] hade äfven desse nu till ett antal af omkring 80 män på 60 kameler gifvit sig ut. Alla dessa ströftåg företagas af Shammar mest från Gubbe och närbelägna små städer Ḳena och Laḳeiṭa. Shammar räkna sig i allmänhet för en af de ädlaste Arabstammar och anse Sherarat för en högst föraktlig stam, sättande dem jämnte Alḥewāzim i jämnbredd med Ḥeteimi och Ṣolobi stammarne, hvilkas namn allmänt nyttjas såsom öknamn. Utom de fiendtliga förhållanden som torde äga rum mellan dessa stammar och hvilkas första orsak jag ej känner, anse sig shammar, som stå under ʿAbd Allah bni rreshids styrelse och bekänna sig till den af Shekh Abd olwahhab renade Islam,[80] ha full rättighet att plundra och bekriga de föraktade Sherarat, hvilka de föregifva hvarken göra bön och fasta eller ge Ibn arrashid den i Islam föreskrifna skatten Ziká. Under Ibn Saʿūds tid då Ibn arrashids far Ibn ʿAli var shekh öfver Shammar[81] hade dessutom Sherarat med alla andra Nordliga beduin stammar bekänt sig till den nya läran, men sedermera då Wahhabiternes välde föll, affallit och förklarat sig frie från Zika och andra af Shammars shekh påyrkade fordringar. Nog af under denna sommar hade en alles tror 9 särskilda ghazu trupper ströfvat in bland Sherarats och Ḥawāzims hjordar och bortfört af dem till ett antal af öfver 1 000 kameler. Hvad härvid särdeles förundrar mig är att de plundrade stammarne ej gjort det minsta försök af motstånd utan helt kallblodigt och med arabiskt tålamod låtit sina fiender taga sina hjordar från betesmarkerna. Särskilda familjer blott ha begifvit sig från sina hem och sökt skydd antingen bland Ḥegaja och Ḥoweiṭat stammarne och Rowalla eller ock begifvit sig öfver till sina fiender Shammar och sedan de gifvit Ibn arrashid Zika erhållit hans skydd. Till de sednare hörde ock den Ḥāzimi beduin med hvilken jag nu följde. Men utom de ghazu ha Shammar under denna sommar äfven företagit ⸙ under anförande af ʿObeid en bror till Ibn arrashid ett stort plundringståg till ʿEneize i Alḳasīm. På detta tåg, hvarifrån de återvända de sista dagarne i Augusti skola de hämtat ett byte af omkring

2 000 kameler. Så ha shammar riktat sig åt alla och torde äfven vara en af de rikaste stammar på denna tid såsom deras Shekh ʿAbd Allah Ibn arrashid obestridligen skall vara den mäktigaste Beduin shekh. Men jag återvänder till den ströfvar trupp som i dag ungefär 3 timmar efter solens uppgång mötte oss. De hade lägrat sig i en låg dal för att göra sin frukost, så att vi från höjden sågo öfver dem fullkomligen väl. Det är annars vanligt på öken resor att man har sina ögon vända och spända åt alla håll för att upptäcka och först varsna möjligen obehagliga möten och ofta i synnerhet på ställen, der man fruktar går en af beduinerne förut och stiger upp på alla höjder och speja trakten. Varsnas man något håller man vanligen i någon dal eller under någon höjd, der man döljer sig och sina ök tills man försäkrat sig att de man möter antingen äro vänner eller fiender. I förra fallet skyndar man sig emot dem i det sednare söker man dölja sig så länge möjligt i synnerhet om man finner fiendens antal vara större än antalet af egne män. För oss nu i dag var det omöjligt att söka dölja oss. Utom det att man hade sett oss på höjden, skulle våra friska spår i den mjuka sanden om vi ock hade kunnat undvika detta möte, lätt upptäckt oss för våra framåtgående fiender och fört dem tillbaka i våra spår. Vi gingo sålunda framåt med oförändrad marsh och såsom jag bestämdt tyckte mig märka hvar och en tystare än vanligt. Ehuru ej fullkomligen lugn kunde jag ej neka mig nöjet att betrakta den lilla truppen, hvilken vi nu voro komne ganska nära. De fleste voro beväpnade med långa spjut rumḥ nedanför järnspetsen prydda med än större än mindre klot eller bållar af svart tagel (?) och ombundna rundtomkring dessa bållar med långa svajande klädesrimsor. Dessutom voro de fleste såsom vanligt på ströftåg klädde i sina bästa kläder och deras långa ⸗ skjortor voro åtminstone alla rentvättade. Utom deras spjut syntes af vapen bössor nu upphängda på sadelknappen och pistoler i deras bälten och sabeln, som föga någon var utan. De voro ej lägrade i någon ordning ej eller deras ök utan allt var rörelse och lif och företädde i allmänhet en högst ridderlig anblick. Vi hade knappt hunnit ner för kullen till randen af dalen så gallopperade emot oss på hvar sitt kamelsto tvänne som det tycktes de förnämste män af truppen. Dabil och hans hustru ropade emot dem Shammar ja Shammar[82] i beständigt upprepade utrop tills de voro invid oss. De å sin sida ropade nu hvar äro Shammar wein ashshammar.[83] ʿAljah Dabils hustru ropade nu: jag är Shammarijeh dotter till Khamis från Gubbe ehuru I ej torden igenkänna mig för min af nattens

förkylning förhesade stämma. Hon blef dock genast igenkänd af de tvänne männerne, som voro hennes nära slägtingar och som försäkrade att i sådant ingenting ondt skulle vederfaras oss. Emellertid kom den ena af de tvänne männerne, hans namn var Farḥan till mig der jag gick till fots nära in vid Dabils kamel, bärande min ʿAba på ena skuldran. Han helsade oss med Selam och en högst vänlig blick, som vi besvarade på samma sätt. Mig tog han sedan i handen och bad mig följa sig. Något häpen i de ovana förhållanden och villrådig hvad jag skulle säga och företaga mig upprepade jag till yttermera visso selam hälsningen till honom och sade jag är sålunda nu din dakhil d.v.s. jag står i ditt skydd och du bör försvara mig för hvad som kan hända. Vi hade emellertid gjort en liten halt och han knäfällt sitt ök, och det första han nu begynte var att han sade mig gif mig din ʿaba och då jag frågade honom hvarföre och tvekade att uppfylla hans fordran tog han den af mig med halft våld och lade den under sig på kamelsadeln. Sedan fortsatte vi vår gång och hunno snart in midt i truppen. Här upprepades nu åt alla håll det vanliga eish ʿulumoh harrigal[84] d.v.s. ungefär hvad är han för en karl och har han pengar. Jag måste lika många gånger upprepa mitt svar att jag var läkare och vaccinatör ämnande mig till deras shekh och Emir Ibn arrashid. Som jag ännu ej hunnit fullkomligen lugna mig och orientera mig i de nya förhållanden hvari jag befann ⸗ mig och äfven mitt annars ock brutna språk nu var än mera förvändt af törst och torka i strupen och jag dessutom var klädd i en gammal långskjorta, som under vårt arbete vid Alshaḳīḳ blifvit sönderrifven på åtskilliga ställen, lyckades det mig ingifva dem den tanken att jag var en fattig stackare, som strök omkring i landet att förtjena mitt uppehälle och jag hörde flere upprepa han är en derwish meskīn, som ingenting har. Jag blef nu lössläppt ur min quasi beskyddares handtag och begaf mig litet framåt på vägen till våra kameler, som efter tillbörlig spejning ehuru ej undersökning nu gått genom tullen och avancerat. Sedan det nu blifvit bekant att jag vore läkare kommo flere till mig och frågade om jag hade bot än för den ena än för den andra sjukdomen och bland andra en som länge uppehöll mig med frågor om Syphilis och ovillkorligen ville att jag skulle öppna min apotheks låda och ge honom medecin. Men jag undskyllde mig quicksi[l]fret, som folket känner här såsom bot för denna sjukdom,[85] vore i en oerfaren mans hand, det värrsta gift och lätt kunde förorsaka honom döden om han begagnade det på egen hand. Alla voro öfverhufvud välvillige och artige mot mig

halfskrattande öfver min räddsla och upprepade som oftast frukta ej. Men den första frågan hvar en gjorde mig var har du pengar. De äro enfalldige nog att tro det man nödvändigt måste säga *dem* sanningen ehuru de högst sällan säga den sjelfve. Jag hade nu återvunnit mitt lugn och började söka efter Farḥan, som sedan han tagit min ʿaba lämnat mig på fri hand. Jag frågade åtskillige om honom och klagade för dem det han tagit min ʿaba och alle försäkrade att jag skulle få den tillbaka. Jag fann honom snart sjelf och återfordrade den honom. Han låfvade återge mig den om jag erlade honom alkhaṭṭ. Denna så kallade Khaṭṭ hade äfven före honom andra fordrat af mig. Tagande detta ord i den här vanliga betydelsen af bref framtog jag en lilla läderväska som jag hade köpt hos berabra på min färd till öfra Egypten och framtog ur en dess 5 små afdelningar åtskilliga små breflappar jag hade med mig från Elgof och bland andra äfven ett till Ibn arrashid. Man skrattade åt mig och förklarade att det ej var det man fordrade utan en Rijal afgift för vägen som jag färdades och härvid stoppade han sin hand in i den afdelning af väskan hvarifrån jag uttagit brefven. Jag hade i de andra afdelningarne några Rialer och min klocka och åtskilliga andra saker, som jag fruktade för, men till all lycka misstänkte han ingenting då han intet fann i den afdelning som han undersökte. Då han förnyade sin fordran af khaṭṭ elkhall som han föregaf Gubbe boarne från urminnes tider ha rättighet att fordra af alla som färdas denna väg och hotade att om jag ej frivilligt gåfve honom en Real han skulle taga antingen min ʿaba eller vatten säck eller något annat af mitt bagage, försäkrade jag honom lika många gånger att jag inga pengar hade; men att jag gärna skulle ge honom i fall någon af mitt sällskap ville låna mig tills vi hunno fram. Jag nämligen fruktade låta Farhan och hans följe se det jag hade pengar; ty i sådant fall torde intet kunnat hejda deras guld törst. Jag sade honom det jag nu vore i hans hand och intet motstånd kunna göra och bad honom taga min ʿaba om han ej ville afstå från sin fordran. Han antog ock detta anbud; men var hygglig nog att gifva mig sin bisht i stället. Ehuru han betydligen vann på bytet förundrade jag mig dock högeligen öfver denna artighet. Ehuru jag kunde vara nöjd att ha sluppit för detta köp, började jag dock nu, sedan jag nu fulleligen hunnit orientera mig i mina förhållanden och nästan höll hela affären för skämt, att styfvare återfordra min ʿaba för hvilken jag under den tid jag burit den, fattat ett särdeles tycke. Men Farḥan tycktes fattat ett icke mindre tycke för den ehuru han förklarade att den bisht,

han gifvit mig var mycket bättre än min ʿaba. Han var öfverhufvud ej att beveka och då jag slutligen halft bedjande halft skrattande sade honom tag du bishten som är bättre och lämna mig det sämre min ʿaba, upptog han mitt skämt icke väl och gaf mig en min som tycktes mig yttra att hans hand ej var långt från hans i sidan hängande pistoler. Jag upphörde nu och begaf mig fram till våra kameler, som gingo framåt på ⁂ vår väg. Under det jag var sysselsatt med Farḥan hade emellertid den andre hufvudmannen från truppen Gedeiʿ en ung man af om kring 20 år afhandlat conventions villkoren med vår Ḥazimi shekh och tagit af honom för fri framfärd ett ungt kamelsto. Allt detta hade ej förorsakat oss längre uppehåll än ungefär en half timma och vi fingo nu ostörda fortsätta vår färd. Vi hade ej gått långt förr än vi hunno en höjd der vi skådade öfver hela trakten, dominerad af tvänne, såsom det nu på afstånd syntes, kägelformigt sig höjande ganska stora bergstoppar. De stodo alldeles ensamma i den vida öknen, nära hvarandra, den N toppen kallad Alʿaleim den S Alturki och längst i den östliga horizonten syntes äfven ett lågt i NoS i en kort sträckning gående berg. Jag skådade nu öfver ett eget hittils mig ännu främmande landskap. Jag hade färdats längs Sherāʿas shiḥ och örtrika höjder och öfver den än med svart än grått bländ sken glittrande öknen mellan Sherāʿ och Gof, sett wadi tih och wadi araba och öknen åt många håll, men den anblick jag nu hade framför mig var helt olika detta. Här var ett verkeligt sandhaf; så långt jag kunde se åt alla håll blott den gula mjuka sanden gående i stora väldiga sandhöjds vågor och ytterst på ytan fint krusade af den sista vindpust och i brokiga sträck åt alla de nu förtorkade örtbuskarne. Om våren då alla dessa höjder och små dalar stå gröna måste anblicken häraf vara högst älskelig och vacker; nu var den troligen mera storartad, ehuru jag måste tillstå det jag bort önskade äfven de torra buskarne för att ha ett fullkomligare öknelandskap. Midt i landskapet syntes såsom väldiga båkar de tvänne ofvan nämnda bergen, hvilka tjena till vägledare för de som färdas här. Man har dock föga behof af dessa märken, emedan den väl uppspårade vägen högst sällan och på få ställen yres igen.

September 3. Upp kl. 11 morgon halt på aftonen kl. 2¼. Häraf uppehåll en timma hvilostund under middagshettan utom det vanliga uppehåll som kamelernas betande och dåliga gång förorsakade. Således marsh en alles 14¼ timma. Vi hunno i dag kl. 4½ till Alʿaleim. Vägen går dock ej just in vid dess fot utan på ett litet afstånd derifrån. Dessa berg anses

ligga på hälften af vägen emellan Gof och Gubbe och detta slår ock till det närmaste in ⁂ med vår marsh. Vägen gick för öfrigt i dag som hittils i SSO och nejden var den samma. Landet går hufvudsakligen och öfverhufvud uppåt. – I dag var vägen på flera ställen igen yrd så att vi då och då tappades bort. Härvid höjde Dabil förfärliga klagosånger och beklagade att hans ögon voro så dåliga. Han hade nämligen början till grön Star och såg föga om dagen. Om natten och morgonstunden var hans syn bättre. Han höjde ynkliga klagovisor öfver sina dåliga ögon ej olika dem vi i Bibeln lära af Iob. Han hade dessutom ett högst gräligt och knorrigt sinne och låg i oupphörligt gräl med vår Hazimi shekh om vägen. Slutligen kunde jag ej hålla mig att hugga in på honom och förklarade att hans ord voro kufr och han sjelf en kafir d.v.s. en otrogen och att hans klagan anstode en quinna ej en man. Han fann sig högeligen stött af mina ord och det blef ej väl emellan [oss] sedan under hela vägen. Hans förargelse öktes än vidare af att ett kamelsto, som var hans och han nu skulle föra med sig till Gubbe; men som hungrigt och törstigt utmagradt och utmattadt knäfällde i dag i skuggan af en liten arṭa buske och vägrade att stiga upp för Dabils käpp. Han hade under vägen åtskilliga gånger såsom äfven nu gifvit det af de dadel kart som han hade med sig till vägkost för sig och sin familj, men de kunde ej ge nytt lif i det halfdöda kräket. Han var nödgad lämna att dö i fred i den sparsamma skuggan. Vi hade i dag nästan hvarje halftimma passerat förbi cadaver af sålunda stupade kameler, somliga ännu ganska färska somliga från längre tid. Af de stora kamelbyten, som under denna sommar ghazu tågen af Shammar gjort af Sherarat, ha utmagrade kameler som ej mäktat utstå den långa vägens törst och möda laggt sig i skuggan af någon liten buske för att dö i fred. Så gjorde äfven nu Dabils kamelsto och höjde djupa vrål ljud då dess herre med våld ville tvinga den att stiga upp från sin sjelfvalda graf.

September 4. Upp kl. 10. Halt på natten kl. 5½. Härunder hvila en timma. Således marsh timmar 18½ timma. På morgonen bittida redan syntes det berg kalladt Musleman, hvarunder Gubbe ligger. Det syntes rätt SSO nu blott såsom en mörkt sträck i horizonten. Vi hade ännu ej eller förlorat Alʿaleim ur sigte så att vi ⁂ hade framför och bakom oss säkra stamhåll. Vägen och landet var det samma som hittils. – Det var i dag en het dag med samom pustar så att så väl vi som våra ök blefvo trötte och medtagne. Timmarne genast efter middagen äro i synnerhet de svåraste och kamelerna

visa sig under dem i synnerhet ovilliga att gå. I dag i synnerhet stannade allt efter litet våra ök och flera af dem äfven knäfällde och kunde blott med svåra käppslag och starkt hojtande förmås att stiga upp. Så snart en af hjorden knäfäller eller vrålar ovilja stanna vanligen äfven de öfriga och se sig om efter deras trötta kamrat och visa lust att göra som han. Det är i allmänhet högst bedröfliga förebud på en ökneresa och jag började nu i dag frukta det skulle gå så som jag förespått under hela vägen att våra ök skulle tröttna och vi blifva på vägen eller om möjligt fortsätta färden till fots. Emellertid var nu aftonstunden inne med dess svalka och våra under middags hettan uttröttade kameler blefvo nu muntrare och raskare i sin gång. Äfven hade vår Hazimi shekh som hittils lägrat till natten en eller två timmar efter solens nedgång, nu börjat frukta för sin hjord och förmåddes att i afton ännu gå 5 timmar utöfver det vanliga, ehuru han i dag kanske mer än de förra dagarne haft att springa för att hålla sina kameler tillsammans. Det var blott med skrik och dugtiga käppslag som han då och då kunde förmå sina tvänne små söner och sin hustru att stiga af och hjelpa honom i sitt arbete. Det var med tårar i ögonen och snyftningar som den arma quinnan sprang efter och dref på djuren. Härtill kom att vårt vatten började lida mot slut och att det måste på sätt och vis utportioneras. Jag hade väl genast då jag hyrde kamelstoet af Hazimin gjort det förbehåll att ingen annan än jag skulle dricka ur min vattensäck, väl vetande att den vore tillräcklig för mig men ej för flere; men då vi lämnat Alshaḳīḳ befanns att Dabils tvänne säckar voro något bristfälliga och läkte. De besluto således ehuru ej med mitt samtycke, att de först skulle tömmas. Derefter greps till en äfvenledes något bristfällig säck tillhörande Hazimi. Som jag druckit med dem ur deras säckar ✂ för att undvika krångel och uppehåll med flera säckars öppnande, var jag nu nödgad öppna för dem min säck. Jag vann visserligen icke härpå hvarken i quantitet eller qualitet; men hvad att göra. I dag på afton blef min säck äfven slut och oss återstod nu blott en tillhörande vår shekh; men den var särdeles stor och borde efter all beräkning fullkomligen väl räcka oss till morgon afton, då vi med all sannolikhet måste hinna fram. Olyckan var blott att den tillhörde vår Hazimi beduin och hans familj och var upphängd på den kamel hans hustru red. Härigenom var hon så väl som hennes man och hans barn som oftast i tillfälle att oss ovetande öppna den och stjäla sig till en dryck. De behöfde den visserligen bättre än vi i thy att de hela dagen hade att springa

med Kamelerna; men sedan vårt vatten en gång blifvit gemensamt hade de egentligen ingen rätt att dricka oftare än vi alle. Men desse barn i synnerhet som alla Araber i allmänhet ha ett eget medfödt och af deras uppfostran ingalunda quäft sinne att stjäla och snatta. Det hade jag särskildt märkt i dag på min matsäck. Jag hade nämligen i en stor bläckdosa ännu litet quar af min baḳile då jag på aftonen steg ned för att göra min vanliga promenad. Då jag lämnade mitt ök plägade antingen Shekhen eller någon af hans tvänne små gossar eller bägge tillika sätta sig upp på det. Det gjorde de äfven denna afton och följden var att då vi lägrade till natten och jag sökte mig ur min matsäck något att äta jag fann min baḳile förtärd och med den äfven återstoden af mitt mundförråd utom mjölet, som dock nu i vår fruktade vatten brist var oandvändbart. Min goda dadel påsa hade äfven till mesta blifvit förtärd af mitt följe. Det är nämligen att märka att icke allenast den af hvilken du hyrt ditt ök fordrar att äta af dig utan äfven vanligen hela sällskapet om ock alldrig så stort, i synnerhet och du är en agnabi eller ej arab och de finna dig något försagd och flat. Det är sannt de sjelfva öppna sällan eller alldrig sina matsäckar utan att inbjuda dig till deltagande i deras tarfliga måltid; men de akta sig vanligen att taga någonting annat med sig än de veta att hvar och en annan af sällskapet har. ⁂ Så hade mitt ressällskap ingenting annat med sig än dadelkartar och de få gånger vi på vägen gjorde bröd fick jag alltid sätta till mjölet ehuru Dabil stormodigt försäkrade att äfven han hade med sig ett godt förråd deraf. Men icke allenast mjölet äfven mina goda årsgamla dadlar hade strukit med och af det sista som ännu denna afton återstod af dem gjorde vi med mjölet en tjock deg. Det var visserligen ingen smaklig anrättning, men slukades dock högst begärligt af de hungrige beduinerne.

September 5. Upp kl. 10¾ Marsh härifrån fram till Gubbe 14¼ timma med oförändrad kurs i SSO öfver det samma landskap med höjder och dalar af sand. För öfrigt hade vi fram för oss Musleman och jämnte det började i dag efter hand äfven andra bergstoppar stiga upp. Som vår shekh nu på alfvare började frukta för sina kameler att de ej skulle årka fram hade han denna natt ej ro att sofva ut såsom de förra nätterna och lät oss ej hvila längre än knappa 5 timmar. Han började ock nu drifva sina ök till bättre marsh i synnerhet under morgon och afton svalkan. Det var ock nödigt äfven för oss; ty då vi undersökte den ännu återstående lädersäcken, hvilken var stor nästan två gånger de vanliga och som vi förmodat hittils vara orörd,

funno vi att den innehöll ungefär blott två gånger en dryck åt hela sällskapet. Som det höga Musleman syntes oss helt nära och vi räknade ut att hinna fram middagstimmarne förtärde vi den ena drycken på förmiddagen och den andra vid middagen ehuru vår shekh på allt sätt sökte förmå oss att spara den sista drycken, försäkrande att vi ännu hade långt fram. Vi räknade blott den närmaste höjd och den bakom liggande dalen och trodde oss derefter vara framme. Men allt som vi hunno denna höjd sågo vi på andra sidan af den under liggande dalen åter en höjd och efter den en annan. Så hade vi med beständigt felslagna förhoppningar och förtorkade strupar hunnit de svåraste timmar af dagen de 3–4 första stunderna efter middagen. Våra kameler som hittils tämmeligen villiga tyst gått framåt började nu höja sina sonora stämmor och vägra så väl att gå fram som att beta på de torra buskarne. ⁂ De tröttaste knäfällde och kunde ej förmås att stiga och de andra om ock ej så uttröttade, kunde ej förmås att lämna sällskapet och knäfällde likaledes. Min kamel var i allmänhet den raskaste och bäste och hade hunnit framom de öfriga ett godt stycke. Men då den nu vände sin långa hals och ej varseblef sitt följe fann den för godt att knäfalla och invänta de öfriga. Äfven jag tyckte det vara bäst och sträckte ut mig i den sparsamma skuggan af en liten radsa buske. Då jag här väntat ungefär ½ timma och de öfrige ej kommo efter begaf jag mig tillbaka på vägen för att se hvad som uppehöl[l] dem. Jag fann här vår skydderska ʿAljah ligga ut sträckt i en liten buskskugg med förvridet ansigte och höjande ynkliga klagolåt. Vid hennes sida satt hennes man och hennes son, den förre nästan ynkligare än hans kära hälft. Han klagade och jämrade med det arabiska o weili o weili[86] skola vi dö här så nära vårt hem. Härjämnte skrek han åt Ḥazimi shekhen: se efter om der ingen tår vatten finnes quar i din säck att rädda din skydderska från döden. Om hon dör hvem hjelper dig och dina kameler in till Gubbe undan dina fiender Shammar. Shekhen sattes ock verkeligen i rörelse, fjäskade omkring och snuskade i ett gammalt honingskärl som han hade men som nu innehöll ingenting. Ur sin vattensäck utklämde han några droppar smutsigt vatten som han strök i den arma quinnans ansigte och än mer vanställde det. När jag nu närmade mig frågade man om i min säck intet vatten fanns quar eller om jag som läkare ej hade någon hjelp för den halfdöda quinnan. Jag hade med mig ännu från Kairo litet socker och tamarind kakor, hvilka jag hittils alltid i törstnöd funnit vara det bästa. Jag gaf henne en bit af hvardera sorten och lät henne

derjämnte uppsnusa Ammoniac volatil.[87] Detta vederquickte henne mycket och hon sansade sig något från de sparkningar med benen och ryckningar på kroppen och de skrik, hvari jag först funnit henne. Hennes man och son strödde härunder allt med sina händer af den veka mjuk sanden på hennes bröst föregifvande att det skulle kyla hettan på hennes lefver. Härunder utropade hon med full hals: strö ej mull på mig medan jag ännu är lefvande. Det var öfver- ⸙ hufvud en bedröflig anblick; men jag kände föga medlidande för henne öfvertygad som jag var att det till stor del var tillgjordhet och affection. Dessutom var hennes uppförande och sätt att bete sig högst tåpigt. Så äfven hennes man, som plågades af troligen lika stark törst men glömde den eller kanske rättare ej tordes visa tecken deraf för sin hustru under hvars toffelvälde han tycktes fullkomligen stå såsom mest alle Araber. Sedan hustrun nu lugnat sig något blef det fråga om en radikalkur för hennes så väl som för vår allas törstsjuka och det beslöts att vår shekh skulle sätta sig upp på min kamel, som var den bästa och bege sig till Gubbe att hämta oss vatten hit sedan ʿAljah bestämdt förklarat det vara omöjligt för henne att i det tillstånd hon nu befann sig rida sitt ök och fortsätta färden om ock alldrig så nära fram. Beduinen tog sina tvänne små söner med sig på ett ök och satte sig sjelf på ett annat och begaf sig på väg lämnande oss här på en mot en låg dal gående ganska buskrik sand sluttning. Hvar och en lade sig i skuggan af sin buske, det öfriga sällskapet tämmeligen nära hvarandra, jag på något afstånd ifrån dem. De ömsom jämrade ömsom greto och visade öfverhufvud föga prof på Arabens i allmänhet så prisade tålamod. Jag undersökte mitt apothek för att finna något fluidum att läska min torra strupe; men sedan jag på den svåra färden från Alṭafīle till Gof förtärt all den æther sulph. som jag hade med mig fann jag det nu innehålla af fluida föga annat än tinct. Opii och D:o Ass. foet.[88] Jag föredrog den sednare tincturen och dröp af den på en sockerbit några droppar. Ehuru det föga läskade mig förändrade det dock smaken i min mund och jag lade mig nu i min lilla buskskugga och somnade en god sömn, som räckte till närmare solnedgången. Jag kan ej klaga att jag plågades öfver måttan af törst och jag vet gånger då jag lidit mera. Emellertid var afton svalkan mig som än mera mitt sällskap särdeles välkommen. Tre timmar hade nu förflutit sedan vår shekh lämnat oss och vi hade uträknat att han snart borde vara till baka hos oss, anseende ⸙ Gubbe aflägset härifrån högst två timmar. Den första och den andra timmen förflöt emellertid efter

solens nedgång och vår shekh infann sig ej med [vatten]. Oändliga voro de fördömmelser mina arabiske följeslagare utöste öfver honom och äfven hans hustru sparade dem ej. Men hon tycktes i allmänhet hysa föga kärlek och äfven föga aktning för sin man. Vi hade nu alle på min inrådan beslutit att om shekhen ej infunne sig sist efter en timma, vi skulle lasta våra kameler och bege oss på väg, säkre som vi voro att ej kunne förvillas på den väl utspårade vägen och under den af stjernornas ljus klara natten. Vi suto alle tillsammans och rådgjorde härom då vi på afstånd hörde en röst gnolande en ḳaṣide på den oföränderliga beduin tonen. Glade utropade vi alle det är vår shekh som hämtar oss vatten. Men vi hörde nu att rösten kom från det motsatta hållet ej derifrån vi väntade räddning. Vi lyssnade noga och blefvo snart försäkrade här om. Härmed väcktes nu vår fruktan för beduiner och röfvare, som mycket pläga ströfva omkring de närmaste trakter af städer för att speja på byte. Vi började nu se hvar och en till sina saker, som vi hittils glömt kringspridda och kastade omkring på sanden för vår törst nöd och lämnat der kamelen behagat knäfälla. Jag släpade min apothekslåda, som såsom alla sorts koffertar och lådor genast och ovillkorligen väcker alla arabers misstanka och guldbegär, ned för sandhöjden under en liten buske undan ur vägen. Sedan vi alla rustat oss till möte med den misstänkte fienden, satte vi oss åter alla tillsammans, väntande den man, hvars röst vi nu hörde allt närmare och närmare. Slutligen sågo vi i den nu just bakom sandhöjderna nedgående smala månbågens sken en man till kamel och beväpnad med det långa spjutet färdas förbi oss. Han tycktes ej märka oss och ej våra kameler och hade redan hunnit nästan fram om oss då Alja ropade åt honom: har du vatten och hvem är du. Han svarade med frågan och hvem är du. Hon upplyste honom derom och samtalet var nu färdigt. Han steg ned af sin kamel ✕ och klämde ur sin toma vattensäck ungefär 2 fingerbåror smutsigt och flåttigt vatten, hvarmed shekhens hustru och Aljah vätte sina läppar. Emellertid hade vi erfarit att mannen var en af det ghazu tåg som vi mött nära Alshaḳiḳ. Han hade jag vet ej af hvilken orsak funnit för godt att derifrån vända om hem. Detta inträffar ganska ofta med beduinen. Han har i allmänhet mycket nycker och infall, hvilka han ofta genast de falla honom i sinnet sätter i verket. Han beger sig ensam ut med sin kamel ämnande sig till någon stad eller något beduin läger, men på vägen faller honom något annat in, och lämnande sin första plan, går han efter det sista hugskott. Nog af vår man hade fyllt sin lilla

vattensäck vid Alskaḳiḳ och begifvit på återväg anmodad af sina kamrater att spara sitt vatten emedan han troligen skulle upphinna oss och finna oss lidande af törst. Som han sjelf sade hade han äfven sparat på sin vattensäck ända till i dag middag, men då förmodande sig ej mera upphinna oss ohejdadt druckit det sista vatten den innehöll. Huruvida detta var sanning eller ett af de vanliga artiga arabiska talesätt lämnar jag derhän; men han uppmanade oss nu följa med sig fram till Gubbe, som han sade ligga nedanom den första höjd helt nära. Vi antogo naturligen genast han[s] anmodan och hjelpte af honom lastade vi våra och hans kameler och begåfvo oss på väg, sedan vi på denna plats tillbragt fulla 6 svåra timmar. Mannen som vi följde var en rask treflig ung man och han fick kamelerne, ehuru uttröttade och uttörstade, att gå en god och lidande gång. Han gick sjelf efterst och höll djuren tillsammans sjungande på beduin vis med fullo stämma sina enkla ḳaṣider, eller pratande än med den ene än den andre af oss. Marshen var under den lugna stjernglittrande natten högst angenäm äfven utom det säkra hoppet att vi snart skulle hinna slutet af denna plågsamma väg och i fulla klunkar få släcka den törst som vi allt från Alshaḳiḳ blott i små afmätta drycker fått läska. Vi hade gått ungefär 1½ timma då vi mötte trenne ⁂ Kameler. De voro beridne af hvar sin quinna ämnande sig till öknen för att samla af det förtorkade gräset till foder åt den hemmavarande boskapen. De hade hvar sin vattensäck med sig och låto oss dricka ur dem. Jag sväljde stora klunkar ur den säck som anvisades mig och släckte åtminstone för ögonblicket fulleligen min törst. Jag vet sällan i mitt lif mig erhållit något som så väckt min tacksamhet som denna dryck och vet mig sällan hafva så uttömt mig i tack som nu. Jag upprepade alla tack complimenter, som araben i detta fall nyttjar och bad Herren i Paradiset släcka hennes törst med den dryck hvarmed hon nu vederquickt mig. Stärkte af denna dryck fortsatte vi vår väg muntre i den ljumma natten jag nu gående till fots och drifvande på kamelerne. Men den som ej fått släcka sin törst under flera dagar som vi har ej nog af en dryck. Efter mindre än en timma kände vi oss åter törstige. Det dröjde dock ej länge för än vi framför oss hörde stämmor och vi utropade alle glade det är vår Hazimi shekh med vatten. De mötande troligen hörande oss och igen kännande någons stämma, ropade på något afstånd abshiro bilma.[89] Det är svårt att öfversätta detta uttryck, som mycket ofta brukas och omöjligt att återge den glada klang som ligger deri i synnerhet nu för oss, och jag önskar hvar och

en den fröjd att sedan han liksom hopsnurpit af törst få höra detta glada budskap detta evangelium. Emellertid hade vi mötits och det upplystes nu att det var en nära slägtinge till ʿAljah som den trötte Hazimi shekhen skickat jämnte sin son emot oss med vatten. Han knäfällde sin kamel som bar den dyrbara lasten två vatten säckar och sedan jag hittat mig en liten träd skål satt jag mig till munskänk vid den ena. Det var ej af Khadsmes söta goda vatten, men så tjock smakigt det var, tömde jag den ena skålen efter den andra tyckande mig svälja Gudarnes nektar. Lika begärtige härpå voro äfven mine följeslagare åt hvilka som jag iskänkte hvarannan skål. Sedan vi alle druckit vårt lyst mäte satte vi åter upp och fortsatte färden. Vi hunno fram till Gubbe ungefär vid middnatten och lägrade oss derföre utanför sjelfva staden på den stora sandslätt, som utbreder sig här och hvarpå nu ett stort antal Beduiner ⸗ hade uppslagit sina svarta tält. Hvad härvid nu förundrade mig var att vår Hazimi shekh ej genast skyndade att vattna sina kameler utan sedan de voro aflastade lät dem knäfälla och törstiga vänta morgondagen. Det är sannt här finnas inga källor och allt vatten måste med tungt arbete upphissas djupt ur jorden och af de inrättningar som härtill nyttjas var nu under natten ingen i gång. Annars är det vanligt att beduinen först släcker sin kamels törst och först sedan sin egen. Våra kameler hade ej smakat vatten nu på 4½ dygn, hvilket på denna tid då alla ökneörter äro förtorkade och innehålla föga saft, är särdeles drygt. Härtill kommer att de voro mycket magra och svårt medtagna af det dåliga betet detta år så under våren som sommaren och att de vid Alshaḳiḳ blott fått läska icke släcka sin törst. Äfven voro de flesta lastade och om ock ej full åtminstone ganska tung last. Annars fördrager kamelen under vårmånaderna på betet af det första gräs törst 10 till 12 dygn och till och med afskyr vattnet på denna tid. Längre fram mot sommaren behöfver den vatten den 7 dagen och under den värrsta hettan den 5:te och 4:de. Detta gäller dock blott om den kamel som fri och olastad går på bete i öknen. Den lastade kamelen behöfver i allmänhet vattnas den tredje eller fjerde dagen. Vår marsh från Gof till Gubbe afräknadt det uppehåll som förorsakades af nattläger och hvilotimmar, upptog 83 timmar, af dem 18 till Alshaḳiḳ. De observationer jag gjort på Kamelens gång i den mjuka sanden ge till resultat att den går 500 mansteg på 7 minuter. Efter denna räkning blir afståndet till Gubbe 19½ svensk mil 18 000 steg räknade på den.[90] Men besinner man *vår* dåliga gång med oupphörliga uppehåll af våra öks betande

åt alla håll och derigenom förorsakade omvägar, samt derjämnte den ojämna marken med beständiga höjder och dalar och den långsamhet, hvarmed kamelen i allmänhet stiger uppåt, torde man med full säkerhet kunna afräkna minst ¼ af vägen. Detta skulle ge till resultat 14⁵/₈ ungefär svenska mil. Jag är ej fullkomligen säker på denna beräkning men tror att den ej differerar särdeles mycket. ⁂

Gubbe den egentligen första staden af Alnegd åt detta håll, ligger på en stor öppen flacka åt alla håll ytterst begränsad af berg. De dominerande höjderna äro Musleman en ungefär 500 fot hög kort bergsträckning eller rättare blott en topp af förvittradt och i underliga tornformiga spetsar brustet sandstens berg och nära invid det ʿEneize en liten obetydlig topp och midt emot dem åt S på andra sidan om slätten Alghoṭah den betydligaste topp näst Musleman. Dessa bägge toppar ligga i 290°–110° på ett ungefärligt afstånd af ¾ sv. mil. Mellan dem i en stor lång böjning så åt N som Söd. går en låg sträckning af berg men fullkomligen höljda af flygsand. Bågen åt N är jämnförelsevis högst liten men den åt S ganska betydlig. Staden ligger i den Nordliga sluttningen och aflägsen från dess rand ungefär blott ¹/₈ sv. mil. Sträckning in till randen af den Sydl. bågen torde vara ¾ sv. mil. Afståndet från foten af Musleman är ungefär ¹/₈ mil och från Alghoṭa ungefär ⁵/₈. Den del af slätten hvarpå staden ligger med dess planteringar består hufvudsakligen af kritjord och så äfven största delen af den öfriga flackan. Detta ger den ett gråhvitt utseende och belyst af solen ett starkt bländande sken. Staden går i en sträckning ungefär rätt i Ö och W och torde bestå af ungefär 170 hus och 80 brunnar eller ḳolbān som vattna deras palmer och andra planteringar. Utom de egentlige stadsboarne hade nu ett stort antal beduiner lägrat sig här och uppslagit sina tält rundt omkring staden. Dessa tält stego till ett antal af omkring 100. De voro af alla möjliga stammar utom Shammar mycket Rowalla och af Sherari och Hazimi stammarne och utom dem äfven Ṣolaba. Staden består af 5 quarter eller så kallade soḳ aswāḳ nämligen sok Alṭoreif längst i W närmast Musleman och soḳ elselal och soḳ elḥamāle och sok kelab och soḳ almogaʿallat liggande alla invid hvarandra i sträckning från W.t.Ö utom det sistnämnda som sträcker sig åt S ut från soḳ Kelab. Alla dessa soḳ bebos af hvar sin ʿashireh eller stamafdelning utgörande liksom en slägt. För öfrigt äro de alle af Ḳabīleh eller tribus Armāl en af de betydligaste och mest ansedda under stammar ⁂ af Shammar. Sjelfva staden har ett snyggare utse-

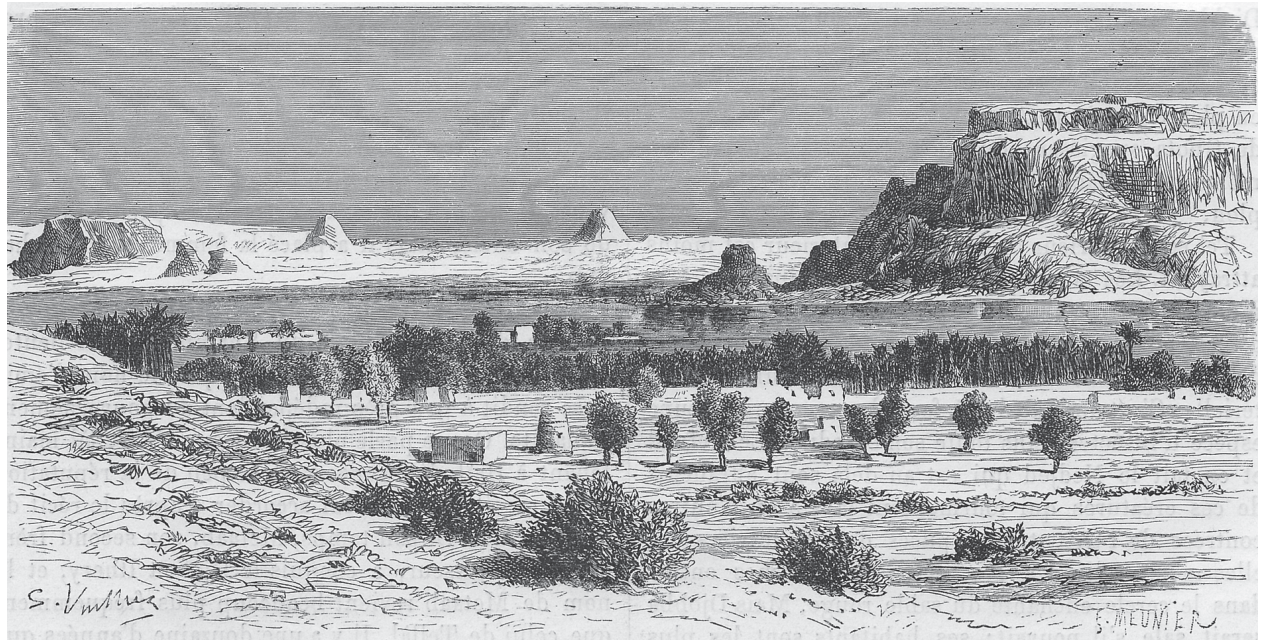

Vue de Djobba. — Dessin de G. Vuillier.

VY ÖVER STADEN JUBBA. WALLIN STANNADE ENDAST NÅGRA VECKOR I STADEN INNAN HAN FORTSATTE FÄRDEN SÖDERUT. LITOGRAFIN GJORD UTGÅENDE FRÅN EN TECKNING AV LADY ANNE BLUNT 1878–1879.

ende i allmänhet än Gof. Husen voro byggda med mera omvårdnad och invid eller inne i sjelfva trädgården. I Gof äro till största delen alla hus byggda tillsammans och omgifna med en gemensam mur och alla trädgårdar och planteringar på något afstånd. Det beständiga krigs tillstånd hvari de särskilda delarne och stammarne af Gof troligen från de aflägsnaste tider stått till hvarandra var orsaken härtill, då deremot Gubbe och i allmänhet Alnegd troligen alltid haft en gemensam styresman och äfven hvad denna stad beträffar består hufvudsakligen af en enda stam. En arabisk öknestad har i allmänhet samma utseende som den jord hvarpå den är byggd. De nämligen bygga sina hus af i solen torkade lertegel. De göra desse tegel luben af i vatten uppblödt sandblandad lera och utbreda dem i solen och låta dem torka. Dessa tegel uppstappla de vanligen två i bredden och smeta emellan dem och till en del öfver dem murbruk af vatten och samma lerjord. Det är sättet hvarpå de bygga och som de ej uppblanda den jord der förefinna hvarken med kalk eller annat är det naturligt att deras murar ha samma utseende som deras jord. Som jorden i Gubbe i allmänhet består af kritjord ha deras hus ett hvitare och renare utseende än de jag hittils hade sett. Ej eller såg man här de torn som till stor del finnas i hvarje quarter af Gof. Deremot syntes här en egen sorts hus, kallade ḳobbeh byggde i form af en ungefär till hälften afkortad pyramid. En sådan Ḳobba innehåller vanligen två våningar och satḥ eller det platta taket och är delad liksom i tu af en genom bägge våningarne gående förstuga. På hvardera sidan af denna förstuga, deri man vanligen sitter och tager emot främmande är ett rum, som tjenar det ena till visthus för dadlarne och andra mundförråder, det andra till garde de robe etc. Utom denna Kobbe innehåller hvarje gård ett stort antal små byggnader och rum för de särskilda medlemmarne af familjen. Alla dessa rum äro mörka erhållande sitt ljus blott ifrån dörren och några små gluggar närmast taket. Som hvar och en gårdsherre har tillräckligt stort rum äro dessa särskilda små byggnader uppförda utan beräkning på plats och kring spridda åt alla håll utan all sorts ⸗ ordning. Detta gör deras hus, ganska villsamma och jag vet mig ofta tagit miste på vägen. Utom dessa rum och byggningar finnes vanligen i hvarje gård ett så kalladt kaffe. Det är en oftast ensam stående byggnad skild från alla de öfriga eller åtminstone afstängd från dem genom någon mur. Det har vanligen äfven sin egen lilla gård och utgör ett större ganska högt rum med stor dörr och på väggarne strax nedanför taket några

gluggar oftast i form af ett litet göthiskt fenster. I ena hörnet har det en liten uppbyggnad, hvarpå är murad en liten blåsbälgsugn kallad kir. Ofvanföre denna ugn äro i väggen små hål gjorda och ofta äfven ett litet skåp, deri allehanda kaffetillbehör förvaras. I ett annat hörn af kaffet finnes ock ett litet skåp med zirligt utbrokad dörr. I somliga finnas längs ena väggen midt emot dörren uppmurade soffor kallade Arbāʿ och en del af rummets brädd liksom afstängd med en än högre än lägre mur. Denna afdelning tjenar liksom en Liwan till sofställe. Ofvanför kiren hänger ned från taket ett rep, i hvars ända några krokar af träd eller järn äro fästade i hvilka kaffepannorna upphängas. Som kaffet här är nästan den lyxartikel och det ända keif såsom araben säger sedan den nya wahabitiska läran förklarat tobaken för ḥerām och lyckats väcka verkelig afsky derför hos större delen af Alnegds befolkning, vill jag något omständligare beskrifva hela processen af en Kaffekokning, så mycket mer som man här i allmänhet inlägger deri stor vigt och högtidlighet ungefär såsom den gamle Ryske skäggubben i sin theberedning. Värden af kaffet vanligen eller någon af hans familj sätter sig upp på den uppbyggnad, som innehåller blåsbälgen, sedan han först afkastat sin ʿaba; och sedan någon af sällskapet som är försedd med elddon slagit eld och räckt honom det itända tundret lägger han det mellan en klufven kamellort och sedan i den lilla mynningen af blåsbälgsugnen. Härpå strör han nu smulad kameldynga och kål, hvaraf han har bakom ett litet förråd i ett eget dertill gjordt hål antingen i väggen eller sjelfva kiren. Han blåser snart med en liten bälg upp kållågan. Nu eller antingen förrut har han ur ett större kärl Alabriḳ gjutit vatten i en panna kallad Almiṣfājah, som innehåller sumpen från förra kokningar. Sedan detta sumpvatten är väl kokadt aflyfter han pannan och sätter den i en enkoms gjord urgröpning på botten af kiren för att lutad som pannan är låta denna ✂ sump klarna. Härefter tager han kaffebrännaren som utgör ett segment af ett urhålkadt klot utan lock och med ett långt skaft allt af järn. Sedan han blåst och torkat den ren lägger han eller någon annan af sällskapet deri kaffet utgörande vanligen en full grab[b]näfva för omkring 8 personer. Han sätter den fyllda kaffebrännaren på elden stödjande dess skaft i en egen utgröpning i väggen. Med ena sin hand blåser han bälgen och med den andra högra rör han om hand en sorts liten slet sked af järn kallad maghrāfah kaffe bönorna som han bränner. Sedan de äro väl svart brända öser han dem i en vanligen af sten gjord mortel kallad nigr. De berömdaste och bästa af dessa mortlar

göras i Gof af den vackra och fasta stenard [*sic*], hvaraf bergen derstädes bestå. De äro huggna i form af en ungefär på hälften aftoppad pyramid med upphuggna kanter och andra små zirater. Sjelfva öppningen är ej särdeles stor och de största jag sett torde knappt rymma ¼ ℔ kaffe. Med sin lilla släta järnsked samlarn [*sic*] kaffekokarn snart åter upp de inösta bönorna och låter dem litet afkylas på den släta planen om kring sjelfva öppningen. Nu tager han mortel stöten blåser och torkar den ren. Dessa mortelstötar kallade īd (jed) äro gjorda af en sorts svart skiffer (griffeltafle) sten, som finnes i trakten af Hajil och i allmänhet i Algebel. Dessa svarta mortelstötar äro de mest eftersökta och i allmänhet mera äskade än de som göras i Gof af en utmärkt vacker och hård kalkstens art, ehuru i mitt tycke de sednare äro så väl ändamålsenligare som vackrare. Han börjar nu stöta det brända och halft afkylda caffet. Härunder disputeras ofta i sällskapet om det är bättre stöta kaffet hett eller afkyldt. Obekymrad om denna disput har emellertid kaffekokaren börjat sitt arbete. Det [är] egentligen häri han har tillfälle att visa sin konst. Det är ej allenast med jämna starka stötar som han sönderbultar bönorna, han vänder sin stötel åt alla håll och lockar många klingande ljud ur stenen, ungefär såsom du hör en smed eller gäldergjutare hos oss göra sidoslag på sitt städ. Du märker ock snart följden af denna melodiösa kaffestötning. Om rummet hittils varit alldeles tomt på gäster ser du nu snart den ena ärevördige grannen efter den andre träda in med sin selam hälsning, liksom sammanringde till morgon ⸗ caffe tjenst. Det är otroligt huru långt denna kaffestötning höres och ofta under de lugna nätterna der jag ligger under palmerna hör jag Gud vet huru långt ifrån denna caffe musik. Emellertid har kaffet nu blifvit stött och upptages med maghrāfah och tömmes i en annan panna något mindre än den förra och kallad maṭbākhah. På kaffet gjutes nu det klarnade sumpvattnet och uppkokas andra gången med kaffet en stark kokning. Maṭbakha aflyftes och lutas mellan kiren och den bredvidstående morteln och den oficierande mannen framtager kryddorna, vanligen antingen Neglikor eller kardemumma hvaraf nästan hvarje man här bär ett litet förråd knutet i sin långa skjortärmel. Det är annars mycket brukligt att någon af sällskapet framräcker kryddorna. Dessa stötas nu i samma mortel och med väl lättare men mera klingande stötar än sjelfva bönan. De stötta kryddorna upptages med en egen liten af messing gjord nätt maghrāfah och lägges i en liten panna kallad mabhārah. På kryddorna gjutes nu det kokade

kaffet ur maṭbākhah och uppkokas ännu väl uti den sista lilla pannan tills såsom man [säger] kaffet tākul loḳmatha[91] d.v.s. att det ej mer kokar öfver. Härefter gjuter man ännu ur Maṭbakha några tårar af det deri litet afkylda kaffet och härmed är kokningen slutad. Nu framtages brickan med sina 5–6 mindre eller flera af de vanliga små orientaliska kopparna och iskänkes ungefärligen till en tredjedel detta utgörande föga mer än två fingerbårrar. Orsaken till denna knappa ifyllning, som jag öfverallt bland beduiner och i städer anträffat allt sedan jag lämnat Kairo, anges vara bruket och artighet; men troligare synes mig att den stora hop af gäster, som alltid infinna sig är anledningen härtill eller ock bristen på den fot af messing hvari koppen alltid ställes i Kairo. Fylldes koppen här skulle hettan hindra dig att fatta koppen. Till de som sitta på ena sidan af kiren räcker munskänken med sin hand hvar sin kopp och till den andra sidan skickar han brickan med de öfriga. Vanligen räcker den lilla mabhārah ej till flera än två högst tre inskänkningar allt efter de närvarande personernes antal och munskänken sjelf får oftast nöja sig med blott hälften af den vanliga lilla koppen eller blir alldeles utan tröstad af de närvarande ✗ med det vanliga Albāḳi lissāḳi.[92] Kaffet är i allmänhet mycket starkt och så liten portion är känner man sig sällan lysten på mera. All denna beredning upptager ungefär en timma. Härunder pratas och sällskapas; ty vid kaffet som vid allt annat gäller här i Orienten att så snart du förtärt hvad förefinnes beger du dig genast bort. Kaffet är i allmänhet det första som bjudes och om du ej är särdeles nära bekant med en kan du ej gärna komma in genom hans port utan att dig beredes kaffe. Under den långa väntan föresättes dig äfven oftast kort för än kaffet är färdig kokadt en tallrick dadlar. Det är i Kaffet som man här alltid och nästan uteslutande tar emot sina främmande, som antingen i angelägenheter eller af artighet göra sina besök. Man låter dem sällan komma förbi kaffet in på den inre gården. Här emottagas äfven resande som behaga knäfälla sina kameler utanför din port. Det är nämligen lag att den utanför hvars port en främmande stannar, måste inquartera och gästa honom så länge han finner för godt att hedra hans hus. Här i Hajil finnes föga någon gård, som ej har sitt kaffe. I Gof bygger blott den mera välmående ett kaffe. Också är det i allmänhet tecken på välmåga och välstånd och då man talar om någon och hans omständigheter säger man han är rāʿi ḳahweh såsom ett tecken på hans anseende. För öfrigt ser man olikheter och varationer så i sjelfva kaffens byggande som i kaffets

beredande. Hos Beduinerne finner man vanligen blott en panna, i Gof tvänne sällan tre. Här i Hajil har man oftast tvänne omgångar kaffe tillbehör meʿamīl en för sommaren för blåsbälgen och en för vintern. Den förra omgångens tre pannor äro alla hvita och rena och få alldrig bli svarta använda som de äro blott på kiren. Den andra omgången begagnas om vintern, då man gör upp en flammande eld på golfvet i en urgröpning kallad kānōn och sitten omkring brasan och språkar under den långa kaffeberedningen. De tre pannorna af denna omgång äro alla svarta och nedsotade af den rökiga eldbrasan, som göres vanligen af torra palmblad. Men låtom oss återvända från denna långa kaffedigression till Gubbe der ﻋﻠﻲ vi suto i ett kaffe och upptäcknade detta under den dyrbara dryckens beredande. Från deras villsamma hus komma vi in i deras trädgårdar. Det vigtigaste i dem är den brunn kallad ḳalīb, hvarur vattnet upphissas. Brunnarne här äro alla mycket djupa öfverhufvud taget kanske 80–90 fot. Den öfversta delen är väl och med noggranhet byggd och omsmetad med det här af sand och lera gjorda murbruket. Den nedra lagren bestå vanligen af en så fast sandjord att den ej behöfver något arbete. Sättet hvarpå vattnet upphissas ur dessa djupa brunnar är följande. Omkring sjelfva brunn munnen är vanligen byggd en rund mur ofvantills täckt med antingen helt eller halft tak. Öfver denna mur ligger öfverst en eller flera palmstockar. Lutad mot denna stock på tvänne *mindre* ʿamdāh störar från ena kanten af brunnmunden i fårad kant. Nedantills mellan samma stänger går ett mindre cylindriskt kafvelträd. Kärlet hvarmed vattnet upphissas är en större läder-säck af kamelhud, kallad delw, med en lång hals i ena ändan och en smalare mund, utbredd med tvänne i kors laggda tvärträd. Der dessa tvärträd skära hvarandra är ett starkt tåg af kamel hud bundet kalladt risha, som går öfver det stora hjulet. Dess ända är bunden på en liten sadel på kamelens rygg. I den smala öppningen af delws hals är bundet ett smalare tåg vanligen af palmbast. Detta går öfver cylindern, och bindes vanligen vid det större tåget risha. Från brunnen går en vanligen med murar på bägge sidorna kringbyggd rak gång något sluttande ifrån brunnen. Då kamelen, på hvars rygg risha är bundet, sättes i rörelse ned för den sluttande banan upphissas delw, dess mund och dess hals uppburna af hvar sitt rep så att vattnet ej spilles. Repens längd är så beräknad att halsen först hinner upp och gjuter öfver cylindern kärlets contenta i en liten af sten gjord bassin, deri från vattnet sedan ledas i små rännor, gjorda af urhålkade palmstockar. I dessa rännor går vattnet in i en

större bassin i trädgården, derifrån det i små kanaler ledes hvart och när det behagas. Ofta är den sluttande bannan höljd med vinrankor, som ge de arbetande en härlig skugga i det tunga arbetet. Om kring och i bassinen i trädgården stå palmer, fikon päron, pomerans och granat och andra frukt träd. ⁂

Det större hjulet maḥāleh går på tvänne tjockare stänger (genabil ? genabiʿ)[93] som ligga tvärs öfver de tjocka stockarne. Cylindern kallas derrāg och den lilla bassinen hvari vattnet först gjutes kallas meḳām och den urhålkade palmstensrännan mīrī och rännorna från den stora bassinen (gabiʿah) i trädgården siri och tåget som löper öfver derrag maḳāt och gången hvari kamelen går magarr och käppen maswaḳe. Tvärträden på delw arkāi?

Detta vatten kostar betydligt förr än det kommer upp. För den som äger sjelf kameler blir det väl billigare, så som fallet torde vara med de fleste inbyggare af Gubbe. Men flere af dem såsom kanske större delen af folket i Hajil äga ej sjelfve kameler utan måste hyra dem af Beduinerne. Efter vårbetet nämligen då dessa djur i öknen blifvit feta och starka hämta dess herrar dem till städerna och hyra dem åt stadsboerne för dadlar, som de uttaga ungefär i medlet af October, då beduinerne efter att ha tillbringat ungefär halfannan månad i städerne åter bege sig tillbaka till öknen för att göda de af sommarens arbete svårt medtagna hyrde kameler. Dessa tvänne perioder, nämligen hösten i October och ungefär Maj af våren då säden mejas kallas af folket här mausen.[94] I october åter måste stadsbon hyra en kamel af beduinen för att vattna hvetesådden. De der emot som sjelfve äga kameler begagna dem tills de ej mera förmå arbeta och lämna dem der efter åt Beduinerne på bete. Härföre erlägga de en spansk daler sak samma om kamelen blir hos dem en eller tre eller flere månader. Af de stora byten de gjort af Sherarat denna sommar finnes nu i Gubbe godt förråd på kameler. Vattnet här i allmänhet är icke godt, något tjock smakigt och tungt. Detta torde till en stor del vara orsaken till den större sjuklighet jag här tyckte mig i jämnförelse till Gof, der vattnet i allmänhet är utomordentligt godt och lätt. I Gubbe fann jag föga någon, hvars gulbleka ansigte ej vittnade om lefversjuka och helminthiasis och scrofler, samt häraf förorsakade hemorrhoider.[95] För öfrigt förekom mig folket här af annat slag än de i Gof, med tydlig och markerad skilnad i ansigtsdragen. Jag hade mig i Gof och högre upp tyckt mig finna en blandning af Syriska och Arabiska drag; här tyckte jag mig se den arabiska typen renare, ehuru jag måste tillstå det jag förrut ej tyckt mig finna så många

äkta Kain ansigten som här. Quinnorna voro i allmänhet vackrare kanske äfven ⁂ en smula renare än de i Gof. För öfrigt klädedrägt och prydnader de samma så hos quinnor som karlar. Hvad gästfrihet beträffar gäller här den lag att den utan för hvars port du knäfäller din kamel måste gästa dig och härbergera dig så länge dig lyster dröja i hans hus. Jag kan ej försäkra att hvar och en åtminstone tager emot dig med nöje i synnerhet om du såsom jag är en långväga främling af hvilken han ej kan vänta sig någon gengästning; jag tror nästan hvar och en med glädje ser att du ej stannar utanför hans port. Och om du, såsom alldrig är fallet med en Arab, har skam och ambition nog att ej tränga dig på någon, är troligen ingen som säger dig: tag in hos mig. Så gick det åtminstone med mig. Dabil som jag följde mig inquarterade mig väl i ett hus som han sade tillhöra sig; men som han sjelf på sätt och vis var främling här lät han mig gästa hos sin svärmor. Då här till de bägge målen under Ramaḍan[96] föresattes mig oupphörligen dadlar och jag sprang omkring i hela staden och sökte mig ett rum till hyra sade mig ingen välkommen. Slutligen fann jag en man hvars bekantskap jag gjort i Gof och som tog mig i sitt hus; men här måste jag föda både honom och hans hustru och hans barn. Huru olika detta mot Gof, der jag under 4 månader alldrig behöfde köpa en bit att sätta i mund. Orsaken till mitt dröjsmål i Gubbe 12 dagar var att jag ville invänta ghazu tågets återkomst för att af Farhan erhålla tillbaka min ʿaba. Man hade nämligen här allmänt försäkrat mig att man om ock med våld skulle återskaffa mig den af honom. När tåget nu var hem kommet rådde mig shekhen eller den så kallade Emiren i Gubbe att gå till Farḥan återgifva honom den Bisht han gifvit mig i stället för min ʿaba och återfordra den af honom och i annat fall hota honom med klagomål hos Ibn Arrashīd. Jag gjorde så; men det hade ej den äskade verkan. Jag satte nu Emiren i rörelse och jämnte honom tvänne som befunno sig här skickade af Ibn Arrashid i några angelägenheter och jämnte äfven andra. De tycktes nämligen alle ej vara gode på Farhan och ansågo mig yrka blott på hvad rätt och billigt var. Oaktadt allt hvad de gjorde och pratade med Farhan vägrade han återge min kapprock ända ⁂ till sista aftonen före min bortresa då jag råkade med honom i häftigt gräl och ordvexling; hvarefter han skickade mig min ʿaba. Jag anför detta blott såsom ett bevis på styrelsens svaghet i dessa länder. Då den anklagade ej med ord och prat kan förmås till hvad Emiren fordrar har den sednare just ingen makt på honom.

De få underrättelser jag här kunde samla från Gubbes äldre historia innefatta ungefär följande. De äldste bebyggare af Gubbe voro Alferiri, som antingen torde vara namnet på en hel stam eller på stammens shekh och herrskare.[97] Man sade sig nämligen ingenting veta härom med säkerhet. Man kände blott namnet Alferīri och nämde det oftast såsom namnet på en man. Han skall haft sitt slott och bostäder i berget Almusleman, som på hans tid och ännu i gamla böcker skall bära namnet Alketeifi. Man visade mig här på detta berg platser mellan de förvittrade och brustna hällarne, som skulle varit Alferiris slott och gator och bostäder för hans folk och föregaf att man ännu i våra dagar skulle finna här allehanda quarlefvor af trädarbeten och koppar etc. Jag kunde i allt detta ej se annat än ras och underliga formationer af det uppenbarligen i tidens längd förvittrade och allt ännu förvittrande bräckliga grofkorniga sandberget. Man föregaf äfven att här funnits en källa, hvarur vattnet i små kanaler ledits ner till de nedan före liggande sädesfälten och visade mig spåren efter dessa kanaler. Äfven syntes här såsom på andra ställen af den stora flackan tydliga spår efter forntida odling och jag håller det äfven för troligt att en källa funnits här. Man har äfven i våra dagar sökt efter den och anställt gräfningar; men de voro så obetydliga och arbetet i allmänhet fördt med så föga drift att det blifvit utan åsyftad verkan. Man låfvade mig stora summor om jag med läsning af trollformel och med rökelsebränningar kunde betvinga de andar som man förmodade ligga vakt vid källan och förhindra dess upptäckande. På Alferiris tid skall den stora flacka, hvaraf Gubbe nu upptager högst $^{1}/_{20}$ varit till största delen uppodlad och brunnar ḳolban funnits till ett betydligt större antal än de som nu återstå, af dem en i hvilken 90 hjul maḥale dag och natt voro i rörelse. Alferiri fördrefvos af Alsāʿade och härvid flydde en ⅓ del af dem till Gof, der i soḳ elderʿ ännu en liten stam Alḳaroṭi Alḳarariṭ skola vara en återstod af dem och ännu äga urgamla böcker från sina förfäders tid. Detta sednare kan jag dock med fullkomlig säkerhet förklara vara falskt; ty på den tid af 4 månader jag tillbragte i Gof och hvarunder jag alldrig försummade att söka och fråga efter böcker är det sannolikt att jag åtminstone skulle hört talas härom, så mycket mer som jag var personligen nära bekant med den gamle shekh i hvars händer man föregaf dessa böcker skola finnas. Men jag hörde alldrig talas om dem förr än här i Gubbe. Efter Alsāʿade kommo här in Beni taʿmar. Man talar här mycket om desse Araber och i allmänhet då man berättar något

från äldre tider anser man det från deras tid. Efter dem kommo här in Beni Ḥellal från hvilka härstammar den beryktade Arabiske Kämpen Abu Zeid och denna stams Shekh Ḥassan.[98] Det är från dem äfven som Beni Shammar säga sig härstamma. Jag måste härvid märka att jag af olika personer hörde olika berättelser i den följ af här inkommande och sig här bosättande Arab stammar som jag ofvan före angifvit och att man öfverhufvud hade föga reda härpå såsom man i allmänhet ej visste ange mig tiden för dessa vandringar och ombyten af stammar. På berget Musleman fann jag för öfrigt åtskilliga gamla som mig tyckes Ḥimjaritiska inskrifter;[99] men de voro till största delen utplånade och nästan oläsliga i det högst för vitterliga sandstensberget. Jag vet ej om de kunna vara af någon vigtighet men mig syntes nästan som de voro ungefär lika de kråkfötter af kamelbilder, som man öfverallt såg här gjorda af vår tids Arabgossar dels med en lös rödkritartad sten dels inhuggna i berget. Dylika bilder syntes äfven från aflägsnare tider och bredvid eller under dem bokstäfver. Äfven fann jag en Arabisk inskrift med Kufiska bokstäfver, men deraf syntes ej mer än bismallah. Man sade mig att berget öfverallt vore fullt af inscriptioner; men ju längre jag aflägsnade mig från sjelfva hufvudberget, desto obetydligare fann jag inscriptionerna. De betydligaste fann jag på en slät bergssida åt Norr och jag aftecknade deraf följande, som syntes mig läsligast. Det öfriga kunde jag ej få reda på.

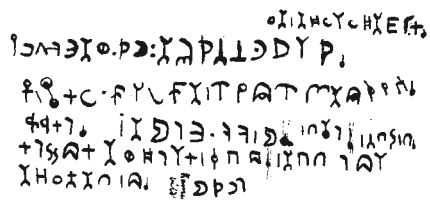

Inskriptionerna såsom Wallin kopierade dem i dagboken.

Öfverallt på bergen syntes så som jag nämt allehanda figurer mest af kameler; men äfven figurer af får och kor syntes ehuru få i jämnförelse med de förra. De voro till största delen nya af vår tids araber och såsom man lätt kan föreställa sig högst vanskapliga och illa gjorda. Hvad af dessa figurer mest förundrade mig var en figur ungefär föreställande en kärra gående på tvänne hjul och dragen af tvänne oxar. Denna var från äldre tider. Hvad för öfrigt de ofvanföre aftecknade inscriptionerna beträffar äro de från olika

håll. De kortaste från ensam stående liksom från berget ned rullade stora hällar eller släta bergssidor. Den längsta näml. den första på denna sida såsom den sista på förra sidan äro från den ofvanföre nämnda släta bergssidan, längst i Norr, som tycktes förr varit fullskrifven; men nu var största delen deraf utplånad och föga synlig. Tecknet ⸸ betyder slutet af inskriften såsom punkt och är af mig tillsatt; finnes ej [i] inscriptionerna på berget. Man såg öfverhufvud med stor misstänksamhet att jag begaf mig hit ut till berget och hotade att en vacker dag komma och plundra och till och med döda mig då jag vandrade på berget. Jag hade dock nu lärt mig att Arabens ord så i godt som ondt är långt ifrån verkställande och utan att lådas om dem begaf jag mig till berget när jag behagade, men fann för godt att ta med mig en man af stadsboerne för hvilken jag föregaf mig behöfva denna skrift till en talisman åt honom, hvars åsyftade verkan vore att göra honom bevågen en flicka, efter hvilken han friade och som vägrades honom af hennes far. ⸸

September 18 1845. Ut från Gubbe öfver den stora slätt, hvarpå den ligger. Efter 3 timmars långsam marsh hunno vi berget Ghōṭa. Härifrån syntes Musleman rätt i 290°. Uppkomne på höjden sågo vi bergen af Hajil. Middagstiden under det vi tågade fram sågo vi bakom oss en ensam man på sin kamel, som tycktes gå samma gång som vi, allt efter hand vi skyndade eller långsammade vår marsh gjorde han likaså och om vi stannade stannade äfven han. Min gamle beduin som jag hade legat i Gubbe fattade misstankar på mannen och menade det vore bättre invänta honom och utforska hans afsigter. Man hade nämligen i Gubbe försökt skrämma mig med hotelser att komma efter mig på vägen och plundra min apothekarlåda, som man trodde full med guld. I synnerhet hade Farḥān hotat mig härmed och min beduin fruktade kanske nu att någon roflysten fiende följde oss. Vi stannade sålunda och satte oss i skuggan af en liten buske under det vi läto vår kamel lastad gå om kring och beta. Under det vi suto här och yttrade ledsnad öfver att ej ha tagit med oss några vapen uppmanade mig beduinen, att, då vår förmodade fiende ankom, börja gräl med honom: han skulle vara tillstädes och då jag först komme i handgemäng med fienden hugga till honom med en stör. Han hade nämligen under det vi suto under busken och inväntade vår förmodade fiende, sökt sig en stor förtorkad stock af ett ökneträd och brutit den i två delar, gifvande den ena åt mig och behållande den andra för sig sjelf. När nu mannen närmade sig ropade han åt honom att

stanna. Han steg genast af och kom med sitt svärd i hand till oss. Min gamle beduin med sin stora käpp halft gömd under sin ʿaba gick honom till mötes och hälsade. De första frågorna växlade öfvertygade han sig snart att han ej var en fiende. Vi satte oss nu alle tillsammans och min beduin började noggrant perquestionera mannen hvarfrån och hvarthän och hans afsigter med färden. Den andre på äkta beduin, svarade med långa ord och betydelselösa miner på hans frågor; men utan att upplysa honom om någont. Det är vanligt hos beduinerne att de ej upplysa hvarandra om målet för sin färd; de prata mycket i kors och tvärs dock i korta ord och meningar görande härvid allehanda liknöjda miner och lata fjäspningar, döljande härunder sanningen och önskande sålunda göra ett slut på frågorna. Resultatet blef ock nu att min beduin ej fick reda på hans afsigter och han slutade med wallah ja bni ʿammi ana ma fahimt meshahi ḳalbek.[100] Han hade dock öfvertygad sig att vi hade intet att frukta af vår nye följeslagare och vi fortsatte nu resan alle tre i ett följe. – Vår dagsmarsh var i dag 9 timmar. Landskapet var allt en fortsättning af den nufud som ligger mellan Algof och Shammar och landet steg allt ännu uppåt. Här och der syntes allt brustna ensam stående bergshöjder alla dock ännu sandstensberg.

September 19. Gingo 9 timmar då vi hunno fram till den lilla staden *Ḳēnā* liggande på en liten plan mellan låga sandstensberg. Dess jord består af en den hvitaste kritjord. Vattnet är godt sött och välsmakligt i jämnförelse med det i Gubbe: folket i allmänhet gladt och fryntligt. De äro alle Shammar af stammen Armāl. Här finnes 6 särskilda små planteringar spridda på slätten omkring lika många eller kanske flera brunnar. Husens antal torde vara en alles omkring 50. Detta är födelseorten för den berömde Arabiska hjelten Abo Zeid och Shekh Hassan Beni Ḥelāls öfvershekh. Man visade mig den brunn som tillhört honom och det hus, hvari hjelten blifvit född – Ḳena's afstånd från Gubbe 18 timmar måttlig marsh. Från bergen här såg jag Musleman rätt i 300°.

September 20. Vi hade gått ungefär en timma då marken förändrades plötsligt och utan all sorts öfvergång. I stället för den mjuka fina sand, som jag sett ända från Algof hittils blef jorden här hård, höljd af en grofkornig granit sand. De oupphörliga höjder och dalar af sand som kuperat hela landskapet hittils slutade här och landet var slätt, ḳāʿah såsom Araben kallar, till venster bekransadt af låga sträckningar af sandstensberg

och till höger och framför oss väldiga granitberg. Vi hade gått 2¾ timma från Ḳena då vi i S snätt veko in i granitbergen. Deras högsta toppar torde ej öfverstiga 500–600 fot. Här mötte mig en den friskaste luft, jag någonsin kan påminna andats, uppblandad som den var af dofter från de här omkring belägna städernas trädgårdar och nu grönskande Mais fält. Det var liksom landlukten för sjöman, som på månader ej sett land. Landet var oupphörligen slätt mellan de höga bergen. Efter 7¾ timma från Ḳena kommo vi fram till staden Laḳēīṭa. *Laḳeiṭa* torde hålla omkring 120 familjer, ligger mellan granitbergen kallade företrädesvis Algebel eller ock dilʿān Ḥajil(?).

September 21. Efter 1 timmas marsh i Söder öfver slätter mellan bergen hunno vi den lilla staden *Waḳīd* som torde hålla 20 familjer. Härifrån efter knappa tre timmar öfver samma bergiga landskap fram till *Hajil*, sätet för Beni Shammars herre ʿAbd Allah bno Alrashīd.[101] Ḥajil är väl ej den största stad af Beni Shammar ty den torde högst hålla 200 familjer; men såsom sätet för öfver Amiren och för lagskipningen är den ej allenast i Gebel Shammar den vigtigaste utan äfven i hela Negd en af de betydligaste och mest ansedda städer. Den står i nästan oafbruten communication med Almedina och Alʿirāḳ och ett stort antal köpmän komma hit från dessa tvänne orter och slå upp öppna bodor på en särskild härtill bestämd soḳ kallad lubde. Innevånarne äro Shammar af tvänne särskilda stammar nämligen ✂ Algaʿfar, af hvilken ʿAbd Allah bno alrashid och Alʿabde,[102] bägge af de betydligaste understammar af Beni Shammar. Dessutom finnas här inflyttningar från särskilda håll såsom Egypten hufvudsakligen män quarblifne från Mohammad Alis soldater, och Wadi Dowaser, och ʿEneze etc. Ḥajil är en ny stad uppkommen troligen såsom man ännu ser här små öknestäder uppstå i vattenrika små dalar mellan bergen. Under regntiden leda kringboende beduiner vattenflödena öfver de af naturen fram kallade palmträden och sätta till äfventyrs äfven under hösten nya tilningar. De dela palmerna sinsemellan och hvar och en känner sin andel. De lämna sedan planteringarne och nomadisera omkring i öknen. I slutsommaren då dadlarne mogna komma de och skörda hvar och en sina träd. Efter hand stannar en efter annan här bygger sig hus och utbyter nomadlifvet mot stadslifvet. Då nu dadlarne ensamme ej äro honom nog för hans behofver och himlens regn ej alla år äro att lita på gräfver han sig brunnar och sår på det ur dem med så mycket möda upphalade vattnet hvete och frukter och andra lifsförnödenheter och efter

hand uppstår en liten stad i en dal som förr blott då och då besöktes af kringströfvande öknesöner. Man har för närvarande här exempel på en sålunda uppstående arabisk öknestad i ʿÖḳdeh en by in i bergen ungefär 3 timmar från Ḥajil. Hajil ligger i en smal dal af ett brustet och förvittradt sandstensberg hvars sträckning går 330°–150° sänkande sig och liksom förlorande sig i små toppar och kullar åt S men uppstigande i högre toppar mot NNW och närmande sig det stora granit berget. Detta förvittrade sandstensberg, svartbrändt som det är af solen, kallar man samra Hajil. Den dal hvari Hajil ligger går ungefär i Ö och W och ursprungligen var det den ostligaste del som först blef odlad och bebodd emedan dalen ditåt är smalast och lägst och alla regnflöden hufvudsakligen samlades ditåt. Men allt som inflyttingarnes antal ökades och man lärt sig att i allmänhet mer var att lita på brunnar och på egna händers arbete än på himlens frikostighet, drog man sig allt mera och mera åt W ut på den stora slätten, hvarunder ottaliga vattenådror gå från det ofvanom liggande granit berget och der man ock i allmänhet kunde vara säkrare för de starka vattenflöden som understundom kommande från ungefär SSW och sammanträngda i den smala dalen bortsopade ej allenast sådden och frukten utan äfven understundom byggnader med boskap och menniskor. Så har den ursprungliga gamla staden blifvit lämnad och till hälften nu förfallit i ruiner och en liksom ny stad uppstått ute på slätten och här upptagas nya brunnar och göras nya anläggningar. Till höger ✠ begränsas denna slätt af en regelbunden bergskedja af grofkornig granit kallad Alʿagā gående i 20°–200° i bredd två dagars marsh och i längd ungefär 4. Men i oregelbundna höjder går den än vidare ungefär 2 dagar, hvar efter åter sand och kalkstens berg vidtaga och gå ända till kusten. Åt Ö och S af denna stora ökneslätt ligga mindre bergssträckningar och ensamma toppar af sandstensberg. Marken är hård sandjord höljd med grofkornig granit sand och skall stå efter regn tiden hel och hållen i den härligaste grönska. Vattnet är gömdt djupt i jorden och de flesta brunnar äro 25 famn djupa. Rinnande källor finnas här ej blott en i den Ö delen af staden med salt bittert vatten.

Det är ungefär blott 10 år som ʿAbd Allah bno Alrashid varit herre öfver Shammar. Före honom var en Ṣāliḥ bno ʿAli shekh här.[103] Denne, en kusin till Ibn Alrashid, hade af fruktan landsförvist honom med några af hans medhåll. Ibn Alrashid begaf sig [till] Alrijāḍ hufvudstaden i Alʿāriḍ, der nu Turki bno Saʿūd var herre, och följde dennes son Fejṣal på ett krigståg till

Alḥassa. Härunder fingo de underrättelsen att Turki blifvit dödad af en sin kusin Meshari, som gjort sig till herre öfver Negd och bosatt sig i Turkis slott, sedan han rensat det från hans och hans son Fejṣals quinnor och följe. Det var nu hufvudsakligen genom Ibn Alrashids rådighet och klokhet, som de döljande denna underrättelse för deras följe, återvände och efter en kort eld omkring slottet i Rijāḍ genom svek bemägtigade sig det och dess herre Meshari. Ibn Alrashid, som jämnte 20 sine män hemligen på en stege smygt sig in i hans rum genom ett fenster, dödar Meshari och stiger upp på ett torn och utropar Fejṣal shekh öfver Negd. Fejsal sålunda shekh och öfverherre här utnämner Ibn Alrashid till shekh i Gebel Shammar i stället för Ṣāliḥ som förklarades afsatt. Han begaf sig så till Ḥājil, vann genom pengar och ord en del af folket på sin sida och började fiendtligheter med Ṣāliḥ. Efter några obetydliga affärer fann sig Ṣāliḥ, öfvergifven som han såg sig vara af sitt folk, tvungen att jämte trenne sina bröder fly från sitt land ämnande sig öfver Alḳasīm till Almedina för att, såsom alltid vanligt vid uppkomna oroligheter i Negd, söka hjelp af den Turkiske Pashan derstädes. Dock de upphunnos på vägen i Ḳaṣr Alsoleimi af ʿObeid Ibn Alraṣhids bror och dödades af honom så när som på en ʿIsa, hvilken undkom och hann Almedina. Pashan här låfvade honom hjelp och turkiske soldater. Ibn Alrashid var emellertid ock ej sen att sända sin bror ʿObeid till samme ✠ Pasha för att ägga den turkiska guldlystn[a]den med stora löften. Här afgjordes saken sålunda att Pashan skulle erhålla 2 000 kameler och annat och Ibn Alrashid blifva herre i Gebel Shammar och ʿIsa bno ʿAli stanna quar en gäst hos Pashan i Almedina, men i sjelfva verket en underpant på Ibn Alrashids uppfyllande af sitt löfte. Det säkra är att sedan denna tid, hvars bestämda chronologie jag dock ej kunde få reda på, Ibn Alrashid ostörd fått ungefär nu 10 år öfva sitt shekhskap öfver Gebel Shammar. Han har härunder gjort beständiga ghazu tåg till kringliggande städer och beduiner och gjort sig öfverallt fruktad och aktad af dem. Utom de egentlige Shammar och Algof o. Skaka tager han zika skatt af beduinerne omkring Teima och Ḥigr och i S till Alḳasīm och en stor del af de krigiska och öfvermodiga Ḥarb beduinernes stammar stå i vänskapsförbund med honom.[104] Följd af segern på alla sina krigståg och skipande lag och rätt med, såsom det synes, orubbad rättvisa säger man allmänt här honom framför den jämnförelsevis svage Fejṣal i Alrijaḍ, vara Negds herre och Shekh och man ser i hans gård folk från alla håll i Arabien, hitkomne att

slita tvister vid hans domstol eller söka hans hjelp och råd i högst olika angelägenheter. Han håller session vanligen tvänne gånger om dagen på sin gård rundt omkring hvilken gå långa uppmurade soffor, en gång om morgonen och sednare på eftermiddagen ungefär 3 timmar före solens nedgång. Här infinna sig parterna och föra sin talan med fritt språk och utan det minsta tvång inför Ibn Alrashid, som sitter ungefär på midten af den långa soffan med Ḳāḍi till venster om sig och sin skrifvare sittande på marken vid hans knän och för öfrigt omgifven af sitt folk och följe och hvem hälst önskar vara tillstädes. Här talas fritt och högt språk å ömse sidor och man kan i domaren ej se och igenkänna den mägtige herren öfver Shammar. Hvar och en främmande som kommer hit, tager vanligen direkte in hos Ibn Alrashid, som gästar dem alla. Under de första ungefär 6 dagar jag tillbragte i hans gård gästades här hvarje dag ungefär 200 personer af de mest olika förhållanden. De delades i trenne klasser och för hvar ock en klass framsattes dess särskilda mål. Jag vet män som sålunda lefvat här 4–5 månader och längre helt och hållet på denna gästning och det utan att tadlas af någon. Omkostnaderna af denna gästning bestrides ur beit Almāl, som innehållande den från alla håll samlade zika skatten, står i Ibn Alrashids oinskränkta disposition. Man säger i allmänhet att han har på denna korta tid han varit shekh här samlat omåtliga skatter, dels från ghazu tåg dels genom confiskering af sina förste vedersakares gods och pengar dels ock genom zika skatten som han tager och för hvars användande ⁂ han är skyldig ingen redogörelse. Det byte af Kameler och annat som han eller hans bror ʿObeid tager på dessa krigståg behåller Ibn Alrashid tvärt emot Islam lagen för sig sjelf, betalande sedermera åt hvar och en, som följt med på tåget, efter godtycke en till 5 spansk. Dalar. Kamelerna säljer han sedan vanligen på skuld tagande mer än dubbelt pris utöfver deras vanliga värde hos Beduinerne. Han har månge vedersakare ännu som tadla hans handlingar och uppförande: de äro i synnerhet af stammen ʿAbde och voro hans företrädare Ṣāliḥs med hållare. Men äfven andre ihåg kommande de förste Saʿūds söner i Negd och Wahabismens första uppträdande och dess stränga iakttagande af Islams påbud och lagar klaga öfver fördärfvade seder och religionens förfall. Dock hans manliga raskhet och mod och i synnerhet hans frikostighet och hjelpsamhet mot fattige komma folket att glömma hans fel och han har flera vänner än ovänner. Också råder i hans distrikt nu den största säkerhet på alla vägar, så att en ensam man kan lastad med guld färdas

fram öfverallt; då blott för tio år sedan mindre än omkring 30 väl beväpnade män alldrig tordes sig från Hajil till Ḳafār en väg af 3 timmar. ⁂

Den största och troligen äldsta stad i Gebel Shammar är *Ḳafār* hållande kanske 500 hus till största delen afkomlingar af beni temim.[105] Man kallar den äfven Alfēīḥā för dess storlek.[106] Här är vid dadel skörden stark rörelse af beduiner, vida betydligare än i Hajil. Dess folk som uteslutande och med all flit och om sorg lägga sig på åkerbruket äro i allmänhet rikare och mera välmående än i andra städer. Den ligger 230° från Hajil på ett afstånd af ungefär 15 Verst nära foten af berget Alaga. Åt O af staden ligga vidsträckta ruiner af gamla förfallna arabiska lerhus som ådagalägga att den fordom varit vidsträcktare. Andra städer i Gebel Shammar äro *Mauḳaḳ* en dag från Ḳafār i W inåt berget Alaga: *Almustagidde* två dagar från Ḳafār SWt.W. Nära därintill *Alghazāle* 19 timmar från Hajil i 230° eller samma direction som Ḳafār: *Ḳasr Soleimi* och *Ḳasr ʿasharawā* på sjelfva gränsen af Gebel Shammar mot Ḥarb beduinerne och ungefär 3 dagar från Almedineh. *Ummi Ḳolbān* nära Ḳēnā åt Ö. *ʿÖdwe* en dagsresa från Hajil i Ö. *Towajja* NNW från Hajil. *Sabʿān* en dag från Hajil; från denna stad ungefär lika långt till *Feid*; mellan dessa båda städer ligger en liten köping *Ṭābe*. Från *Feid* till *Kahfe* ungefär en dag. Denna ligger på gränsen af Algebel åt detta håll. Det är öfver Sabʿān, *Feid* och Kahfe som vägen går StO till Alḳasīm. (Från Kahfe vidare en lång dagsresa till Alḳoṣēība och härifrån likaså en lång dag till Alʿojōn och härifrån en half dag till Borēīda.) *Alrōḍa* nära Mustagidde och såsom den bebodd af Beni Temim utom dessa trenne städer nämligen Kafār, Mustagidde, Alrōḍa finnas beni Temim äfven i Feid och i Ḥöṭa i Alʿāriḍ: hufvudstammen skall finnas i Tunis i Algharb.[107] Vidare finnas städer i Algebel: *Alḥofēīr* inne i berg ej långt i W från Ḳena: *Alwasēīṭa* ½ timma från Hajil vid foten af Alaga: *Algezāmije*: *Alsamīrah*: *Alʿodsīm*: *Almakḥūl*[:] *Alḥufneh*. – Från Hajil gingo vi med pilgrims karawanen från Baghdad till Almedina 85 timmar god och lidande marsh och nästan oföränderligen i 230°. Timmar 39 från Hajil gingo vi förbi en liten stad Alḥolēīfi belägen på stor öppen öken slätt som oafbruten af berg går åt NW ut ända till hafvet. Den håller kanske blott 12 gårdar och tillhör ʿEneze. För öfrigt är hela detta landskap kuperadt af berg bestående först närmast Negd af granit och längre fram af sand och kalkstens berg. ⁂

Alḥabōbs förfäder Elmawali från Norr. Eṣṣonaʿs förfäder en handtverkare som bosatte sig här och derföre ha deras efter fått sitt namn.[108] Domat

Elgandal sten hop anlaggd af Ḳeider; kallas nu Mared. Under hans tid eröfrade Khalif ʿOmar elgof och byggde minareten i Derʿ. Gofs ursprung från Soleiman ibn Dawod. I Derʿ tros Dsu lḳarnein vara begrafen. I Derʿ omkring 150 hus det största soḳ i gof stor gamiʿ med två pelargångar 10 pelare i hvar rad byggd af Omar och restaurerad af Ibn Saʿud af stenar huggna från berget. Derʿ har det äldsta utseende här synas ännu höga murar af hällstenar ej obränd tegel. Högst på höjden slottet Mared. På dess gamla af huggen sten byggda murar senare folk byggt små pygmeiska torn af obränd tegel. En gång i muren som skall ha ledt till Mosken nu tillstoppad. Den högste ännu stående mur kanske 300 fot. I Derʿ jämnförelsevis vackrare quinnor. Fatten här svart och blandad med dadel och pomerans. Khadsme 60 hus, ʿAlag 40. Addalhamije var fiende till Khadsme och dödade med list och svek 7 af Khadsmes män som de bjödo på kalas. Härpå kom Abo rreshid och förstörde addalhamijeh helt och hållet men lät dess folk tåga ut och flytta till Asseraḥ. Härvid afgjorde han ock frågan om Gerʿāwi. Addelhemijeh hade nämligen inbjudit 11 af Khadsmes söner och dödade under gästabudet 7 af dem och gjorde de öfrige 4 till rebaṭ och sade till Khadsme återköpen edra söner med 100 Rijal och Gerʿawi. Gerʿawi nämligen var fiende till Serrāḥ och Addelhemijeh och låg i deras väg och var derföre fruktadt. Khadsme måste köpa af Gerʿawi's folk deras lilla by och ge den jämnte 100 Rijal åt Esserrāh. Esserah förstörde nu Gerʿawi och gjorde dem till en ruin för att vara fria från denna stötesten i deras väg. Nu för tre år kom Abo rreshid förstörde eddelhemijeh och lät dess folk tåga ut till Esserraḥ och tvang desse sistnämnde att återge de 100 Rijal till Khadsme och pålade Khadsme att antingen behålla de 100 Rijal och återuppbygga Gerawi åt dess folk eller ge de 100 Rijal åt Gerʿawierne och låta dem sjelfve uppbygga deras by. Khadsme valde det förra och hålla nu på att bygga derpå. Den på hvars trädgårdar Khad[s]mes vatten flyter för en eller flera dagar har att gästa alla främlingar som äro här. Palmplanteringarne vattnas blott hvar 11 dag. ⁂

Gof skall varit bebodt 800 år före Christus. Khadsnes folk ger ingen skatt eller pålaga för Khadsnes vatten. Samma för främlingars gästning gäller äfven i hela Gof; men ej i Skaka der den gästar främlingen framför hvars hus han stannat sin kamel – I dag var här en omskärning. Då vi slutat fredagsbönen som förrättades af en församling af om kring 100 personer med alla främmande, frambars köttstycken till oss der vi suto i Mosken af den

omskurne gossens far. I festgården samlades byns quinnor och sjungo och dansade. Sången var högst enkel utgörande blott en liten stroph som med oförändrad upprepades oupphörligen; quinnorna hade sitt hår löst och en del nedhängande i flätor och under det de gjorde små nästan omärkbara rörelser på sina fötter och kroppar svängde de hufvudet i starka rörelser och häftiga vridningar, så det utslagna håret flög häftigt om kring deras obetäckta ansigten. Dessa hufvudsvängningar tycktes vara det hufvudsakligaste och vigtigaste af dansen. Deras hår är utan undantag svart men starkt stötande i brunt i ändorna af flätorna. Sednare på aftonen samlade de sig utan för stadens port på sanden och fortsatte der deras lek. Under stundom ställde de sig i ring, sjöngo och klappade händren och blott en eller två stod i ringen och gjorde hufvudsvängningarne. Unge män stodo i stort tal om kring dem troligen mer för att se på dem och deras obetäckta ansigten än deras lek –

På dalslätten eller baṭin synas spår efter gamla murar och man säger dem vara quarstoder af den mur som fordom omgett Ḳeiders stad och de vittna om den stora vidsträcktheten af den gamla staden i jämnförelse med den nu stående. Äfven synas gamla nu förstörda och fullstoppade brunnar. Några nybyggen äro dock upptagna vid en af de gamla brunnarna och den i ståndsatt. Alwadi torde ha 12 familjer. – Skaka omkring 10 timmar från Gof har om kring 380 hus – Kasret ettoweir 25. Skaka i NO 11 timmar från Gof: kaṣret ettoweir i Ot.N och emellan dem Ḳara. ⁂

Gof är en bältelik dal bildad af en yttre bergssträckning kallad Gal elgof och en annan lägre som rund höjer sig på sjelfva dalplatån. Denna inre bergshöjd sluttar nedåt till N och Ö och S men höjer sig i W och öfvergår der i den yttre bergssträckningen och reser ännu åtskilliga ensam stående toppar här. Denna inre bergshöjds plateau är full små stenar och skärfvor och dess diameter OSO till WNW torde utgöra 4 500 steg. Det är i [*sic*] på dess sluttning mellan dessa båda vedersträck som Gof är an laggdt och nedanföre sluttningen palmplaneringarne och trädgårdarne. Ungefär midt i denna halfcirkel hvari staden är byggdt dock närmare W ligger slottet Mared och gent emot det helt nära slottet Kosseir det förra tillhörande Derʿ det sednare esserraḥ. Från Khadsme till Mared 2 350 steg. Jordmånen är flygsand troligen hitförd af vindar från den kring liggande öknen. Hela sluttningen af de båda bergssträckningarne ligger höljd häraf och likaså hela dalbotten. Man säger God är Gof eddynja i anseende till den lika aflägsenheten till alla bebodda

trakter härom kring t.ex. Damask, Baghdad, Negd, Korak Baṣra hvilka alla ligga ungefär 7 dagsresor härifrån. ⸗

Skabb på får smittar kamel och smittar menniskan; men kamelskabb smittar ej menniskan. –

Då Adam utdrefs ur paradiset sket han längs vägen och ur hans skit uppväxte alla fruktträd som vi nu ha.

Från Gof till Tejma 5 dagar i SSW. Till Baghdad 8 dagar och till Damask 7 dagar.

En beduinstam kalla Aṣṣolaba hvaraf en del i Negd en del i Basra och en del kringspridda på beduiner äro beryktade för trolldom och bereda en sorts medecin af ormars tunga och deras hjerna och ännu en tredje sort hvarmed de färdas om kring hos beduiner och sälja dem i synnerhet åt Shekhers hustrur. Denna medecin inpraktisera hustrurne i sina mäns bukar i den förmodan att vinna sina mäns kärlek framför hans andra hustrur om han har flera af dem. Assŏlăbă äro vidare kända att ej berida andra ök än åsnor.

Ḳabo är en sammansättning af medicin hvars förnämsta beståndsdel är quicksilfver och som i kulform lägges i miḥerras och rökes. Röken in supes af patienten och botar snart nog från Syphilis, men lämnar svåra följder af mercurial sjukdomar såsom ledverk etc. Ḥassan Jusuf är ett särdeles brukadt medikament och godt för alla sjukdomar. Bōsk Bāṣrdud och ḥabbet elʿafijeh laxatif.[109] För underliga sammansättningar af peppar och annat och ju mera tillklottadt och blandadt desto bättre. – Ibret elwāhineh sticker man genom huden och köttet på en paralyticerad arm t.ex. och intet blod flyter ur såret blott gult vatten, och denna nål är gjord af malen mare. – Bot mot yrsel: man låter en höna fläkta sina vingar öfver den yrandes hufvud. – Soppa kokad på kött af nasr med peppar och thani bot mot riḥ.[110] – Man blir sjuk af varmt vatten: det går i ʿaraḳ elḳalb och förorsakar den feber och stiger sedan upp i små hvita blåsor på läpparne.

15 februari – 8 april 1847

Februari 15 1847. Anlände till Jerusalem något före ʿaṣr efter omkring 8 timmars god ridt från medinet Alkhalīl. Blott ungefär ½ timma före vår ankomst kunde vi från vägen skönja något af den heliga staden. Trakten förekom mig i allmänhet vacker kanske blott derföre att från så lång tid mitt öga var vandt vid blott arabiska öknelandskap. Oljuträds lunden i Betlehem och åkerfälten som stodo i deras första brådd samt framför allt de med järnek (balluṭ) beklädda höjderna påminte mig om våra med enbuskar beklädda finska berg. Jag vill ej ljuga att jag kände enthusiastiska rörelser i mig, dock kan jag ej neka att jag med en egen salig lugn fröjd nalkades den stad, der David och Salomon herrskat och der vaggan var för vår religion och der grunden lades till hela den bildning vi nu njuta.[111] Dagen var vacker, solsken utan hetta och utan köld och stora skaror af christne voro församlade på de närmaste höjderna utanför staden för att fira den i morgon inträdande fastan. De suto i små kretsar rökande sina pipor och sörplande sitt caffe dels sjungande dels tyste; men allt bar stämpel af en högtid och skulle ej andra tankar på karantine och tull och möjliga obehagliga möten fängslat mina tankar, skulle jag fullt njutit högtiden af mitt intåg i verldens heligaste stad. Vi gingo uppför en betydlig höjd och tågade in genom bab Alkhalīl eller Betlehems porten.[112] Vi redo alla våra ök och blefvo ej anhållne och jag trodde redan alla möten som och frågor vara förbi då en döfstum man med dylikes vanliga förfärliga ljud och vrål förde oss till tullen, bestående af en liten trädkoja liksom en rysk butushniks kyffe.[113] Visitationen var dock lätt, nästan ingen och vi fingo snart dra vår väg genom de trånga gator der så ofta och så talrik christen blod flutit. Troligen finnes ingen åtminstone Europé, huru enthusiastiska än hans känslor månde varit, som ej vid inträdet här och under åtminstone sina första vandringar här, funnit sig högeligen bedragen i sina väntningar och de begrepp han gjort sig om denna stad. Så gick det åtminstone mig ehuru jag ej kan säga att jag hade gjort mig just några förbegrepp alls. Men jag hade just ingen tid att göra betraktelser, ty vi hunno snart genom t[r]ånga stenlaggda till en del i terasser och afsatser gående gator fram till den Khan, der man hade rådt mig att ta in. Hvad här genast gjorde ett högst obehagligt intryck på mig voro de i högvakt uppställde turkiske soldater i Khanens port. Ofrågade fingo vi dock tåga in på den rektangelfor-

miga stora gården och afpacka våra ök jag och den Khalil bo, som följde med mig. Men ingen portvakt syntes till. Min reskamrat anmodade mig derföre blifva vid vår packning under det han skulle söka upp mannen. Snart kom han tillbaka med det svar att intet rum stod här att fås: de voro alla upptagna af turkisk militär, och härmed ✂ slängde han sin packning, bestående af en korssäck på ryggen och tågade af lämnande mig åt mig sjelf. Jag talade sedan sjelf med portvakten, en högst snäsig och förargelig man och han [gav] mig blott det korta svar ma fīsh. Emellertid hade under mitt språng en vid högvakten sittande Effendi blifvit mig varse och frågade mig hvad mig fattades. Jag framförde för honom min klagan på Arabiska. Härvid upplyste mig kringstående stadsboer att Effendin vore turk och talade turkiska. Jag frågade honom härvid om han förstod persiska och blef så af honom hållen för en ʿagami. Han ropade nu portvakten och bad honom ge mig ett rum försäkrande att jag ej ville ha det för intet, ”han är ʿagami och betalar dig väl”. Men ingenting hjelpte: portvakten blef vid sitt ma fīsh och var hvarken genom Effendins goda eller onda ord att beveka. Effendin gaf mig nu det rådet att bege mig till haram moskén och söka mig der ett rum.[114] Jag i min villrådighet följde hans råd och begaf mig på den visade vägen till den nära belägna Mosken. Här gjorde jag min tvagning och trädde oförskräckt in i den stora vackra ʿOmar mosken Alṣakhra och gjorde der några knäböjningar.[115] Hittils har jag i den Orientaliska verlden sett ingenting som liknade denna moské. Den hade intett af den arabiska byggnadscharakteren; den liknade mera ett Grekiskt tempel och var invändigt högst mörk och utan dager, hvad är alldeles mot den Orientaliska moske charakteren. Jag hade dock nu hvarken tid eller lugn att se mig om kring, vandrade blott ett hvarf omkring den heliga i luften hängande stenen och begaf mig åter ut.[116] Här spatserade jag litet omkring på den upphöjda marmor stenlaggda stoan och begaf mig tillbaka till Khan. Här förmådde jag nu en caffe mästare att ta mitt bagage i sitt caffe hälst för den instundande natten tills jag kunde finna mig ett quarter i staden. Jag kan sällan påminna mig i mitt lif varit så villrådig som nu. Jag sprang omkring och frågade i bodor sittande män och folk på gatorna om de ej visste hvar jag kunde få hyra mig ett rum eller ett hus. De fleste visade mig till Moskén och i sjelfva verket frågade jag der efter dess Wakil; men fann honom ej. En lång stund satt jag och rådslog med en pratsam barberare, som försäkrade att icke ett utan hundratals rum stodo att fås för hyra i staden. Han var en man af dem

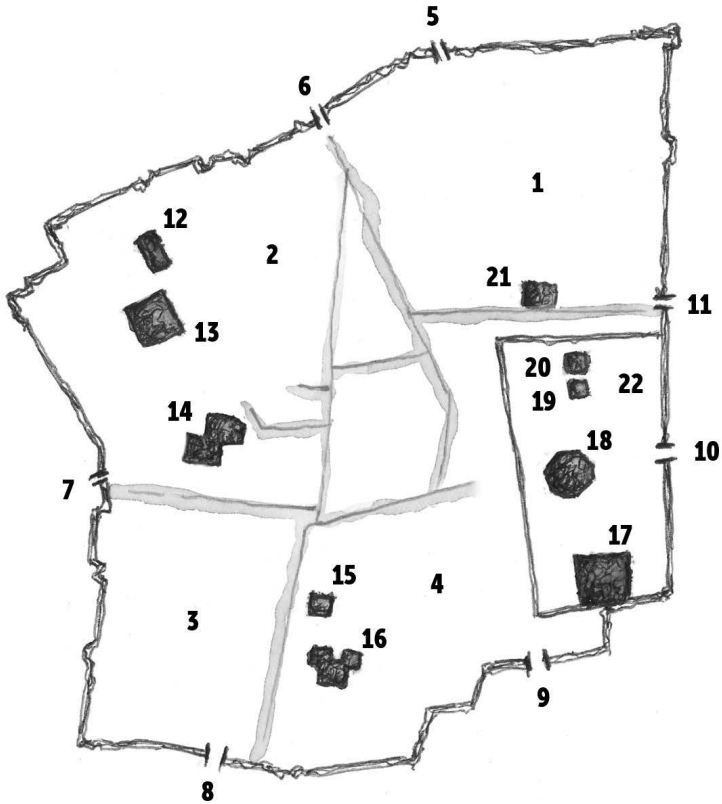

1. muslimska kvarter
2. kristna kvarter
3. armeniska kvarter
4. judiska kvarter
5. Herodes port
6. Damaskusporten
7. Jaffaporten
8. Sionporten
9. Dyngporten
10. Gyllene porten
11. Lejonporten
12. Frälsarens kyrka
13. serbiskt kloster
14. koptiskt värdshus
15. Hurva-synagogan
16. synagogor
17. al-Aqṣā-moskén
18. Klippdomen
19. Sulaimāns dom
20. Sulaimāns fontän
21. Piskningskapellet
22. Tempelberget

Karta över Jerusalem på 1800-talet.

jag så ofta träffat på, hvars ord voro många och handlingar få. Sedan jag med honom druckit en kopp caffe i hans boda för mina pengar lämnade jag honom och började åter mitt förtviflade språng på gatorna. Jag kom genom det smutsiga Jude quarteret tror jag upp på Zion[117] och fann der ett rymligt caffe hållet af en Damascus bo. Jag inträdde här och frågade om han ej kunde härbärga ⸗ mig öfver natten. Han frågade mig de vanliga frågorna af hvarfrån och mitt yrke och då han hörde mig kalla mig läkare blef han vänligare; ty han led i långa år af en svår maghosta och hoppades troligen hjelp af mig. Han bad mig hämta min packning hit och i morgon kunde jag sedan ha tillfälle se mig omkring och han sjelf låfvade skaffa mig ett rum. Jag gjorde som han sade: skaffade mig en bärare som förde min korssäck till caffet der jag blef inquarterad i ett litet bakhvalf, som var fullt af kål och allehanda tillbehör. Men jag var glad att finna något sorts tak öfver hufvudet och solen hade nu gått ned öfver Zions stad. Jag satt i caffet och sörplade kopp på kopp af det osmakliga Amerikanska caffet, som jag ännu alldrig under min [vistelse] i Österlanden hade smakat annorstädes än här. Jag insåg ock först nu rätt skilnaden mellan denna böna och den Jemaniska.[118] Härtill drog jag på shishe eller bōri och kände mig högst nedslagen och tråkig till sinnes. Jag vet mig alldrig kommit in i en stad eller by, der jag vid första inträdet mött så många svårigheter och förargelser. Sedan jag gjort mina tvänne afton böner, började vid skenet af en högst matt lampa bereda min bädd. Jag makade undan min tvär säck och brädde min matta ut öfver kålen som lågo strödda [på] jordgålfvet och lutade mitt hufvud till sömn. Men snart erfor jag plågsamma anfall af all slags ohyra, loppor och löss och Gud vet hvad annat. Efter omkring tre timmar infunno sig i det stora utanrummet det egentliga caffet en skara af ungefär 20 turkiske soldater, som efter flere timmars glam och stoj vid pipan och koppen lade sig hvar och en till hvila antingen på golfvet kring den rökande kål elden eller på de kring väggarne uppmurade bänkarne. Det blef dock ej lugnt under hela den långa natten: somlige sofvo och snarkade andre pratade och gäspade och en febersjuk man jämrade till morgonen. Ute blåste en hvinande vind med talrika och starka regn skurar och i min bädd hoppade ohyra. Det var mig en natt svartare än de kol på hvilka jag låg och jag kan knappt påminna i mitt lif haft en så obequäm och tråkig natt som denna. Nästan ingen sömn kom öfver mig och jag låg och hvälfde planer, bland hvilka förnämligast de, hvilka närmast rörde min ställning nu, huru jag skulle finna mig ett tak öfver

hufvudet eller i annat fall bege mig bort från den stad, der jag sett blott surt. Emellertid började dagen gry af

❧ *Februari 16* och min caffevärd ropade på mig med alla möjliga namn, ʿAbd Allah, Maṣri, Sheïkh Ḥagg etc.[119] Han var en något vresig kort om näsan man som ej tålte att andre såfvo eller vräkte sig då han sjelf var uppe på benen. Min ✂ bädd var väl ock egentligen ej svår att lämna, men dagen med dess prospecter, som jag hade för mig var ej eller just lockande. Påklädd som jag tillbragt min natt svängde jag mig upp från min knöliga och gropiga bädd och blef morgon helsad af en svart regnande himmel och en högst obehaglig fuktig köld. Åtskilliga koppar caffe och dugtiga rökar från bori satte dock mina uttråkade lefnadsandar åter småningom i rörelse der jag satt vid den rökande brasan midt på golfvet. Jag företog mig så en liten gång ut i staden; men fann gatorna smutsiga, nedregnade och hala och vädret högst otrefligt. Med nedvätta fötter och halfstelnade fingrar återvände jag till brasan i caffet och fann nu om kring en stor församling af allehanda slags menniskor, Judar och Christne och Mohammedaner, vattenbärare och drängar och sheiker m.m.d. Jag fick en plats vid elden midt i den brokiga skaran och några koppar och några nefes (rökar) satte åter min köldstelnade blod i rörelse. Efter några timmar klarnade vädret något af och då och då tittade solen fram mellan molnen. Jag vågade mig sålunda åter ut i staden och efter åtskilliga små vandringar Herren vet öfver hvilka heliga platser träffade jag på en aflägsen gata på en Frang hvilken jag på franska frågade efter Preusiske Consulen Schultz, hvilken jag par renommé och genom hans bref till Bokty kände till namnet från Kairo.[120] Frangen var artig nog att föra mig fram ända till Consulens boning och jag trädde in i ett hus hvars like i byggnadssätt jag hittils ej hade sätt. Allt gick i afsatser och höjder med trappor, och här och der ett rum eller en byggning utan sammanhang med det öfriga. Jag hade här såsom så ofta förr i Orienten att röna ett högst underligt och tvetydigt emot tagande af Kawaser och betjenter och jag fick stå länge och vända mig till flere personer förr än jag blef anmäld hos Consuln. Jag fick dock slutligen äran träda in och blef ej litet förbluffad att finna hos honom tvänne sheikher. Jag talte till honom på tyska som dock ej rätt ville flyta såsom förr; det arabiska ordet föll mig på tungan före det tyska. Jag blef dock emottagen af honom med den mest förekommande artighet ehuru jag fann mig högeligen generad ej af min costym men af dess smuts och

orenlighet och mer än detta af de tvänne sheiker som suto och lystnade till vårt samtal, hvaraf de dock lyckligtvis ingenting förstodo så skarpt de ock med sina ögon fixerade mig och alla mina rörelser. Utan att således frukta att ⸗ blifva upptäckt upplyste jag Consulen om de förhållanden, hvarunder jag här rest och frågade honom hurulunda jag kunde finna mig här ett quarter. De tvänne sheikherne stego till mitt stora nöje snart upp och begåfvo sig bort och härmed försvann till stor del min förlägenhet. Emellan män som vilja förstå hvarandra behöfs i allmänhet föga ord och jag tyckte mig genast vara en gammal bekant med Consul Schultz. I främmande land i synnerhet i min brydeliga ställning vet man först rätt sätta värde på ett välvilligt bemötande. Emellertid hade han nu skickat sin Kawas ut för att söka mig quarter och introducerade mig hos en sin Vetter och medhjelpare i Consulatet under det han sjelf emottog ett annat besök af en arabisk sheikh som just inträdde då jag gick ut. Hos Vettern fann jag två exemplar af Flügels Koran uppslagna jämnte Weils öfversättning och en fullkomlig skolkammare i stället för ett Cansli.[121] Jag blef här lika vänligt emottagen som hos Consuln och mitt sinne började litet trefna sig upp. Kawasen kom nu tillbaka och bad mig komma och bese det rum han funnit mig. Det var i ett koptisk Wekale och ganska godt och vackert i jämnförelse med de många kyffen jag bebott under mina färder.[122] Snart hade jag flyttat mitt bagage hit och inrättat mig i min nya boning då mot aftonen kawasen kom tillbaka med en hälsning från Consulen att med honom intaga quällsvarden. Jag hade emellertid köpt mig en ren skjorta och med ett större nöje än jag någonsin förr kan påminna mig vid ett dylikt tillfälle afkastade jag mina lus- och loppfulla kläder för de nya och rena. Jag slängde vidare en ren turban shawl om min tarbosh och följde Kawasen till hans Herre. Här tillbragte jag en ganska treflig afton under allehanda samtal och högst anständig aftonmåltid som högeligen till dess förmån afstack mot kräsligheten i de aftonmål hvartill jag haft äran i Kairo blifva inbjuden af vår General Consul. Efter ʿesha blef jag af en tjenare ledsagad hem till mitt quarter med en af de vanliga Egyptiska lyktorna då äfven här gäller den lag att man på aftonen ej kan färdas ute utan ljus.[123] Vi blefvo ej insläppte för än efter förfärlige och långe bultningar på porten. Uppkommen i mitt rum lagade jag mig the och tillbragte aftonen med att skrifva ett bref till Kairo till Koechler efter pengar och att bladdra i Raumers Palestina, som Consulen hade gifvit mig till låns.[124]

Februari 17 1847. Dagen upptogs dels af små bestyr för ordnandet af mitt hushåll dels af badstuga, som jag dock här fann betydligt dåligare och uslare än i Kairo och därjämnte dyrare, dels ock af att söka upp Consulens hus, som jag på egen hand ej kunde finna. Handeln drifves här ungefär med samma prut och gräl som i Kairo dock lindrigare, så att sällan afprutas mer än 5 till 10 procent. Under det jag stod och handlade på kål blef jag helsad af en ⁂ af de shekher som i går hade sett mig hos Consulen. Det var just hans lärare och Sheikh Asʿad tror jag han heter. Jag kände honom väl ej från i går men som han talade till mig på naḥwi förstod jag hvem han var. Bland de första frågor han gjorde var om jag kom från Mekka och då jag sade mig förledet år ha gjort min pilgrimsfärd tycktes han vara försäkrad om sanningen af min Islam och ropade åt kålhandlaren, som under mitt prat med sheikhen hade sålt sin vara åt en gammal christen gumma, ”ja karl detta är en muslim gå med honom[”]. Jag höll just på att bära hem några små uppköp, bland dem ett stort lerkärl till vatten och bad sheikhen göra mig hedern af ett besök. Han följde mig ock i sällskap med en kopt till mitt quarter. Här hade jag händelsevis några arabiska böcker uppslagna och bland dem 40 ḥadīth.[125] Sedan han satt sig sade han sig i går, vid mitt besök hos Consulen genast hafva igenkänt mig för muslim och sade Islams sken lysa i hela mitt väsende. De öfrige hos Consulen närvarande hade kallat mig en förklädd frank; men han hade genast förklarat mig muslim så in som utvärtes. För öfrigt var han rik på complimenter emot mig under den lilla stund han satt här, hvarunder allt han fortfor att tala naḥwi. Han bjöd mig till aftonmål i morgon och låfvade afhämta mig från mitt quarter kort efter ʿaṣr. Kort efter sedan de voro gågne gjorde jag en liten promenad i staden utan att dock veta trakten der jag gick; som jag tyckte gjorde jag en tur kring Norra delen af staden och kom ut nära moskén. Förfall och förstörelse smuts och osnygghet mötte mig för hvarje steg och blott här och der syntes ett helt hus. Jag mötte åter här sheikhen, som frågade om jag gjort min ʿaṣr bön och då jag härtill nekade rådde mig gå i haram och göra den. Följande hans råd begaf jag mig till moskén och gjorde der 8 knäböjningar sunna och farḍ; men gaf mig ej tid och ro att vidare gå omkring; jag bar half respect för de otaliga turkar, som slankade här omkring. Härifrån begaf jag mig hem och kokade min ypperliga Egyptiska ris med mjölk och socker och gjorde mig ett godt mål. Till sömns bläddrade jag i Raumer.

❧ *Februari 18.* Gjorde på förmiddagen en liten vandring kring Zion berget och förbi Siloah källan och kom åter ut nära moskén.[126] Äfven på denna sida förstörelse och smuts undantagandes Armenianer klostret med dess trädgård.[127] Jerusalem är dock en liten stad man observerar mig [på] gatorna som jag sjelf åtminstone litet tycker med halft misstänksama blickar och jag sjelf möter som oftast ansigten som jag redan sett och lärt mig känna. Man ser här i allmänhet menskor af alla slag i synnerhet af orientens christne nationer i alla möjliga underliga kostymer och ansigten. Likaså quinnorna, som oftast äro mjäll hvita med röda kinder men med föga vackra drag. Stadsboarne sjelfve nämligen Araberne äro särdeles vackra med utmärkt manliga och markerade drag dock afvikande från den äkta arabiska typen och slående in på den syriska, som i mitt tycke går nära den judiska. ⁂ Här såsom hos fellaḥerne i kring trakten ser man mäst barn med ljusa lockar och ofta med blåa ögon; dock är den fullvuxne mannen oftare svartlätt än blond, i synnerhet hos stadsboarne mera än hos fellaḥerne. Månne den Judiska typen är ursprungligen tvåfaldig? eller hvarfrån komma de blonda judarne och judinnorna med plussig kropp och röda ögon? hvaraf så mycket i Kairo och annorstädes. Folket här förekommer mig i allmän[het] ohjelpsamt och nedrigt såsom i alla heliga städer t.ex. Almedina och Mekka. Kort efter ʿaṣr kom sheikhen för att hämta mig till sitt hus. Detta såsom troligen de flesta här och äfven i Alkhalil ha ett helt annat utseende än i Kairo. Redan utvändigt äro de byggda af huggna kalkstenar ej af tegel såsom i Egypten. Detta redan ger dem ett snyggare yttre utseende. Invändigt ha de nedan tills ingen gårdsplan utan genast från den yttre porten stiger man upp för trappor och efter ett större eller mindre antal af dem kommer man först till gården, utgörande en fyrkantig stenlaggd plan med en fisḳije i midten. Härifrån öppnas dörrarne till de särskilda rummen och andra förnödenhets rum. Det rum, hvari jag blef införd fann jag i jämnförelse med en dylik mans rum i Kairo särdeles snyggt och rent; dertill varmt, hvilket nu här i kölden var mig särdeles kärt. En egenhet i byggnads sättet här är kupolen som finnes nästan i hvarje hus och ofta på hvarje rum. Allt vittnar här om en äldre period af architektur än den arabiska. Och så vittna äfven [folket] om ett annat ursprung än det arabiska så i utseende som uppförande och andra förhållanden. Beduinens smuts och orenlighet, som så fullkomligt öfvergått och nästan ökats hos Egyptiern finner man ej här till den grad. Barnen äro oftast

tvättade och klädde i rent, då motsatsen är så charakteristisk hos Araben och Egyptiern. Men nog af jag fann mig genast treflig och hemmastadd hos min nye vän och sheikh. Maten bestående af en tallrick ris med några köttbitar öfverst stod färdig och väntade oss. Allt var enkelt naturligt och just deri bestod trefligheten. Under det vi åto och till största delen hela aftonen gick samtalet ut på Consul Schultz och sheikhens förhållande till honom. Han var outtömlig i sitt låf öfver Consulen, hans frikostighet, hans läraktighet, hans enkla ödmjuka sinne oaktadt hans höga ställning. Här gick samtalet öfver på den christna religionen och sheikhen beviste efter sitt sätt huru oförståndigt det vore att anse Christus för en son af Herren och han mente att son egentligen och ursprungligen var nyttjad som ett epithet såsom t.ex. de säga om sin prophet ḥabib Ollah.[128] Han hade i denna fråga haft ofta långa disputer med Consulen och andre här bosatte franker och den förre skall ofta fått höra af honom ord och inga visor och dervid tigat tyst. Han nyttjade härvid uttrycket ja'kul minni kelam kethir.[129] Han viste att Preussare, Engelsmän och Amerikanare (flere kände han ej) voro Protestanter (jataḥāgago) och uttryckte den öfvertygelse att de till slut skulle bli musulmän. Han sade Moḥammad vara nämnd och prisad i Evangelium och förutsagd i Mose böckerne och hade Engelsmän och andre Protestanter i sednare tider laggt sig med sådan ifver på studium af det gamla Testamentet och arabiskan. Vidare gick samtalet på ✠ Islams förfall i våra dagar och det fördärf i seder och charakter man öfverallt finner hos dess bekännare, Sultanens orättrådighet och uselhet. Han visste att den sämsta och svagaste Europeiska makt kunde störta Sultanens välde om ej inbördes afund mellan Frangerne låte honom ännu framsläpa sitt usla väsende. Häremot prisades Frankernes regering och handlingar i allmänhet och sheikhen yttrade ganska naivt att de häri voro fullkomlige Muslim om de blott sade det lilla ordet Moḥammadon resol Ollah och gjorde sina 5 böner.[130] Härefter upprepade han ännu "blott detta ord". De fem bönerna upprepade han ej. Stadsboarne här plägade förebrå honom det han lärde Franker Koran och Islamitiska vetenskaper: han ovättades derföre på dem och anförde den högst naturliga och förståndiga grunden att Koran blifvit sänd ej för att döljas och hållas undan utan för att predikas för hela verlden och då propheten sjelf läst sin bok i början för alla möjliga sorts kuffar skola vi då dölja den eller behöfva vi blygas för dess läror. Jag fann i allmänhet särdeles förstånd och på sätt och vis stor fördomsfrihet hos min nye vän och en af de intressantaste

bekantskaper jag gjort bland österns Lärde. Så mycket jag kunde se tycktes han ej hysa den ringaste misstanka om min Islam ehuru han hört mig tala tyska och jag försäkrade för honom att jag var fostrad och född i bland fra[n]ker ehuru af från Bokhara komne förfäder. Jag kände nu såsom så ofta förr den största vidrighet att spela min lögnar rôle; men den som tagit fan i båten etc.[131] Förhållandet var att dagen efter mitt besök hos Consulen denne hade berättat min uppdiktade och under denna resa af mig ofta upprepade historia att mine förfäder voro komne från Bokhara till Ryssland och jag der född och uppfostrad till medicus. För öfrigt var denna sheikh en gammal god vän till Mohammad ʿAjād i synnerhet och till Ibrahim Dosoḳi och Ḳoṭṭa.[132] Vi blefvo som jag tyckte gode vänner och han hedrade mig hela aftonen med titeln af sheikh och det än mer ärande namnet af Sejidi. Han prisade i allmänhet mycket Tyskarne; kallade Engelsmän hög och öfvermodige ovetlingar och Fransoserne liknade han med turkarne uti sedefördärf och lättsinne. Och med allt hans förstånd och ofta skarpsinnighet gaf han ej ett hårsmån efter uti frågor som gällde hans religion äfven de tvifvelaktigaste: han trodde fullt och fast på andar och att den pestsjuke blir slagen af en genius och det oaktadt iakttager han quarantaine under pestperioden. Men sådane män träffar man ofta bland Musulmännen: de äro liksom vår Bremer af Tycho helgade jord:[133] högst förståndig man, men vettlös då det går in i Astronomien. I alla fall tillbragte jag en högst treflig afton dels under samtal med shekhen dels med prat och lek med hans lilla ungefär tre års gamle son, en ren ljuslockig frodig pojke som utan den minsta blygsel lekte och glammade mellan sin far och mig. Af fruktan för att sednare om jag dröjde blifva utestängd från mitt Wekale begaf jag mig ej utan motsträfvighet hem vid solens ned gång och tillbragte aftonen ensam vid en kopp the och min pipa, som jag åter vid min ankomst till Alkhalil gripit till till tidsfördrif och för att njuta af den härliga och billiga Syriska tobaken.

Februari 19 1847. Satt hemma mäst hela dagen. Det var fredag i dag men jag kunde ej förmå mig att gå till fredagsbönen. Efter middagen begaf jag mig som hastigast till torget och hämtade mig litet kött och mjölk. Hela dagen var det fulaste väder starka stormbyar med regn och hagelskurar och gatorna flöto i vatten och smuts. Blott sällan syntes solen. Stora hagelkorn smattrade mot väggar och luckor och lågo länge förr än de smälte. Jag sysselsatte mig med att skrifva dessa anteckningar och fick min dag slut trefligt nog.

Februari 20. På taken ligger tum tjocks snö och himmelen är oafbrutet mulen, hotande nya stört fall. Tunga digra snömoln stå öfver oljuberget som jag ser till höger från mitt fenster.[134] Det är något kallt och otrefligt. Satt hela dagen hemma och började ett bref till Geitlin. En bölda som stigit i anus plågar mig litet. I rummet in vid mig bo tvänne tyskar, som i afton förde ett förfärligt regemente. Den äldre, som hade sig ett godt rus, beskylde den andre att ha bestulit honom på 60 para vid någon sorts handel eller liquid med en Grek och skrek härvid med den äktaste tyska breda och högljudda pathos. Slutligen begaf sig den yngre mannen, som var nykter och i allmänhet förde ett tyst och ödmjukt språk, ned till Greken, som har sin boda i vårt Wekale och kom snart tillbaka. Han bultade på sin kamrats dörr och sade sig hämta honom de 60 para. Men vresig och med dundrande stämma svarade han in i från hier wird nichts mehr aufgemacht, Du bist ein Spitzbube. Du hast mich bestohlen.[135] Den andre befann sig så i en högst kinkig ställning: det regnade och stormade och han hade framför sig en ful natt att tillbringa utan tak öfver hufvud. Han begaf åter ut; men inom några minuter kom han tillbaka och började tigga att bli insläppt och upprepade som oftast orden sey doch menschlich sey grossmüthig[136] och lade honom på hjertat det fula vädret och den kalla natten. Slutligen öppnades honom dörren med skrik och förbannelser, hvilka sedan fortsattes under starkt gräl väl öfver en half timma. Härefter började dock skrikarens stämma något sänka sig och ännu en liten stund och jag hörde dem båda sjunga och skratta tillsammans.

Februari 21. Ännu låg snön osmält i den öppna corridoren af vårt Wekale; dock ingen nederbörd mera hvarken af snö eller regn. Efter middagen gjorde jag en liten tur ut i från Betlehems porten och följde vägen längs muren till bab ʿamūd eller Damascus porten. Ett stycke utanför denna port ligger en grotta maghārat ʿodseir eller Jeremias grottan, der denne profet skall ha skrifvit sina klagosånger.[137] Trakten stod rundt omkring grön och vacker och behagade mig ganska mycket i synnerhet de väldiga oljuträden. Jag kom sedan genom den Westra delen af staden hem till mitt quarter och begaf mig åter ut för att upphandla hvad jag behöfde till quällsvard. Om aftonen kom min Tyske granne åter hem med ett söndagsrus och förde väsende utskrattad och begäckad af Wekalets koptiske folk. Om natten föll åter regn.

Februari 22. Hade på morgonen besök af Sheikh Asʿad. Vi talade om Islams förhållande i Ryssland och då jag underrättade honom att i hvarje Islam församling fanns en af Ryske Kejsaren besoldad Imam ansåg han det för en list af Kejsaren, hvarunder falska planer lågo.[138] Så obegripligt är det i allmänhet för Orientens folk att tro det någonting godt i verlden kan göras för det godas egna skull och så fast är hos dem tron att de Christne äro deras födde och afsvurne fiender och hatare och förföljare. Äfven i dag regn och fult väder. På eftermiddagen klarnade dock vädret litet upp och jag gick ut för att ta frisk luft och för några små torg bestyr. Folket kallar mig i allmänhet här alltid sheikh och ehuru nästan hvar och en här talar turkiska har jag hittils sluppit att bli tilltalad på detta språk då deremot i Kairo hvar och en som händelsevis kan framklotta något ord deraf alltid använder det med mig och oftast kallar mig Effendi. Genast efter slutad ʿaṣr bön begaf jag mig [till] ḥaram för att besöka Alaḳṣāī;[139] men mötte invid dess dörr en man som kom derifrån ut efter att låst dess dörr. Jag vände genast om och gick ut utan att för[r]ätta någon bön. Aftonen tillbragte jag som alla dessa dagar med att ensam vid mitt the som här åter smakar mig särdeles väl, skrifva på brefvet till Geitlin och att bläddra i Raumers Palästina. Natten var slutligen klar och månljus men särdeles kall och nordisk.

Februari 23. Slutligen tyckes det fula vädret upphört. Solen skiner klar i dag öfver oljuberget och Zion. Vid mid dagen gick jag till torgs och upphandlade mina hushållsbehof af mjölk och smör o.a. Fann ett utom ordentligt ypperligt svart snus hos en kopt, hvaraf jag köpte en half oḳḳa för 15 piast. Gjorde sedan en vandring ut från Betlehems porten och följde en för Gihon uppgående väg nära stads muren, skådade öfver den vackra dalen Ben Hinnom vidare öfver Hakeldama och öfver grafgården för Pilgrimerne. Skådade öfver Josaphat dalen[140] och vek af åt venster närmande mig stads muren och Davids porten.[141] Här står en af flera hus bestående byggnad tillhörande som det tycktes Mohammedaner. Jag gick in genom Davids porten. Här följde jag vidare stads muren inom staden och kom till en lund af fikon träd på östra sluttningen af Zion. Härifrån skådade jag öfver byn Siloah, som gaf en högst egen anblick med sina ruin liknande hus och sina bergsgrottor. Här hade jag äfven utsigt öfver alharam, hvars tvänne stor[a] moskeer togo sig särdeles praktfullt ut kanske praktfullare än jag någonsin förr sett några Mohammedanska monument. Jag följde en trång underlig väg

mellan fikon träden in vid alharam och kom slutligen ut på stora torg gatan derinvid. Jag spatserade sedan omkring i staden, såg många särdeles sköna quinnor och flickor; mest af Orientaliske Christne. Träffade Sheikh Asʿad i koptens boda och satt en stund och pratade med dem. Till mitt stora nöje har nu sheikhen upphört att tala med mig naḥwi; det låter alltid i mina öron lika förargeligt som latinet. Kopten låfvade i morgon gå med mig till Jungfru Marias helgedom utanför staden, der äfven Muslim göra deras zijāreh.[142] På aftonen sedan jag gjort mitt mål och börjat mitt vanliga arbete att skrifva på brefvet till Geitlin och laga mitt the, kom in till mig en granne i Wekalet en tobaks handlare från Damask, arab och Muslim. Han är en man, som har höga tankar om sig och placerade sig ock genast i högsätet. Jag lagade honom caffe och sökte få conversationen i gång, som i allmänhet alldrig är svårt med en Orientalare; men jag fann min gäst tystlåten och tråkig, då och då dra djupa suckar och upprepa Alshehāde.[143] Slutligen blef äfven jag tyst då jag såg att mina bemödanden voro fruktlösa; och nu slutligen brast han ut: vid Gud jag Ḥag jag är vid dåligt humör. Jag sade hvi så min herre? Han: jag ✂ har lämnat efter mig i Damask min familj och tvänne små söner och har ledsamt efter dem. Det är sannt araber i allmänhet och i synnerhet beduin kan ej utan största svårighet skilja sig från sina barn; men jag vet ej huru nu min Kairo sheikhs ord föll mig in att: ”vi ha ej dåligt humör oftare än då vi inga pengar ha”. Jag har sällan funnit en så tråkig och föga sällskapslik Arab som denne. Han satt nära 2½ timma hos mig. Slutligen prackade han på mig u[n]gefär 1℔ tobak och sedan jag betalt den med ungefär en Rub. kop. frågade han om jag ej hade eish ismo en Ghazi[144] ett tjugu piaster stort guld mynt. Jag nekade härtill; ty jag fruktade han ville låna det. Först sent lämnade han mig efter hans föga uppbyggeliga visit. Jag vakade till middnatt vid mitt the.

Februari 24. Solsken och fagert väder och jag lefver åter upp. Jag hade knappt hunnit inta min lilla frukost om mitt caffe då min granne Damascus bon klappade på min dörr. Insläpt helsade han god morgon och sade genast derefter på äkta orientaliskt vippvis hat li 40 piast.[145] Jag hade således ej bedragit mig i går afton om orsaken till hans dåliga humör. Jag försäkrad[e] att jag inga pengar hade. Och nu började [han] på orientaliskt vis pruta af från 40 till 30 och från 30 till 20 men jag var obeveklig. Kort före middagen gaf jag mig ut på vandring ut genom Davids eller Zions porten, följde den väg jag gått i går och följde ett stycke längs stads muren;

vek dock snart af på en brant nedstigande bergsväg till källan Siloah (ʿain Silwan) följde sedan den Westra stranden af Kidron bäcken, som dock nu är torr, och betraktade den på andra stranden belägna byn Silwān bestående af byggningar och grottor. Längre fram gick jag öfver till Östra stranden och följde den åt Norr upp till Judiska begrafnings platsen, der grafstenarne voro i Hebreiske inscriptioner. Såg grafvarne af Zacharias, Jacob, Absalon och Josaphat.[146] Af dem tvänne de sistnämndes tror jag ur berget huggna små tempel ungefär såsom de gamla Egyptiska dock i helt annan stil med kupol och spets utomordenligt vackra. De tvänne andra äro grottor. Följde vidare allt Kidron stranden tills jag kom till Jungfru Marias graf, utgörande ett nyare byggdt lågt stående kapell, som dock nu var stängdt. Utanför under ett träd hade en christen ett caffe. Här suto åtskillige Grekiske Christne och jag satte mig äfven här och drack en kopp dåligt caffe. Gethsemane ligger här invid,[147] men jag kunde ej rätt veta platsen. Hela denna trakt är full af olifplanteringar. Här strök jag nu opp åt den Nordligaste af Oljubergets trenne nästan kupollika toppar öfver en åker som stod i första gröna vårbrådden och såsom alla andra dylika gick liksom i små afsatser och terrasser. Högst upp dock nedanom sjelfva hufvudet kom jag till en mindre högst boningsbequämt inredd grotta, hvari jag satte mig ned att hvila och svalkas. Hvad är denna grotta? Härifrån hade jag den härligaste utsigt öfver staden, hvaraf den Östra delen berget Morija med dess tvänne stora Moskéer var den prominentaste,[148] och af hela trakten omkring. Denna såsom alla andra grottor i trakten tycktes nu bli använd till stall för boskap. Det var ej utan half svårighet jag lämnade grottan för att fortsätta min väg vidare på berget. Jag gick något neråt förbi ett ha[l]ft förfallet större hus. Hvad är det? Och kom snart på en större och bequämare väg som förde upp till byn Zeiton, der i en 8 kantig Moské byggnad man visade fotsteget af Frälsaren då han härifrån gjorde sin himmels fart.[149] Jag mötte här tvänne Grekiske pilgrimer med en gumma ciceroniserade af en svart. Byns barn sprungo omkring dem och ropade Ḥaggi Baba och tiggde.[150] Jag slapp detta följe af barn troligen för min turban och för min helsning af Assalāmo ʿaleikum på några kringsittande fellaher. Mosken är en 8 kantig mur med stenlaggd gård i hvars midt står ett mindre 8 kantigt kapell i hvars midt dock närmare dörren synes en sten troligen af och fast i sjelfva berget omlaggd med blåig mar- ⁂ mor garnering i rektangelform. I denna för öfrigt skrofliga och naturliga sten synes ett tämmeligen och

ganska naturligt fotspår. Nära derinvid till venster synes en rund urgröpning i en större kalkstensskifva, som ligger utbredd inför Ḳible. Jag steg vidare upp på Minareten som håller på att förfalla och hade derifrån en härlig utsigt öfver hela trakten. I ena kanten af denna byggnad är en Arabisk Wali Sheikh Moḥammad Alʿalami(?) i hvars graf hvalf jag blef nedförd af tvänne små vackra flickor.[151] Sjelfva hvalfvet utgöres af en grotta. Hela denna byggnad var utomordentligt snygg och renlig ehuru något förfallande och bildade en vacker contrast till dylika grifter och moskéer i och omkring Kairo. Sedan jag sett mig här om kring började jag vandra ned åt. Den tredje toppen af berget hade jag ej lust åtminstone nu att besöka. Jag kände en lugn fridfull stämning i mitt [sinne] der jag gick ensam och ogenerad af något sorts Ciceroner eller annat. Och hvem skulle ej känna sig här fridfull der fridens Furste vandrat och derifrån han höjt sig till himlen. Vädret var ock särdeles vackert och på mig riktigt välgörande efter mitt nästan 7 dagiga fängelse. Jag kände mig nästan ovillig att stiga ned från berget och för hvart steg förlorade jag något af den vackra ut sigten af staden. Allting i Orienten måste ses på afstånd. Huru härlig är Konstantinopel på afstånd, huru veder styggligt ful och kulen inom sig. Så äfven Jerusalem nu. Jag kom dock småningom ned åter vid Judegrafvarne och gjorde om samma väg jag förut i dag gått till Marias graf. Här var nu mycket folk samladt och i synnerhet quinnor mest i snygg hvit skrud med sina röda frodiga barn. Jag såg här många rätt sköna quinnor de flesta af den Syriska typen. Denna typ har i allmänhet något långsträckt och smidigt i ansigts bildningen, som, inom sina gränser är en af de vackraste typer jag vet; men alldrig så litet uttänjt blir det släpigt och fult. Så är äfven den Syriske dialekten af arabiskan; den har en liten släp accent, som är ganska behaglig ofta, men än oftare blir fatalt platt och långsläpig. Det var mig kärt att se så mycket folk, män och quinnor ute i det gröna och kärlek och fridfullt sitta under oljuträden af Gethsemane. Det är en sådan kärlek till naturen och det gröna som fullkomligen platt afgår Islam och dess bekännare. De sitta i städernas smuts och lort och kunna ej se Herren annorstädes än i deras Moskeer och ej dyrka honom med annat än knäböjningar och utrop af hans enhet. Friden och kärleken är grundprincipen hos oss i vår religion och vår bildning och deraf alla våra förtjenster och alla våra putslustiga humor svagheter. Från Marias graf vek jag uppåt staden för en tämmeligen brant stigande väg och mötte oupphörligen nedstigande quinnor och barn,

bland dem äfven stora skaror af ljusa rödögade judinnor. Jag kom öfver en Mohammedansk begrafningsplats som här sträcker sig längs hela muren på långt afstånd och förundrade mig att finna här vårdarne i en annan och vackrare stil än jag varit van att se dem annorstädes hos dem. Uppenbarligen var denna form ursprungligen ej arabisk: den var troligen af dem antagen af folkets förste bebyggare. Och hvad har Araben egentligen eget Arabiskt? Sin öken och sin kamel. Allt annat har han lärt af det folk han kufvat.[152] Och der [han] satt något till från eget hufvud, har han alltid misslyckats. Se blott på denna grafgård en vård med röd tarbosh på dess topp, vanställd och förargeligt ful bland de många vackra. Här brädde en turkisk officer från Stephans porten[153] ut sin matta och sin dyna och satt sig derpå med en stånkning och pust öfver sitt tunga högfärdiga hufvud att röka en pipa och skåda ned öfver de christne kuffar. Jag passerade birket ḥamman sitte Marjam[154] följde vidare stadmuren om dess NO hörn och vidare dess Norra sträckning till Damaskus porten, derifrån jag vek af åt höger och än en gång besökte Jeremias grottan och nu äfven betraktade Alexanders väldiga bergsgraf, som jag förra gången ej varsnat. Härefter begaf jag mig till stads genom ofvan nämnda stads port och mötte här skaror af smutsige Araber som suto på gatorna eller de än snuskigare bodorna och rökte och pratade en stor och nu i synnerhet mig särdeles märkbar kontrast mot de snygge Christne jag hade mött utanför staden. ⁂

Jag begaf mig till torgs i staden och gjorde mina små uppköp af mjölk och kött och begaf mig så hem. Men jag hade ingen ro att sitta inne. Det vackra vädret lockade mig ut. Jag gjorde ett besök hos Consul Schultz, som åter emottog mig med sin stora välvilja och gaf mig böcker och en af honom sjelf utarbetad och i Berlin stucken plan af Jerusalem.[155] Han är D:r troligen der Philologie eller Theologie af min ålder 36 år och i allmänhet en man, hvars like jag sällan träffat på mina resor att gå mig tillhanda i råd och dåd och välvilligt bemötande. Då jag på till bakavägen fann den stora Graf Kyrkan öppen begaf jag mig in med de stora skaror pilgrimer som gingo ut och in här.[156] Besökte här Christi graf och kapellet der Hans kors och de både brottslingarnes blef funnet. Jag såg mig för öfrigt om kring i den härliga granne villervalliga kyrkan, hörde orgor och såg de fromme pilgrimerne gå och kyssa stenar och bilder och kasta sig på knäen; men mig gick det här som så ofta eljest jag kunde ej tvinga mitt halstarriga hjerta till förtjusning och enthusiasm. Oljuberget var mig en helgedom värdigare min Herre än detta

tempel och jag kunde knappt förmå mitt hjerta här till en bön som sjelfmant flöt ur det uppe på berget. Jag hade så tillbragt en solig dag i Jerusalem till ersättning för de 7 frukt och gagnlöst förflutna och lugn i mitt hjerta kom jag hem till mitt ensamma rum. Jag fick dock ej bli ensam. Min Damascus granne, som börjar bli nästan allt för förtrolig in fann sig hos mig med sin pipa och tycktes bereda sig till att sitta länge. Men var han tyst och tråkig i går var jag det i afton och fick honom sålunda att lämna mig snart med den försäkran att man har ledsamt i Jerusalem.

Februari 25 1847. Gjorde vid middagen en liten tur ut genom Jaffa porten åt NW längs vattenledningen mellan den öfra eller Orm cistern (Teich) och den nedra eller Casuja. Gick här förbi den Protestantiska begrafningsplatsen till höger och längre fram förbi en Moḥammedansk, der mycket quinnor såsom vanligt voro församlade att gråta och skräfla. Österns quinna är död för lifvet, håller sig derföre så gärna till grafvarne. Här snuddade jag öfver mera åt Norr och strök af uppåt till kobban af Sheikh Ḥosein bni ʿIsa Algorra. Kobban håller på att förfalla, men är byggd till en del af gamla vackra materialier af hvilka en stor vacker polerad rödspräcklig granit sten ofvan om dörren. Hvarifrån hämtade man här Granit? Landet jag tågade öfver bestod dels [av] åker dels till största delen af bergigt och stenigt land och öfverallt spår af dels hvalf dels stenhögar dels herren vet allt kanske murar. Detta var gamla förstaden Bezetha, hvaraf nu intet spår synes. Från kobban, omkring hvilken flera små hvalf kojor och stenhögar, snuddade jag åt Vänster långt af öfver åkerfält till tvänne ensamt stående runda nu till en del förfallna Romerska torn. Kungagrafvarne som jag sökte efter fann jag ej.[157] Den Norra sidan i allmänhet äger föga märkvärdigt. Jag återvände till Damascus porten och fann nu den lilla vägen som leder in i Alexanders graf, följde den och kom nära en liten port fulleligen liknande den af ett hus i staden med bult. Men då jag kom närmare och hörde quinnoröster och barna skrik in i från, slog man igen för mig den halföppnade dörren och jag begaf mig åter bort. Följde vägen till Maria porten och passerade härvid birket Alhiga, der man höll på att tvätta får. Från Maria porten tågade jag in i staden och följde via dolorosa ända till Herrens första fall, då korset lades på Simon af Cyrene.[158] Härifrån vek jag nu upp till Akra[159] och villade mig i dess krockliga gator kom dock lätt åter till rätta och begaf mig hem ⁂ ganska trött af min vandring så jag här somnade till en liten ej välgörande lur. Efter

quälls varden kom åter min Damascus granne in till mig och underhöll mig med loftal öfver sin hemstad, hvars like i verlden icke funnes. Han såg min klackring af silfver som jag till afton afklätt och började på allt sätt tigga den af mig. Jag blott skrattade och nekade. Ehuru vädret nu stadgat sig till särdeles vackert och fagert mår jag ej rätt väl –

Februari 26. Gick ungefär två timmar före middagen till Sheikh Asʿad – blef vänligt och värdigt emottagen. Vi suto och pratade till middagen, då vi begåfvo oss till fredags bön. Denna gjorde vi ej inne i Moskén utan utanför på den vackra gröna gräsplan som utbreder sig rundt omkring. Sedan vi först gjort två knäböjningar tempelhälsning, satte vi oss på våra utbredda kapprockar och sheikhen läste för mig ett stycke ur Moghni med egen förklaring öfver texten.[160] Här gjorde vi äfven våra vidare böner af farḍ och sunna. Sedan detta var slut stego vi upp och spatserade litet om kring först till bab altābe eller den Gyldene porten,[161] som är i sjelfva stads muren men tillstängd af Moḥammedanerne i fruktan för en spådom att en gång en Christen konung härifrån segrande skall intåga i Jerusalem. Porthvalfvet var en ståtlig byggnad med tvänne portar och uppstöddt af tvänne i midten stående marmor pelare af ett enda sten block så digra i omkrets [att] sheikhens och mina armar jämnt kunde famna dem. Tvänne half pelare stodo i hvardera väggen i en rad med de tvänne fri stående. Tvänne kupoler på ömse sidor om den främst stående pelaren mellan den och portarne voro särdeles luftiga och vackra; de fyra öfriga smärre och obetydligare. Murstenarna innantill voro väldiga hällar, en af dem min famn i längd. Man steg djupt ned från Haram gården till porten i en så brant sluttning att jag nere tyckte ha gården öfver mig ungefär tvänne mina längder. Vi gingo vidare upp och gick öfver NÖ delen af haram gården som här sänker sig med en sluttning åt NO och en sluttning till bab Altābe, till det stora birket Israil, dit nu i stället för vatten, cloakerna ledas från afträdesrummen i den nära stående turkiska Casernen. Vi gingo vidare ut på den Mohammedanska begrafningsplatsen som sträcker sig längs haram muren, uppvaktade här åtskillige hädangågne fromme män med Alfātḥa. Härefter tågade vi upp för via dolorosa till Persiska Takijen,[162] men funno folket här sitta och äta och vände derföre genast om och begåfvo oss till en del öfver haram gården tillbaka till sheikhens hus. Här tillbragte vi nu hela eftermiddagen med allehanda prat och tiden förgick trefligt nog tills solens nedgång då vi åter begåfvo oss till Haram och gjorde vår bön

och derefter besökte Kursi Soleiman bni Dawod[163] och vidare några döde bland dem sheikhens far allt reciterande alfātḥe för hvar och en. Sedermera gingo vi upp i Alṣakhra, der lamporna nu upptändes [och] stego ned i grottan under sjelfva stenen. Här visades mig bönställena af Salomo och Dawid på ömse sidor om den nedgående trappan och tvänne andra jag minnes ej af hvilka. Uppe i mosken är fotspåret af propheten uti sjelfva stenen då han härifrån steg till sin himmels färd. Denna bit af stenen är väl in laggd och omfattad så att intet deraf kan ses blott bekännas med den instoppade handen. Sedan gingo vi ut genom Alṣakhras bön port ut på den upphöjda stenlaggda gård som omgifver den. Vid nedstegs trappan visades mig den menber, hvarpå Imam gör sin khoṭbe på de tvänne högtids dagarne och nära ⁂ derintill mihrāb alnebi.[164] Vi stego ned tågade förbi den stora fontainen och inträdde i Alaḳṣa. Här voro lamporna upptända till tämmeligen stort tal ehuru det oaktadt upplysningen var blott högst matt. Intrycket af den väldiga byggnaden var dock utom ordentligt imposant och jag kan sällan påminna mig iträdt i ett härligare tempel än detta. Vi betraktade här först grafven för Aarons tvänne söner, tvänne af ett skrank omgifna stenar närmast ingångs dörren; sedermera Kible nishen och den derinvid stående menber, som är utarbetad i det konstfullaste arbete utan en enda spik, stycke hopfogadt med stycke och möjlig sålunda att söndertagas och transporteras efter godtycke. Vi gingo ännu litet omkring i det väldiga pelartemplet, som dock ej tycktes mig bära de ringaste spår af Mohammedanisk konst och konstsinne och begåfvo sedan hem. Alaḳṣa är otvifvelaktigt den vackraste Moske jag sett vida vägnar öfver träffande haram i Mekka och i Almedina. Så hade jag tillbragt på värdigt sätt rätt en Mohammedansk fredag och jag kan ej neka att äfven den kan ha sin högtidlighet. Vi möttes för öfrigt af åtskillige yngre och äldre män, som de fleste vid helsningen kysste sheikhens hand och för hans skull äfven ofta min om jag ej vägrat dem det.

Februari 27. Satt hemma till kort efter middagen då jag begaf mig till ḥaram och i Alaḳṣa gjorde 10 knäböjningar farḍ och sunna. Härunder blef jag observerad af en sheikh Sherif som efter det jag slutat min bön och började gå omkring anfangade mig med hälsning och vandrade med mig. Vi gingo omkring först i Alaḳṣai som är oändeligen imposant vi pratade ännu vanliga förundrans termer af subḥān Allah[165] och med fridsönskningar öfver alla propheters stoft, som alla lefvat och lärt här. Han hade emellertid

gjort sig till min Cicerone och följde mig nu till Ṣakhra der vi uppmanade en ung sheikh att läsa fatḥe till hans prophet invid hans fotsspår reciterade denna bön. Vi stego vidare ned i grottan, der jag nu erfor att Mihraben i NÖ hörnet är Khiḍrs och den i NW är ...[166] Vi besågo vidare den kant af stenen stående något ut öfver sjelfva grottan som nu uppstödd af en smal sned styltad hvit marmor pelare, skall besvarat prophetens Selam hälsning: vidare märken efter Gabriels tum och pekfinger då han fäste der stenen på dess plats.[167] Sheikhen hvars namn [var] Ismaʿil pratade om den stora kupolen och dess förunderliga structur och zirater, då en nära intill sittande sherif sheikh ropade mig med ja maulāna Alsheikh.[168] Jag satte mig till honom och han frågade om jag skref böcker åt Engelsmän. Detta var en fråga som jag hvarken förstod eller kunde besvara, men hvars tvetydighet satte mig något i förlägenhet. Jag sade jag väl plägade understundom för eget behof och bruk afskrifva mig arabiska vetenskaps böcker; men att jag alldrig gjort det för andra och att jag hade platt intet att göra med Engelsmän. Han frågade vidare hvar jag bodde och då han hörde att jag tagit in i Koptiska Wekalet tyckte han ej om det – det anstode ej mig att lefva bland Kopter och Christne. Jag undskyllde mig med att ej annor städes ha funnit någon plats och samtalet slutades med att han uppmanade min Sheikh Ismaʿil att väl föra mig omkring och visa mig allt. Sakhra Mosken, som egentligen tillhör Ḥanafi sekten såsom Alaḳṣai Shafiʿ secten,[169] är genom sitt zirliga arbete särdeles utmärkt och deri öfverträffande Alaḳṣai men i allmänhet ej i imposanthet jämnförbar med den. Vi gingo åter ut och ned på den gröna gräsplan och min ledare tänkte föra mig till den stora porten bab Altōbeh och kursi Soleiman; men då han hörde att jag i går besett dem båda förde han mig till den ur muren ⸗ utskjutande sten utgörande en bit af en huggen och polerad rund pelare som han sade vara Alsīrāt eller ett tecken (asharah) deraf. Härunder nämligen var wādi Gehennem såsom araberne kalla Josaphat dalen och i den skall almaḥshar och almanshar h.e. yttersta domen hållas.[170] Och denna sten är nu en bit af den brygga som leder öfver elden till paradiset.

Jag yttrade nu min önskan att stiga ned i hvalfven under sjelfva haram, som han sade vara det gamla Salomoniska templet.[171] Vi vandrade så till det yttersta SÖ hörnet af haram stego ned för en liten trappa vikande först åt höger med kanske 6–7 trappsteg och sedan till venster med färre, hvid den sista af hvilka vi afklädde oss våra skor och gingo in i ett litet kapell med en

kupol af arabiskt arbete. Under denna kupol stod på en sten piedestal Christi vagga huggen i ett vackert marmor block liknande den marmor som beklär Hans graf i graf kyrkan.[172] Den var halfcylinder formigt huggen i stenen och öfver hufvudet såsom jag tyckte en strål sol. Sedan vi här läst vårt fatḥe klättrade vi genom en öppning i muren ofvanföre nämnda trappa och stego längs en stor grus hög ned i de inre hvalfven. Vi hade nu framför oss en stor pelar sal, hvars tak stöddt af 11 pelare på längd i S och N och 4 rader i Ö och W. Pelaren voro förenade upptills med små hvalf som gingo emellan dem. För öfrigt låg salen full af stoft högar som hit nedkastas uppifrån och med små uppstaplade stenhögar som fromme besökare göra för att vittna för dem på uppståndelse dagen. Vi gingo i Westlig riktning och salarne smalade af till smärre rum, der blott fyra tror jag pelare stodo på längden. Vi kommo slutligen fram till en mur, genom ett hål på hvilken vi hade att krypa för att fortsätta vår väg. Min sheikh förklarade att allt var lika det vi nu sett så när som på otaliga brunnar som skulle stänga vägen. Dessa underjordiska salar skulle gå under hela sträckningen af Haram och vara byggda af Giner som såsom bekant Salomo hade i sin tjenst. Han berättade allehanda historier om denna byggnads uppförande och dess förstörelse af Nebok naṣṣār,[173] som jag alldrig förr hört nämnas af en Moḥammedan. En gammal förfallen Mihrab föregaf han ha varit Khiḍrs bönplats. På min frågan hvad han trodde om dessa underjordiska salar antingen de ursprungligen blifvit byggda ofvan eller under jorden yttrade han det de blifvit byggda ofvan jord. Vi stego nu åter upp tillbaka och jag skiljde mig ifrån honom med den önskan att han ännu en gång måtte föra mig omkring. Jag erbjöd honom litet drickspengar men han bad mig gå med uttrycket du är derwish vi behöfva ej några pengar af dig. Men då han såg hela tre piaster i min hand räckta honom kunde han ej hålla sig utan tog dem och höll till godo. Jag vandrade sedan snätt öfver gården betraktande terrainen midt emellan stora skaror af quinnor som suto i det gröna och tågade ut genom NW hörnporten. På hemvägen fann jag Graf kyrkoporten uppe och gick in. Här hölls messa och orgorna gingo och präster och munkar lågo på knäen och buro korset i procession och kan [*sic*] kunde ej, Gud förlåte mig, hålla tillbaka en jämnförelse mellan Mohammedaners tysta enkla och ceremonie lösa gudstjenst med denna. I orgornas melodier kunde jag ej höra annat än vällustiga strausswalser och i de ödmjuke men väl gödde Munkarnes blickar intet annat än skenhelighet. Jag spatserade under

den mäktiga väldiga kupolen öfver Christi graf och sedan vidare omkring i kyrkan tillbaka förbi den sten der Christi kropp tvättades och aromatiserades, som står närmast inför den stora ingångs dörren och är målet för milljon tals kyssar och knäfall. Jag kom åter förbi Helenas kapell utan att dock stiga dit ned, passerade kapellet, der knäktarne delat Herrens kläder och kapellet der Longinus gjort sina långa ånger år öfver att ha stuckit Herrens sida.[174] Vidare ej för denna gång. ✂

☙ *Februari 28 1847 söndag.* Gick ut kort före middagen åter ut genom Hebron porten: följde vägen på östra sluttningen af ben Hinnom dalen berget Sahiun; steg öfver bäck bädden som nu utgör planteringar och trädgårdar af oliver och besteg ”det onda rådets berg”. Här återstoder af den gamla byn deir moḳaddis Modistūs och Kaiphas landshus. Här var ock Pompeji läger.[175] Jag steg åter ned åt dalen öfver Hakeldama i hvars terrasser otaliga grottor och i berget huggna bonings bequäma dels större dels mindre rum; af hvilka ett som särdeles behagade mig med i klippväggen inhuggna skåp och små alcover och ett fönster i den lodrätta bergssidan skådande öfver dalen och invid detta en i hälleberget uthuggen soffa af min längd med likaledes uthuggen hufvud järd. Andra voro ordentliga hus med två tre rum ett med en i strål form uthuggen rundel i taket. Här äfven överste prestens Ananus graf dels i hälleberget dels byggd.[176] Jag steg vidare nedåt den förfärligt djupa Hiobs eller Nehemias brunnen – hvarje sten jag ofvan från lät falla slog i lås i vattnet nere. Här förenar sig Kidron och ben Hinnom dalen. Jag gick vidare längs lägsta terassen af mons offensionis utgörande liksom en sydlig fortsättning af Oljuberget,[177] förbi Konunga trädgården och kom till ett utflöde af Siloah källan, hvars sorl jag länge hade hört. Här voro quinnor och barn sysselsatte med att tvätta eller bära vatten. Jag drack och begaf mig vidare förbi Jesaias graf och Kunga cisternen. Steg ned i källan Siloah och drack der ännu en dryck af dess goda vatten och steg åter upp för det branta kalkberget Sahiūn utgörande en del af Zion och gick längs dess Westliga sluttning öfverskådande ben Hinnom och hela den vackra trakten. Här är den heliga Jungfru Marias hus och Thomas *dito*. Jag kom åter tillbaka till Hebron porten men som jag tyckte det ännu var för bittida att gå hem, begaf jag åter åt Wester öfver den Mohammedanska begrafningsplats der Ibn Sīna ligger begrafven,[178] betraktade här den väldiga Orm bassinen birket almamilla större än hvilken jag ännu ej sett här någon vatten bassin och sökte

Vy över Jerusalem med Tempelberget och Klippdomen (Wallins Ḥarām-moské) i bakgrunden.
Fotografi av Othon von Ostheim 1862.

efter Herodes grafvar men vet sjelf ej om jag fann dem eller ej.[179] Öfver allt hvar helst man här går fram går [man] öfver underjordiska byggnader och hvalf och man är rädd för hvart steg att falla deri. Jag kom tillbaka ungefär samma väg till Hebron porten. Öfverallt i Gihon dalen och dess terasser och äfven aller annorstädes, der jag i dag gått fram, satt fullt af christne dels familjer dels enskilde män och quinnor och sång och fröjd hördes från alla håll. Jag mötte i synnerhet många Ryssar af alla åldrar och kön. Mine tyske grannar i Wekalet förde sitt vanliga väsende och spectakel.

Mars 1. Gjorde en vandring längs Damascus vägen och fann nu först den riktige Shekh Garrāḥ.[180] Här möttes jag med en man ursprungligen från Ṣaīd men född och fostrad här. Jag igenkände honom på hans drag och färg för en Saīdi; men ej på hans språk som var fullkomligen folkets i Jerusalem. Spatserade här omkring och fann tjogtals gamla grafvar och andra monument; men inga i hvilka jag ville igenkänna Konunga grafvarne. Här möttes jag äfven med tvänne gamla käringor som questionerade mig om min land och då jag sade mig vara gharīb sade den ena ma gharib illa alshejṭan.[181] Jag steg vidare ned i Josaphat dalen och betraktade der de vackra grottor och stenbrott som synas der till så stort tal. Kom så småningom tillbaka till Maria porten och gjorde en tur i Ḥaram och begaf mig hem.

Mars 2. Skref färdigt brefvet till Geitlin på morgonen. Gick ut först middagstiden och vid ʿaṣr begaf jag mig [till] D:r Schultz åt hvilken jag lämnade brefvet. Blef sittande hos honom hela aftonen och åt quällsvard hos honom och hade en ganska treflig afton. Det är underligt huru lätt de äro vänner som förstå hvarandra och huru liksom i en handvändning alla complimenter och onödiga artigheter äro undanröjda. Jag finner mig fulleligen egen med denne man och kanske den bäste Europe jag ännu haft lyckan träffa på i Orienten. Samtalet gick ömsom på Tyska ömsom Arabiska, hvilket sednare språk han talar ovanligt väl i jämnförelse med de vanlige i Orienten bosatte Européer.

Mars 3. Gick ut middagstiden för att bestämt få reda på kunga grafvarne, sedan jag dock först uträttat mina torg bestyr. Utanför Damascus porten träffade jag stora skaror af Mohammedaner, dels män dels till största delen quinnor. Här satt äfven en Derwish som rosslade ur djupet af sin hals eller sina lungor la illaha illa llah och slog sig derunder på bröstet så det echade. Under hela vägen ända till nära Sheikh Garrāḥ fann jag dessa

skaror och erfor af en man som jag frågade att de voro församlade här för några från Mekka återkomne pilgrimer från denna stad. Så muselman jag är söker jag dock ej gärna åtminstone de vanlige sheikhernes sällskap och vek af vägen uppskjutande mitt sökande efter Kungagrafvarne till en annan gång. Jag såg ehuru förstulet flera särdeles vackra quinnor här. Nästan ännu vackrare ser jag i staden i synnerhet bland Grekiskor och jag vet i sanning ej hvad är bättre för en ogift man som jag obeslöjade eller beslöjade quinnor. Men hvar har jag sett de vackraste quinnor? Här eller i Egypten eller i Arabien eller i Nubien eller bland Negrinnor eller i Europa? Det är mig omöjligt att afgöra ens för mig sjelf. Jag såg i Nubien (den unga Nubiskan i Keneh!!)[182] skönare än hvilka jag alldrig tyckte mig då sett och så går det mig äfven här nu. Prisad vare Herren som ej klämt skönheten inom några bestämbara gränser. Det var i dag en något kall vind och jag var vid tråkigt humör, så jag begaf snart åter hem och blef hemma hela aftonen. Jag gjorde dock först en liten tur i graf kyrkan och steg upp i kapellet öfver den plats der Herren blef naglad vid korset. Detta kapell är åt höger och till venster der invid kapellet öfver den plats der korset stod mellan de bägge missdådarne. Till venster härom skall vara sprickan i berget; men jag såg den ej. Här uppe är äfven den plats der de tvänne förste christne Jerusalem Kungarne Gottfrid och Balduins sarkophager stått.[183] Nu stå de ej här – äro förstörda. Vandrade sedan litet om kring i den mer glänsande än verkligen vackra Grekiska kyrkan. Här är stor rikedom och stora skatter. Vår tids kyrkor måste bli lika privat rum. Den tid är förbi Gudi lof åtminstone för Protestanter då andakt kanske rättare förbländning, väcktes af guld och silfver granlåt. Satt hemma hela aftonen för mig sjelf vid mitt the och kom mig in i längtans tankar mer än ofta. Jag har nästan alldrig förr än här känt önskan och längtan efter en vän och reskamrat från mitt hem. Hade hela aftonen en särdeles glad och lugnt fredligt saligt stämning. NB

Mars 4. Gick ut före middagen en stund sedan det i morgon half mulna och halfregniga vädret klarnat af. Vandrade åter ut på sökan efter Konunga grafvarne och fann dem nu slutligen. Ingången till dem är en öppet stort sten brott hvaröfver kornesh med vackra prydnader af rankor och annat i upphöjdt arbete och till en del väl behållet. Vidare var jag ock ej derinne. Jag hade förr än jag han hit gjort en lång vandring åt NW. Jag följde härifrån vägen men steg snart ned i bädden af Josaphat och kom längs den förbi flera

vackra grottor och stenbrått till den Hel. Jungfruns graf, som äfven nu var stängd. Så äfven dörren till den härinvid belägna grotta, der Herren svättades blod, strök upp vidare förbi Gethsemane och dess tvänne hörn, det NO der Lärjungarne sofvo och det SO der Judas kysste Herren, gick längs nedersta sluttningen af oljuberget åter förbi Absalons graf och de derinvid liggande monumenter; steg åter något uppåt mot byn Silwan och vandrade genom denna underliga stad bestående dels af naturliga dels till någon del af menniskohand upphjelpta och till boningsrum inrädda grottor. Gatorna gingo än upp än ned än högt öfver husen än nedan om dem och så smutsigt här [var] förekom det mig dock renare än i de vanliga Egyptiska byarne. Men här lär det hufvudsakligen vara regnet som förorsakar denna större renlighet, ehuru dock i allmänhet folket här förekommer mig något snyggare och renligare än Egyptierne och Araberne. Vek sedan ned till källan Siloah. Här på Tophet på sluttningen af mons ✠ offensionis har man den härligaste utsigt öfver konunga trädgården, som nu består af små trädgårdsteppor tillhörande som jag tror byn Silwans fellaher. De stå nu i den härligaste grönska som syntes mig fetare och frodigare än till ock med i Egypten. Siloah källan ledes häröfver och dess sorl höres vida omkring. Drack ur sjelfva källan, hvars vatten är godt knappt märkbart saltigt. Vandrade småningom upp för den branta vägen längs Zion och hvilade mig ofta på än den ena än den andra stenen. Vandrade in genom Zions porten och förbi Armeniska klostret hem.

☙ *Mars 5.* Uträttade på morgonen mina små torg bestyr och gaf mig sedan ut på vandring utom staden för att undgå den tråkiga fredagsbönen. Vandrade längs Gihon dalen ned till Hjobs brunnen och följde sedan dalen längre ned åt Söder; men vände snart om till Siloah källan för att släcka min törst. Gick härifrån åter längs sluttningen af Zion och återvände sakta mak till staden. Vid Betlehem porten mötte jag flere Judiske pilgrimer, som kommo här an och mottogos af vänner från staden. Äfven jag gick in och spatserade här omkring vid tornet Hippicus[184] och betraktade en högst brokig mennisko skara hvaribland en tror jag Rysse i synnerhet länge ådrog sig min uppmärksamhet. Han liknade mycket en rolig bokbindar Gesäll i Hfors, lika putslustig och snuskig och fnuskig som han och lika originel. Jag har ofta gjort den observation att man bland lägsta klassen Mohammedaner alldrig finner så fnuskige menskor som i samma klass hos oss; äfven finner man ej särdeles originalitet och humor hos dem. Humorn tillhör blott den christna

religionen – ty grunden till humorn är ärlighet och charakter – tvänne saker som afgå Islam. En tråkig dag som vanligen alltid fredagen varit mig här – dessutom litet illamående i snufva.

Mars 6. Gick ut på förmiddagen och begaf mig efter vanligheten ut genom Betlehem porten och åt NW tänkte mig till Nebi Samweil,[185] men då jag frågade en arab här om vägens längd och fick höra att den var nära två timmar fann jag för godt att slå färden ur hågen. Samma Arab underrättade mig äfven att den Wali jag här de första dagarne besökt och hållit för Garrāḥ hette Ḳeimar och berättade mig med stor förtrytelse att han i går der sett [en] christen. Jag sade honom hvarföre dödade du ej honom? Han: och jag skulle vågat? han hade klagat för pashan att jag slagit honom eller pressat pengar af honom. Jag: och hvad skulle pashan ha gjort dig? Han: det minsta skulle han afhuggit mitt hufvud. Jag strök af förbi Garrah och kungagrafvarne ned till botten af Josaphat dalen och vandrade deromkring och betraktade de vackra grottorna och stenbrotten. Steg åter upp och begaf mig till staden: här satte jag mig i Benajots boda, der jag anträffade Sheikh Asʿad sysselsatt med att skrifva tarikh åt en af de hemkomne pilgrimerna. Jag satte här en lång stund. Begaf mig sedan till Grafkyrkan, der jag gick in och spatserade omkring. Jag kan ej neka det är mig förargeligt att se turkiske soldater och officerare stå här vakt och se Mohammedanske Jerusalem boar sitta vid dörren och röka och hålla uppsigt öfver kyrkan. Men så har den christna religionen här genom parti och sekt ⁂ stridigheter förnedrat sig att den troligen ej skulle kunna bestå om ej töm skaftet vore i en tredje opartisk dem alla lika föraktande mans händer, som begagnar den ena stridande parten mot den andra för att klå åt sig pengar af dem alla. Men hvilken religion i verlden är det som varit fri från lågheter? i sanning ej den christna. O skall den dag ej snart randas då menskligheten skall bli friad från alla skrockets nes- och nedrigheter! Man måste se den christna religionen här i Orienten och dess bekännare för att till någon del kunna förklara sig det förakt Mohammedanaren hyser för dem. Jag såsom de fleste franger här har oftast funnit Mohammedanaren det bästa sällskap och den bästa folksklass nämligen hufvudsakligen araben. Här ser man i allmänhet alle slags folk af Orientens Christne och hör alla deras språk; flere af dem har jag ännu ej lärt mig känna: i synnerhet förekomma mig obekante en slags tror [jag] Cirkassier och Armenier.[186] Gjorde en tur mot aftonen på Zion genom Judequarter. Som

det var i dag deras sabbat mötte jag dem mycket på gatorna så gubba[r]ne sjelfve som deras quinnor och barn i deras högtids kläder. Mig föll in Runebergs raissonement om Judarne. Det är ett i alla fall underligt men högst intressant folk. Mådde på aftonen särdeles illa i tämmeligen sta[r]k feber och en förfärlig hufvudvärk och svindel.

❧ *Mars 7.* Vaknade upp tämmeligen rask och frisk ehuru sömnen under första halfva natten varit ganska orolig. Satt i mitt fenster och såg utåt Olju berget och på folket som rörde sig på gatan. Gick ut kort före middagen och begaf mig förbi Siloah källan till den dermed i förening stående Maria källan ʿein ummi darag så kallad troligen för de många trappsteg som leda dit ned.[187] Begaf mig sedan uppåt Olju bergets Sydliga topp. Mötte öfverallt mycket Christne, som tror jag kommo från Bethania. Uppkommen på toppen såg jag nu hvad jag förr ej märkt Döda hafvets vatten som lyste i en vacker blå spegel. Med mina glasögon som jag hade med i dag såg jag det och den hämska trakten deromkring än bättre.[188] Jag satt länge och njöt af den vackra utsigten vändande mig än till hafvet än till den nedan om mig belägna staden, som härifrån ger en den vackraste prospect, än rundt omkring på det kulliga landskapet som nu stod i sin vackraste vårgrönska. Öfverallt under de stora Olif träden suto christne gubbar och familjer och jag fann nu såsom förr här trakten mera belefvad än jag varit van att se trakten omkring andra Orientaliska städer. Sedan jag mättat mig här af utsigten och det härliga vädret begaf mig åter ned och till staden. Hemkommen vid ʿaṣr fick jag besök af preussiske Consulen D:r Schultz som nu såsom alltid föregicks af sin ḳawas. Jag kan ej neka det jag fann mig något generad först att ta emot honom i mitt lilla smutsiga rum men som han var gammal Bursch som jag påminte jag honom att han troligen sett mången Burschen stube före denna. Så väl han öfver hufvud behagar mig kan jag ej neka det jag äfven hos honom tycker mig finna mycket af den tyska Läppighet och taslighet man så ofta finner hos detta folk. Han talade mycket om de scandalösa scener som skola så ofta förekomma här i Grafkyrkan mellan Latiner och Greker huru t.ex. en påsknatt här 300 personer blifvit i hjälklämde i trängseln – huru Pashan prejar och narrar sig till pengar af de särskildja christna secter – huru ofta händer under fastetiden att i synnerhet de Latinske munkarne ha sig ett blixt stormrus ✂ under sina gudstjenst förrättningar etc. etc. af skändligheter och scandalositeter [som] så ofta och i så stort tal här förekomma. Hvem skulle

vid dylika berättelser förundra sig öfver det förakt den i dylika saker så sobre Mohammedanerne i synnerhet den förståndige Araben fattat och hyser för den christne. Han talade vidare om det mockeri och det skäggskratt turkiska politiken och dess agenter Pasharne spela med de Europeiska makternas Consuler – om Consulernes egna fåfänga och afvoghet mot hvarandra – huru hvar och en af dem tycker sig stå Pashan närmast i ynnest etc. etc. af Europeiske mäns charakters låghet. Hvad är då den Europeiska bildningens öfverskrikna öfvervigt och Europas moral om blott helst *en* af dess söner kan finna sig smickrad af att få sola sig i en Turkisk Pashas gunst? Om han för den ger om ock blott ett gran af sin manna heder. Emellertid har jag ledsnat ut här och längtar hjertligen att åter komma ut i rörelse och bland ädlare menskor.

Mars 8 1847 måndag. Begaf mig ut genom Zionsporten och öfver Josaphat dalen uppåt bergen mellan Olju bergets Sydliga topp och Förargelsensberg på vägen till Bethania. Vägen var ganska lätt att finna och jag behöfde blott en gång fråga för visshetens skull tvänne fellaḥ quinnor. Fram kommen till den förfallna ruskiga byn fann jag snart Lazari håla som är väl uppbyggd och om kring byggd.[189] Jag fick nycklarne af en quinna och gjorde mitt besök hos Lazarus men jag måste tillstå med lika ofromma och prosaiska tankar hvarmed jag besökt här de flesta så kallade heliga ställen. Hela huset här dock var snyggt och rent hållet – förmodeligen tager Pashan ingen skatt af Lazarus och den måttliga snyggheten i hans hus torde ej eller kunne väcka hans lystnad. Mer än jag fröjdade mig öfver Lazarus graf fröjdade jag mig öfver den vackra fellah quinna och hennes vackra språk och att i allmänhet vara ett stycke ute på landet utifrån den tråkiga staden. Jag halft tänkte på att bege mig härifrån gerad till Jordan men tyckte dock ungefär 4 timmars spatserfärd blifvit mig nästan för sträng. Vände derföre åter jenast om. Måste som oftast hvila mig på den branta uppvägen för Zion. Här möttes jag med en fellah som gaf sig i samtal och berättade långa historier om härvarande Pasha och hans sätt att *ta* hvad honom faller på läppen. Af denne man hade han behagat ta 6 laster gräs tror jag hvilkas lägsta pris vore 6 piast och gifvit honom derföre 3 piast. Han pratade länge och fritt men lämnade mig slutligen. Det måste göra hvar och en ondt att se desse präktiga Araber i kroppsligt som andligt hänseende så rikt begåfvade af Herren stå under de usle erbärmlige Turkarnes piska. Men hur mången edel nation har ej i tiden haft samma öde! Spatserade litet omkring i staden i synnerhet på gården

utanför Graf kyrkan för att se på den marknad som der drifves alla dagar. Det är mera ett torg än en kyrkogård och i allmänhet den plats der största handel drifves här. Såg en vacker Grekiska som med sitt utom ordentligt fria väsende fångade mitt hjerta och mina ögon. Såg sedermera kort derefter några Europeiskor, som förlorade särdeles vid jämnförelsen och togo sig högst tåpigt ut i sina granna sidenkläder. Och så äfven mannen i Orienten: hvilken naturliga värdighet och manlighet finner man här hos turken, hos Greken hos Armeniern *hos* Araben etc. i jämnförelse med den styfve och rake Engelsman, den fnuskige tysken den lättsinnige fransosen och Italienaren. Men hvad är det mer? Orientalerns värdighet håller ej stång – han faller på knä för Pashan och kysser handen på en lumpen präst – och quinnan med all ⁂ skönhet och Guda gifna stolthet – hon är fal för några eller flera piaster. Här är dock den skillnad mellan dem och oss att här blott den gifta quinnan är fal alldrig den ogifta då fallet är tvärt om hos oss åtminstone i vår Nord – men nej i vår Nord är sällan någon fal – vårt fel och vår förtjenst är vår kärlek. – Är plågad dessa dagar af en elakartad böld som stiger upp på insidan af vänstra låret och försvårar min gång särdeles. En annan stiger äfven upp på ryggen.

☙ *Mars 9.* Hade besök af Sheikh Ismaʿil en af Alharams tjenare som förde mig om kring i Moskén och allt sedan varit min särdeles vän. Han är en af de månge gode sheikher som gör en hvarken godt eller ondt. Hans något långa besök blef dock till slut något tråkigt. Gick sent ut men som jag fann vädret särdeles hett och qualmigt vände jag snart åter om hem. Det är underligt nog att jag finner hettan här besvärlig; men det är vanligen här mycket lugnt. I dag kändes till ingen väderpust. Talade med Benajot om resan till Tiberias och han skaffade mig äfven en man; men jag ville ännu intet afgöra. Mera tråkig dag – befinner mig ej väl – tråkig och kraslig.

☙ *Mars 10.* Gjorde en spatserfart upp till Olju berget, der jag på dess topp satte mig att prata med en fellah. Härifrån njöt åter af den vackra utsigten öfver Döda hafvet, hvaröfver jag dock alltid ser en rök stå och öfver Kerek bergen och äfven öfver berget Fureidīs eller Frang berget, som jag väl förrut bemärkt i dess egna långdragna gestalt och ensamt som det står men förr ej känt det vid namn. Fellahen var ganska treflig och pratsam och beklagade sig som alla andre öfver Turkarnes orättvisa styrelse. Här

står äfven en gammal förfallande kobbe öfver som han sade 40 propheter: en annan öfver Soleiman Alfārsi.[190] Jag satt äfven en stund här i grafhvalfvet af Sheikh Alʿalami och jämnkade mig sedan småningom och långsamt när som oftast hvilande mig under olju träd. Är allt sjuk och illamående i snufva och hufvud värk. Min resa till Tiberias blir nu ej af. Har andra funderingar. Fick ej sömn under natten förr än mot morgonen. Loppor mycket.

Mars 11. Var i Alexanders graf och gick om kring i dess många vackra hvalf och grottor, som i allmänhet förekommo mig de vackraste jag här sett. Pratade här länge med tvänne gummor som suto vid sina aflidna slägtingars grafvar. Gaf förpenning åt en man att föra mig i morgon till Jaffa. På aftonen hos Consul Schultz der jag åt quälls vard och drack caffe.

Mars 12. Kort efter solens uppgång begaf jag mig på väg med några fellaher från Lidd – min lilla packning delad på tvänne små usla åsnor och jag sjelf ridande en tredje dito, ehuru jag ej hade legat mer än en enda. Vi gingo ut genom Jaffa porten men veko snart af till Damascus vägen; tågade förbi Wali Garrāḥ och öfver Josaphat dalen här. Då vi hunnit upp på den motliggande höjden passerade vi trenne män på en åker af hvilka tvänne höllo den tredje i kragen och tufflade om honom. Han kom dock just nu att lyckas slippa undan deras händer och tog till föttren af all makt. De tvänne andre satte efter honom och kastade på honom med stora stenar, af hvilka flera träffade den flyende skarpt. De råkade allt värre och värre i harm och låga och fradga nästan stod dem om munden; så äfven här den kufvade och quäste fellahen väl behållit sin arabiska ⁂ eller kanske rättare orientaliska charakter. De äro liksom tama lejon som lefva i fabeln fredligt tillsammans med mannen, men om de händelsevis se blod kunna de ej hejda sig och sin medfödda lejon natur. Desse tvänne män skulle säkert dödat den tredje om han ej fått ett godt försprång under det de upptogo och slängde stenarne så att han hann öfver vägen till en annan åker. Men öfver dit slängde de efter honom väldiga stenar då vi hunno fram och hejdade dem. Den efterstenade mannen hade måst lämna sin kapprock i sticket och det var vi som återtogo den. Ett stycke längre fram hunno vi den undkomne stenade och funno honom illa medtagen i synnerhet af ett stort blodsår i hufvudet af en sten som träffat honom der. Hela nacken var sölad i blod. Han föregaf sig vilja återvända härifrån till Jerusalem för att inför Pashan anklaga de tvänne männen. Sedermera erfor jag att emellan honom och de två andre [var] blod – att de voro af

hvar sitt motsatta parti Ḳeisi och Jemani[191] – och der blod är emellan olika Arabstammar, der är ingen barmhärtighet hos det annars särdeles barmhärtiga folket. Vi gingo öfver det här vanliga stark kuperade landskapet – berg beklädda med grönt dels gräs dels buskar och smärre träd och oliver. Hade Nebi Samuel till venster på ett nästan det högsta berg i hela trakten som vi sågo mest hela dagen till om kring ʿaṣr. Genast på eftermiddagen passerade vi de båda beit ʿōrun och en annan liten by samt en förfallen obebodd som min fellaḥ kallade med det vanliga namnet khirbe och sade blott bebos under alʿazīb. För öfrigt syntes såsom öfverallt i dessa trakter ofta quarlefvor af gamla hus och byggnader. Fellaherne voro som alle Araber pratsamme och skräflade oupphörligen med hvarandre. Jag såsom främmande med deras förhållanden hade föga att säga. Deras samtal gick mest om köp och handel med åsnor och om deras färder mellan Jaffa och Jerusalem och då och då om deras giftermål. Jag mådde ej fullkomligen väl – snufva och stark hufvudvärk ansatte mig. För öfrigt var vägen jämnare än man kunde vänta af det kuperade landskapet. Först omkring ʿesha kommo vi närmare staden Lidd. Här stannade de och läto sina åsnor beta i en hafver eller jag vet ej rätt kanske hvete åker – hvilket de äfven under stundom gjort under vägen – och då jag förebrådde dem derför och påminte dem om att detta vore ḥerām öfver dem ursäktade de sig med att hela verlden vore blott ḥerām fì ḥerām.[192] Det var fulleligen mörkt då vi hunno fram till Lidd så jag intet kunde se af denna by annat än att vägen och gatorna förekommo mig gå mellan trädgårdar och cactus häckar. Min fellaḥ förde mig i sitt hus och placerade mig der uppe på takterassen, dit han hämtade mig litet bröd och en på kål stekt sill som smakade förträffligt med litet sur mjölk. Sedan vi vid en matt lampa intagit tillsammans vår quälls vard lade jag mig genast till hvila; ty jag var tämmeligen trött och medtagen. Men hade knappt halft hunnit hvila ut förr än under natten min värd kom och väckte mig till fortsättande af färden. Jag kan sällan påminna mig så ogärna lämnat mitt nattläger så simpelt det ock nu var som

Mars 13 väl två eller tre timmar före solens uppgång. Utan omsvep och i största hast voro vi åter på väg en mörk ruskig morgon. Åsnorna betades åter tre till fyra gånger i åkrar, hvarunder vi lade [oss] på marken och togo oss en knapp orolig lur. Då det slutligen började litet dagas kunde jag först se det vackra landskapet hvaröfver vi färdades den frejdade Saron dalen. Hela denna väg hade gått öfver slätt land och alla berg hade

vi lämnat bakom oss. Vägen var en vacker fin sand och liknade vägarne hos oss – sådana jag alldrig förr sett här. Så långt ögat nådde var gröda – åkrar eller betes fält klädda i den härligaste och mäst mångskiftande grönska med blommor såsom våra – smörblommor och ringblommor etc. Landet var bland de vackraste jag sett och småningom började äfven hafvets svall höras öfver den morgontysta naturen och fåglar quittra i mångahanda melodier och jag vaknade ur min trötthet och allehanda hem minnen började spöka i mitt hufvud. Snart kommo in i de rika Jaffa trädgårdarne och här påminte mig de otaliga pomerans och citron träden som stodo med quistar lutande af den gula frukten och omgifna af tjocka taggiga cactus träd att jag var i ett annat land än mitt eget. Vid solens uppgång kommo vi in till staden öfver ett öppet fält eller torg der den lifligaste rörelse af handlande och vandlande menniskor åter påminte mig att jag trädde in i en sjö- och handelsstad. Jag tyckte äfven allt folk hade ett gladare och öppnare utseende än jag var van att se i det heliga Jerusalem, der hvar och [en] tyckes vilja gapa ur dig din religion och din tro. Gud bevare mig för alla heliga städer. Det är i sanning underligt att menniskan ej kan vara vän med någon annan än den som tänker lika i saker som dock ingen förstår – och som i sjelfva verket göra henne hvarken fröjd eller smärta och ej inverka hvarken på ära eller manlighet. Också frågade mig ingen här vid stadsporten hvarken efter pass eller packning – vi gingo ofrågade in i staden och funno mig snart härberge i ett Wekale in vid sjelfva Mosken. Som jag var sömnig och trött lade jag mig till hvila och tog mig en dugtig lur af flera timmar. Jag vaknade först vid middags adsan, steg upp och vandrade ut. Det första som förundrade mig var gården af vårt Wekale som utgjorde ett högst fult trapezium, dock med en stor jeu d'eau i midten, der hvar och en kunde hämta sig sitt behof af vatten. Äfven sjelfva byggnadssättet af Wekalen var fult och bestod uteslutande af blott små bodor i en jordvåning. Ofvan tills funnos inga rum såsom annors vanligt. Jag vandrade först i Moskén som bestod likaledes af ett fult trapezium med sneda ḳiblan. Gjorde en vandring i staden hvars betydligaste och bästa del är byggd på en ansenlig höjd med vid utsigt öfver hafvet och öfver Saron dalen. Till min förundran fann jag den i en vida mindre och ringare förstöring än jag varit van att se i synnerhet i Egypten. Men det goda byggnads materialet här bestående af kalkstens quader torde till en del äfven vara orsak dertill. Dock äfven här syntes fall och förstöring – i synnerhet såsom annorstädes

på gamla Moskéer – ej stor skada! – hvaraf man ofta här ser en inrädd till magazin, en annan begagnad till afträdes plats – en tredje till något annat eller alldeles förfallen. Äfven här som i nästan alla Orientens städer voro de Christnes quarter och hus de bästa. På gatorna fann jag mycket smuts utsopad ur gårdarne. Fatorna [*sic*] gå ofta i höga trappor branta och långa. Rundt om staden går en mur som till en del sköljes af hafvet. Hamnen är usel mellan stadsmuren och ett oftast af hafvet öfversköljt berg som sträcker sig längs kusten och här stryker något längre ut till sjöss lämnande sålunda en ganska smal öppning till hamn. Fartygen voro om kring 10 mindre tvåmastade fartyg, af hvilka flera med de vanliga tvänne trekantiga latinska seglen; tror jag, alla från Beirut. Manskapet tycktes ⁂ alla vara Araber. I hamnen var föga rörelse; mindre än på den öppna platsen på landssidan. Folket här är mycket uppblandadt af Egyptier i synnerhet den lägre klassen. De ha byggt sig kojor och hålla allt ännu på att bygga sig sådana på kusten utanför staden. Man ser mycket åter här den Egyptiska nässlöjan, som jag eljest ej sett i Syrien.[193] Den är dock på sätt och vis drägligare än den i Syrien och Turkiet vanliga duken som betäcker hela ansigtet då den förra dock låter ögon och, allt efter quinnans coquetteri, en del af ansigtet obetäckt.

Mars 14 1847 söndag. Begaf mig på morgonen i bad, som jag fann ganska väl inrättadt och bättre än i Jerusalem. Gjorde derefter en tur ut åt landet mellan trädgårdarne söder om staden. Steg upp på en kulle, der en Moḥammedansk Walis graf stod och hade här en vidsträckt utsigt öfver hafvet som svallade nedanom och hela Saron dalen längst i Öster begränsad af Judeas blåa bergsträckning och i Norr och Söder af sandig öken. Närmast mig af den vackra stora dalen hade jag Jaffas rika trädgårdar dels med rikare hvita byggnader dels med kojor och kyffen af Algebelijeh eller de arbetande Araberne. Jag steg sedan ned till hafsstranden och fann den full af uppsköljda snäckor, hvaraf äfven en stor del är incrusterad i den bergssträckning som går längs stranden uti hafvet. Hela den tid jag tillbragte här utgörande 5 dagar förgick mest med att spatsera mellan hamnen och torget utanför staden och den Arabiska Wali under hvilken jag dagligen tog mig ett kallt bad i hafvet. Jag fann hafsvattnet här nu betydligt kallare än jag funnit det i Akaba i Januari. På torget utgjorde den betydligaste handelsartikel Appelsiner Citroner och söta citroner jämnte Egyptiska månglerskor som sålde bröd och annat muns förråd. För öfrigt var det en samlingsplats för dagdrifvare som

jag, hvilka dels ströko omkring dels suto på marken eller stenar och rökte på sina persiska vattenpipor, hvaraf flere förseare funnos. Bärare af lakritsrots vatten erbjödo sin läskande dryck till stort tal och billigt pris. Caffet var högst dåligt allt Amerikanskt. Jemanisk böna finnes ej i dessa trakter så snart man kommer ofvanom Hebron och Ghazze. Min vanliga plats här var på en bruten väldig granitpelare som låg vid grafven vid stads muren. För öfrigt vederfors mig här den sällsynta lycka att ingen alls frågade mig hvarfrån jag var och hvad jag hade för afsigter. Jag fick vara fullkomligen i fred. Men det rum eller hvalf jag bebodde var förfärligt fugtigt så att sockret jag hade der halft smälte och mina fosforsstickor platt nekade ge eld. Också hade jag platt inga förnödenheter här vidare än en lerkruka till vatten och en lerpanna till eldstad hvilka båda nödvändiga artiklar jag här laggt mig till hvardera för ½ piaster och som jag sedan vid min bortresa lämnade åt Wekalets vårdare. Jag åt på torget hvad helst jag fann kebab och surmjölk och i synnerhet appelsiner, hvaraf fanns här till stor mängd och billigt pris, de största och bästa till 3 à 4 para stycket; således dock något dyrare än i Kairo. Också förekommo de mig här ej så goda som i Egypten deras skal äro här mycket tjocka och frukten är ej så söt; dock har den här kanske mera aroma och bouquet, såsom i allmänhet all Syriens frukt i jämnförelse med Egyptens. De äro här som jag tyckte den betydligaste export artikel. Dageligen fördes härifrån talrika åsnelaster till Jerusalem och Ramla och andra städer.

Mars 17. Wekalets wekil hade funnit mig en åsna och vid ʿaṣr ungefär gaf jag mig åter på väg. I vårt sällskap voro äfven tvänne tyskar. Vi gingo genom den vackra Saron dalen först mellan Jaffas trädgårdar och sedan oafbrutet mellan vackra åkerfält, der hög brådd stod i den härligaste gröda. Tyskarne som icke förmodade att jag förstod deras språk talade sinsemellan och den ene sade till den andre: was das wohl für einer ist der mit uns geht? Den andre: ja der sieht sich weder um noch spricht er ein Wort. Der ist einer von den ächten.[194] De gjorde vidare sina reflexioner om min kostym och på min kapprock igenkände de mig ej vara från Constantinopel – tyckte vidare att det vore intressantare om de skulle vara flere tillsammans, de kunde då ha mera att prata och ressonera. Aftonen var särdeles vacker utan sol; men en tyst lugn såsom man så ofta har en afton i Orienten. Efter knappa tre timmar kommo vi fram till Alramla och jag tog der in i ett Wekale, der jag på en Liwan i portgången fick tillbringa min första natt plågad och

biten af loppor dugtigt och hindrad från sömn af åtskillige Egyptiers prat till halfva natten, som alldrig tröttnade att berätta om sitt älskade Kairo och dess härrligheter.

Mars 18–19. Spatserade omkring mest utanför staden först mellan vackra trädgårdar och gröna fält. Min första promenad var ut till den hvita Mosken ungefär en knapp ⅛ mil utom staden.[195] Sjelfva Moske planen är en vid fyrkant ofvanpå hvilken plan nu synes blott en pelargång af en Moské, men nu hel och hållen förfallen. Denna gång går längs Södra sidan af planen. På den Norra står en stor ännu tämmeligen välbehållen Minaret; som dock ursprungligen förekom mig ha varit ett kyrkotorn: åtminstone har jag hittils ännu alldrig sett en Mohammedansk minaret i denna smak och af denna massiva byggnad. Jag gick här upp och fann byggnaden öfverallt uppförd med stor omvårdnad och trapporna breda gående rakt upp hvar och en afsats i rät vinkel mot den andra då Minaretens trappor vanligast ha spiral form. Blott högst upp var en spiraltrappa och jag nästan tyckte af [*sic*] den öfversta delen var en sednare Moḥammedansk till byggnad såsom jag tyckte mig finna detsamma på den stora numera ensamt begagnade Moskén i staden. Här uppe fann jag före mig en Orientalisk christen från Damascus, som en gammal gubbe satt här och rökte sin pipa och såg sig omkring. Han berättade att denna Moske fordom kyrka hade stått midt i staden, som sålunda fordomdags varit vida större än nu: vidare att staden till största delen varit byggd under jorden och varit mäktig och rik. Han började sedan questionera mig om mitt land och annat. Medan vi så suto och pratade helsade oss en uppträdande väldig man, en beduin fellaḥ med bössa och sabel. Han gaf sin förundran öfver den väldiga och starka byggnaden tillkänna med den försäkran att man nu i våra dagar ej vore i stånd att bygga en slik ej ens för 100 khazne. Utsigten och luften här uppe var utom ordentligt härlig och jag steg ogärna ner. I Nordwestra hörnet af plan står en liten Mohammedansk Wali koja helgad åt propheten Ṣaliḥ,[196] som i sin ynklighet stark afsticker mot den väldiga torn minareten. Vidare finnas här trenne särskilda troligen Grekiska kyrkor under jorden. De äro ganska väl behållna; men fulla af smuts och ingångarne dertill förstörda i tvänne så man måste klänga sig dit ned. De förekommo mig ej olika de hvalf som äro under Alḥaram i Jerusalem. Jag begaf [mig] sedan in i staden och gjorde här en vandring. Så förfallen och så i ruiner tror jag jag alldrig sett en bebodd stad som denna. Få voro de hus

som voro hela – de fleste af stadens folk bodde i ruinerna som tiden gjort af fordom troligen vackra och stora hus. Men hvar ser man att Mohammedanaren reparerar och hjelper upp det fallande? Såsom han går i sin söndertrasade skjorta utan att lappa den ända tills han kan få sig en ny, så bor han i sitt hus tills det faller öfver hans hufvud. Blott några få Christne tillhörande hus ⁂ och det Grekiska klostret voro i stånd och beboeliga de flesta öfriga ruiner utan tak – och kryphål och källaren som fordom troligen varit blott uthus. Ett stort tal af gamla Moskeer, hvaraf numera som jag tror blott en begagnad – de öfriga förfallna och ruiner begagnade till stall och fähus och annat. Den nu begagnade Moskén en gammal vacker Grekisk Kyrka[197] – stor och rymlig med två rader pelare i Öster och Wester hvardera raden tror jag af 8 pelare. Här såsom i Jaffa fanns Meiḍa som saknas i Jerusalem. Staden var för öfrigt full med smuts, tvärtemot Jerusalem. Deremot var det Wekale, hvari jag bodde ovanligt snyggt och jag bebodde här ett nästan det snyggaste och vackraste rum jag ännu under min resa lyckats få bebo. Torget var deremot högst dåligt förseddt. Man försäkrade dock att en stor del af folket flytt af fruktan för indrifvandet af skatten som nu just för sig gick. Den andra dagen af min härvaro gjorde jag en tur ut till Nebi Danial ungefär 1¾ timma utanför staden. Här står ett litet af de vanliga Wali husen med kupol. Nu hade man laggt här in ett stort förråd af kalk. Invid är en liten usel by bestående såsom vanligt till stor del af grottor. Vägen hit gick oafbrutet mellan vackra åkerfält. Jag hann jämnt tillbaka till fredagsbönen. På aftonen accorderade jag med en mekāri att i morgon föra mig till Jerusalem. Gjorde min lilla liquid med Wekalets vårdare, som i dricks och hyr pengar erhöll 3 piaster. Han var nästan den förste man jag ej här kommit i gräl med vid en liquid och likaledes nästan den förste som var nöjd med sin drickspenning. Han kysste min hand och bad mig oupphörligen då jag i Jerusalem gjorde min farḍ bön i Haram bedja för honom till Herren om satr och rizḳ alaulad. Han hade hela tiden hållit mig för och kallat mig Derwish och uppenbarligen ansett mig för en from man. Han var ock en af de bäste och hjelpsammaste Khan tjenare jag träffat på.

❧ *Mars 20.* Redan före solens uppgång blef jag väckt och skyndad till afresa. Som jag nästan ingenting hade med mig och jag dessutom redan föregående afton inpackat detta föga, hade jag nu blott att gnugga sömnen ur mina ögon och bege mig å väg. Jag kastade min lilla packning på

en åsna som väntade mig jämnte dess drifvare vid porten och snart befann jag mig utom staden. Jag hade egentligen legat en boricka[198] och man hade på förhand i går afton aftiggt mig hela legan 12 piaster, ehuru jag nästan alltid beslutit för mig sjelf att alldrig på förhand erlägga den hel och hållen. Men jag låter alltid narra mig och håller alltid allt folk för ärligt ehuru jag så ofta under mitt lif blifvit öfvertygad om motsatsen. Man försäkrade mig att borickan vore längre fram på vägen på bete och att då vi hunno dit jag skulle utbyta åsnan mot den. Detta var dock osanning och jag fick låf att rida min åsna ända fram till Jerusalem. Under vägen sade mig min ledare att man under natten efter det man uppgjort legan med mig, hade sålt den boricka, som var bestämd att ridas af mig; men detta var troligen en osanning äfven. Den ledare jag hade med mig var en ung gosse om kanske 18 år, en af ett större sällskap Mekāri som kommo från Aleppo, nu uppehöllo sig i dessa trakter dels för att handla och sälja sina ök, borickor och hästar och åsnor, dels ock för att förtjena på legor af de många Christne som nu färdas mellan Jerusalem och Jaffa och andra orter här. De bära alle den syriska half turkiska drägten och äro ett eget mellanslag af menniskor hvarken fellaher eller beduiner, bosatte såsom min ledare sade, hufvudsakligen i Damascus men under hela sitt lif oupphörligen på vägar, förnämligast mellan sist nämnda stad och Konstantinopel. Till Baghdad sade han dem ej gå. Han var en treflig hygglig ung man och af ett särdeles vackert fritt utseende. Hållande mig för en lärd sheikh bad han mig lära sig deras böner och alla ceremonier och läsandet dervid. Han försäkrade sig icke känna detta och sade sig alldrig gjort sina honom åliggande böner. Jag lärde honom några af de kortaste surer som han dock till någon del kände förrut och hvad knäböjningar och andra ceremonier beträffade låfte jag lära honom dem om han skulle komma till mig i Jerusalem. Vi voro en stor karawan hufvudsakligen Christne, ridande dels borickor dels hästar dels åsnor. Äfven några quinnor voro med oss. Vi hunno snart öfver Sarons dal till Judeas berg och det starkt kuperade landskapet här. Vägen gick oupphörligen öfver starka höjder och waʿar vida mer än den andra Lidd vägen, hvarpå jag rest till Jaffa. Blott en gång gjorde vi halt på morgonen för att intaga vår frukost. Vi höllo på en grön betesplan mellan åkrar och hvar och en satt med sitt sällskap och uppdukade hvad de hade. Blott jag var ensam vid mitt tarfliga mål af bröd och ost och fikon och appelsiner. Dock delade jag mitt mål med min mekāri, som tvärt emot Beduiners vana, blott med trug

kunde förmås att emotta den lott jag gaf honom. Resor här äro i allmänhet högst prosaiska i jämnförelse med de i öknen – så äfven folket i jämnförelse med beduinen. Vi kommo förbi åtskilliga förfallna byggnader på vägen och äfven åtskilliga byar; från hvilka barn kommo oss till mötes med vatten eller mjölk. Men min mekāri kände vägen och ställen ej bättre än jag. En by kallade man darb ghosh. Den var vackrare och i bättre stånd i allmänhet än vanligen byarne här. Längre fram kommo vi förbi Kalonia byn knappa två timmar från Jerusalem och i god tid före solens nedgång hunno vi fram. Här frågade man nu vid stadsporten efter tedskere hvilket man uraktlåtit vid mitt första inträde i denna stad. Jag visade dem min tedskere från Consulatet i Kairo och karlen höll den upp och ned och lät mig passera sedan han i sin visdom funnit den riktig. Jag hade tämmeligen vunnit målet med min resa att nämligen kurera mig från snufva och hufvudvärk som ansatt mig i Jerusalem. Jag hade nu blifvit fri från bäggedera åkommorna; men i dess stället hade 5 elaka bölder börjat visa sig på ryggen omkring veka lifvet ock korstrakten som besvära mig.

Mars 21–22. Fult väder med regn och köld och en förfärlig dimma. Höll mig derföre mest inne. Blott mina små torgbestyr förde mig litet ut och till äfventyrs gjorde jag äfven någon liten promenad utom staden. För öfrigt har jag ledsnat på den heliga staden och längtar efter förändring. Underliga hemtankar med längtan och ljufva minnen börja nu spöka omkring i min hjärna, sedan jag hittils varit tämmeligen fri från slika griller under hela den tid jag varit borta hemifrån. Kan dylikt ha något att betyda och syfta på möjliga omständigheter som timat hemma?[199] Detta skall tiden utvisa.

Mars 23. Då vädret på eftermiddagen klarnade litet upp begaf jag mig till Consul Schultz och tillbragte några timmar i sällskap med hans Cusin och hans studiekamrat en Theolog från Preussen som vistas här för att lära sig Arabiska. Tog här Wellsteds resa to the City of the Caliphs[200] och njöt i allmänhet åter af Europeiskt sällskap så mycket mer så som detta i allmänhet är det bästa jag funnit i Orienten af den sorten. Hemkommen förde min Tyske rum granne i Wekalet ett förfärligt väsende i sin fylla och en stor mängd folk af dem som bo här var samladt i hans dörr och dref spektakel med honom: det gjorde mig ondt att se en Europe begäckad och utspektaklad af sådant pöbel pack som desse. Men hvad var att göra? Den fulle förtjenar ej bättre. Orientalaren är dock i flera fall noblare än vi. Äfven detta

pack af Kopter och Christne kunna ej förneka sin medburna Orientaliska noblesse och dess spektakel och gäck med den tyske Trunkbollen var ädlare än i dylika fall hos oss. ⁂

Mars 24 1847 onsdag. Begaf mig på morgonen sedan jag intagit mitt caffe ut på promenad ut genom Jaffa porten, passerade de många tiggare som alltid här sitta längs vägen, träffade ihop med en fellah beduin med trenne ganska vackra kameler som beklagade sig ej ännu smakat Guds lön i dag. Jag gaf honom en söt citron som jag hade tagit med mig och erhöll af honom derföre de hjertligaste tacksägelser. Han väntade här på sitt eftervarande sällskap och bad mig sitta med honom tills det skulle anlända; då ville han sätta mig upp på en af sina kameler och vi skulle gemensamt bege oss till beit laḥm. Ehuru det var en treflig gubbe med underligt skarpa drag ej särdeles vackra, fruktade jag måsta sitta för länge och begaf mig ensam på väg. Kom litet på afväg; men på en stig visad mig af några fellaher åter till rätta. Mötte mycket folk som kommo tillbaka från Betlehem af dem särdeles Ryssar och Greker. Jag kom förbi Klostret Mar Elias som ligger på en stor höjd och skådar öfver hela trakten.[201] Här är en cistern, der ur alle vandrare släcka sin törst. Så äfven jag. Fortsatte vägen ned till Rachels graf,[202] hvaröfver en Mohammedansk ḳobba, hvartill nyckelen är i Musulmäns förvar från Betlehem. Här äfven en brunn. Nu i stället för att ta till venster Betlehems vägen tog jag miste till höger och kom fram till den lilla byn beit Gāle, som jag tog för Betlehem ehuru det förekom mig underligt att jag inga kloster såg och blott en högst liten kyrka, som var stängd. Gossarne i den invid sjelfva kyrkan belägna skolan underrättade mig att man omkring ʿaṣr skulle öppna kyrkan till Gudstjenst. Som det nu först var om kring middagstid och jag således hade länge att vänta gjorde jag en tur omkring i staden som jag allt höll för Betlehem. Jag fann den som de flesta andra i dessa trakter förfallen och ruskig, gatorna gående ofta under låga långa hvalf fulla med smuts. Inga bodor och intet caffe. Gick ned till brunnen; der och på vägen dit såg jag många särdeles vackra quinnor. Trakten är vacker mahlerish liknande den af Betlehem. Tillbakakommen till staden satte jag mig på den öppna platsen eller torget utanför kyrkan. Karlarne som suto här gåfvo sig nu i samtal med mig frågade hvem jag var och hvar från jag kom etc. Jag frågade dem [i] min tur om deras Meḍāfa etc. Under samtalet frågade mig en om jag varit i Betlehem. Förundrad öfver en slik fråga gjorde jag

genfrågan om då denna stad ej just vore Betlehem. Nu blef snart allt upplyst; man visade mig Betlehem som syntes härifrån och jag hade gått felt. Dock jag tyckte det i dag numera var för sent att gå till Betlehem och vidare hinna Jerusalem och tillbringa natten i Betlehems Meḍāfa ville jag ej. Jag beslöt således att directe återvända till Jerusalem och lämna Betlehem till i morgon. För öfrigt sade man mig att i denna by platt inge Moḥammedaner funnes alla vore Christne af Grekisk trosbekännelse. Jag kom på en genare väg tillbaka till Elias klostret och i god tid före solens nedgång tillbaka till Jerusalem.

Mars 25. Begaf mig något bittidare ut sedan jag hemma tagit mig en mindre sats engelskt salt och druckit mitt caffe. Gick raka vägen till Betlehem som nu var full af gående och kommande. Framkommen till staden gick jag genom torggatan fram till Klostret och Kyrkan men ej in,[203] gick förbi åt Öster uppåt en kulle. Här passerade mig en gammal Grekisk munk med en äldre grekisk quinna. Den förre talade till mig på Turkiska de vanliga helsningarne och som han såg särdeles vänlig ut följde jag det gamla paret. Vi kommo snart till en liten byggnad, vid hvilken tiggare suto. Vi trädde in och jag fann huset vara byggdt öfver en grotta med en lång öppning i taket liknande en skorsten. Af en Rysk pilgrim och pilgrimska som nu just gjorde här sitt besök erfor jag att ✠ det skall vara den grotta hvari Jungfru Maria 40 dagar sutit gömd under mordet på Betlehems gossebarn. Här var liksom ett Capell nära nog i form af en Engelsk kamin, hvari en lampa brann och framför hvilken de fromme pilgrimerne nu gjorde knäfall och kyssningar. Jag var styf i ryggen. Härifrån gick jag nedåt för berget i riktningen af den lilla byn beit suḥūr följande det Ryska pilgrim parets steg och frågade mig af åtskillige fellāḥer vägen till det så kallade Alrawāḳ eller grottan, deri Herdarne hvilat och blifvit uppväckte och underrättade af Engeln om Christi födelse. Fellāherne som såsom andre togo mig för Muslim upprepade oupphörligen hvad jag hade att göra här och jag fick dem ej till tystnad förr än jag vresig sade dem: hvad angår det Er? De höllo mig för en Maghrabi.

Annors blir jag vanligast hållen för en Khalili h.e. innevånare för Hebron – och i Jaffa i synnerhet ansatte mig alle som hade Kameler med frågan om jag ej hade laster att forsla till Jerusalem och tilltalade mig med: Hej ja lkhalili.[204] I Almedina blef jag hållen dels för Maghrabi dels för Bokharabo och ofta har jag blifvit hållen för Syrier och turk och Gud vet allt hvarför jag fått passera. Det var en knapp ½ timmas väg till grottan på

platsen af hvilken fordom tycktes mig ha stått byggnader eller kanske någon kyrka. På en ungefär fyrkantig plats syntes murar och förfallne byggnader och inom stodo Oliver. I midten af platsen låg sjelfva grottan dit man steg ned på trappor. Grottan var i form och inrädd till en liten Grekisk kyrka. Jag träffade här i samtal med mitt Ryska pilgrimspar. Mannen hade varit i Egypten och på Sinai och kände Timofejeff om hvilken han frågade mig.[205] Jag börjar åter vinna liten färdighet i Ryskan. De hade med sig till Cicerone en af Betlehems Christne som ehuru styft och tjockt gjorde sig förstådd på Ryska. Allt folk i allmänhet i Jerusalem och andra trakter här kunna göra sig förstådde på många språk. Man träffar flere Araber här som handla med Turkar Greker och Ryssar hvar och en på dess språk och göra de häri ett eclatant undantag från Araber i allmänhet, som sällan lära sig annat än sitt eget faṣiḥa språk. Presten för grottan som bor i beit suḥūr hade följt Ryssarne hit för dem för att öppna kyrkan. Han stod förundrad då han hörde mig tala med Ryssarne på deras språk och underlät derföre ej att efteråt fråga mig hvem och hvad jag var. Jag upprepade för honom min vanligen i dylika fall här begagnade berättelse att mina förfäder kommit från Bokhara bosatt sig i Ryssland och att jag der blifvit född och fostrad; men sedan längre tid slagit ned mina bopålar i Egypten. Det är underligt nog men jag blir genast förtrolig med den som talar med mig Arabiska och det var nästan först sedan jag händelsevis en längre stund talat detta språk med Consul D:r Schultz som jag tyckte mig bli rätt egen med honom och glömma att han var tysk. Men bruket af tilltalet Du i detta språk och dess öfriga barnsliga ursprungliga enkelhet är väl en orsak härtill. Presten berättade mig att hela hans hjord var af den Grekiska confessionen ehuru ingen förstod det Grekiska språket. Gudstjensten hålles på Arabiska. Då jag nyttjade uttrycket ḥenna brukligt hos Beduinerne i stället för det här brukliga Iḥna = naḥnu tog han fast deri och sade detta vara brukligt i Öster hos Araberne.[206] I anledning häraf berättade jag honom det jag varit i Negd och vänt mig vid det der brukliga språket. I anledning häraf började han tala om Wahhabiterne och mente som alle andre här och annorstädes att de voro ett gudlöst folk som ej kände och ej erkände Jesus. Jag invände att de bekänna honom [vara] en prophet som alle andra propheter; men han svarade kort om godt: de känna honom ej. Jag mente månne [du] eller jag känner honom bättre!! Jag återvände nu samme väg jag kommit uppmanad af presten att uppnå det Ryske sällskapet på det ej fellaherne i

byn skulle ta sig friheten plundra mig. Det är underligt att något ⁂ slikt äfventyr alldrig händt mig på mina vandringar och att jag alldrig förstår att frukta derför öfvertygad som jag blifvit att folket här i allmänhet äro mycket spökrädde i ogjordt väder. Jag upphann dock snart sällskapet och fortsatte med dem vägen allt under prat på Ryska. Åter uppkommen till staden gjorde jag mig ett middagsmål på Appelsiner och torkade fikon, hvilka gå särdeles väl tillsammans. Derefter gjorde jag ännu en vandring kring staden som jag fann smutsig och ruinig som andra dess systrar. Men vackra quinnor såg jag här till stor mängd. Sedan vandrade jag in i Kyrkan genom en den lillaste dörr under hvilken jag dugtigt måste kröka mig. Men allt så kyrkor som hus äro mer eller mindre fästningar. Sjelfva kyrkan är stor och vacker i Grekisk styl. Blott taket med blottade sparrar ville ej rätt behaga mig åtminstone först, ehuru konstfullt sparrarne och bjälkarne voro laggde och hopfogade. Kanske vid oftare betraktande jag funnit tycke derför. Allt behöfver tid att afgnugga första behagliga eller obehagliga intrycket. Choret som är skildt från sjelfva skeppet med en vägg, är stort och ståtligt och kanske enklare än vanligt i Grekiska kyrkor och derföre just vackrare. Under Choret är sjelfva grottan dit man nedstiger med nakne fötter eller strumpor och de Christne äfven med bart hufvud. Hela grottan är belaggd med marmor och upplyst med ett stort antal lampor som sprida dock blott ett högst matt och svagt sken så att föremålen ej väl kunna särskiljas och ses. Sjelfva capellet öfver födelseplatsen var äfven här i form af en engelsk kamin. Till höger härom är ett ingående hörn af grottan der äfven ett kapell står. Medan jag var här kommo just några gamla quinnor att göra sin andakt här utropande ja ʿumri ja ʿumri[207] och föllo ned till knäfall och kyssar. Jag är rysligt förhärdad – ej allenast kunde jag hvarken här eller i grafkyrkan förmås till knäfall och andakts utgjutelser utan äfven kan jag ej förmå mitt hjerta till from enthusiasm på dessa heliga platser. Jag går kall omkring och roar mig mera öfver pilgrimerne, dess olika utseenden och språk och uppförande än öfver sjelfva ställena. Ute i kyrkan kom jag i prat med en den styggast fule pojke om 18 år jag kan påminna mig här ha sett med litet plusigt röda kinder och små ögon och rätt ett svinsyne. Han hade mycket att göra för att få ut min trosbekännelse och kunde ej begripa hvad fört mig hit då han fick slutligen rätt på att jag var Moḥammedan. Då jag kom upp från grottan fann jag chordörrarne låsta ut till kyrkan och Grekiske munkar färdige att börja Gudstjenst i choret.

Men en af dem kom och öppnade mig en dörr med den finaste artighet med ordet tafaḍḍal oaktadt han visst var öfvertygad det jag var Moḥammedan. Hvad är all vår Europeiska salon belefvenhet mot den naturliga medfödda artighet man öfverallt finner här hos Österns söner. Jag var nu färdig att bege mig tillbaka till Jerusalem; men som jag kände mig något trött sökte jag efter en åsna att hyra. Då jag dock ej fann någon måste åter bege mig å väg till fots såsom jag kommit. Vek af till Rachels graf, der jag på framvägen funnit en stor mängd quinnor församlade troligen till Zijaret; men nu voro alla försvunna utom tvänne som halade vatten i sina säckar från brunnen. Jag drack från deras lederämbare. De voro vackra i synnerhet den ena och bragte min annars ock nu under så lång tid heta blod i starkt svall. Medan jag stod och pratade med flickorna kommo några Ryska pilgrimer med sina quinnor hit att dricka. De hade eget dricks kärl en liten trädskål med sig och en i synnerhet af quinnorna var särdeles rädd och månn om att vattnet skulle vara rent och fritt från stoft och dam. Jag nämner detta blott emedan det nu föll mig i ögonen – förr skulle jag hemma troligen burit mig åt på samma sätt. Lämnade ej utan svårighet och först efter långt släpande och dröjande de tvänne vackra flickorna och fortsatte min väg till Jerusalem, dit jag hann i god tid före solens nedgång. Jag kände mig något trött af min promenad och besvärad af mina många små bölder som stiga upp på ryggen på korset.

Mars 26. Ett litet skafsår på ena stortån efter de två föregående dagarnes promenad höll mig inne tills närmare middagen då jag begaf mig ut för att uträtta mina små torgbestyr. Derefter begaf jag mig till Alḥaram och gjorde min fredagsbön i Alaḳṣai i en ganska stor och talrik samling af Muslim. Här förargade mig folkets prat under Gudstjensten och att man tillåter halfnakne ⁂ eller uttrasige Derwisher gå omkring och tigga under sjelfva khoṭbe. Sedan bönen var slutad strömmade de fleste af folket dels upp på muren dels utom Maria porten för att se på folk som i dag begaf sig ut till Nebi' Musa att fira hans fest.[208] De voro pompöst följde af militär och turkar och annan tross och oändlig var skaran i synnerhet af quinnor som suto och stodo på höjderna för att gapa. Ett litet regn skrämde folket och en del af de turkiske soldaterne tillbaka till stadsporten; men de sednare blefvo tillbakadrifne af en turkisk Officer. Tåget tycktes sätta sig i rörelse och bege sig å väg; men jag ides ej vänta utan begaf mig tillbaka till staden. Gjorde i min ledsamhet och ensamhet några små turer dels i dels utom staden och

kom i god tid hem och kockade min quälls vard. Slutade derefter Wellsteds resa, som förekommer mig nästan mera lik en roman än en resebeskrifning. Den arme fan hade mycket att utstå om allt är sannt som han berättar. Huru hufvudlöst han gaf sig ut utan pengar och utan kunskap om språk! Men han var Engelsman – och detta ger en mod och förtröstan att alldrig bli lämnad i sticket. – Man för nu ett förfärligt väsende i vårt Wekale, så tyst och fredligt det ock först var. Men nu ha alla rum blifvit fulla af pilgrimer 4 till 5 i hvarje rum och man sjunger och pratar nätterna igenom. Åtskilliga regn skurar under dagen och natten.

☙ *Mars 27.* Hade besök af Sheikh Asʿad vid middagstiden som satt och drack caffe här och läste i en af Hariris Meḳāmāt.[209] Han tyckes vara i allmänhet lärd nog i synnerhet för denna stad der i allmänhet dock måste vara brist på böcker och lärde. Han roade sig med att göra frågor af mig, som jag dock fulleligen väl kunde besvara. Han frågade mig äfven om Ryska språket, som han tror vara mitt modersmål. Det har jag funnit att en som är fulleligen mäktig detta språk väl och bättre än kanske någon annan Europe kan ge sig ut och få passera för Muslim i synnerhet i dessa trakter. Sedan han lämnat mig gick jag ut och spatserade omkring. Det var i dag stark trängsel till och omkring grafkyrkan. Mötte en man en fullkomlig Beduin som tiggde. Då jag frågade hvem han var upplyste han mig om att han var en af de Christne Alkorak[210] och då jag visade mig tvifvelaktig om hans christendom gjorde han korstecknet. Han jämnte andre af sina stadsbröder hade af fattigdom och dåliga tider i deras stad, förorsakade af knapp skörd, blifvit tvugne fly sitt hem och komma hit att tigga. De ämnade sig nu ut till beit Gāle för att lefva i Meḍāfa:n. För öfrigt ser jag bland de många pilgrimer som nu äro här åtskillige som jag ej alls känner igen hvarken på deras utseende eller deras språk. I synnerhet faller mig i ögonen en sort som jag tror vara Syrier; men de tala ej Arabiska – ett eget underligt språk som jag platt ej känner igen.[211] Jag ser en christen Abyssinska med Grekiska quinnor, hvars språk hon talar, som alldeles fångat mig. Vandrade omkring i Judarnes quarter hvilkas sabbat det var i dag – såg en jude quinna som kom mig att stanna förbluffad öfver hennes skönhet. Dock kanske de vackraste quinnor ser jag här bland fellāḥ quinnorna. De många tallösa vackra obeslöjade quinnor jag stundeligen och dagligen ser upphetsa högst obehagligt min heta blod. – Fann mig tvungen något restaurera min knappa garde rôbe så

fördömdt knapp min kassa ock är. Fattigdomen är ingen fröjd i något land. Ser numera många Engelske Tourister som stryka omkring. Jag kan ej säga huru fult allt förekommer mig hos dem. Deras kläder, deras utseenden deras manér i synnerhet. O vae O vae den stund då jag måste åter tillbaka till de Rödhåriges och Blåögades land!!! Och dock huru mycket kärt lockar mig dit med Siren stämma! ⁂

Mars 28 1847 söndag. Gjorde små vandringar i staden i synnerhet omkring Graf kyrkan der i dag var en förfärlig trängsel. De fleste buro i sina händer färska palm quistar, hvars friska spedt gröna blad voro flätade på det konstfullaste till kronor och allehanda figurer. Genom den lilla porten som leder till Kyrkan gick en evigt utgående ström och det var blott sällan den inströmmande kunde slå sig fram. Fult väder med små svaga regnskurar tvang mig dock som oftast bege mig hem. Fick bud efter mig till Consul Schultz; der jag fann bref och pengar från Köchler från Kairo; men inga bref hem i från. Satt en stund och pratade här om åtskilligt bland annat äfven politica. Han är dock en äkta Preussare görande anspråk på hvad han kallar fin fransysk bildning och med en god portion af den Eitelkeit som han alltid förebrår så mycket hos Européer. Äfven hos honom det hos alla Nordtyskar vanliga föraktet och skrattet öfver Österrikaren, som de med sitt lärde bokspråksdialekt och, som de sjelfve tycka, med sin finare verldsmanna bildning, kalla råe för deras naturliga Gutmüthigkeit. För öfrigt är han väl hemma i åtskilliga saker; men är ock särdeles mån om att visa det. Kom öfverens med en fellaḥ att [han] i morgon bittida på sin åsna före mig till Alnebi' Musai och vidare till Jordan dit i morgon den vanlige christne pilgrims karawanen skall dra ut. Långt prat och prut förr än jag kunde få honom att gå in på den af mig bestämda summan af 15 piast. Hela natten nästan ingen sömn; min preussiske granne kom hem med ett dugtigt skott och sedan det vanliga spectaklet var slut med folket, stängde han sig in i sin kammare och ensam som han var började han med de förfärligaste eder fördömma sin gamle kamrat, som nu mera ej infinner sig här. Sedan han så fort farit någon timma började han sjunga sensibla tyska stropher. Portvaktaren på gatan, tror jag, Egyptiske kopter svarade och härmade honom; men lika omöjligt nästan det är för en Europe att eftersjunga en Orientalisk i synnerhet Egyptisk melodie lika omöjligt är det Orientalaren att få fram en Europeisk. Scene nu mellan Preussaren och hans härmare. Härefter åter ett soliloquium och åter sång.

Det var de mest theatraliska scener under hela natten som kommo mig än att skratta än att harmas öfver sömnen de betogo mig.

❧ *Mars 29.* Bittida i sol uppgången kom min unge fellaḥ och väckte mig. Jag förbehöll mig att dock först få dricka caffe, hvilket jag ock genast derföre berädde mig. Sedan gåfvo vi oss på väg ut genom Davids porten och förenade oss snart med den Christne Pilgrimskarawanen som nu höll på att tåga ut, följde dem till Alʿāzirijeh, hvarefter vår väg tog af till höger till Alnebi' Musai.[212] Vi kommo snart ihop med folk i synnerhet fellaher som liksom vi ämnade sig dit och följde än det ena än det andra partiet; ty vi skyndade oss om dem alla. Vägen gick öfver ett vanligt vackert palestina landskap med vackra åkrar tills vi längre fram kommo in i kalkbergstrakter med öknelandskap och djupa sanddalar, i hvilka längs branterna fellaherne roade sig med att vältra stora stenar. I dessa sednare trakter hade vi som oftast från höjderna utsigt öfver döda hafvet och dess blåa spegel yta och de underliga höga och låga berg som omgifva det åt alla sidor. Det var äfven nu fritt från den vanliga rök och dimma som jag oftast från Jerusalem sett ligga deröfver. Efter omkring ⁂ 5 timmars väg som jag tillryggalade mest till fots hunno vi fram till platsen helgad Moses minne. Sjelfva byggnaden är rektangelformig omsluten af en yttre mur. Mellan denna och de inre byggnaderna är en omkring gående gårdsplan för de besökandes åsnor och andra ök. Sjelfva byggnaden består af åtskilliga små hus och bodor etc. byggda omkring en fyrkantig stenlaggd plan, i hvars ena hörn ligger en liten Moske med bredvidstående hvalf, innehållande en vanlig Moḥammedansk sarcophag omhängd med ett skynke af grönt siden utbråderadt med sentenser i hvitt silke. Sjelfva denna sarcophag är ovanligt stor men en af de vackraste jag sett här. För öfrigt är allt i förfall och gående med stora steg till ruin såsom hela Islam. Folket som voro här till besök hade placerat sig i bodorna och alcoverna som gå längs gårdsplanen och hvaraf flera voro begagnade nu till caffen. Flere hade äfven uppslagit tält på höjderna omkring och bodde i dem. För öfrigt voro här flere små handelsmän som från Jerusalem troligen hämtat hit ut lifsförnödenheter och torget var väl nog försedt. Jag gjorde här min zijaret och kort derpå min middagsbön och begaf mig sedan ut på de närmaste höjderna att skåda ut öfver Döda hafvet som man sade mig vore härifrån ungefär blott ½ timmes väg. Det såg ock härifrån helt nära ut; men de höga bergen och djupa dalarne som ligga emellan göra vägen

väl dubbelt längre. Jag hade stark lust att gå ner till stranden och ta mig ett bad; men man skrämde mig för Araber och vägen, hvilket dock ej hållit mig tillbaka om jag blott haft något sällskap och om jag ej hvarje stund trott mig böra hålla mig färdig till aftåg. En fellah som jag rådgjorde angående vägen kunde omöjligt ej förstå hvarföre jag ville besvära mig denna väg för ett bad i synnerhet då jag på hans fråga förklarat att jag var ren från en sådan smuts som enligt hans religion fordrar total badning. Man vill ofta dö af förargelse åt desse menskors apathie. För öfrigt var hela denna trakt högst ofruktbar och torr och platt intet grönt syntes till. Det är oftast fallet med Mohammedaner i synnerhet Araber att de välja sina platser till nöjen och förlustelser ej i det gröna utan i sand och berg, der oftast ingen annan än de kunna trifvas. Jag förfriskade mig med caffe bōri och några appelsiner under det jag gick omkring och såg på folket som trängde sig in i den lilla Mosken och der gjorde sina böner, hvilka äfven quinnorna förrättade. Allt ankommo nya skaror af besökare bestående till största delen af fellaher. Men jag vet ej det ligger något tungt öfver Mohammedanernes fröjd här; och den lustiga glädje man ofta träffar hos Beduinen, söker man förgäfves här. Men heliga andaktsöfningar äro ej de som kunna sprida fröjd. Jag blef snart mätt på lifvet här och som min fellah funnit några af sine kamrater som ämnade sig till Alriḥa beslöt jag att följa med dem. Vid ʿaṣr således begåfvo vi oss härifrån i följe med två andre fellaher med tre åsnor. Vägen gick ungefär ännu en half timma öfver bergen tills vi hunno den slätt som här breder sig ut mellan jordan floden och de berg som på ett betydligt afstånd derifrån gå i Wester om den. Här kommo vi ner till ett äkta Egyptiskt eller Arabiskt climat och jag njöt rätt af värman åter. Fältet var här tämmeligen torrt och kalt men snart kommo vi till buskrika och gräsiga trakter. Efter omkring en god timma kommo vi till platsen der de Christne pilgrimerne hade lägrat sig en öppen vid plats vid randen af en små busk skog bestå- ende af större buskträd som man här kallade doma men som jag tror är nubḳ träd med en liten rund frukt, hvars smak är fullkomligen lika den af äppel.[213] Vi betade här våra åsnor och åto sjelfve af denna frukt som dock ännu ej var väl mogen. Platsen som karawanen valt var vacker särdeles afstickande mot de platser Mohammedaner välja i slika fall. För öfrigt var sjelfva folkmassan ej särdeles stor och antalet af tält litet åtminstone jämnfördt med karawanen vid ʿArafat hvaraf denna utgjorde knappt en tiondedel. Torget och lifsförnödenheterna voro knappa i

alla afseenden till och med i jämnförelse med hvad fanns i Alnebi' Musai. Men det var de Christnes fasta och torde detta vara orsaken härtill. Blott på ett ställe såg jag att brännvin och spirituosa säljdes. Som aftonen nalkades sökte jag mig en lägerplats till natten för mig och min fellah. Vi valde den väl under ett träd in vid det lilla vattenflöde som rann här; gjorde upp vår eld och intogo vår quällsvard och kokade vårt caffe. Men knappt hade vi druckit vår första kopp förr än den turkiska patrouillen kom; hvars råe officier med hojt och sabel hot körde oss bort från vår plats. När skall verlden en gång komma så långt att den ingen militär behöfver? eller om detta är omöjligt när skall den lära sig den artighet som den franske soldaten äger? Vi flyttade oss nu litet upp på fältet bland skaror helt nära tälten af några Européer som voro här och gingo omkring och fnuskade och gapade på den brokiga skaran, som ej kunde hålla sig från småskratt öfver deras finurliga frangiska utseende och uppförande. Patrouillen slog nu en cordon omkring hela platsen och roliga vakt paroler upprepades oupphörligen från soldat till soldat. Aftonen var en af Österns härligaste aftnar med nära nog fullmåne och jag sof nästan ingen blund. Den ene efter den andre kom på besök till vår brasa än för att värma sig än för att tända pipan och Frangernes betjent för att koka caffe åt sina herrar. Han satt hela tiden och skällde på dem, kallade dem svin så som alle deras bröder och beklagade sig öfver deras sjuka att resa. De skulle i morgon bege sig till Mar Saba och Betlehem sålunda lämnande talaren ingen tid att hvila sig. Han var en af de gemene Egyptiske betjenter som taga goda pengar af Frangerne och bestjäla dem och sedan skälla på dem på ryggen. Nedrigare folk än desse Egyptiske Frang drängar och dragomän har jag knappt sett i verlden. För en kopp caffe och några rökar från min pipa medan han satt hos oss tvang han mig att emottaga en pipfylla från hans tobakspung då han gick bort. Några raketer kastades från Turkiska militärens tält och några bössskott [*sic*] lossades här och der af Greker; men för öfrigt gick allt mycket tyst och stilla starkt contrasterande mot det förfärliga skrål och buller som ägde rum vid ʿArafat. Det oaktadt fick jag blott några minuter en högst orolig slummer, då genast efter middnatt

❧ *Mars 30* det blef rörelse i hela karawanen och hvar och en började göra sig färdig till uppbrott. Vi kokade dock i allsköns ro vårt caffe och sedan vi druckit det gjorde vi oss äfven färdige och begåfvo oss fram på fältet bland de förste som ridande hvar och en sitt ök stodo färdige

till aftåg så snart de ridande arabiske soldaterne dertill skulle ge tillstånd. Väl en timma stodo vi här och betydligt längre hade de öfrige stått här och väntat. Slutligen rörde sig de ⸗ främst stående fackel bärarne och ryttarne sprängde fram och hopen följde dem i spåren. Det var en högst obehaglig trängsel som nu uppstod i den halfmörka natten, hvar och en försökande att hålla sig bland de främste. Som oftast stannade de förutsprängande ryttarne och hejdade den framskyndande hopen och häraf uppstodo högst obehagliga tillbakasvallningar. Först sprang jag till fots vid min åsna men fann snart det var bättre att sitta upp. Vägen gick först öfver den slätt hvaröfver jag kommit hit från Alnebi' Musai men vek sedan af öfver låga bergshöjder, der färden blef ännu vida svårare. En kort stund före solens uppgång gjordes halt invid Jordan floden, hvars strand här var tämmeligen hög. Längs den låga sluttningen gick man ned till en liten sandbank som sköljes af floden och på hvilken pilgrimerne göra sin tvagning och sitt bad. Här var nu högst lifligt på stranden. Hvar och en så quinna som karl klädde af sig de kläder de buro och togo på sig en badkostym, bestående än af en enda långskjorta än en kortskjorta och korta byxor. Så costymerade gingo de ned på sandbanken och doppade sig några gånger i floden låtande dess vatten väl skölja hela kroppen. De fleste hade äfven något eller flera plagg med sig att tvätta i det heliga vattnet. Floden var här, det enda ställe hvarpå jag sett den, högst smal efter mitt ögonmått ungefär kanske 4 famnar i bredd; dess vatten högst grumligt grått stötande något i hvitt. Stränderna ofvan och nedan om denna plats voro utomordentligt vackra fullbeväxta som de voro med ofvan nämnda busk träd nabḳ som hängde sina quistar och grenar i dess vatten. För öfrigt var trakten omkring och den öppna plats hvarpå karawanen stod ett fult hedland med uttorkade taggbuskar. Som jag ingen bad kostym hade kunde jag ej ta mig badet utom det att jag i den kyliga morgonen hade platt ingen lust dertill. Jag roade mig blott med att se på den rörliga skaran som trodde sig göra en Herren behaglig handling i detta bad och aftvå sina skulder med denna grumliga flods vatten. En går till Mekka och tvättar sig i Zemzems klara om ock bittra vatten en till Palestina för att två sig i Jordan – en pickar sig vid en graf en annan springer omkring ett gammalt fult tornlikt hus och kysser en svart sten. Hvem är klokare af de två? Allahu aʿlam.[214] Sedan jag en liten stund sett på tvagningen gick jag tillbaka till min åsna och skred med den framåt på fältet för att få vara bland de förste då det åter skulle bära

af. Emellertid hade nu solen gått upp och sken med den klaraste glans öfver den fromma skaran som nu uppkomne ur det kalla vattnet stodo och skakade tänder under det de åter afklädde sin badkostym och utbytte den mot den smutsiga omgång de först afklädt sig. Sin våta badkostym och andra kläder och skynken de till äfventyrs tvättat i floden packade de ihop och stoppade in eller hängde de upp dem på buskar för att torkas. Men vackra visor äro ej långa. Pilgrimerne tillåtes ej jag vet ej hvarföre, att stanna här vid floden längre än en knapp timma, då allt börjar skynda och fjäska till återfärd. Jag kan ej begripa hvarföre de ej stanna här åtminstone större delen af dagen. De hade så väl här kunnat göra sitt byke som de sedan gjorde på lägerplatsen och hvar och en skulle under ett längre dröjsmål kunnat bada sig här efter hjertats lust. Men i dag åtminstone fingo vi ej dröja här längre än ungefär en timma då återtåget anträddes i större maklighet och hvar och en mer efter eget behag än på dit färden. Då vi slutligen hunno tillbaka till lägerplatsen kände jag mig särdeles trött och jag lade mig under en buske till hvila. Jag insomnade snart en god och tung sömn och vaknade först vid middagstid af ett sällskaps af Armenier sång och prat på deras klangfulla persiskan i organ och ord något liknande språk. Sedan jag en stund halfvaken lystnat ✂ på dem kastade jag mig upp och gick till torgs för att stilla min hunger som emellertid börjat röra sig. Jag gjorde ett ovanligt dugtigt mål på bröd och oliver och ḥelāweh, och drack derpå en kopp caffe vid en bōri. Härefter gjorde jag en promenad af omkring ¼ timma till byn Alriḥa. Det gamla Jericho som nu ligger i der [*sic*] förfärligaste ruin;[215] en grushög hvarpå nu folket uppbyggt sina usla låga kojor. Sjelfva fästningsborgen ligger i ett dylikt förfall med blott halfva väggar. Dock trakten var grön och vacker rik på fikonträd och vattnad af ett litet flöde från ʿein Alsulṭan som skall ligga åt Wester under bergen. Tillbakakommen till lägerplatsen gick jag omkring mellan tälten och folket. Hela platsen var nu förbytt till en torkningsplats för byke och alla buskar och träd voro fullhängda med tvättade kläder att torka i den heta solen. Större delen af byket var gjordt i det lilla vattenflöde som strök här förbi och som var högst uppgrumladt och smutsigt af öken som beständigt och på alla håll gick deröfver och uppgrumlade det. Alle hade nu uppvaknat från den lur de tagit efter tillbakakomsten från Jordan och det var rörelse och lif. Jag hade i allmänhet tråkigt platt ensam som jag var och var glad att finna sällskap i en Beduin sheikh från Alghōr som en lång stund satt och pratade med mig

och slutligen då han gick bort tiggde af mig en dugtig näfva tobak. Aftonen tillbragte jag som i går vid min brasa och mitt caffe, och hann knappt ta mig en lur förr än jag vid middnatt

Mars 31 1847 onsdag väcktes af karawanens förberedelser till uppbrott. Jag hade i dag platt intet att bryta min fasta med hvarken caffe eller annat och torr i strupen och med en liten snufva som jag ådragit mig här troligen af Döda Hafvets fuktig[het] kastade jag min ringa packning på min åsna och begaf mig å väg. Det dröjde ej länge förr än karawanen satte sig i rörelse. Vägen gick öfver bergstrakter ofta med trånga pass hvari trängseln var högst besvärlig och farlig. Natten var oändligen mild med det klaraste fullmåns sken; men blef något kyligare i den mån vi stego upp för bergen. Min åsna var trött och jag måste allt som oftast stiga af och gå till fots, hvarvid jag staplade i stenarne som jag ej kunde se i månens villande sken. Så var färden högst besvärlig trött som jag dessutom var af natt vak. Närmare Alʿāzirije gick solen upp öfver oss och bittida på morgonen hunno vi fram till Jerusalem, der en lång skara af hvitslöjade quinnor suto längs höjderna vid bab sitti Marjam för att emottaga och begapa så väl de intågande Christne pilgrimerne som de Mohammedaner, hvilka allt ännu tågade ut till Alnebi Musai. Jag tog dock visligen en annan väg och tågade in genom Zions porten. Hemkommen satt jag mig att skrifva svar till Koechler i Kairo och förde sedan brefvet till Schultz, der jag lämnade det åt hans Ḳawas. Härefter begaf jag mig åter hem och tog mig en lur som räckte ända närmare solens nedgång.

April 1. Gjorde små turer i staden, der trängsel är högst betydlig af pilgrimer och annat folk. För öfrigt tråkig dag – ingenting anmärkningsvärdt. Börjar på alfvare längta bort härifrån. En gammal Engelsk gråskäggs gubbe går omkring och fnuskar med sin Egyptiske dragoman ⁂ bärande sin herres sin Cicerone bok och han sjelf bärande sin gråa hatt i handen.

April 2. Satt länge hemma och förargade mig öfver en af de långa ledsamma långfredagar jag haft i mitt lif. Gick sedan ut efter middagen och fann till min förundran att alla christna bodor voro öppna och föga afseende hades på högtiden. Gjorde en liten tur utom staden. På aftonen begaf mig till Cons. Schultz der jag fann en Effendi Arab från Jafa en ḳāḍi eller något dylikt af förnämare man. Som jag gaf honom Selām helsningen

tog han mig genast för Muslim och frågade om jag var Bokhara bo, hvilket jag bejakade. Han frågade nu på Persiska om jag talade detta språk och vi talade nu litet härpå. Till min lycka var jag vida mäktigare detta språk än han och han fann snart för godt att gripa till sitt modersmål Arabiskan. Han var en äkta stor stolt Arab visande halft sitt högmod så mot vår värd som mot mig. Jag försökte visa honom å min sida att jag ej alls senterade detta. Han lämnade oss dock snart och jag bad nu Cons. Schultz om åtskilligt, hvari allt han efter sin stora väl vilja visade sig villig att göra mig till viljes. Jag tänkte stanna här quar på egen inbjudning till quällsvard som jag fann mig ganska trefligt i sällskapet som nu blifvit ökt med hans Cousin och den andre Preussaren som vistas här; men medan vi suto i förstuguquisten som vätter utåt trädgården infunno sig trenne andre Tyskar som jag ej kände och äfven ej förekommo mig särdeles treflige; hvarföre jag snart steg upp och gick min väg. Gjorde min quällsvard på gatan med 4 ägg och litet salt och begaf mig derefter vid solens nedgång till Kyrkan, der hela dagen igenom varit stor trängsel af folk. Jag kom just i läglig tid för att se kopterne göra sina ceremonier omkring den sten hvarpå Herren blifvit tvättad och derifrån vidare vid grafven. Man mässade och mumlade och buro stora fula taflor fullklåttade med rödt och uppburna i form af fanor. Gjorde turer och vandringar i Grafchoret och Grekiska Kyrkan derinvid och fann öfverallt fullt med folk som vräkte sig långutsträckta på golfvet karlar och quinnor om hvarandra somliga packade på hvarandra som sillar den ene stödjande sitt hufvud på den andres rumpa. Här emellan Turkiske soldater i stor mängd med sina gevär för att hålla ordning – pojkar och karlar som sprungo omkring med vatten för de törstige och mera afsides män som suto och rökte sin ḳaljan. Stank af smuts orenlighet och skit gjorde luften förfärligt quaf i förening med oset af de otaliga lampor, hvarmed i synnerhet den Grekiska kyrkan var illuminerad. Jag har sett många i synnerhet Mohammedanska Moskeer missbrukade och förvandlade till handels och samlingsplatser men så van helgad har jag alldrig sett en helgedom som denna ansedd för den heligaste i Christenheten. Man påstår att under denna natt skall mycken otukt och horeri bedrifvas här – den som sett den lösaktiga skara som i afton vräkte sig här, finner det ej otroligt. Jag hade önskat få se Katolikernes komedie af Christi korsfästelse som skall framställas fullkomligen theatraliskt; men utom det att jag ej visste om detta redan för sig gått eller ej hade jag ingen lust att

stanna här. Med upprördt sinne och ett äkta Mohammedanskt förakt öfver det förblindade folk som på detta otuktiga vis trodde sig dyrka Herren, återvände jag efter ungefär en timma hem der jag länge satt i mitt fenster och förgick mig i mån skens tankar. ⁂

April 3. Jag har nu sutit så länge här att jag hunnit till den punkt som stundom förr under min resa att jag längtar af hjertats grund bort. Hemma trifs jag ej och då jag går ut vet jag ej hvart jag skall ta vägen och skyndar mig åter hem. Jag fördref min dag högst tråkigt tills aftonen då jag vid solens nedgång begaf mig i kyrkan dit nu strömmade allt folk. Dock var det ännu just ingen eller föga trängsel; jag gick öfverallt omkring obehindradt. Man höll just på att tända lamporna och folk låg öfverallt omkring och sof mellan skarorna som vankade af och an. Gick snart åter ut och begaf mig hem. Gick sedermera efter ungefär 4 timmar vidare i Kyrkan, der allt nu var i illumination, som dock spred blott ett ganska matt sken vida under det vi ha i våra balsalar. Mässor voro nu i rörelse och trängseln stark. Gjorde en tur rundt omkring och i Grekiska Kyrkan som glänser och glimmar utan att vara vacker. Begaf mig åter snart ut och hem. Hvad mig föll i ögonen var att hvarken gården af kyrkan eller vägen dit var på något sätt upplyst: i den trånga gemena porten och längs de långa trapporna var totalt mörker. Detta är nu i sanning brist på takt. Vid middnatt hörde jag ända till mitt rum skriket af Christos anesti och begaf åter för tredje gången till kyrkan.[216] På vägen mötte jag nu mycket folk som kom ut och begaf sig hem. I kyrkan var nu mera lif men på långt när ej så som jag tänkt mig det och allt anständigare än jag trott. Den Grekiska elden såg jag ej och i allmänhet intet af all den styggelse och förargelse alla böcker och alla menniskor så förfärligt skrika om; men troligen blott derföre att jag ej var tillstädes då detta för sig gick. Så gärna jag ock är ett vittne till alla burleska scener och denna här i Graf Kyrkan gick mig förlorad så jag kan dock ej neka att jag på sätt och vis är nöjd med att ej dermed ha ökat de många obehagliga intryck jag haft i Graf Kyrkan af Orientaliska Christna och deras plumpa sätt att i den dyrka sin Herre.

April 4. Allt folk i nya eller åtminstone sina bästa kläder. Häraf troligen tog äfven Mohammad sitt påbud för sina anhängare att klä sig i nya kläder vid högtiden förnämligast efter Ramaḍān fastan såsom de Christne efter sin långa fasta. Man ser folket stå och spy på gatorna och äfven i vårt Wekale är det förfärliga afträdesrummet fullt med spyhögar emellan

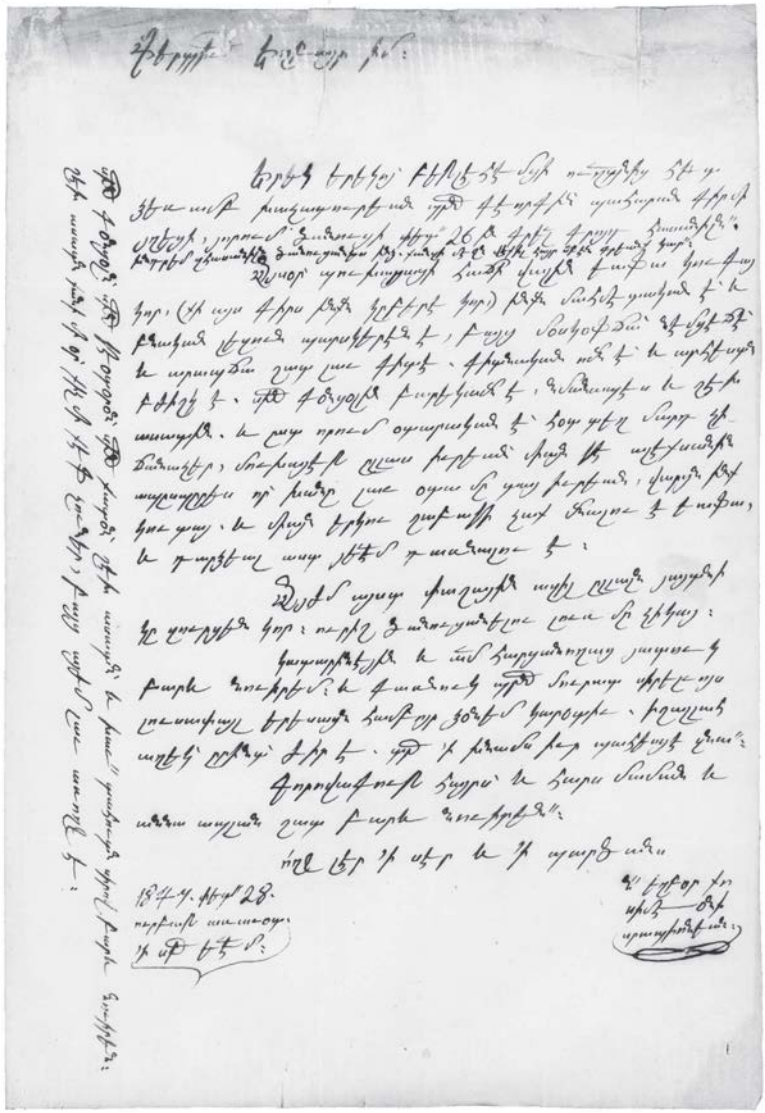

Rekommendationsbrev till Wallin skrivet på armeniska och daterat 28 februari 1847 i den julianska kalendern, som motsvarar den 12 mars i den gregorianska. Brevet är skrivet av Simeoni Sarapian i Jerusalem till sin bror Muradian i Jaffa, och han ber brodern ta hand om ”Ḥājj Wallin från Buchara, som är muslim. Hans modersmål är persiska men han talar även moskviternas språk och tyska samt utmärkt arabiska. Han är en stor lärd, till sitt yrke läkare.”

skithögarne. För öfrigt är lifvet mycket tystare än man kunde tänka vida mer än jag sett i Petersburg dessa dagar.[217] Blef antastad på gatan af den gråskäggige fellah gubbe, med hvilken jag för några dagar gjorde sällskap från Alnebi' Musai till Alrīḥa och frågad af honom om jag vore sinnad resa bort härifrån. På min bejakan härpå följde han mig hem och såg min packning. Jag gaf honom litet bröd och kokade honom caffe och blef han derföre mig särdeles välbevågen. Vi kommo öfverens att han nästa thorsdag skulle på tvänne åsnor föra mig till Nazareth. Gubben behagade mig mycket och det var de enda trefliga timmar jag haft hela dagen som han satt här och drack caffe och rökte. Det är fan gifvet, men jag finner sällan mera nöje i annat sällskap än det af bönder och beduiner. Ett alldeles förfärligt skrål i vårt Wekale af sångare: hvar och en gnolar sin melodie och bilda de sålunda tillsammans en concert vida förfärligare och gällare än man hör i en öfningsskola af Musikanter. I går afton hade en ung hygglig Mohammedan gosse kommit till mig för att låna skriftyg. Jag gaf honom slutligen efter flera consultationer och då han högeligen beklagade sig öfver de Christne, hvaraf Wekalet var fullt och som intet lånade, litet bläck i en dålig kopp och en god ḳelam. Han tackade på det ödmjukaste och villa lämna sin jacka i pant, hvilket jag dock med Occidentalisk ridderlighet afslog. Han har ej hämtat det lånta tillbaka och hämtar det ock alldrig.

April 5. Rörelse och stoj i hela staden af utdragande Pilgrimer. Äfven häri göra Mohammedanerne tvärt om vid sin pilgrimsfärd till Mekka. De anlända just jämnt till sjelfva ceremonierne, ofta just samma dag de dra ut till ʿArafat och först efter slutade högtidligheter slå de sig på handel och förlustelser i Mekka 2 eller 3 veckor. De Christne Pilgrimerne ankomma de fleste till Jerusalem i början på fastan och tillbringa hela denna tid här, hvarunder de se sig omkring, uträtta sina affärer och uppköpa sina minnes saker från den heliga staden för sig och sina hemma varande vänner och sedan Påskdagen och dermed den egentliga helgen är slut dra de genast tillbaka. Man ser öfverallt stora hopar af Kameler, hästar, mulåsnor och åsnor dels lastade dels toma dra af och an inom och utom staden. De fleste bege sig till Jafa. Bodorna af de Christna äro stängde äfven i dag och de tyckas mest inom hus fira sin helg. Judarne deremot vandra mera omkring och sitta äfven i det gröna utom staden. Jag hade förfärligt tråkigt och blott längtar bort. Gjorde små turer utom och inom staden, som redan nu börjar

se folktom och öde ut. Dertill hett. Blef anmodad af en Egyptisk Christen att skrifva ḥegāb eller på annat sätt curera hans hustru som ehuru gift med honom redan 6 år alldrig kommit i välsignadt tillstånd. Han är bror till Ṣbāḥa min granne, som tyckes hålla mig för en särdeles andemäktig man sedan jag skref hennes lilla flicka en hegab. De Christne äro häri ingalunda mindre fördomsfrie än Mohammedanarne. Orientens folk äro alle barn, och deras särskilda religioner förorsaka häri ingen eller obetydlig skiljnad. Underligt är att de Christne häri tyckas ha mera förtroende till Mohammedanske skriftlärde än till sina egna. Sednare på aftonen infann sig den ifrågavarande quinnan i egen person och aftäckte sin slöja på sin svägerskas uppmaning för att visa sig. På aftonen då jag drack mitt the och händelsevis gick ut genom dörren fann jag tvänne fellah quinnor sitta bredvid dörren och begära af mig en dryck vatten. Jag bjöd dem in tillika med det lilla barn de hade med sig och förfriskade dem med vatten och quarstoden af min quällsvard, då de på min tillfrågan försäkrade sig vara hungrige; och vidare jag gaf dem natthärberge i min lilla kammare. De voro från Beit Gala.

April 6. På morgonen syntes staden från mitt fenster alldeles öde och tom, blott i Wekalets port stoj och skrik af folk som hyrde ök till afresa. Gjorde i min ledsnad en liten tur till byn Silwan och satte mig på en sten på Judiska begrafningsplatsen i skuggan att hvila. Här höll jag på att somna; ty större delen af natten hade jag ej sofvit. Begaf mig tillbaka till staden och träffade ihop med Ismaʿin gubben jag hyrt att föra mig till Nazareth. Han underrättade mig att vägen till Jaffa dessa dagar varit osäker; brodren till Abo Ghōsh nämligen hade för att hämnas sin broder som jämnte andre fellah blifvit förd i fången skap till Constantinopel, hållit an de till Jaffa återvändande Pilgrimerne och tvungit dem att vända om. Så hade Ismaʿins resa till Jaffa blifvit uppskjuten tills morgon och derföre vår affärd härfrån till fredagen. Härpå ville jag dock ej gå in och vi slogo råd åt alla håll huru vi skulle ställa oss och han få tillbaka de 10 piaster han sade sig gett de Christne till band på sig. Saken blef slutligen uppskjuten till morgon. Vid ʿaṣr gick till D:r Schultz [som] hade något bestyr med att visera Tyske Gesällers pass. Af dem en som sägande sig vara nödställd begärde någon hjelppenning af Consuln; men blef sträft och med nog korta och ogina ord afvisad. Häri finner [man] ofta större hygglighet hos Orientalaren än hos Europen, som oftast ej just väger de ord, hvarmed han afvisar tiggaren. Lämnade här

25 stycken af 5 franc för att lyftas hos hans bankir af mig i Bejrut. Lämnade honom böcker tillbaka jag haft till låns och begaf mig hem till mitt rum, på hvilket jag nu blifvit utledsen.

April 7 1847 onsdag. Gjorde en liten vandring från Davids porten till Jungfru Marie porten och satte mig här och der under vägen att hvila. Luften var het och qualmig och öfverhufvud högst obehaglig. Hem kommen vid middagen fick jag bud efter mig till Cons. Schultz för att underskrifva vexel brefvet till Heald på Bejrut. Under det jag satt hos honom hade han besök af åtskillige Tysk snuskar för deras pass etc. Consul red sin höga häst emot desse och visade en helt annan sida än den jag varit van att se hos honom. Anmäldes så tvänne Engelsmän. Consuln steg upp drog på sin väst och sin halsduk och slätade dammet från sin rock – Jag skrapade på foten och gick bort, hvarmed han nu ej syntes obelåten ehuru han förr krusat och bett mig bli sittande. Han understundom småler åt min Tyska, i hvilken jag nu ofta kommer att sätta ett arabiskt ḥ i stället för ett tyskt ch, kallar det originelt och tror sig dermed säga mig en compliment. Det är fan hvad Engelsmän dock ha med sig för en respect öfverallt – troligen ej oförtjent. Det kan dock ej vara blott deras pengar som förskaffa dem denna aktning. För öfrigt tråkigt som vanligt. Jag längtar nu blott att komma bort.

April 8. Fult väder. Stark NO vind med molndiger himmel hotande med nederbörd, men ej kommande dertill. Uträttade små bestyr till resan hufvudsakligen bestående i uppköp af min lilla vägkost. För öfrigt mest hemma hela dagen. Lagade mig till aftonen en köttsoppa, hvars like jag knappt kan påminna mig ha smakat. Jag har gjort jätteframsteg i kokkonsten på den lilla tid jag varit nödgad vara min egen kock. Kokade mitt sista the som jag haft med mig från Kairo; det ypperliga gröna the hvarvid jag för mig sjelf haft så mången treflig afton.

Georg August Wallin

Brev

28–30 april 1845 – 25 juni 1847

Till G. Geitlin
Dalāgha 28–30/4 1845

Original saknas, publicerat som ”Magister Wallins resa i Arabien”, *Finlands Allmänna Tidning* 283–287 (1845).[218]

Jag sitter nu på ett högt berg och skådar öfver den stora dalen Tih, med en Bedawi, sofvande vid min ena sida, och å den andra en Bedawi-gosse, som tittar nogsamt på huru jag skrifver. Vi hunno hit fram i går Söndag, den 20 April, efter 9 dagars resa genom öknen. Såsom jag i mitt sista bref från Kairo skref, gaf jag mig på väg ifrån denna stad den 11, men fick ligga hela dagen ungefär ½ mil utanför staden och vänta på min Bedawi, som, sedan han fört mig dit, återvände för att hämta vatten och foder åt kamelerne. Detta räckte ända till aftonen och jag satt i solhetan, utan skygd, samt skulle i hvarje annat fall och läge varit nära att spricka af harm och otålighet; men jag tyckte nu, att otålighet ej anstod mig, vid början af en resa, under hvilken säkert många större svårigheter komma att möta mig. Sednare på eftermiddagen ankommo till samma ställe en militär och en Bedawi, färdige att resa till Akaba, der den förre, vid återkomsten från en vallfart till Mekka, lemnat sin hustru, för att helas från en vrickning i nacken, som ett fall från kamelen hade förorsakat henne. Snart ankom äfven min Bedawi, och då började man krångla tillsammans: rådplägningen slutades så, att jag skulle följa med militären och hans Bedawi samt ännu en till, hvaremot min först lejde Bedawi skulle blifva qvar i Kairo. Så vida utsigt nu yppades för mig, att på ungefär 5 dagars kortare tid komma fram, hade jag ingenting deremot, och sedan ännu allehanda blifvit bestyrdt af våra Bedawi, begåfvo vi oss vid sol-nedgången på väg, men hunno ej långt, förr än vi gjorde halt vid en nattlägrande karavan, som kom från Suez. Här hade jag en högst rolig afton, den första jag tillbragte i öknen och bland Bedawi.

Man åt och pratade här rätt muntert, och först efter midnatten började hvar och en att breda ut och jemka sin bädd på öknens sand. Det är sällan jag sofvit så lugnt och roligt och på en så god bädd. Detta har jag sedermera för hvarje natt erfarit, och i sanning afundas jag ej den, som hvilar på eider-dun i sitt rum, blott jag får hvila på den mjuka sanden och under denna herrliga himmel. Följande dagen var egentligen den första af resan. Hvad jag på förhand mäst fruktat, var ridten på kamelen, hvilken så mången resebeskrifvare förklarat fordra lång tid af inöfning. Till min lycka fann jag mig genast hemmastadd på kamelryggen och allt förekom mig rätt beqvämt. Kanske var orsaken härtill, att jag de sista tiderne i Kairo, då min Shekh öfvade mig i Koranläsningen, enligt hans uttryckliga föreskrift, vant mig att med hufvudet och kroppen runka takten till min läsning. Denna runkning går i alldeles samma takt, som kamelens skakning i dess gång. Vi färdades sålunda, ungefär ifrån solens uppgång, i vår makliga, oföränderliga kameltakt, till omkring kl. 10–11, då vi åto vår frukost och drucko vårt caffe i särdeles stora portioner, samt hvilade ungefär två timmar, under det kamelerne fodrades utur tornistrar eller betade öknens glesa och torra örter. Efter par, tre timmars rastande uppbröto vi åter och fortsatte färden till nära solens nedgång. Så gick den ena dagen efter den andra i ett evigt enahanda. Men öknen har något eget, mäktigt imponerande, som förhindrar all klagan öfver ledsnad, all otålighet. Man kommer här till ett förunderligt tålamod, och jag vet i sanning icke, att jag en enda stund under hela resan haft ledsamt. En ökenfärd har i många afseenden likhet med en hafsresa. Man för allt sitt med sig; ty på vägen finnas inga gästgifvaregårdar och inga brunnar, och har man icke med sig någon, som hittar vägen, är man förlorad. Det blåser äfven i öknen en frisk vind: åtminstone hade vi nu vanligen en temligen stark N.O. eller N.tO. under hela vägen, och en natt växte den till storm, som tvang kamelerne att stadna emot vår vilja och oss sjelfva att stiga af och söka skygd emot flygsanden. Denna storm var väl icke af de häftigaste, men den hade ock föga eller nästan intet af det förfärliga, som man vanligen tillskrifver Samum. – Jag var i början högst obelåten med att få en militär oeh [*sic*] Turk till min följeslagare; men fann snart, att han var helt annorlunda, än hans vanliga gelikar. Han var ock till börden Kurd och hade länge vistats i Egypten, så att han blifvit fullkomligen nationaliserad. Sålunda blef min resa på allt vis angenäm, och långt ifrån att den, genom sina mödor,

skulle hafva förorsakat mig trötthet eller ledsnad, blef den snarare för mig en förfriskning. Huru skulle man också ej känna sig frisk i öknens friska luft och dess doft? Det är väl icke det etheriskt fina doftet af vår Linnæa,[219] ej heller det friska af våra gran- och björkskogar, men en stark balsamisk ånga, som uppstiger ifrån öknens visserligen krympliga och torra, men dock särdeles aromatiska örter. Detta doft blandar sig med den vanligtvis friska vinden, och gör den annars så heta luften särdeles angenäm.

En lugn dag är väl hettan ganska besvärlig, ehuru den, åtminstone hittills, ännu icke varit så tryckande, som jag på förhand väntat mig. Jag, såsom nordbo, ifrån vårt kalla och snöiga land, nästan blyges att tillstå, det jag under denna resa lidit snart sagdt mera af köld, än af hetta. Vi hade vanligen middagstiden 30 till 35 centigrader värma i skuggan, och om morgnarne, vid solens uppgång, ungefär 10 à 15 gr. Derjemte föll ofta en ymnig dagg, som starkt fuktade de kläder, hvari jag inbäddat mig. Jag packade på mig alla kläder, som jag hade, och det oaktadt frös jag dugtigt om morgnarne då jag vaknade. Våra tvänne Bedawi lågo deremot i sina skjortor och hade deröfver blott ett tunnt skynke af lärft, hvilket annars af dem begagnas ungefär såsom kapprock, och de klagade öfver kölden mindre än jag; men under middagssolens hetta plågades de, mera än jag, af hettan. De gingo också vanligtvis till fots, på den brännheta, af små hvassa stenar betäckta marken. De äro ett härdadt folk i ordets hela bemärkelse, och lika litet de frukta att blotta sina svartbruna kroppar för den heta solen, lika litet draga de i betänkande, att så godt som nakna lägga sig på den daggfuktade kyliga sanden om natten. – Vi passerade Suez, utan att vika in, tågade rakt fram och hunno den 17 till Ennakhl, en station och liten quasifästning vid vallfartsvägen. Vi hade dock ej följt denna väg, utan en kortare, mera sydligt gående väg. Såsom alla andra måste vi dock vika in i Agrad, likaledes en dylik fästning nära Tih, samt i Ennakhl, för att skaffa oss vatten och vattna våra kameler. Det är bekant, att man i öknen för sitt vatten med sig i lädersäckar. De äro ganska ändamålsenliga och hålla vattnet alltid friskt, men kunna icke hållas fullkomligen rena. Detta var i synnerhet fallet med min säck eller Kirbah, som var alldeles ny och särdeles väl conditionerad. Emedan den var nyss tjärad invändigt, gaf den vattnet tjärsmak och uppblandade det med tjär- och andra partiklar. Häraf blef vattnet alldeles tjockt och smutsigt, och hemma, eller hvar som helst annorstädes, skulle jag visst föraktat att dricka det, men här var det för

mig en delicatesse och jag hade icke velat bortbyta det mot hvad annat, som man derföre kunnat erbjuda. Vi hade från Nilen väl försett oss med vatten, men våra Bedawi hade, med sin Arabiska frikostighet, slösat dermed, innan vi hunno till Agrad, det första vattningsstället, ungefär tre dagsresor från Kairo. Under en half dags tid fick jag nu försöka hvad det vill säga att lida af törst, och ehuru det icke räckte så länge, erfor jag dock, att deraf kan blifva en svår plåga. Agrads vatten är mycket salthaltigt, icke stort mindre än saltsjövattnet hos oss; men jag slukade det med glupskhet, då vi på aftonen kommo dit fram, och det bekom mig icke illa. – I Ennakhl, som ligger på en oöfverskådlig, ungefär halfannan dagsresa lång, ökne-slätt, blefvo vi gästvänligt emottagna af den der förlagda quasi-garnisonen, som besteg sig till högst 20 man. Äfven voro der för tillfället några Syriska Beduin-Shekher, som lågo och väntade på christna resande till Jerusalem. Man slagtade der för oss ett får och undfägnade oss på det bästa. Der fick jag också börja min medicinska carrière. Alla som funnos på stället skulle hafva något, den ene ett laxermedel, den andre ögonvatten och de öfriga något annat, ty alla voro sjuka och öfverhopade mig med frågor. De Syriska Beduinerne rådde mig att följa med dem till Syrien, så vida der funnes allsköns godt, alla möjliga håfvor, och jag der kunde förtjena något, men icke hos Araberne, dit jag nu ämnade mig. Man tyckte det vara skada på mig såsom Muslim, att jag skulle gå och utsätta mig för faror bland de vilda Beduinerne o.s.v. Alla dessa råd måste jag, till min stora ledsnad, afhöra med tålamod. Här förtjenade jag på min medicin 10 piastrar, eller ungefär 2 Rub. 20 kop. B:co Ass.

Vi dröjde i Ennakhl öfver natten, och följande dagen, som var fredag, samlades alla män, samt roade sig med att skjuta till måls. De voro ej särdeles goda skyttar, och jag tror att jag lätt skulle hafva bragt dem alla på skam, om icke min stora närsynthet förhindrat mig att försöka deras långa bössor. För egen del har jag allsinga vapen med mig. Här fick min Kurdiske reskamrat den underrättelse, att hans hustru återvändt från Akaba och, redan några dagar förut passerat härigenom. Han behöfde således ej fortsätta sin resa, utan beslöt att följande dagen återvända ifrån [*sic*] Kairo. Som en af våra tvänne Bedawi om thorsdagen hade lemnat oss, för att begifva sig hem till sitt läger och hälsa på sin hustru, samt dagen derefter skulle infinna sig hos oss i Ennakhl, men ännu icke ankommit, beslöts att jag skulle följa med en Shekh, som ifrån Ennakhl ämnade begifva sig till Akaba. Han är Shekh

för stammen Hejwat, som för närvarande lägrar i Wadi Tih, invid Akaba och söderut nedåt Tor. Med honom följde en annan man af hans stam. Vi begåfvo oss alla tre, på hvar sin kamel, åstad ifrån Ennakhl fredagsaftonen. Jag fann snart, att mina båda följeslagare voro rätt trefliga och pålitliga män och fann mig ganska nöjd med bytet. Hvad som nedslår mig är, att sedan jag nu med händer och tänder, öfver ett års tid, i Kairo arbetat uppå att plugga i mig den svåra Arabiskan och der redan ofta blef complimenterad för min skicklighet, jag nu med allt detta förstår föga eller nästan intet af Beduinernes språk. Då de tala med mig eller någon annan stadsbo, förstår jag dem fullkomligen, men när de tala sins emellan, har jag till och med svårt att förstå hvarom fråga är. Å andra sidan fröjdar det mig dock att höra, det deras språk är nästan fullkomligen Koran-språket. Man hör tydligen hvarje bokstaf med dess rätta uttal. Det finnes en klang och ett välljud, jemte en manlighet i förening med en barnslig enfald uti Beduinens språk, som gör det så intagande. Beduinerne sjelfva äro, så vidt jag hittills lärt känna dem, ett folk, som man af hjertat måste älska. De hafva en naturlig enkelhet, utan allt slags krus eller complimenter och ett ända fram väsende, som fullkomligen öfverensstämmer med mitt lynne. Derjemte kan man fullt lita på dem, så snart de gifvit sitt löfte, och den som med dem ätit salt och bröd, är deras bror på fullt allvar. Men jag vågar ännu icke yttra detta såsom ett allmänt omdöme; kanhända skall en längre erfarenhet ge mig andra tankar om dem. Mina båda följeslagare tycktes åtminstone förtjena allt beröm för uppriktighet och redlighet. Derjemte voro de rätt muntra och språksamma, och under hela vägen upphörde de icke en minut att prata. Söndagen den 20 April kommo vi fram till min Shekhs lägerplats,[220] sedan vi ungefär ifrån middagen passerat de underliga och djupa kalkbergsdalarne i Koreis och Wadi Tih. Förgäfves skulle jag försöka beskrifva anblicken af dessa märkvärdiga dalar och berg: allt vittnar, att här inträffat stora och underbara hvälfningar i naturen, för att åt detta ställe ge dess närvarande utseende, och Gud vet huru många revolutioner förutgått denna. Wadi Tih, som jag nu öfverskådar, ser ut som en djup förtorkad flodbädd, med sina höga bergsstränder och här och der en bergsö uti midten. På sjelfva bottnen växa sparsamt örter; men man försäkrar, att den vanligen vid denna årstid står rik och grön såsom en äng. Detta år har intet regn fallit och derföre har allt torkat bort. Alla berg i denna trakt äro fullkomligen nakna, utan tecken till grönska eller ens mossa:

de bestå till största delen af kalk. Men de verka mäktigt och imponerande på sinnet genom sina groteska och underbart randade eller liksom med inscriptioner försedda väggar. De behöfva i sanning icke heller någon grönska, för att blifva pittoreska.

Då vi på aftonen kommo fram, hälsades och välkomnades vi af min Shekhs söner, af hvilka en är fullväxt man. Inga tält voro uppslagna, utan man bodde under bar himmel, såsom på en resa, emedan den knappa tillgången på bete, detta år, tvang stammen att flytta från ställe till ställe oftare än vanligt. Vi bredde ut våra mattor och hunno knapt upptända vår eld, förr än alla män af den lilla Taifah, som lägrade här, kommo till oss och hälsade med dubbel korskyssning på kinderne och starkt smackande, hvilket flere gånger upprepades vid den andra kyssen. De i Kairo och bland Fellaherne brukliga osmakliga complimenterne ägde här icke rum. Man placerade sig, såsom kamelen, på sina knän och fotvrister, och började tala om öknens och dess Arabers angelägenheter, m.m. allt under flitigt caffe-drickande: pipan är icke här särdeles i bruk, i anseende till folkets fattigdom och oförmåga att skaffa sig tobak. Blott en hade ett piphufvud af lera, fullkomligen i form af våra sjöskums-pipor:[221] han stoppade in tobak i piphufvudets hals, och rökte från den ändan, der vi vanligen inlägga tobaken, väl förståendes allt utan skaft. Till qvällsvarden slagtade, såsom vanligt är i öknen, min värd och ledsagare ett litet lam, och häraf spisades hela slägtens folk, allt under det hjertligaste prat. Det var den herrligaste afton. Månen, som nästan var full, lyste med ett bländande sken öfver de underligt formade kalkbergen, och närmast öfver oss stod ett sådant, ungefär 400 fot högt. Vi sutto alla i en krets, och i midten deraf brann en eldbrasa af öknens torra gräs och buskrötter, som lyste ungefär såsom vår torrved. Men hvarken dess värma, eller dess sken behöfdes; ty luften var ljum, såsom hos oss en varm sommardag, och månens sken var så klart, att man dervid väl kunnat läsa den finaste skrift. Detta var egentligen den första afton, jag tillbragte i öknen och bland dess folk, och om det var nyhetens behag, eller det egna magiska och sagolika från de första patriarchaliska fädernes lif, som drog och intog mig, vet jag icke; men jag tyckte mig sällan hafva lefvat en så lycklig och njutningsrik afton som nu. Man kunde säga, att Beduinen är ett fullkomligt barn, som ännu icke lärt sin cateches, ej heller något annat religions-kram. Han är hvarken muslim, eller christen, eller afgudadyrkare, eller något annat. Han har platt ingen religion,

så till vida, att han hör till ingen sect. Detta gäller åtminstone om alla, dem jag hittills träffat. Af de femton män, som tillhöra den stam, der jag nu vistas, är ingen i stånd att läsa någon af de fem dagliga bönerne, ingen som vet, att Koran är en gudomlig uppenbarelse genom propheten, o.s.v. eller med ett ord ingen, som känner de första hufvudstyckena af deras religion. Då jag säger dem, att de sålunda icke äro, och icke förtjena att kallas muslim, svara de blott med sitt vanliga: ”Allah är stor!” och när jag skrattar åt dem och deras hjertliga barnsliga enfald, skratta de med mig. Sedan kalla de alla tillsammans och jag måste nu lära dem några böner, samt får stort beröm för min rena Islam. Man må dock ej tro, att de, med all sin liknöjdhet för religionen, skulle, mera än de i städerne boende lärda Muslim’s, älska oss christna. Äfven här, liksom i städerne, är Nasrani (Nazaréer, d.v.s. christna) ett öknamn, och man kan icke tala nog mycket ondt om dem. Dock måste jag erkänna, att Beduinens fördragsamhet är vida större, vida noblare, och jag tror äfven, att en person, som öppet bekände christendomen, med god kännedom af språket och med Beduinens dygder, framför allt frikostighet och manlig duglighet, skulle bli hos dem väl upptagen. Deras hat till de christna kommer icke egentligen ifrån hjertat, utan är snarare ett efterpladdrande af hvad de hört, och beror till en del äfven på hvarjehanda löjliga föreställningar om de christna, såsom t.ex. att munkarne i Sinai kloster[222] kunna skaffa eller förhindra regn efter behag och leda det till hvilken ort dem behagar. Jag har äfven hört några, som fört christna resande till Sinai eller Syrien, prisa dem mycket för deras godhet och frikostighet, men derjemte göra narr af dem, i synnerhet af deras obeslöjade fruntimmer.[223] – Jag har i detta Beduin-läger tillbragt tre dagar, i lika stor lättja och overksamhet som Beduinerne sjelfva. Slutligen öfverenskom jag med min Shekh Satim, som fört mig dit från Ennakhl, att han skulle föra mig icke blott till Akaba, utan längre fram till Beduin-Shekhen Hossein Abu Negot, som är Shekh för stammen Alawin.[224] Derifrån skall jag hafva ungefär 8 dagsresor, genom stammarne Elgaze och Beni Sahar till Djof.[225] Till Hossein räkna vi ungefär 5 dagsresor, och Onsdagen den 23 April begåfvo vi oss på väg, nemligen Shekhen sjelf och en af hans män, jemte mig. Vi passerade först Wadi Tih, och efter denna dal, Wadi Araba. Sålunda har jag vandrat ett godt stycke af den väg, som Israels barn följde, då de tågade ifrån Egypten. Från Wadi Araba veko vi in i en sido-dal, Ghorundel och färdades en och en half dag

öfver de högsta berg, jag ännu bestigit. De bestodo af kalk och sandsten och hade det märkvä[r]digaste utseende: deras väggar voro liksom marmorerade i hvitt, rödt, violett och andra färger. Tvänne nätter var min Shekh rädd för röfvare och vakade, men ingenting förspordes. Jag var på 2 dagsresor nära Wadi Musa, men kom ej dit, dels emedan jag sjelf icke vill skynda till Arabien, dels emedan oroligheter och krig äro rådande mellan de nordliga stammarne.[226] Efter halfannan dags besvärlig resa i Ghorundels och Dalaghis dalar, hunno vi, den 28 April, fram till ett läger, der jag skrifvit en del af detta bref, på ett högt och blåsigt berg, dit jag stal mig undan, från ett sällskap af omkring 15 Beduiner, sedan jag förut i fyra timmars tid tillsammans med dem ätit, druckit caffe och pratat. Deras Shekh heter Homeid Abu Salmon, och emedan han särdeles behagar mig, torde han bli den, som kommer att föra mig till Maan, tvänne dagsresor härifrån och en station på den Syriska vallfartsvägen. Man berättar här mycket om stammen Eneze, som, jemte andra nordliga stammar, är i krig med Howeitat (den stam, der jag nu vistas) och andra med dem beslägtade, och nyligen har en slagtning dem emellan ägt rum, som utfallit till de sednares förlust. Det oaktadt, säger man, att min väg till Djof har ingen fara, och att stammen Sherarat, som kommer att föra mig från Maan, är neutral. I Maan torde jag dock dröja 8 à 10 dagar, för att hvila ut efter den första afdelningen af min resa. Jag kan väl icke säga, att jag är trött eller medtagen; men jag önskar dröja der för att få nedskrifva några anteckningar från denna del af vägen, förr än de falla mig ur minnet; ty jag har under hela den föregående resan endast stjälandes kunnat skrifva några rader.[227] Vi hafva nu den sista April, och thermometern vid min sida visar 7 centigrader. Du kan således nog begripa, att jag dugtigt fryser, ehuru jag täckt mig med fårskinn, som tillhöra min värd. Måtte nu endast detta bref icke löpa April, utan komma riktigt fram. Jag hade väl mycket att skrifva om, men kölden, den obeqväma ställningen och min Shekh, som skyndar på sin återfärd, äro, såsom jag hoppas, giltiga ursäkter. Således till slut blott en hjertlig hälsning från din vän, som nu på fullt allvar och, så mycket jag kan märka, utan alla misstankar passerar för en from, rättrogen Muslim och lärd Shekh.

Till G. Geitlin
al-Jauf 4/7 1845

Broder!
Det sista bref sände jag dig från de höga och kalla Sherāʿ bergen den sista April och jag hoppas att det kommit dig rätt tillhanda ehuru det gått genom många svarta och smutsiga beduinhänder och troligen legat i mången trasig beduin ficka. Dagen efter det jag med min rolige och barnslige Ḥejvi shekh afsände detta bref begaf jag mig vidare på min väg i Öster med min nye shekh ʿOmran shekhen Ḥomeid tillika med ännu tvänne följeslagare beväpnade med bössor. Här var nämligen stor fruktan och som man sade stor fara för stråt röfvare af fiendtliga stammar, som ströfva oupphörligen här omkring spejande efter byte och rof. Nyligen har ett arabiskt beduin strid ägt rum mellan Ḥoweiṭat och ʿOmran och åtskillige andra stammar på ena sidan och ʿEneze och beni ʿadwan m.fl. på den andra. Striden gällde några goda betesmarker. Och allt ännu såsom tror jag alltid ströfva små afdelningar dels till häst dels till kamel omkring för att snappa upp resande och beduiner af fientliga stammar. Man underlät ej att skrämma mig för desse stråtröfvare; men som jag redan förr tyckt mig finna att folket här äro något spökrädde stod jag fast vid mitt beslut att gå rakt till Maʿān och ej ta den längre ehuru som man sade säkrare vägen till Shōbak. Vi gåfvo oss sålunda på väg den 1 Maj gingo långsamt och dröjde på vägen hos fellaḥer, som på dessa berg finnas till stort tal. Deras lott är i sanning icke afvundsvärd. De äro half fellaher och half beduiner, betala dryg skatt till alla beduin shekher som nomadisera i deras grannskap och föraktas med allt detta högeligen af deras skattagande herrar, hvilka i förbifarten alldrig försumma att beta sina hästar från deras sparliga hvete och hafre sådder. Ehuru vår väg en alles till Maʿan utgjorde blott om kring 10 timmar dröjde vi på vägen tvänne dagar frågande oss före hos de i vår väg liggande fellaher. Den andra dagen om aftonen sent gåfvo vi oss ut från det sista fellahläger och gingo under nattens mörker öfver den slätt som ligger mellan bergen och Maʿan. Under hela tiden buro mina följeslagare en brinnande lunta färdig för sina bössor, som här mest alla antändas med lunta ej med flintlås. Jag måste tillstå att jag ej hade den minsta fruktan och att jag satt fullkomligen lugn på min kamelrygg under det mina ledsagare sprungo om kring på alla små höjder och kullar för att speja om kring i trakten. Men

det är ett förunderligt lugn som öknen ger och man känner sig rätt stämd här att vid hvarje tillfälle utropa la illaha illa llah i hela den utsträckning som araben ger denna sin trosbekännelse. Vi kommo närmare middnatt fram till Maan utan att något alls händt oss på vägen. Här veko vi in hos en af stadens shekher Aḥmad Alḳabbāʿ som enligt seden slagtade ett får och väl fägnade oss med caffe och en dugtig quällsvard. Härunder hade en stor del af stadens folk samlats hit och vi suto alla i en stor rund utgörande omkring 30 personer kring den eld brasa hvarpå caffet kryddadt med neglikor kokades. Jag fixerades starkt och troligen suspecterades; fann mig ock ganska generad och skattade mig högst lycklig då jag af min värd blef förd upp i en liten takkammare för att skrifva några rader till min shekh i Kairo och till vår konsul att jag lyckligen kommit fram till Maʿan. Men äfven här fick jag ej vara i fred; min värd och i synnerhet hans lille son löpo som oftast upp till mig och det var med högsta möda jag kunde få ihop några franska rader till vår Consulagents Sekretär. Dessa inneslutna i ett arabiskt bref till min shekh i Kairo tog ʿOmranen Homeid och gaf sig på återväg ännu samma natt sedan vi först närmare morgonen slutat vårt ätande och cafferande. Följande morgonen samlades småningom tror jag allt folk i staden till oss. Man hade nämligen snart förnummit att läkare ankommit hit och hela denna dag hade jag intet annat att göra än mönstra blinde och lame och lytte och gamla rötsår etc. Huru vederstygglikt och tråkigt detta var mig behöfver jag ej säga. Jag hade räknat på att här få mig ett rum för mig sjelf för att dels hvila dels täckna något upp från min resa. Detta var mig nu alldeles omöjligt. Jag hade räknat på att stanna här någon längre tid af 10 till 20 dagar i lugn och ro. Första dagen undskyllde jag mig med att vara trött efter resan; men följande dagen hjelpte ej annat än att öppna min apothekar kista och smörja ihop ögonvatten och annat. Härvid ledsnade ut mig att oupphörligen ett sällskap af 20 till 30 personer suto hos mig och gapade på mig och min kista, som ehuru ganska enkel väckte deras stora undran och förvåning. Men detta är fallet med allt som icke är lika trasigt och smutsigt som de sjelfva. Maan är för öfrigt en liten stad bestående af om kring 200 hus byggda af i solen brännda ler tegel, belägen midt i öknen men med en ypperlig källa Ingaseh och ett annat litet vattenflöde som i en rännil så stor som en vanlig rännsten hos oss flyter från bergen ungefär 2 timmar från staden. Med detta vatten befruktar man om kring 20 trädgårdar hvars granatäppel i synnerhet äro berömda såsom de

bästa i verlden. För öfrigt hämtas alla livsförnödenheter från Syrien eller Egypten. Dess folk äro alle små krämare som begifva ut till de kringboende Araber och handla med dem hufvudsakligen byteshandel med ull som de taga af dem för bly och andra små saker. Ungefär en quart timma från sjelfva staden ligger en annan liten by kallad elmagharah högre upp på bergen och rik på trädgårdar och vatten; denna är ett med Maʿan. Den betydligaste handel drifves här under de trenne dagar som den Syriska pilgrims karawan tillbringar här på sitt tåg till Mekka. Den öfriga delen af året lefver största delen af folket i den ledaste orientaliska lättja och håglöshet. Folket behagade mig öfverhufvud här föga hvarken till det yttre eller inre. De äro nästan utan undantag af Syriskt ursprung och ha starkt markerade judiska drag. Alla ha de ett lågt krämar sinne och veta ej af annat än köpa och sälja och pengar. Dock jag vore otacksam att tadla dem i allt. Jag åtminstone röjde stor gästfrihet; hvarje mål kom än den ene än den andre och förde mig i sitt hus och satte fram sina stora fat af ris och annat. Det är sannt jag slapp sällan med mindre än att ge den jag gästat än en sats Engelskt salt eller Cremor Tartari eller ögonvatten eller slikt;[228] men att dömma efter deras ord och bemötande var jag välkommen. De rådde och sände mig deputerade att jag skulle stanna i deras stad att här funnes sjuklingar till stort tal som jag alle skulle kurera och förtjena goda pengar af, att alla kringboende Araber skulle komma till mig här och söka min läkare hjelp etc. De anade ej att det var just detta jag fruktade och minst önskade. Emellertid var det min önskan att stanna här i synnerhet som jag gjort under dessa dagar några goda bekantskaper bland dem en ung fiḳih stadens Imam som för några år lämnat Mosken Azhar i Kairo der han bland andra lärare äfven haft Mohammad ʿajad. Men vid den tid jag hit anlände dagen eller några dagar derpå stod Shekhen Aḥmad Elḳabbaʿ i hvars händer jag blifvit lämnad, färdig att såsom hvarje år vid denna tid företa en resa till Beduinerne för ⅛ att af dem uppköpa Kameler och sedan föra dem till Kairo och der försälja dem till 100 pc. Dels emedan jag tyckte tillfället vara gynnande att komma ut bland Beduinerne med denne man dels emedan jag ej ville dröja circa två månader i Maan tills han skulle komma tillbaka från sin resa beslöt jag att följa med honom. Efter öfverläggningar och krångel om villkoren gåfvo vi oss ut från Maʿan d. 5 Maj på morgonen ej utan att jag var glad det jag åter satt på kamelryggen och drog ut i öknen. Samma dag ungefär två timmar före solnedgången hunno vi till

en ypperlig källa Uḏruḥ vid hvilken stå betydliga fornlämningar af en gammal ganska vid sträckt stad. Af de än stående hvalf och halfförfallna torn skulle jag sluta att dessa ruiner äro från Romarnes tider, men ingenstädes kunde jag finna spår af inscriptioner eller någon sorts skrift. Jag hade ej tid mer än en half timma att gå här omkring för att ej genast väcka misstankar hos min nye ledsagare som försäkrade att här lågo omätliga skatter begrafna vaktade af ginner och ej öppnades för annat än en läskunnig man som förstod läsa trollformeln. Som detta är en plats dit jag lätt kan återkomma eller hvem som helst utom mig utan svårighet kan besöka oroade det mig ej särdeles att genast måsta lämna dessa ännu af ingen beskrifna fornlämningar. På aftonen hunno vi fram till de första beduiner. Du bör veta att vi från Maʿan tågade i Norr icke i Öster såsom du torde sluta av Arabiens karta. Men här måste man göra långa omvägar. På den stora ökneslätt som breder ut sig mellan Maan och Gof ströfva oupphörligen så kallade Khabaliṣ eller beduin röfvare som vänta på resande af fiendtliga stammar för att plundra dem. Min ledsagare fann derföre rådligast att färdas bland de längs Sheraʿas Östra sluttning nomadiserande Howeiṭat och Ḥegaja och andra Arab stammar tills något gynnande tillfälle skulle erbjuda sig att sträcka öfver slätten. Så färdades vi från Arab läger till Arab läger, gingo oftast ej mer än tre till fyra timmar om dagen tills vi hunno från den stammen till den andra och hvilade öfver nättren och äfven mången dag bland dem i deras tält. Jag passerade för läkare och måste i hvarje tält der vi slogo ned öppna mitt resapothek och bereda medicin än ögonvatten än det ena än det andra. Som medicinen är mitt fusk yrke skämdes jag som oftast att ta någon betalning derför så mycket mer som jag från första början ej räknat derpå och så mycket mera som jag tyckte det vara min skyldighet att på något sätt ersätta den frikostighet hvarmed Araberne togo emot oss och gästade oss med caffe och slagtade får och den utomordentligt förträffliga kamelmjölken. Men jag märkte snart att denna min fri kostighet väckte deras misstankar och de började ropa att jag ej liknade de vaccinatörer, som förr och vanligen färdades bland dem och man sade än att jag vore en förklädd frang än då man dock ej tyckte sig kunna misstänka min Islam att jag vore en från Ibrahim eller ʿAbbas pasha utskickad spion.[229] Jag visade den största likgiltighet för deras prat och lade mig vanligen vid dylika tillfällen midt bland dem på mitt öra i deras tält och sof och lät min ledsagare föra min sak och försvara mig, hvilket han ock gjorde med all värma som till

en stor del hans eget anseende berodde på hans skyddslings. En gång hade en af de betydligaste ʿOmran shekher, som mycket färdats med Europeiska resande till Petra och Jerusalem, mig att utsäga Islams tros bekännelse. Då jag upprepat den [med] fast och stadig stämma bad han mig om förlåtelse för de misstankar han hyst om mig och erkände nu att jag var en lärd ur Azhar utgången shekh och bad enständigen det jag måtte skrifva honom talismaner för honom sjelf, hans boskap och en särskild för hans häst. Det var ej den första gång jag blifvit under min resa hedrad med dylika uppdrag och för att få gälla för en lärd shekh var jag nödgad att uppfylla folkets önskningar. Jag ansåg ej mödan värdt att ta upp min bläckflaska för slika talismaner ḥeggab utan skref dem med blyertspenna. Detta ökade blott folkets undran; och man berättade huru jag kunde skrifva utan bläck och utan ḳalam blott med synbarligen en trädsticka. Dessa ḥeggab förfärdigade jag för allt möjligt ondt och skref dem på svenska med Arabiska bokstäfver allt möjligt som föll mig i hågen under det beduinerne pratade omkring mig. Bland alla sjukdomar för hvilka man hos mig sökte bot var den vanligaste antingen Impotenz eller barnlöshet i synnerhet det sednare onda. Oftast kom man till mig och berättade huru för 3–4 år sedan patienten blifvit ansatt af kopporna och sedan denna tid inga barn fått. Andre hade alldrig fått några; andre hade förlorat sin manliga kraft och med den sin hustru som lupit från honom af denna anledning. Detta onda allt skulle jag bota och man kom till en hel dagsresa aflägset för att få bot. Jag pratade allt hvad jag förstod att detta var amr min Allah[230] och att det ej stod i menniskors hand att hjelpa detta onda. Men intet halp: jag måste skrifva dem en ḥeggab och var jag vid godt lynne gaf jag dem understundom ett gran [*sic*] kantarider att dela med sina hustrur. Jag hade äfven nu insett att jag var tvungen ta af dem någon betalning för att undvika misstankar. Detta hade med sig flera fördelar, hvaraf den förnämsta att jag blef mindre öfverhopad af hjelpsökande folk. Vidare samlade jag med min medicin en god resprovision af smör och hvetemjöl och marisi en sorts torkad mjölk som på vägen uppblött i vatten tjenar till beredande af deras faṭirah. Jag behöfver ej säga dig huru vederstyggligt detta spektakel var mig; men jag hade intet annat göra, jag var tvungen dertill. För öfrigt krusade jag ej mycket med beduinerne jag lät ofta mitt dåliga lynne bryta ut emot dem då de blefvo för högljudda med sitt prat om mig, kallade dem kilāb och bawwaḳin, vid hvilket sista öknamn Bu[r]khardt försäkrar att oftast dolkarne

skola svängas;[231] eller körde jag undan dem och slog dem i ryggen då de trängde sig för nära mitt resapothek, ställdt i Moḥarram eller quinnornas afdelning af tältet der jag satt och vägde och berädde min medicin. De ville i början behandla mig som en af deras vanlige quicksalfvare och ropade på mig och skulle ha mig att komma till dem. Men jag lärde dem snart andra mores och vare sig ung eller gammal från den förnämste shekh till den sämsta käring hade jag dem alla att spatsera till mig och kyssa sina finger, hvarmed de berört mitt skägg. Ett sådant antaget högmod är nödvändigt åtminstone bland dessa nära städer boende beduiner; men å andra sidan när det gällde andra saker än min medicin fann jag alltid bäst att vara liksom en af dem. Följden af detta uppförande var ock att jag utan undantag vid slutet af mina besök i deras tält fick gälla för en from rättrogen lärd muslim shekh oaktadt alla möjliga misstankar man först vid mitt inträde hyst om mig. Något tråkigare och löjligare än detta mitt första inträde i deras läger kan ej tänkas. Man stannar sin kamel vanligen vid tältet af lägrets shekh; lastar af sitt bagage och för det in i tältet, hälsar nu på de betydligaste af i tältet sittande män med smällande korskyssningar på kinderna och sätter sig. Nu upprepades hit och dit vanliga complimenterna af ʿawafi ja fulan eller salamat[232] med en liten nyckning på hufvudet och sedan börjas frågorna af hvar från och hvart Nb detta sednare blott bland dessa små vanslägtade beduinstammar. Jag generade mig alldrig med att besvara dessa frågor utan lät min kloke ledsagare ensam prata. Deremot hade jag att föra ett sorts ögonspråk. Alla nämligen fixerade mig med min främmande utseende och jämnförelsevis hvita skinn. Alla dessa blickar hade jag att besvara; den ena med en starkare fixerad motblick, den andra med skratt, den tredje med förakt etc. af allt hvad mina ögon voro mäktiga af. Här under bereddes caffet, hvilket går med stor ceremonie från början till slut af alla dess många manövrar börjandes från bränningen och stötandet till ⁂ den sista kokningen på porron. Sedan härunder min följeslagare upplyst de nyfikne beduinerne om att jag vore läkare och hade med mig bot för alla möjliga sjukdomar med mera af beröm nalkades den ene efter den andre till mig och sedan han först på närmare håll betraktat mig med sina misstänksamma blickar började han sin sjukdomshistoria och frågade om jag hade bot mot hans onda. Jag fann för godt att alltid bejaka hans fråga emedan jag visste det var långt tills jag skulle finna mig nödgad bevisa det. Men det var ej allenast deras män som rådfrågade mig, äfven

Beduintält tillhörande Ḥuwaiṭāt-stammen.
Fotografi av Gertrude Bell 1914.

deras quinnor hedrade mig med sitt förtroende. Som jag hade mitt apothek ställdt uti quinnornas sida af tältet lättades härigenom mycket communicationen med dem och jag fann mig ofta i kretsen af lägrets alla quinnor så gamle som unge, som roade mig med mången löjlig sjukdomsklagan och mången rolig historia. Som jag var en långväga främling från Kairo tyckte de sig ej behöfva vara så nogräknade med mig och täckte alldrig sitt ansigte för mig. Jag hade sålunda det yppersta tillfälle att betrakta beduinquinnornas skönhet och måste tillstå att jag fann bland dem många vackra med fylliga och runda former som trots någon Europeisk skönhet; men ingen som jag kunde säga vara af ”Idyllens sköna”.[233] Jag fann hos ingen hvarken det smäktande eller det lasciva som man vanligen finner hos quinnan i Österns städer. Öknens mör ha utan undantag något särdeles raskt nästan manligt i sina drag och sitt uppförande tvifvelsutan en följd af deras härdade uppfostran. De få lof att från små barn gå i vall med boskapen utan skygd för den brännande solen och bära de tunga vattensäckarne med mera svårt och mödosamt arbete. Härmed hade de en stor friskhet så i kropp som sinne och en viss stolthet i charakteren. Jag språkade högst fritt med dem och skämtade med dem om giftermål med deras flickor, detta utgörande här som annorstädes älsklingsämnet för deras prat. De äro icke här eller det föraktade och instängda kön som i städerna; jag tyckte mig tvärtom finna att de hade mycken magt öfver sina män ehuru icke så stor jag funnit den i Maʿan och här i Gof. Deras som deras mäns eviga och största önskan är att få ju flera dess bättre barn. Derföre ingen olyckligare här än en ofruktsam quinna och en barnlös man. Jag har varit ögonvittne till bäggederas verkligen svåra klagan och innerliga sorg och varit tvungen att skrifva tjogtals talismaner för detta onda. De äro för öfrigt ett högst besynnerligt folk till sin charakter, de äro utan undantag antingen barn eller gubbar; man finner alldrig en *man* eller en *yngling* och det är det underliga dervid att de födas och uppfostras gubbar och sluta med att bli barn. Deras små barn och unge män ha alla ålderdomens seder och alfvarsamhet och deras gubbar äro som barnen hos oss. Man har tvänne sätt att umgås med dem; antingen med socker och söta ord eller med stränghet och manligt alfvar och har jag funnit detta sednare det bästa sättet. Dock de stammar bland hvilka jag hittils färdats äro icke af de stora mägtige Beduiner de äro små stammar, som mer eller mindre förlorat den sanna beduinchar[a]kteren genom det inflytande Mohammad Ali har öfver dem och genom den

communication hvari de stå med kringliggande städer och då jag ovettades på dem för deras nyfikenhet och i allmänhet förderfvade seder tillstodo de sjelfve att de inge äkte Bedawi voro och att jag först hos ʿEneze och Rowalla skulle se den äkta öknesonen. I allmänhet äro de ett högst pratsamt trefligt och vänskapligt folk; göra blott nästan ingen skillnad mellan sitt och mitt och i synnerhet allt ätbart är gemensamt såsom hos dem gästfriheten är den första och oundgängligaste dygd och hos dem så naturlig att den knappt anses som en förtjenst. Hvad som mäst besvärade mig var lössen. Jag lusade hvarje dag min skjorta trenne gånger och hvarje gång plockade jag från den dess inhysingar icke stycke eller dussintals nej tjog och tjog tals; men deremot var här fullkomligen fred från lopporna. Så hade vi i lust och nöd färdats omkring 14 dagar åt Norr bland Araber från läger till läger och lefvande uteslutande blott på Beduinernes frikostighet utan att en enda gång ha behöfvat öppna vår egen matsäck. Hvar helst vi lägrade slagtades ett får beduinens nästan dagliga näring eller framsattes de stora faten af fatteh eller smuladt bröd öfvergjutet med smör. Vi voro ej de enda gäster: dagligen och oupphörligen finnas i hvarje Ṭerrasher eller resande och kring ströfvande beduiner, som gå och färdas från tält till tält och liksom vi ta deras bröders frikostighet i anspråk och jag vet mig alldrig ha spisat i ett beduin tält i mindre sällskap än till 15–30 personer. Vi hade under denna tid med våra korta dagsresor hunnit upp till ungefär fyra timmar från den lilla staden Ṭafileh. Här hos stammen Ḥegaja träffade vi på fyra Sherarat som stodo färdiga att sträcka öfver till Gof för att sälja ull. Sedan vi hos en ung högst älskvärd Hegaja shekh legat öfver några dagar och samlat underrättelser från öknen och dess ströfvare och röfvare liksom den lille kustseglaren för änn han ger sig ut till sjöss begåfvo vi oss ut till hafs den 18 Maj bittida på morgonen före solens uppgång från det sista beduinläger och sedan vi ännu ungefär tvänne timmar vandrat genom bergsdalar kommande ut på den stora slätten med vår lilla karawan af 6 kameler och 5 män, hvaraf blott tvänne beväpnade med bössor. Som vi i synnerhet den första dagen fruktade för kring ströfvande Khabalīṣ gjorde vi forcerad marsch och gingo utan uppehåll 13½ timma allt på fastande mage och i stark hetta. På aftonen hunno vi fram till en vattenpost Bāʿig, derifrån just då vi hunno fram en hjord af omkring 60 kameler stego upp. Du kan lätt föreställa dig hurudant vattnet var i den quarters djupa pölen uppgrumladt med sand och uppblandadt troligen af alle-

handa som de der vattnade kamelerna låtit falla. Jag kunde dock ej motstå min längtan att bada deri. Vi blefvo här öfver natten och fyllde följande morgonen våra toma vatten säckar med det under natten ingalunda klarnade vatten och begåfvo oss på väg vidare i öster öfver den tröstlösaste ökenslätt. Vi hade trenne dagar för oss förr än vi härnäst skulle hinna till vatten. Första dagen gick lyckligen till ända; en frisk NW vind hade svalkat luften och den starka ehuru tungsmälta frukosten vi intagit vid Baʿigs pöl halp oss att utstå mödan af en 12 timmars marsch och att svälja det sandblandade och kamelurinsmakande vattnet. Stärkte af nattens ljufva kyla och den söta sömnen på öknens sand beredde vi följande morgonen vår frukost och förtärde med god aptit ehuru ännu med sömnen i ögonen. Denna dag var stark hetta, ingen fläkt friskade luften och redan omkring kl. 8 på morgonen plågade hettan som vanliga dagar ej blir tryckande före middagen och de första timmarne derefter. Vi hade ej gått mer än några timmar förr än jag kände mig nödgad stiga af min kamel och lätta min mage från den tunga frukosten och det sandblandade vattnet. Knappt var det verk ställdt och jag åter uppstigen på mitt ök förr än en häftig kräkning öfverföll mig. Jag plågades förfärligt så af dessa bägge manövrar som allt ständigt upprepades som af det vatten jag måste sluka för att läska och fukta min af vomiteanum förtorkade strupe. Alla Egyptens härliga frukter i synnerhet dess vattenmeloner och dess nil vatten spelade oupphörligen i min håg under mina lidanden och jag förstod rätt Israeliternes längtan tillbaka till Egypten under deras vandringar i öknen. Under det jag satt på kamelryggen och kräktes satte mine muntre följeslagare lugnt på sina ök och halft skrattade åt mig och min veklighet och oförmåga att fördra deras heta sol. Härtill måste vi forcera vår marsch för att snarare komma till vatten så för oss sjelfva som för våra kameler. Jag skulle förgäfves söka beskrifva dig hvad jag led och jag vet mig i kroppslig plåga ej utstått mera än nu. Dock lyckligtvis räckte det egentliga anfallet ej mer än omkring tre fyra timmar och sedan min mage från dess båda dörrar blifvit rensad kände jag mig lättad och vederquickt. Men jag hade en torr hetta och törst i min strupe som jag förgäfves sökte fukta och svalka med vårt gemena vatten. Jag hade nu mer än förr fattat den största aversion derför och hvarje gång jag drack kom det antingen genast upp kallt som jag sväljt det eller uppljummadt i min mage. Vid middagen började vindpustar fläkta men de voro alla från S och Ö och voro heta Samom vindar komna liksom från en glasugn. Först vid

solnedgången blåste upp en stark NW vind som afkylde luften. Månen var nära full och den härligaste österns natt man kan tänka och jag kände mig frisk och styrkt af mitt hemlands vind och glad och förnöjd af österns himmel och tyckte det väl förtjäna att genomplågas en sådan dag som jag för att upplefva en sådan natt. Emellertid dröjde vi på vår lägerplats i Wadi Serḥan der vi mellan några härligt doftande ratan buskar kokade vårt caffe och beredde vår dock af mig ej smakade quällsvard blott ungefär två timmar. Vi fortsatte under nattens svalka vår marsch för att följande dagen hinna till vatten. Sedan vi hvilat blott några timmar vid midd- ⸗ [natt] satte vi upp [på] våra ök en god stund före soluppgången. Tanken att denna afton komma till vatten och af hjertans grund få släcka den törst och [oläsligt] struphetta som äfven denna dag plågade mig, hjelpte mig att utstå dagens och marschens besvär; äfven smakade jag intet på hela denna dag utom några koppar caffe, hvilket äfven smakade af vårt vederstyggliga vatten. Vid solnedgången hunno vi till brunnen Ṣdēʿ. Som vi allt fruktade för Khabalis afpackade vi våra kameler ett godt stycke från brunnen och förde dem sedan dit för att vattnas. Jag följde med karlarne och tog med mig lilla bläckjärns kopp. Det var en djup i hård sandgrund belägen brunn och hela dagen hade våra muntre beduiner prisat för mig dess vatten. Ur den första säck som upphissades åt kamelerne fyllde jag min kopp med den outsägligaste fröjd att nu få dricka mitt lystmäte. Men tänk dig min nedslagenhet då jag genast vid första klunken fann det för öfrigt klara vattnet bittert som bittervatten så jag ej hade lust fylla en annan gång min kopp. Alla de glada förhoppningar jag under dagens heta stunder gjort mig om det friska goda vattnet voro nu försvunna och flyttade till morgondagen då vi vid middagen skulle hinna en annan ypperlig brunn Wēṣiṭ. Men äfven dess vatten var bittert och osmakligt såsom äfven vattnet i en annan längre fram belägen brunn ṣbeikhah. Vid denna sist nämnda brunn träffade vi 5 Khabalis som begifvit sig ut från Gof och legat här vid denna brunn 7 dagar väntande på byte och rof. De voro af med Sherarat förbundne stammar och hade sålunda ingen *rätt* att plundra oss utan förenade sig med oss och följde med till Gof, dit vi hunno fram söndagen d. 25 Maj lyckligen och utan några andra ledsamheter än hvad jag lidit af törsten. Denna olägenhet ersattes dock rikligen genom det muntra sällskapet af våra tre Sherarat som oupphörligen pratade och skämtade med hvarandra reciterade ḳaṣīder och sånger utan tal och utan uppehåll och utan att synbar-

ligen alls lida hvarken af det dåliga vattnet eller af den forcerade mödosamma marshen. Till min ursäkt måste jag dock tillägga att få ställen i Arabien torde vara så svåra att färdas i som just denna sträcka och att man sällan gör 12 till 14 timmars marsch utan uppehåll. I Wadi Serḥan skall för öfrigt finnas otaliga brunnar och vatten men som detta år i allmänhet och i synnerhet nu under den börjande sommarhettan ḳeiḍs är stor brist på gräs och bete rebiʿ ha de här nomadiserande Sherarat varit tvungne dra sig härfrån och flytta än till trakten af Gof än till Maʿān och trakter. I följe häraf begagnas ej brunnarna och vattnet får stå i dem och ruttna och fördärfvas. Det var i anledning häraf sade man som det annors förträffliga vattnet nu var så osmakligt. Middagstiden d. 25 hunno vi den höjd hvarfrån man öfverskådar hela Gof, som ligger i en circelrund bält lik bergsdal. Outsäglig var min fröjd då jag efter omkring 20 dagars vandringar i öknen på hvars askgrått och svart bländande slätter eller af vinden hopsopade flygsand mitt öga fått fröjdas blott åt krympliga förtorkade örter och buskar nu skådade öfver långa stora i halfcirkel sig krökande planteringar af palmer uppgående till 100 000 tals och mellan dem byggnader om ock lika askgråa som öknen. Lika stor var min fröjd då vi kommo fram till shekhens hus och jag här ändteligen fick släcka min törst med det klaraste sötaste vatten och fylla min mage med de yppersta dadlar jag hittils ännu ätit. Ankomsten till Araber är alltid förenad med välfägnad och ett högst gästvänligt emottagande då deremot afskedet åtföljes af alldeles inga ceremonier, man säger knappt adjö till sin värd då man stiger upp på sin kamel för att bege sig bort, då deremot vid ankomsten complimenter och kyssningar upprepas och ett får slagtas. Så var det äfven här hos Gofs folk, som till hälften ḥaḍari och till hälften bedu dock behålligt till det mästa de sednares seder. Den del af Gof, der vi stannade ligger längst i Wester af den halfcirkel, hvari staden är byggd på Norra sluttningen af den bergshöjden som höjer sig i den runda dalen, och kallas gemenligen elgharb, och shekhens namn i hvars hus vi emottogos är Ibn Aian bno Kaʿajid. Hans son nämligen var en af de 5 khabalis vi träffat vid brunnen ṣbeikha och som nu undfägnade oss i sitt hus i stället för sin far, hvilken för närvarande befinner sig i Gebel Shammar i Ḥajil residenset af ʿAbd Allah Abo rrashid, en Wahabi shekh som på sätt och vis regerar öfver Gof och Shammar och andra Arab städer ända mot elmedinah och jamboʿ. Det var på sätt och vis för mig såsom läkare en ogynnande tid jag kom hit; ty ungefär en månad före

mig hade varit här en man af Neger ursprung, som gett sig ut för läkare och föregifvit sig på två tre dagar blott med att öppna boken kunna kurera alla möjliga sorts sjukdomar; han hade 6 år varit gift med en ginnijeh och med henne förlefvat dessa år under jorden herrskande sultan öfver 70 000 ginn sultaner. Genom slikt prat hade han narrat sig af det lättrogna folket omkring 400 piaster = 100 Rb. Ass. en här icke obetydlig summa, utan att någon som anlitat honom funnit sig på något sätt kurerad hvarken från det ena eller andra. Sedan han om kring 6 veckor drifvit detta uppenbara spektakel och dag från dag lofvat det guldlystna folket att uppskaffa de omätliga skatter som han föregaf ligga begrafna i deras jord från de första Christnes tider, och nu vaktade af troll, hvars formler han skulle bryta, började man slutligen öfvertyga sig att han var en bedragare. Undren dock ej häröfver; undra öfver att han ännu finnes här och gästas och födes af det folk han bedragit och hvars pengar han nu förstört och att den som han mäst bedragit och afnarrat 80 piaster skänkte honom en ʿaba för att täcka hans trasor. I anledning af denne man som ehuru negersvart gaf sig ut för en maghrabi trodde man att äfven jag skulle vara en dylik bedragare och det var ej utan att jag de första dagarne fick mången gång utstå en högst generande examen om min föregifna studie tid i Azhar etc. Det lyckades mig dock snart att öfvertyga dem det jag ej var af Maghrabiens gelikar i synnerhet sedan jag fått äran utrycka mer än ett halft dussin af folkets här af dadlar fördärfvade tänder. Här förnyades nu såsom alltid förr under min resa det eviga tråket med mönstrande af patienter af alla slag och den ro jag efterlängtade att få vara för mig sjelf undgick mig äfven här. Hela dagen vräkte sig i mitt lilla med min Maan shekh delade rum de late och lättjefulle araberne utsträckte längs magen och pratade och consulterade. Jag hade dock nu lärt mig konsten att skrämma undan mine patienter och göra mig af med dem bättre än förr och lärt mig Arabens i morgon om Gud vill och hvad bättre var att alldrig ge något utan pengar. Emellertid undgick jag ej att mäst hela dagen måsta plågas af mitt sällskap och af solens hetta. Aftonen samlades större delen af byns ynglingar ut på en sandslätt och här sjöng den ena efter den andra sin ḳaṣidah accompagnerad af den enkla rebabah. Detta var en rik ersättning för dagens tråk, ehuru jag måste tillstå det jag förstod blott högst föga af sångens innehåll i anseende till den högst egna och underliga dialekt som här talas. Så hade jag i tråk och fröjd lefvat 6 dagar i elgharb då en dag min Maān shekh bad mig

följa sig till en patient i andra ändan af Gof i en del eller quarter deraf kalladt Khaḍsme. Här fann jag en af Rowala stammens förnämsta shekher liggande sjuk och kraslig och önskande min läkare hjälp. Han är en man om kanske några och trettio år i full kraft och styrka; men honom har alldrig förunnats en arfvinge af de 6 särskilda quinnor han äktat oaktadt alla de kameler och hästar och pengar han slösat på kring strykande bedragare, som lofvat kurera honom från detta onda. Han hade för omkring två månader kommit hit ungefär 6 dagsresor från Niḳra i Syrien der han nomadiserar med sin stam för att här uppköpa dadlar. Vid samma tid inträffade äfven här den ofvannämnde sig så kallade Maghrabi och låfvat göra shekhens medföljande hustru hafvande inom 30 dagar. Glad häröfver ger honom shekhen 60 piaster och låter öfvertala sig att stanna quar. 30 dagar förgå och Maghrabīn befinnes lögnare. Nedslagen af den felslagande förhoppningen börjar nu den gamla sorgen och grämelsen öfver barnlöshet ansätta honom än strängare och dennes gamla hemorrojder få nya krafter och slå ut i knöler och ett herpes utslag på kroppen, så mycket mer som han utbytt det friska och rörliga öknelifvet mot ett kammar vräk lif här. Som han behagade mig och i allmänhet äfven sjelfva Khadsme och i synnerhet dess Khaṭib eller shekh Imam en från Ḥajil af Abo rreshid hit skickad wahabi shekh för att tvinga folket här till bön och fasta och andra religions pligter, lät jag mig lätt öfvertalas att flytta hit för att vara min nye patient vid sidan men hufvudsakligen för att få lefva med den ofvannämnde Wahabi shekhen och hans församling. Här i Khadsmeh började nu en annan lefnadsordning. Bönerna som jag mest alltid i elgharb stulit mig undan fick jag här lof att göra alla fem i församlingen och förste aftonen då vi samlades ut på sanden för att njuta den ljufliga afton kylan och jag frågade dem om här ej fanns en rababah fick jag det svaret att vi äro muslimin icke såsom de ogudaktige gharb boerne som göra hvarken bön eller fasta. Deremot begagnade jag min något skrif och läs kunnige Wahabi shekh att upplysa mig förhållanden i Gof och de få underrättelser de ha bevarat om dess ursprung och första bebyggande, som skall falla in på Salomos tid och enligt en annan sägen som tämmeligen träffar ihop härmed 800 år före Christus en sådan era som jag alldrig förr än här hört nämnas bland Muslim.[234] För öfrigt hör man här såsom i allmänhet högst sällan bland Araber gamla sagor och sägen som gå ut öfver tiden af deras prophet. Jag vet ej huru men snart blef min Wahabi shekh min ödmjuke tjenare troligen

emedan jag låfte föra honom med mig till Kairo på min återresa från Mekka. Han nämligen längtar till Kairo såsom en vettgirig gosse hos oss till skolan, för att få sig några böcker och få frequentera Azhar. Sålunda förmådde jag honom snart att täckna upp åt mig af några här befintlige Sångares mund moderna beduin och Arab Kaṣīder och sedan förklara och öfversätta dem för mig.[235] Han ansåg det väl ej anstående för en rättrogen Muslim Imam att sysselsätta sig härmed, men han gjorde det dock för min skull ehuru med tråk. Han kan sin Koran utantill men äger för öfrigt inga stora insigter i språket och dess vetenskap; men är i alla fall den bäste jag här funnit. Han upplyser mig äfven om Wahabiternes sekt; men det är just ingenting nytt deri. Denna sekt är ingenting annat än ett återförande af Islam till dess första ursprungliga enkelhet och i synnerhet ett häftigt ifrande emot andra Muslimin för deras antagande och anropande af Helgon och propheter så som försonare och förmedlare hos Herren. Derföre kalla de dem mushrikin och Kuffār och göra föga skillnad mellan dem och de Christne, för hvilke sednare jag här hos folket funnit mindre aversion än någon annorstädes. Häremot har jag lärt min shekh jämnte en annan elef de första grunderna af arithmetiken d.v.s. blott att säga ut tal. Detta har kostat mig mycken möda och jag har högeligen undrat huru de i allmänhet quicktankige Araberne haft svårt att fatta tal förhållanden. Härunder allt skötte jag min patient Rowalla shekhen. Utslaget började försvinna och hans hämorhoidal lidanden likaså; men om 8 dagar bröt ut en feber som troligen en hämorhojdal kastning slog sig än hit än dit och antog många olika skepnader. Detta gaf mig stor oro och mången sömnlös natt med ånger öfver mitt medicinska fuskeri. Fulla fyra veckor låg min patient ena dagen bättre och andra med häftiga anfall än åt hjertat än åt magen och folket fruktade mången gång att han skulle dö. Dock hans goda beduin natur och hans ännu af medicin klått ofördärfvade kropp hjelpte honom att öfverstå sjukdomen och jag har att första dag få af honom ett ståtligt kamelsto för mitt besvär och min medicin. På detta sto tänker jag inom ungefär 10 dagar bege mig härfrån med min Wahaby shekh och ett sällskap af omkring 6 personer till Gebel Shammar till den här prisade och berömde Abd Alla Abo rreshid wahabi herrskaren öfver Gof och Shammar och landet ända nära till Almedineh. Hos honom torde jag komma att fasta Ramaḍan. Hvart jag sedan skall bege mig vet jag ännu ej antingen tillbaka åt Wester med pilgrimsfärdarne till Medina och Mekka eller längre åt Öster till

persiska viken. Jag befinner mig nu här i verldens buk såsom man kallar Gof med om kring 50 Rb. Silf. en summa visserligen icke stor, men som måste räcka mig till årets slut. Sedan jag nu lärt mig lefva på Arabens gästfrihet och får mig egen kamel tviflar jag ock ej att jag skall undgå de dryga lärpenningar jag först fick ge ut. För öfrigt har jag oafbrutet och oföränderligen njutit den bästa hälsa och välmåga jag någonsin haft ehuru mitt lefnadssätt och min diet är mångahanda och alltid ett med det folks hvari bland jag lefver. Här i Gof är i sanning den sämsta diet jag nu fört i mitt lif och den består nästan uteslutande i dadlar. Sedan jag nu gjort mig fri från att låta mig väckas om kring 1 timma före solens uppgång för att göra morgon bönen i församling, stiger jag ej upp förr än just med solen, går ned till källan Khadsme och gör min rening och tvagning och om händelsevis andre äro tillstädes äfven bön, annors ej. Vattnet är särdeles rent och godt blott varmt 29° men afkylt i lädersäckar alldeles ypperligt till dryck. Jag har knappt hunnit upp häri från förr än någon af stads boerne kommer och säger till min Wahabi shekh och mig rawwaḥ och för oss till sitt hus att frukostera på dadlar; detta kallar man fakk errik. Dessa dadlar skulle hos oss vara den största prydnad och läckraste rätt på ett desert bord och det bästa fat på en sylt bricka; men här skulle jag gärna byta dem ut mot några potatis. De äro under hela dagen den enda föda ända till afton då vi åter spisa i något hus och nästan dageligen en sorts gröt fullkomligen liknande vår korngrytsgröt [*sic*], men här utan mjölk och vanligen utan smör. Någon gång i väckan vankas segt kamelkött och då och då bröd. Dess emellan kokas caffe nästan oupphörligen hela dagen än här än der i gårdarne. Det är lag här att den på hvars palmplanteringar källan Khadsme flyter den gästar alla gäster och främmande som finnas i staden och det händer ofta att vi spisa ett sällskap af 10 till 15 personer tillsammans. Den föda vi njute och som jag nu beskrifvit dig är ej just närande men magfyllande och stinnande så att hela dagen buken är spänd och vädrig. På folket här verkar den högst menligt, så att jag knappt sett någon som ej är plågad af lefversjuka och hämorhojder och alla ha de en blekgul lefverfärg. På mig såsom ännu ovan verkan [*sic*] denna föda lösande och jag har ännu märkt inga menliga följder deraf, men en längre sejour här vore mig troligen skadlig såsom den redan till en del blifvit mig tråkig af folkets lättjefulla vräklif. I början då jag ännu skämdes vräkte de sig hos mig hela dagen igenom än karlar än quinnor, hvilka sednare här ⁂ öfva ett grymt

toffelvälde öfver sina män och obeslöjade sitta bland karlarne och röka sina små snuggor och rässonera; men jag har nu lärt mig att då jag ledsnar på deras sällskap vare sig karlar eller quinnor helt simplement köra ut dem. Så men också endast på det sättet har jag på sednare tider fått tämmeligen ro. Dock jag vet ej huru, men det är högst litet nästan intet jag kommit mig till att göra och arbeta; jag har troligen blifvit smittad af folkets lättja och hettan inger äfven just ingen lust till arbete. Vi ha alla dagar vid middagsstunden närmare 40 Centigrad och den svala morgonstunden har vanligen upptagits med pyssling om min sjuke shekh och andre patienter. Aftonstunden sitter hela byns folk vanligen tillsammans och räsonnerar och jag har ej velat undandra mig denna maglis och om natten finnes intet ljus och ingen lampa och sömnen på den mjuka sanden under den underfulla Österns himmel är så ljuf att jag ej ville arbeta bort någon stund deraf – Språket här är nästan rent Koran språk med nunnation ehuru utan bestämd skillnad mellan casus och alla fulla verbalformer såsom taḳolina och jaḳolōna etc. men hvad besynnerligt är kaf talas ut som vårt k i kärra och ḳaf ungefär som ds.[236] Detta ger språket ett särdeles snurrigt ljud och gör det mig svårt att förstå. För öfrigt hör man alla det gamla språkets ord och sådana som äro allmänt gängse i Kairo hör man ej här och förstås ofta ej. Äfven det i Kairo alltid brukade efterhängda sh i förnekning brukas här alldrig.[237] Uttalet är högst rundt och litet grötigt ungefär som små barns hos oss och det klangfulla bergiga och mettaliga ljudet hörs ej här som jag hört bland beduinerna. Ḍad ض uttalas här som hos beduinerne såsom ظ och ingen skillnad nästan förmärkes ehuru jag hos Ḥejwat understundom tyckte mig höra ض såsom den emphatiska bokstafven af ذ och ظ såsom den af ث. Folkets charakter är som i allmänhet Arabens högst enkel och barnslig och här ej så lascif som man vanligen finner den i städerna. Det bästa bevis härpå är att 1001 [natt][238] som jag har med mig ej alls gouteras, men deremot små fabler der djur tala och ge råd i Gedikes smak senteras hjertligen. Naturalia som utan den minsta blygsel bepratas i Kairo nämnes här sällan utan med tillägget Allah jaʿizzek eller Allah jikrimek etc.[239] Annors i saker der handel och penningar äro i fråga bedrägeri och en låg lystnad som hos alle österns barn och likaså ödmjukhet och kryperi för den mägtige med all synbar nonchalance och frihet i uppförande. Man ifrar starkt för religion och dess allt i synnerhet bön och Ramadan fastan; men det är mera pharisism en sann öfvertygelse och jag har

oftast funnit att de som ifrigast göra bön äro de värrste skurkar. De eviga an ropen på Allah och de otaliga skyddshelgon som man hör i Kairo hör man här nästan alldrig icke eller de eviga oföränderliga compliments ord; ehuru dock äfven här som hos beduinen är en viss artighets kanon. Som de äro Wahabi ifrar de strängt emot tobak och fördömma den skoningslöst så som ḥerām och apostrophisera strängt alla sherrab förklarande att Allah befallt Iblis pissa på denna ört för att göra den ḥeram hos verldens folk.[240] Det oaktadt finnas många tobaksrökare. Jag hade ej tagit tobak med mig från Kairo beslutande att lägga af rökningen. Deremot får jag beständigt höra frågor om snuset och hvad det är. Först svarade jag helt oskyldigt att snus göres af tobak men nu har jag lärt svara subḥāna man jaʿlam.[241] Detta är af de många meningslösa men frågafskärande som finnas hos Araben i så stor mängd och som hjelpa ur tusende bekymmersamma frågor. Det förnämsta af dessa svar och som hjelpt mig ur otaliga bryderier är kullo naṣib; vid detta svar tystna vanligen alla frågare och upprepa ho ṣādiḳ eller på här gängse dialekt ho ṣadids; ett annat svar på deras frågor hvart jag tänker mig är Allah Al musejjir med flera dylika.[242] Jag har nu här i Gof anläggt beduin kostym bestående i en lång vid skjorta räckande från halsen till fotknölarne och till hufvudbonad den vanliga kefijeh utgörande en fyrkantig tjock röd och grön duk vikt i trekant och slagen öfver hufvudet och bunden öfver hjessan med en liten turban shawl. Öfver skjortan bär jag som alle andre min ʿabba. – I alla fall torde jag ej på denna färd komma att gå till Baṣra, jag vill spara denna stad till en annan utflygt då jag genom Syrien ville komma dit och sedan till sjöss ner till Oman och Mahra. Dock jag gör planer för framtida resor och vet ej kanske vingarne klippas af mig. – Jag behöfver ej bedja dig meddela min mor och Conradi detta bref och de få underrättelser jag hunnit samla deri. För öfrigt hoppas jag I alle befinnen Eder väl och äro glade såsom din vän G A Wallin

Gof 4 Juli 45

Här har du ett ehuru ej fullkomligen vä[l] lyckadt aftryck af mitt sigill på en silfverklackring inskriften är tawakkal ʿala lmoʿṭi ʿabdoho ibn wali ssoʿmi 1261 assoʿmi[243] nämligen skall vara suomi den finska. Jag har egentligen från första början valt mig ett opassligt namn ty Wali är ett epithet på Allah[244] och det vanliga namnet på helgon. Derföre bytte jag ut det bland beduinerne mot Wāli; men äfven det passade ej såsom äfven varande ett af Allahs 99 epithet

och betydande Herre. Nu har jag utan att ej sjelf anta det af folket här fått namnet ʿabdo lwāli[245] som är särdeles passande och öfverensstämmande med folkets sed här att bilda namn med ʿabd satt framför något af Herrens namn.

G. Geitlin till G.A. Wallin
Helsingfors 16/1 1846

Gode Broder Wallin!
Icke förr än i Julii månad erhöll jag ditt innerligt välkomna och intressanta bref ifrån öknen, dateradt den 30 April 1845. Det torde härnäst bli en nödvändighet att adressera dina bref till mig under ett yttre couvert till Kyrkoherden Carl Siren, vid finske församlingen i Petersburg, då kan man vara säker att brefven framkomma i tid, Gud vet hur det eljest går med dem. Dessutom kunde i Couvertet några ord från Dig till Sirén gifva saken intresse och fart. Att ditt sednaste bref, af d. 30 April, i veckotal legat än hos den ena än den andra innan det hann mig, är påtagligt och förargeligt. – Också ser det ut, som skulle Du ej erhållit mitt bref som jag skref i Petersburg i slutet af Mars månad 1845, deri jag underrättade Dig om att rese understöd, 1 000 Rb. Sr. för Dig beviljats[246] – men sak samma. Vigtigare är att detta löfte nu slutligen gått i fullbordan. Väl skulle medlen inträffa i Hfors i December, men ankommo, efter ytterligare påminnelse, icke förr än i medlet af Januarii till Rector som f.n. är Prof. Lagus. Af honom har jag, emot qvitto, lyftat dem för att öfverstyras till Dig. Nu har jag likväl, efter samråd med några af våra gemensamma vänner funnit ändamålsenligast, att till en början tillsända Dig blott sexhundra Rubel Silfver = 2 100 B:co ass. den summa Du i ett af dina bref uppgaf såsom nödvändig för Dig. Så snart Du underrättat mig om denna summas behöriga framkomst och tillsändt mig Qvittence (NB på *hela summan* 1 000 Rbl Silfver, ty jag måste insända det till Grefve Armfelt, som åter måste redogöra för dem dessa medel i sin tour; derföre blir ock nödigt att Du inrycker i qvittencet följande: ”*De 1 000 Rub. S:r hvilka af Hans Kejserlige Höghet, Alexanders Universitetets Höge Canceller blifvit mig såsom rese understöd i Nåder tillagde*, har jag erhållit” m.m.) så skall *oförtöfvadt* resten eller 400 Rub. Silfver Dig tillsändas på den ort Du bestämmer, förutsatt att Consul Borgström, eller de Banquirhus han vänder

sig till, hafva några relationer på en sådan ort. Kairo eller Alexandria vore väl de bästa i detta afseende. Hufvudanledningen till summans delning var den, att i fall Din Commissionär i Cairo icke vore fullt pålitlig, Du i alla fall skulle ha något qvar att vinka på. Skulle genom den dubbla försändningen någon förlust i postporto och försännings procent drabba dig, så är jag då villig som skyldig att den ersätta. Att alla icke just äro att lita på, bevisar den der Avaroffs exempel; han hade åtagit sig att framskaffa de af dig för Universitetets räkning upphandlade effecter till Petersburg, men lemnade dem i Odessa. Lyckligtvis tog vår Landsman StatsRådet Nordman dem i sin värjo, men han har yttrat misstankar om huruvida Avaroff, som sjelf handlar med naturalier &c, gått nog samvets grannt tillväga.[247] Dock härom kan ingenting ännu sägas, innan effecterna hinna anlända till oss, hvilket tvifvelsutan med det första kommer att ske. – Med otålighet har jag och de många, många som lifligt intressera sig för Dig, väntat på underrättelser från Hagi Wali; Gud gifve att allt må dig väl gå och att du engång lyckligt och väl återkommer till din fosterbyggd! – Härifrån vore väl mycket att berätta, men endast småsaker. Det hufvudsakliga är sig så temmeligen likt. Inom Univers. har den förändring inträffat att Lagus nu är Rector och Rein ProRector. Wollstedt blir innankort Astronomiæ Professor och Borenius Adjunct i Mathesen efter Nervander som är aflidne Hællströms efterträdare. Borg, Professoren i Bibliska Exegetiken, har fått sig ett godt Pastorat, Limingo; får nu se hvem som blir hans efterträdare. Sökande finnas 3, Jac Algot Gadolin, Licentiaten Granfelt och undertecknad. Det besynnerliga i saken är att Gadolin alldeles bestämdt förklarat, att han ej skulle söka denna Profession, ty han hade sina blickar rigtade åt Jockas pastorat som är ledigt efter Nykopp, hvilken nu är Domprost i Borgå, men sen det blef bekannt att jag ämnade söka transport, ändrade han plötsligt åsigter. Nu kan det bli tu tal om hvem som får tjensten, den gamla theologen eller jag; blir det min lott, så har du här en plats som väntar på dig, och visserligen vore det bäst om Du inom eget land funne din trefnad och lycka. – Några rader från Din Mor medfölja här äfvensom ett bref från en gammal vän. Conradi mår bra. Dina rese anteckningar som Nordman från Odessa hitsändt äro med honom Communicerade, men något bref har jag nu ej bedt honom skrifva, emedan jag fruktar att du nog dyrt får betala också dessa öfver London dig tillsända rader. Måhända skall man genom Tantavi få till dig något bref härifrån. Gud vare ditt bistånd och gifve dig

godt mod och kraft att öfvervinna allt! Hjertats innerliga helsningar till Dig från oss alla! Helsingfors d. 16 Januari 1846. GGeitlin.

Till G. Geitlin
Kairo 29/3 1846[248]

Broder!
Nyligen till baka kommen från min första utflygt till öknen och dess frie söner skyndar jag mig med blott några rader härom underrätta dig förmodande detta vara dig och i synnerhet min mor och syster af intresse. Jag skref dig ett bref från Algof datera[dt] ungefär i slutet af Juni, som du att dömma af dina tvänne bref som här kommit mig till handa, ej [er]hållit. Jag tillbragte hela min sommar i denna intressanta ort midt i Arabiens nordliga öknen och skiljde m[ig] ej utan svårighet derifrån först i slutet af Augusti några dagar före Ramaḍan. Jag hade förlefvat ungefär [4] månader i Algof lyckliga dagar bland öknens okonstlade barn och uteslutande på deras frikostighet, så att jag [o]räknade några rublar jag förstörde på caffe jag hade platt inga utgifter. Jag framkom efter kor[t] uppehåll på vägen ungefär i medlet af Septemb. till Ḥajil sätet för Herskaren öfver Beni Shamm[ar] och quarstoden af Beni Tamim och andra stammar af Annegd. ʿAbd Allah ibn Arrashid är för när[va]rande ansedd som den mägtigaste och kraftigaste af alla Arab Emirer i mellersta Arabien och prisad f[ö]r sin rättrådighet och renheten af sin Islam och frikostighet och sitt mod, egenskaper som öfverallt i verlden måste vinna folkets hjertan och de tvänne sistnämnda i synnerhet alla Arabers. Jag fastade andra hälften af Ramaḍan här och förlefde i denna friska och sunda ort, belägen som den är under väldiga granit berg, i sällskap med en hederlig persisk dervish ursprungligen från Kabol men sedan tvänne år bosatt i Baghdad, tvänne de soligaste månader jag på länge haft. Jag bodde i en af de många vackra trädgårdar här och hade min matta utbredd under unga palmer och fikon och granat träd vid bredden af en stor vatten basin med det sötaste och härligaste vatten, en vara hvars värde man ej lär sig känna annorstädes än i Arabiens öknar, sedan man antingen sjelf varit nära att dö af törst eller som jag sett de som kämpat med döden af denna plåga. Emellertid fann jag här ej den frikostighet hvarpå jag lefvat i Algof. Den som här ej vill depen-

sera måste lefva i Emirens hof. Han gästar alla främmande och under de 6 dagar jag lefde i hans hus spisade jag hvarje afton med minst 200 gäster från alla möjliga håll i Arabien hitkomne de flesta i affärer med Ibn Arrashid. Ehuru hvem som helst otadlad kan begagna sig af denna frikostighet, fann jag mig dock ej fulleligen väl i detta lif och fann för godt att hyra mig en liten kammare i ofvan nämnda trädgård och der lefva och koka i sällskap med min persiske dervish. Som här i allmänhet råder större luxus än i Algof, hade jag här utgifter för min garde robe. Jag kunde ej här såsom i Algof gå barfota, måste lägga mig till sandaler och i stället för mina trasade långskjortor måste jag här köpa mig nya. Äfven så fordrade min medtagna mage någon restauration. Jag hade i Algof ute slutande lefvat af dadlar och hvete gryns gröt och ungefär 4 gånger i månaden gammalt segt kamelkött. Här fanns dock allehanda grönsaker och fårkött och det var med en uthungrad Beduins h[ela] glupskhet jag åt mig mätt här af den tjenligare födan. Jag fann klimatet här nästan det sundas[te] hvari jag någonsin lefvat och den starka födan sammanräknad med den friska luften och det goda [va]ttnet gjorde att jag här tilltog i välmåga mer än kanske någonsin förr. Jag lefde här i full glömska [af] hela den öfriga verlden och kände mig ofta frestad att lyssna till de oupphörliga förslag man gjor[de] mig att bosätta mig och gifta mig här. I synnerhet en man, af Annegds berömdaste poeter [er]bjöd mig sin 15 åriga dotter till äkta en af Arabiens finaste gracilaste Ghazeller – men Herren ville a[nn]orlunda – jag såg mig om och fann att min cassa drog på slutet – och resan till persiska viken genom [he]la det öfriga Annegd? Om ock mina pengar fört mig fram till Alḳăṭīf, ja till Baṣra – hvad skulle jag der sedan företa mig med tvänne toma händer och min snart tömda Apothekar låda. Efter långa och svåra funderingar med mig sjelf åt alla håll fann jag slutligen för godt att tåga med den i Hajil ungefär i medlet af Novemb. ankomna pilgrims karavanen från Baghdad. Jag hade beslutit att gå blott till Almedina, derifrån till Jamboʿ och sedan på hafvet till Suez. Jag fruktade nämligen och med fullt skäl för de alldeles onyttiga och gagnlösa faror för hvilka jag gick att utsätta mig på en vallfärd till Mekka. En upptäckt der skulle om ej kostat mig lifvet åtminstone hvad nästan värre varit en högst skymflig och vanärande behandling och för hvad? blott för en onyttig barnslig nyfikenhet. Men det var som om jag sjelf måste bli ett exempel på det så ofta på spe af mig använda språket Allah hua Almusejjir[249] hvarmed jag så ofta hjelpt mig undan ett direkt svar på folkets

oupphörliga frågor hvarfrån och hvarthän. Fullkomligen mot min vilja blef jag genom omständigheterna tvungen att göra min vallfärd till prophetens graf och en pilgrimsfärd till Herrans hus och Abrahams helgedom i Mekka.[250] Jag är nu glad och nöjd med min resa sedan allt lyckligen, ja lyckligare än jag sjelf någonsin vågat hoppas, aflupit och sedan jag uppfyllt alla en muslim pilgrim åliggande ceremonier i Mekka och Almedina; men, jag vill ej neka, jag hade svår fruktan och mången ångest under resan. Jag dröjde ej länge i Mekka dels af fruktan för upptäckt dels emedan min kassa var fulleligen tömd dels äfven emedan jag ej kände mig väl. Mina förföljare bölderna ansatte mig äfven här och dessutom en liten febricula; och jag visste huru den obetydligaste opasslighet i Mekkas gehennem luft kan föra till dödliga sjukdomar utom det att jag hvarje dag hade tillfälle att se exempel derpå. Jag fullbordade dock utan fjäsk allt som ålåg mig så att jag nu med full rätt förtjenar titeln af Ḥägg. Utom den fåfängan att kunna mig säga vara en af de tre fyra Europeer, som vågat ✂ kuppen,[251] torde jag för framtida resor komma att ha en reel nytta af min pilgrimsfärd – Jag kom till Geddeh i medlet af December med ungefär 45 kop. kopp i fickan. Till min lycka förefann jag dock här mina från Kairo hitskickade pengar hos en Grekisk Köpman. Jag måste mot min vilja dröja ungef. en hel månad i Geddeh under hvilken tid jag dock roade m[ig] med att betrakta och ge mig i lag med alla sorts folk som efter slutad pilgrimsfärd strömmade h[it] för att öfver hafvet komma tillbaka till sina hem. Det är med undantag af större delen af Europa tr[oli]-gen föga någon fläck af jorden, hvarfrån du ej här finner någon representent. Och de otaliga olika tung[o m]ål man här hör!! med de underligaste dock öfverhufvud fulla och klingande ljud! Derwish som jag sj[elv] var med mina trasiga kläder och kippande utnötta gula tofflor fann jag mig ock bäst i Derwisher[s sä]llskap, hvaraf otalige här funnos i synnerhet från Persiska och hindiska stater. Jag fann mig slut[lig]en ett jämnförelsevis godt fartyg och embarkerade i sällskap med en ny persisk dervish från Kabol, so[m] passerade för min tjenare och refiḳ. Min gamle persiske vän begaf sig åt annat håll till Ba[ṣra]. Dagar 60 (säger Sextio) tillbragte vi på den med ångfartyg 3 dagars långa resan från Gedde till S[uez]. Jag led under denna resa mycket af tråk och *köld*(!) och fruktan, ej för hafvet, men för våra oerfarne Arabiske sjömäns klumpiga manövrar och för de otaliga san[d]-bankar som stryka här längs hela kusten och inom eller bakom hvilka vi

hvarje natt sökte oss härberge; ett härberge som jag fruktade mer än stormen och böljorna på öppna hafvet. Men Herren är de oförståndiges skyddare och den arabiska tanken alladsi mektūb ma minho mahrūb[252] har till mer eller mindre grad fattat rot i mitt sinne. Jag låg så lugn nog i jämnförelse till hvad jag troligen varit på en resa hos oss, och drog på tålamodets ḳaljan och sörplade långmodets caffe och uprepade såsom tecken på min tråkiga tanklöshet la illaha illa llah. Jag hade så väl kunnat använda min tid till skriblering och på ett detaljeradt bref till dig; men rundt omkring voro 8 fanatiske Mekka shēkher, som alldrig nämde christen utan att önska öfver honom Herrens förbannelse. Och inne hos mig i kajutan hade jag inbjudit en lärd hederlig Maghrabi shekh och tvänne muslim Greker från Kreta och min persiske Derwish. Vi kommo slutligen fram till Suez och tackade Herren att vi helbrägde hunnit vårt mål. Af de fartyg som voro med oss förliste två; ett ringa antal: ty man försäkrade att sällan ett år gick förbi då [inte] 6–8–10 fartyg gingo förlorade med 300–400 af passagerare. I Suez utbytte vi efter 3 dagars hvila hafvets skepp mot öknens skepp och rullades af dem fram till min österländska hemstad Kairo, der jag med den 14 Mars med den största hjertlighet blef emottagen af min Shekh och andre vänner. Detta i korthet. Jag hoppas inom 10–20 dagar kunna sända dig en utförligare redogörelse för min resa, så snart jag här funnit mig ett hus för mig sjelf och kommit i ro. – Nu affärer. Haf så du och alle andre tack för allt hvad I gjort. Jag vill ej hopa långa ord öfvertygad som jag är att I med mig hyllen den arabiska tanken att hvad man gör godt det är lillahi taʿāla[253] ej för en personlighets skull. De af dig öfversända pengar har jag erhållit. De återstående 400 R. Silfv. ville du på följande sätt använda hemma hos oss. Kalla på Conradi och låt honom inbetala en skuld på 280 Rb. Silfv. i Civil Statens Enke och Pupill kassa: en annan 100 Rb. Silfv. i Militär Statens D:o återstoden 20 Rb. Silfv. torde Conradi behöfva till betäckande af intressen för min räkning. Men nu en annan fråga. Dessa mig i Nåder gifna 1 000 Rb. Silfv. äro de blott för innevarande år 1846 eller äfven för följande, kanske för en så lån[g] tid jag kan uträtta något nyttigt här? I sådant fall godt – jag sluppe då att tigga å nyo. Är det ej så, så som j[ag f]ruktar, håll, jag beder dig, ögonen på det först af mig åtnjutna Rese Stipendium, som efter min rä[kni]ng borde detta år anslås ledigt.[254] Det är ej som skulle jag sjelf ej ha för afsigt att insända min ansök[an] jämnte reseplan; men långa haf och långa land äro emellan mig

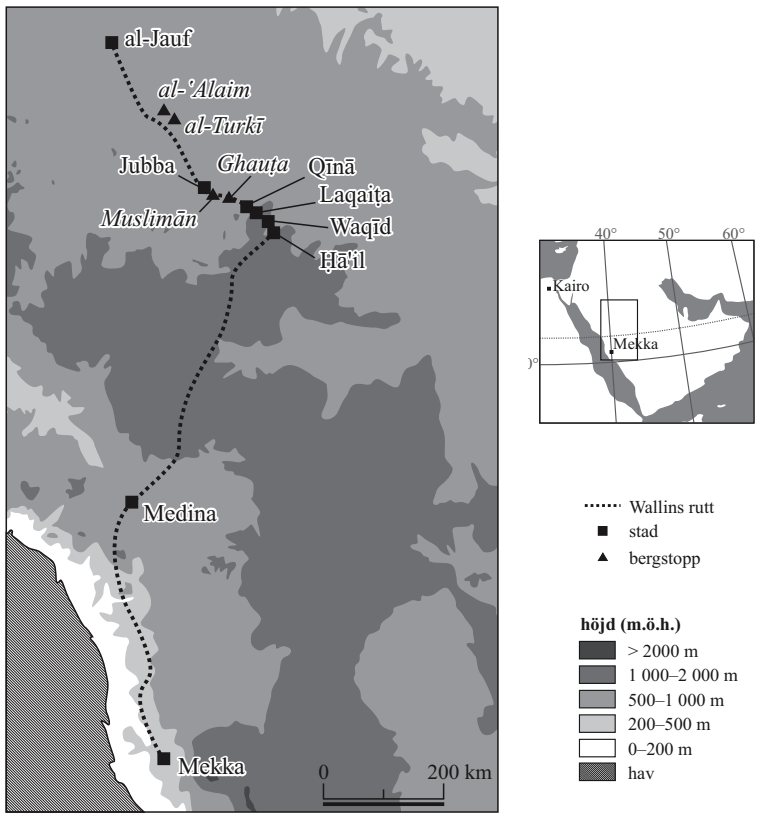

Karta över Wallins rutt från al-Jauf till Mekka.

och eder och jag fruktar möjligen händels[eo]mständigheter oförutsedda tillfälligheter kunna göra att bref härfrån ej rätt framkomma. Skulle nu n[ågo]t sådant inträffa underlåt du ej att i mitt namn inge ansökan och reseplan och jag öfversänder di[g i] detta hänseende härmed fullmagt in blanco. Jag hoppas dock att mina egna papper s[om] jag oförtöfvadt tänker upsätta och insända skola rätt fram komma och sålunda spara dig ett [be]svär mer för mig. – Bed Borgström, till hvilken mina hjertligaste hjertligaste hälsningar, med det f[örsta] underrätta sig hos Stieglitz om han har relationer på Baghdad och Baṣra och Damascus och om Stieglitz kunde öfversända pengar i synnerhet till de tvänne förstnämnda orterna och underrätta du mig härom i första bref, som jag hoppas du genast efter erhållandet af detta ville godhetsfullt sända mig. Deri ville du äfven underrätta mig om det sista bref från Kairo dateradt tror jag i slutet af Mars eller början af April kommit dig tillhanda. Det innehöll katalog och räkning på alla böcker och effecter som jag lämnade i den Grekiske burlacken Awaroffs värjo. Af dina tvänne framför mig utbredda bref kan jag ej med full visshet sluta till detta brefs framko[m]st. När du nu skrifver låt det ej bli alldeles knapphändigt och haf äfven Conradi och genom honom min cusin Hartmansdorff, om han ännu är i Hfors, att sända mig några rader. Då jag kom hit till Kairo väntade jag ha för mig en hel packa med bref från mitt hem; men fann blott tvänne, hvilka, om ock oändligen kärkomne, voro ganska få till antalet och korta. Jag tänker nu dröja här tills jag får bref från Eder och för att sätta till pappers min resa, öfver hvilken jag på vägen varit i tillfälle att göra blott högst knapphändiga och aphoristiska anteckningar.[255] Ser jag att utan krystning och pining något godt blir deraf tänker jag insända antingen till London eller Petersburg en abregé deraf. Jag hoppas bli färdig härmed på omkring 3 månader, hvarefter jag, såsom jag tycker, troligen beger mig af till Jemen, dit jag hjertligen önskar, sedan jag i Gedde hade tillfälle göra bekantskap med några Jemenenser och questionera dem om deras land. Emellertid är jag ännu villrådig och sväfvar mellan Jemen och den östliga delen af Annegd och Baghdad, och Basra, från hvilken stad efter hvad jag tycker, färder till det hittils fulleligen okända ʿOmān och Mahra kunna företagas. Men jahdi lhādi![256] Jag vill än ej tänka så långt fram. Hvad mig grämer är att ej äga astronomiska Instrument. Jag skulle under min resa fullkomligen väl kunnat göra observationer och med full visshet bestämma de orters geographiska läge, öfver hvilka jag

färdades, förutsatt att jag *förstått* göra dem: en kunskap som dock ej torde fordra längre än om kring en månads öfning och undervisning. Jag har nu lefvat blott 14 dagar i Kairo och kan ej neka att jag längtar tillbaka t[ill] öknen. Utom det känner jag ej så väl här som der. Oaktadt jag oupp- ⁂ hörligen stryker om kring här har jag just ingen appetit. Jag har äfven nu funnit mig ett hus till hyra, men är ej fullkomligen nöjd med det, utan att nämna något om de tråk jag hvarje dag har med mina små hushålls bestyr. Jag hoppas dock allt snart skall bli bättre då jag kommer mig till arbete, hvarur jag nu alldeles kommit ur takt. – Att mitt bref af d. [30] April ej kom dig tillhanda för än i Juli bör du ej undra på. Att det gått genom många händer ä[r s]äkert; men det äro Beduin händer, och för en Beduin, som har så god tid, är en par månader m[e]r eller mindre af alldeles ingen betydelse, så att det ej kom till Kairo förr än troligen i Juni. Leds[am]mare är om mitt bref från Algof ej kommit till dig. Gud vet i hvilka händer det stannat; ty [h]ärifrån har det riktigt afgått. – Hvart har den unge Professor Lundahl tagit vägen? efter Wollstedt skall bli Astronomie professor. – Bed Conradi efter inbetalandet af de ofvan nämnda tvän[ne] summorna lämna mig uppgift på återstoden af mitt skuldregister, som jag halft glömt här i [Ös]terns håglöshet.[257] – Jag ville sända några rader enkoms till min mor; men sparar dem nu t[ills] jag möjligen hinner få i hop till henne ett längre bref – Hvad rykten beträffar som uppkom[m]a hemma om hängningar och faror i hvilka jag skulle sväfva, så hoppas jag du ej sätter tro till något, som ej direkte kommer härifrån Kairo till *dig*: ty du är den ende som man här känner såsom min correspondent. Hvad för öfrigt faror beträffar, så tror jag i Kairo och i Egypten kunna klä mig i böxor och frack och hatt och gå i Moskeerna och göra bön med turbanade Araber, utan att man skulle säga mig något. Så ungefär stå affärerna och Islam här. Hvad farorna i öknen beträffar äro de ingalunda så som man tänker sig dem hemma hos oss. Den som litet helst känner deras förhållanden och ej ger sig ut till sjöss i otid, har sällan något att frukta och reser här lika säkert om ock ej så fort som på Europas järnvägar. Dessutom dödar Araben nästan alldrig en resande, blott plundrar honom – han afskyr utgjutande af annans blod än hans fiendes, men dennes hufvud afskär han så lätt som en hönas. Och att dömma af den oföränderligen goda rätt afundsvärda hälsa jag njutit hittils torde jag äfven framdeles ej ha något att frukta af klimatet. Och framför allt jag *älskar* beduinen och hans

öken och hvad man med kärlek gör det fruktar man ej, hvad slut än kärleken må taga. – Låt min mor hjertligen tacka gubben Bultos för hans complaisanta franskt artiga smickrande bref och lät henne säg[a] det jag önskade besvara honom om jag ej fruktade göra mitt bref för tugnt. I dag säger min p[ersiske derv]ish tjenare att han vill lämna mig och Kairo för att öfver Damascus och Baghdad bege sig [hem till Kabul. Detta] ger mig åter nytt bryderi, utom det att jag har svårt att skilja mig från h[onom men akhir] aṣṣoḥbet alfirāḳ.[258] Detta har jag så ofta under mitt lif fått erfara. Fö[r tillfället] minner jag intet mer som jag i korthet kunde skrifva utom mina [hjertligaste hels]ningar till alla mitt fosterlands vänner etc. etc.

Kairo 29/3 46.

Till Johanna Maria och Natalia Sofia Wallin
Kairo 12/4 1846

Mor och Syster!

Då jag nu kommit mig något så när i ro kan jag ej underlåta att sända Er enkoms några rader, så mycket mer som jag på lång tid ej haft tillfälle dertill. Ehuru I genom Prof. Geitlin säkert veten att jag befinner mig väl här i Egypten, tillbakakommen helbräggda från min öknefärd och att jag under hela denna resa Gudi låf åtnjutit den bästa hälsa, hoppas jag dock några ord om det folk hvaribland jag färdats och de trakter jag sett kunna vara af intresse för Eder äfven, ehuru så väl menniskorne som landet ha föga likhet med det vi äro vane att se. Kanske finnen I någon af våra vänner som på någon karta visar Er den väg jag gått. Jag gick ut från Kairo för ett år sedan d. 11 April 45 och färdades genom öknen wadi Tih, der Moses skall ha vandrat fram med sina Israeliter under de 40 år de villade här innan de kommo in till deras förlofvade land. Jag såg här bland folket mången gammal gubbe med grått skägg som jag tyckte hvad utseendet beträffar rätt väl kunna passera för en Moses. Äfven i våra dagar lefver folket här ett vankellif; vandra omkring med sina hjordar af kameler och får från däld till däld och från berg till berg för att söka bete. Man hade här inga hus, icke ens de annars af beduinerne brukade tält. Man lefde helt och hållet under bar himmel och under middagssolens starkaste hetta sökte vi skydd i bergskräfvorna. Då

natten kom, bredde den som hade något, ut sin matta eller något annat skynke på sanden och makade stenarne undan och hvilade under den mån och stjernklara himmelen. Folket är i allmänhet godt och hjertligt och gänstvänligt [*sic*] och pratsamt och jag vet mig alldrig hört ett så hjertligt glam som på aftonen då vi efter quälls varden gjorde upp eld och kokade caffet och alla stammens, eller om I så viljen, byns karlar samlades omkring brasan och antingen sittande på sina knän eller utsträckte på magen sörplade på sin kopp och sögo på sin snugga och pratade om sina och sitt folks och sin ökens affärer. Jag dröjde här blott några dagar. Min beduin, hos hvilken jag här var, förde mig vidare på väg till en annan beduin och denne vidare till en liten stad Maan, som ligger invid den Syriska pilgrims vägen. Jag dröjde här ungefär 5 dagar, på hvilka folket här plågade mig mycket med oupphörliga frågor om bot för alla möjliga de mest olika sjukdomar och förde till mig blinde och lytte och kraslingar af alla slag. Som jag passerade kan tänka för läkare kunde jag ej afspisa dem helt kort om godt utan var tvungen fråga dem och beskrifva för dem bot och förhållningsreglor så godt jag förstod. Men man vill ej här gå in på att medicinera såsom hos oss; man tror att läkaren bör kunna häfva den argaste gamlaste sjukdom på en dag eller två med ett eller två medicament; eller, hvad en än vanligare fördom tror; läkaren bör med uppläsande eller skrifvande af någon talisman eller trolldomsformel, kunna betvinga och utdrifva sjukdomens onda ande. Folket för öfrigt behagade mig ej särdeles här. De hade starkt judiskt tycke så till det yttre som inre. Staden ligger i sjelfva öknen midt bland berg och sand med fula gråa små hus. En källa med utmärkt godt vatten har framkallat en hop små trädgårdar, i hvilka i synnerhet granat äppel träd finnas i mängd. Dessa granat äppel äro berömda för att vara de bästa i verlden. Som det ännu ej var deras tid på året hade jag ej tillfälle att smaka mer än ett par stycken från fjolåret; men måste tillstå att dessa voro ypperliga och väl förtjente det rykte de äga. Deras träd stodo dock nu i blomma och gåfvo en undersam grann fägring åt det fula gråa ökne landskapet. Jag dröjde här ungefär blott fem dagar och begaf mig ut härifrån med en af stadens förnämste män åter till beduinerne, som i närheten af denna stad beta sina hjordar på sluttningen af en lång låg bergs sträcka. Desse beduiner hade alle sina tält ehuru låga och fula. Som de ej voro i sina egentliga bostäder omkring och i närheten af någon småstad, utan ute långt i öknen att söka det bästa bete åt sin boskap, hade de såsom

vanligt hos dem lämnat sina stora tält och all annan redskap hemma och inrättat sig här blott provisoriskt. Det är ock nödigt att de äro så lätte som möjligt; ty de blifva sällan mer än tre till fyra dagar lägrade på en plats. När de betat ut det sparsamma gräset på en fläck, fälla de sina tälthus och packa dem med sina barn och annat pick och pack på kamelryggen och flytta till en annan fläck, som ännu ej är utbetad. Denna flyttning går ganska hastigt och utan att man vet ordet deraf. Mången morgon då jag ännu knappt hunnit rubba sömnen ur mina ögon har jag här sett ett läger af 20–30 tälthus fällda och på mindre än en quart uppackade med inrullade barn på kamelryggarne. Men förr än jag flyttar och stryker omkring med Er på beduinens berg bör jag beskrifva Er första inträdet uti hans tält och det sätt, hvarpå han tager emot sin gäst. När man framkommer till ett sådant läger af beduiner bestående af 10 eller flera ända till hundratals tält uppslagna än i en lång rad än i en krets än huller om buller utan ordning, stannar man sin kamel vid hvilket tält man behagar, men vanligen vid tältet af stammens äldste, som derjämte är liksom allas Chef och hufvudman. Sedan man knäfällt sin kamel och afpackat den, hvarunder oftast folk samlats omkring, helsar man en gemensam hälsning åt alla med orden: frid öfver Eder, hvarpå de svara och öfver Eder – varen välkomne. Sedan hälsar man särskildt på tältets ägare med två eller tre korskyssar, dock ej så att läpparne vidröras utan blott kindbenen. Man sätter sig nu och ser omkring på de närvarande och upprepar vanligen till dem deraf, som man förrut känner, frågan huru mår du? hvarpå den andre oftast svarar: jag hoppas du mår väl. Är det en gammal bekant tar man honom i hand och upprepar härunder denna fråga och dess svar ofta 3–4 ja jag har hört 10 särskilda gånger. Man utsäger dessa frågor och svar med en hjertlighet och ett uttryck i ton, att den som ej förstår dem tror att de säga utomordentligt granna och betydelse fulla ord och complimenter. Man har äfven andra hälsningar och artighetsformler, dock ej så många och ej så fada som man hör dem här i Kairo och kanske äfven hos oss i kurtis språket. Det första man nu börjar syssla med i tältet, är caffet, detta nästan den ända luxus artikel här. Man uppgör eld halft inom halft utom tältet vanligen på en ökne ört kallad skih som har en stark balsamisk lukt ungefär som absint. Öfver dess torra rötter och stjelkar uppflamma elden snart i hög låga. Härunder har värden framtagit en näfva kaffebönor och rensat dem ⁂ från stoft och skräp och lägger dem så i kaffebrännaren, som här har en annan form än hos oss.

Det är en liten halfkupig järnskifva utan lock och med långt handtag. Han rör flitigt om bönorna med en liten järnsked tills de bli väl svart brända. Under denna operation står caffepannan på sidan af elden för att koka sumpen färdig, som är alltid på gammal drucken caffeporrå. Sedan caffet blifvit brändt öses det i en mortel antingen af sten eller träd och stötes med en stötel af sten. Det är med en egen takt och konst som denna stötning för sig går och med en egen sorts musik i synnerhet om morteln är af sten. Stöteln måste klinga i sidorna ungefär såsom kopparslagarns hammare på städet. Under stötandet står sumpen och klarnar. Det stötta caffet lägges i en mindre panna och deröfver gjutes nu den klarnade sumpen. I den lilla pannan kokas nu caffet tills det pöser upp väl och åter sätter sig och nu är caffet färdigt. Under denna långa caffeoperation pratas och glammas i sällskapet: man har upprepat de vanliga frågorna af hvarfrån och hvarthän och frågat nyheter från de orter, hvarfrån gästen är kommen och affärernas gång i städerna och i öknen. Af resan och af glammet har emellertid strupen torkat och appetiten rätt blifvit retad till caffet. Man räcker dig din lilla kopp, som du emottager med en caffegummas hela caffe snålhet – och, o ve!, du finner den knappt fylld till hälften. Men kom i håg i tältet ha nu samlats alla lägrets män och 15–20 karlar sitta och vänta en smutt på caffet så väl som du. Och dessutom du är i öknen – du måste lära din mage och din strupe måtta och belåtenhet. Är det nu på dagen, morgon eller middagstid sätter man framför sina gäster något att äta. Är det närmare aftonen få de lof att vänta till quälls varden, som vanligen intages klock. omkring 6–7 vid solens nedergång. Bland lägrets män, som emellertid samlats och hälsat på gästerne uppstår nu ofta disput om hvem den äran tillkommer att få spisa gästerne. Man kommer slutligen öfverens – och den man på hvilken denna ära fallit, går till sitt tält och utväljer ett af sina får – det slagtas och kokas sedan af hans hustru i hennes afdelning af tältet, som är lika stor som mannens afdelning och vid sidan deraf. Sedan det blifvit färdigt kokadt framhämtas det i större och mindre trädskålar och utdelas på gästerna, en skål allt efter dess storlek på 3–5–10 män. Det är en artighet man fordrar af den förnämste gästen att han ur sin skål utväljer 3–4 stycken kött åt värdens hustru, som annars knappt får smaka det kött, som hon haft besväret att koka. Sedan alla skålarne blifvit utdelade, blir tyst i tältet, ty maten tystar mund och man hör blott ljudet af tuggande tänder och knäckta ben. Det är vanligen en stor samling af folk oftast 20–30 personer,

som infunnit sig från de andra tälten, så män som barn och quinnor. De sistnämnda samlas dock vanligen i hustruns tält afdelning. Men icke nog med folket – äfven lägrets alla hundar ha samlats och de springa oförvägna nog mellan gästerne för att snappa af dem en bit eller ett ben. Och ej hundarne allenast, äfven de små lammen och kiden, springa af och an i tältet för att söka skygd mot aftonkylan. En sådan församling i ett beduin tält sedt i brasans matta sken, som flammar midt ibland dem, ger en högst egen och rolig anblick. Gästerne anse artigheten fordra att ge en bit eller ett ben åt barn och män, hvilka stå omkring och vänta derpå, då de ej haft lyckan finna plats vid någon af skålarna. Sedan man spisat – bortföras skålarna, nu innehållande blott afgnagade ben och skräp. Härpå spisa nu quinnorna i deras tältafdelning. Men mamma lär fråga hvad såsen var till detta kött och hurudant brödet var. Hvarken dill eller pepparrots eller lingon sås eller ens ett stycke bröd åts härtill – blott köttet rent såsom det upptogs från den stora grytan. Och under 14 dagars tid ungefär fick jag smaka föga annat än detta kött hos beduinerne, så att jag slutligen blef alldeles utmätt på kött och ej utan afsmak kunde äta mig mätt deraf. Jag måste ofta tigga af mina värdar att de skulle grädda mig ett bröd eller ge mig mjölk att dricka. Hvad brödet beträffar gör man det alltid för tillfället och äter det alldrig annorlunda än varmt. Man har här alldrig, såsom vi säga, bröd i huset. Dess beredning är hvad degen och knådningen beträffar, såsom hos oss; men man gräddar det här på en litet kupig järnskifva, hvarunder elden uppgöres. Ofta gör man äfven degen med mjölk och gör häraf ett bröd, hvars like jag ej kan påminna mig någon annorstädes ha ätit. Sedan man gräddat ett tillräckligt antal kakor, bryter eller stöter man dem vanligen sönder och gör med mjölk och smör deraf en gröt. Så förtäres vanligen brödet här. En annan mycket vanlig rätt är gröt af hvetegryn eller maisgryn med ett smöröga blandadt med mjölk. Mjölket här är förträfflig i synnerhet mjölken af kamelstod. Den är ovanligt söt och mäktig, bättre än vår yppersta grädde. Jag kunde alldrig få nog af denna mjölk – och drack skåltals hvarhälst jag kom öfver. Men det dåliga betet under detta år och bristen på regn under föregående vinter och vår hade förorsakat nöd och brist. Kamelmjölken användes sällan till något annat än att drickas. Smör gör man ej deraf. Detta göres här uteslutande af get mjölk; ty man har ej kor i öknen. Smöret är godt, vanligast i flytande form i anseende till hettan och bevaradt i läder säckar. Läder säckar spela i öknen en

viktig rôle – i dem bevaras vatten, mjölk och smör och alla andra förnödenheter i flytande form. Quinnorna äro ej här så bondblyga som i städerna. Det hör väl äfven här till saken att hölja ansigtet och ej låta någon man se det – men man är ej så nogräknad dermed. I synnerhet för mig, såsom läkare kan tänka, blygdes man ej det minsta. Som jag alltid placerade min apothekar låda i hustruns tält afdelning, hade quinnorna lätt tillträde med mig och tillfälle att fråga mig i deras medicinska angelägenheter. Jag hörde här mången rolig klagan och mången hjertlig bekännelse. Den ena hade ej sin mans kärlek, hans andra hustru ägde hans hjerta helt och hållet – hon hade vunnit det med trolldrycker köpta af kringstrykande Soloba, en arab stam som liknar våra Zigenare. En annan hade blifvit slagen af sin man och sedan den tid kunde hon ej tåla honom – ville skiljsmässa. En tredje hade ej unnats lyckan ge sin man några arfvingar – en olycka och en skam här större än någon annan. Men hvem kan uppräkna alla deras klagovisor eller minnas deras krämpor? Det fanns ock de som hade ⁂ verkliga sjukdomar i bröstet, hufvudet, ögonen etc. Alla dessa skulle jag hjelpa antingen med uppläsande af trollformler eller skrifvande af talismaner eller genom medecin. Jag var frikostig nog på små pappers lappar fullpluttrade med arabiska bokstäfver öfvertygad som jag var att de åtminstone ej kunde skada om de ock ej gagnade. Jag sparades ej heller på besvärjningar – satte quinnan framför mig och svängde handen och fingrarne omkring henne i allehanda kretsar och bugter och mumlade öfver henne inom mitt skägg hvad ord helst föll mig på tungan. Det värsta var att kunna hålla skratten. Mera sparsam var jag på min medecin, som kostat mig sjelf pengar och dessutom med folkets lefnadssätt här ofta kanske kunnat verkligen skada. Man hämtade mig mjölk att dricka och smör till resproviant och en sorts torkad sötmjölk. Detta är en rätt som jag vet mig alldrig sett hos oss. Här bereder man den under bästa mjölk tiden sålunda att man kokar mjölken 3–4 särskilda kokningar tills den såsom man säger mig stelnar fullkomligen. Sedan skär man den stelnade mjölken i stycken och torkar dem i solen. Dessa stycken kunna förvaras åratal. Då man använder dem sedermera blöter man upp dem i vatten och gnuggar dem mellan händren tills de smälta: och man har en ypperlig dryck färdig nära nog lik mjölk. Jag stod mig sålunda väl med öknequinnorna – satt ofta i ett sällskap af 10–15 i tältet och pratade med dem och då jag såg bland dem någon ung flicka handlade jag med hennes mor på henne till giftermål. Här

nämligen är detta fullkomligen en handel. En kostade 5 kameler, en annan 10 en än drggare [*sic*] en billigare allt efter hennes ungdom och skönhet. Man ser bland dem många verkligen vackra och i allmänhet raskare och friskare än de man ser i städerna. Blott äro de ej särdeles rena och snygga. Och huru skulle de vara det? vattnet är här en vara lika rar som hos oss vin eller öl – och tvål finnes nästan platt intet – eller den är en luxus artikel som träffas knappt hos en bland 50. Deremot äro de okonstlade hjertliga varelser utan begrepp om stadsquinnornas tåp och fladdrighet. Mig frågade de såsom alltid folket här om min slägt och om och huru många hustrur jag hade och huru många små. Många arabiska namn fick mor och syster bära, än fātima än Zenab än wadha med flera och Gud vet huru många gånger jag sade mig hållit bröllop. Vi skämtade och skrattade hjertligt tillsammans i tältet och hvarken de eller jag voro blyga för hvarandra. Lifvet hos desse beduiner var sålunda ganska roligt. Vi dröjde sällan i läger längre än en dag eller två och besökte ofta på en dag två eller tre. Hvad härunder plågade mig var lössen, som funnos hos dem i oräkneligt tal. Jag lössade min skjorta väl tre gånger om dagen och hvarje gång plockade jag från den minst 30–40 stycken. Deremot fanns här ej en af de små svarta snällhopparne. Dem såg jag under hela min resa ej förr än jag kom till Gedde. Vi hade färdats omkring 14 dagar bland beduinerne och under denna tid kommit upp närmare till en liten stad Tafileh. Härifrån begåfvo vi oss ut på det öppna stora ökne hafvet och gingo 8 dagar utan att se någon skapad varelse utom då och då en Ghazell eller hare eller någon liten fågel, som troligen ledsen på öknens enslighet hoppade och flög långa stycken med oss, understundom sättande sig på våra kameler quittrande med späd röst sin fröjd öfver att se lefvande varelser. Jag skulle förgäfves söka beskrifva Er det landskap vi här genomgingo – någon tröstlösare öken torde ej finnas i verlden. En hård bergsmark fullspridd med splittrade små stenskifvor utan tecken till grönt – ej mossa – ej ens sand. Bergen som höja sig öfverallt äro kala nakna och skina såsom sjelfva marken i den heta solen än hvita än röda än svarta med ett bländande vattradt sken. I middagens hetta då man med torkad strupe skakad på sitt gungande ök går fram öfver dessa heta fält och med längtan tänker tillbaka på alla de goda frukter och läckra saker och söta vatten man njutit i Nilens dal, ser man plötsligt på afstånd liksom en sjö med glittrande yta och rundt omkring liksom träd och buskar, stundom äfven slott och kaskader – ett Eldorado som

lockar dig med all sköns lusta och yppighet; men man vet allt för väl att det [är] blott en gäckande fantôm, en serab – en bild af ditt eget lif och dina egna drömmar – och harmsen slickar man sig om sin torra mund och ser bort. Som vi på hela denna väg voro rädda för arabiske röfvare skyndade vi vår marsh och gingo de flesta dagar omkring 14 timmar utan uppehåll och utan att på hela denna tid ett Guds lån bröd eller annat utom då och då en sparsam dryck af det vederstyggligaste smutsigaste vatten ej stort renare än det vi understundom se hos oss i en dygnstolspöl. Tron ej att detta uttryck är öfverdrifvet. Jag fördrog detta vatten *en* dag väl; men den andra dagen blef jag sjuk deraf och kom till stark kräkning och diarrhe. Den förra operationen lät sig väl göras på kamelryggen men den sednare tvang mig ned. Då jag ville skölja ned sedermera den bittra stygga kräkningssmaken och sväljde med våld ett par klunkar af det gemena vattnet, kom det åter upp antingen genast kallt som det blifvit sväljt eller efter några minuter uppljummadt i magen. Jag var sjuk på alfvare och kände mig alldeles medtagen och den tanken som en arab ofta utför då han sjuknar på öknehafvet föll mig äfven in att nämligen stiga ned af mitt ök och på en sten eller sand fläck vänta den stund då Herren ville kalla mig ur lifvet. Dock sedan allt blifvit tömdt som var i min mage kände jag mig något bättre och uppiggad och stark nog att sluta dagens marsh vid solens nedgång. En frisk Nordwest vind med hälsningar från min snöiga hemb[y]ggd och Arabiens milda saliga blåa himmel med dess mattskinande nu fulla måne väderquickte mig fullkomligen och jag tyckte nu det väl lönte mödan att genomplågas en dag sådan jag haft den för att få upplefva en natt sådan den nu uppgick. Den lugna roliga sömnen under bar himmel i öknen är obeskrifligt vederquickande och jag tror ingen som såfvit den ville utbyta sin sandbädd mot ejderdun. Jag väcktes ock följande morgonen fullkomligen rask och stärkt så till sinne som kropp och glad som hittils fortsatte jag färden med mina fyra muntre beduiner, som hjertligen skrattade åt min veklighet och tyckte synd på den goda frukosten jag gifvit öfver. Fulla tre dagar hade vi ej annat vatten än det ofvanföre nämnda smutsiga pölvattnet. Den fjerde dagen kommo vi på morgonen till en brunn, der jag hoppades rätt kunna släcka min stygga törst. Vattnet här var väl rent; men bittert och bäskt och svårare att svälja än en Salmjaks mixtur. Sådant var äfven till större eller mindre grad de brunnar vi vidare på vägen vattnade i. Men Gudi låf den 25 Maj 45 hunno vi fram till staden Gof en fläck midt i öknen med de rikaste

härligaste palm planteringar och äfven andra fruktträd. ⁂ Den glupskhet hvarmed jag här nu släckte min 8 dagars gamla törst i det sötaste ypperligaste vatten och fyllde min mage med de bästa dadlar jag hittils kunnat tänka, kan blott en uthungrad och uttörstad beduin förstå. Hvad äro de yppersta Spanska och Champagner viner mot denna dryck vatten? hvad mammas läckraste stufningar och puddingar mot dessa dadlar? Men jag skulle få lära mig bli mätt på dessa goda dadlar. Under ungefär fyra månader som jag tillbragte här fick jag från solens uppgång till dess nedgång sällan smaka något annat än dessa dadlar. Och vid solens nedgång då först det egentliga målet på dagen ätes framsattes oss sällan annat än gröt på hvetegryn med ganska sparsamt smör och understundom kryddad med peppar och lök och kumin och äfven stundom kokad ihop med grönsaker. Några gånger i månaden bestods kamelkött, men det var lika rart som en högtidsdag. Dock den utomordentligt sunda luften ehuru under värrsta sommaren och rötmånaden och det goda källvattnet smälte allt och jag tackade Herren för en hälsa bättre än jag någon annorstädes åtnjutit. Min lif kostade mig ock alldeles intet. Ty det gästfria folket här har gjort sig till lag att hvar i sin tur gästa de främlingar som finnas hos dem. Jag fann mig trefligt här hela sommaren och hade lyckan vinna folkets vänskap och ej utan saknad lämnade jag denna ort först den 30 Augusti. Mig förestod nu en resa af 5 dagar genom en öken af djup sand och utan vatten utom en enda brunn ungefär en dagsresa från Gof. Jag hade till ledare en beduin som med sin hustru och trenne små barn och en hjord af 12 kameler flyttade öfver till en annan liten öknestad kallad Gubbe. Dessutom hade vi i vårt sällskap en annan man med sin hustru och son. Denna resa var ganska besvärlig och förknippad med ledsamheter. Vi mötte nämligen på vägen ett tåg af ungefär 100 kamelridande Araber, som begaf sig på ett krigs och plundrings expedition till en dem fiendtlig stam. Efter krångel slapp jag undan deras pickhågiga och roflystna finger blott med att lämna åt en af dem min enda kapprock som jag ägde. Jag tog den dock sedermera tillbaka med gräl och tvång efter ungefär 12 tagar [*sic*] och är just nu klädd i den. Vi hade hunnit nära målet för vår resa och mellan oss och staden Gubbe var blott 3 timmar, då den quinna vi hade med oss från Gof steg ned af sitt ök och sade sig ej kunna färdas vidare, medtagen som hon var af törst. Våra vattensäckar hade nämligen alla blifvit tömda på den besvärliga vägen och den sista tåren tömdes på förmiddagen den sista dagen. Vi hade härefter gått ungefär 4

timmar då ofvannämnda quinna steg af och lade sig i den sparsamma skuggan af en krymplig öken buske och i förfärlig vånda svängde sina armar och ben i spasmiska vridningar under utrop af klagan och ve. Hennes man och son suto på hvar sin sida om henne och öste sand på hennes bröst föregifvande att det skulle lindra hettan på hennes lefver. Det ökade blott hennes vånda och hon skrek än högre: strön ej stoft på mig medan jag ännu lefver. Jag hade ännu med mig från Kairo litet socker och några Tamar hind kakor, hvaraf jag gaf henne. Detta förorsakade henne någon lindring. Emellertid skickade vi nu vår beduin på vår bästa kamel till staden efter vatten och vi som blefvo quar på sandhöjden lade oss hvar och en under sin buske. Jag aflägsnade mig något för att slippa höra klagoljuden och lade mig för mig sjelf vid min Apothekarlåda, deri jag nu började fnuska efter något vått. På den förra besvärliga ökneresan hade jag till stärkning förtärt alla de moderdroppar[259] jag haft med mig och fann nu intet annat förtärbart i flytande form än en difvelsträcks tinctur. Häraf dröp jag några droppar på en sockerbit och läskade min torra strupe. Men jag kände mig dock öfverhufvud starkare och muntrare än mitt öfriga sällskap och visste att jag när som helst haft krafter nog att hinna staden. Emellertid stundade natten med sin vederquickande svalka och då vid solens nedgång ännu vår afskickade beduin ej infunnit sig lastade vi våra ök och gåfvo oss på väg. Vi mötte folk på vägen som gåfvo oss vatten ur sina säckar. Jag vet mig alldrig fått en skänk som så väckt min tacksamhet som denna dryck och vet att alldrig något gått öfver mina läppar som smakat så väl. Vi hunno slutligen vid middnatt fram till staden Gubbe. Jag dröjde der ungefär 14 dagar. Härifrån begaf jag mig till Hajil i Gebel Shammar och lefde här ungefär 2 månader. Det är i förhållande en stor och vacker stad och styrd af en höfvidsman.[260] Här resa sig stora granit berg som helsade mig från mitt hem. Luften är här ovanligt sund och ren och jag befann mig i synnerhet här väl. Här var äfven tillfälle till en tjenligare föda och en persisk derwish var min kock. Den 20 November reste vi härifrån i ett stort sällskap af kanske 1 000 personer, pilgrimer från Persien och Baghdad ämnande sig till val[l]färden till Mekka. Vi besökte Almedina der Mohammedanernes prophet ligger begrafven i en särdeles vacker graf och moské och hunno fram till Mekka den 7 December. Här gjorde vi nu vår vallfart. Här var folk från alla verldens ändor i de mest brokiga kostymer och olika hudfärger. Dock voro vi alla under dessa första dagarne klädde lika nämligen

i tvänne skynken bomullslärft, det ena skynket lindadt om midjan och räckande till nedan om knäna och det andra kastadt om axlarne och räckande nedan om midjan. Intet på det kalt rakade hufvudet och barfota. Efter sjelfva ceremonierna är det liksom en marknad på varor som pilgrimerne hämta med sig till försäljning här. Jag befann mig här som fordomdags på en Åbo marknad då jag ej fått några marknadspengar af salig pappa. Min kassa var här tömd och jag gick omkring och gapade på de vackra sakerna utan att kunna köpa något. Detta var ock anledningen, hvarföre jag snart lämnade Mekka och på den förtroliga kamelryggen begaf mig till Gedde. Jag kom hit i en trashanks hela tillstånd med blott 45 kop. kopp. i fickan barfota och med trasiga kläder. Jag hade dock här pengar, som jag före min resa från Kairo hitskickat. Jag hade 8 månader lefvat så godt som på svält eller åtminstone ej sett eller njutit af de vanligaste luxus artiklar hos oss såsom socker och annan snask. I bören således ej undra att jag nu slösade pengar härpå. Jag var rätt glupsk på sötsaker och tortor och russin och mandel med mera dylikt och jag gick mest hela dagen och tuggade härpå och drack dessemellan mjölk. Det var dessutom nu också jul och jag tyckte helgen berättigade mig till litet slöseri. För öfrigt visste jag hvarken af jul eller ny år: jag vandrade ensam omkring för mig sjelf i den lilla staden Gedde och tittade ut åt Röda hafvets flacka. Den 8 Januari steg jag slutligen om bord och hann ej förr än den 14 Mars 46 till Kairo. Här är jag nu som hemma. Min arabiske vän och shekh emottog mig i sitt hus såsom en broder och hans hustru tvättade och lappade åt mig såsom en syster. Han ville gifta mig med sin svägerska, en ung flicka som under min resa blifvit ledig från sin man. Jag hade lätt kunnat gå in härpå, lätt som det är här att när man vill skilja sin hustru. Men osäker som jag är hvar Herren slutligen låter mig hamna, fruktar jag att med några sorts band fästa mig vid någon fläck af jorden. Så sökte jag mig ett eget hus till hyra och sitter nu i det ensam. Det är stort och ej rätt passande för mig men jag fann ej för tillfället något. Vill Gud skall jag ej länge bli sittande här – hoppas åter snart slippa ut till hafs och öknen och andas frisk luft. Ehuru frisk finner jag mig ej så väl här som under resan. Omåttlighet här de första dagarne på Egyptens kräsligheter satte min mage litet i oordning och den har sedermera ej fullt kunnat komma i skick. – Mammas kärkomna bref jämnte det från Bultos väntade mig här. Det var en helgedag för mig att få höra om Eder: blott smärtade det mig att mina syskon varit krasliga. Till Bultos

framför min hjertliga hälsningar och ursäkter att ej kunna besvara hans complaisanta bref. Jag fruktar för mycket tynga detta. – Haf Calle Hartmansdorff att skrifva och fråga om mitt bref från Kairo kommit honom tillhanda. Utom de hjertligaste hälsningar till syskon och vänner vet jag för tillfället ej något vidare som det slutade pappret vill upptaga från Er son och bror Georg. Kairo Påskdagen 46.

Till G. Geitlin
Kairo 29/8 1846

Original saknas, publicerat i *Georg August Wallins reseanteckningar* 3 (1865), s. 252–323.[261]

Broder!
Den 28 mars, 14 dagar efter min återkomst från pilgrimsfärden till Mekka, sände jag dig ett bref och ungefär två veckor derefter ett annat till min mor. Sedan denna tid har jag legat här, väntande svar på dessa bref och underrättelser från hemmet; men intet har hörts af. Oförklarligt synes mig detta förhållande, jag vet ej hvar skulden må ligga, antingen hos eder eller posten, som ej framfört mina eller edra bref. Men huru dermed än må hänga ihop, vill jag dock nu uppfylla mitt i förra brefvet gifna, ända härtills ouppfyllda löfte om en utförlig redogörelse för min första utflygt till Arabien. Dessförinnan vill jag (såsom en orsak till detta långa uppskof) upplysa dig om, att jag sedan min ankomst hit befunnit mig i ett högst förargligt helsotillstånd, hvilket, jemte mina dag från dag felslagna förhoppningar om underrättelser från eder, gjort denna sejour i Kairo till en bland de tråkigaste tider i mitt lif. Redan under vår 60 dagar långa passage öfver Rödahafvet, då jag orörlig låg i kajutan samt uteslutande lefde af ärter och ris, hade jag haft känningar af hämorrhoider, denna hos mig troligen ärfda sjukdom, som dock hittills vid hvarje mindre utbrott alltid blifvit qväst. Framkommen till Kairo blef jag i min shekhs hus undfägnad med alla Egyptens kräsligheter, isynnerhet med dess här omtyckta grönsaker, och glad att hafva hunnit slutet på ett års svältkur i Arabien gjorde jag min shekhs gästfrihet all ära. Följden blef att jag efter knappa 20 dagar kände svåra anfäktningar af hämorrhoider. Emedan

jag ej förr än i sista instancen vill gripa till medicin, försökte jag en tid min vanliga kur: motion och frisk luft; gjorde små utfärder både till lands på åsna och till sjöss med båt på Nilen, kände också lindring deraf, men efter få dagar kommo anfallen ånyo öfver mig. Likaså går det med medicinerandet, hvartill jag slutligen nödgats beqväma mig; för några dagar skaffar det mig lindring, men förmår icke borttaga sjukdomen. Den torde icke lemna mig förän vid nästa svältkur i Arabien, der kamelens trefligt skumpande gång öfver sandhafvet samt öknens balsamdoftande luft måhända kan sätta mina vätskor i jemvigt. Denna vistelse i det rika Egyptens kräsliga hufvudstad har sålunda för mig varit en tid af tråk och ledsnad, under hvilken jag knappt kunnat sätta till pappers det vigtigaste från min resa samt med min shekh tråkat igenom ett arbete i *ʻilm assarf*.[262] Dertill kom *khamasin*, nemligen heta sydvestvindar i 50 dagars tid, som innevarande år förekom mig svårare än under första året af min vistelse här; äfvensom den heta sommaren gjorde mig omak, väl icke för hettans skull, ty det var vida hetare i Arabien, men för luftens qvafhet och det fina damm, hvarmed luften är impregnerad. I allmänhet är mitt tillstånd nu något bättre, sedan jag regelbundet hvarje dag gör en åsneridt till Nilen och tager mig ett bad i dess grumliga vatten, samt sedan vädret blifvit svalare och luften renare.

Men till saken. Du tyckes ej hafva fått det bref jag skref från *Algof*, ehuru jag vet att det afgått härifrån, riktigt adresseradt till dig; det sednaste brefvet blir således det jag skref hos ʻOmran shekhen *Homeid* från *Sheraʻ* bergen och afsände med *Heivi* shekhen *Salim*, som fört mig dit från sitt hem i *Vadi Tih*. Der skrämde man mig med att vägen till *Maʻan* vore osäker, emedan *Hoeitat* fejdat med *ʻEneze* angående några feta betesmarker; men jag trodde dem öfverdrifva sina berättelser om faror för att pressa af mig högre lega för de 2 kameler jag behöfde, och vidhöll derföre mitt beslut att gå till *Maʻan*. Vi gåfvo oss ut den 1 maj, tågande långsamt genom dalen *Dalaghe* och vikande in hos Fellaher; vattnade oss sjelfva och öken i en källa *Basta*, med rinnande, sött och klart vatten, samt gingo under natten öfver den stora ökneslätten (en fjärd af Arabiens sandhaf) till *Maʻan*. Der emottogos vi af en bland stadens shekher *Ahmad Alkobbaʻ*, i en stor sal eller rättare gårdsplan, som hade i midten en låg murad rundel till eldstad. Dit samlades folk vid underrättelsen om de fremmandes ankomst och inom en knapp halftimme befann jag mig i en samling af 50 personer, sittande i ring på den stora gårdsplanen med

utbredda mattor; i midten var en högt uppflammande eld, på hvilken värden sjelf kokade sitt med nejlikor kryddade välkomstkaffe. I en samling af Araber är det aldrig tyst, glammet är hos dem alltid högst lifligt; jag öfverhopades med frågor om sakernas ställning i Egypten, om dess shekh *Mohammad Ali*, om *Ibrahim* pasha hans hustrus son &c. Medan kaffet förtärdes under snusförnuftigt prat, slagtade en svart Negerslaf invid oss ett får och tillredde det för måltiden. Trött af färden, emedan natten var långt framliden, lade jag mig på mitt öra och tog en lur midt i församlingen tills köttet och risen var kokad. Derpå gjorde vi en dugtig måltid med synbarlig god appetit, ehuru det redan var närmare morgonen än aftonen. Föregifvande sig frukta vägen om dagen, begaf sig shekh *Homeid* genast efter måltiden på återväg under natten, som kallas *abo satir*, sedan han fått med sig några i hast sammanrafsade Arabiska rader till min shekh i Kairo och några Franska till vårt konsulat. Följande dagen, en fredag, samlades allt stadens folk till mig, som låtsade vara läkare; hvar och en hade krämpor att klaga öfver, der började en parad af lama, lytta, blinda och såriga, som kanske skulle hafva roat inspectores i Clinicum, men icke gaf mig något nöje.[263] Jag undskyllde mig med att ingen medicin var lämplig att tagas på fredagen (ty lyckliga och olyckliga dagar finnas här för allt), att man borde uppskjuta dermed till morgondagen, eller helst till öfvermorgon, då den lyckliga söndagen gåfve hopp om läkemedlens goda verkan. Jag måste ändock öppna apothekslådan samt låta dem betrakta och beundra mina flaskor, kirurgiska instrumenter m.m.; hvilket allt väckte deras förundran, kanske ock hemliga misstankar om min föregifna trosförvandtskap med dem. Följande dagen hade jag svårare att slippa dem, det gick ej af för mindre än att jag måste tillreda ett och annat för sjuka ögon, göra några åderlåtningar och koppningar, samt vaccinera några barn. Men hvad jag så gerna önskat, att någon stund af dygnet få vara för mig sjelf, det var alldeles omöjligt. Dag och natt, oupphörligen satt stadens folk hos mig; ehuru jag visade sura miner och med alla möjliga tecken gaf tillkänna att jag ej var road af deras sällskap, kunde de ej förmås att lemna mig i ro. Jag kände då ännu ej rätt Araben och var för flat att köra ut dem. Min afsigt var att hvila der 10 à 14 dagar, men shekhen, hos hvilken jag bodde, stod i begrepp att företaga sin vanliga årsresa till Beduinerna, för att upphandla kameler; derföre begagnade jag tillfället att med honom begifva mig ut i öknen, isynnerhet som han tycktes vara en rask och rådig man. Också hade jag redan

nog af de två dagar jag vistats i *Ma'an*, ty orten behagade mig ej särdeles; dess invånare äro af Syriskt ursprung, de hafva starkt markerade Judiska drag, såväl till lynne som utseende, bedrägeri, lögn, tjufnad och allt som vanärar en man hos oss, är hos dem en dygd, isynnerhet emot en fremling. Men de voro högst gästfria, hela dagen gick jag från hus till hus och åt hvad bäst de kunde framsätta; dock fordrade man af mig samma frikostighet med läkemedel. Staden sjelf, såsom belägen midt i öknen, är het och torr samt äger blott en källa, hvilken dock är tillräcklig att vattna folket och 20 små trädgårdstäppor med berömda granatäppel. Folket lefver på byteshandel med Beduiner och pilgrimer, hvilka i förbifarten dröja här ett par dagar, men alla lifsförnödenheter måste köpas ifrån Syrien, hvarföre det icke är underligt om man prejar, prackar, stjäl och bedrager för att få ihop sitt årsbehof. Staden har 200 familjer och kan ställa upp 300 beväpnade män i fejderna med Beduiner, hvilka, ehuru de taga brödraskatt, dock ofta råka i strid med staden och plundra invånarne, när de gå ut i närmaste öken för att samla bränsle.

Den 5 maj begaf jag mig derifrån med shekh *Kobba'*, sedan vi efter långa dispyter slutligen kommit öfverens om priset för mitt framskaffande till *Algof*; jag fick väl betala dryga lärpenningar, men var glad att slippa ut från *Ma'an* och åter få vandra i öknen. Vid solens nedgång hunno vi en betydlig källa *Udruh*, der vidsträckta ruiner finnas af en gammal stad, som varit omgifven med en mur; min shekh sade att der under de otrognas tid varit en stor och mäktig stad, samt att under dessa ruiner ännu lågo begrafna omätliga skatter, vaktade af genier eller andar, ”och om du förstår besvärja dem, kunna vi derifrån hemta tillräckligt för oss och våra senaste barnabarn.” Men då jag försäkrade, att jag hvarken kunde några besvärjelse-formler eller ens satte tro till sådana, bad han mig sitta upp på kamelstoet, som undertiden blifvit vattnadt. Snart derpå kommo vi till det första Beduinläger af *Hoeitat*. Jag vill genast beskrifva emottagandet i ett Beduinläger, för att slippa upprepningar framdeles. Om man händelsevis gått till fots under vägen, så sätter man sig upp innan man nalkas lägret, ty det anses litet oanständigt för bättre resande att gå till fots. Det första som möter en är lägrets hundar, som i likhet med våra bandhundar häftigt skällande löpa emot fremmande. Men utan att bry sig om dem rider den ankommande framåt emellan de låga svarta tälten, tills han finner läger-shekhens tält eller ock någon annans, hos hvilken han ämnar vika in, knäfäller kamelen der och begynner aflasta den. Derunder

uppstå män, som sitta i tälten, och komma ut; fremlingen ger dem *selam*-helsningen, hvarpå Beduinen nästan alltid svarar: *hala* (*ahlan*) *marhaba*,[264] räcker handen åt värden och kysser 3 korskyssar på hans axlar eller kinder, under upprepande af *salamat*, *keif inta*, *la'allek tajib*.[265] Samma manöver och samma ord upprepas sedermera med andra, dem man känner förut eller som äro betydligare personer i lägret. Tältets folk bär in den aflastade packningen, fremlingen går in i tältet och helsar på dem som der sitta; sedan han satt sig ner på utbredda mattor upprepas ännu åt flere håll åtskilliga complimenter, oftast uttrycket *al'avafijeh ja fulan*[266] med en liten knyckning på hufvudet. Nu börjar man genast tillreda kaffe, hvad tid på dygnet det än må vara. Bönorna framgifvas af värden eller någon frikostig gäst, brännas och stötas, under det sumpen från förra kokningar står på elden för att kokas; elden i de doftande absinth-rötterna flammar högt upp, antingen ini sjelfva tältet eller tätt invid det, och sprider en stark vällukt rundtomkring. Nejlikor eller kardemumma eller (fastän sällan) ingefära framräckas vanligen af någon bland gästerna, för att krydda kaffet. Sedan alla operationer med all möjlig precision och tillbörlig vigtighet blifvit genomgångna och de väntandes appetit blifvit retad genom dröjsmålet, sändas de små kopparne halffyllda omkring och hvar och en får föga mer än en fingerborg kaffe att läska sin tunga med. Men man är i öknen, der menniskorna nöja sig med ringa, och dessutom hafva alla lägrets män, lockade af den uppstigande röken, samlats till tältet för att helsa på de fremmande och äfven få sig en kopp. De som kommit sent få åtnöja sig med den sednare kokningen på grumlet från den förra; men emedan bönan är god och tillsättes i särdeles drygt mått, är kaffet till och med från den sednare pannan ännu bättre än det som hos oss bestås på de bästa kafferep. Under alla dessa förrättningar är ett högst lifligt, men icke stojande samtal i gång; man frågar angående trakten, från hvilken de resande komma, priset på hvete och andra lifsförnödenheter o.s.v. Emedan hvar och en behöfver känna dessa nyheter, hör han mera på, än pratar; dessutom har Araben i allmänhet och Beduinen isynnerhet den förtjensten, att aldrig falla andra i talet eller pladdra innan den andre hunnit sluta sina ord. Den som har tobak och pipsnugga, tänder på den. Om den fremmande (såsom min shekh *Alkobba'*) hemtat med sig kaffe och tobak samt vid sin egen pipas tändande delar ut tobak i församlingen med ropet: *man sharrab*, så får han heta *karim* och *kheijir*,[267] det högsta loford och bästa

rekommendation en man här kan få. Om jag minnes rätt, gaf jag i brefvet från *Vadi Dalaghe* en beskrifning på deras skaftlösa pipsnuggor, bestående i blott ett hufvud af rödbränd lera. Då det vanligen finnes tillstädes resande *tarrash* från närmaste stammar, omtalas öknens angelägenheter, stammarnes fejder eller vänskapsförhållanden, betesmarkerna, isynnerhet om vintern när och hvar regn fallit, m.m.d. och man har noga reda på sådana omständigheter. En sådan församling af öknens söner i ett Beduintält har ett högst eget utseende: några sitta med i kors slagna ben, andra på knäna, andra ligga utsträckta på magen och stöda kinden mot händerna, hvilket är den mest omtyckta positionen. Ej blott män, utan äfven barn få infinna sig och deltaga i sällskapet alldeles såsom gammalt folk; liggande på magen med uppstödda hufvuden, resonnera de lika förnuftigt som deras fäder och ingen befaller dem tiga. Ofta äro de också lika förståndiga som de äldre, ty den ringa kretsen af idéer, inom hvilken de ständigt höra yttranden af fäderna (från hvilkas sällskap de aldrig utestängas), kan lätt af dem behållas i minnet, då det icke öfverlastas med inpluggade grammatikor, katekeser eller annan skrålärdom. Dermed hafva barnen oftast antagit de äldres allvar, utan att dock glömma vördnaden för dessas år. Jag vet mig ingenstädes hafva sett lydigare barn, ehuru karbasen sällan eller aldrig blifvit använd på dem; sannt är, om man ej nyttjar rätta methoden med dem kunna de vara ganska halsstarriga och ingen har då makt med dem, men här måste allt göras med manér. Sinsemellan hafva de sina lekar och med allt det ofvansagda lyser pojken fram ur det allvarsamma gubblika ansigtet. Deremot har mannen och gubben ofta i sitt väsende något barnsligt, i det gråa skägget spelar pojken ofta nog fram; man måste öfverhufvud umgås med dem såsom med barn, än gifva dem sötsaker och vackra ord, än visa manligt allvar och fasthet i beslut, ty med sådana manér vinner man hos dem allt och lefver trygg bland dem. Men ingalunda må man tro sig kunna vinna deras vänskap med stora skänker, såsom mången velat inbilla mig; utan ju mer de få, desto mer vilja de hafva, deras engång retade guldtörst kan aldrig släckas. Snålhet är i deras tanke en last, fulare än någon annan, och snål är den som ej ger allt hvad han har; derföre måste man gifva bort allt hvad man har eller hvad man ej kan gömma undan, konsten är blott att äga så litet som möjligt. Understundom tillåter sig äfven någon bland lägrets äldre qvinnor att placera sig med sin pipsnugga midt ibland männerna i tältet, samt att taga del i det allmänna samtalet likasom dessa.

Beduin som kokar kaffe. Wallin beskrev processen kring kaffekokandet utförligt i både dagboken och breven.
Fotografi av Gertrude Bell 1914.

Hvad åter min person beträffar i ett sådant sällskap af öknens konst- och flärdlösa söner, så insåg hvar och en lätt att jag egentligen ej hörde till deras krets, att jag var en *barrani*. Ty mitt jemförelsevis hvita skinn och rena hud, mitt ej svarta utan bruna skägg, mitt språk, men framför allt min tystlåtenhet (en följd af min obekantskap med öknens affärer och med dess språk), vittnade emot mig och emot min shekhs försäkran att jag vore en Egyptier; med dessa lärer jag ock hafva mindre likhet än med Syrierna, eftersom jag oftast, af folk som ej känt mig, blifvit tagen för en Syrier. Man dröjde derföre sällan länge att fråga *Alkobba'* om mig och mina afsigter. Dervid bör dock anmärkas att *Hoeitat*, hos hvilka vi nu färdades, äro ansedda för en låg, mindre aktningsvärd stam, i jemförelse med den inre öknens Beduiner och *Eneze*; hos dessa sednare kan man vistas 3 dagar, utan att tillfrågas hvarifrån man kommer och hvart man far. På det nyfikna folkets frågor svarade *Alkobba'* att jag vore en läkare och vaccinatör ifrån Kairo, som begifvit sig ut *'ala bab ollah*, sökande *rizk allah*,[268] och bifogade derjemte allehanda stereotypa formler, t.ex. ”Herrans jord är vid”, ”ingen går ett steg, som ej är skrifvet på hans panna”, m.m.d. hvarmed man här undviker att gifva direkt svar på obeqväma frågor. Det oaktadt undgick jag icke misstankar, än att vara en spion, utsänd af *Ibrahim* pasha (för hvilken man allt sedan hans krig i Syrien bär mycken respekt och fruktan), än åter att vara en Frang, som kom för att söka och ur jorden upphemta förborgade, af andar bevakade skatter, på hvilka Beduinens håg alltid leker. All min talan fördes af min resbroder (*khaviji*), som tappert försvarade mig, medan jag ansåg för bäst att ligga hvilande på mitt öra, helt obekymrad, liksom vore det fråga om just ingenting. Någongång blef väl dispyten temmeligen häftig, men sådant hade föga att betyda, det var mest ord utan allvar, som hvarken oroade eller skadade mig. Såsom läkare tyckte alla sig behöfva min hjelp och mina råd, hvarföre de voro vänliga emot mig och bemötte mig med utmärkelse bland andra gäster; bästa stycket kött framsattes för mig, oftast i en egen, stundom äfven *ren* trädskål, första koppen kaffe räcktes åt mig och den var ofta fylld öfver hälften. De öfverhopade mig också med frågor om bot, än för den ena, än för den andra sjukdomen; men alla sjukdomar voro gamla chroniska krämpor, jag kan under hela färden knappt påminna mig något acut fall. De vanligaste äro gamla rheumatiska affectioner och dermed sammanhängande åkommor, förderfvad mage, ögonsjukdomar fastän betydligt fåtaligare än i Egypten, gamla ledvridningar

o.s.v.; blott ett enda fall af elephantiasis har jag sett.[269] Men olycklig den läkare, som behandlar dessa sjuklingar. De fordra nemligen af honom att han liksom med ett trollslag skall utdrifva sjukdomens onda andar, eller att han skall återgifva helsan åt en i åratal sjuk kropp genom läsning och besvärjelse, eller genom skrifvandet af talismaner. De förstå icke att ett regleradt lefnadssätt och länge fortsatt medicinerande äro dertill alldeles nödvändiga, utan föreställa sig sjukdomen såsom en ond ande, hvilken satt sig i menniskans kropp och ger vika blott för besvärjelser samt uppramlandet af Herrens mäktiga namn (*asma allah al'adsam*);[270] eller ock tro de den vara ett på något ställe fixeradt ondt, som bör kunna fördrifvas genom omedelbart opererande på detta ena ställe. Att för utvärtes sår t.ex. använda invärtes medel, blir för dem något alldeles obegripligt. Besvärjelseformlerna äro mångahanda, digra böcker finnas fullskrifna med sådana för många olika fall; men jag ansåg ej nödigt att besvära mitt minne med dylikt otyg, utan plägade mumla hvad ord som helst föllo mig på tungan (emedan dervid ej användes hög eller förståndlig röst), blott då och då låtande något bland Herrens 99 namn eller något Arabiskt utrop höras. Under besvärjelsen sitter den läsande invid den sjuke, svänger sin högra hand med utsträckt pekfinger och spottar smått, ju oftare dess bättre; kommer någon droppe spott på den sjukes ansigte så är det så mycket bättre. Den dernäst mest godkända kurmethoden i öknen äro talismaner, skrifna på små papperslappar och innehållande böner eller verser från Koran; vikta i små trianglar samt insydda i saffian eller annat läder, hängas de sedan på den sjukes hals eller hufvud eller hvart den som skrifvit dem behagar ordinera. Talismaner skrifvas ej blott mot sjukdomar, utan äfven för mycket annat. Den som t.ex. ej har lycka med sin boskap, ej åtnjuter sina stambröders aktning, ej lefver lycklig med sin hustru, ej har fått arfvingar m.m. skaffar åt sig en talisman. Jag skref sådana mest med blyertspenna, pluttrande hvad ord som helst med Arabiska bokstäfver; sparsam var jag ej heller med dem, utan skref talismaner åt folk och fä utan åtskilnad, öfvertygad som jag var att de åtminstone icke skulle åstadkomma något ondt, mest såsom vedergällning för den frikostighet man visat emot mig. I början var jag lika frikostig på medicin, gjorde ögonvatten och salvor, koppning samt annat smått, utan att derför få eller fordra någonting; men snart fann jag att sådant icke gick an, ty man förundrade sig öfver denna frikostighet hos en man, som enkom gifvit sig ut på förtjenst, samt skrek att jag ej var lik de läkare som

förut besökt dem. Derefter gaf jag ur min apothekslåda ingenting ut, annars än för ett bestämdt pris, och vann dermed flere fördelar, främst den att ej öfverhopas af hjelpsökande, dernäst att samla åt mig och min shekh *Alkobba'* en god resprovision af smör. Men ordentligt medicinerande, såsom hos oss, låter sig icke göra i öknen, om än den erfarnaste läkare behagade besöka dess inbyggare. Deras lefnadssätt uteslutande under bar himmel, deras föda, men framför allt omöjligheten att förmå dem till att lyda föreskrifter, gör här all medicin fruktlös. Också hysa de intet synnerligt förtroende för våra läkemedel, samt vilja icke taga in något, hvars namn de ej känna – detta kanske med något skäl. Deras egna läkemedel, utom de ofvan nämnda, äro brännjernet och kamelurin. Det förra förstå de ofta använda ganska ändamålsenligt och bilda dermed öppna sår, som rinna i långa tider, verkande ungefär såsom våra Spanska flugor. Ofta har jag förundrat mig öfver den oförskräckthet, hvarmed man använder detta smärtande medel; ty man ser ofta den sjuke sjelf bränna sig med en rödglödgad spik, utan att yttra minsta tecken till smärta. Men medlet missbrukas äfven ofta och appliceras på orätt ställe. Urin af kamelsto användes både utvärtes och invärtes mot mångahanda krämpor; uppkokas äfven stundom. Utom dessa medel använda visserligen qvinnorna allehanda ökneörter såsom medicin, t.ex. malört såsom bot emot mask, men i allmänhet förekomma denna sorts läkemedel sällan. I öknestäderna, der man har relationer med stora städer såsom Damask och Baghdad, brukar man väl andra läkemedel, men merendels till större skada än gagn; så t.ex. Zinnober, hvilken i rökning nyttjas emot syphilis och annat, men ofta genom sednare tillkomna förkylningar förorsakar de svåraste krämpor, såsom darrning, sömnlöshet &c. Aloe användes i de så vanliga hämorrhoidal-krämporna, äfvensom svafvel och dyfvelsträck emot de lika vanliga lefver-sjukdomarne; det vanliga laxermedlet är Grana Tiglii, här kallad *habbet el'afijeh*,[271] hvaraf man vanligen tager 3 bönor, men de finnas som taga in 12 à 15 utan synnerlig verkan. Jag kom händelsevis i *Algof* att intaga ett halft korn och var sjuk deraf i 3 dygn. Tänk dig sådana öknemagar! Också verkade 2 uns Engelskt salt eller Cremor Tart. eller våra vanliga laxativ nästan allsicke på dem, utan jag fick beständigt höra att mina laxermedel voro dåliga.

Om det skulle roa dig att höra, kunde jag ännu hafva mycket att berätta om Beduinernas medicin och sjukdomar, men återgår till min egen belägenhet i deras tält. Under det min shekh *Alkobba'* förde talan för mig, hade jag att

besvara frågor af annat slag. Man fixerade mig med sluga, forskande blickar, för att utleta mina planer och min medicinska förmåga, om man skulle kunna förlita sig på mig eller icke. Dessa fixerande blickar besvarade jag oftast med den liknöjdaste passivitet, ofta med ett smålöje som jag ej kunde återhålla, ofta äfven med hårda ord och snäsor, när nyfikenheten gick för långt. I allmänhet förde jag fritt språk med dem, gaf aldrig efter, kallade dem *kilab* och *bavvak*, smällde dem på fingrarne när de kommo mitt apothek för nära, och föste dem ut när trängseln blef för stark. Detta är i sjelfva verket bästa sättet att komma till rätta med Araberna, ty den som är flat med dem göra de snart kol på. Jag lyckades också vinna deras förtroende, ty sedan de med blicken utforskat mig, nalkades de och begynte berätta sina sjukdomshistorier, hvilkas rolighet ofta gaf mig ersättning för det tråk jag måste lida genom mitt föregifna läkareskap. Man visste alltid sjukdomens orsak, man hade druckit en dryck eller ätit en anrättning, som omedelbart åstadkommit sjukdomen. Utom de verkliga sjukdomarne, dem jag ofvanföre nämnt, klagade man här allmännare än annorstädes öfver två inbillade, som åstadkommo mycken grämelse och split inom familjen, nemligen incapacitas och sterilitas. Det finnes ingen större skam än barnlöshet, hvarföre man lemnar inga medel oförsökta och skyr ingen kostnad för att bota detta onda. A andra sidan finnes ingen större lycka, ingen bättre källa till välmåga och rikedom, än många barn; och detta förhållande är utan tvifvel hufvudgrunden till polygamin i orienten. Det var förnämligast om botemedel mot sådant ondt, som jag blef rådfrågad, ej blott af män, utan äfven af qvinnor. Ett Arabiskt tält är deladt i två afdelningar, åtskilda blott genom deremellan hängda mattor; den högra afdelningen, kallad *almoharram*, är bestämd för qvinnorna, köket och provianten. I denna afdelning ställde jag visligen min apothekslåda, hvarigenom qvinnorna hade fri communication med mig och tillfälle att språka hvad de ville. Här i öknen är qvinnan icke en sådan nunnelikt instängd varelse, som i orientens städer; den förargliga Egyptiska ansigts-slöjan ser man ej vidare än hos de Beduiner, som nomadisera närmast Kairo och Suez. Visserligen fordras äfven i öknen af qvinnan att hon beslöjar sitt ansigte med ett öfver hufvudet kastadt skynke, men man är ej så nogräknad dermed, och för mig såsom resande fremling höllo de sig alltid obeslöjade. Jag kan derföre intyga att här finnas ganska vackra, välbildade qvinnor, med en friskhet och raskhet som jag sällan sett annorstädes, blott att raskheten ofta blir för stark och slår

öfver qvinlighetens gräns; men orsaken dertill är väl deras lefnadssätt, att de måste hela dagen valla boskapen i solhettan samt lida hunger och törst. De äro i allmänhet ganska trefliga och frispråkiga, isynnerhet gummorna. Jag befann mig ofta i stort sällskap af lägrets qvinnor, hvilka ville se hvad jag hade till salu samt fråga om bot för diverse krämpor. Men jag ville hellre prata, än handla. När jag bland dem såg någon ung ogift flicka, slog jag mina ögon på henne, så att de andra märkte det; de gjorde då vinkar sinsemellan och sade: se den flickan behagar honom, skola vi gifta bort henne? jag svarade: *Ej valla ja binti 'ammi albint hadi meliha tagauvizha li bikam*,[272] och nu började vi köpslaga: en flicka kostade 5 kameler och några småsaker, en annan 10 kameler o.s.v. Derunder skrattades och glammades hjertligt och jag hade rätt roligt. För resten bör märkas att qvinnorna i öknen, (mindre dock än i städerna) hålla sina män under ett grymt toffelvälde, huru illa öfverensstämmande detta än tyckes vara med den ömkliga role de i allmänhet spela i orienten. Men qvinnan är öfverallt i verlden sig lik, skilnaden beror mest på männerna, som skola hålla dem i tygel. Orientens män, ofta svaga i psykiskt afseende, äro föga egnade att få andlig makt öfver qvinnorna, utan dessa, fastän instängda i sitt *harim*-fängelse, leda ofta sina buskskäggiga mäns handlingar. I öknestäderna hafva qvinnorna stora friheter, sitta obeslöjade i karlars sällskap, röka och snusa, ehuru all tobak är afskydd hos Vahabiterna, hvilka enligt sin islamitiska puritanism anse tobaken för *heram* i likhet med vin och svin.

I allmänhet voro vi öfverallt välkomna och emottogos med öknens rättvist beprisade gästfrihet. Ingen afton förgick då ej ett får slagtades och kokades för oss. Kött var nästan uteslutande vår föda, bröd fingo vi egentligen blott då vi bådo dem grädda sådant åt oss. Ofta uppstod äfven dispyt emellan lägrets män beträffande hvem äran skulle tillkomma att undfägna oss och andra fremmande. Värden sjelf utväljer och slagtar fåret, men det i stora stycken skurna köttet kokas af hans hustru i *almoharram*. Måltiden är högst liflig i den stora samlingen folk, som infunnit sig från de öfriga tälten; hundarne springa emellan gästerna för att snatta åt sig något ben eller köttstycke, getterna och kiden söka sig i tältet en lägerplats för natten. Ty vid solens nedgång kommer all den boskap hem, som om dagen varit ute på bete, och lägras på en plan emellan tälten; men den mindre boskapen tränger sig in i tälten och de beskedliga Beduinerna låta den ostörd stanna qvar der, så

att man oftast sofver emellan får och getter, hvilka trängt sig nära ens sida samt under de kalla nätterna gifva en behaglig värma. Jag föredrog dock vanligen att breda ut min matta emellan kamelerna på gården, der den öppna himmelen och kamelernas trefliga idislande vyssjade mig till sömns. Vi hade så vandrat ibland *Hoeitat* Beduiner upp till den lilla staden *Tafileh*, omkring hvilken *Hegaja* Beduiner nu nomadiserade. Deras shekh var en ung man om några och tjugu år, den trefligaste Beduin jag någonsin träffat; han höll just på att fria till en ung dotter af en annan stam-shekh och prisade för mig sin älskade gazells skönhet, hennes skygghet då han mötte henne vid vattningsstället, hennes svarta ögon och ögonbryn m.m. Det var en kärlek, sådan man stundom träffar hos oss, men aldrig i österns städer. Tre dagar lefde vi hos denne unge shekh, hvars poetiska lynne hade mycket tilldragande för mig. I hans läger funno vi några tält tillhörande *Sherari*, hvilka flytt ifrån sina hem i *Vadi Serhan* och här sökt en fristad emot *Beni Shammars* oupphörliga plundringståg inpå deras område; emedan dessa voro sinnade att företaga en färd till *Algof* för att dit föra upphandlad ull, kom min skekh *Alkobba'* öfverens med dem att taga oss med sig. Dervid uppmanade denne mig att aldrig göra någon klok på hvart vi skulle färdas, utan antingen gifva undvikande svar eller förege annat mål än det verkliga; sådan är också Beduinernas vanliga politik, i det de med sitt *'ala bab ollah* undvika alla frågor om resans mål. Den 18 maj gåfvo vi oss ut från *Alhegajas* läger långt före solens uppgång, nemligen 3 *Sherari* Beduiner jemte 4 med ull lastade kameler, *Alkobba'* och jag på hvar sin kamel. Beduinerna voro alla beväpnade med bössor, *Alkobba'* med svärd, jag med en två-eggad dolk, den jag dock mera begagnade till matknif än vapen. Då man bryter upp från en lägerplats, sker det med synnerlig brådska, så att man knappt hinner taga afsked af värden, säger på sin höjd åt honom: *na'am allah 'aleik* och får till svar: *'assallah ihavvin 'aleik*;[273] men för öfrigt brukas inga complimenter eller kyssar, såsom vid ankomsten, ej heller uppläsande af *elfatihe*, ehuru detta i städerna är mycket vanligt. Vi mötte snart på öppna flackan en stor hjord kameler, som ingaf oss fruktan för röfvare och tvang oss att gömma kamelerna bakom en höjd, medan Beduinerna spejade på folket; det upplystes dock snart att de voro *Sherari*, hvarföre vi lugnt mötte dem, och förfrågade oss om förhållandet med vägen, som vi hade framför oss. Vi fingo hugnande underrättelser att inga fiender synts till och fortsatte således trygga vår färd. Vid solens

nedgång hunno vi pölen *Ba'ig*, der lyckligtvis fanns vatten; ty ehuru ingalunda säkra derom, hade vi begifvit oss ut med toma vattensäckar, så att om pölen varit torr vet jag sannerligen icke hvad vi skulle hafva företagit oss. Denna dag hade vi gått forcerad marsch i 14 timmar, utan att jag förtärt mer än en knapp dryck kamelmjölk, som min värd räckt mig då jag redan satt på kamelen; blott en enda gång fick jag en dryck vatten ur min lädersäck, der besparad sedan flere dagar. Vid pölen kunde jag ej neka mig nöjet att löga mig, så mycket hellre som jag på 14 dagar knappt någon gång tvättat ansigte eller händer, än mindre kroppen. Ehuru vattnet var starkt uppgrumladt och smutsadt af en stor hop kameler, kändes badet dock välgörande och uppfriskande. Men vi måste äfven fylla våra säckar med samma vatten, och till dryck var det vederstyggligare än något annat vatten som jag i min lefnad smakat. Derpå tillredde vi vår aftonvard, bestående af bröd, gräddadt i het aska, sönderstött och uppblandadt med smör samt *meriseh* (inkokad hård mjölk) till en tjock, hårdsmält gröt. Men den rena ökneluften digererar allt och ger på den mjuka sanden en sömn, som vederqvicker de af dagens mödor svårt medtagna lederna. Följande dagen gingo vi bittida ut från lägerplatsen; vi hade nu att vandra mer än 3 dagar genom den sterilaste bergsöken till nästa vattenställe, i sanning inga glada utsigter med det vedervärdiga vatten vi hade i våra 5 lädersäckar. Första dagen gick väl öfver, men den andra blef jag, troligen mest af vattnet, häftigt sjuk; resan måste dock utan uppehåll fortsättas, ty om vi icke efter 3 högst 4 dagar hunne till vatten, skulle vi alla vara förlorade. Beduinerna, bland hvilka äfven en var sjuk i stark hufvudvärk, skrattade blott åt min veklighet, gingo sin vanliga gång under reciterande af verser, glam och skratt, oaktadt den brännande solen och färdens besvär; ofta sprungo de af och jagade någon gazell eller hare (sådana man till stor mängd anträffar i öknen), så att vi de flesta aftnar hade färsk, på koleld brynt stek. Jag pinades svårligen ända till solens nedgång, då den svala aftonen, med friska nordvestpustar, full måne och orientaliskt ljuflig himmel, åter lifvade mina förslappade kropps- och själs-krafter. Följande dagens afton kommo vi verkligen till vatten, men ack! det var bittert och salt som salmiaks mixtur. Hela dagen igenom hade jag, lik en feberyr, tänkt på huru jag rätt af hjertans grund skulle släcka min törst med den klara brunnens rena vatten, tänkt på Egyptens sköna frukter, isynnerhet dess goda törstsläckande meloner, drömt längre tillbaka på den härliga Engelska portern, och oroligt

räknat de långsamt framskridande minuterna; den nedgående solen färgade östra horizonten med i blått och gredelint egendomligt skiftande färger, då vi slutligen lägrade oss ej långt från brunnen *Sdei* – men tänk dig min nedslagenhet, då jag redan efter första klunken måste hälla det öfriga på marken, utan att ens nu få släcka min svåra törst! Det måste således uppskjutas till morgondagen, då vi skulle hinna *Vadi Serhan*, hvars vatten Beduinerna, som aldrig ge annat än goda förhoppningar, försäkrade vara sötare än Nilens. Detsamma hade man också försäkrat mig om brunnen *Sdei*, der vi nu voro; då jag beslog dem med lögn, menade de att vattnet i sig sjelft vore godt, men hade blifvit bittert och saltigt derigenom att det länge stått obegagnadt och i sig upptagit nerblåst smutsig sand. Jag tror att det låg sanning i deras ord, ty vattnet hade den renaste, klaraste färg och de sista lädersåarne, som upphissades, medförde smakligare vatten än de första. Men det var nu natt, den tid i östern då man egentligen lefver upp till glädje och njutning efter dagens försakelser; de friska, doftande vindarne släckte den törst jag ej kunnat läska med öknens vatten. Beduinernas hjertliga glam och outtömliga förråd på poesi kom mig lätt att glömma den rikare verldens kräsligheter, som hela dagen lekt i min håg, och med innerlig tacksamhet prisade jag Herren som fört mig hit; lugnare än ett barn sof jag min natt igenom, obekymrad om mina följeslagares uppmaning att slumra lätt och lyssna om någon öfverrumpling möjligen skulle hota oss. Följande dagen kommo vi in i dalen *Serhan*. Det landskap vi hittills genomvandrat ifrån *Shera'*-bergen är den tröstlösaste, sterilaste öken man kan se, nemligen hård bergsgrund fullströdd med små splitterstenar, här och der sig resande hvita kalkberg, samt marken glimmande i svart och rödt; nästan inga spår till vegetation förekomma, blott sällan någon liten öknefogel, hvilken (förvillad och liksom uppskrämd af den toma ensligheten) hoppar emellan kamelens ben samt stundom flyger upp på dess rygg, låtande fånga sig frivilligt, äfvensom några ödlor af markens färg, hvilka från sten till sten springa sin flygande gång nära kamelen, liksom glada att se lif i den liflösa trakten. Dalen *Serhan* hade deremot i allmänhet ett gästvänligare utseende; dess mark bestod af mjuk sand, som uppdrifven af vinden bildar små höjder och holmar, bevexta med de vanliga öknebuskarne. Under regntiden och om våren skall trakten vara full af nomadiserande *Sherari* Beduiner, men nu var den tom på folk. Öfverallt skall finnas vatten, men vi undveko sådana platser, fyllde dock ur brunnen

Veisit några af våra säckar med ett vatten som, om ej godt, dock var bättre än det vi hittills smakat. Här börjas egentligen den stora sandöken, i allmänhet kallad *Nufud*, som, afbruten blott af några låga bergsträckningar, går i söder ända till *Gebel Shammar* i *Alnegd*, i öster (tror jag) nära till Persiska viken. *Alnegd*, höglandet hvarifrån alla Beduiner nedstigit och småningom befolkat den norra öknen, har öfverhufvud ett helt annat utseende, består uteslutande af granitberg och ligger, såsom jag förmodar, högst i hela Arabien, åtminstone tyckte jag landet höja sig under hela min färd dit till *Hajil*. Så trött var mitt öga vid det öfverfarna sterila landskapet, att denna sandöken förekom mig såsom en trädgård, ett Eden; men i Arabien har man ganska små anspråk i detta afseende. Här syntes ock mera lif, gazeller och harar sprungo emellan sandholmarne, skockar af *kata* flögo sin snörräta väg till vatten o.s.v. Följande dagen ankommo vi till en liten dal *Sbeiha*, med ymnigt vatten och jemförelsevis rik vegetation; der funnos några vilda palmer med mycket telningar omkring sig, äfvensom acacier af det slag man ofta träffar i öknen. Der träffade vi några röfvare, *khabalis*, men våra Beduiners underhandling med dem hade dock till följd att de nalkades i allsköns vänskaplighet och antogo vår inbjudning till qvällsvard. Medan kaffet tillreddes uppsteg jag på en höjd och skådade öfver den vackra dalen samt mot den nedgående solen. Såsom jag sedermera erfor var förhållandet med dessa *khabalis* följande: de hade, till antalet 5 män, begifvit sig ut på rof ifrån *Algof* och legat här redan i 7 dagar, väntande på folk som skulle färdas förbi; men emedan Araben alltid på sina färder medtager en ganska knapp matsäck, så nödgades 3 bland dem begifva sig ut på jagt i den kringliggande trakten, och de 2 som stannat här qvar blefvo af våra Beduiner tvungna att förklara sig för våra vänner; när de 3 jagande sedan kommo tillstädes, voro de visserligen högst missnöjda med att det rika bytet gått dem ur händerna, men kunde ingenting vidare göra än visa surmulna miner. Dessa 3 ville icke med oss äta brödraskapets salt och bröd, emedan de måhända ännu väntade på något tillfälle att plundra oss. Dock begåfvo sig alla jemte oss på återfärd hem, utledsna vid att här förgäfves vänta på byte med tömda matsäckar.

Den 25 maj hunno vi slutligen fram till *Algof*, efter en 8 dagars ganska besvärlig resa genom öknen. Härlig var anblicken af de stora palmplanteringarne i denna oas, ännu herrligare det goda, klara källvattnet och de af sirapssaft fulla dadlarne, som genast framsattes för oss i den shekhs hus

der vi togo in. En bland de män vi träffat vid *Sbeiha* var son till denna samma shekh och emottog oss nu, i stället för fadren som var frånvarande i *Hajil*. Snart var jag i tillfälle att göra bekantskaper bland stadens folk, som förde mig, i egenskap af läkare, till sina hus och undfägnade mig med de yppersta dadlar. Denna frukt är folkets allt i allom ännu mer än potatis hos oss, och såsom de bästa i sitt slag i verlden prisas de dadlar hvilka vexa i *Gof* och staden *Teima*; i sjelfva verket har jag heller ingenstädes smakat bättre. Folket är derjemte det gästfriaste jag sett i min lefnad och för denna sin egenskap prisadt i alla kringliggande trakter. Isynnerhet de första dagarne öfverhopades jag af folk, som dagen igenom vräkte sig i min och *Alkobba's* lilla vindskammare, ej blott män infunno sig, utan äfven qvinnor, hvilka här taga sig alla en mans friheter, t.ex. sitta obeslöjade i karlsällskap och äro högljudda. Jag hade dock numera lärt mig bättre manér, ty när jag ledsnade sade jag dem kort om godt: lagen eder ut. Här, liksom mest i hela *Alnegd*, äro lefver-sjukdomar de vanligaste, utom för alla Araber vanliga rheumatiska åkommor; alla klaga öfver smärta i trakten af lefvern, man känner ofta med handen lefvern vara svullen och nedfallen under refbenen. Då man önskar ondt öfver en, säger man annorstädes *vaga' jakta' kalbek*, men här säges vanligen *kabdek* i stället för *kalb*.[274] Derjemte förekomma svåra masksjukdomar och bland ögonsjukdomar isynnerhet gröna starren. Jag slingrade mig undan dylika svårare fall med hvarjehanda undanflykter, skrämmande patienterna med långa och svåra kurer; deremot var jag frikostig med min tandnyckel, som här kom mig särdeles väl till pass och skaffade mig stor renommé. Jag drog ut dussintals tänder, frätta af dadlar som förderfvat magen, och man tyckte uttryckandet försiggå utan all smärta, emedan patienten fick sitta ogenerad på korslaggda fötter; man kände nemligen här förut ej nyckelns bruk, utan begagnade vanligen en stor grof tång, klumpigare än vår hoftång, och lät patienten ligga utsträckt på ryggen samt en man sittande på dennes knän, en hållande i hvardera armen. Så förlefde jag ungefär 8 dagar i den shekhs hus, der vi först togo in, och lärde mig derunder känna stadens öfriga qvarter samt de betydligaste personer i dem. *Algof* är nemligen deladt i qvarter, som hvardera bebos af en olika stam och (nu dock mindre än förr) stå i fiendtligt förhållande till hvarandra. Före Vahhabiternas tid skola stamfejder rasat här mer än annorstädes, så att man om denna stat säger: den gamle satan dör aldrig i folkets hjertan. Då *Ibn Sa'ud* uppstod i

Derijeh och i Arabien utbredde den renade islam-läran, kom han äfven till *Algof*, förstörde en grafkupol, som man föreger hafva betäckt askan af *Dsu lkarnein*, samt insatte ett gemensamt öfverhufvud som tog *zika* skatt och höll folket i styr. Men sedan under *Mohammad 'Alis* krig Vahhabiternas välde blifvit försvagadt, utbröto i denna stat ånyo de gamla stamfejderna och fortforo tills för 8 år sedan, då *'Abdallah ibn Alrashid*, vorden herre öfver *Beni Shammar*, sände sin broder *'Obeid* till *Algof* och gjorde slut på en förödande fejd emellan två grannqvarter. Hvad *Algofs* äldsta historia beträffar, har man föga reda på den, liksom man öfverhufvud i hela Islam-verlden intet vet om tiden före profeten. Dock uppgaf man att grundläggaren till denna stat (*Gof eldynja*, såsom man kallar den) varit *Soleiman ibn Davod*, som lefvat 800 år före Kristus. Vid Islams första tid skola *'Ali* och *'Omar* eröfrat den från dess kristna herre *Keider*; sedan dess har Islam varit rådande religion här, åtföljd af en långt större råhet och okunnighet än förut. Vid samma tid torde särskilda stammar hafva kommit hit in ifrån *Alnegd*, men största delen af befolkningen består dock nu af Syriska stammar, troligen inflyttade efterhand i den mån de i sina hem blifvit trängda af från *Alnegds* högland nedströmmande Beduiner. Här synas spår af tidigare odling och qvarlefvor af en mur, med hvilken man säger att *Keider* fordom omgifvit sin stad; från den tiden härstammar väl också ett nu förfallet slott på det berg, som dominerar hela dalen, äfvensom de många vattenledningar under jorden, hvilka från på höjden uppspringande källor ledt vatten till de lägre liggande trädgårdarne. Nu äro många bland dem förstoppade, men på den tid jag vistades der upptog man två. För öfrigt fann jag inga spår till inskrifter eller fornlemningar. I det qvarter jag hittills bebott, var man i allmänhet mindre rigorös med sina religionsöfningar, försummade mången bland de dagliga 5 bönerna, rökte tobak och sjöng med accompagnement af *robaba*; det sistnämnda, att sjunga och röka tobak, anses bland Vahhabiterna för en stor gudlöshet. Hvarje qväll samlades unga män på en mjuk sandplan och förnötte sin afton med enkel, men ganska melodisk sång samt spelande på den ännu enklare ensträngade *robaba*, det enda instrument som här brukas. Jag vet mig sällan hafva haft så roliga soiréer, som här i *Algof*.

Men mitt läkare-yrke kallade mig annorstädes. *Alkobba'* förde mig en dag till ett i andra ändan af staden beläget qvarter för att se på en patient. Jag fann der en öfvershekh för *Rovalla* Beduinerna (en bland de betydligaste

Eneze-stammar), liggande sjuk och klagande öfver alla verldens krämpor, hämorrhoider, skabb, Syphilis, lefversjukdom och framför allt barnlöshet, ehuru han hade 4 hustrur och var en man i sina bästa år. Hitkommen från sitt hem, något i sydost från Damascus, råkade han i händerna på en bedragare, en föregifven Maghrabi läkare, som under lysande löften tillnarrade sig penningar och tillredde åt shekhen en dryck, som dock ej åstadkom någon förbättring. Patienten ville på samma tid kurera sig för ett herpetiskt utslag och använde derföre den här vanliga rökningen med zinnober. Men en månad förgick, han fann sig vara ömkligen bedragen af den skojare, han anlitat såsom läkare, det af zinnobern tillbakadrifna utslaget begynte ånyo slå ut, och af hela sin kur hade han blott en ytterligare medtagen kropp till resultat. Dertill kommo andra bekymmer och sorger, om den hemma lemnade boskapens öde och annat sådant, så att jag fann honom i ett ganska ömkligt tillstånd, men ännu färdig att lemna sig i en ny fuskares händer, ehuru han så ofta förut blifvit bedragen. Han anmodade nemligen mig att flytta in i det hus, han här bebodde, och försöka läka hans krämpor. Jag kom sålunda att bo i *Khadsma* och man inrymde mig i en liten jordkammare, der jag efter behag kunde innesluta mig och stänga dörren till för besökande. Sedan den första nyfikenheten gått öfver och jag ej visade mig särdeles angelägen om patienter, fick jag också nu vara temmeligen i fred, men min nya patient gaf mig mycket bekymmer. Jag hade, så godt jag förstod, börjat kuren med att sätta tarmkanalens och hudens functioner i rörelse och hade nöjet att efter 8 dagar märka en betydlig förbättring i patientens tillstånd. Men en natt, då han fann sig besvärad af ett anordnadt svettbad, företog han sig orådet att helt naken ställa sig på taket i den kyliga nordvestvinden för att få svalka; följden deraf blef hämorrhoidal congestioner, som angrepo inre partier och ofta bragte patienten nära döden. Detta förorsakade mig svåra bekymmer och mången sömnlös natt, med ånger öfver mitt läkare-fuskeri. Det oaktadt kunde jag ej låta bli att roa mig åt det snusförnuftiga folkets resonnementer om sjukdomen. Då congestionen slog sig på hjertat, förorsakande (såsom jag fruktade) en aneurism, sade man att patienten ansattes af *sakvah*, d.v.s. sjukdom förorsakad af en kärleksdryck. Emedan mannen har flera hustrur och en bland dessa vill äga mannen ensam för sig, så bjuder hustrun åt mannen en mixtur, som skall intaga hans hjerta för den qvinna ur hvars hand han emottagit drycken. Sådana kärleksdrycker säljas vanligen af *Soloba* (en

kringstrykande Beduinstam ungefär sådan som Ziguenarne), hvilka föregifvas tillreda dem af ormtunga och ormhjerna jemte andra varierande ingredienser. Shekhens 4 hustrur hade alla förmått den svage mannen att tömma en sådan dryck; med länge rinnande tårar bekände den hustru, som nu var hos honom, sig hafva gjort detsamma. Då congestionen åter slog sig på hjernan och patienten låg i yrsel, ropande på sina kameler, ansågs han vara besatt af en djefvul; man kallade tillsamman alla skriftlärda i *Algof* för att med läsande och besvärjelser drifva den ut, lät äfven en höna flaxa med sina vingar öfver den sjukes hufvud. Jag skrattade i skägget åt dem, gaf åt patienten af min medhafda medicin efter bästa förstånd och efter hvad en liten Tysk läkarebok (hvilken följde mig såsom ett minne af professor Ilmoni) lärde mig, samt hade tillfredsställelsen att se shekhen vara frisk och alldeles återställd från sin sjukdom, innan jag lemnade honom. En *dselul*, ett snabbfotadt kamelsto, blef vedergällningen för min möda och mina läkemedel, men detta kamelsto finnes ännu hos shekhen, att der afhemtas; i nästa år, om Gud vill, då jag ämnar färdas öfver Syrien, hoppas jag få rida på det till Baghdad.

Min flyttning till *Khadsma* föranleddes bland annat äfven af qvarterets *imam*, en åldrig man, hemma ifrån *Kafar* i *Gebel Shammar*, som i sin ungdom af *Ibn Sa'ud* blifvit skickad till *Almedina* för att göra de vanliga studierna i Koran; sedermera hade han, då *Mohammad 'Alis* krig rasade i hans hembygd, sökt en tillflykt i *Algof*, dit fremmande krigshärar aldrig inträngt, och utöfvade nu prestaembete här. Han ägde i allmänhet mera insigter, än jag funnit någon annan i *Algof* innehafva. Här i *Khadsma* började jag nu ett annat lif. Inbyggarne voro högst ifriga bekännare af Vahhabismen, hvar och en var nästan tvungen att göra sina 5 dagliga böner i moskén, samt för öfrigt iakttaga alla religionsbruk. Då vi alla första aftonen lågo utsträckta på sandplatsen utanför husen, frågade jag efter *robaba* och sång, men fick till svar: vi äro Gudi lof! muslimin och tillåta ingen sång, intet spel, såsom de gudlösa *Gharb*-boerna, hvilka hvarken hålla bön eller fasta, men röka tobak, på hvilken vext Herren befallt *Iblis* kasta sitt vatten, och spela *robaba*, ehuru de känna profetens utsago att den som hör strängaspel på jorden, ej skall höra sådant i paradiset. I mitt nya sällskap fann jag dock ersättning för förlusten af *robaban*, ty *imam 'Abdorrahman* lemnade mig alla upplysningar, jag kunde önska, om *Algof* och närliggande städer, äfvensom förklaringar öfver Vahhabismen, hvilken i sjelfva verket ej är annat än islamitisk puritanism. Derjemte var min

närmaste granne en ibland *Algofs* bästa poeter och hans förråd på sånger var alldeles outtömligt.[275] Jag lät denne recitera sånger, under det jag upptecknade orden till pappers, och förmådde sedan *'Abdorrahman* att förklara hvad jag ej förstod. *'Abdorrahman* var väl ej särdeles nöjd med detta göromål, öfvertygad som han var enligt Koran och profeten att en poets ord äro Satans ingifvelser, men då jag å min sida lärde honom jemte några andra bland *Khadsmas* förnämste män arithmetikens första grunder (d.v.s. att säga ut tal), så fick han ”nolens volens” lof att göra mig till viljes. Sålunda samlade jag några ganska vackra sånger, dem du någon gång framdeles skall få se. Smaken för sång är här ännu så allmän, både ibland Beduiner och stadsboer, att knappt någon man eller qvinna finnes, som ej kan recitera några dussin sånger och många äro äfven sjelfva improvisatörer. Sådana kände jag flere, isynnerhet en som var känd och berömd ifrån Damascus ända till Baghdad och det innersta af *Alnegd*. Hans namn var *Sakran*, han besökte oss ofta och under det vi tillredde åt honom kaffe reciterade han oupphörligt verser; en gång minnes jag huru han i fulla 2 timmar utan uppehåll upprepade dels egna, dels andras sånger.

Hvad åter Vahhabismen beträffar, så är den intet annat än ett upplifvande af den första islams under tidens längd småningom förgätna läror och fordringar, nemligen 1:o att göra bön 5 gånger dagligen, icke allena, utan alltid i moskén; 2:o att gifva *zika* skatt; 3:o förnämligast att icke bedja till någon annan än Herren, d.ä. att ej antaga några helgon eller förmedlare emellan menniskan och Gud, icke ens hans älskade profet. I orientens Turkiska städer är det nemligen mycket brukligt att bedja ej allenast om profetens, utan äfven om alla möjliga shekhers och helgons bemedling hos Herren. *'Abdol vahhab*, som hade besökt och studerat i de största städer Kairo och Baghdad, förklarade denna helgontjenst för stridande emot Islams första och vigtigaste lära, att Gud är en, endast en; dermed förklarade han äfven de Turkiska muslimin för *Kuffar* och *mushrikin*, hvilkas bekrigande och dödande vore en Gudi behaglig gerning, till och med en lag i Koran. Dertill kom, isynnerhet i första yrseln, begäret att föra Islam och dess bekännare tillbaka till de enkla seder, som voro gängse i profetens tid; deraf förbudet mot tobak, till och med i början mot ris, mot sång och *robaba*, dem profeten af god orsak ej tyckte om. Städernas lärda män begynte då skrika att Vahhabiterna vore *Kuffar*, som ej vördade profeten, Herrens älskling; men desse hafva Koran på sin

sida, kunna derföre ej öfverbevisas och äro i sjelfva verket renare bekännare af Islam än de öfriga. För det de tillintetgjorde helgontjensten och profetens afgudadyrkan, trodde man (t.ex. Volney) i början hos oss att Vahhabismen skulle bilda en sekt utom Islam; men långt derifrån. Den tillåter väl icke att anropa profetens hjelp och bemedling hos Herren, föregifvande enligt Koran att ingens bemedling kommer i fråga förän på uppståndelse-dagen, samt att ingen vet hvem Herren gifvit tillstånd att bemedla; men den iakttager med största punktlighet alla profetens föreskrifter och läror samt söker imitera honom äfven i det minsta, förklarande allt, som efter honom blifvit upptäckt eller infördt i lifvet, vara *bid'*, nya påfund, derföre *makruh* och otillåtligt. Härigenom är i sjelfva verket all fortgång till framtida utveckling afskuren. Men lyckligtvis är menniskosinnet äfven i öknen spänstigt och elastiskt nog för att spränga det religiösa skrockets murkna skrankor; t.ex. ehuru mitt ur var *bid'* och ett djefvulens påfund efter profetens tid, kunde man dock ej låta bli att beundra det samt den stora anda Herren gifvit Frangerna, till och med att köpslaga på det. Dessutom, hvad mera är, här finnes nästan intet af den fanatism, som råder i de Turkiska städerna och isynnerhet bland de lärda; en Kristens eller Judes namn nämnes här vanligen utan vidfogad förbannelse (hvilket i städerna sällan händer), en Frangs någongång till och med med aktning. Detta är ännu mer fallet hos Beduinerna, hvilka, i det närmaste fria från all religion, sätta alla slags religionsbekännare i samma klass, plundra och röfva blott hvem de kunna komma åt. Nu har dock mycket af Vahhabismens första sträfhet blifvit afslipadt, så t.ex. röka många tobak, ehuru de derigenom ådraga sig de renlärigas afvoghet och missaktning. För öfrigt kalla de sig sjelfva aldrig *Vahhabi*, utan detta är hellre ett öknamn, gifvet af deras vedersakare; de kalla sig företrädesvis *muslimin* och *muvahhidin* (unitarier), bekänna sig ej heller till någon särskild sekt utanför de 4 orthodoxa, utan tillhöra alla sekten *Hanbali*. Äfven hafva de aldrig slagit mynt, utan sultanens mynt är gängse hos dem, jemte de ännu mer omtyckta Österrikiska och Spanska dalrarne. Hos dem finnas några arbeten af deras shekh *Mohammad bni 'Abdolvahhab*, mest utdrag ur äldre skrifter t.ex. *Albokhari* och *Muslim*, hvaraf äfven jag erhållit ett, kalladt *Keshf Alshubuhat*.[276] Största delen af folket i Vahhabiternas städer kan läsa och skrifva, nästan öfverallt finnas skolor för barn; skada blott att denna undervisning ej sträcker sig till annat än Koran. Utom skolan studeras nästan uteslutande *Ahadith* efter

profeten, till någon del äfven *Fikh*. Likväl finner man hos folket i allmänhet stor lust att lära sig i hvarjehanda ämnen, hvarföre jag både af Beduiner och stadsboer blef utfrågad såväl i religionssaker som i andra ämnen. Jag berättade en gång att Frangerna säga det jorden är klotrund och hvälfver sig kring solen, men ehuru de högeligen förundrade sig öfver ett sådant påstående, förklarade de det ändock icke för kätterskt. I *Alrijad*, som numera efter *Alderijes* förstöring af *Ibrahim* pasha är hufvudsätet för *Alnegds* öfverherre *Feisal bno Sa'ud*, skall finnas lärda, som i moskén hålla föreläsningar i alla Islams vetenskaper.

För att i öfrigt gifva dig ett begrepp om mitt trefliga, fastän enformiga lif i *Algof*, är det nog om jag beskrifver en enda dag. Man stiger bittida upp före solens uppgång för att göra sin tvagning och bön; men emedan jag ända ifrån barndomen aldrig varit någon morgontupp, ursäktade jag mig dermed att *Hanafi* sektens morgonbön hölls något senare än *Hanbali* sektens, hvarföre jag hellre gjorde den allena. Sålunda fick jag sofva i fred en stund längre och slapp äfven hela bönen. Solen hade knappt hunnit upp då *'Abdorrahman* och jag funno hos oss någon bland *Kadsmas* män, som bjöd oss till frukost, *fukuk alrik*. Denna bestod uteslutande af dadlar, som blifvit plockade vid förra höstens skörd, baddade i solen inom lädersäckar och bilda en tjock massa med sirapshalt, samt äro ypperliga. Sedan jag antingen före eller efter frukosten pysslat om min sjuka Beduin-shekh, instängde jag mig vanligen i min kammare, antingen ensam eller med *'Abdorrahman*, sysslande med hvarjehanda. Stundom gjorde vi små vandringar till grannqvarteren, der vi åter undfägnades med kaffe och dadlar. Här finnes i flere hus ett eget rum, kalladt café, der alla fremmande och besökande emottagas samt der öknens enda lyxartikel kaffet tillredes på en liten blåsbälgsugn. Den som sjelf vill koka åt sig kaffe, tager med sig en näfve bönor, beger sig till ett sådant café och tillreder der sina råa bönor med det så godt som till allmänt begagnande upplåtna kaffekökets kol, pannor och tillbehör; han behöfver ej frukta att nödgas sitta ensam då han dricker sitt kaffe, ty den klingande stenmortelns stötar locka snart kaffetörstiga män till honom. Jag bestod i vår gård kaffe två gånger om dagen (morgon och middag), då vi hvarje gång hade omkring 15 personer med oss. Det drickes eljest alla tider på dygnet, det första som bjudes en ankommen gäst är kaffe. Vid middagen tog jag mig ett bad i källan, hvars temperatur var 29 centigrader. Derpå följde bön och en liten föreläsning af

imam *'Abdorrahman*, först i *Keshf Alshubuhat* och sedermera i en liten bok, som jag hade med mig, innehållande 40 *hadith* efter profeten. Denna föreläsning var ganska torr och tråkig, innehållande ett oupphörligt upprepande af *tavhih allah*[277] samt ifrande emot helgontjensten, nästan alltid med samma ord. Efter den kom kaffe, antingen hos oss eller annorstädes, och ofta nog en liten lur till *'asr*, då vår imams *adsan* åter kallade oss till bön. Härefter samlades man på en öppen plats, liksom ett torg midt i staden, och förnötte der aftonen med språkande till solens nedgång, då åter bönen församlade oss i moskén. Efter *maghrib*-bönen var stunden för aftonvarden inne, till hvilken fremlingarne alltid vid utgången från moskén inbjödos af den, som hade turen att undfägna dem. Aftonvarden bestod som oftast af hvetegrynsgröt, kokad med grönsaker och öfvergjuten med smör, stundom kryddad med peppar och kummin eller annan krydda; denna gröt kallas *gerishe*. En annan rätt är *titmag*, syrad hvetemjöls gröt, eller som osyrad *'asideh*. Om bröd bestås, gräddas det helt tunnt, stötes och blötes sedan upp i smör eller annan sorts sås till en gröt; ty högst sällan ätes det torrt med sofvel. Kött vankades 3 à 4 gånger i månaden, mest af en gammal slagtad kamel, högst sällan fårkött. Anrättningarne voro således ej särdeles feta eller födande, men allt är godt blott själen är nöjd. Efter aftonvarden samlades man åter ute på sandplanen utanför stadsporten och förnötte tiden med glam. Här fällde man sin långskjorta, det enda plagg hvarmed man besvärar sin kropp, ända ner till midjan och lät den behagliga aftonsvalkan afkyla kroppen efter dagens hetta. Här i månskenet gaf jag äfven mina arithmetiska lectioner i sanden, tills den sista aftonbönen ännu en gång församlade oss i moskén. Efter bönen, som likaledes förrättades i månskenet eller mörkret, ty lampa och ljus äro här okända lyxartiklar, begaf man sig åter ut på sanden och tillredde sin bädd i den, makande upp sanden till hufvudgärd samt begagnande sin *'abajah* (kapprock) till både bolster och täcke; dock försäkrar jag att jag icke ville byta en sådan enkel bädd mot eiderdun. Sådant var med få variationer det sätt hvarpå mina dagar här förnöttes; de förgingo temmeligen enformigt, men i orienten har man nästan inga andra nöjen än språkande och sagor. Talämnena voro mest den närmaste öknens förhållanden och Beduinerna, religionsfrågor samt underbara historier. *Tusen och en natt*, af hvilken jag hade första delen med mig, behagade här alls icke; kanske folkets sinne är för friskt för att finna behag i dessa sagors sinnlighet eller i deras förälskade narrars pjåkiga

klagovisor. Oaktadt all frihet i samtal, råder här en exemplarisk kyskhet och otrohet är en oerhörd sak i hela öknen.

Hvad språket beträffar, är det nära nog rent Koranspråk med nunnation och gamla ändelser, såsom *takolina* &c. Men märkligt är att nunnationen aldrig har annan ändelse än *inn*, blott i några fall *ann*; nominativ-ändelsen *unn* hörde jag nästan aldrig, blott några gånger af en ung vacker hustru i *Gubbe*. För öfrigt hör man här de i Koran och hos skriftställare begagnade orden, i stället för hvilka man i Kairo till stor del bildat nya. I städerna brukade barbarismer t.ex. af vidhängdt *sh* i förnekning, hör man aldrig här. Uttalet är djupt, men ej så metalliskt som hos *Heivi* Beduinerna. Uttalet af *kaf* och *kof* behagade mig icke; den förra bokstafven liknar *k* i vårt *kärra*, den sednare har ett otydligt ljud af *ds*, men icke alltid, utan mest i slutet af en stafvelse eller ord och med de veka vokalerna. I förening med *a* och *o* har den ett djupt rull-ljud, som Kairoboer och Egyptier icke äro i stånd att säga efter. Detta uttal af de båda *k*-ljuden ger språket ett visst öfvermått af obehagliga hväsljud, som misshagade mig; men i deras eget tycke förmildras derigenom det i allmänhet barska språket. Derföre använder man sagda uttal företrädesvis med qvinnorna och barnen; vid samtal med andra hör man ofta det rätta uttalet. För samma ändamål användas idkeligen diminutiv-former, dem man nästan aldrig hörde i Egypten; de missbrukas ofta och det förekom mig förargligt att ur buskskäggiga läppar ständigt höra orden: *soveif*, *horeimah*, *moleiha*, *foleifil* m.m.[278] För öfrigt hafva de krångliga Arabiska bokstäfverna alla sina bestämda ljud, man förblandar här aldrig *th* med *t*, *ds* med *d* &c., såsom det ofta händer i Egypten. Det språk här talas är gemensamt för hela *Negd* och den nordliga öknen; men de närmast Egypten nomadiserande *Tovara*, *Heivi* och *Hoeitat* göra ett undantag deri att de icke bruka nunnation. Detta ger mig nästan anledning förmoda att desse egentligen icke äro *Negd*-Araber; men till denna förmodans bestyrkande skulle behöfvas data, som jag ännu ej äger. Oaktadt detta gemensamma språk har hvarje Beduinstam och hvarje stad sin egna dialekt, som genast röjer ens hemort för Araben; man behöfver derföre sällan fråga hvarandra om hem eller stam, utan gissar det lätt af språk, utseende och andra små omständigheter. Dialekt-olikheten består dock mest i en olika organ, som är svår att urskilja för en utlänning, ungefär såsom skilnaden emellan Svenskan i Wasa, Nyland och Åland o.s.v. Öknens Arabiska förhåller sig till den i Egyptens och Syriens städer, ungefär

såsom Svenskan i Sverige och Finland; någon sådan sångton som t.ex. Stockholmskan har Arabiskan dock aldrig. Den är ett högst förståndigt språk, utan annan accent än den meningen fordrar, den har icke sådan sångaccent som Persiskan och Turkiskan; men öknens ljud äro rena och naturliga, icke tjocka eller tillgjordt djupa såsom Egyptiernas. I allmänhet råder en viss finhet och spenslighet hos allt i öknen, jemfördt med de omgifvande rika landskapen. T.ex. hvad kan vara gracilare och gratiösare än ghazellen? Sjelfva kamelen här har en finhet i skapnaden, som särdeles contrasterar mot Egyptens stora, klumpiga kameler. Det första vårgräset i öknen är så fint och silkeslent, att jag ingenstädes eljest sett sådant. Beduinen sjelf har ett fint okonstladt sinne och en spenslig kropp. Hans uppförande är hjertligt och öppet, han älskar skratt och skämt, men icke satirens inhumana hånskratt, utan humorns mildt urskuldande smålöje öfver menskliga svagheter. Detta gäller isynnerhet om de egentliga Beduinerna, men äfven *Algofs* inbyggare och särskildt *Khadsma* folket hafva bibehållit det mesta af sina ursprungliga Beduinseder. Det sednare härstammar från *Vadi Serhan* och flyttade hit för ungefär 7 leder tillbaka; derföre kallar man öfriga *Gof*-boer företrädesvis *karavni*, d.ä. byfolk. Hos Araberna finner man ingen allmän ansigtstyp, men de skilda trakternas inbyggare hafva en egen prägel, så att jag med temmelig säkerhet kan skilja *Negd*bon från en *Gof*bo, Egyptiern från en Syrier, *Hegazen* från en *Jemen*bo o.s.v. Araben i allmänhet kan icke urskiljas genom någon egen typ, såsom t.ex. Turken, Persern, Fransosen, Greken kan det; men Beduinen urskiljes redan vid första blicken ifrån hvarje annan Arab.

Algof hör egentligen hvarken till *Alnegd* eller till *Ahl Alshimal*, de nordliga folken, utan ligger midt emellan båda. Dock har den flere relationer med *Ahl Alshimal* och Syrien, än med *Alnegd* och *Alirak*. *Sherari* och *Rovalla* äro de som mest besöka staden samt hemta dit hvete och ris i utbyte mot dadlar och grofva *'abajer*; ty man sår väl äfven i *Algof* hvete, men det räcker icke på långt när till för folkets behof. Detta år var i allmänhet dåligt för både Beduiner och stadsboer, emedan två regnfattiga år svårt medtagit de förras boskap och de sednares sådd. Men i vanliga år, säger man, skall här, liksom i andra öknestäder, under augusti och september månad vara stor rörelse och lif af inkomna köpslagande Beduiner. Hvad klimatet beträffar, fann jag det särdeles sundt. Under hetaste sommaren har jag observerat vanligast 36, sällan 40, blott en gång 43 centigrader värme; detta är väl högt gradtal nog,

men de ständiga nordanvindarne uppfriska luften, som dessutom är särdeles torr, så att jag icke kan påminna mig hafva sätt dagg här. Under hela denna tid råder en ständigt molnfri himmel ända till regntiden, som i bästa fall inträffar ungefär i medlet af september, 50 dagar efter *Soheils* uppgång.[279] Kort förut ser man ofta himmelen vara höljd i moln, folket anropar idkeligen Herren om regn och glades högt öfver den molndigra luften; dessa dagar är luften qvaf och het samt föreföll mig särdeles tung. Hela sommaren lefde jag sålunda i *Algof*, med mycken vänskap upptagen af det mot fremlingar välvilliga folket och fullkomligen såsom en af dem. Min drägt var en långskjorta och en *'abaje*, samt till hufvudbonad en *kufijeh*, nemligen en fyrkantig shawl med röda, gula och gröna färger, laggd i trekant öfver hufvudet. Liksom infödingarne gick jag uteslutande barfota, och redan hade jag så härdat min fothud att jag utan skor kunde gå öfver den hetaste sand och de hetaste berg, på hvilka en oöfvad Europé ej ens en half minut kan hålla sitt fotabjell. Man bjöd mig stanna här, gifta mig, bli deras *imam* i *Algharb*, man skulle gifva mig jord att odla, och så skulle jag lefva och dö bland dem. Men jag måste tillstå att jag hungrade och begynte längta till något land der tjenligare föda funnes än dadlar och gröt. Hittills hade väl den knappa dieten bekommit mig väl, men i längden hade den säkert blifvit skadlig; ty dadlarne, liksom våra potäter, äro väl goda men mera magfyllande än födande. Att vara utan mat hela dagen ifrån kl. 6 om morgonen till kl. 7 om aftonen, såsom vanligast hände, föreföll mig något tråkigt. Också hade jag just ingenting vidare att uträtta här, utan beslöt afresa till *Hajil*, hvilken man prisade såsom en stor stad, der man kunde köpa allt hvad man önskade. *'Abdorrahman*, vid hvilken jag under 4 månaders sammanvaro blifvit innerligen fästad, lofvade följa mig ej blott till *Hajil*, utan äfven öfver Mekka till Egypten, dit han längtade för föreläsningarnes skull i *Azhar* moskén.

Någon lägenhet till afresa yppades emellertid icke förän den 30 augusti, då en *Hazimi* Beduin med sin familj flyttade öfver till *Beni Shammar* ifrån sitt hem öster om *Algof*. Hans stam är föraktad af *Negd*-boerna, ungefär såsom *Soloba* och *Heteimi*, hvilka båda nyttjas till öknamn; den hade isynnerhet innevarande sommar blifvit idkeligen öfverfallen af små *ghazu*-trupper från *Gubbe*, hvilka under föregifvande att *Hazimi* och *Sherari* Beduinerna äro *Kuffar* och kättare, taga sig friheten att röfva deras boskap samt plundra deras män. Denna sommar hade 10 skilda trupper af omkring 100 man röfvat mer

än 1,000 kameler. Vår *Hazimi* Beduin *Sa'ud* hade äfven på sådant sätt förlorat större delen af sin boskap, och ville nu för att rädda återstoden, ungefär 12 kameler, bege sig öfver till fienderna samt genom *zika* skattens betalande ställa sig under *Ibn Alrashids* skydd. Men för att helbregda komma öfver det sandhaf, som skilde honom från hans tillflyktsort, behöfde han någon som skyddade honom under vägen, en så kallad *refik* eller *khavij*. Beduinerna i öknen hafva nemligen, liksom hundarne i orientens städer, vissa distrikter dem de icke få öfverskrida utan att plundras; om någon ger sig in på en annan stams område, med hvilken hans egen ej står hvarken i vänskaps- eller brödraförbund (stammarne sinsemellan äro hvarken *ashab* eller *akhvan*), så är han hemfallen till plundring jemte allt hvad han för med sig. *Sa'ud* fann slutligen en sådan *refik* i en *Shammar*-qvinna, hvilken hemma från *Gubbe*, var gift med en *Gof*bo och nu ämnade sig hem på besök jemte sin man. Jag lejde af *Sa'ud* hans bästa kamel, med vilkor att hans skydderska äfven skulle skydda mig för möjligt öfverfall, ty sjelf kunde han ej göra det. Jag fruktade väl att ställa mig under en qvinnas patronat eller skydd, men mina vänner i *Khadsma* försäkrade det här vara fullt tillräckligt, och dessutom skulle en shekh *Khamis* från staden *Kahf* följa oss, jemte 2 andra *Shammar*, hitkomna på en resa. *Khamis* var skickad af pashan i Damascus med bref till *Ibn Alrashid* och befann sig här på genomfärden. På dessa 3 följeslagare litade jag mest, men efter en knapp timmas väg lemnade de oss ohjelpligt efter sig. Vi begåfvo oss ut från staden i stickmörker en månlös lördagsnatt. Min vän *'Abdorrahman* stannade dock qvar och jag förmodar att hållhaken, som höll honom der, var vår värdinna, en enka af frigifna Neger-slafvars ursprung. Min, liksom alla resandes, lott var således att knyta vänskapsband och genast åter slita dem, men tröstade mig snart öfver förlusten, ehuru jag i allmänhet aldrig är glömsk af en vän. Afresan försiggick med största fjesk, så att jag ej hann taga farväl af mina vänner och undfägnare i *Algof*, utom af *'Abdorrahman*, ej heller hunno vi fylla vattensäcken och packningen kastades vårdslöst på kamelen. Så måste jag sätta mig upp i nog obeqväm ställning. När våra följeslagare redo fortare än vi, gjorde jag alla försök att påskynda mitt öks gång, men det var omöjligt; kamelen har nemligen den goda egenskapen att aldrig lemna sitt sällskap, hvarföre mitt kamelsto, då det drifvet af min käpp litet aflägsnat sig från den öfriga hjorden, lade sig ned och kunde ej förmås att gå vidare. Följande dagen om aftonen hunno vi fram

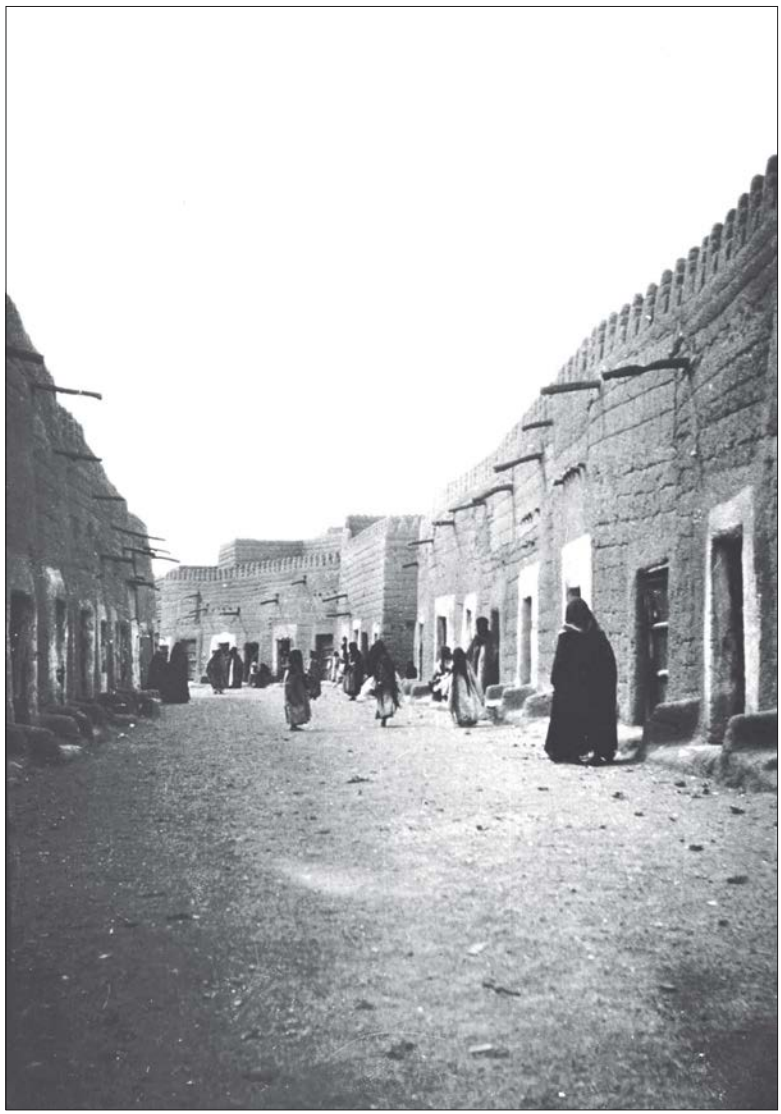

Gatuvy från staden Ḥā'il. Ḥā'il var centrum för stammen Shammar som leddes av släkten Āl Rashīd.
Fotografi av Gertude Bell 1914.

till den enda brunn, som finnes i hela trakten, eller rättare flere brunnar invid hvarandra med det gemensamma namnet *Alshakik*. De äro mycket djupa, så att vi behöfde ett nära 30 famnar långt tåg för att få upp vatten ur dem. Här arbetades hela måndagen den 1 september i stark sol med våra vattensäckars fyllande och kamelhjordens vattnande; djuren fingo dock ej fullkomligen släcka sin törst eller mätta sig med vatten, emedan våra armar tröttnade af det tunga arbetet. Sent på eftermiddagen bröto vi upp från brunnen. Ej utan onda aningar gaf jag mig ut på sandhafvet; ty vattnet i säckarne var ej särdeles ymnigt och de 2 *Gof*boernas säckar läkte litet, äfvensom en af Beduinens, hvarjemte kamelerna voro ganska dåliga, illa medtagna af klent bete. Min vattensäck var dock den bästa och om jag fick behålla dess innehåll för mig sjelf, så kunde den räcka i 5 dagar. Vår *Hazimi* shekh förstod ej rätt att färdas eller anföra sin hjord, och hvad värre var, han kände ej riktigt vägen, utan blef villrådig på de ställen der blåsten yrt igen spåren i sanden. Beduinen har liksom ett eget språk med kamelerna, genom hvilket han länkar dem fullkomligt efter sitt behag; så kan han leda efter sig en hjord af hundradetals kameler, gående efter hvarandra, utan att någon enda afviker från vägen. Men detta förstod ej *Sa'ud*. Han gick deremot sjelf efteråt och dref på sina kameler, hvilka, hungriga som de voro, oupphörligt veko af ifrån vägen och betade torra ökneörter; derigenom åtgick dubbelt mera tid för färden. När han sjelf blef trött, körde han först sin hustru ned ifrån kamelen, der hon satt med ett tvåårigt barn, sedan sina 2 gossar af 10 och 8 års ålder, att hålla hjorden tillsammans genom springande efter den. Mannen från *Algof*, som följde med oss, var en högst knarrig, otreflig man; han klagade hela dagen igenom öfver sina sjuka ögon, hvilka fördunklades af en sig småningom utbildande grön starr.

Andra dagen ifrån *Alshakik* om morgonen mötte oss en *ghazu*-trupp, omkring 80 kameler stark (deraf flere tvåridna), som begaf sig ut på plundring till *Sheraris* och *Havazims* område. De höllo just på att frukostera i en liten dal, då vi från en höjd först varsnade dem. Ehuru ingalunda utan fruktan för detta möte, fann jag dock stort nöje i att betrakta denna trupp, som gaf en vacker anblick, fullkomligt olik den af våra trakters militärer och stridsmän. Alla hade sina långskjortor utbroderade med rödt i bröstet och för tillfället rentvättade; för resans och hettans skull hade de icke den vanliga svarta *'abajen* på sig. Deras många olika vapen gjorde anblicken särdeles

varierad; ty deras långa spjut, bössor, pistoler, sablar, stridsyxor och flere andra vapen, på hvilka jag ej vet något namn, gaf truppen ett utseende, sådant jag föreställer mig att en gammal medeltids riddaretrupp hade. Knappt hade vi hunnit slutet af höjden, vid hvilken de voro lägrade, innan två män på hvar sitt kamelsto sprängde fram emot oss. Våra följeslagare ropade emot dessa med hög röst: *Shammar ja Shammar*; stående framför oss med spjuten stödda mot marken frågade de: hvar äro *Shammar*? Vår skydderska *'Aljah* svarade: jag är *Shammar fulane bint fulan*,[280] ehuru ni icke torden känna mig igen för min hesa rösts skull (hon hade nemligen föregående natten ådragit sig hosta och heshet); man igenkände henne och emedan hon var kusin till de båda männerna, försäkrade de att intet ondt skulle vederfaras oss. Emellertid kom den ena bland dem, vid namn *Farhan*, till mig bredvid kamelstoet, der jag bar min *'abajeh* hopvikt på axeln. Jag var nemligen van att hvarje morgon och afton gå till fots 3 à 4 timmar och hade ännu icke sutit upp då vi träffade fienderna. *Farhan* gaf mig *selam*-helsningen, men sade straxt derpå: *hat li 'abajetek*; jag frågade väl: hvarför? men fick till svar blott: *hakidse*,[281] och dermed tog han min *'abajeh* samt begaf sig bort i hopen. Vi kommo så midtibland truppen och man började nu på alla håll fråga hvad jag var för en karl, med det här vanliga uttrycket: *eish 'ilmo* eller *eish 'ulumo*.[282] Jag upplyste dem att jag var vaccinatör och läkare, kommande från *Algof* och ämnande mig till deras herre *Ibn Alrashid* i *Hajil* för att öfva min konst; men från flere håll hörde jag dervid upprepas: månne han har penningar? Min under arbetet vid *Alshakik* sönderrifna långskjorta och några andra omständigheter gåfvo mig dock utseendet af fattig, hvarföre några sade: han är en dervish, som ingenting äger. Andra åter kommo till mig och frågade om jag kunde bota den eller den sjukdomen, eller om jag hade läkemedel mot den eller den krämpan. Ty man tror allmänt att hvarje sjukdom har sitt specifika läkemedel, hvarföre en läkares kall består blott i att känna och äga dessa specifika läkemedel. Undertiden hade nu min första fruktan förgått, jag begynte finna mig i den fremmande ställningen och tillät mig att för en och annan klaga öfver *Farhan* som tagit min *'abajeh*; alla försäkrade att jag skulle få den tillbaka, hvarföre jag sökte upp *Farhan* i hopen och fordrade af honom min tillhörighet. Han lofvade ock gifva mig den, om jag erlade *khatt alkhall*, d.ä. en afgift för vägen, den *Gubbe*-boerna från de äldsta tider tagit af handelsmän som färdas längs vägen ifrån *Algof* till *Alnegd*, och som vanligen utgör en Spansk daler.

Ehuru jag lätt kunnat erlägga denna afgift, fann jag för godt att påstå mig inga penningar äga; ty jag visste alltför väl att folkets penningtörst aldrig kunnat släckas, i fall det fått hum om att jag ägde sådana. Vid halsen bar jag en liten läderväska, som delad i flere afdelningar, innehöll bland annat mitt ur och några Tyska Thaler; i den stoppade *Farhan* sin hand, men lyckligtvis i den afdelningen som innehöll blott några papper. Då han slutligen trodde sig försäkrad om att jag inga penningar hade, kastade han åt mig sin *bisht* (äfven en sorts kapprock) med orden: tag du denna *bisht*, jag behåller din *'abajeh*, den förra är också mycket bättre än din tunna, korta *'abajeh*. Jag sade: behåll du då det bättre och återgif åt mig det sämre; men han antog en barsk min, gjorde en knyck med handen åt pistolbältet till, samt sade slutligen: laga dig bort med ditt följe. I sjelfva verket såg jag ock att mina följeslagare voro ett godt stycke framför oss, ty vår shekh hade genast begynt affärden, sedan affären blifvit så afslutad att han nödgats gifva en ung kamel till *khatt alkhall*. Jag tyckte mig kunna vara nöjd med att hafva sluppit för så godt köp och begaf mig till mitt följe. Sedan fortsatte vi färden öfver det eviga sandhafvet, hvilket här, liksom oceanens vågor, går i oupphörliga höjder och dälder, öfverströdda med den finaste mjuka sand. Hela denna trakt är rik på örter och buskar samt lemnar förnämsta betet för hela *Alnegds* oändliga hjordar. Nu var dock nästan allt förtorkadt, utom *'orta*-buskarne, hvilka obegripligt nog ur den torra sanden insupa så mycken vätska att deras blad bibehålla en evig grönska, samt sålunda kunna gifva ett högeligen omtyckt foder hela året om åt de med litet nöjda kamelerna. Andra tistelartade små örter höjde sina gråa hufvuden öfver sanden och, fastän utrustade med taggar och spjut, afbetades de af sagda djurs känslolösa gap. En enda ört grönskade ännu, nemligen *'adir*; den grönskar två gånger om året, är doftande och innehåller en högst behaglig balsamsaft, som jag uttuggade, men kamelen gick alltid förbi den, hellre väljande en bredvid stående förtorkad buske. Vi vandrade sålunda vår långsamma gång i 3 dagar, hungriga, törstiga, uttråkade af hettan och resans möda, då en bland våra kameler lade sig under en liten buske; man försökte med käppen förmå den att stiga upp, men förgäfves, dess graf var här. Fredagen den 5 september började alla våra kameler, den ena efter den andra, knäfalla och vägra att gå vidare; de höjde djupa vrålande ljud och tittade efter hvarandra med sina stora ögon, ty deras krafter voro nu alldeles uttömda. Ej blott kamelerna, utan äfven vår skydderska *'Aljah* vägrade att gå

vidare, hon hade dukat under för törst och solens hetta; emedan vi voro blott 3 timmars väg ifrån *Gubbe*, så försökte vi alla med ord förmå henne att stå bi ännu dessa få timmar, men förgäfves, hon lade sig i den sparsamma skuggan af en *'orta*-buske samt slängde sina armar och ben i spasmlika ryckningar, under långa skrikande klagoljud. Vår sista dryck hade nemligen blifvit tömd i dag kort före middagen, vi ägde numera platt intet vatten, och dagen var som hetast just nu, 2 à 3 timmar efter middagen, då dessutom ingen vindpust blåste. Här spelades en tragedie, hvars like jag aldrig förut sett, hvarken i lifvet eller på theatern. Min role i den spelade jag sålunda, att jag delade ut litet tamarinder och socker, som jag ännu hade qvar ifrån Kairo och alltid funnit vara bästa medlet i törstnöd, derpå afsände vår Beduin med en hans son till staden för att så fort som möjligt hemta oss vatten, samt slutligen lade mig sjelf under en buske att sofva. Jag kan ej klaga att jag dock var synnerligt medtagen af törst och trötthet, utan kände mig äga krafter nog att ännu gå till fots till staden och var således säker på att ej här behöfva dö af törst; somnade också derföre lugnt i den mjuka sanden samt vaknade ej förän närmare solens nedgång. Vår Beduin var då ännu ej återkommen och sedan vi ytterligare väntat honom någon timme, funno vi för godt att fortsätta färden med en norrifrån ankommen Beduin. Det var nu natt och vi såväl som djuren kände oss uppiggade af svalkan; på vägen mötte vi äfven folk, som gåfvo oss vatten att dricka. Sålunda kommo vi slutligen fram till *Gubbe* om fredagsnatten.

Gubbe är den första egentliga stad af *Alnegd* åt detta håll. Jag tyckte mig i allmänhet förmärka mera snygghet i hus och trädgårdar samt jemförelsevis större omvårdnad och välmåga här, än i *Gof*; måhända en följd deraf att *Alnegd* blifvit styrdt af ett gemensamt öfverhufvud (såsom jag förmodar, ända från de aflägsnaste tider), medan deremot de eviga stamfejderna i *Gof* hindrat all fortgång och förstört den förra vidsträcktare odlingen. Men folket hade här en sjukare, gulare färg än i *Algof*, scrofel- och lefver-sjukdomar voro här mera gängse, kanske derföre att vattnet är dåligt, tjockt smakande och marken består af kritjord. Staden ligger på en stor plan, der tydliga spår synas af en forntida vidsträcktare odling; slätten är åt alla håll omgifven af sandstensberg, bland hvilka ett ganska stort, kalladt *Musleman*. Man föreger att de gamla Beduinstammarne *Ta'mar* och *Hilal* fordom bott här, samt att spår skulle synas af deras slott och hus; jag fann dock i berget

intet annat än underliga ras och derigenom bildade klyftor i den lätt förvittrande grofva sandstenen. Men jag fann der åtskilliga inscriptioner, nära nog liknande *Himjaritiska*; de betydligaste voro inristade på en slät bergvägg, men berget var så förvittradt att föga rätt läsligt blifvit qvar. Längs hela bergssidan funnos inscriptioner och illa gjorda kamelbilder, dels från äldre tider, dels från nyare, gjorda af Beduiner som gått i vall med sin boskap. Jag copierade deraf så mycket jag kunde, men betviflar att de äga någon vigt. Särskilt förundrade mig bilden af en tvåhjulig kärra, dragen af 2 kameler och synbarligen från äldre tider; i våra dagar känner man intet slags hjuldon i hela Arabien. Då jag gjorde mina promenader till berget, sade folket att jag gick dit för att upptrolla gamla förborgade skatter, samt hotade mig med plundring. Jag var väl ej rädd för deras hotelser, ty beslut och handling äro ej ett hos Araben, men använde dock den försigtigheten att taga med mig en bland stadens män, som hade uppdragit åt mig att genom talismaner hjelpa honom i sitt frieri till en flicka; hennes far ville nemligen ej lemna henne ifrån sig, emedan han var gammal, krasslig och utan andra barn. Jag föregaf mig behöfva de gamla inscriptionerna i berget för att skrifva kraftiga talismaner åt honom, och han åtföljde mig beskedligt med sin bössa. I gamla tider, säger man, upprann här på berget en källa, från hvilken vattnet leddes öfver en stor del af den nedanför liggande slätten, men den hade numera försvunnit och man kunde icke återfinna ådran. Väl hade man här och der gjort små gräfningar vid dess förmodade lopp, men förgäfves; bedrifna med folkets vanliga lamhet, voro gräfningarne så usla att inga resultater följde. Mig lofvade man stora summor, om jag med svartkonst och besvärjelser kunde upptäcka källans hufvud samt fördrifva den ande, som der höll vakt. Jag sökte förmå dem till ytterligare allvarliga gräfningar, men man trodde att arbete ej skulle hjelpa, det behöfdes en läskunnig för att upptäcka det försvunna vattnet. Vi voro nu inne i ramadan, denna hos Arabiska skalder prisade månad hade vi begynt i öknen onsdagsaftonen den 3 september. Här gör man stort afseende på denna heliga månad, så att få, nästan ingen smyger något i mun eller näsa så länge solen är uppe. Detta fastande är en svår plåga för de arbetande, isynnerhet för Beduinerna, som hela dagen äro ute på bete med sina hjordar. Jag gjorde mig intet samvete af att stjäla mig till en pris snus eller en dryck vatten, stundom äfven till några dadlar; men det oaktadt blef ramadan-dagen för mig nog lång. Jag dröjde i *Gubbe* ungefär 14 dagar,

mest för att införvänta den *ghazu*-trupps återkomst, som mött oss i öknen och fråntagit mig *'abajen*; alla försäkrade mig nemligen att *Farhan* skulle nödgas återgifva den åt mig, hvar och en lofvade skaffa den tillbaka. Truppen återkom ock med rikt byte af kameler från de stackars *Sherari*; jag infann mig genast hos *Farhan*, fordrande min *'abajeh* tillbaka i det jag kastade åt honom hans *bisht*. Men *Farhan* ville icke gå in på återbyte, ehuru stadens öfvershekh (kallad *emir*) befallte det och 2 i affärer här befintliga män af *Ibn Alrashids* följe sökte förmå honom dertill, äfvensom många bland stadens invånare talade för mig. *Farhan* vägrade ännu sista aftonen före min afresa, då jag med honom hade en häftig ordvexling, och efter mig en man, i hvars hus jag bodde och hvars bekantskap jag gjort i *Algof*, antastade honom; men just då jag om natten den 18 september satte mig upp för att afresa, skickade *Farhan* min *'abaje*. Jag anför detta blott såsom ett bevis på huru föga makt man här har öfver en enskild person; emiren sjelf kan endast med ord förmå en till rättvisa, vill denne ej lyda emirens ord, så blir saken dervid. Annat är dock förhållandet med *Ibn Alrashid*, han sätter folk i fängelse och knoppar hufvudet af utan krus. Jag satt så åter på kamelens rygg och tågade genom öknen. Landskapet var oföränderligt samma vågiga sandhaf, blott att här syntes spridda toppar af förvittrade sandstensberg och i fonden *Gebel Shammars* väldiga granitberg; trakten var rik på örter och buskar. Under vägen passerade vi den lilla staden *Kena'*, den prisade hjelten *Abu Zeids* af *Beni Hilal* och samma stams lika mycket prisade shekh *Hassans* fordna hemort. Der tillbragte jag en treflig ramadan-natt tillsammans med byns folk, som förekom mig särdeles muntert och välvilligt. Jorden liknar den hvitaste krita, man kan taga ett stycke af den och skrifva dermed, liksom med vår krita. Men ungefär en half timmes väg längre fram antager marken plötsligt ett annat utseende och olika karakter; i stället för den mjuka sand, på hvilken kamelens fot ända ifrån *Algof* stigit såsom på en fin ylle matta, vidtager här en hård mark, höljd af grof granitsand, i stället för det vågiga hafvet ser man här en slät yta, blott då och då afbruten af små bergtoppar samt begränsad af väldiga granitberg. Från dessa blåste nu i morgonsvalkan en frisk vind med renaste luft, uppblandad med väldofter från de emellan bergen liggande städernas trädgårdar och grönskande maisfält. Mig förekom den lik den landsluft, som efter vår långa Medelhafs resa blåste emot oss ifrån Cythereas ö *Cerigo*.[283]

Slutligen anlände jag till *Hajil* den 21 september, efter att som hastigast hafva vikit in i den lilla staden *Lakeita*. Emedan jag kom ensam och här hade ingen bekant, tog jag direkte in hos emiren *Ibn Alrashid*. Här finnas nemligen intet slags värdshus eller offentliga gårdar, der en resande kan få qvarter, hvarföre den, utanför hvars port resanden knäfäller sin kamel, är skyldig att herbergera honom så länge han behagar dröja. Jag visste väl att en fremling, som jag, aldrig vägras qvarter och undfägnad, men äfven att han dock sällan är en välkommen gäst hos någon enskild; annat är förhållandet med emirens hus, der hvar och en anser sig vara berättigad till herberge. Jag knäfällde min kamel på hans stora gård, som nu var full af folk, aflastade min packning i ett hörn och begaf mig så till emiren, för att gifva honom *selam*-helsningen. Skipande lag och rätt, satt han omgifven af sitt följe samt en stor hop rättsökande. Rundtomkring gården finnas låga murade soffor, på hvilka församligen sitter; sjelf sitter han i midten, med *kadi* till venster och skrifvaren vid fötterna, sittande på marken, för öfrigt andra betydande män på ömse sidor. De rättsökande sitta framför emiren på marken i den vanliga ställningen med underslagna ben. Här talas fritt och högt språk, utan att man generar sig för emiren, som äfven sjelf nyttjar okonstladt språk och ej synes ha afseende på personen. Jag gick dit fram, gaf honom med handen laggd på hjertat min *selam*-helsning, den han jemte andra besvarade på vanligt sätt, framräckte åt honom ett från *Algof* medfördt bref (som dock angick enskilda personers angelägenheter, icke innehöll någon recommendation för mig) och satte mig framför honom i samma ställning som de öfriga på marken. Emedan han just var sysselsatt att slita en tvist emellan 2 framför honom sittande Beduiner, tog han, till mitt stora nöje, blott emot brefvet utan att göra några vidare frågor. Sålunda fick jag tillfälle att betrakta honom och hans följe, som gaf en högst intressant anblick. Han sjelf är en man om några och trettio år, med ett kraftfullt, beslutsamt uttryck i hela sitt väsende; är öfverallt prisad för mod och frikostighet, och man nyttjar om honom Beduinens älsklingsuttryck: *ma bak abadan*.[284] Öfverallt på *ghazu*-tågen har segern följt honom, man säger att han aldrig blifvit besegrad; men numera lefver han nästan uteslutande i *Hajil*, skickande sin tappre broder *'Obeid* ut på härnadståg, och när regntiden infaller beger han sig, lik en Beduin, med boskapen ut i öknen. Under den korta tid han varit emir skall han hafva samlat omätliga skatter och (enligt ett annat älsklingsuttryck) kameler så

många som öknens sand. Dock har han äfven sina vedersakare, hufvudsakligen i sjelfva *Hajil*, der *Shammar* stammen *'Abde* (den förra emiren *Salih bni 'Alis* anhängare) har långa berättelser om hans konfiskeringar af deras egendom och andra orättvisa handlingar. Jag lefde 6 dagar i hans hus, der jag bespisades två gånger om natten, först vid solens nedgång och sedan en stund före morgonrodnaden, alltid i ett sällskap af omkring 200 personer från olika trakter af Arabien; om natten sof jag i moskén. Bland gäster som fastade här under ramadan, fann jag genast första dagen en Persisk dervish, egentligen hemma ifrån *Kabol*, men nu bosatt i Baghdad och hitkommen för att till fots göra Mekkapilgrimsfärden; emedan han nästan allsicke förstod Arabiska, var han särdeles nöjd med att i mig finna en, som åtminstone litet förstod hans språk. Under min vistelse i Egypten hade jag nemligen glömt nästan all min Persiska, emedan jag då ej haft eller sökt tillfälle till öfning i detta språk. Vi blefvo snart oskiljaktiga vänner och bröder med ett handslag, samt beslöto oss till flyttning ifrån emirens hof. Vi hittade på en liten kammare i en trädgård, den jag hyrde, ty han hade platt intet; der började vi nu hushålla för oss sjelfva, och min dervish kokade ypperliga anrättningar i min kastrull. Här finnes torg med öppna bodar, tillhörande handelsmän som hitkommit från *Al'irak*, och man finner der kött, ris, hvete samt andra lifsförnödenheter till salu. Vi lefde godt, dieten här kontrasterade starkt emot den jag nödgats föra i *Algof*. Men derigenom började mina Österrikiska Thaler lida mot slutet och jag behöfde vexla 2 Spanska dubloner, dem jag haft inlödda i bottnet på en liten bleckdosa. Jag begaf mig derföre med den ena till en handlande för att göra små uppköp och få den vexlad; men han gjorde svårigheter, kände ej rätt dess värde och ville taga den endast för underpris, hvarföre jag måste bära den ovexlad tillbaka. Deraf uppstod mycket prat i staden, man berättade att jag hade guldstycken som gällde 16 Spanska daler, och skrek att jag var ingen kringstrykande läkare utan något helt annat; de från *'Irak* och Baghdad komna köpmän påstodo till och med att jag var en rik Frangisk konsul, hvilka tjenstemän i hela orienten äro stora bjessar. Allt sådant sade dock ingen direkt åt mig sjelf, utan det kom genom långa omvägar till mina öron. Hvad som utom dessa Spanska dubloner gaf anledning till misstankar, var min apothekslåda, den man hade sett vid min flyttning. Men jag låtsade ej om deras prat, ty långt före detta hade jag lärt mig att den Arabiska hunden är snar att skälla, men långsam att bita, äfvensom att den som springer blir

huggen. Jag hade ock vunnit flere vänner, isynnerhet genom den lilla boken innehållande 40 *hadith*; dessa togo mig tappert i försvar, så att jag allsingen olägenhet hade af folkets prat. *Hajil* är för öfrigt en ny, vacker stad, dess trädgårdar äro väl vårdade, innehållande utom palmer äfven de flesta fruktträd. Men den ofantliga möda det kostar att uppvinda vattnet ur de djupa brunnarne, förorsakar knapphet i allt. Klimatet är ett ibland de sundaste jag någonsin pröfvat, medeltemperaturen i vår trädgård under oktober och november var omkring 25 centigrader. Jag anlände hit just i första regntiden och vi hade ofta, isynnerhet under nätterna, starka skurar med åska och blixt. Obeskriflig är folkets fröjd då regn faller; man upprepar oupphörliga böner att det må fortfara och ingen fruktar att bli genomblött. Likväl händer det ofta i dessa trakter att af ymnigt regn bildade bergsflöden störta ned samt bortsopa allt, som ligger i deras väg, med både folk och fä. Efter ett regn fylles luften med en obeskriflig väldoft, i städerna från fruktträden (isynnerhet fikonträden), i öknen åter från dess balsamiska örter; blott få dagars ymnigt regn gör att det första mjuka höstgräset höjer sitt späda hufvud öfver den gula sanden. Då är enda samtalsämnet hvar och när regn fallit, om någon grönska uppspirat o.s.v., hvilket interfolieras med fromma böner till Herren att han ej måtte glömma sina Araber.

Då jag kom till *Hajil* funnos der, och ännu mer i den stora, gamla staden *Kafar*, många Beduiner, som handlade med stadsboerna och bestyrde sina ärender, men i medlet af oktober begåfvo de sig alla tillbaka till öknen för att njuta af det första höstbetet. Jag låg då och funderade på en resa till *Alkasim*, men *Shammar* stodo i fiendtligt förhållande till folket der, och några dagar före ramadans slut kom *'Obeid* hem från ett *ghazu*-tåg till staden *Eneize*, under hvilket han (om jag minnes rätt) hade knoppat hufvudet af 80 betydande shekher. Vägen till *Alkasim* var således ingenting mindre än säker för en från *Shammar* kommande. Ett ännu vigtigare hinder var min knappa kassa, som icke kunde räcka länge. Bland andra planer tänkte jag ock på den, att genom *Teima* och *Medain Salih* återvända till Egypten. Min Persiska dervish sökte deremot på allt sätt förmå mig att göra pilgrimsfärden till Mekka. Han yppade vid närmare bekantskap för mig sina lednadsomständigheter [*sic*], nemligen att hans far varit en stor man i *Kabol* men blifvit dödad af Engelsmännen, att han räddat en stor del af sin familjs skatter till Baghdad, der han nu lefde i lugn på sina penningar; men Herranom till behag ville han

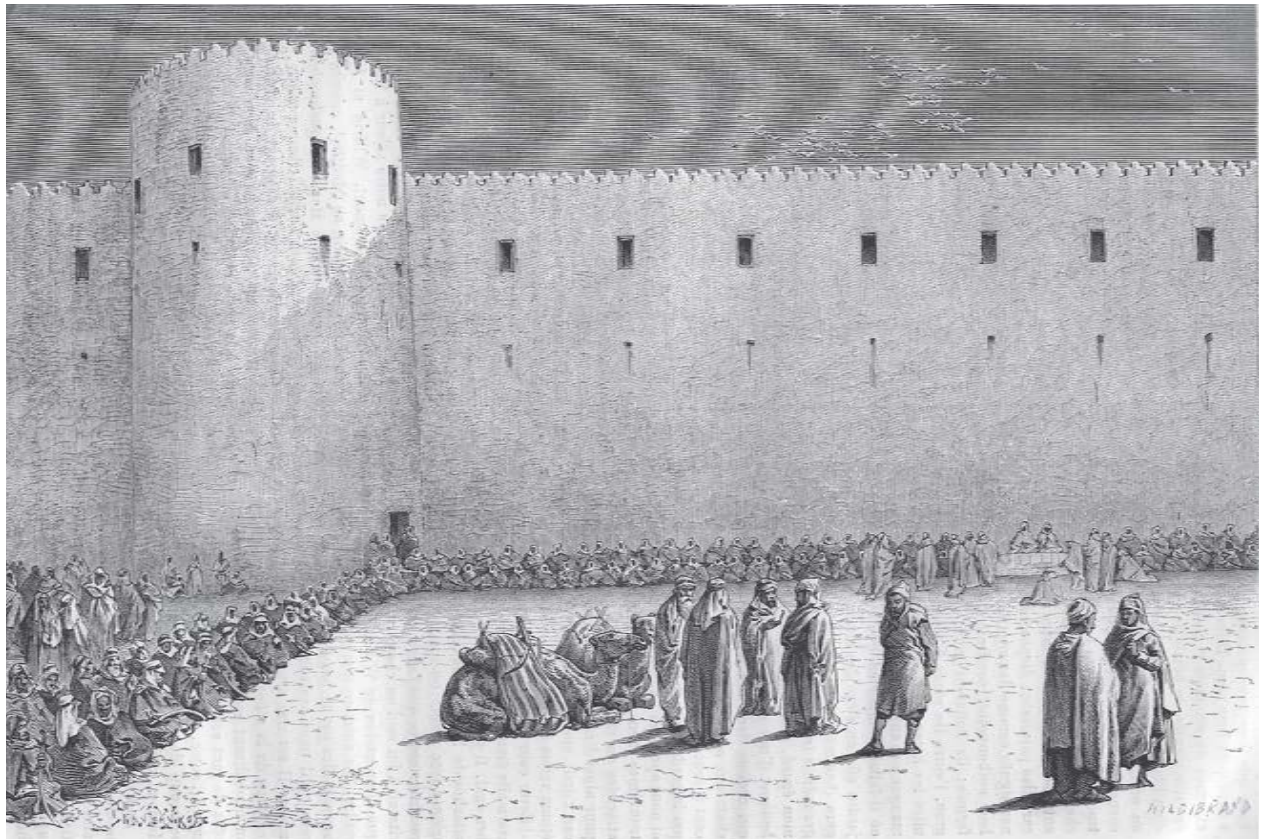

Innergården i emirens palats i Ḥā'il. Vid tiden för Wallins resor på Arabiska halvön var emiren Shammar-shejken ʿAbdallāh Ibn Rashīd.
Litografin gjord utgående från en teckning av Lady Anne Blunt 1878–1879.

dock göra sin pilgrimsfärd till fots och såsom en ödmjuk dervish. Jag hade egentligen ingen lust till en sådan färd, isynnerhet om den skulle företagas i följe med en pilgrims karavan, emedan jag då möjligen skulle bli utsatt för faror och deraf i alla fall kunde draga föga eller ingen nytta. Men åt andra håll voro vägarne ej heller säkra på denna tid, då röfvare, tjufvar och skojare från alla håll samla sig omkring de vägar der pilgrimer färdas fram, för att bestjäla och plundra desse. I medlet af november ankom hit karavanen från Baghdad, bestående af kanske 1,500 kameler och pilgrimer från högst olika trakter, mest dock Persiska *Shija'* och Araber från *Al'irak*.[285] Jag beslöt derföre att åtfölja karavanen åtminstone till *Almedina*; derifrån kunde jag vidare taga hvilken väg jag ville, antingen den till *Mekka* eller till *Jambo'*, der hafvet låg för mig. Färden med karavanen, som aftågade härifrån den 20 november, var högst tråkig och besvärlig, ty jag måste smyga mig undan *emir alhagg*, *'Abdorrahman* (en kusin till *Ibn Alrashid*), på det han icke skulle fordra af mig en afgift som kunde belöpa sig till 50 à 100 rub. s:r; af Perserna tog han till och med 200 rub. s:r för att föra dem från *Meshhed 'Ali* i *Alirak* till Mekka och åter till förenämnda stad. Vi gingo under hela färden starkt forcerad marsch, men behöfde deremot ej lida hunger och törst, ty vatten fanns öfverallt af det ymniga regnet; vi sågo ofta till och med stora insjöar och små rinnande bäckar med det klaraste, renaste vatten. Dessutom var hettan förbi, så att vi tvärtom fingo frysa under nätterna. Efter 8 dagars färd hunno vi *Almedina*, gjorde der vår *zijaret* vid profetens, *Abu Bekrs* och *Fatimas* graf. Denna moské, kallad *Haram arrasol*, är en bland de vackraste och största moskéer jag sett;[286] dess golf är belagdt med ypperliga mattor. Staden har ymnigt den i Arabien så dyrbara varan vatten, men är eljest liten och usel, fullkomligt en öknestad.

Här var jag åter villrådig hvart jag borde vända mig. Å ena sidan hade jag redan blifvit trött och utledsen vid den besvärliga färden med karavanen; å andra sidan visste jag att *Jambo'* vägen var full af röfvare och således ej kunde befaras annorlunda, än i följe med en stor karavan. Ett längre dröjsmål i *Almedina* var ock omöjligt i anseende till min toma börs. Jag måste således fortsätta färden till Mekka med vår karavan, som begaf sig å väg efter ett dygns rast. Lördagen den 29 november sent på eftermiddagen gingo vi ut från *Almedina*, och hunno om aftonen ungefär en half mil framåt till den lilla byn *Hassa*. Der anlades *alihram*, nemligen 8 à 10 alnar lärft delade i

2 stycken, af hvilka det ena, 3 alnar långt, lindas om midjan och går ned till halfva vaden, det andra kastas om halsen och skuldrorna såsom en shawl.[287] Utom denna beklädnad tillätes ingen annan drägt, ingen hufvudbonad, ingen fotbetäckning; endast tunna sandaler, i fall det för någon är omöjligt att gå barfotad. Innan vi anlade denna lätta beklädnad badade vi oss (det är *sunna* efter profeten) uti en liten regnvattens sjö med klart vatten, hvartill hela aftonen åtgick. Natten var högst orolig här, liksom under hela vägen. Beduintjufvar smögo sig nemligen öfverallt omkring för att snatta hvad de kunde komma öfver; märkvärdigt nog stulo de ofta kameler, som lågo knäfällda invid sina ägare. Denna afton i skymningen hade t.ex. några tjufvar smugit sig in till oss och bortfört omkring 10 kameler ett godt stycke ut på fältet, innan deras ägare märkte stölden. Nu blef rörelse i lägret, bössbeväpnade män sprungo upp, satte efter tjufvarne, hunno upp dem vid foten af ett berg och hemtade tillbaka de stulna kamelerna, sedan flere skott blifvit lossade på ömse sidor. Dylikt inträffade nästan hvarje natt; hela natten igenom lossades esomoftast pistolskott, antingen på verkliga eller inbillade tjufvar. Följande morgon vid solens uppgång, då vi brutit upp från *Hassa* och gingo på en liten höjd, upprepade hvar och en i sin nya hvita kostym samma ord, som han vid dess påklädande utropat, nemligen: *lebbeik alla humma lebbeik la sherika leka lebbeik*; *inn alhamda va lne'mata lek valmulk la sherika leka lebbeik*.[288] Detta, af många förlängdt med tillägg af andra böner, utropades med en hänryckning, som äfven förde mig med sig. Jag var nu fri från all villrådighet, all obeslutsamhet, hade numera ingen annan väg att gå än rakt fram till Mekka, hvad helst än månde förestå mig; utropade derföre med de öfriga ur fullt hjerta och med full hals: *jag redo är*, *o Herre redo*, *för ensam dig jag redo är*; *all ära dig, från dig allt godt, all makt, åt ensam dig jag redo är*. Pilgrims karavanen gaf nu en högst egen anblick; alla voro lika klädda, der gällde icke ordspråket ”Kleider machen Leute”,[289] mången dervish, som man observerat blott för hans trasiga klädnads skull, såg man nu i bredd med den rika mannen, som förut blifvit beundrad för sin granna turban och Kashemirs shawlar, och visste knappt hvilkendera man skulle anse för herre. Lika intressant var anblicken af de nakna, till större delen rakade hufvudena, på hvilka Bonsdorff kunnat studera craniologi och frenologi, om han varit här. För min del vann jag genom några dagars öfning sådan färdighet deri, att jag utan svårighet genast igenkände en Perser från en Arab, en *Irak*-bo

från en *Negd*-bo, blott på hans cranium. Men allting blir tråkigt genom evigt och beständigt upprepande, hvarföre jag hjertligen ledsnade vid de ofvanför nämnda idkeligen utropade orden, äfvensom vid de nakna skallarne. Deremot fröjdade jag mig åt hafvet, längs hvars strand vi några dagar tågade, ehuru på betydligt afstånd; den friska saltsjöluften, vid hvilken jag blifvit van ända ifrån min spädaste barndom men nu på 2 år icke kännt till, lifvade och vederqvickte mig obeskrifligt. Resan var i sjelfva verket mycket mattande i vår nya kostym – under nätterna fröso vi dugtigt, om dagen brände solen våra nakna hufvuden, så att huden slog upp i blåsor. När vi närmade oss *Alhegaz* blef vädret varmare, vi visste der hvarken af regnskurarne, som under vägen ofta uppblött oss, eller af kölden, som plågat oss om natten.

Till *Mekka* hunno vi fram den 7 december efter middagen. Med mitt sällskap, 4 män och 2 qvinnor från *Hajil*, fick jag qvarter i en halmkoja för ungefär 5 rub. s:r på 14 dagar. Det första som ålåg oss, var att i den stora moskén *Haram* fullgöra en pilgrims angelägna ceremonier.[290] Vår under den långa resan nedsmutsade *ihram* hade vi redan tvättat ren i en några timmar från Mekka belägen liten by *Vadi Fatimeh*, samt sjelfva gjort vår *ghusl* och tvagning i den der befintliga varma källan; att ajustera toiletten gjorde oss således intet besvär. Vi begåfvo oss till moskén, stannade nedanför dess port på den stora fyrkantiga gården och utropade orden: ”jag bevittnar att denna *Haram* är din *Haram*, och detta hus ditt hus (*ka'beh*).” Sedermera gingo vi till *makam Ibrahim*[291] och gjorde der två *rik'ah*; derefter följde *altavaf* eller de 7 vandringarne kring *Alka'beh*.[292] Vid dem ledsagades vi af en shekh, som trugat sig på oss såsom cicerone; han reciterade ord, innehållande böner och önskningar att vår pilgrimsfärd måtte bli oss gagnelig för hela lifvet, hvilka vi eftersade under det vi i trängseln släpade oss fram, starkt fasthållande hvarandras händer. Hvarje gång vi passerade *Alrukn Aljemani*, eller det södra hörnet af *Alka'bah*, ströko vi våra händer öfver den der inlaggda jernplåten och berörde sedan ansigtet med våra sålunda helgade händer.[293] I sjunde och sista turen stannade vi vid det östra hörnet, der den svarta stenen är inlaggd.[294] Här var ständigt en förfärlig trängsel af folk, som ville kyssa den lilla svarta och knottriga, nu med jasminessence begjutna stenen. Vid dörren till *Ka'bah*, som är nära derinvid på byggnadens nordöstra sida, stodo svarta trälar, som med hippopotamus-daggar slogo hufvudlöst in bland folkmassan, när trängseln blef för stark vid den svarta stenen. Det oaktadt lyck-

Vy över Medina med moskén Ḥarām al-rasūl till vänster.
Fotografi av den egyptiske officeren Muhammad Sadiq Bey som 1861 tog de första kända fotografierna från Arabiska halvön.
Panoramafotografiet från ca 1880.

ades det mig att få kyssa den svarta stenen otaliga gånger, utan att träffas af något slag. I trängseln skola stölder ständigt begås, jag träffade flere som försäkrade att de under kyssandet blifvit bestulna. Sedan gingo vi till källan *Zemzem*, som ligger nära invid, läto der anställda vattendragare för några styfver vinda upp vatten åt oss, samt begjöto oss sjelfva och våra *ihram* med detta heliga vatten, som smakar saltigt och obehagligt. Sålunda var vår första uppvaktning gjord för Herrens tempel. Nu återstod att löpa emellan stenarne *Mervah* och *Saffa*, som ligga inom staden nära sjelfva moskén.[295] Vägen emellan dessa två heliga stenar är en gata, ungefär så lång som Esplanaden i Helsingfors, och tillryggalägges under långsamt lopp och under upprepande af allehanda ord eller böner, eller ock stillatigande. Sju gånger springes emellan dem och för hvarje gång stannar man vid slutet; der finnes en trappa vid hvardera stenen, på hvilken man står, upprepande åtskilliga språk eller hörande på dem som göra det, i fall man sjelf ej känner språken. På denna springbana är stor trängsel, så att man måste taga sig väl till vara för att ej bli omkullknuffad; jag såg flere personer med blodigt ansigte, som fallit och stött sig. Den första ceremonin är dermed slutad, men den upprepas sedan ofta, af mången hvarje dag. Följande dagen den 8 december begåfvo sig pilgrimerna, hvar och en för sig, om aftonen ut till *Mina*, en knapp half mils väg utom staden, och tillbragte der natten. *Mina* är en stor, långsträckt dal emellan bergen, vid hvars ända ligger en liten qvasi-stad, som dock är öde och obebodd utom de dagar pilgrimerna vistas här. Följande morgonen begaf sig hvar och en till den stora, jemna dal, på hvilken berget *'Arafat* ligger; den stod nu i sin höstgrönska och var ganska vacker. Der lägrade sig hvar och en med sitt kotteri under någon buske och tillredde sin frukost; det är nemligen Arabens höga nöje på färder att sjelf koka och tillreda maten, så länge han är på väg tillåter han icke sin hustru eller andra qvinnor att göra det. Sedan man sålunda pysslat ungefär till middagstiden, drog man sig upp på en liten sandhöjd nära sjelfva berget *'Arafat*; der väntades till *'asr*, då alla på sina kameler begåfvo sig till sjelfva foten af berget och blefvo der sittande orörliga på öken till solens nedgång. Berget *'Arafat* är lågt, med två toppar, fullt af större och mindre kullerstenar, alltsammans granit; högst på toppen finnes liksom ett torn, nemligen en *mambar*, ifrån hvilken en *imam* läser *khotbe* för de samlade pilgrimerna, ehuru de flesta bland dem naturligtvis icke höra ett ord. Detta var hufvudsaken i hela färden, för hvilken tusental infunnit sig

från de mest aflägsna länder, det var *alvakof* eller *alvakfeh bi 'Arafat*.[296] För min del tyckte jag mig i hela Islamismen hafva sett ingenting så andefattigt och betydelselöst, ingenting så föga högtidligt, som detta stående vid berget. Då solen slutligen gick ned, hvilket gafs tillkänna med ett kanonskott, gåfvo sig alla på återväg, dock utan all slags ordning. *Shammar* och i allmänhet *Negd*-boerna voro de första i tåget, galopperande främst med sina qvicka kameler; jag följde med dem, men vet mig sällan hafva lidit så mycket som af denna ridt. Redan kamelens gång är mycket skakande, men dess galopp är alldeles mörbultande, krossande och farligt för en oerfaren. Jag höll mig väl fast i sadeln och fruktade ej att sjelf falla ned, men väl att kamelen skulle snafva omkull i den skumma aftonen, såsom det händt med många; jag fruktade också för min redan af hela färden temmeligen medtagna lekamen, som nu stöttes och bultades så erbarmligt att jag tänkte det lemmarne skulle skiljas åt. Lyckligtvis räckte detta kamelgalopp blott en knapp timme, då vi hunno *Muzdalife*, platsen för pilgrimernas nattläger. Här samlade hvar och en omkring 70 små stenar, samt lade sig att sofva.[297] Säg åt vår *Tatarmulla* på Sveaborg att jag särskilt för honom har en flaska *Zemzem* vatten och stenar från *Muzdalife*.[298] Följande morgonen återvände vi till *Mina*, der det första som ålåg oss var att slagta *alfedveh*, nemligen ett kid, hvars kött vi gåfvo åt fattiga. Men utom detta *fedveh* slagtade de flesta får och getter, samt kokade och torkade köttet i solen till provision för de dagar man tillbragte i Mekka. *Ihram* aflades nu och man klädde sig i sin vanliga drägt, hvarefter marknaden började, som för mången var hufvudsaken i hela färden. Dels i små bodar, dels på öppna fältet utbredde man sina varor; der syntes artiklar från alla verldens ändar, men jag fann ej den rikedom och variation, som jag hade väntat och som jag sett i Konstantinopels eller Kairos bazarer. Det roade mig dock att gå omkring och betrakta de olika folkens representanter, som hitströmmat från alla landsändar. Man dröjde i *Mina* den 10, 11 och 12 december – just inga trefliga dagar för mig, ty emedan vi intet tält hade voro vi hela dagen utsatta för den heta solen och blefvo om natten genomblötta af regn. Dessutom förorsakade den tallösa slagten en stank och en osnygghet, som ingen annan än ett ögonvittne kan göra sig något begrepp om. Natten emellan den 11 och 12 upptogs af kanonad, fyrverkeri m.m. samt utgjorde höjden och slutet af fröjden.

Den 12 dec. begaf man sig småningom tillbaka till Mekka, der de flesta ännu dröja 14 dagar, mest för att köpa och sälja; men emedan min kassa vid återkomsten hit innehöll blott något öfver en rub. s:r, såg jag mig tvungen att snart skaffa mig bort. Blott två dagar dröjde jag ytterligare, begagnande dem att nogare bese *Mekka* och *Alharam*. Moskén har i allmänhet ett eget utseende, olikt hvad man eljest ser i orienten; dess byggnad företer nemligen en blandad stil, i hvilken ligger hellre något Hinduiskt bjert och brokigt, än äkta Arabiskt. Sådant är äfven fallet med sjelfva staden; der rådde stank och osnygghet, instängd som den är emellan höga berg, man stötte här och der på aset af en kamel, en åsna eller en häst o.s.v. Moskén var dock den punkt, kring hvilken allt hufvudsakligen rörde sig, och i den tillbragte jag mest min tid. Högtidlig förekom mig bönen omkring *Ka'beh*, nemligen i en krets, ej en rad såsom vanligt. För öfrigt rådde der samma brokighet och handelsrörelse som vanligen i moskéer; här sofver en, en annan reciterar Koran för att tigga åt sig någon para, en gör sin bön, ett kotteri bredvid honom skämtar och skrattar, eller äter och dricker, alltsammans ett charivari såsom på en maskrad. Om natten äro pelargångarne upptagna af der sofvande dervisher eller annat folk. Men oaktadt den stora folkmassan såg jag aldrig moskén vara öfverfull eller synnerlig trängsel i den, utom vid vandringen kring *Ka'beh* och vid svarta stenens kyssande. Den 15 december begaf jag mig ut från Mekka, sedan jag med upprepande af de första ceremonierna och klädd i *ihram* tagit afsked i moskén, såsom det åligger en pilgrim.

Det öfriga, min nästan en månad långa vistelse i *Gidda*, min tråkiga färd öfver Röda hafvet, den ännu tråkigare sejouren i Kairo, måste nu bli onämndt. Om jag hade fått gynsamma underrättelser från eder, så skulle jag längesedan varit hän öfver alla berg i *Jemen*; men denna väntan och mitt helsotillstånd hafva tvungit mig att fasta här under ramadan. Den 1 augusti afsände jag härifrån ett bref till rektor prof. Lagus, innehållande ansökan om resestipendium och reseplan. Skulle det icke hafva kommit fram, ehuru afsändt 3 månader före ansökningstidens utgång, men detta bref åter ha bättre lycka, så att det komme dig tillhanda före oktober månads utgång, så låt afcopiera medföljande ansökan och inlemna den. Jag är villrådig om jag emellertid skall begifva mig ut på färder, eller ligga här och vänta på sakens afgörande, samt först och främst på bref från dig och mitt hem.

G. Geitlin till G.A. Wallin
Helsingfors 16/10 1846

H[fors] d. 16 Oct. 1846.
~ Älskade Broder!
Länge, länge, redan öfver ett år, ha vi här i Ditt fosterland förgäfves med största otålighet väntat någon underrättelse ifrån Dig. Ännu har jag likväl icke misströstat. Svårigheten att få fram bref hit ifrån de orter der Du rastlöst sträfvar fram till Ditt svåra och höga mål, möjligheten att ett eller annat bref på den långa färden förirrats och bortkommit, och flere andra omständigheter hvartill man här knappt kan ana, kunna lätteligen förklara Din långvariga tystnad. Äfven har jag föreställt mig saken så, att Du måhända, en gång inkommen i den Arabiske öknen och der med välvilja och aktning bemött af Beduinerne erhållit genom din praktik allt hvad Du till din nödtorftiga bergning behöft, och derföre ansett den långa omvägen till Cairo kunna åsidosättas, samt oafbrutet fortsatt resan till Södra Arabien och det himjaritiska språkets hemland. Men i högsta grad oroande har det likväl varit att sålunda hjelpa sig fram med gissningar och ⁂ trösta sig med osäkra förespeglingar af åtskilliga möjligheter.

Den 16 Januarii detta år afsände jag genom Consul Borgström till Dig på Cairo, genom Alexandria, Sex hundrade Rubel (600 Rb) Silfver jemte ett bref, deri jag bad Dig med det första tillsända mig ett qvitto på 1 000 Rb emedan jag var sinnad att genast efter erhållandet af detta qvitto tillsända Dig resten 400 Rb S:r, men, som sagdt, intet svar, ingen underrättelse om denna vigtiga sak har kommit mig tillhanda. Nu tillskrifver jag härjemte Ryska Consuls Agenten Bokty, åt hvilken Du enligt Ditt bref af d. 10 April 1845 lemnat fullmakt att lyfta de penningar till Dig kunde härifrån expedieras, i hopp att få någonslags underrättelse om Dig och dina resor. Jag anhöll hos Bokty att han ville ha godheten att till Dig afsända dessa rader. Vet han ej hvar Du nuförtiden vistas håller han väl brefvet qvar hos sig, tills Du, med Guds hjelp, inträffar i Cairo, och då kunna väl dessa rader redan vara gamla nog, men de skola emellertid bära vittne om det lifliga deltagande alla här, i vårt Finland, hafva för Dig och Dina utomordentliga ansträngningar för Din vetenskap. Ingen bekant, ingen som i Tidningarna läst några af Dina bref, dem ⁂ jag, med nödiga utelemingar, meddelat redactionen af Finl. Allm. Tidning, träffar

mig, utan att fråga efter underrättelser ifrån Dig. Och ingenting kan vara ledsammare än att måsta besvara deras frågor med det enformiga: ”ännu hörs ej något, på ett år har jag intet bref erhållit” m.m. Skrif derföre, Gode Vän och Broder, med det allraförsta hellst några, om än aldrig så få, rader till mig, och befria oss från vår pinsamma ovisshet om Ditt öde.

Här i Helsingfors ha just inga förändringar af vigt inträffat. Inom universitetet är för oss det vigtigaste att jag väl blifvit jemte Gadolin uppförd på Theologie Professors förslaget, men erhållit *andra* rummet, hvaröfver jag besvärat mig hos Canceller, men ännu ligger saken oafgjord.

Din Fru Mor och Dina syskon (af hvilka jag på Lumbarla i somras träffade också din Bror f.d. militairen, som lemnade mig Ditt turkiska pass det han erhållit af Sjö Captenen som för[de] med Dig från Marseille) befinna sig på helsans vägnar bra, men äro, naturligtvis, i högsta grad inquieta att få höra nyheter om Dig. Conradi, som för några dar sedan var hos mig, mår bra och är såsom Lärare anställd vid Lyceum hvars föreståndare nu är Backman icke Nylänningen, utan den andra, som nu efter Adj. Borenius är Lector i Tyske Språket. Att Lagus är Rector Magnificus torde jag redan förut berättat.

Min hustru, som på sednare tider varit något sjuklig, ber hjertligt helsa Dig! Gud vare hos Dig och ledslage Dig snart lyckligen hem till ditt land och dina vänner det önskar innerligt Din

uppriktige Vän GGeitlin.

Till G. Geitlin
Kairo 4/12 1846

Original saknas, publicerat som ”Bref ifrån Mag. Docens G.A. Wallin”, *Morgonbladet* 4–7 (1847).[299]

– – Nära nio månader har jag legat här, väntande på underrättelser från eder och mitt hem. Denna långa tid hade förstrukit under månget tråk och under en evigt gäckad väntan, då slutligen den 24 Nov. ditt länge för länge väntade bref af den 16 Okt. kom oss här tillhanda. Men ve! hvilka underrättelser innehöll det! Hade jag hittills varit orolig, kunde min oro ej annat än ökas af detta bref, som oaktadt det bevissade min alltid hysta förmodan, att J alla befunnen

eder väl, derjemte upplyste mig att af de 4 bref, jag sedan min ankomst hit skrifvit till eder, intet enda kommit fram. Jag inser sålunda, att felet ligger hos våra postembeten, ej hos eder, som jag så ofta under denna långa tid af väntan, förebrått för liknöjdhet mot mig. Men i ordning med frågorna. Sista April 1845, skref jag till dig ett bref från öknen. Detta har du erhållit. Sedan jag derefter framkommit till den lilla ökenstaden Maʿān och med en af dess förnämsta Shekher färdats ungefär 14 dagar bland Haeitut [*sic*] och andra på Sherāʿ-bergen nomadiserande Beduiner, och satt under en 7 dagars resa öfver det stora ökenhafvet till *Algof*, skref jag till dig med samma Shekh, som härifrån återvände, ett längre bref, tror jag, från Juli månad, som rigtigt kommit fram till Kairo, och härifrån afgått under din adress, men som jag fruktar ej kommit dig tillhanda. Hela fyra lyckliga månader förlefde jag i Algof, såsom jag sjelf tyckte, älskad och väl upptagen och bemött af alla. Dessa 4 månader kostade min kassa ej annat, än några skålpund kaffe. Man bjöd mig stanna här qvar, bli deras Imam, och lära deras barn läsa koran, och man skulle gifta mig och ge mig jord att odla och palmer, och jag skulle lefva och dö en af dem. Men jag hade ej glömt ”quem Jupiter odit paedagogum facit”,[300] och än mindre planerna till framtida resor genom de fattiga, men mäktigt åtminstone mitt sinne, gripande Arabiska öknarne. Jag gaf mig så de sista dagarna i Aug., några dagar före Ramadan, åter ut till hafs från denna fredliga hamn i *Gof addynja*, som folket kallar sitt lilla gebiet. Här färdades jag öfver en fjärd af det stora sandhafvet, som framtedde en hittills för mig ännu främmande anblick, med liksom sandstelnade skyhöga vågor, beklädda äfven nu i slutet af en het sommar med balsamdoftande buskar och örter. Sanden är så vek och mjuk att det vore synd att stiga på den annorlunda än barfota, om man nemligen som jag, redan har härdat sina fötter mot dess hetta, nära nog så stark som hettan i en aska, hvars eld just slutat att glimma. Under denna väg mötte oss äfven ett så kalladt *Ghazu*-tåg, utgörande en trupp af omkring 100 kamelberidna Beduiner, som från sin hemstad *Gubbe*, den första stad af Gebel Shammar, gåfvo sig ut på plundringståg till de närgränsande Sherari-beduinerna. Mötet, ehuru i början för en ovan som jag något skrämmande, var mig af det högsta intresse, och gaf mig en anblick, som kanske ingen Europé njutit. Jag slapp helskinnad från de roflystna krigarne, inför hvilka det lyckades mig spela min rôle så väl att de sade sinsemellan: han är en dervisch, han har inga pengar. Anföraren för bandet visade mig likväl

artigheten, att ta min goda vackra aʿbājeh eller kapprock i utbyte mot hans gamla utslitna. För öfrigt var denna färd af 6 dagar, under hvilka blott en brunn påfanns halfannan dag från Algof, förenad med svåra försakelser och törst, hvari äfven en med oss följande qvinna var nära att dö, ungefär blott tre timmar nära vårt mål, staden *Gubbe*. I denna stad, låg jag öfver ungefär 10 långa Ramadandagar, afväntande ofvannämnda Ghazu-tågs återkomst. Här återtog jag ock, efter långa gräl och barska ord, min kapprock från anföraren, som jemte sin trupp, återkom med ett byte af inalles öfver 300 kameler. Sådana tåg hade man, under sommaren företagit från denna stad 5 till 6.

I medlet af Sept., sedan jag, på ett invid staden liggande stort förvittradt sandstensberg, afkopierat åtskilliga inskrifter, som, ehuru såsom jag förmodar ej rent *Himjaritiska*, dock ha stor likhet med detta språks karakterer, begaf jag mig ut från denna stad, och hann slutet af den ökenfjärd i hvilken jag färdats allt sedan Algof, efter omkring trenne dagars marsch invid den lilla staden Kĕnă, der man ännu visade mig huset, hvari den i de Arabiska hjeltesagorna fräjdade berserken *Abu Zeid* kommit till verlden, och *Hassan*, Scheikhen för Benu-Hilāl-beduinerna. Här antog öknen ett fullkomligen förändradt utseende, och det helt plötsligt på en skarpt markerad gräns. I stället för den veka, elastiska sanden, som tycktes öfverallt hittills inbjuda blott till bädd och till hvila, trädde nu den trygga, för hårdt och mjukt liknöjda, i hunger och törst eller rikedom och öfverflöd alltid nöjda, oföränderliga kamelens fot på en hård med grof granitsand öfverströdd jord, och framför oss stodo väldiga, höga granitberg, öfver hvilka drog en frisk västanfläkt, uppblandad med dofter af fikonträd och majsfält, från de i bergen belägna städernas odlingar och trädgårdar. Detta är det stora berget *Alaga*, utgörande helt och hållet en vacker, ehuru något grofkornig granit. Som jag nästan förmodar – ehuru vidare resor och undersökningar fordrades till visshet – är detta högsta punkten af den Arabiska halfön; hvarifrån detta underbara land sänker sig småningom åt tre sidor, till de kringsköljande hafven, och på den fjerde åt sandhafvet, häremellan och Syrien. Åtminstone vet jag bestämdt, att härifrån åt norr går öknen i en oupphörlig sänkning, och det är härifrån som *Negd*-beduinerna fordom, såsom ännu, nedstigit åt Syrien och Irāk, och dels fördrifvit det ursprungliga folket, dels uppblandat sig med dem, så i physiskt som psychiskt hänseende. Gamla Beduiner veta berätta från aflägsna led, hvilka stammar nedstigit, och i hvilken ordning de följt

hvarandra. Hvad Jemen beträffar, dit Gud gifve att jag någon gång kunde komma, tror jag att dess folk ha ett annat ursprung, än åtminstone de *Negd*-beduiner man känner från de aflägsnaste historiska tider. Jag har väl ej sett och talat med dem annorstädes än i *Mekka* och *Gidda*, men hela deras ansigtsbildning och till någon del äfven deras språkorgan, förekomma mig icke äkta Arabiska; de synas mig ha mycken likhet med Hinduer och Abyssinier, ungefär midt emellan dem, såsom deras land. Hvad de Beduiner beträffar, som jag besökt på Scharāʿ-bergen, emellan Egypten och staden *Altafile*, om de verkligen, såsom man föregifver, leda sitt ursprung från *Alnegd*, hvilket jag nästan vågar betvifla, ha språket och naturen af det land, till hvilket de inflyttat, vunnit öfver det de hemtat med sig från det land, hvarifrån de nedgått; då fallet är motsatt med de till största delen i midten af sandhafvet nomadiserande *Eneze*-beduinerna, som fulleligen behållit sitt ursprungliga *Negd*-språk och i sin fysionomi erhållit blott få drag af den Syriska typen, såsom t.ex. ett yfvigare skägg, än det vanliga i Negd och en hvitare hy. Men förlåt mig dessa löst uppkastade hypotheser, hvartill långa och allehanda studier och undersökningar skulle höra. Vi framkommo till Hājil, hufvudstaden, för att så säga, i gebietet *Gebel Schammar* och sätet för deras herre och Schekh, *ʿAbdallah bno rreschid*, ansedd för närvarande, såsom den förste och mäktigaste Schekh i Alnegd; ty Feisal bno Saʿūd äger ej det råa och barska mod, der han sitter i sin hufvudstad Alrijād, som behöfs att hålla de allt tvång skyende Beduinerna i styr. Jag tog, såsom vanligt här, gerad in i hans slott, der han utan åtskillnad gästar alla främlingar, och träffade den mäktige Shekhen sittande på sin gård, på en längs en vägg lågt uppmurad soffa, skipande lag och rätt, i en stor församling af från alla möjliga håll hitströmmande Araber, hans koran- och lagkunniga Kādi till venster, och hans skrifvare vid hans fötter på marken. Hvar och en för mundtligen sin sak med sin vederpart inför domaren med fritt, klangfullt, ofta efter våra åsigter, för högljudt språk, hvari den sednare sällan eftergaf parterna. Jag gick fram, midt framför domaren, der han satt i midten af den stora kretsen eller raden, och sedan jag gifvit honom, med på hjertat laggd hand, den vanliga Selām-helsningen, satte jag mig såsom de andra med knäen stödda mot marken och bakdelen mot hälarna. Som man just var sysselsatt med afgörandet af en fråga, hade jag god tid att ostörd och obemärkt betrakta den underbara, högst intressanta krets, i hvilken jag befann mig. Domaren [*sic*; avser emiren] sjelf

var en medelåldrig man med de ädlaste, manligaste drag, sådana man ofta ser dem här i öknen, svartblixtrande stora ögon, vittnande om den inre eld och det mannamod, hvarför han är berömd här hos alla, och ett flärdlöst, alfvarligt och derföre äfven så äkta nobelt väsende, som i förening med stor frikostighet vunnit alla Arabers hjertan. Hans hopskrumpna Kādi vid hans sida, höljd i utslitna kläder, var ett värdigt motstycke härtill, och en bild af den lärdes snålhet. Tänk dig härtill en samling af omkring 100; dels sittande, dels kringspatserande Araber från olika håll och i olika drägter, och gör dig häraf en bild af den tafla jag hade för mig. Till mitt stora nöje gjorde hvarken domaren eller det öfriga sällskapet stort afseende på mig. Jag liknade ock i mina trasiga kläder, och barfotad som jag var, för mycket en Dervisch, för att kunna väcka något uppseende med annat, än min jemförelsevis hvita hy och brunaktiga skägg, som gåfvo anledning till hvarjehanda gissningar, om mitt land och ursprung bland det nyfikna folket, hvaraf en sade, att jag var en Syrier, en annan, att jag var en Maghrabi, etc. Sex dagar af den tråkiga Ramadān, gästade jag i Shekhens hus, hvarje aftonmål i sällskap af kanske omkring 200 främmande män. Ibland dem var ock en Persisk Dervisch, ursprungligen från *Kabol*, men sedan längre tid bosatt i *Baghdad*. Som han ej alls förstod Arabiska var han högst glad, att i mig finna en, som om ock dåligt, kunde göra sig förstådd på hans språk. Vi blefvo nu tillsammans, han kokade vår mat till Ramadāns morgonmål, som vi förtärde tillsammans i Moskén der vi sofvit vår natt. Dock detta lif vid hofvet behagade mig ej synnerligen. Vi funno oss snart ett litet rum i staden i en af de många vackra trädgårdarna, flyttade dit in och förlefde här vid randen af en stor vattenbassin i skuggan af palmer, fikon-, granat- och pomeransträd, två bland de lyckligaste månader af mitt lif. Jag lefde som en broder med min, om något decennium än jag, äldre Kabul-dervisch, derunder småningom återvinnande någon färdighet i Persiskan, som jag nära nog hade glömt. Härvid hade jag tillfälle se huru nära våra vesterländska språk och seder, stå Persiskan och dess folks lynne och karakter. Persern har så mycket af vår honneur och ridderlighet, och derjemte den dermed så ofta förenade putslustighet och nordisk kraft, som slår ihjäl en fluga. Så är ej araben; han är förståndet sjelft, som ej af idéer och point d'honneur låter förleda sig att slåss mot väderqvarnar. Häraf hos dem, den brist på blygsel och skam efter våra begrepp, som så öfverallt stöter våra ögon här. Så t.ex. kom vår Arabiska värd efter

aftonmålet in till oss och gnagade af de af oss afskrädda benen efter slutad qvällsvard, och hans små barn slogdes med hundarne och kattorna om de ben vi kastat åt dem. Äfven här ville man gifta mig, och en af Negds förnämsta skalder, här bosatt, erbjöd mig sin 15åriga dotter till äkta. Hon var en af öknens finaste och gracilaste gazeller, hvars korg hennes far redan räckt åt mången jägare; men öknarna drogo allt mitt sinne och hvälfde planer för fortsättandet af min färd. Men åt öster, dit jag syftade, mötte svårigheter. I början på Ramadān, kort före min ankomst hit, återkom *Ibn Alraschids* bror, den tappre *Obeid*, tillbaka från ett ghazu-tåg från Alkasīm, der han knoppat hufvudet på omkring 80 af de förnämsta Shekher, och derifrån han återhemtade ett byte af öfver 1000 kameler. Det rådde sålunda blod och fejd emellan Shammar och folket i Alkasīm och vägen dit var farlig att färdas. Dessutom var min svaga kassa nära nog tömd, och om jag ock nu, sedan jag efter de första dryga läropenningarne, lärt mig sättet att färdas här och att behandla öknens söner, med den knappa återstoden, väl och rikligen kunnat komma fram genom det öfriga Negd till Persiska viken eller *Bosra*, dit jag oaktadt alla bemödanden härifrån ej kunnat remittera några pengar, så hade jag, framkommen till hafvet, befunnit mig der med två toma händer, blott i en vida peniblare ställning, och än mera aflägsen från mitt österländska hem Kairo. Jag hade här många svåra dagar af funderingar, då i medlet af Nov. pilgrimskaravanen från Baghdad här inträffade, bestående af omkring 1000 kameler, beridna af män från Irak och isynnerhet Perser från olika håll och af förra Turkar, desse österns blodiglar, som suga märgen och kraften ur dessa härliga land. Det blefve för långt att uppge dig alla planer jag hvälfde i mitt hufvud och alla pro et contra jag uppkastade mig sjelf. Jag blef liksom mot min vilja tvungen bege mig af med pilgrimerna och göra min *Zijaret* vid profetens graf i *Almulim* [*sic*; avser al-Medina] och min fullkomliga pilgrimsfärd till Mekka med alla dess gamla, och i mitt tycke betydelselösa ceremonier. Denna färd från *Hajil* öfver profetens stad tog femton dagars tämmeligen forcerad marsch, som mer än någon annan resa uttömde mina krafter, så att jag framkommen till Mekka och efter slutade ceremonier på ʿArafāt och i Mina, kände mig särdeles medtagen, och en liten febricula slingra sig i min blod. Några små bölder och skafsår på föttren och benen, oroade mig äfven; ty utom hvad jag på förhand visste om Mekkas vanryktade klimat, hade jag dagligen tillfälle att se huru lik buros till deras sista hviloplats, och

huru ett litet skafsår, som började illskas, slutligen kostade en hel fot eller en hel hand. Men det var en annan lika vigtig orsak, som påskyndade min afresa från Mekka, och det var min nu fulleligen tömda kassa. Sedan jag betalt kamellegan härifrån till *Gidda* och slutat alla ceremonier, hvaraf den sista var afskedet från Alhărăm, och den 14 Dec. åter fann mig på väg i öknen, hade jag i min börs blott 2 Turkiska piastrar = 45 kopek koppar. Detta var mig dock nog till kaffe och andra förfriskningar på vägen. Hungrig med omkring 5 kopek koppar, kom jag fram till Gidda, der jag dock till min lycka, ej hade samma missöde som *Burkhardt*, hvars vexel man ej accepterade. Mitt lilla arabiska vexelbref på en grekisk köpman härstädes accepterades genast med största välvilja, och jag fann mig åter på grönan qvist. Hvad jag här frossade! pannkakor, tortor, sötsaker af alla slag, ägg, mjölk och kött etc. Men ingen annan än en hungrig Beduin kan förstå min hunger och mitt frosseri. Jag önskade alla Europas gourmander att få göra ett års resa i Arabiens öknar – den kunde vara dem nyttigare än alla läkarekonstens digestivpulver. – Detta allt är nu ett femte eller sjette idisslande af samma sak, dels från mina förra bref, dels från mina egna anteckningar. Du måste derföre förlåta kortheten och tråkigheten i relationen.

I *Gidda* kom jag att mot min vilja dröja en hel månad. Du torde fråga hvad som bevekte mig, att härifrån återvända till Kairo, icke genast och gerad, då jag lyftat mina pengar här, vidare bege mig till Jemen, så mycket mer som jag så lätt kunnat göra det med den Jemaniska från Mekka återvändande pilgrimskaravanen. Till svar härpå tjene följande: För det första kände jag mig något medtagen i kroppsligt hänseende och tyckte mig behöfva någon restauration. Men mer än detta längtade jag efter underrättelser från mitt hem och huru mina affärer stodo der, så mycket mer som ditt från Petersburg några dagar före min afresa från Kairo skrifna bref ej kommit mig till handa förr än efter min återkomst hit. Hade jag varit förvissad om, att saken tagit den lyckliga utgång den erhållit, vore jag troligen ej återkommen så snart. Dessutom hade jag blott något mer än ett halft år för mig, till en resa hvartill fordrades åratal, då jag nemligen sist i Augusti ansåg mig böra insända min ansökan om förlängning på det Stipendium jag de första två åren åtnjutit.

Allt detta hade kunnat låta förena sig med en resa, om man här kunde färdas såsom hos oss och bestämma dagen och timman för affärd och ankomst. Men här måste man gå tillväga som försigtiga kustseglare, lura och

speja på hvarje vindfläkt, hvarje molntapp, och ofta ligga vecko- och månadtal i hamn förr än man törs ut till hafs. För öfrigt trodde jag mig ej behöfva mer än högst tre till fyra månader för min Abstecher till Kairo; men *ma achad jälam algheib*.[301] Nog af sedan sakerna numera tagit denna olyckliga ställning har jag ingen annan tröst än den vanliga österländska: kān maktūb ʿalaij.[302] Men i stället för alla acceptabla eller oacceptabla ursäkter, som dock ej kunna ändra den ställning sakerna tagit, håll till godo med en kort relation om min vistelse i *Gidda* och om min tråkiga färd derifrån öfver hafvet till *Suez*. Hela denna tid erbjuder väl föga af intresse, men har den fördelen åtminstone för mig att jag hittills hvarken i mina bref till dig eller annorstädes bråkat mig med att skrifva något derom. Som jag genast efter slutade pilgrimsceremonier begaf mig från Mekka, hade jag haft [föga] tillfälle att se mig om i denna stad. Tiden under sjelfva ceremonierna tillbragtes i *Mina* och de två dagar derefter jag tillbragte i staden, vistades jag till största delen såsom alla andra i den stora moskéen *Alharam*. Jag var en af de första pilgrimer som lemnade Mekka i sällskap med några i Gidda bosatta Hinduer. Gidda var vid min ankomst dit folktom och temmeligen öde; ty en stor del af dess folk voro i Mekka och ännu hade ej pilgrimerna hunnit strömma tillbaka hit. Dessutom hade ett för kort tid sedan här inträffadt starkt störtregn förstört ungefär 50 hus af denna stad, som för öfrigt ock bär det vanliga utseendet af Österns städer i vår tid, i hvilka nästan utan undantag allt bär vittne om det förfall och den murkenhet som fräter i roten och bådar ett snart fall för första storm. Jag plägade emellertid min toma mage under det dagligen nya skaror af pilgrimer kommo från Mekka och inom blott omkring 8 dagar fyllde staden och dess jemförelsevis breda gator med trängsel och stoj. Den brokigaste anblick af olika nationer man troligen någonstädes i verlden kan njuta, äger man här. Jag hade väl sett så när som på Europeer samma brokighet i Mekka och på marknaden i *Mina*; men här hade hvar och en sina heldagskläder och sin heldagsmin på. Det är med folket och nationerna i stort som med qvinnan. Vill du se henne i hela hennes egendomliga skönhet måste du se henne i hennes bomullsklädning, i köks- och hvardagskammaren, ej på balen i hennes fräsande sidenskrud. Så äfven folket i *Mekka* och *Mina*. Utom det att hvar och en bemödade visa sig för den främmande i den förmånligaste dager, hade dessutom fromheten och religionsenthusiasmen kastat ett skirt flor och ett fint smink öfver de vanliga alldagsdragen. Icke så i Gidda. Här

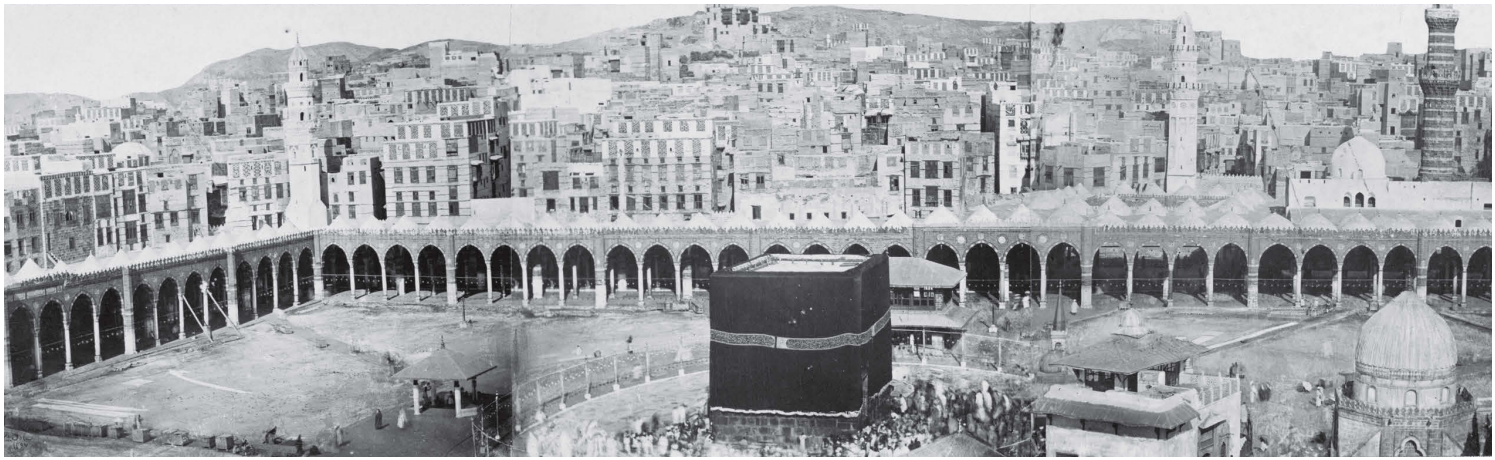

Vy över Mekka med moskén och Kaʿba i förgrunden.
Fotografi av Muhammad Sadiq Bey ca 1880.

trädde mannen fram som han var i sin praktiska verksamhet och alldagliga bestyr för sin afresa till sitt ofta fjerran aflägsna land. Den i *Zemzem*-källans heliga vatten rentvättade långskjortan började åter hölja sig i sin vanliga alldagssmuts, och magens kraf, som i Mina blifvit tillfredsställdt för intet, aftvådde till stor del fanatismens smink. Samlingsplatsen för hela denna brokiga, verksamma och bestyrsamma skara var hamnen, som dessutom var öfverfull af handelsvaror färdiga att utskeppas åt olika håll af verlden. Här hojtade svartbruna Afrikaner från Zangebar och Abyssinien med underliga oattrapabla språkljud ibland sina landsförvandter Negrerna – här Javaneser och Chineser i sin tysta, retiré beställsamhet och sitt monotona samt monosyllabla språk, – här de fina Perserne från alla håll af Asien med sitt affekterade sångspråk – här hördes förståndiga men barska ord af Arabiskans alla dialekter – här den smidiga Grekiskan med ljud som påminte om Ryskan – här den tysta, vekljudiga och rulliga Hinduiskan – här alla blandspråk af Kurdiska och Saleimani,[303] och öfver alla dessa förde Turken sitt kommando. Tänk dig härtill Armenier och andra af Orientens kristna samt en och annan Frank som i sina snäfva byxor och höga hatt samt sin instuderade pompösa gång framkallade ett smålöje på hvarje Muslims läpp, och i hans hjerta en fanatisk afund öfver den förras af välmåga och välstånd fylliga kinder och frodiga kropp. Tänk dig härtill undertecknad i temmeligen trasiga kläder, nära nog barfota, men med ren och stor turban, sittande på en stock bland fårskinshöljda *Maghrabi* och Persiska Dervischer – och jag tror du önskat dig i hans ställe om ock någon timme blott, för att skåda öfver den brokiga taflan i hvars fond det djupblåa, Röda hafvet sköljde. Taflan var så varierad, dess färger så bjerta och prononcerade att jag ingen dag tröttnade att betrakta den. Härvid sökte jag genom samtal skaffa mig upplysningar nyttiga till mina då i hoppet företagande resor till Jemen. Bland denna hop af dels bestyrsamma män, dels sysslolösa af den vackra solen och himmelen njutande fainéanter, hvaribland äfven jag, ströko tallösa skaror af tiggare från alla verldens ändar, som kärleken till deras profet och längtan att se Herrens egna hus i Mekka fört från deras aflägsna hem. Hunger och törst och afmattade kroppar hade under vägen tagit många hän, och äfven här släpade de ännu högst sorgliga och utsvultna gestalter. Dock ett af Korans första bud och den hos alla *Muslim* mest öfvade dygd är hjelpsamhet mot de fattiga, och här såsom i andra hamnar vid dessa haf pålades hvarje afgående fartyg att

intaga fraktfritt en laddning dervischer, som skepparen dessutom var skyldig att föda under hela resan. När man besinnar huru många tusende sådana dervischer ge sig ut från sitt land utan alla sorts medel att göra sin pilgrimsfärd, hvartill ofta uppgå 2 till 3 år, får man i sanning ett högt begrepp om denna här så allmänt öfvade dygd. Bland dessa fattiga pilgrimer träffade jag ock åter min Kabul-dervisch af hvilken jag förut i Mekka tagit afsked, sedan han oaktadt alla mina uppmaningar och löften ej kunnat förmå sig att följa mig till Kairo. Äfven honom hade feber och sjukdom angripit och han skeppade sig här in i ett sällskap Perser, för att göra färden omkring Arabien till Bosra. Jag fann dock i hans ställe en annan ung, rask dervisch, likaledes från Kabul, som fann sig beredd att såsom min tjenare följa mig till Egypten. Härunder hade nu emellertid julen och nyåret förgått, och först i medlet af Januari gingo vi ombord på ett större fartyg tillhörande den Grekiska köpman till hvilken jag härifrån var adresserad. Den rymliga vackra kajuta jag här fann för min räkning tröstade mig öfver den dryga hyran jag nödgats betala, öfverstigande 100 Rub. Banco. Två dagar låg jag här ute på redden nästan ensam med min dervisch om bord, väntande på att den öfverallt dröjande skeppartimman skulle slå. Härunder blåste den herrligaste fullkultjigaste sydvind som kunnat föra oss halfvägs till *Suez*. Jag drog långa rökar ur tålamodets kaljān med min för detta sätt att njuta tobaken utomordentligt passionerade dervisch; men tålamodet och tobaken ville ej räcka till och redan började vi be till Herren att ej framdeles nödgas lemna våra skägg i en Arabisk skeppares händer. Vi anade ej huru ofta vi under resan skulle ha tillfälle att upprepa samma önskan. Slutligen infann sig skepparen och besättningen jemte de öfriga passagerarne, hvaribland hufvudsakligen voro tvenne Muslim-Greker från *Candia*, hvilka i Gidda hade bott under samma tak som jag i ett och samma karavanser[a]i. Dessa inbjöd jag till mig i kajutan hvilket de ock antogo, isynnerhet den ena som under hela resan led af magplågor. Dessa Creta-Greker, ehuru högst fanatiska Muslim och de hätskaste fiender till sina kristna landsbröder och ehuru kallande sig Turkar hvilkas språk de högst dåligt känna, kunna dock hvarken i anletsdrag eller sinne dölja sitt ädla ursprung och nobla börd. Oaktadt alla deras fåvitska bemödanden att ej vara Greker äro och förblifva de det i allt. Framföre vår kajuta under ett skjultak liksom en farstuqvist, var en annan Grek ursprungligen af *Arnaotiskt* ursprung men nu bosatt i *Salonichi*. Han var en den from-

maste Muslim jag sett. Hans långa bönstunder med dermed förenade tvagningar upptogo större delen af hans dag. Med honom följde en ung Turkisk barberare från Constantinopel, som återvände till sin hemstad efter en tvåårig sejour i Mekka. Alla dessa kunde om ock mer eller mindre väl göra sig förstådda på Arabiska och utgjorde ett ganska godt sällskap. Men utom dessa voro ombord 8 Shekher från Mekka, hvilka sedan de flått och prejat i sin hemstad arma pilgrimer, isynnerhet de rädda och öfverallt i Orienten föraktade *Shija'-Perserna*, hvarje år efter slutade pilgrimsceremonier bege sig ut i den Muslimitiska verlden isynnerhet till Konstantinopel på tiggeri. De kalla sig Shekher och lärda, ehuru deras lärdom sträcker sig till upplabbrande [*sic*] af åtskilliga böner och fadda formler vid Mekka-ceremonierna. Födda och uppfostrade i det heliga Mekka förege de sig, om än aldrig så dåliga, vara bättre än den öfriga verldens menniskor och säga att, om ock höljda i synd, om ock försummande sin religions föreskrifter under hela sin lefnad, de dock skola inträda i paradiset utan någon räkenskap. De äro i högsta grad fanatiska och öfvermodiga; nämna aldrig en kristens namn utan vidfogad förbannelseformel och deras samtal utgöra sällan annat än de galnaste fördomar om oss, och de ursinnigaste önskningar till vårt förderf. Jag vet mig ingenstädes sett gemenare män än dessa och deras kolleger moskéshekherna i *Medina*. Jag fann för godt att med dem sätta mig på min höga häst, och spela med dem en högmodig Effendi. Följden var ock den att ehuru de första dagarna besvärad af deras besök, jag snart fick dem afvända från min stängda kajuta, och om de sedermera någon gång i läkarefrågor kantänka! eller andra affärer besökte mig, kommo de narrstolta tiggarne såsom ödmjuka tjenare. För öfrigt erbjöd sällskapet på vår skuta mycket af den brokighet vi hade i Gidda. Vi hade om bord Hinduiska dervischer utom Araber, Perser och Turkar, af hvilka sistnämnde äfven en från Crim. Men låtom oss lyfta ankar och komma till sjöss. Då allt var färdigt till afresa slog sydvinden om till en stark nordvest, som allt sedan var vår trogna följeslagare ända till *Suez*. För att dock ej blifva liggande för ankar till kanske nästa år, gåfvo vi oss ut på lof. Sedan vi hade arbetat hela dagen med små lofvar blef resultatet af vår dags möda att vi kastade ankar till natten på samma plats, hvarifrån vi om morgonen gått ut. Fartygen här, som äro odäckade och bära blott tvenne oformliga triangelsegel, göra hela passagen längs kusten. De gå aldrig till hafs, ty de frukta öppna sjön och vågorna mer än de oändliga sandreflar och långsträckta klippor

som stryka längs kusten. Det är emellan dessa hällar och farliga skär de kasta ankar till hvarje natt, och du har nöjet att från kajutfönstret se öfver berg och holmar under vattenytan, i hvars midt du ligger för ankar. Det var ett nöje som förorsakade mig den största fruktan, hvars like jag aldrig kände under de ofta stormiga oktobernätterna på medelhafvet. Hade under natten vinden slagit om, och en storm kommit öfver oss, så hade vår skuta ovilkorligen blifvit drifven på de nära stenarne och den hade hört till antalet af de 20 à 30 fartyg som årligen skola förlisa på denna korta passage. Det klumpiga storseglet är svårt att handtera och fordrar till hvarje vändning alla besättningens 15 till 20 händer, och dess tunga råstång är hvarje gång nära att kantra skutan, som aldrig går öfver stag utan alltid gör kovändning. Men jag skulle förgäfves söka ge dig en beskrifning på denna farliga seglats. Jag mätte evigt med mina ögon afståndet till land, dit jag i nödfall tyckte mig kunna komma med simning, om jag eljest kunde undgå farliga hafsdjur och de än farligare kustbeduinerna som oupphörligt lura på förlisande fartyg.

Det skall ofta hända att dessa roflystna Araber skjutit och slagtat arma utmattade simmare som hunnit deras land, för att plundra deras ännu burna kläder och deras penninggördel. Oräkneliga äro de arma pilgrimer som hvarje år omkomma i dessa vatten. Men ingen eller ringa var min fruktan i jemförelse med min dervischs, som nästan dagligen utstod en död af den, och äfven af sjösjukan hvaraf jag lyckligtvis aldrig lider. I *Jamba'* der vi lågo 3 dagar för ankar, erhöllo vi en ny passagerare i en gammal 60årig Maghrabi Shekh, som öfver 40 år drifvit studier i Mekka. Han var en af de lärdare och i litteraturen bättre bevandrade män man här finner, och jag ansåg som en vinning då han efter några dagar besökte mig i kajutan, ifrån hvilken jag nästan aldrig utgick, och jag nu kunde förmå honom byta sällskapet af Mekka-Shekherne mot mitt, och lifvet ute på skutan mot lifvet hos mig i kajutan. Jag hade fördrifvit de långa dagarne med att för andra gången omläsa den första delen af ”1001 natt”. Verserna här gåfvo anledning till resonnement och grammatiska disputer mellan Shekhen och mig, och då jag vid dem ofta behöll rätt öfver gubben, som för Korān och annan helig litteratur troligen glömt mycket af grammatikens spetsfundigheter, hedrade han mig i stället för titeln af Effendi, den han hittills såsom andra gifvit mig, med den af Shekh. Mitt enformiga lif blef nu trefligare med den pratsamma och historikkunnniga [*sic*] gubben och jag började något trösta mig öfver den

långa tiden vår resa tog. Emellertid ju högre upp vi kommo mot norr desto kallare och ilsknare blef den eviga nordvestvinden, och då vi slutligen tråkat oss fram till *Ros-Mohammed* [*sic*] växte den upp till en storm, som under 5 dagar höll oss i hamn. Mekkaboerne och min sjuka kajutkamrat Greken, hade tröttnat af resan som redan räckt ungefär 50 dagar och de hyrde sig af Beduiner några kameler som förde dem fram till Altōr. Min Persiska dervisch, som hafvet hade betagit nästan allt lif, ursäktade sig hos mig och begaf sig af till fots med det öfriga sällskapet, hvilka alla vi sedan efter några dagar åter träffade i nämnda lilla stad. Under dessa dagar hade kölden så tilltagit och blifvit oss så sensibel att jag sällan vet mig bland vår snö och is frusit så som här. Men jag stod dock bi ehuru jag föga eller inga varma kläder hade hvarken att kläda mig med eller sofva i. Den svaga krasliga Maghrabi-Shekhen deremot förorsakade denna köld en slagattack som gjorde honom språklös för längre tid. I Altōr, der vår skeppare hade en af sina 4 hustrur, af hvilka de 3 öfriga äro bosatta en i Gidda, en annan i *Alkoseir* och en tredje i *Jamba'*, lågo vi andra fyra dagar – under hvilka jag dagligen tog mig ett varmt bad i den herrliga källan kallad Hammām Musa – för ankar! Min Persiska dervisch, som sedan han lemnat mig varit nära att dö af hunger och än mera af brist på kaljān, hvaraf de snåla Mekkaboerne sällan unnat honom någon rök, infann sig åter, och sägande sig ännu förtrösta på Herren och hafvet till Suez, anhöll få vidare följa med mig. Vi lyftade slutligen ankar från vår sista hamn och hunno efter några dagars seglats fram till Suez, sedan vi jemna 60 (säger sextio) dagar sqvalpat på hafvet, på en väg som ett vanligt ångfartyg tillryggalägger på tre dagar och ett ute till sjöss gående segelskepp i vidrigaste fall på 15 dagar. I Suez, der såsom i hela Östern allt lutar till fall utom Engelsmännens stora Hotel, dröjde vi blott så länge som behöfdes för att skaffa kameler för den korta resan till Kairo. Min Maghrabi-Shekh, som ehuru högst sjuk och kraslig skamlöst blef öfvergifven af sina Mekkavänner, föll på min lott och jag måste packa in honom i min stora ridsäck för att få honom fram. Här var jag nu åter på Egyptisk jord och jag kan ej neka att jag efter ett års vistelse i öknen, der jag vänt mitt öra vid den rena klangfulla Arabiskan och vid dess kamelers gracila former, här fann såväl språket som djuren tjocka och klumpiga. Men all afvoghet och misslynne blåstes bort och försvann då jag den 14 Mars 1846 bittida på morgonen i fjerran skönjde de väldiga Pyramiderna, hvilka vittnande om vår tids pygméer, helsade mig

liksom välkommen till mina första barndomsdrömmars hemland. I Kairo sedan jag tagit ett hjertligt afsked af min Grekiska reskamrat, blef jag med renaste välvilja och öppnaste vänskap jemte min dervisch och min Shekh emottagen och gästad hos min Kairo-Shekh och andra våra gemensamma vänner, som helsade mig välkommen från profetens graf och Mekka, med innerliga önskningar att min pilgrimsfärd med nåd vore upptagen hos Herren. Här väntade mig nu tvenne bref från dig, ett från Petersburg och ett annat från början af året med de gladaste budskap, och jag började redan tänka på vidare resor, förvissad som jag var om mina affärers högst gynnsamma ställning. Emellertid uppfyllde jag, sedan jag kommit i ordning i eget hus med egen hushållning, min första pligt att underrätta eder om min lyckligen slutade första utflykt till Arabien och min återkomst hit. Med första post som afgick härifrån ungefär 10 dagar efter min ankomst, sände jag dig ett kortare bref med en sammanträngd relation om min resa. Vidare innehöll detta bref mitt quittance på det mig i Nåder beviljade understöd, och en fullmakt in blanko för dig jemte anhållan att om möjligt, i fall min egen ansökniug [*sic*] till förlängning på resestipendium ej skulle framkomma, du godhetsfullt ville göra hvad sig göra läte. Ungefär 14 dagar härefter afsände jag ett direkte till min mor adresseradt bref. Härunder hade nu min vanliga sjukdom åter börjat plåga mig. Jag försökte min vanliga kur af rörelse och frisk luft; men den ville ej rätt slå an. Den förderfvade *Khamasin*-luften som rådde här nu och den följande heta sommaren, medtog alldeles mina krafter och gåfvo föga bättring i mitt helsotillstånd, oaktadt de kortare och längre utflykter jag här gjorde dels till sjöss dels till lands. Min andra Kabul-dervisch hade emellertid lemnat mig – han hade ingen ro att sitta – och begaf sig till Syrien och Baghdad för att återvända hem. I hans ställe fann jag en vän i en Chinesare, Shekh *Jusuf*, som sedan han gjort sina Islam-studier i sitt hemland och vunnit färdighet att, ehuru med Chinesisk accent, tala litterär Arabiska, begifvit sig till Mekka.[304] Han lemnade mig efter ungefär två månader för att återvända öfver Mekka till sitt land, sedan han genom sin fina humana bildning, fri från all fanatism och alla fördomar lemnat mig ett högt begrepp om hans lands bildning och den renaste vänskap och högaktning för sin egen personlighet. Efter honom fann jag en Bokhara-dervish, som ehuru under titel af tjenare i mitt hus, blef mig så kär som en Finsk bror. Härunder hade jag tillbragt tiden med studier i *Altorf* [*sic*; avser *al-ṣarf*] med min lärda Kairo-Shekh, och med

Wallins anteckningar om Kina enligt Ma Dexin (Yūsuf ibn Ibrāhīm)

Kairo hösten 1846

Det finns ännu i behåll i China papper af en skrift bestående af alle handa djur, fåglar, fiskar, *krokodiler* (dock annat slag än de Egyptiska) med ett ord en skrift som på beskrifning fulleligen liknar Hieroglypherna. Det förstås dock ej nu mera i China. Shekh Joseph (Chinesare) säger sig äga sjelf ett sådant papper, skrifvet med Hieroglypher och vid hvarje hieroglyf tecken står till öfversättning den chinesiska bokstafven. Han säger detta papper torde vara omkring 2 000 år gammalt. Bokstäfverna äro ej målade i olika färger, äro röda. Från första dag en kung i China träder till regeringen börjar han bygga på sin graf. Sådana kungagrafvar göras oftast in i bergen. Bestå af stora många rum utprydda på det zirligaste med väggarne fulla af skrift, lägerställen för kungen och hans Vizir och lemmar af hans familj. Man har i China stort afseende på den jord, hvari man begrafvar sina döde. All slags jord och hvarje plats duger ej till graf. Det finnes en egen kast som äger och studerar *vetenskapen* af jord. Det beror af jorden, hvari den döde är begrafven, huruvida den begrafnes afkomlingar komma att ha lycka och framgång i lifvet eller ej. Så hade familjen af en stor man uppdragit en af jordveten skapens gille att utse åt dess aflidne hufvud en tjenlig plats till graf. Denne lärde hade gjort sina observationer på en plats, betraktat dess jordmån och alla dess lägen till de kring liggande bergen och trakterna och funnit platsen lämplig. Mannen begrafs här; men efter en tid af flera förgångna år befanns att hans efterkommande ingen lycka hade och att familjens fordna glans och storhet förföll. Den tillkallade sålunda en annan lärd af jordvetenskapen och anmodade honom att undersöka platsen der familjens hufvud låg begrafven. Han gjorde noggranna observationer; fann platsen ypperlig och mannen som valt den lärd och kunnig i sin vetenskap, men ej till den fullkomligaste grad; ty under sjelfva grafven långt ner i jorden fanns en bergs häll. Man började gräfva under grafven och fann sanningen af mannens utsaga;

röjde undan hällen och lämnade i den så rensade grafven den der begrafnes kista. Härefter började den förfallna familjen att åter resa hufvudet och lefva upp till dess första glans och ära. Desse jordvetenskapsmän ha en förmånlig tjenst och ta stora pengar för sitt besvär och sina observationer. – Då Kungen dör dör med honom en stor del af hans hoffolk men ej naturlig död utan af en quicksilfver dryck som ges dem. – En man ville ge för en liten plats jord af omkring 4 aln quadrat en summa af 200 Silfv. Rub. men dess ägare gick ej in derpå, emedan, sedan han hört att platsen var särdeles god, han bestämt den till grafplats för sin mor. Platsens ägare var muslim. – Flere af Chinas store män, som ministrar och andre af Kejsarens hoffolk, bära alltid på sig ett litet stycke guld knutet i ett väck af deras rock för att i fall af fruktan för förnedring eller andra händelser, svälja. De säga ett sådant guldstycke sväljdt dödar genast. – Ḳarn Alwal då hornet nytt uppstiger, skifvadt och sakta med smör stekt på eld ett ypperligt stärkande medel i synnerhet till samlag. – Hemlige spioner i China kallade Kejsarens öron ombytas hvar tredje dag på det ingen måtte känna dem. Blott Kejsaren och hans Vizir känner dem. – *Con Fus* Con namnet på en stam och Fuss betyder en Herrens man. Hans egentliga namn Con-tshouf(?) men af aktning för den ärade mannen vågar ingen uttala hans riktiga namn. Hans lära är intet annat än den renaste Moral. Han påbjuder ingen sorts Gudstjenst, sägande att all Gudstjenst består blott i ren själ och rena handlingar. Han antar intet paradis och intet helfvete och tillfrågad härom af en af sina lärjungar skall han ha svarat: finnes ett paradis är det för de gode och finnes ett helfvete är det för de onde: derföre varen gode, varen ej onde. Från hans yngste år till hans död 72 år vet man ingen ej den minsta fläck på hans vandel – Det första tecken på pestens utbrott i China är att rottorna dö. Pesten finnes nästan alltid i China i synnerhet i de Södra delarne deraf, sällan i de Norra. Det händer under hungersnöd i China att föräldrar lägga gift i maten åt sina barn för att undvika ej allenast den rysliga hungerdöden utan äfven för att förekomma styggelser och gemenheter hungern kunde komma dem att föröfva. – Bokhara och andre persiska Derwisher ha inträngt i China komne på vägen från Burman. Det är den enda möjliga inträdes väg för en utlänning. Blir han upptäckt ger vanligen ståthållaren för provinsen och staden dit utlänningen kommit honom något

pengar och anmodar honom att bege sig tillbaka. Vanligen blir han dock ej röjd förr än han företar sig något fuffens. Ty hvar och en fruktar att få sig sak[en] på halsen. Den som anger honom eller någon annan blir först gripen. Griper honom ståthållaren eller domaren sjelf måste han skicka honom till Kejsaren i Pekin på egen bekostnad; hvilket han naturligen fruktar. Sålunda om ock röjd har en främling ej att frukta. Dömma till döden kan absolut ingen annan än kejsaren sjelf. Alldrig har hörts att en utlänning blifvit dömd till döden i China för det han trängt sig der in. ⁂ Man kan i China ta så många hustrur man vill; men vanligen har man blott en. – Husen i China äro af träd utantills vackrare än de i Konstantinopel men invärtes fulare. Den man som ej har hög port ej är af de förnäme *för* har ej *rättighet* att sätta glas i fönstren af sitt hus. Äfven är det märke på en Emirshus att det högst på takresningen har en längs gående upphöjning. En vacker styl är högeligen uppskattad i China och en bokstaf af bästa hand betalas ofta med hundratals Rub. Silfv. De begagnas såsom prydnader och taflor på de inre väggarne af ett hus. En stor Vizir i gamla tider berömd för den möjligast yppersta hand var oändligen nidsk på en bokstaf. En hans vän byggde ett praktfullt hus och prydde det med alla möjliga zirater och det fattades blott några bokstäfver af hans väns hand. Efter förgäfves upprepade böner härom för mådde han Vizirens son att för 400 Silfv. Rub. genom list skaffa 4 bokstäfver af sin fars hand och upphängde dem inom glas i det praktfullaste rum af sitt nya slott. Viziren anmodad af resande vän att jämnte honom besöka deras gemensame vän och se på hans prisade nya hus begaf sig dit och varseblef de 4 bokstäfren af sin hand. Vredgad häröfver återbar han de pengar hans son emottagit och återtog dem med tvång. Då han sedermera äktade en sin dotter med en af Chinas störste män gaf han henne i brudgåfva ett stort antal papperslappar tror jag 80 på hvar och en skrifna 4 bokstäfver. Bruden kommen i brudgummens hus såg hennes svärmor kistan med papperslapparne och räknande dem af intet värde uppbrände dem så när som på två. Och nu finnes blott 8 bokstäfver quar i hela China af denne mans hand och bevaras tror jag i Kejsarnes Archif.

att sätta min resa till pappers, hvaraf jag tänkte antingen till London eller Petersburg insända en kortare abregé. Men mitt dåliga lynne och mitt nedslagna sinne, förorsakadt af beständigt gäckadt hopp om bref från eder och af min dåliga helsa, hindrade utförandet af denna önskan. Den 1 Aug. afsände jag vidare ett bref till Rektor Magnif. Prof. Lagus, innehållande jemte reseplan min ansökan om resestipendium, som efter min räkning då borde vara anslaget ledigt. Den sista Aug. afsände jag vidare till dig ett med finaste diamantstyl fullskrifvet tre postpappersark långt bref innehållande en mera detaillerad relation om min resa. Härjemte inneslöt jag i detta bref en kopia af min ansökan och reseplan, på det du, om det förra brefvet till Rektor ej kommit fram, ännu i tid kunde inlemna dessa för mig vigtiga dokumenter. Just vid denna tid då luften här i allmänhet börjar bli något renare och mitt helsotillstånd hade blifvit något litet förbättradt, utbröt under en natt, jag vet ej om af någon liten förkylning eller af annan orsak, sjukdomen ånyo med häftighet och nästan tvang mig att taga sängen. Jag vet mig aldrig ha befunnit mig i så penibelt läge som nu. Till råga på olyckan lemnade mig äfven min goda vän och tjenare Bokhara-dervischen för att afgå till Mekka, och skaffade mig i sitt ställe en stupid och tråkig Tatar-dervisch från Ryssland, som förlefvat 6 år i Bokhara och der lärt sig till någon del Persiskan. Härtill kom att jag just ingen läkare hade att konsultera; ty sedan *Prunner* lemnat Kairo känner jag af de många Franska och Italienska läkarne här ingen åt hvilken jag ville förtro mig. Jag var sålunda anvisad på egna moyens och oaktadt sträng diet lyckades jag dock ej förrän efter ungefär 6 veckor fördrifva alla symptomer af sjukdomen. En lång och obeskrifligt tråkig tid förgick sålunda för mig. Men ej nog med att denna tid så förgått, det kunde komma att inverka på hela mitt framtida lif, kunde komma återstoden deraf att förstryka som en *serab* i öknen. I sanning ville herrar postembetsmän besinna att ofta en mans hela välfärd beror på deras ordentlighet och uppfyllandet af deras embetspligter – de skulle då kanske vara ordentligare i sina åligganden. Men hvad som är gjordt kan ej blifva ogjordt – dock ville jag veta om ingen möjlighet finnes att förekomma de svåra följderna – – –

Man är just nu sysselsatt med att här trycka *Beidavis* Kommentar till Koran och detta vigtiga verk torde instundande Maj vara färdigt till försäljning.[305] Priset är ännu ej bekant men torde ej komma att öfverstiga 300 Egypt. Piastrar. Genast härpå är man sinnad börja tryckningen af Kāmōs hel och hållen på

den ursprungliga Arabiskan och vocaliserad.[306] Priset på detta sednare verk torde bli omkring 250 Egypt. Piast. Båda dessa verk torde anses nödvändiga för vårt Bibliothek, isynnerhet det sednare. I ditt sista bref upplyste du mig ej om den olyckliga remissen af böcker och naturalhistorica som *Avareff* lemnat efter sig i Odessa. Några underrättelser härom skulle högligen intressera mig och min Shekh, som stundligen frågar mig härom.[307] – – Efter några dagar troligen i söndag står jag färdig att bege mig på en kort utflygt till öknen. Min första hamn är berget Sinai och dess kristna kloster. Omständigheterna här vill jag vidare låta bestämma min färd antingen till *Medain Saleh*, der enligt *Fresnells* uppgifter, som jag dock enligt underrättelser i Maʿān ej kan rätt tro, skola finnas fornlemningar och gamla inskriptioner, eller till *Petra* och *Vadi Musa* i *ʿAraba*-dalen. – –

[Ur *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 341:]

För öfrigt har jag ingenting bestämdt beslutit om denna resa, blott att jag sist i slutet af mars vill vara tillbaka i Kairo, för att genom dig få höra afgörandet af frågan om vara eller icke vara. Ändamålet med den är dels en helsokur, dels önskan att se öknen i sin fagraste skrud under vinterregnen, dels och framför allt att skingra min tunga sinnesstämning. Hosta och snufva, från hvilken nästan ingen här går fri, ansätta mig som bäst. Om jag ända till min återkomst hit hade lefvat i rätt fröjd, så har jag nu här riktigt fått smaka bitterheten af en vistelse i fremmande land och se resornas frånsida. Dock hoppas jag allt skall rätta sig snart.

I dag har jag till söndagen den 6 december hyrt mig en kamel till berget Sinai och det korta samtal jag dervid hade med en *Tovara*-Beduin, gaf mig åter lif och längtan efter öknen. Jag önskar eder emellertid en rolig julhelg och godt nytt år! men glömmen under julfröjden ej alldeles eder aflägsna vän.

Till G. Geitlin
Jerusalem 3/3 1847

Original saknas, publicerat som ”Bref från Magister Wallin dat. Jerusalem den 3 Mars 1847”, *Morgonbladet* 40–46, 57–60 (1847).[308]

– – Jag har förlefvat några dagar i Jerusalem; men som jag har blott högst obehagliga intryck af denna heliga stad, af regn och köld och snö och ogästvänliga, vresiga menniskor, vill jag spara dig ord härom tills jag hinner någorlunda stadga mitt omdöme, och tills solsken och vackert väder tillåter mig vandra öfver den förfärliga villervalliga förstörelse, hvari Zion nu ligger. Till dess håll till godo med en mager husmanskost, som jag vill uppduka för dig från öknen och berget Sinai. Men utan anachronismer och förord: jag hade under min andra 8 månaders långa sejour i Kairo efter min första utflykt till öknen, plågad som jag var af krasslighet och beständigt gäckad i min väntan på underrättelser från eder, så utledsnat på denna stad, att jag beslöt utbyta den mot hvad annan trakt i verlden som helst. Ditt föga tröstande bref till Bakty påskyndade min affärd. Jag lemnade det hus jag bebott och flyttade till min Sheikh, som alltid emottager mig med öppna armar. Här ordnade jag mina angelägenheter och sedan jag uppköpt min matsäck, bestående af mjöl, ris och smör jemte kaffe och åtskilliga andra små biartiklar, fangade jag den 5 December på gatan an tvenne Towara-beduiner och underrättade dem om min afsigt, att färdas till deras hemland och till Sinaiklostret, visade dem min Sheikhs hus, och anmodade dem att följande dagen der infinna sig, för att uppgöra kontraktet för resan, om de annars hade lust att föra mig fram dit jag ämnade. De ville nu genast uppgöra villkoren och binda mig med uppläsandet af alfātihe, som de till min förundran kunde temmeligen felfritt recitera. Men jag kände mina kamrater för väl för att visa mig särdeles brådsam eller angelägen om dem, och lemnade dem med den försäkran att före morgondagen jag ingenting ville afgöra och således ej heller läsa med dem alfātihe. De ville äfven tigga sig till en piaster dricks- och förpenning, men jag var obeveklig. Följande morgon infunno de sig under det Sheikhen och jag intogo vårt morgonthé; sedan vi framsatt för dem en frukost, bestående af bröd och smör och syrupsdopp, och de slukat allt, som framsattes dem, med äkta beduin-glupskhet och oblygsamhet, skredo vi till afgörandet af

vilkoren för resan etc. Alla slika förhandlingar gå här långsamt och med mycket prut och långa ord och tusentals eder vid profeten och hans skägg m.m.d. Jag afprutade en tredjedel af det vanliga priset; och sedan, efter flere timmars prat, båda parterna voro ense och affärden bestämd till den 7 December, uppläste vi alla närvarande alfātihe och jag lät mig förmås, dock ej förr än efter allehanda besvärjningar vid och kyssningar af mitt skägg, att på förhand här utbetala hela kamellegan. Följande morgon infann sig Beduinen, min refik, jemte en annan mig främmande man. De gjorde åter ett mål på bröd och syrup och smör, och härefter lastade vi min tämmeligen lätta packning på den medförda kamelen. Jag kastade på mig min lätta, kära Beduinkostym och så bar det af. För en piaster slapp jag visitationen i tullporten, för hvilken jag litet fruktade i anseende till den stora qvantitet kaffe jag hade med mig. Vi höllo vidare an vid ett Wekale i en af Kairos förstäder, för att taga foder åt kamelen under resan; ty öknen, försäkrade man mig, var nu så torr att ej ens kamelen fann i den sin knappa föda. Här lemnade mig nu min Beduin, som ännu, såsom alltid folket här, i sista stunden hade små bestyr att uträtta i staden, och lemnade kamelens grimskaft i handen på en liten, kanske 10årig, Beduinpojke med uppmaning att föra kamelen och mig till hans sällskap, som lägrat sig ungefär 1 timma utanför staden i öknen. Under vägen lockade mig de nu nyss mognade appelsinerna att stanna och att med 16 stycken af denna härliga frukt, för en piaster, öka min knappa vägkost i öknen. Under denna handel fortsatte beduingossen såsom alltid vanligt sin gång, och då jag upplyfte mina ögon från fruktkorgen voro öket och dess ledare försvunne. De hade afvikit på en sidoväg och jag fortsatte min skyndande gång rätt fram och aflägsnade mig sålunda allt mer från dem. Detta var mig något ledsamt; ty jag behöfde sedan flere timmar förrann jag fann beduinsällskapet på deras lägerplats i öknen. Men jag tröstade mig med den här så vanliga trösten, att då början var förenad med svårigheter, skulle fortsättningen och slutet bli så mycket lyckligare. Sedan jag funnit beduinerne, satte jag mig vid en under första eftermiddagshettan lågande eldbrasa och beredde mitt kaffe. Under preparationen och förtärandet af den läskande drycken grälade jag smått med mina blifvande reskamrater och i synnerhet min ledare, som förorsakat mig detta långa och tröttande språng. Men jag var i öknen och der bär man sitt tålamod med eller emot sin vilja – gräl och käbbel är ej här på sin plats. Vi hade knappt druckit vårt kaffe då vi började

lasta och bege oss å vår väg. Min kamel hade fått en väl tredubblad last af hvete, som min beduin förde hem till hustru och barn, och vidare af dess eget foder för vägen. Vi voro ett sällskap af omkring 15 lastade kameler. Ehuru hela denna väg är fullkomligen säker, går man gerna i större sällskap för att hjelpa hvarandra i nattväkter, ty såsom kring alla städer fruktar man här småtjufvar, som komma under natten och snatta från sin packning. Vägen till Suez är nu en liflig stråtväg, nästan lika lifligt befaren, som en gata i Kairo. Hvar 4de–5te timma går den förbi ett Frankernas värdshus eller stationer för hästombyten och än oftare förbi ett trädtorn i Paschans telegraflinie till Suez. Oupphörligt möter du af och angående karavaner, lastade med de mest olika artiklar, eller fotgångare eller män till häst och på åsnor. Det är just derföre jag föga tycker om denna väg – det är hvarken öken eller odladt land – knappt ser du en af öknens sparsamma örter och knappt finner du bränsle till ditt kaffe. Jag använde denna tid till att öfva mina, under mitt långa dröjsmål i Kairo, förvekligade fötter åter vid öknens stenar och sand. I början orkade jag vandra barfota blott en eller två timmar; men snart hade jag halfsålat mina utnötta fotblad och inom 10 dagar kunde jag åter vandra nästan hela dagen utan skor. För öfrigt har jag föga att säga om färden till Suez; vi gingo långsam marsch, lägrade bittida före solens nedgång och lastade långt efter dess uppgång, kommo några gångor i gräl med fellāher, beduinens naturliga fiender, som nu med sina starkare och bättre födda kameler börja bestrida beduinen förtjensten af forlöner på denna väg. Jag hade alldeles ingen brådska och egentligen intet mål för min resa, utom det att få lefva i den friska öknen och bland dess friska söner, och som jag fann det sällskap godt nog, hvari jag befann mig, hade jag ingen anledning att påskynda vår marsch. [Min reskamrat från] Damjat, som fellāh till kropp och själ (h.e. Spiessbürger eller Philister), fann sig högst besvärad i beduinernes sällskap och nästan gret öfver hvarje munsbit han från sin matsäck stoppade i deras eller egen mun. Det är en evig fiendskap och ett evigt hat emellan beduin och fellāh, ungefär som emellan Bursch och Philister: beduinen är ridderlig, fellāhen borgerlig, den ena som den andra har sina goda och dåliga sidor, dock finner man öfverhufvud större noblesse i den förres än den sednares karakter. Beduinen plundrar dig i sin öken, om han efter sina åsigter har rättighet dertill, och låter dig nästan naken med litet vatten och bröd fortsätta din väg – fellāhen stjäl en femkopek från din börs eller en munsbit från din

matsäck och kallar dig sin herre och är din ödmjukaste tjenare och svär vid Allāh och hans profet att han är en hederlig man. – Först Fredagen den 11 December hunno vi middagstiden fram till Suez. Här försäkrade man mig, hvad åtskilliga beduiner berättat mig, att ingen från Kairo kommande blir insläppt i Sinais kloster med mindre han från föreståndaren för det Grekiska klostret i denna stad medför introduktions-bref. Jag hade satt mig öfver detta bruk vid min afresa från Kairo, ehuru jag väl kände det och blott från vårt Konsuls-Kansli medtagit en liten tedskere, på Arabiska. Jag ville undvika ett möte med de Grekiska munkarne och deras frågor om min religion. Här i Suez rådde man mig dock ta ett bref af klostrets här bosatte korresponderande affärsman för säkerhets skull. Jag uppsökte denna man, en Masetisk [*sic*; avser koptisk] kristen, och utlade för honom min angelägenhet och uppvisade honom mitt qvasipass från vår vice Konsul i Kairo. Då han häraf erfor att jag var Rysk undersåte, började han och 5–6 andra närvarande Kopter fråga mig om Ryssland och dess förhållanden, om der funnos städer så stora och vackra som Kairo och militärer så väl disciplinerade som Paschans. Jag svarade, såsom sanningen är, att så usla och förfallna städer som Kairo finnes ingen i Ryssland, att Kejsarens stall är ståtligare än Paschans palats och hans simplaste soldat bättre än en Egyptisk general. De talade sedan om huru mäktig Rysk protektion är i Orienten och huru Turkarne och deras Sultan frukta för deras mäktiga granne. Härunder hade nu en kopp kaffe och en pipa blifvit mig räckt, och sedan nu mannen dikterat för en bredvid stående skrifvare ett bref för mig till föreståndarne för Sinai kloster, började han med mig prata om allehanda frågor i Islām, hvaraf han trodde mig en bekännare. Han hade troligen ej i mig funnit den tväre, stolte, Turkiska muslimen och tillät sig derföre åtskilliga af de spetsfundiga anmärkningar Kopterne understundom tillåta sig med liberalare bekännare af den dystra och stränga Islam; såsom t.ex. att till en fullkomlig tvagning fordras en helbregda man med alla lemmar – att en man som saknar t.ex. en arm eller ett ben ej kan göra en fullkomlig tvagning och sålunda ingen fullkomlig bön; härvid anförde han åtskilliga verser från Koran till bevis på sina påståenden. Jag kunde föga annat än skratta åt hans spetsfundiga anmärkningar och var glad att höra de andra kringstående Kopterne börja fråga mig de Ryska kommandoorden vid exercisen. Hvad jag häraf viste sade jag dem, det öfriga ersatte jag med första ord af mitt modersmål som föll mig på tungan. Mer än

en half timma hade denna examen räckt, då jag tackade dem och aflägsnade mig under deras önskningar för en lycklig resa. Min beduin hade härunder gjordt åtskilliga små uppköp, och kom nu och skyndade på mig till fortsättande af vår resa. Jag gick med honom öfver den enda torggata, som här finnes, och sedan vi handlat några marker kött till vår qvällsvard och några dito dadlar till snask i öknen, begåfvo vi oss ut till vår packning och våra kamrater, som vi lemnat utanför staden i vård af här lägrade beduiner. Hela det stora sällskap, hvari vi kommit hit och som nu hade lastat af sina stora packsäckar, skulle i morgon återvända till Kairo med kaffelast. Blott en ung beduingosse med två kameler nästan öfverlastade med tunga hvetesäckar skulle följa oss, för att föra sin last hem till sin familj. Min beduin hade äfven två kameler, det stod, hvarpå jag red, och en ung tvåårig kamel, hvarpå vi hade laggt blott föga packning. Våra ök voro sålunda 4, alla lastade nästan öfver deras förmåga och dertill högligen medtagne af hunger, så att nästan ingenting syntes till af deras puckel.

Vi begåfvo oss på väg blott några timmar före solnedgången och hunno knappt omgå den långt uppskjutande Suezviken, då vi i första aftonskumrasket lägrade i en låg ökendal, der vi dock funno rikligt bränsle till vårt kaffe och vårt kött. Kött är i allmänhet här den mest älskade föda, och en helg hvarje gång det bestås, så mycket mera nu för min beduin, som försäkrade att han på två månader, sedan han sist kom från sitt hem i öknen, icke smakat kött, ehuru han passerat slagthögtiden (ʿīd aladhije)[309] uti Kairo. Han var ock outtömlig i sitt lof öfver min frikostighet under det han, sedan det egentliga köttet var slut, satt och gnagade och såg [*sic*] på benen, hvilka han och vår tredje kamrat så noga rensade, att jag tviflar det en hund mera funnit något öfrigt att dervid göra. Med följande dagen, den 12 December, började egentligen för mig resan i öknen. Hittills hade vårt bakade bröd från Kairo räckt, och vägen hade mera liknat en gata än en öken. Hittills hade äfven vi ännu haft af vårt goda Nilvatten; framför oss var Moseskällan med bittert saltigt ökenvatten. Dock denna årstid lider man ej särdeles af törst; och jag påminner mig knappt under hela denna färd öppnat min vattensäck till annat än kokande af maten och kaffet, har och derföre af beduinerne blifvit kallad sabbār, och jemförd med dem. Bittidare än vanligt stego vi upp följande morgon och började att bereda vårt kaffe och vår frukost: Som det äro nära i hela öknen sig öfverallt liknande och med några få variationer evigt åter-

kommande handlingar, vill jag engång för alla bjuda dig på en frukost och en qvällsvard i ett litet beduinsällskap. Men efter det skall gå för sig här, vill jag, såsom i Orienten, börja dagen med solens nedgång, ej med dess uppgång. Tänk dig således hafva vandrat hela dagen i en öken, dels irrande på en gumpande kamel, dels spatserande på dina fötter i en sol, ungefär sådan som hos oss den hetaste rötmånadssol, utan andra rafraichissemens, än då och då en pris snus och temligen lifligt glam med ditt beduinsällskap, för dina ögon ett förtorkadt landskap med vissnade örter och kala nakna berg, eller specielt nu Röda hafvets blåa yta; och så lindrig ock din möda och trötthet månde vara, så försäkrar jag, att du med otålighet väntar solens nedgång, och ju lägre den sjunker, desto oftare upprepar du din fråga till ditt sällskap, om vi ej snart skola stadna till nattläger. Beduinen som sällan har brådtom, blott hans kamel ej lider af hunger och törst, nekar sällan att göra dig till viljes häri, och han stadnar, så snart du vill, i någon dal, der han finner, om ock aldrig så sparsamt, foder för sitt älskade djur och bränsle för sig och sin qvällsvard. Platsen är nu vald, och beduinen tager i grimskaftet och leder sitt ök, som under hela dagen fått gå fritt och oledt, blott då och då med käppen påmindt att skynda sin långsamma gång, till den plats som han finner god, vanligen i skyggd af någon öknebuske. Han hojtar nu åt kamelen *ikh*, *ikh*, och om den är motsträfvig bultar han den på nacken med sin hand eller käpp, för att få den att falla på knäna. Det försigtiga djuret står ofta länge och trampar och skrapar för att jemka platsen, och för att ej stöta sig, då det faller ned med sin tunga börda. Härunder upprepar det tysta suckar och vrål. Är det ostyrig och ej vill sänka sig på den plats dess herre vill, tager han det i svansen och styr med den sitt ök efter sitt behag. Det faller slutligen varsamt på framknäna, och sänker sig sedan lika varsamt på bakknäna, hvilande sitt stora skrof på dem och på en stor tjock broskknöl under buken mellan framföttren. Flinkt afkastas dess packning och djuret tillåtes stiga upp. Det ruskar litet på sig och ställer sig vanligen med utbredda bakben till förrättande af sitt naturliga tarf; sedan får det gå och söka sig foder af öknens örter och buskar. Beduinen har knappt lössläppt sitt ök och lemnat det åt sig sjelf, så beger han sig till närmaste buskar för att hemta bränsle. Snart har han hemtat en stark börda af allehanda torra rötter och stammar eller en famn full af kamelspillning hvaraf nästan öfverallt i öknen finnes i rikligt mått. Han slår eld med sitt stål och blåser från sitt fnöske, prepareradt vanligen af ökne-

örter, helst senapshufvuden eller methnan, eld uti söndergnuggad kamel-, får- eller ghazeldynga och uppfångar den sedan i torra stjelkar. Allt detta går ganska fort, och inom en minut har du framför dig en lågande brasa. Om aftonen vore kall eller het, så värmer sig alltid beduinen vid brasan, först sina händer och sedan sina fötter, som han stoppar midt i flamman och tillfälligtvis äfven nyttjar som eldgaffel, för att jemka om bränderna. Sedan lyftar han upp sin långskjorta och stiger öfver brasan, låtande lågan slå upp för mage och rygg.[310] Han känner sig häraf lifvad och uppfriskad från sin trötthet och beger sig åter ut för att hemta mera bränsle, tillräckligt för aftonen och följande morgonen. Härunder har jag emellertid satt mig att bränna vårt kaffe och mala eller rättare gnugga det med en tjock stör uti en krukmakareburk; i dessa trakter den vanligaste preparation af den kosteliga Mokhabönan. Och vanligen har jag kaffet färdigt då mitt följe hemtar sista bördan ved. En god kopp kaffe är den kostligaste dryck i öknen, svart och utan socker, som det vanligen här intages. Jag har sällan smakt på thé, ehuru jag alltid på mina resor har med mig deraf. Också duger sällan det vatten man här har till den sednare, men är oftast ypperligt till den förra drycken. Sedan kaffet är förtärdt börjar man tänka på qvällsvarden. Förut på mina resor har jag aldrig sysselsatt mig med någon sorts kokning, alltid lemnat det bestyret åt mitt följe, men under denna färd har jag kokat hvarje afton vår rispanna med peppar och lök och afredt med litet mjöl. Denna anrättning, midt emellan gröt och välling, öfvergjuten med smör, har under min hela resa utgjordt min oföränderliga qvällsvard. Jag intager alltid mina mål i sällskap med min följeslagare, aldrig ensam, och glömmer ej att ropa åt alla närvarande *bismillah*. Det är beduinens sätt – och detta mitt uppförande skaffade mig stort beröm hos dem – de kallade mig arab och beduin och skiljde mig strängt från den af dem så hatade stadsbon. Vi ha emellertid med våra näfvor (ej fingrar) gröpat slut vår risgröt, och medan jag med *Alhamdo lillah*, håller på att gnugga mina händer torra, fattar beduinen vår lilla kastrull och i ordets egentliga bemärkelse slickar den ren. Under allt detta har beduinen varit nödgad hålla sina ögon på sitt ök, der det spatserar emellan buskarne. Det händer ofta att en kamel stryker bort och flyr från sin herre. Det hände en af vårt följe på Suezvägen, som hade lössläppt sin kamel under det han samlade ved. Mannen råkade vara nattblind (hvilket här mycket träffas) och då solen gått ned försvann kamelen ur hans åsyn och flydde. Är betet rikligt plägar

man binda kamelens framfötter ihop med ett rep (tekjid) och så låta den gå sina korta steg utan fruktan. Som här öfverhufvud platt intet bete fanns i öknen och kamelen måste födas med bönor, infann den sig sjelfmant och opåkallad till sin fodersäck. Sedan djuret gjort sitt sparsamma aftonmål knäfälles det på den plats dess herre utsett, nära invid hans sida, och dess smalben bindes hop med dess lårben med ett rep (ʿakkāl) för att sålunda om natten hindras stiga upp och spatsera bort. Alla vigtiga göromål äro nu slut och sällskapet sätter sig till kaffet, för att under glam fördrifva aftonen. Beduinen och Orientalen sofver i allmänhet mindre än vi, och hvarken i öknen eller i städerne ger man sig vanligen till sängs före midnatten. Samtalet rör sig här mest om äfventyr på resor och ghazutåg och om frikostiga män och de många får eller getter de slagtat för ankomne gäster, och de fat ris- eller hvetegrynsgröt de satt fram för dem. Beduinens sinne leker oupphörligen på mat och föda, isynnerhet kött och smör, af hvilken sednare vara, skirad, han är i stånd att dricka en half till en hel mark. Han talar vidare om sin stams förhållande sinsemellan och till andra stammar. Dock vanligen härom blott med beduiner; ty utom dem äro få, som känna dessa förhållanden. Han är i allmänhet något pratsam och vare sig under hvila eller färd är han nästan aldrig tyst, om han blott har någon att prata med, som förstår honom. Äro två beduiner tillsammans, prata de oupphörligen; men med en stadsbo, som ej förstår rätt hans språk och hans ökens förhållanden, går han ofta tyst hela dagen, besvarar honom dock alltid om han öppnar samtalet. – Jag har aldrig funnit Burkhardts ord besannade, att beduinen under en het dag håller sig tyst, för att ej torka sin strupe och sålunda förorsaka törst. Tvärtom äro deras munnar oupphörligen i rörelse och då samtalet stadnar, börja de recitera verser eller sjunga. Häraf äger hvar och en ett stort förråd. Deras recitation är högst enkel och ren, och i mina öron vida skönare än den deklamation som hos oss instuderas till konst. Åhörarne upprepa vanligen sista ordet af versen, troligen för att desto bättre göra rimmet senteradt. Deras sånger röra sig vanligen om samma ämnen som deras samtal, de ofvanföre nämnda om plundringståg mot fiendtliga stammar, frikostiga män etc. Under glam och sång ha nu ungefär 3 timmar af natten förgått, då man småningom börjar laga till sin bädd. Allt bagage jemkas åt den sida, derifrån vinden väntas om natten, nemligen från någon nordlig sida, för att således skydda mot kölden. Jag disputerade hvarje afton med min Towarabeduin om detta

väderstrek – vi hade alltid olika åsigter i väderspådomskonsten, och då det oftast inträffade att han spådde orätt, och jag sedan om morgonen förebrådde honom att han ej följt mitt råd vid uppstaplandet af vår skyl, undskyllde han sig alltid dermed, att om vi byggt det så, skulle vädret kommit från annat håll. Jag hade emellertid väl försedt mig med kläder, i synnerhet en så kallad Grekisk kapott eller kapprock, af en sorts fast filt och insidan liksom en rya, hvarigenom hvarken köld, regn eller blåst tränger, så att jag ej fruktade för vädret, så kallt det ock oftast varit under hela denna färd. Beduinen, förrän han lägger sig till sömns, afkläder sin skjorta och vänder ryggen blottad ända till midjan mot den allt ännu lågande brasan och låter flamman badda den och sin öfriga kropp på alla sidor. Härvid är hans öfra del af ryggen och bröstet vi vocis midt i lågan och han skrapar och klår härunder sin lekamen, pustande och stånkande af vällust och njutning. Utan denna manöver säger han sig ej kunnu sofva. Jag har under hela denna färd förundrat mig öfver beduinens härdnad emot köld. Redan vid vår afresa från Kairo hade vi om nätterna 2 centigrader och dertill stark dagg. Längre fram vid Nakhil och högre upp mot Syrien tror jag vi ofta hade zero. Jag hade tagit med mig en thermometer från Kairo; men hade olyckan efter 10 dagar slå den sönder. Detta grämer mig så mycket mer, som jag tror att dylika observationer under denna färd skulle ha blifvit något intressanta. Under denna här jemförelsevis starka köld har beduinen intet annat att täcka sig med än en tunn, vanligen utsliten, kapprock, och till bädd intet annat än sin skjorta eller möjligen någon säck, utbredd på sanden. Han fryser ofta duktigt, och understundom stiger han under natten upp och blåser upp elden för att värma sina stelnade lemmar, och sällan finner man en fallvuxen [*sic*] beduin, som ej lider af rheumatiska krämpor och gammal hosta. Jag, ehuru född och fostrad i vår kalla Nord, behöfde alla kläder jag hade, och ehuru de voro varma och talrika, hade jag nästan aldrig rätt varmt: dock har jag undgått all sorts krämpor. För öfrigt vet jag mig aldrig njutit en så lugn och vederqvickande sömn, som i öknen, och jag tror det är den, jag hufvudsakligen har att tacka för det jag utan olägenhet fördragit ofta besvärliga och mödosamma färder. Det händer mig ofta, då jag ligger för ankar i byar och städer, under mina färder, att jag har drömmar om röfverier och fejder på den förestående vägen; men i öknen komma drömmarne alltid ifrån eder och mitt hem med de gladaste minnen från mina barndoms- och ynglinga-år, och så trött jag ock månde laggt mig till hvila om aftonen, känner

jag mig alltid följande morgon styrkt och lifvad till den uppgående dagens vandring.

Dock är det egentligen under sommaren, efter en brännhet dag, som man känner rätt nattens saliga lugn och svalka här. Kort före solens uppgång vid den första morgonrodnaden stiger man vanligtvis upp med orden *ashado ann la ilaha illallāh wa ashado anna muhāmmadan resulollah*.[311] Detta är ett ord allt i allom, dock mindre hos öken- än hos stadsbon, hvilken sednare ofta i drömmen och hvarje gång han vaknar upprepar det. – Man blåser upp elden, som man om aftonen begrafvit i askan, och börjar laga kaffet och frukosten, hvilken under denna färd varit följande: Ur min stora mjölpåse, uppgröpas 7 till 8 näfvar mjöl i kastrullen; härunder har beduinen gjutit vatten från vår stora säck i en liten thépanna och tvättar sina händer och sin mun och sitt ansigte under upprepande af *a'udso billāhi min asshajtān a'udso billāhi min aulādelharām*,[312] med åtskilliga andra *a'ūdso billah*[313] och börjar nu knåda mjölet med vatten och salt och litet smör. Elden makas åt sidan och den knådade kakan (kallad *ka'k* eller *bēita* eller *ghors*) lägges i askan och ofvan på den makas halflågande kol. Kakan vändes i elden och inom en qvart timma, ungefär, är den färdig gräddad, upptages och bultas ren från vidlådande aska med en käpp eller qvist. Det är ett ypperligt ehuru något hårdsmält bröd och med dadlar eller ost eller smör, som jag tillfälligtvis då och då hade med mig, kan man vid en kopp kaffe göra sig en god frukost deraf. Under det vi göra vårt mål, lössläppas äfven kamelerna för att söka sig en liten frukost i öknen; ifrån fodersäcken bestås blott qvällsvarden. Med rätta prisas detta djur för sin måttlighet. Dess aftonportion af bönor var ej mycket större än hvad en ordentlig karl kan orka med, och det bete, det nu fann i öknen, var nästan ej alls att räknas, ty alla plantor stodo torra och förvissnade. Och detta oaktadt gjorde den tålsam sin långa dagsmarsch af 8 till 10 timmar med en dryg och tung last. Det är det måttligaste och kanske derjemte det omåttligaste djur och liknar häri, som i så många andra hänseenden, sin herre, beduinen. Under vårbetet, då dess herre ligger orörlig i sitt tält och dagen igenom dricker mjölk och smör och slagtar får åt sina gäster, går hans kamel ensam och ofta utan herde i öknen och blott äter och betar både dag och natt. Under sommaren och första vintern, då öknen vissnar ut, beger sig beduinen till städerna för att söka frakter, och han får der ofta nöja sig med blott en kaka bröd för dagen, med litet dadel, och hans kamel får äta på sin puckel. En beduin, om än aldrig

så mätt, vägrar aldrig att äta hvad du sätter för honom, och har han ingenting, kan han ofta lefva två dagar och mer utan all föda. Ger du honom mycket, stryker allt med, ger du honom litet, är han lika nöjd. Har han vatten i sin säck, dricker han gerna och ofta under vägens hetta och möda, har han åter intet, lider han törst utan att knota. Alltid är han glad och pratsam och outtröttlig i strapatser. Så äfven kamelen, hvilken, såsom dess herre alltid säger, Herren gifvit tålamod mer än något annat djur. Sedan nu vår frukost är förtärd, ordnas hvarje öks packning och uppstaplas jemnt i tu delar med ett litet mellanrum. Kamelerna hemtas från betet ej utan knot; ty de veta väl hvad det gäller. Det första djuret ledes med grimskaftet till dess tudelade börda, och bjudes med ropet *ikh! ikh!* att knäfalla på mellanrummet. Härvid händer ofta, att den med en knyck gör sig fri från sin herre och springer undan. Den hinner dock ej långt förrän den åter är fasttagen och tilltalas af beduinen, ungefär sålunda: ”åhå din fjolla, tycker du, du är klokare än jag; hvart vill du ta vägen, der jag ej kan få fatt på dig?” Vid detta vänliga tilltal, åtföljdt af några ovänligare knyckningar på grimskaftet, finner det beskedliga djuret för godt att lyda och följa sin herre och fälla sitt väldiga skrof mellan den uppstaplade bördan. Till uppackningen, om säckarne äro tunga som nu, behöfves vanligen tre personer, tvenne lyfta upp den ena säcken och den tredje understyltar den med sitt knä medan de tvänne upplyfta den andra säcken på andra sidan. De hopfästas sedan öfver kamelsadeln med repöglor, hvari små pinnar instickas. Under pålastningen vrålar kamelen förfärligt och slänger sin långa hals med vidöppnadt gap åt alla håll och hotar att bita, fattar ditt knä eller arm mellan sina stora tänder, men biter i sjelfva verket sällan, nästan aldrig, om du ej är rädd. Man bryr sig ock ej alls om dess hot, högst om den blir för närgången, smäller den på truten och uttalar en kötted såsom: ”Gud fördöme ditt gap[”], eller något dylikt af de många talesätt, hvarpå beduinens fantasie är så rik. Svansen är härunder oupphörligen i uppåtböjd bågform, alltid ett tecken till djurets ovilja. Tycker det du lastar för mycket på det, händer ofta att det springer upp under lastningen och då blir det tillbakafördt och tvunget till förstånd (ʿokal) med *ʿakkalen* som ofta snos ganska obarmhertigt om hals och knä. Sedan hela lastningen är påpackad, tillåtes djuret att stå upp. Härvid höjer det allt sitt ovilliga vrål och bågar sin svans, samt visar andra tecken till sin vånda. När det väl hunnit på benen, är det åter nöjdt och gör sin dagsmarsch utan det minsta knot, om det

blott ostörd får gå sin gång. De öfriga öken påpackas nu hvart och ett i sin ordning och med samma manöver och under samma yttringar af ovilja. När allt slutligen är färdigt till afmarsch, värmer beduinen ännu sina händer på brasan, hvarpå han lagt det sista bränslet och som han har så svårt att skilja sig ifrån. Allt är dock slutligen på benen och man börjar dagens marsch. I morgonkylan går hvar och en för sig sjelf insvept i sin kapprock och förrän solen hunnit ett stycke upp på fästet, öppnas sällan en mun. Men med dess första strålar vaknar fågeln till sång och beduinen till prat. Det första hvarmed hans tankar sysselsätta sig är hans ök och dess last om den är jemn på båda sidor. Han tittar på den ena packan och på den andra, ser på djurets gång om den vacklar åt någondera sidan och jemnkar på allt möjligt sätt lasten för att göra den lätt för sin älskade kamel. Ofta får djuret lof att ännu knäfalla och omlastas. Några äro häri särdeles kinkiga och det är hos dem en svag sida, att aldrig få lasten i lag på sitt djur. Beduinen säger: ”kamelen är ett stycke af mannens hjerta” *qit'a min al qalb*[314] och mannen är ej tillfreds förrän han ser sitt ök tillfreds med jemt lastad börda. Sedan talar han med sin beduin-kamrat om det kamelsto, som är honom kärast, eller om det som är honom närmast der han går, dess fel och dess förtjenster; vanligen slutar han med orden: (*wallah ja bni akhi hia hörra*),[315] hon har blott det eller det felet t.ex. är skygg eller stapplar då och då i en sten eller något annat dylikt: härvid går han invid hennes svans och skrapar på den och plockar till äfventyrs bort en och annan *da'lam*, en sorts stora otäcka insekter. Detta är nästan det enda sätt, hvarpå han visar sin ömhet för sitt älskade djur; smekningar, slätningar, klappningar och kyssar, som man ofta hos oss ser slösade på hundar och kattor och hästar och andra djur, senteras och brukas aldrig här. I början då jag af verkligt tycke för den trefliga kamelen, någon gång efter vårt sätt, klappade den på halsen, höjde den vrål och ovilja och hotade med öppet gap. Jag har aldrig sett en beduin klappa hvarken sin kamel eller sitt häststo, kärare än hvilket sednare ingen egendom i verlden honom är. Det är karakteristiskt här: ty österns qvinna senterar äfvenledes ej dylika ömhetsyttringar af kyssar och klappningar m.m. af det sentimentala slisk och slask man till styggelse ser hos oss ofta publikt mellan äkta makar och förälskade narrar. – Sedan går samtalet åt alla möjliga håll. Beduinens tankar springa lätt som himlens vindar. De oföränderligen första frågor hvarje beduin gjordt mig äro följande: *ja Wali* eller *'abdol Wali*, såsom beduinen vanligen kallar mig.

Härpå svaras: *khejr* eller *na'm* eller ännu vanligare emellan beduiner *'aunek*.[316] Detta är ingångsspråket, hvarpå följande frågor: har du barn? är du gift? lefva dina föräldrar? hvad har fört dig ut på resor från ditt hem och från ditt land? Jag besvarar dessa frågor allt efter mitt tillfälliga humör, allt efter min lust att afbryta eller fortsätta samtalet. Än har Herren välsignat mig med dussintals barn, än med inga, än har Han tagit dem alla tillbaka: än har jag 4 hustrur och tjogtals slafvinnor, än har jag äktat och åter skiljt dem, då jag aldrig funnit någon som passat mig, än har jag aldrig gift mig: ty *annisuan ma fihin kheir*.[317] Hvad frågan om mina föräldrar och öfriga slägtingar beträffar, har jag oftast besvarat den enligt sanna förhållandet, blott med förändrande af deras namn och boningsplats. Den sista, kinkigaste frågan har jag omgått med svaret: du stiger ej ett steg, som ej är skrifvet på din panna. – Stannar samtalet af, börjar beduinen sjunga och gnola. Denna sång består vanligen blott af något ord eller någon mening, ofta improviserad för tillfället och framgnolad först i en baston, och sedan upprepad i oktaven eller två oktaver högre i den finaste, pipigaste falcett. Härunder går han allt bakom sitt ök och drifver det med en liten käpp eller oftast blott med ord. Beduinen låter altid sin kamel gå obunden och fri, och rider han den, låter han vanligen grimman hänga på dess nacke och styr den blott med en käpp, hvarmed han pekar åt djuret. Icke så fellāhen: han binder den ena efter den andra och leder den första kamelen vid grimskaftet. De vanligaste ord, hvarmed beduinen uppmanar sitt djur till gång äro: Allāh isallimik Allāh ihawwin ʿaleika; eller interjektioner såsom: hitch, heij, andra ord äro för särskildta tillfällen såsom: *irr ta'ā* (*irg'a ta'āla*)[318] för att kalla den tillbaka till vägen, som djuret äfventyrs lemnat. För öfrigt har beduinen ett alldeles eget språk med sitt djur, som det fullkomligen förstår och lyder, så att ett treårigt beduinbarn, som rätt kan tala detta språk, får det stora djuret att gå efter sin vilja bättre än en främmande med grimma och käpp. Dock kan äfven beduinen vara barsk i sina ord med sitt ök, om det förargar honom. Viker det för ofta från vägen för att sluka en planta, hojtar han: Gud fördömme den truten; måtte Herren låta dig icke smälta den biten, m.m.d. Det är oändligen trefligt at [*sic*] höra beduinen prata så med sitt djur. Jag har ofta måst bryta ut i gapskratt öfver hans naiva uttryck, och ofta tyckt mig höra den första ursprungligaste stammen till ord, som sedan öfvergått i språket i de rikaste betydelser. Då han börjar sjunga, spetsar kamelen lifligt sina små öron och skyndar sin gång efter sångens takt.

Öfverhufvud är han mycket mild i behandlingen af sin kamel. Han näms sällan och ogerna slå den och då den ofta under marschen stannar för att beta, ställer han sig bredvid och hojtar länge och väl förrän han slår. Kamelen känner ock sin herre ut och in, och bryr sig lika litet om hans ord, som han om dess hotelser vid påpackningen. De äro outsägliga vänner och om detta djur ej funnes, stode Arabiens öknar toma och obebodda. Utan åtminstone en kamel kan ingen Arabisk familj egentligen lefva. Ej under derföre, om det blifvit en regel i den gamla äkta Arabiska poesien, att börja hvarje skaldestycke med några lofvers öfver detta djur, och att denna regel ännu fortlefver och iakttages af nutidens Arabiska skalder.[319] Jag vet att Europeiska resande vanligen ej tycka om detta djur, anse det feghjertadt och vanskapligt och hopa på det allehanda dåliga egenskaper och epithet. Hvad mig beträffar har jag vunnit ett stort tycke för det, icke allenast för dess oändliga nytta, utan äfven för dess egna trefliga gestalt och lugna, jemna, oförargliga lynne.

Det är sannt, man måste se Negds gracila kameler, för för [*sic*] att kunna finna behag för dess gestalt, icke de Egyptiska fellāhernas tjockbenade, klumpiga djur, och man måste se huru det gör sina fyra dagar utan mat och utan vatten, med tunga bördor och utan att knota till dess det nästan dignar till döds af trötthet, för att kunna rätt värdera och älska det. Då glömmer man det omak dess skumpande, tröttande gång förorsakar ryttaren, och man instämmer gerna i beduinens ord *a'liblo mulūk*.[320] Eget är dessa djurs förhållande till hvarandra: de söka hvarandras sällskap, och om de tillsammans gjort en färd af några dagar, är det ej utan den största svårighet man kan skilja dem åt. Kamelstodet lefver förtroligt under vårbetet med den kamel, som gjort henne hafvande, men tål den ej i motsatt fall. Detta är äfven fallet med beduinqvinnan: hon vägrar att äkta en man, som förut gift, inga arfvingar erhållit: och har hon gift sig med en och lefvat med honom hela året om utan att komma i välsignadt tillstånd, flyr hon vanligen från hans tält. Men jag kunde anföra många jemnförelsedrag emellan beduinen och hans djur, för hvilket han i sjelfva verket ej behöfver skämmas, om jag ej fruktade att trötta dig med dylikt prat; man måste i allmänhet se menniskan, såväl som djuret, i deras eget land och deras egen krets, för att kunna älska dem; men är något djur intressant, och förtjenar något djur en biografi, så är det i sanning öknens kamel. – Morgonstunden går vanligen lätt och hastigt förbi i öknen, vädret och temperaturen äro så oändeligen friska och öknen doftar så herrligt

ur sina balsamiska örter; tallösa ödlor löpa i fyrsprång i sina mångspräckliga gestalter från buske till buske, och understundom höres ett entonigt qvitter af någon fågel, som glad att se i öknen lefvande varelser utom sig, hoppar mellan kamelens fötter och ofta sätter sig på dess rygg och hufvud, samt understundom liksom sjelfmant låter fånga sig af folket. Under resor här plägar jag vanligen gå till fots hela morgonen och först vid middagstiden klifva upp på kamelen. En oerfaren kamelryttare måste knäfälla djuret för att slippa upp, men jag har genast från början lärt mig klänga upp för dess långa hals, såsom beduinbarnen, eller att med ett hopp svänga mig upp i sadeln. Detta har alltid förtjent mig namnet bedawi. De första timmarne efter middagen, äro de svåraste och tyngste: äfven under denna årstid var hettan här i skuggan 28 till 30 centigrader. Men lyckligtvis är man fullkomligen ogenerad i öknen: jag fällde ned min långskjorta till medjan och blottade mina ben öfver halfva lårbenet, och lät sålunda den svala vinden fläkta fritt på min kropp. Härmed vann jag ock en annan afsigt, nemligen att bryna min under den 8 månaders långa vistelsen i Egypten åter hvitblefna hud; ty en hvit hud är ej omtyckt hos beduinerne och alltid misstänkt. Under dessa timmar sitter man blott och längtar efter solens nedgång och hvilan till natten, och på förhand njuter du i den heta eftermiddagssolen af att tänka på nattens ljufva svalka. Och då du sedan under den kalla natten får ditt lystmöte af köld, tänker du på dagens varma sol och längtar efter den. Som du i Norden längtar från sommar till vinter och från vinter till sommar, så längtar du här från dagen till natt och från natten till dag. Så är ock beduinens hopp och plan blott från i dag till i morgon. Då vi bygga våra luftslott och kasta ut våra planer från år till år, ja från decennier till decennier, bygger beduinen blott från solens uppgång till dess nedgång. Han lägger sig till hvila om aftonen som rik man med hundradetals kameler och annan boskap och en skara af barn, hans största skatt, och om natten kommer bergsfloden, han vet ej hvarifrån, och sopar bort hans tält och dränker hans barn och hans boskap, och om morgonen vaknar han upp naken och tomhändt, som han kommit till verlden, kysser siu [*sic*] hand och för den till pannan och ropar: prisad vare Herren. – Eller en fiende, som han ej känner och som blott derföre är hans fiende, att han råkar höra till den stam, hvaraf kanske för århundraden en medlem råkat slå eller döda en medlem af den förra stammen i någon enskild träta, eller för någon annan ännu likgiltigare orsak, kommer och för

bort hans boskap, der den betar. Det är sannt, han kan sedan genom ett lika kap bli rikare än förr; men det är i allmänhet ingen säkerhet, och der ingen säkerhet är, der söker man blott ögonblickets fröjd; tar kopeken i dag och förlorar silfverrubeln i morgon. Och i städerna är det än värre: har du mer än hvarmed du högst nödtorftigt kan släcka din hunger och törst, eller hölja din nakenhet, befriar dig den af Herran öfver all verldens folk tillsatta Sultan i Constantinopel från ditt öfverflöd. Men hans välde är från Herren, och folket ber: *Allāh jansor assultān*.[321] Dock alla reflexioner à part; vi ha slutat första dygnet af vår ökenresa. Om morgonen passerade vi Moses källor och fyllde ur dem vår torra vattensäck. Här säger man vanligast, att Moses stigit upp på Arabiens kust, sedan han med sitt folk tågat genom hafvet. Också öppna sig till en liten del här gent emot på den Afrikanska sidan, bergen, som föröfrigt löpa längs kusten i en oafbruten hög kedja och det ser ganska sannolikt ut att Moses under sin flykt för Pharao här kommit ut till hafvet; men det är här djupt och utan alla sorts bankar och klippor, och nu åtminstone i våra dagar, kan jag för min del ej se, huru hafvet här kunde öfvervadas. Men i gubben Moses tid var naturen ung och pojkaktig och tillät sig allehanda språng och pas i sin dans, som ej passar dess man- eller gubbålder mer. Högre upp mot Suez påminner jag mig hafva sett, under färden på en julle från det fartyg, som förde mig från Gidda till Suez, hafvet fullt af sandref och kanske ännu i våra dagar möjligt att öfvervadas. Dock mer än dessa gamla tankar sysselsatte mig vid Moses källor samt 5 stycken nyss anlagda trädgårdar, som med en ganska liflig grönska starkt stucko af emot den annars här så tröstlösa öknen. De äro för ungefär 5 år sedan anlagda af några kristne inbyggare i Suez. Musulmännen anlägga inga trädgårdar; de lefva i hoppet på Paradisets trädgårdar i efterverlden. Hela trakten här låg fullströdd af snäckor och andra underliga hafsbildningar, och kattsilfver, som beduinen kallar *shakal*, spegel. Vägen går nära Röda hafvets strand i en sanddal mellan det och höga bergssträckningar i öster. Till natten lägrade vi oss i dalen Sadr, der enligt sägen hos Tejāhabeduinerna, tre män och tre qvinnor med en åsna, villat sig under sökandet efter vatten, då de med Beni Hilāl tågade från sitt hemland Negd till dessa trakter. Alla beduiner förklara sig för afkomlingar af Beni Hilāl och de, som ej kunna bevisa sin härkomst från dem, såsom fallet är t.ex. med Hoeitāt, föraktas såsom ursprungligen fellāher. Ju längre vi gingo i söder, desto mer aflägsnade sig vägen från kusten, och redan tredje dagen

från Suez kommo vi in i berg, som skymde ifrån oss hafvet. Den 14 började vägen dra sig vid dalen Shebeika något åt öster och vi voro nu inne i djupa, väldiga bergsdalar af granit.

[Följande stycke ur *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 368:]

Här och der i bergen syntes underliga, gamla inscriptioner, med bokstäfver sådana jag aldrig förut sett; men emedan jag visste att de voro tusen gånger kopierade af män, som före mig vandrat denna väg, slog jag utan sorg alla antiqvariska funderingar ur min håg. I stället hörde jag på min Beduins underbara berättelser huru Frangerna, som färdas här fram, förstå att läsa denna skrift, afteckna den, samt när de kommit hem till sitt land uppkalla skriftens och bergets genius, befallande honom hemta fram de skatter som ligga förborgade och förseglade under berget.

– – Den 14 om aftonen kommo vi till min beduins hem. Här sprungo oss, hans trenne små gossar, till mötes och hängde sig om sin faders hals. Den ena som knappt kunde gå, lyftades upp på kamelen och fi[c]k rida, ej litet stolt häröfver, fram till tälten, hvilka till ett antal af omkring 15 voro uppslagna i ferik d.ä. utan ordning spridda här och der. Det är en underlig glans, som lyser i de små svarta beduinbarnens ögon, hvars like jag aldrig vet mig hafva sett annorstädes. De äro svarta kol, i hvilkas midt eld lågar. Likaså vet jag mig annorstädes än i öknen ej hafva sett den ömhet och kärlek, hvarmed de emottaga sin hemkommande far och han dem. De kasta sig om hans hals, leka med hans skägg; kyssar och leende blickar växlas och man är så glad på ömse sidor, att man blott skrattar och leker. Jag blef förd i det första tältet i feriken, tillhörande min beduins bror, som blifvit efter oss i Kairo. Här samlade sig nu den ena efter den andra af de få ferikens män, som voro hemma, omkring till mig och helsade mig välkommen. Jag känner nu fullkomligen väl deras seder och deras komplimenter vid hälsningen och betedde mig med en beduins hela artighet och belefvenhet d.ä., steg upp för hvarje ny ankommande helsare, kysste tre korskyssar med duktiga smällar på hans axlar och upprepade oupphörligen *salamāt* och *'ala wāfijeh*. Jag fick ock derföre i halfhöga hviskningar höra mig berömmas; man sade till hvarandra: han är en karl, han är bedavi, han älskar Arabien. Men berömmet hann sin höjd, då jag tog fram min kaffepung och lade en stor gröpnäfva i brännaren, ej tillåtande min värd uppfylla denna första pligt af en främmandes emottagande i öknen. Skulle jag härtill haft tobak att fylla alla närvarande rökares

snuggor, skulle jag varit den yppersta man i öknen, men för att med ens afskära deras förhoppningar på tobak, förklarade jag mig ingen rökare vara. Under kaffepreparationen var samtalet, som alltid, särdeles lifligt och rörde sig om de vanliga ämnena. Jag var oändligen lycklig att åter befinna mig i ett beduintält, hvari jag på så lång tid ej hade inträdt, och i sällskap af de trefliga ökenboarne. Härunder slagtade min värd ett kid, mig till ära och välkomst. Han var af de fattigare beduinerna och hans fårahjord bestod af blott högst få, 5 till 6 stycken kreatur; men han visste att jag hade färdats i Negd och väl kände beduinernas seder, så att han utan stor skam ej kunde undgå att slagta för mig. Emellertid gjorde han en stor uppoffring. Han infann sig snart med några stycken af det ypperliga, unga köttet och framsatte det för mig i en trädskål. Jag inbjöd väl alla närvarande att dela min knappa qvällsvard, men artigheten förbjöd dem att antaga min bjudning. De suto deremot, till ett antal af omkring 12 personer, män och barn, och följde med begärliga ögon hvarje bit jag förde till munnen. Detta generade mig så, att jag knappt åt fjerdedelen af den framsatta portionen, ehuru den hel och hållen knappt varit tillräcklig att tillfredsställa min appetit. Hvad jag nu lemnat, oaktadt folkets välvilliga uppmaningar att äta, gaf jag tillbaka till min värd, som utdelade det åt de kringsittande. Desse gjorde så väl slut på allt kött och ben och senor, att platt intet återstod att kastas åt de kringsnokande hundarne. Härefter började åter kaffepreparationen, hvartill jag gaf bönor, och midnatten kom öfver oss förrän vi slutat sista pannan. En främmande behöfver i öknen vara frikostig blott på tvenne artiklar, kaffe och tobak, och så länge han är på väg äfven på sin matsäck för att förtjena namnet *karīm*, det högsta loford en man kan få i öknen. Den bedrager sig högeligen, som slösar pengar på beduinen. Penningen har här i allmänhet föga värde; ty guldet mättar ej den hungrige der inga torg och inga bodar finnas. En ringare summa af några kopek eller några rubel gagnar här platt intet! du blir ej mätt derför såsom i en stad. Beduinen tar väl ditt guld med ett särdeles begär, om det isynnerhet är en större summa; men han skrattar åt dig på ryggen och längtar blott efter mera: slösar aldrig på dig ett loford derför. Men för du ej en munsbit från din matsäck i egen mund, utan att dela den med din vägkamrat, öser du mokhabönor i brännaren dagen igenom, och ligger din tobakspung öppen för hvarje rökare; förstår du härtill ta med dig kläder och lärft till bestridande af kamellegan från ort till ort, då färdas du i öknen säker och älskad och ärad af alla dess folk.

Natten tillbragte jag ensam i tältet – dock nej! getter och får och kid hoppade omkring mig och lägrade sig slutligen till hvila halft på min bädd på alla sidor omkring mig, gifvande mig sålunda en ganska behaglig värma under den kalla natten. Följande dagen tillbragte jag hos desse beduiner, kallade *Aulād Sa'id*. Man var nu här sysselsatt med att skära till och sy det grofva bomullslärft, som min beduin hemtat hem till skjortor åt sina barn. Detta går högst enkelt till. Det tillräckligt breda lärftet vikes dubbelt efter barnets längd; på begge sidor göres tvenne inskärningar med knif (sax finnes ej) till armar och ofvantills skäres en rund öppning för hufvudet; sedan hoptråcklas sidorna med grof stoppnål och segelgarn och skjortan påklädes med önskningar af alla närvarande. Barnet skifvar och vänder sig åt alla håll, ej litet stolt och glad öfver sitt nya plagg, och dagen igenom gratuleras och ofta äfven beskämtas han af allt folk. Jag har för öfrigt sällan sett fattigare folk än desse beduiner, åtminstone för närvarande voro. De sade sig under 7 hela år intet lif (*haij* d.ä. regn) fått, och hvad de sjelfva och deras familjer och kameler åto, måste de köpa från Kairo. De flesta af männerna, undantagandes barn och kraftlösa gubbar, lefva större delen af året i Kairo eller rättare sagt på vägen mellan Kairo och Suez, forslande varor mellan desse städer. För forslegan köpa de bönor åt sina kameler och mais åt sina i öknen lefvande familjer, åt hvilka de hvarann eller hvar tredje månad föra deras proviant. Här dröja de vanligen en eller två dagar, för att bränna af kamelspillning kol, som de i Kairo sälja för ungefär 40 till 50 piaster. De ägde för närvarande platt intet annat än bröd och litet dadlar – intet smör, ingen mjölk, platt intet annat än bröd. Jag åt derföre ur egen matsäck, så stor skam ock beduinerna tyckte detta var för dem. Men som de alltid fingo deltaga i mitt mål på min risgröt, tystade detta munnen på dem.

Följande dagen, den 18 December, sedan vi, och isynnerhet vårt ök, som blifvit särdeles medtaget af färden, hvilat ut, begåfvo vi oss om morgonen på väg till klostret. Vi gingo 10 timmar ungefär förrän vi hunno fram. Mest hela vägen från Suez hade gått genom berg uppåt; men nu, ungefär tre timmars väg från sjelfva klostret, kommo vi på en brant bergstig, som, ehuru till en del byggd och årligen upphjelpt, troligen af intet annat djur än kamelen kunde befaras. Väldiga, mäktiga granitberg höjde sig på ömse sidor, och djupast på grunden mellan dem strök en smal dal, utgörande bädden af en ström, som under regn- och snörika år fostras på fjällen och här störtar ned

och genom små dalar, förenad med annat vatten, söker sig utflöde i Röda Hafvet. Nu var den såsom hela trakten fullkomlig torr. Längre fram kommo vi upp på slätten Arrāha, i hvars slutpunkt sjelfva klostret ligger mellan skyhöga berg. Här skådade vi öfver de åtskilliga klostret tillhöriga trädgårdar med olje-, granat- och pomeransträd etc. Vi kommo förbi den plats der Arons hus stått, och någon timma före solens nedgång stodo vi invid den höga klostermuren. Men beduinen hade under hela dagens marsch underhållit mig med prat om klostret och dess innevånare; prisat deras frikostighet och artighet mot främmande dem besökande gäster; men tillade nu: ”du är muslim och de kristne äro Islāms afsvurne fiender, måtte Herren, som böjer hjertan, böja deras hjertan till välvilja emot dig.” Han, såsom alla andra beduiner i feriken, hvarifrån vi kommo, upprepade oupphörligen uppmaningen att jag skulle bestiga Moses’ berg,[322] och der med hängifvet hjerta be till Herran, att sända lif (regn) öfver den förtorkade trakten och öfver det hungrande folket. Moses berg är bönens berg och Herren hör deras bön, hvars hjerta är ”hvitt.” Han berättade mig vidare, huru klostrets munkar äga ”regnets bok” i sina händer, och huru de med sina kors uppställde på alla höjder hindra himmelens regn att falla. Jag sökte att öfvertyga honom om falskheten i hans åsigt, huru otänkbart det vore, att Herren skulle gett en dylik makt i menniskors händer och huru munkarne, såväl som beduinerne behöfde regn för sina trädgårdar; men han stod ej att öfvertygas, ”de kristne önska ej regn och munkarne göra sina planer att skingra molnen från fästet.” Klostrets storport är belägen ungefär 3 manslängder högt uppe i muren under taket.[323] Härifrån tittade några munkhufvuden ut och helsade god afton på oss, förenadt med frågan, hvarifrån jag komme. Jag svarade mig kommen från Kairo och sednare från Suez, medhemtande ett bref till klostrets föreståndare. Nu föll ett rep med stor jernkrok, vid hvilken jag fästade det från Suez medhafda brefvet. Då det kom upp hörde jag munken med ovilja nämna: ”på Arabiska”! Munkhufvudena försvunno från gluggen och jag satte mig på en stor sten, väntande utslaget i saken, lika orolig jag någonsin väntat der hemma Examinatorernes utslag öfver någon examen. Jag blef dock ej lemnad åt mig sjelf. En stor samling Araber voro här lägrade utom oss och då de troligen af min beduinledare erfarit, hvad jag var för en man, framförde de till mig en hel skara barn, drogo upp deras skjortärm och bådo mig se på deras vaccinympärr, om de voro säkra för koppsmittan eller ej. Under denna examen infunno sig åter

munkar upp i gluggen och de fällde långsamt, under skäggmumlingar ett större, starkare fallrep och anmodade beduinerne deri binda min packning. Sedan den var upphissad sänktes ett tredje af 4 tåg bestående fallrep, hvari jag sattes och sålunda upphissades, värjande med mina fötter stötar emot muren. Uppkommen på en sorts täckt gårdsplan, helsade och helsades jag god afton af flera munkar, af hvilka en äldre med långt hvitt skägg, ekonomen, som jag sednare erfor, frågade mig på bruten Arabiska, hvarföre jag ej hade bref från Kairo och försäkrade att han blott för min skull denna gång vikit från regeln, att ej upptaga någon derifrån kommande, som ej har bref. Som han tycktes vara lika besvärad af att tala Arabiska som jag hade svårt att förstå hans svårt brutna språk, anmodade han på sitt grekiska modersmål en förbigående munk att sätta sig till mig på en soffa, der emellertid plats blifvit mig anvisad emellan några vördiga gråskägg, och på Ryska fråga mig om mitt land och andra förhållanden. Mannen lydde hans ord, kom till mig med Rysk helsning och frågade från hvilket gouvernement jag var. Han var Bulgar till börd, hade länge vistats och handlat i Odessa och Taganrog och andra trakter af Ryssland, och var fullkomlig mäktig detta språk. Jag upplyste honom, att jag var från Finska Storfurstendömet och sålunda Rysk undersåte, att mitt land vore helt nära Petersburg, men att mitt modersmål egentligen vore Persiska!!! att jag länge varit bosatt i Egypten och nu hade afsigt att göra min vallfart till Moses berg. Munken tycktes vara nöjd med mina svar, öfversatte dem för de närvarande på Grekiska, och bjöd mig välkommen hit för i dag eller i år eller hela min lifstid, om jag ville; sade att klostret med hvad det kunde kommendera stod till min tjenst etc. af Orientalisk artighet. Ekonomen, nöjd som det tycktes nu, öfverlemnade mig i en ung munks händer, med uppmaning att föra mig i gästrummen, och räcka mig till välkomst, efter bruket här, en sup, en kopp kaffe och qvällsvard. Jag blef förd af den unge munken Iskender och följd af Bulgaren, klostrets skattmästare, upp till ett på Orientaliskt vis möbleradt rum med mattor och täcken utbredda på golfvet och här undfägnad såsom ekonomen gifvit sina ordres. Jag var hungrig och något frusen, och försmådde derföre icke ens supen, framräckt mig i en liten kopp, af högst välsmakligt dadelbränvin, ehuru jag knappt kan påminna mig något annat tillfälle af min Orientaliska sejour, då denna dryck fuktat mina läppar. Bulgaren underhöll mig med prat på Ryska hela afton. Sedan han lemnat oss, underhöll mig Iskender (hvars klosterembete var, att

ha uppsigt öfver alla hushållsbestyr och specielt öfver matkokningen åt alla främmande gäster) på en bruten Arabiska. Snart infann sig vidare till aftonthéet, som jag bestod, en halffjollig Grek från Athen, som sedan han gjort sina medicinska studier i Paris och Wien, kommit till Livorno och der förälskat sig, den narren, i en förnäm Italienska. Hans rike far i Athen gjorde sig af med sin fjolliga son och skickade honom till munkarne af Sinai kloster. Han pratade Franska flytande, och bruten Tyska och Engelska, och var med all sin fjollighet kanske den klokaste bland alla här. Han kände den gamla Grekiska litteraturen och reciterade verser ur Homerus, som i hans mun låto vida klangfullare än jag varit van att höra dem från våra kathedrar. Men han plågade mig att ge sig lektioner i Arabiskan, på hvilket språk han lärt sig utantill flere af Davids Psalmer från den Arabiska bibel-öfversättningen. Dem deklamerade han för mig med stor pathos, men med så brutet språk att jag ej kunde förstå ett enda ord. Detta påminte mig om, huru jag sjelf för några Kreta-Greker en gång reciterade de första verserna af Odyssén, och desse härvid förklarade dem vara Ryska. Följande dagen gjorde jag en tur kring klostret, hvars byggnad, omsluten af en hög mur, liknar en labyrinth med långa, mörka och trånga gångar och celler och kapell och kyrkor och Herren vet hvad annat af kök och kramrum. Storkyrkan är en vacker Grekisk kyrka, bakom hvars heligaste är ett litet kapell med mattor på den plats der Moses varsnade elden i busken.[324] Här brinner evigt lampor och utanför vid fönstret står en stor reslig Cypress. Jag vandrade vidare genom grafhvalfen, der de här döde menniskors benrangel ligga uppstaplade, kranierne för sig i en stor hög, och bröstbenen för sig i en annan, o.s.v., de särskilda benpartierna hvart för sig. De begrofvos nemligen först i jorden och upptogos sen efter åratal för att med sina torkade ben öka samlingen af sina bröders uppstaplade ben. Jag vandrade vidare omkring i deras många trädgårdar, der herrliga fruktträn finnas af alla slag. Först den 22 December fann jag tillfälle bestiga sjelfva berget. Åtföljd af en munk och trenne Arabpojkar, som buro våra rafraichissemens uti en läder-säck, begaf jag mig genom en trädgårdsport, för första gången efter min ankomst, utom klostermuren. Vägen började nästan genast gå uppåt och derigenom bli besvärlig och tröttsam, så att jag efter 20 minuter var glad att få stanna vid en källa, som i forntiden en munk skall ha förmått Herren med enträgen bön att här låta uppspringa med det klaraste, sötaste vatten. Efter andra 20 minuter, ungefär, kommo vi till en större bergsplateau, i hvars midt

Vy från Sinaihalvön med dess bergiga landskap.
Under färden från Kairo till Jerusalem våren 1847 tillbringade Wallin en dryg vecka
i Katarinaklostret på Sinaihalvön.

en herrlig stor Cypress står och på sidan deraf ett kapell, som jag vill minnas, åt Jungfru Maria. Vidare var ingen hviloplats tills vi, efter ungefär ännu en tredjedels timme, hunno toppen af berget. För att säga sanningen, måste jag tillstå det jag ej blef särdeles fromt stämd hvarken vid munkens källa eller vid Mariaekapellet; jag såg blott upp mot toppen af berget, der Herren värdigats i menniskostämma och på ett språk nära nog detsamma vi här talade, uppenbara sig för Moses. Och i sanning värdig är denna topp för en Herrans uppenbarelse. Förgäfves skulle jag försöka ge dig ett begrepp om den utsigt, som här utbredde sig under mina fötter. Såsom jag i Negdöknen tyckte mig se ett haf stelnadt i sandvågor, så såg jag nu äfven ett haf stelnadt i böljor af berg. Åt alla håll berg och blott nakna berg, som ströko i längre och kortare ryggar åt alla väderstrek, och längst i öster blott en fin strimma af ʿAkaba-hafvet. Himlen var till en del betäckt med moln, som, strykande då och då för solen, bildade en underlig dager och skugga öfver det mäktiga landskapet. Jag tyckte stundom bergsböljorna höja sig med skummiga ryggar, än åter sänka sig i afgrundens mörker, och jag stod tyst för mig sjelf och tänkte på den dag, då detta berg skakat och bäfvat för Herrens allmakt, och på den man som då stod här ... Min munk hade emellertid gått in i ett litet kapell, för att göra sin bön och jag begaf mig i en Moské, som, såsom den stora Moskén i klostret användes till snickareverkstad, tyckes af beduinerne blifvit använd till stall för deras boskap, ty utan dörr som den var, låg den full af fårspillning. Jag kan ej neka att jag tyckte det var rätt. Hvarföre skall man här bygga tempel och altaren? Är ej berget sjelf Herren det värdigaste tempel?

Men menniskan lefver ej af fromma tankar, ej ens munkarna. Min munk hade gjort upp eld och låtit de medföljande pojkarna hemta vatten till kaffet. Vi togo oss en god sup med påtugg af oliver och ost, och drucko derpå en kopp kaffe. Detta var rätt på sin plats; ty det var i dag här uppe sträng köld. Under den föregående natten hade ett lätt regn fallit, det första på 18 månader, såsom folket här försäkrade, och på berget hade vattnet stelnat till is, så att örtstjelkarne voro öfverdragna med en ganska tjock isskorpa. Jag hade blifvit genomvåt om mina fötter och den kalla vinden uppe på berget hade alldeles stelnat mina lemmar, så att jag, dels af det tröttsamma uppstigandet, dels af förkylning, kände värk i mina vador ännu flera veckor härefter. Vi dröjde kanske ej mer än en half timma uppe, då vi åter började stiga ned på en annan väg, som var vida obeqvämare och vida mer halsbrytande. Den förra vägen

var till största delen bebyggd och upphjelpt af fromma pilgrimer och lagd, såsom en munk uppgaf för mig, i 3500 trappsteg utom de ställen der trappor ej behöfdes. Vid nedgången besökte vi den plats, der Moses sutit och sett på striden emellan Amal ekiterna och sitt folk i dalen Resphidim [*sic*; avser Refidim]:[325] vidare fotspåren af Arabprophetens kamelstod, då han härifrån på sitt ök gjordt ett skutt i sjunde himmelen. Nere i dalen besåg jag den sten, som gifvit vatten för Moses staf, men hvars källa nu försinat: vidare den sten, hvari det otacksamma folket stöpte den gyllene kalfven. Vidare under från Moses tid kan jag nu ej påminna mig. Du kan finna dem i första bästa resebeskrifning och i Bibeln. Min munk glömde emellertid på dessa heliga platser ej vår matsäck, och vi togo oss åtskilliga supar och åtskilliga koppar kaffe på hviloplatser under vägen. Först närmare aftonen kommo vi åter tillbaka till klostret. Det, som man säger, ännu högre S:t Catharinaberget besteg jag ej. Jag förlefde min julhelg i största tysthet i klostret, i sällskap med dess munkar. Jag fann flere af dem ganska trefliga, om ock ej särdeles studerade och bildade män. Som de höllo mig för Dervisch ansågo de ej mödan värdt att hålla tand för tunga, såsom fallet alltid skall vara med Franger (vesterländningar), hvilka ej ens gerna tillåtas besöka klostret, de pratade med mig såsom med en deras gelike, och sutto vanligen 10 till 12 alltid i mitt rum. Jag tyckte mig finna dem alla nöjde med sin lott, ehuru ej fulleligen i stånd att slita sina tankar ur verlden. De talade om huru i städer och i verlden i allmänhet Satan frestar oss och äfven här i dessa berg lemnar han oss ej i fred. Han kommer och hviskar: ”hvi har du lemnat verlden, hvi har du ej gift dig såsom andra? etc. etc.” Detta sednare tyckes isynnerhet ligga och gnaga på deras hjertan, och märkvärdigt var, att jag af flera lockade ut det en ynglingakärlek varit första orsaken till deras munkskap. Ett annat yttrande af åtskilliga af dem, förundrade mig isynnerhet, att de nemligen ej särdeles tycka om och värdera Frangerne. De yttrade, och det icke såsom kompliment för mig, det musulmännerne oftast voro bättre än Frangerne, hvilka icke tänka på något annat än äta och dricka och andra verldsliga frågor, då Musulmännen dock tjena Herren med bön och fasta. Så består ännu Orientalernes, äfven den kristna Orientalens, hela religion i de yttre ceremonierne. Här är, så hos Muhamedaner som Kristna, han den bästa man som ifrigast kniprar om sitt radband, och flitigast mumlar sina böner, om han och för öfrigt vore den nedrigaste skurk. Bland munkarne här voro tvenne äkta Ryssar från

Peterburgstrakten och flere af dem som talade Ryska språket, så att jag litet återvann färdighet häri. De bemötte mig öfverhufvud med förekommande välvilja och jag fann mig ganska väl bland dem. De lefva ingalunda så tarfligt man kunde tänka sig. Hvarje dag under min vistelse här hade vi ganska god fisk, hitsänd från Altor och sköldpaddskött från A[k]abahafvet. För öfrigt ris och oliver och smör och olja och brännvin och vin m.m. af all verldens goda; blott kött kommer ej inom klostrets murar. Deras brännvinsportion för månaden är ungefär 8 skålpund, utom vissa dagar appetitssupar, och det skall någongång hända att de ta sig ett litet rus i sin bedröfvelse. Sin tjenst göra de sjelfve: baka sitt bröd och grädda det alla gemensamt, äta alla tillsammans och lefva alla som bröder, den ena ej bättre än den andra, såsom de sjelfva säga; men jag såg ofta portvaktaremunken, då han lemnade nycklarne till superiorn, sträcka sig på knä (proskynein) för honom och tyckte jag detta ej anstå en bror emot en bror. Dock hvar finnes jemnlikhet i verlden – ej ens ibland öknens beduiner, ej ibland klostrets bröder. De grofvare sysslorna, som vattenbärning och dylikt, förrättas af en sorts Araber kallade *Algebelijeh*,[326] som äro half beduiner och half fellāher och i tur af, tror jag, tre dagar göra tjenst i klostret och sedan återgå till sina hem i tält på bergen. De få till största delen sitt uppehälle från klostret, dock ha de fåraboskap ehuru till ringa tal. De äro i allmänhet ett otrefligt folk och tala dålig Arabiska, som de understundom uppblanda med Grekiska ord, hvilka de uppsnappat af munkarne och med stående platta Arabiska uttryck, som munkarne tillbråka då de tala med dem. Klosterbibliotheket besökte jag blott en gång. Jag fann der ett förfärligt Augias stall fullt af luntor och dam, så att jag genast från början blef skrämd för det.[327] De Arabiska manuskript jag påögnade, bestodo uteslutande af öfversättningar af särskilda böcker, mest af Nya Testamentet. De flesta voro defekta och jag kan ej påminna mig ett enda som skulle fäst min uppmärksamhet. Jag glömde ej Prof. Blomqvists uppmaning att väl undersöka gamla klosterbibliothek; men då jag efter några timmars förgäfves bemödanden fann min strupe hopsnörpas af luntornas damm, der jag vände dem på hyllorna, gaf jag allt hopp förloradt och befriade min beledsagare från hans tråkiga syssla att vakta mig. Jag hade nu förlefvat öfver en vecka här och ehuru ingen nöd gick på mig, kan jag ej neka att klosterlifvet blef mig enformigt. Jag kunde ej utan olägenhet och utan munkarnes ovilja bege mig utom murarne, och munkarnes sällskap var mig ej heller i längden

särdeles angenämt. De talade dessutom en Arabiska så bråkad, att det gjorde ondt till och med i mina öron. Utom de tre stunder de göra sin Gudstjenst, om morgonen ungefär kl. 8 och eftermiddag kl. 4 och middnatt, sutto de oftast flere inne hos mig och pratade och afhöllo mig så från sjelfsysselsättning. Jag led dessutom af köld. De höga bergen låta ej solens strålar falla öfver klostret vidare än middagsstunden, och oaktadt jag påklädde mig alla kläder jag hade med mig, hade jag beständigt kallt utom då jag om natten kunde insvepa mig i täcken. Mitt rum låg i en korridor åt öster, der ungefär 12 gästrum äro, af hvilka 3 till 4 nya inredda för Franger, hvilkas besök för hvarje år, här bli talrikare. Solen tittade ej hit vidare än en kort stund på dagen och äfven då så svag att den knappt kunde värma mig. Jag längtade åter till den fria öppna öknen och dess okonstlade söner och anmodade munkarne att skaffa mig en kamel till Akaba. Man afrådde mig väl sedan här från denna väg; den var osäker, lång och farlig isynnerhet för mig, som ensam. Men jag var envis – jag ville komma till Wadi Musa och se denna förunderliga bergstad. Du skall få höra huru det gick. Man provianterade mig från klostret med oliver och ost och mjöl och kaffe med stor frikostighet – jag hade blifvit dem en god vän oaktadt mitt första tvetydiga emottagande. Jag kunde derföre, så Dervisch jag var, ej resa bort utan en liten drickspenning åt åtskilliga munkar och en liten gåfva till klostret, och med största ekonomi slapp jag ej för mindre än omkring 140 piaster. Söndagen den 27 December förde mig en Muzeini-Arab från klostret till sitt hem i öknen. Dessa Araber bo längs halföns östra kust, ända till Altor och omkring klostret; äro i allmänhet mera välmående än andra här nomadiserande Araber och förege sig härstamma från Arabstammen Itorb [*sic*; avser Ḥarb] emellan Almedina och Mekka. På sin lägerplats nu hade de inga tält, såsom oftast beduinerne, då de i anseende till knappt bete äro nödgade att nästan dagligen flytta sina bopålar. De lågo lägrade mellan små buskar i en liten dal mellan kalkberg. Följande dagen flyttade de till en dal under kalkberget Alkomrah [*sic*; avser Jabal al-Qunna]. Bland dem voro flere trefliga män, isynnerhet min beduins bror, en äldre stockblind man, som utgjorde mitt beständiga sällskap vid kaffepannan och alltid roade mig med prat och berättelser, och så som alltid vanligt bjöd mig stanna hos dem, han skulle ge mig sin dotter, en vacker beduinflicka, som han sjelf sade, och jag skulle lefva och dö med dem en beduin. Dock jag såg nu åtminstone deras tillstånd ej stort bättre än

deras grannars Beni Sana [*sic*; avser Banī Saʿīd]: de hade äfven här platt intet annat än maisbröd att äta, dock hade det oaktadt, min beduin vid vår ankomst hit slagtat mig ett kid. Den 29 December begaf jag mig från dessa Araber följd, ej af den man som hemtat mig från klostret, utan af en annan ung ungefär 18årig beduin af denna stam. Jag var nöjd med bytet på sätt och vis – jag finner mig alltid på resor och kanske annorstädes bättre i sällskap med unga män än med [*sic*; trol. avses eller] gubbar. Mannen här har så mycket att tänka på, hustru och barn och deras uppehälle, att han derföre ej är så treflig och pratsam som den sorgfrie gossen och den tanklöse gubben. Vi tågade öfver först kalkberg och sednare stora, branta granitberg innan vi hunno ned i den djupa bergsdalen Serrāh och längre fram mot aftonen i dalen Marrāh, som åter ligger mellan kalkberg. Dessa kalkbergs charakter och utseende är fullkomligen olika den af granitberg. De gå i trefliga dalar liknande salar och rum med små dalgångar deremellan. Deras ryggar gå i släta tak liksom alla hus i Orienten, oftast med en kupol i slutet eller midten såsom alla hus här i Jerusalem och Hebron och alla moskéer i Egypten. Deras väggar gå i alla möjliga formationer af panelningar och pelare med kapitäler och kornischer så ungefär som man ser i de gamla Egyptiska templen och redan nu i den bleka månans sken såg jag de underligaste gestalter i dessa berg. De bildade sig än till slättakiga, gamla Egyptiska helgedomar med jätteformiga sittande bildstoder, såsom jag sett dem i Ipsamboltemplet i Nubien,[328] än i glada Grekiska tempel med rader af Doriska och Corinthiska pelare, än i slott och palats, än i kupol-lika Salomoniska kyrkor, såsom jag nu ser dem här, än i ensamt stående Pharaoniska pyramider, än i luftiga salonger med de rikaste draperier och de brokigaste tapeter: med ett ord jag tyckte mig se i Herrens väldiga salar här mönstret till hela Orientens architektur. Äfven här red jag förbi, dels Hebreiska, dels Grekiska inskriptioner i bergväggar och stenar; men som min beduin försäkrade mig att Frangerne, alla som färdas här fram alltid afteckna dem med sin penna tyckte jag mig kunna fara förbi dem. Följande dagen kommo vi in i dalen Ghazāleh, en djup dal mellan skyhöga granitberg. Granitbergens ryggar likna Göthiska kyrkors tak – nästan inga väggar finnas, hvarken på de förra eller sednare – samt äro mörka och allvarliga. Jag tyckte mig här på botten af en flodbädd; men hvaraf flodens böljor bestått, tyckte jag mig ej kunna bestämma, af vatten eller eld? – det sednare elementet syntes mig troligare ha svallat i den

väldiga bädden; ty dess bergsstränder gingo i de hemskaste färgor, af än eldrödt, än svafvelgult, än askgrått och i den förfärligaste förstörelse kringslängda hällar, än nedrullade till botten, än hejdade i midten af deras lopp, än hängda på en spets, alla lutande till fall för första stöt. Vi gingo förbi flera här enskildt nomadiserande beduinfamiljer; det knappa betet hade skingrat dem. Till natten lägrade vi i denna dal, under ett högt berg och vi höllo just på att koka vårt kaffe, då en främmande man kom till oss och helsade god afton. Han hade ett högst röfvarlikt utseende, trasig och uthungrad som han var; men jag märkte snart på hans ödmjuka ord och uppförande, att han infann sig, såsom en svansviftande hund, blott för att få en bit af vår qvällsvard. Härtill behöfdes i sanning ej hans ord, att nemligen han och hans 60åriga mor i veckotal ej smakat bröd, att de uteslutande lefvat på sina få getters sparsamma mjölk, och att de i förgår blifvit tvungna att slagta ett kid. Han var så utomordentligt artig – hundar lära en det – han kallade mig för en Sheikh och Effendi och Kharage [*sic*], upprepade oupphörligen nästan i hvart tredje ord med min beduin den förtroliga eden: *Wajatek inta*,[329] kallade honom brorson och farbrorson och tillät honom göra intet af sina sysslor och bestyr, han skulle göra dem i stället för honom. Men så smakade honom ock vår risgröt och vårt kaffe. Jag kan sällan påminna mig så gerna ha delat mitt mål med någon som denna beduin, ehuru jag ej kan säga att hans hundlika ödmjukhet behagade mig – jag var ej van att se något sådant i öknen. Sedan vårt mål var slut och min lilla kastrull blankslickad af vår gäst, frågade han om jag ej ville byta mig ett kid mot litet bröd och då jag härtill jakat, begaf han sig till sitt hem i en bergsskrefva för att hemta djuret. Nu berättade mig min beduin, att han kände mannen, att han var en dålig karl, och att hans farbror engång dödat (Qatal) honom då han försökt på en färd stjäla mjöl ur hans resproviant, att mannen ej var Muzeinibeduin, utan af stammen Maʿāze, men född och fostrad bland de förre. Det första af denna berättelse, som förundrade mig var att mannen blifvit dödat och ännu lefde, men jag hade hittills ej ännu hört Katal i bemärkelse af Sarab [*sic*; avser ḍarb], som jag sedan så ofta har hört – och i sanning ett förtjent slag för en neslig handling, är död för beduinen.

Det nästa som föll mig in var att mannen möjligen denna natt kunde vilja bestjäla oss; men jag föraktade honom för mycket för att frukta honom. Emellertid kom han snart tillbaka med ett ungefär månads gammalt kid, hvarför jag gaf honom i utbyte 15 näfvar mjöl och litet torrt bröd jag hade med mig

från klostret. Ehuru vi voro mätte af vårt nyssgjorda aftonmål, slagtade och kokade vi vårt kid; ty i öknen spar man aldrig något till morgonen, undantagande blott vatten, för hvars brist man bär alltid och i alla fall en särdeles respekt. Dessutom är man aldrig så mätt här att man ej en gång till kan omäta det mål man slutat. Det unga köttet stekt i det ypperliga ökne-smöret och kryddadt med lök och peppar jemte sallat af lasaf, en ökne-ört hvars stora päronlika hölsa innehåller en tjock deg med välsmakande bäska korn, utgjorde en souper som kunde missunnas af en gourmand. Härefter beredde jag mig thé och slutade så vid middnattens fullmåne en den kräsligaste afton jag nästan haft i öknen. Följande dagen kommo vi genom Wadi lʿein, som utgör fortsättningen af Ghazāle-dalen och äger en ypperlig källa, ut till Akaba-hafvet. Det är märkvärdigt nog att jag, en insulaner, född och fostrad vid hafvet och alltid tillgifven detta element med förkärlek, här i Orienten aldrig kännt längtan eller kärlek dertill. Det är liksom öknen här ersatte hafvet. Kamelen blir ofta sjuk af hafsluften, sväller upp och dör, hvarföre beduinerne vid sin ankomst till Suez smörja hafsgyttja i dess näsborrar såsom ett prophylacticum, och beduinen sjelf tycker ej om hafvet; han säger dess vatten hvarken kan drickas eller frambringar gröda. Jag minnes, då jag ifrån Petersburg återkom till vårt Finska haf, huru jag gladdes öfver dess blå spegel och den fröjd, hvarmed jag i Marseille helsade Medelhafvet. Då jag deremot här efter mer än ett års vistelse i Egypten, der jag sett blott Nilens grumliga vatten och efter nästan lika lång tid på resor i Arabien der blott brunnar och källor ses, kom i Gidda ut till Röda hafvet, kände jag föga fröjd öfver dess blanka yta. Och så gick det mig äfven nu då jag i dag kom ut från de väldiga dalarna till hafs. Som vår unga vid bördor och resor ovana kamel var något trött och det i dag dessutom var nyårsafton, biföll jag gerna till min beduius [*sic*] önskan att redan kort efter middagen lägra här i små buskar vid hafsstranden. Jag tog mig ett bad i ”guldhafvet,” hvaröfver Salomo i forntiden skall släpat Indiens skatter till Jerusalem.[330] Vattnet var lika varmt som hos oss under hetaste sommaren och under omkring 15 dagar, som jag vistades vid stranden af detta haf, badade jag mig dagligen deri, sålunda härdande min kropp mot den längre fram mig mötande kölden. Jag tillbragte här min nyårsafton i öknen i sällskap blott med min beduin och i tankarne på Eder och med betraktelser öfver det förgångna året, hvilket jag till min grämelse fann ha strukit förbi för mig mera tråkigt än de flesta af mina många

år. Jag hade dock, då det gick upp öfver mig i Hegaz och under den långa färden på Röda hafvet, så väl, tycker jag, lagt ut mina planer för det. Jag ville efter kort vistelse i Kairo, der jag trodde glada underrättelser från Eder vänta mig, tillbringa dess sommar i de trakter der jag nu färdades, och dess höst och vinter, sedan jag på ett skutt till Kairo uträttat mina angelägenheter på hemorten, i det lyckliga Jemen. Hvar var jag nu, och hvar Jemen? Jag ville vidare kasta ut mina planer för det år, som nu randades för mig; men här berodde allt på ovissa förhoppningar från mitt hemland och allt var så problematiskt, att jag afbröt mina funderingar med den innerliga önskan till Herren, att åter få emottaga det följande nyåret under öknens buskar eller i ett beduintält. – Nu gick vägen oafbrutet längs hafsstranden, som låg full öfverallt med perlemor och musslor och snäckor och andra af hafvets förunderliga skapelser. Djur i de löjligaste kräftlika gestalter uppspolades af vågorna och sprungo i sanden. Min beduin kallade dem hafstorndyflar och jag roade mig med att fånga dem och betrakta deras komiska gestalter. Vi mötte som oftast beduinfiskare, som för litet bröd gåfvo de härligaste fiskar; men ingen båt, ingen ökstock syntes till på detta haf. Blott först i Akabor såg jag fiskaren binda trenne palmstockar tillsamman och på ett sådant fartyg, som de kalla Sefine, bege sig ut till hafs. Äfven stå här åtskilliga palmplanteringar, tillhörande särskilda beduinstammar och vattnade af källor och brunnar, hvaraf här finnes i allmänhet godt förråd. Emellertid hade under de sista dagarne min beduin börjat tala om vägens osäkerhet omkring Akaba, och en hans slägting, som, lägrad här i en palmlund Noweiba, nyårsdagen uppvaktade oss med färsk fisk, bad oss äfven vara på vår vakt i trakten högre upp. Han underrättade oss äfven att en från Suez återkommande Akababo hade på halföns sydliga kust lemnat sitt fartyg och färdats i förgår här förbi i sällskap med en döf Muzeinibeduin. I Arabien kan jag aldrig påminna mig hört talas om folk med detta lyte; men af Mezeinistammen här sade min beduin finnas trenne sådana, af hvilka en döfstum framför oss på vår väg och tvenne döfve men med talförmåga. Män som vi vidare mötte på vår väg gåfvo oss samma råd att vara vaksamme – ingenting hade väl passerat, men i Akaba samlades all sorts folk af olika stammar, och försigtighet och vaksamhet vore alltid god. Allt sådant prat hör till loci communes[331] hos Araberne – jag fästade föga uppmärksamhet dervid, men som jag ej kände förhållandena här och vet att oftast kring städerna och byarne här svaja tjufvar och små röfvare, blef

jag dock något orolig. Vi gingo långsamt framåt den 1 och 2 Januari ofta så nära hafvet, att det spolade öfver våra och vårt öks fötter. Som jag hade medlidande med det unga djuret gick jag mest till fots, ofta långt fram om min följeslagare, ibland bakom honom. Vi hade vandrat den 2 Januari till kort efter middagen, då jag, som gick framom kamelen ett godt stycke, såg en välklädd beduin sitta under ett större accacieträd. I öknen går man aldrig förbi någon utan att helsa och fråga underrättelser om vägen och förhållande mellan de närmaste stammarne, och en mötande, om ock aflägsen, anfångas alltid. Jag gick derföre till mannen, gaf honom Selamhelsningen och de vanliga complimentsformlerna af salamāt och alʿawafijeh. Mannen steg upp och besvarade mina helsningar blott högst tvetydigt och oförståndligt med sina svart glimmande ögon orörligt fästade ej på mig utan på mitt bagage, som nu emellertid hade närmat sig med min beduin. Han frågade mig nu *man hadsa*,[332] men så otydligt, att jag tre gånger måste fråga om hans fråga, förrän jag förstod den. Mannen förekom mig tvetydigare och ruskigare än jag förr mött en man i öknen, och den första tanke som föll mig in var att han hade lust till mitt bagage och ville underrätta sig om hans förhållanden till min beduin voro sådana, att han efter öknebegrepp hade rätt att plundra mig. Men han var ensam, blott med en staf beväpnad man och jag tyckte mig orka med honom. Den nästa tanke som föll mig i sinnet, sedan jag lugnat mig från de första misstankarne, var hans svårförståeliga språk, hvars like jag annorstädes ej hade hört ännu bland Araber; jag började redan tänka på en ny dialekt. Emellertid hade nu min beduin närmat sig, stod invid oss och helsade den främmande med de vanliga smällkyssarne och complimenterna. Härefter började den främmande utan vidare ingångsspråk ett samtal eller en berättelse i de vildaste förvridnaste gester och ord eller ljud mera skärande och rosslande än kamelens vrål. Jag förstod nu hvem jag hade för mig. Det var en af de döfve, hvarom min beduin hade underrättat mig. Jag hade förstått många ord af hans underliga språk, som, jag vet ej huru, kallade upp i mitt minne den berömde Prof. Kaufmans musikaliska spellådor; men jag kunde ej få ut något förståndigt sammanhang ur dem. Detta var dock vigtigt för oss nu, och såsom Philologen någon gång glömmer syntax, etymologie och prosodie för tankens skönhet eller berättelsens friskhet, så glömde jag nu den vidunderliga dialekten för underrättelsernas vigt.

Det låg i mannens gester och ljud tydliga uttryck af skott och svärdshugg

och strid och flykt m.m.d. som ingalunda var egnadt att lugna våra redan något uppskrämda sinnen. Dock som vi här ännu vore fulleligen säkra, var jag lugn och sedan mannen tystnat sade jag till min beduin: hans ord äro många, men hvem förstår dem, och nu började min beduin lägga ut dem så, att den döfve vi hade framför oss begifvit sig på väg med sin Akabasbo och kommit nära sitt mål, men träffat på röfvare som skjutit åt dem med bössor, att samma man från Akaba flytt på sin kamel och den döfve undkommit ur striden, likaledes flytt och hunnit hit tillbaka i säkerhet och härifrån sändt en annan döfstum, här bosatt beduin, för att hemta underrättelser om sitt ök, och att han nu väntade dennes återkomst. Ehuru ej fulleligen öfvertygad om sanningen af hans tolkning, sade jag honom: äfven vi måste afvänta dennes återkomst, och dervid gingo vi alla tre uppåt bergen från sjöstranden och lägrade under en accacia lagade vi vårt kaffe och litet bröd åt den döfve, som sade sig hvarken i går eller i dag smakat ett Guds lån; jag började nu tänka öfver de underrättelser vi fått och min beduins tolkning af den döfves ord och fann den osannolik. Akabamannen hade lika litet kunnat undfly röfvaren i öknen som den döfve; jag började nu vid det läskande och lugnande kaffet lägga ut för min beduin mina tvifvelsmål om hans tolkning. Han började noggrannare med tecken och ljud qvestionera den döfve och efter långt bråk fingo vi ihop följande sammanhang af hans underrättelser: mannen hade i sin hemort blifvit lejd af den der landstigne Akababon att föra honom hem: hitkommen en knapp dagsresa från fästningen,[333] hade Akabamannen förklarat sig ej vilja resa utom under natten, för att under dess mörker undgå möjliga lönnröfvare som finnas omkring alla städer och byar, och som den döfva ej väl kände den här något villsammare vägen, som aflägsnade sig från stranden samt drar sig emellan bergen, hade Akabamannen förmått honom stanna här och skicka med sig och öket den döfstumme här lägrade Muzeinemannen, hvilken såsom gammal fiskare här fullkomligen kände trakten och alla dess snår. Det var två dagar sedan de härifrån afgått, och som den döfstumme ännu ej återkommit, hade den utväntade och misstänksamme döfve gjort sig allehanda chimära förklaringar på hans väns och hans öks dröjsmål; och supponerat att de blifvit öfverfallne af röfvare och plundrade samt öket lemnadt till pris. Allt var sålunda blott gissningar och suppositioner och min beduin började ren uppfordra mig att fortsätta marschen; men jag tog det säkra för det osäkra och förklarade mig ej gå härifrån förrän den döfstumme vore tillbakakommen.

Vi behöfde ock ej länge vänta förrän vi sågo tvenne män komma långs stranden och småningom vika af upp till oss och vår lockande brasa. De stodo snart framför oss och upplyste oss om våra tvifvelsmål. Den ena af dem var den döfstumme, den andra en Hejwibeduin, af hvilken stam åtskilliga familjer nu nomadiserade i dessa trakter. Denne sednare var en förståndig man och förklarade oss, att ingen varit på vägen, att allt var lugnt och säkert; men att den döfstumme som var mera fiskare än beduin, på återvägen från Akaba den första aftonen kastat ut sitt medhafda nät i hafvet, och medan han fiskade hade den döfves kamel flytt till bergen och han sedermera under natten ej kunnat få tag på djuret. Detta var orsaken till hans dröjsmål som den döfve utlaggt så förfärligt. Glad och lugn till sinnes inbjöd jag nu hela sällskapet, bestående af 4 personer utom mig, att dela min nu färdigblifna risgröt, som inom några ögonblick försvann. Den döfstumme gaf oss till efterrätt några af sina medhafda fiskar, som stektes i askan och förtärdes så fulla af kol och aska som de voro. Men sedan magens fodringar voro tillfredsställda, började frågorna emellan den döfve och döfstumme om den förres förlorade kamel. Den döfstumme var en lugn, fredligtsinnad, gråskäggig gubbe, som platt inga ord kunde frambringa; han gjorde sig förstådd blott med tecken och med ett särdeles ofta brukadt ljud, liknande vårt tprro åt hästen, hvarvid han knäppte med tummen och pekfingret. Understundom dock, då han tyckte sig ej väl förstås och derföre upphetsades i sitt sinne, lät han höra förfärliga hjertskärande ljud sådana man så ofta hör dem af hans likar. Den döfve deremot var en het, uppbrusande, ung man, med vild uppsyn och än vildare voro hans embryoniska ord, liknande ungefär de som Papegojan läres utsäga. Uejwibeduinen [*sic*; avser Ḥaiwī], en förståndig omkring 40årig man, ehuru, underligt nog, utan ett skäggstrå, sade om gubben att hans hjerta var hvitt, den döfves afsigter kallade han svarta. Den döfve fordrade, att den döfstumme skulle återskaffa honom hans kamel såsom han hade tagit den: häremot invände alla närvarande att det var shei min allāh,[334] en olycka, som ej kunde påbördas gubben, och föreslogo det Uejwibeduinen [*sic*; avser Ḥaiwī] skulle bege sig ut till bergs, att uppsöka den flydda kamelen och att den döfve derföre skulle ge honom 10 piaster. Men skulle du sett den döfve, då det gällde att betala penningar – hans naturligen svartbruna färg öfvergick i en djup svarröd, hans ögon gnistrade etc. och ord flögo ur hans mun, liknande gnället af ett osmordt kärrhjul, och han fordrade att den döfstumme, icke

han, skulle erlägga dessa pengar. Men han var ensam emot tre och förlusten af hans kamel gick honom så till hjertat, att han intet annat råd hade, än att punga ut med sina 10 piaster; nu beslöto vi alla, utom den döfstumme gubben, att bege oss å väg till Akaba. Solen hade gått ned, men den herrligaste fullmåne lyste, och vi satte oss i rörelse. Nu drog sig vägen upp i berg på afstånd från hafvet och skild derifrån af ryggar, som från bergen stryka ända ned i vattnet. Vi gjorde om aftonen ungefär 4 timmars marsch förrän vi lägrade oss till hvila. Följande dagen den 3 Jan. fortsatte vi vår marsch omkring sjelfva hafsbugten och hunno fram några timmar före solens nedgång. Här fann ock genast den döfve sin kamel; den hade blifvit tillvaratagen af en här i trakten af sjelfva fästningen bosatt beduin. Jag vandrade med mitt packade ök och käppen, som ingen kamelryttare saknar, in på fästningens stora gård och frågade efter dess föreståndare, till hvilken jag hade medtagit ett bref från Sinaiklostret. Jag blef visad på en liten, kort, småögd man, som satt i midten af en stor skara beduiner. Med Selāmhelsning satte jag mig till dem,[335] lemnade mannen mitt bref och sedan dess innehåll blifvit förstådt, upplyste jag honom vidare, allt på beduinvis skrapande marken med min käpp, att jag ärnade mig härifrån genom Arabadalen till Alkhalill (Hebron) och önskade veta om vägen dit vore säker och farbar, i sådant fall ville han göra mig tjensten af att sända mig till den berömda Hoeitāt seikhen Hossein Ibn-Gād, i annat fall ville jag återvända med min Muzeinibeduin. Sedan jag talat till slut, sade han att vägen vore intet mindre än säker, att Araberna voro i fejd med hvarandra, tagit till pris hvarandras kameler och till och med kameler tillhörande fästningar; men här sitter (härvid pekade han på en i ringen välklädd, gammal beduin med små glimmande ögon) seikh Hossein sjelf; han kan bäst ge dig råd. Härvid inträdde nu från porten en stolt, vacker beduinseikh, och som jag i mannen igenkände min gamla vän och följeslagare till Algof, Maʿān seikhen Ahmud Alkobbā, steg jag upp med orden: Ahla wa sahla birifīki wa habībi Ahmud![336] Hjertliga och smällande korskyssar vexlades och han satte sig till mig och började nu prata om förhållandena i Algof och Negd i ett lifligt samtal, hvari de öfriga ej deltogo. Då det första svallet gått öfver, frågade Hossein al [*sic*; avser av] Ahmud om jag var den man, han förra året fört med sig till Algof. Då denne härtill jakade, tycktes han fatta mera intresse för mig och svarade på min fråga, huru jag nu borde förhålla mig i anseende till min resa. Du har färdats bland Araber mycket, på

farliga vägar och bland dödar, och Herren har räddat dig; hvarföre skulle han nu ej föra dig fram helbregda denna korta väg? Stanna du här några dagar vid mitt tält i öknen, ungefär 2 dagar härifrån, och der skall jag söka dig en man som neutral mellan de fiendtliga stammarne, för dig fram dit du önskar, och förtrösta till Herren och skrif tillbaka till klostret att du huunit [*sic*] helbregda hit och här är anförtrodd i mina händer. Jag visste väl att ej förmycket var att lita på mannens löften, med mindre han förmåddes med dryga pengar att dem uppfylla; men jag visste ock, att min återväg stod mig öppen när helst jag ville: afsände min Muzeinibeduin med ett bref till klostret, affattadt i största hast med blyertspenna, och intog den plats mig anvisades i den stora täckta portgången, på en hög uppmurad soffa. Det första jag underrättade mig om, var förhållandena mellan beduinerne här, och jag erfor att de tvenne hufvudseikherna för Hoeitāt, Ibn Gād och Ibn Gāz, ehuru brorsöner med hvarandra, råkat i fiendskap och röfvade boskap från hvarandra, ehuru dock ännu ingen blod vore dem emellan, d.ä. ingen man hade blifvit dödad af någotdera partiet. En hufvudorsak till fejden var afund.[337] Ibn Gāz missunnade nemligen sin kusin den stora förtjenst han tog af Frangerne och stoppade i egen ficka, och allt det som kom honom tillgodo från Paschan i Kairo, m.m.d. som Ibn Gāz ville dela med Ibn Gād. Så voro äfven här Frangerne orsak till fejd, såsom de voro det för ungefär ett decenium mellan tvenne stammar af Sowarabeduinerne [*sic*; avser Ṭauwara] Assavālhe och Almuzeini, mellan hvilket allt ännu för Frangiskt guld råder blod. Alla beduiner i dessa trakter voro i anledning häraf i rörelse, alla hoppades kunna röfva åt sig något. Dock flera stammar voro neutrala: af dem de äfvenledes här boende ʿAlāvīn, och en af deras förnämsta seikher befann sig för närvarande här i ʿAkaba. Denne, en ung man och görande min af en stadsbos urbanitet, bestående hufvudsakligen deri, att å hvart tredje ord upprepa ja sīdi, ett uttryck i Orientens städer lika vanligt som Monsieur i Paris, och ej naʿam,[338] äfvenledes ett i städerna särdeles omtyckt, men af beduinen nästan aldrig brukadt uttryck, kom och satt sig till mig om aftonen och försäkrade, att ingen annan än han skulle föra mig fram; att han vore neutral mellan de stridande och ingen vågade höja ett finger mot honom. Tjogtals växlades mellan oss de vanliga komplimenterna och vi voro de såtaste vänner, och redan var hela planen till resan uppgjord; vi skulle vika in hos alla Araber och gästa hos dem, och vi skulle se blott lust och fröjd på vägen.

Jag viste alltförväl, att allt detta var blott ingångsspråk till penningetexten,

men lät honom prata bäst han ville, och betalte honom med samma mynt, tills slutligen han på finaste sätt drog på hufvudsträngen. Härvid förklarade jag nu kort om godt, att jag ej ville ge honom mer än 100 piaster, en ringa summa i jemförelse med hvad Frangerne i allmänhet tvingas betala, men god nog efter de vanliga prisen i öknen. Han hade gjort sig förväntan på minst 200, och som han såg att jag ej kunde pockas och derjemte återkomsten af Mekka-pilgrimerne väntades här inom några dagar, blef intet af vårt köpslagande, och dermed var ock slut på vår vänskap och våra komplimenter. Följande dagen begaf sig Hossein bort med hela sitt följe, och med löfte till mig, att inom högst 4 dagar sända mig en man för att föra mig till hans hem, och vidare derifrån vid tillfälle. Icke 4, utan 12 dagar låg jag här och väntade, då slutligen Hosseins son infann sig med svar från sin far till mig, att vägen för närvarande ej vore farbar för osäkerhets skull. Dessa 12 dagar voro ej särdeles angenäma. Folket här voro de största philister jag nästan lefvat med, och dertill alla ansatte af giktplågor, som tyckes på denna ort vara inhemska. Dock så länge Alkobbāʿ var här, utgjorde han mitt beständiga sällskap och lagade mig min mat och mitt kaffe, men sedan han efter ungefär 7 dagar lemnat mig, blef jag ensam. Jag hade dock, till min lycka, funnit mig ett litet hus att hyra utanför fästningen; de två första nätterna hade jag tillbragt högst otrefligt på min soffa i portgången. En del af fästningsgarnisonen höll der sin nattvakt omkring en lågande och rökande brasa, förkortade den långa natten med prat och plumpa berättelser. Jag har alltid varit en vän af folkets språk, älskat dess kraftfulla, naturliga uttryck mer än de sippiga, söt-tåpiga i salongen, men dessa knektars språk var mig dock alltför burleskt, plumt och skarpt afstickande från det jag nu var van att höra hos beduinerne, hvilkas prat i allmänhet utmärker sig genom stor anständighet och blygsam naivitet, tvärt emot hvad man hör af stadsbon, som oaktadt all sin påstådda urbanitet och fesāha (vältalighet), står deri vida efter öknebon. I mitt hus fick jag vara tämmeligen i fred, utom besök af patienter, som tröttade mig med koppning och preparation af ögonvatten etc., saker tillhörande mitt föregifna läkare-kall. Till lycka var dock i denna trakt särdeles varmt, i jemförelse med den hvarifrån jag kom. Akabahafvet och hela denna trakt af Arabadalen ligga mycket lågt, såsom jag tycker vida under Suez. Jag badade som sagdt alla dagar i hafvet och vandrade längs dess strand, betraktade de underliga snäckor och andra hafsskapelser, som vågorna uppkastat i stor mängd, och

led aldrig af köld. Sedan jag nu, efter så lång väntan, slutligen fått svar från seikh Hossein, fastställde jag det beslut jag redan förr fattat, att nämligen längs pilgrimsvägen bege mig tillbaka till fästningen Nakhil, och derifrån vidare förbi Ghazze till Hebron och Jerusalem. Här befann sig för närvarande Nakhilfästningens garnisonsmän och skulle inom någon tid återvända dit. Jag legde en Hejwibeduin med hans kamel för en ringa summa, och Fredagen den 15 Jan. på aftonen begåfvo vi oss på väg, 3 man och 2 kameler, och vidare en Negerslaf, som härifrån begaf sig till fots, för att i Nakhil uträtta sin herres ärende, nämligen att återhemta en hans i Nakhil gifta dotter från hennes man, som på det rysligaste tyranniserade henne, uppfordrad dertill af sin hustru. Såsom exempel på understundom här förekommande familjescener mellan äkta makar, vill jag anföra, att hennes man, såsom med all säkerhet berättades af alla qvinnor i Nakhil och till en del af dess man, en dag tagit sin hustru, Gud vet för hvilket fel, bundit henne vid föttren i taket med nedhängande hufvud, och anförtrodt nyckeln af upphängningsrummet åt sin andra hustru. Så hade hon i timtal fått hänga till hennes skrik slutligen förmått grannarne till efterfrågan, och hennes dorra (samhustru) af fruktan och skam befriat henne från hennes besvärliga och obeqväma ställning. – Jag har föga att säga om vår tredagers väg till Nakhil; landet är högt och kallt ock duggigt; uppstigande från Akabaviken, ungefär 6 timmars marsch för branta berg, dels kalk dels granit. Mitt ressällskap var ganska godt och trefligt, och utom köld i allmänhet och en högst obehaglig regnnatt, gick tiden och vägen ganska angenämt. På vägen passerade vi tvenne i kalkberg inritade Arabiska inskriptioner, från Sultan Selims tid, hvilken skall byggt och anlagt denna väg för pilgrimerna.[339] Jag anför detta, blott derföre, att de äro nästan de enda Arabiska eller Mohamedanska monument jag träffat på. Aftonen den 18 hunno vi fram till Nakhil, der jag var förundrad nog att finna mig igenkänd och hågkommen från min sista vistelse här, då jag befann mig på resan till Algof. Jag blef ock välkomnad och hälsad med smällkyssar af jag tror hela garnisonen. Hvad vidare satte mig i förundran var, att sedan jag sist var här, på knappt två års tid en hel liten stad uppstått, der förr blott ett enda hus fanns utom fästningsmuren. Mannen som varit min reskamrat, och här ägde sitt eget hus, härbergerade mig hos sig, men tilläts ej af sina kamrater att bereda oss någon qvällsvard. Om hvem skulle tillkomma äran att undfägna oss, uppstod ibland dem en liflig disput, som ej kunde slutas på annat sätt än

genom lottdragning. Följande dagen fann jag mig ett eget hus, der jag nästan för mig sjelf förlefde 5 dagar. Emellertid infann sig här förtruppen af pilgrimskaravanen, bestående af Maghrebiner, hvilka alltid äro de första pilgrimer som återkomma. De komma i 4 särskilda afdelningar hvar och en på sin dag tillsammans, utgörande ett antal af högst 2000. De berättade, att choleran rasat i Mekka och Almedina, och i allmänhet bland pilgrimerne, hvaraf den dödat tusendetals och att den stora Egyptiska Karavanen på återkomsten måste göra quarantaine i Akaba. – Som jag ingenting här hade att uträtta, och min tid dessutom förströk högst tråkigt, ensam och frusen, som jag var här i kölden, fann jag mig en af Tijahabeduinernes sheihher [*sic*] kallad Nassār och kom med honom öfverens att föra mig till Hebron. Jag hade egentligen ej sökt honom, utan han fastmera mig. Han kom en eftermiddag i sällskap med en af garnisonen till mig, och sedan de första helsningarne voro vexlade, kastade han sig med den beduinen egna nonchalance eller oartighet, om du så vill, på min matta och utan vidare ingångsspråk och ord, räckte han mig sin hand för att låta känna sin puls. Detta är mycket vanligt här, och man tror att läkaren, utan vidare examen och frågor, blott af pulsen bör kunna känna patientens sjukdom. Jag tog min doktorsmin på mig, lade mina tre finger på pulsen och fixerade mannen i ansigtet. Jag kände under mina finger en stark manlig puls, som slog i en benig, kraftfull arm, och kunde ej finna annat, än en starkt byggd, fullkraftig, ung man af några och trettio år, och jag skulle ljuga om jag sade att jag kunde utleta hans sjukdom; men hans egna halfförlägna uppförande, blandadt med småskratt, hvarunder han lutade sig bakåt med ryggen (istalqā ʿalae qafah)[340] lät mig ana hos honom den så vanliga sjukdom här, och sedan jag tyckt mig förvissad om gissning, sade jag: aha min gubbe, är det det som felar dig? En svag, knappt märkbar rodnad på beduinens kinder, försäkrade mig att jag gissat rätt, och jag lyckades så väl, att mannen började blanda bort saken, föregifvande ha bestyr ute, efter hvilkas uträttande han genast skulle komma tillbaka. Han aflägsnade sig nu och infann sig snart åter, men nu ensam och ogenerad af en tredje, började han tala. – Rese-vilkoren uppgjordes och Nassār lofte sända mig från sitt tält en kamel för att föra mig dit, medan han sjelf måste till afgörande af några förhållanden och stridigheter mellan stammarne, bege sig till ett möte af beduinsheikher. Detta löfte gick den 23 Januari i fullbordan, då hans egen hustru, en vacker, rask beduinqvinna, hemtade mig en kamel

och bad mig följa sig till sitt och sin mans hem i öknen. Här är man fri från alla afskedsvisiter, och utan att säga någon menniska farväl, begaf jag mig på väg, ridande kamelstodet, ledt af beduinqvinnan. Vi hade knappa två timmar då vi hunno Araberne, så kalla alltid beduinerne sig sjelfve. De hade här blott sina små provisoriska tält; de stora hade de lemnat i sina egentliga hem, i öknen Alʿedme eller Edom, upphängda i träd, ty beduinerne röfva aldrig eller stjäla aldrig hvarandras tält, utom i uppenbar fejd. Jag förlefde två dagar här ensam med tvenne qvinnor, den ena min värdinna, den andra hustrun af Nessers farbror, och min värds lille son, en ostyrig beduinpojke om 5 år, som ehuru sjelf den mest godhjertade lymmel och ömt älskad af sin mor, som ej ägde annat barn än han och ett under sitt bröst, alltid på äkta pojkvis visade sig olydig mot henne och ej låddes om hennes hotelser, att afskära hans näsa och kasta den vå [*sic*] elden. Jag skulle få ett längre bref än detta fullt, om jag ville beskrifva och upprepa de tusentals löjliga sc[e]ner och ord jag här stundeligen hörde mellan mor och son, som, bäst de höllo på att gräla och slås, flögo hvarandra om halsen med kyssar och smek. När sedan hans far kom hem och modren beklagade sig öfver sin sons olydnad och oduglighet, skrattade gubben och var ej litet stolt öfver sin pojke, som ej ville lyda qvinnor, men alltid visade sig lydig och villig mot honom. Och i sjelfva verket äro beduingossarne särdeles lydiga mot fadren och äfven mot modren, om de blott äro ensamma med henne och ej ses af någon annan; jag kan säga, att jag ingenstädes sett lydigare och bättre barn än i öknen och till en del äfven i städerna, oaktadt det öfverskrikna månggiftet. Det är sannt, de äro oftast rätt bångstyriga mot den, som ej förstår sig på dem, men rätta mannen får dem att lyda på första vink. De äro som öknens kamelar och hästar – man nyttjar för dem hvarken betsel eller grimma, men får dem ändå att gå som man vill. Nassār hade nu kommit tillbaka med den underrättelse, att han sjelf ej kunde följa mig på min resa; han fruktade att pilgrimskaravanen här skulle inträffa dessa dagar, och det var omöjligt för honom att i sådant fall vara frånvarande; han hade hemtat med sig en annan man som skulle följa mig. Som denne man, till språk och utseende half beduin half fellā, ej särdeles behagade mig, förklarade jag genast, då frågan öppnades, att jag ej ville resa med honom, och att jag ginge med ingen annan än Nassār, med hvilken jag uppgjort kontraktet först till resan. Nu började en lång disput och stor öfverläggning – Nassār skulle skicka sin farbror med sitt eget

kamelstod – men jag ville på intet vis ge efter. Farbrodren var en medelåldrig man om några och 40 år och behagade mig ej heller särdeles, då deremot Nassār sjelf förekom mig särdeles treflig, ock vi lade oss till hvila utan att beslut blifvit fattadt eller något bestämdt afgjordt.

Jag insåg att Nassār ej sjelf kunde följa mig och jag beslöt inom mig sjelf att anta farbrodren till refik. Följande morgonen upptogs frågan åter vid kaffet och denna dag var bestämd till min afresa; – men som jag fann mig vid mitt lugna humör och hade inom mig fattat mitt beslut, hade jag lust att retas litet med Araberne, och då samtalet länge förts hit och dit, bröt jag ut: o heif kum, o heif kum, min ʿarab,[341] tron J edra hundar, att jag ej sett och lefvat med Araber före er, nej vid det hus, hvari vi sitta och vid den eld på hvilken vi värma oss, och vid Den som skapat den böna, hvars saft vi dricka (allt eder som mycket brukas af beduinen), jag har färdats bland Araber och lefvat i deras hus och funnit dem män, hvilkas ord äro ett och deras handlingar efter deras ord; men J ären inga Araber, J ären Fellāher och hundar ären J, edra ord äro väder och så äro edra handlingar; – jag har aldrig hittills träffat en Arab, som uppgör ett kontrakt och sedan viker derifrån såsom du Nassār. Med högre röst än vanligt och något uppretad ropade nu Nassār: ja Arab, denna man har jag förbundit mig att föra till Dsahirijeh (en liten by invid Hebron) och tagit af honom förpenning på legan, – sedermera ha omständigheter kommit emellan, som hindra mig att aflägsna mig från dessa trakter; – jag har hemtat honom en god allmänt välkänd man, att föra honom i mitt ställe; han har ej gillat honom, – jag erbjuder honom nu min egen farbror, som är bättre än jag sjelf, att föra honom på mitt eget kamelsto och min egen sadel, – han gillar ej honom, kan jag nu annat göra än föra honom tillbaka till den plats, hvarifrån jag hemtat honom, – sadla kamelstoet och tag min kaffepanna till pant på handpenningen, och låt oss bege oss tillbaka till Nakhil. Jag svarade kort om godt, ja! Men nu började de andre närvarande prata med mig, föreställa mig Nassārs farbror var en god och pålitlig man, och att ingen nöd skulle gå på mig på färden etc. etc., och jag lät mig bevekas. Nassār påminte mig nu om sina angelägenheter mellan sig och sin hustru, och jag slapp honom med att skrifva en talisman, innehållande åtskilliga af Herrens 99 namn och några Hebraiska bokstäfver och nonsens på Svenska med Arabiska bokstäfver. Men jag slapp ej så lätt hans hustru; hon hade observerat att jag skref en talisman åt hennes man, och då han en stund aflägsnade

sig, kom hon och ansatte mig med frågor om anledningen till denna talisman. Jag försäkrade, att den var för hennes mans svaga ögon; men kanske ondt samvete slog henne, hon trodde ej mina ord, sade sig ingen ghashime, h.e. dum, oerfaren fjolla vara; hon sade talisman vara för hennes skull och med en knyck på hufvudet och blixtrande ögon, bad hon mig ej lemna den i sin mans händer, hvilket verkligen ännu ej hade skett. Jag befriades från hennes pinsamma examen af kamelerna som hemtades och knäfälldes framför tältet. Araberne skulle flytta och jag bege mig å väg. Detta var den 27 Januari. Våra vägar gingo ett stycke med hvarandra; men snart skiljdes vi åt, Nassār åt ett håll och hans farbror med mig åt ett annat; men länge hade jag Nassār att följa oss, förrän jag lemnade honom talismanen, med hvilken han, den narren! tänkte att återvinna en afvog qvinnas hjerta. Jag var så åter ensam i öknen med min refik, som ledde kamelstoet. Vägen gick öfver vackert och vänligt land, med dalar och kalkbergstrakter, betade af all slags boskap. Dock ännu hade ej gräset hunnit upp efter sista regnet, och min beduin sade: såsom ett brutet ben behöfver 40 dagar förr än det helnar, så behöfver ock örterna 40 dagar förr än de stiga upp. Dock började redan det första vårgräset höja sitt hufvud öfver marken, och på sina ställen syntes små gröna mattor öfver den nu så gråa öknen. Men vi kommo snart upp i Edoms förfärliga öken, en svart vid flacka, fullströdd med brynta kalkstensskifvor, utan tecken till lif. Dock äfven här syntes vänliga trakter, små låga landsträckningar, der en och annan buske, om ock förtorkad, vittnade att, om Herren sände lifvets regn, äfven här fanns lif. Ju längre vi kommo, desto grönare blef landet och desto rikare dalarne och örtslätterne. Sådana sträckningar och slätter i öknen, der buskar och örter finnas, kalla beduinerne raud,[342] och de gåfvo bete åt vårt ök, och rikligt ved åt oss att värma oss vid, under de kalla nätterna. Vi foro förbi flera Arabfamiljer och äfven större feriker af dem; men veko ej in hos någon. Den 30 Januari kommo vi till dalen Serām, der vackra hvete- och hafre-åkrar stodo sådda och odlade af beduiner. Här blefvo gräsmattorna större och vidsträcktare, och klädda med de brokigaste blommor, hvaraf jag igenkände ganska många, nästan de flesta från mitt hemland, här helsade mig smör- och ringblommor, med samma fägring som på våra ängar, och tusentals andra, hvilkas Arabiska namn jag roade mig att fråga min ledsagare och teckna upp. Här gingo vi äfven förbi brunnarne Birein och otydliga spår af en gammal, troligen Israëlitisk stad Aʿwegh [*sic*; avser ʿAuga], dock på afstånd från vår

väg. Öfverallt syntes tydliga och vidsträckta spår af den gamla odling och det välstånd hvari denna, som alla delar af det gamla Palästina, fordom stått, och i harmen öfver det förfall hvari hela detta land nu ligger, kunde jag ej hålla mig att litet förargas med min, öfverhufvud litet kortsnäsige och vresige beduin, och sade honom: huru kommer det till att alla de städer och trakter, der Araben kommit in, nu ligga öde och förstörda? då fordom dessa höjder varit de herrligaste trädgårdar och vinberg, ser du nu ingenting annat än förstörelse och stenhögar. Han svarade: Araben lefver i öknen på sin kamel; tycker ej om städer. Ja, det är sannt, men hurudant är ock Ert lif, icke menniskors utan hundars. Året om sitten J hungrige, inga kläder ägen J att skydda Er emot kölden, derföre ären J krasslige, usle män, och de slarfviga och smutsiga trasor, hvari J höljen Edra kroppar, äro knappt tillräcklige att skyla Er nakenhet. Detta måste han bejaka, så mycket mer som det träffade honom sjelf. Han hade förr haft ett större antal kameler, men nu hade han intet enda ök, och måste vid flyttning lasta sitt hus- och andra tillbehör på något af sin brorsons. Denne hade han sjelf uppfostrat från liten pojke då hans fader dog, och nu sände han sin farbror med mig på en 6 dagars resa, som han fick lof tillryggalägga mest till fots, och till ersättning för gubbens besvär, gaf honom hans brorson ungefär en sjettedel af legan, svarande mot 3 och en half Rubel koppar. Den sista Januari kommo vi till Araber, en stor stammafdelning af Tijāha, kallad Alhukōt [*sic*; avser al-Ḥuqūq]. Jag hade gjort den öfverenskommalse med Nassār och hans farbror, att de skulle föra mig antingen till byn Aldsāhirijeh, ty till Hebron kunde de ej gå för fiendtliga förhållanden, eller lemna mig hos någon Arabstam, der jag kunde öfva mitt läkareyrke och sålunda förtjena mig pengar. Jag hade nemligen tänkt på att stanna någon vecka i öknen, om jag funne en stam, hvars Araber voro treflige och mera välmående än de fattige Tavora [*sic*; avser Ṭauwara] och till största delen äfven de Tijāha jag sett omkring Nakhil. Min beduin, hvars barska hjerta jag dock hade vunnit derigenom, att jag ärligt delat med honom hvarje munsbit jag förtärde, hade under hela vägen prisat för mig dessa Araber, hukāk [*sic*; avser al-Ḥuqūq], som voro välmående, hade rådt mig att stanna hos dem; jag skulle på kort tid förtjena mig hundratals piastrar och emellertid äta och dricka för intet etc. etc. Vi ankommo nu på eftermiddagen, blefvo vänligt emottagna med kaffe och middagsmåltid, som vanligen framsättes här omkring kl. 3, och man frågade min beduin om mig. Jag passerade för läkare och vaccinatör och

hade för afsigt stanna någon tid hos dem. Nu började åter det fatala medicinska spektaklet och mönstringen af sjuke och lytte; men jag förklarade nu i gästtältet, der vi sutto i en samling af kanske 50 personer, att jag platt intet ville företaga förr än de satte mig i ett annat tält, der jag litet finge vara i fred för folket. En af beduinerne här, som hade en ung son med fel på sin gång, hvari han hoppades hjelp af mig, föreslog mig flytta i sitt tält, sedan han dock först gjort sig underrättad af mig om jag botade folk aʿla nighān[343] eller för på förhand tagna pengar. Då jag försäkrade mig inga pengar vilja ha (sällsynt här) förr än den sjuke, med Guds hjelp, blifvit frisk, bar han min packning i sitt tält, och jag följde honom dit. Min värd var en treflig, medelålders man, ehuru med hvitt skägg, och hans tält var rymligt stort och ganska renligt. Det första jag fick börja med, var att qvacksalfva hans unge omkring 15årige son, en präktig, rask beduingosse, som haft olyckan för omkring två år efter en stark förkylning få värk i lårbensleden och allt sedan hade litet fel på sin gång, så att han t.ex. ej kunde upphinna en kamel, då den strök till bergs, och alltid haltade litet. Med koppning och smörjelser fick jag honom på de några dagar jag var här, hvarunder han dock alla dagar gick i vall med kamelerna, något litet bättre. Ehuru jag i detta tält sökt fred undan folket, lyckades det mig ej. Vårt tält blef snart en samlingsplats för ferikens män, och jag fick aldrig en minut vara för mig sjelf. Jag måste oupphörligen göra koppningar och åderlåtningar och ögonvatten och ge laxationer och caustica etc. Feriken var stor, bestående af omkring 50 tält, och det fanns bland dem sjuklingar till öfverflöd. Jag beslöt först att stanna här någon vecka, eller så, för att rätt få lefva bland beduiner, men då den andra natten gått förbi, fann jag mig i en högst obehaglig ställning, jag satt liksom i en eld. Ohyra, beduinens oskiljaktiga följe, hade nässlat sig in hos mig, och jag sade till min från Nakhil medföljande beduin, som allt ännu var här qvar, att jag hade för afsigt gerade bege mig till Aldsahirijah. Beduinerne kommo omkring mig och bådo mig stanna hos dem, jag skulle här förtjena goda pengar, jag hade redan blifvit en af deras familj, och hade blott att kommendera hvem jag ville af dem, att hemta mig mjölk och smör och bröd och annat hvad jag önskade. Jag undskyllde mig med, att jag ej var van vid deras lefnadssätt och äfven att jag längtade till en stad, der jag kunde bo i hus för mig sjelf. Min Nakhilbeduin var dessutom rädd att bege sig till Aldsahirijeh eller någon annan af de flera små byar vi hade framför oss: vi hade här fått den underrättelse, att militär

och höfvitsmän voro sysselsatte i dessa byar med att indrifva Sultanens skatt, och alla beduiner och allt folk voro rädde för dessa män, som efter godtycke antastade hvem helst som föll dem i deras väg, och efter godtycke togo af dem så mycket dem lyste af dess boskap och förmögenhet. Frågan afgjordes nu sålunda, att den man, i hvars tält jag befann mig, förbandt sig att när hälst jag fordrade föra mig fram till Aldsahirijeh och min Nakhilbeduin skulle få bege sig på återväg. Jag stannade så här, – bytte mina kläder, påtagande den sista rena omgång jag ägde; men det halp ej: blott en natt och en half dag, och jag var åter i samma läge som förut. Men undantagandes denna olägenhet, befann jag mig väl och trefligt. De hade alla blifvit mina vänner och fattat tycke för mig; – de funno mig annorlunda än de handelsmän och qvacksalvare som stryka omkring i öknen, blott för att bedraga den lättrogne beduinen. De hemtade mig af den präktiga öknemjölken mer än jag orkade med, och jag tog här min skada igen för den knappa kost, hvarpå jag till största delen hittills hade lefvat under min färd. Inom någon dag var det bekant i hela nejden, att här fanns läkare, och från aflägsna trakter kom folk, dels att rådfråga mig, dels att föra mig till sjuke som sjelfve ej kunde röra sig. Det gjorde mig ondt att oftast måste afvisa dem; icke derföre att jag alltid misströstade att kunna hjelpa dem, men emedan jag visste, att åtminstone vårt sätt att behandla sjukdomar här ofta leder till mera skada än till nytta. Huru vill du t.ex. i ett öppet tält, der du beständigt är utsatt för förkylningar och i öknen der ingen reglerad diet kan föras, behandla en gamla tertiär syphilis, som hos dessa beduiner så ofta förekommer och deraf förorsakade gamla rötsår och ostitis m.m.d. Det var detta på sätt och vis så olycksaliga läkarekall, som äfven nu skyndade min afresa från dessa treflige öknesöner. Den 4 Februari flyttade hela feriken en väg af omkring två timmar till en annan plats, hvarpå en annan ferik af omkring 50 tält låg lägrad. Vi utgjorde sålunda här en samling af omkring 100 tält, nästan den största ferik jag kan påminna mig ha besökt. Men jag skulle ej länge dröja hos dem. Redan följande dagen sadlade min beduinvärd en sin kamel och vi begåfvo oss å väg aʿlāi bab ollah.[344] Vi tågade öfver Judeas kullar och dalar, liknande det landskap jag hade sett på Sheråbergens [*sic*] nordligare del, omkring Taflīleh [*sic*]; landet består till största delen af släta odlingsbara kullar, utan buskar och träd. På vägen veko vi in hos en rik beduin, som hade skickat till mig, med anhållan att ingalunda fara förbi hans tält, utan att vika in och se

på hans sura ben, som under mer än ett halft år hållit honom i tältet och ej låtit honom rida ut. Jag fann här en ung man, ungefär af min ålder, med en gammal benröta i ett högst förtvifladt läge och sinnesstämning. Han hade den föregående natten drömt om mig och min apothekarlåda, att han ur den skulle se sin räddning, – han kallade sig en drunknande, som lyftade sin förtviflade hand den sista lyftning till mig; – han bad mig stanna hos sig och behandla honom helst så länge, att han på krycka kunde stiga upp ur sin sjukbädd, – han skulle ge mig sitt häststo med dess lilla föl, hvilka nu betade bägge utanför tältet, han skulle ge mig alla sina kameler, han skulle ge mig sin nu omkring oss i tältet springande lilla ungefär 5åriga dotter, det vackraste barn jag kanske någonsin sett, så att jag derför ej kunde hålla mina ögon ifrån henne. Jag röjde här ett emottagande, som kanske få af Esculapii äkte söner rönt,[345] och af verklig medlidsamhet mot mannen, och i hoppet, om ock svagt, att kunna gagna honom, började jag redan besinna mig, huru jag kunde stanna här hos honom. Men 20, 30 dagar som jag minst tyckte mig behöfva för att om möjligt få någon bättring i hans tillstånd, tycktes mig nog lång tid och ohyran på min kropp påminte mig, att jag äfven här ingen ro skulle få. Jag föreskref honom således diet och grötbaddning, gaf honom några uns Engelskt salt och några drachmer Kali hydrojod.,[346] som jag allt ännu hade qvar sedan sista resan, och bjöd honom farväl med innerlig önskan att Herren måtte hjelpa honom på benen. Fyra piaster, som jag fordrade för min medicin, var han ej istånd att få ihop, oaktadt all sin rikedom på boskap. Till aftonen upphunno vi andra Araber af annan stam, kallade Ramadin. Här mötte jag ett emottagande, tvärt motsatt det jag rönt hos ofvannämnde man. Då de fingo höra, att jag var läkare, kommo de dussintals och räckte fram sina händer att bepulsas. Men som jag märkte det af många var gäck, dref jag dem bort och fick snart ro och fred. Här voro nu, utom oss, flera gäster, bland dem 4 män från den lilla närbelägna byn Sumʿa, hvilka berättade, att män från storsheikhen i Hebron voro i deras by, för att på Sultans vägnar indrifva skatt. Min beduin skrämdes häraf och bad sin sagesman taga mig med sig till sin by och derifrån vidare skaffa mig fram till Hebron. Som jag såg min beduin verkligen rädd och ovillig att gå längre, och han dessutom varit särdeles artig mot mig, gästat mig flera dagar i sitt tält, gifvit mig ett gammalt Kufiskt silfvermynt,[347] som han funnit i ruiner i öknen, och dessutom fört mig hela denna dagsmarsch utan lega, hvilket är oändligen rart, gick jag in på hans

önskan, ehuru Sumʿamannen fordrade af mig en dugtig legpenning. Men han förespeglade mig äfven, att jag skulle komma till en stad, der jag funne allt hvad jag önskade, och att jag der åter skulle få bo under tak. Följande morgon således bar det af med min nya ledsagare. Vi frukosterade på vägen hos Araber, som slagtade åt oss ett dugtigt får, och sednare på eftermiddagen kommo vi fram till den såkallade staden.

Här blef jag ej litet fö[r]undrad att finna en stad, bestående ej af byggda hus, utan af naturliga grottor i berg.[348] De fleste af dem voro stora och rymliga salar, i hvilka man ogenerad kunde stå rak under det nedrökta taket, hvilket i flera var understödt af naturliga vackra pelare. Som de stora grottorna voro alla bebodde af en familj, eller flera, och man ej ville placera mig såsom främmande, bland sina qvinnor och barn, inqvarterade man mig i en liten ensam grotta, dels naturlig i berget, dels upphjelpt med byggande. Denna var ett litet kyffe, liknande en liten kajuta på en skuta, jemnt så hög, att då jag stod på knäna nådde mitt hufvud i taket, och då jag sträckte ut mig till sömn, jag upptog hela dess längd. I detta hål tillbragte jag första natten och hela följande dagen, men jag hade ett högst trefligt sällskap, af en liten 5 till 6årig, ljuslockig och blåögd flicka och tvenne högst roliga rundkindade och rödblommiga gossar af samma ålder, hvilka med prat och lek skyndade dagens timmar till slut. Alla qvinnor gingo dessutom här obeslöjade, och det var mig ett obeskrifligt nöje, att se den vackra Orientaliskan, och specielt nu den sköna Syriskan, utan den icke allenast all fägring döljande, utan äfven allt förställande slöjan. Allt hade här ett annat utseende och en annan karakter, än den jag sett i Egypten och Arabien; – allt talade om en ädlare stam och ett renare ursprung, om ock sednare uppblandadt. Jag har alltid och öfverallt tyckt mig finna hos qvinnan, landets egentliga typ renare bevarad än hos mannen. Den Egyptiska, t.ex. i våra dagar, förekommer mig ut och in densamma som man ser afmålad i de gamla Egyptiska grafvarne, för 3 eller 4 årtusenden, då man ofta igenkänner hos den Egyptiske felahen Arabiska beduindrag. Äfven tyckte jag mig nu här då och då, ehuru sällan, finna ett gammalt bekant drag från öknen hos mannen, men aldrig hos qvinnan. Jag fann ej en som jag kunde likna vid en beduinska; – de hade alla en egen särdeles vacker typ, något långlätt ansigte, som understundom dragit något förlångt, blef släpigt och platt, såsom stundom deras språk blir det, om den något dragande accenten släpas förmycket. Karlarne hade ofta kastanjebrunt,

yfvigt skägg med ljusa mustascher, ofta helt ljust eller stötande i rödt; i allmänhet fylliga former, dugtiga vador och tjocka smalben, hvilket allt, isynnerhet det sistnämnda, man aldrig finner hos beduinen; – en hvit hy och i allmänhet en inkarnationsfärg, skönare än jag kanske sett dem någonstädes, – en måttligt brun hy, svagt öfverskuggande en måttlig rodnad. Barnen voro till största delen ljuslockiga och blonda, flera med blå ögon och rödblommiga, frodiga kinder. Jag fann mig i allmänhet mera hemma här, och de å sin sida voro mera ogenerade med mig. Min fellahkamrat hade emellertid glömt mig hela den första dagen, för bestyr med skattsamlaren, och först på aftonen kom han att afhemta mig till sin egen grotta, som var en stor rymlig salong, väl 4 gånger vår societetssal, och med två halfbågiga dörröppningar, mellan hvilka stod ett hälleberg i form af en väldig Corinthisk pelare. Här bodde två familjer med hvar sin matmor och tjogtals barn, och en högst talrik fåraboskap, allt huller om buller, och jag midt ibland menniskor och fä. Men fellahen är i allmänhet snålare och sniknare än beduinen; – jag såg här dagligen den stora qvantitet mjölk, gummorna kärnade till smör i sina stora lädersäckar, men fick sällan smaka deraf. Mitt sällskap var ej heller så trefligt som i den andra grottan; isynnerhet saknade jag den lilla pratsamma flickan. Här voro några 8åriga gossar, som redo käpphäst och hoppade på käpp dagen om; men det voro öfningar, som dock ej passade mig rätt. Du skall dock ej tro, såsom jag trodde först, att detta folk ej hade annat tak öfver hufvud än dessa grottor. De ha en by eller stad, såsom jag sedermera erfor, men de funno sig för närvarande ute på vårbete med sin boskap, hade derföre lemnat sina byggda hus och utbytt dem mot dessa naturliga grottor, hvaraf bergen i alla dessa trakter äro fullo. Detta är äfven fallet med andra här belägna byar. För öfrigt synas här öfverallt spår och qvarlefvor af gammal odling och bostäder; men allt är i ruin och förfall för Arabprophetens i efterverlden lofvade trädgärdar [*sic*], och för Constantinopel-Sultans och hans handtlangares faderliga styrelse. Först den 10 Februari begaf jag mig härifrån, sedan jag, som vanligt här vid alla liqvider, kommit i skarpt gräl med min fellahvärd. Det var fråga nemligen om mina pengar, bestående i 5 franc-stycken, som han ville ta till lägre pris än de gällde i vanlig kurs. Jag fick barn och käringar omkring mig; men då de sågo mig obeveklig stoppa mina pengar tillbaka, besluten att kanske ligga och gästa hos dem ännu några dagar, hörde de upp med sina ord, som de sågo ingen verkan göra på mig, och efter en kort

stund kom min värd och förklarade sig, med många kyssar på mitt skägg, nöjd med mina ord. Då sålunda alla hinder voro undanröjda, lastade vi först vårt ök och gåfvo oss å väg. Vi passerade nu den lilla, ganska vackra och snygga staden, – kommo upp i ett särdeles kuperadt land, hvars kullar stodo i den herrligaste grönska, dels i åker, dels i betesfält och rikt klädd i buskar af ballōt, som mycket påminte mig om våra med enbuskar beklädda höjder. Trakten var oändligen vacker, så mycket mer för mig, som så länge blott sett nakna berg. Här voro, utom de vackra buskträden af ballōt, kaikab och awarwar, bergen äfven öfverdragne med mossa, som jag aldrig sett sedan jag lemnat vårt land. Redan i god tid på eftermiddagen hunno vi fram till Hebron, Abrahams gamla stad, nu kallad Medinet Alkhalīl. Jag var på så lång tid van vid Arabiens och Egyptens bostäder, att jag fann mig högst angenämt öfverraskad, då jag nu från en höjd skådade öfver en hvit, snygg stenstad, nästan hvarje hus med en liten kupol, och rundt omkring bergsterrasser, rikt beklädda med oljeträd. Men jag blef snart störd i mina betraktelser, af en ung moderniserad Turk, i lång grå rock, som mötte mig närmare stadsporten, och underrättad att jag komme från Egypten, förkunnade mig att jag måste undergå qvarantaine och anmodade min fellahledsagare att föra mig och min packning till ett wekale i staden. Han följde sjelf [med] och lät mig under vägen förnimma, det han af artighet och välvilja för mig, skulle släppa mig för 15 piaster utan qvarantaine. Turken är en beskedlig och medgörlig man i vissa fall! Genast i wekale erlade jag honom de äskade 15 piaster, och han skulle vid min afresa, när helst jag fordrade, skrifva mig en tedskere att jag gjort min qvarantaine. Den 12 gjorde jag här fredagsbönen i den moské, hvarunder Abrahams graf skall finnas, och i hvilken före mig blott en Europé, Ali Bey och kanske en annan Monro kommit in.[349] Den är troligen till sitt ursprung en Grekisk kyrka, i all fall bärande intet spår af Mahomedansk arkitechtur. Jag tillbragte här i denna utomordentliga stad fyra dagar, mest i sällskap med min portvakt, ursprungligen en Egyptier, men sedan lång tid bosatt här, och ofvannämnde Turkiska qvarantaine-föreståndare, som, sedan han sett min tedskere från vårt Ryska vice

Det ayyubidiska myntet med kufisk skrift som Wallin hämtade med sig hem till Helsingfors.

Beduinkvinna med sitt barn framför en grotta i staden Petra.
Nabatéerna byggde Petra under tredje århundradet fvt men ännu i dag använder de lokala beduinerna grottorna som boning.

Consulat i Kairo, fick tillbörlig respekt för mig. Men han plågade mig på annat sätt. Han hade nemligen händelsevis fått se min klocka, ett högst medelmåttigt Schweizerur, som jag köpt i Kairo till min Arabiska resa, och under två dygn plågade han mig, mer än Herren plågade Hjob, för att få köpa den af mig. Han sände den ene efter den andre att bemedla handeln, slutligen en sorts här bosatt urmakare, en Jude, som talade med mig Ryska, bjöd det ena priset efter det andra, och fordrade genartighet af mig, för sin artighet att ha släppt mig ur qvarantainen för 15 piastar, och sökte vidare genom hotelser att hålla mig i qvarantaine längre tid, skrämma mig att ge efter på priset. Detta allt erfor jag genom min trogne portvakt, som jag helt och hållet vunnit för mig, med att föda honom och hans barn under de dagar vi lefde tillsammans. Slutet blef att han köpte klockan för det pris ungefär, som den kostat mig. Jag var på sätt och vis nöjd att bli af med den; ty oaktadt ideliga reparationer kunde jag ej få den att dra sig mindre än 5 min. förut hvarje dygn; men det sätt hvarpå Turken plågade mig, var rätt vederstyggligt. Den 15 Februari om morgonen lastade jag min packning och mig sjelf på en boricka, och gaf mig å väg till Jerusalem, nu såsom i fordna dagar. Trakten var allt densamma, ett vackert kuperadt landskap, beväxt med buskträn och i herrligaste grönska. I god tid på eftermiddagen kommo vi förbi Bethlehem (Beit laʿhm) och andra ställen af heligt minne, och omkring tre timmar före solens nedgång genom ben Himmon- och Gihondalarne upp till staden. Höjdterasserna häromkring voro fulla af kristna familjer, som i det gröna mottogo och började sin fasta. Det var så på sätt och vis hans högtidsdag och det var så lugnt och fridsaligt under den herrliga aftonen, då jag tågade in i fridens stad. Men jag hade ingen tid att lemna mig åt fromma tankar. Jag fann den enda Turkiska khane, som här finnes, upptagen af folk, så att jag intet rum fann; och den första natten tillbragte jag i ett litet ynkligt kyffe på Zion, bland smuts och allsköns ohyra, hvaraf den värsta, ett tjog Turkiska soldater; med min matta utbredd öfver kolen, en natt svartare än de kol, hvarpå jag låg. Följande dagen fann jag dock Preussiske vice Consuln D:r Schulz, och genom hans bemedling ett rum och i honom sjelf en vän, bättre än jag funnit någon under min resa. Men med denna dag började rusk och oväder, oupphörliga regn- och hagelskurar, och köld och smuts, hvars like jag på 4 år ej har sett; allt detta höll mig innestängd i ungefär 7 dagar. Nu har jag dock vandrat omkring, besökt Oljoberget med dess heliga platser, der Herren steg

till himla, der han lärde Fader vår, den grottan der Apostlarne affattade Credo etc. etc.; jag har vandrat i Josafats dal och Kidrons torra bäckbädd, – framgått vid [*sic*; avser via] Dolorosa och besett de heliga ställen i Grafkyrkan, Herrens graf och platsen för hans kors etc.; jag har vandrat i Salomons stora underjordiska salar, och de på dem byggda praktfulla Mohamedanska moskéer, der den lag gäller, att den kristen som der anträffas, har att göra valet mellan att afsvära sina fäders tro, eller bli lefvande spetsad eller bränd. Jag har dock hittills sluppit göra det kinkiga valet; – min stora turban och min länge instuderade sheikhmin har räddat mig derifrån. – Emellertid har jag ledsnat att ligga stilla; – tänker inom några dygar [*sic*] ge mig ut åt Galilea, besöka Nazareth, Kapernaum, Jeriko m.m., och längst Tiberias. Härtill tänker jag använda 20 till 30 dagar, vara här tillbaka till Påskhögtiden, och genast efter den bege mig till Kairo, för att der, af bref från dig, höra min dom, och derefter bestämma min väg till öster eller vester. – Jag har hopslarfvat detta bref i de mest olika ställningar, än stående på knäna och hufvudet böjdt öfver papperet, än sittande på ena foten och papperet stödt mot det andra knäet höjdt, än, och det oftast, utsträckt på magen; – ofta har jag nödgats kasta brefvet undan och gömma det för en Damascus[bo], som bor i rummet invid mig och ofta besöker mig, – derföre är stilen kråcklig och tanken har krupit derefter. – – – .

G. Geitlin till G.A. Wallin
Helsingfors 12/5 1847

Vän och Broder!
Med otålighet har Du säkert redan i längre tid väntat underrättelser från ditt hem, och gjort Dig hvarjehanda föreställningar om dina såkallade vänner och landsmän. Men jag tar dock för afgjordt, att om någon gång den tanke ögonblickligt hos Dig uppkommer, att vi här hemma med köld och liknöjdhet skulle anse Dig och dina sträfvanden, denna mörka tanke dock snart ger rum för ljusare och gladare åsigter. – Orsaken till dröjsmålet med det bref jag nu ändteligen afsänder d. 12 Maji 1847 – i stället för att jag enligt mitt löfte i mitt sednast till dig aflåtne bref bordt göra det i Mars – har varit den oväntade gång händelserna tagit med afseende å din ansökning om rese

understöd, hvilken sak ännu ej är fullt afgjord. Här en korrt relation af det vigtigaste: Sedan, såsom jag redan förut berättat, dina i Pburg qvarhållna bref ändteligen kommit oss tillhanda och din ansökning inom den nya ansökningstidens utgång vederbörligen blifvit inlemnad och charterad, befanns, att blott en sökande, men han ganska farlig, Doctor Willebrand var din competitor. Så väl den Philosophiska som Juridiska faculteten yttrade sig nu om hvardera sökandens erforderliga skicklighet i de mest recommenderade ordalag, men som Du redan förut hade haft detta stipendium och särskildt understöd af Canceller, samt dessutom alla *Medici*, ibland dem äfven Ursin (hvilken ehuru emeritus och redan efterträdd af Bonsdorff allt ännu sitter qvar som Consistorialis) voro deciderade för Willebrand, så blef resultatet att endast 7 voterade på Dig (neml. Woldstedt, Nervander, Lille, Laurell, Geitlin, Rein, Lagus) men de öfriga 10 (Bonsdorff, Palmén, Grot, Blomqvist, Törnroth, Ilmoni, J.J. Tengström, Linsén, Schultén, Ursin) på Willebrand. – Så var nu detta hopp vorbei. Men oaktadt Willebrand af de fleste erhöll deras vota, yttrade dock flere af desse Consistoriales till protocollet, att det vore i hög grad önskeligt om äfven Du genom något reseunderstöd kunde ⁂ i hågkommas så att du ej blefve tvungen att i hälften afbryta dina forskningar. Detta tog jag ad notam, och som några veckor derefter *Alexanders-Stipendiet* blef till ansökning ledigt anslaget,[350] bad jag din Fru Mor att inkomma å dina vägnar med ny ansökning härom; jag hade väl sjelf kunnat inlemna den, men då hade jag blifvit jäfvig att yttra mig i saken. Nu kom det Dig förträffligt väl till pass att du i två år & quod ex currit[351] vistats i Petersburg, ty med Alexanders Stipendiet är det vilkor förenadt att den ansökande bör ha intyg om att i två år hafva vistats i Ryssland för att studera Ryska; och som jag visste att du för att i början kunna communicera dig med de i Pburg vistande infödda Österlänningar nödvändigt måste lära dig Ryska och dessutom äfven under våra gemensamma studier efter din återkomst från Pburg erfarit att Du förvärfvat dig kännedom af detta språk kunde jag med godt samvete skriftligen intyga detta förhållande. Alla documenter voro alltså i full ordning. Äfven nu hade du blott en competitor, Mag. Docens Nylander (som jemte Sahlberg och Wirzen äfven sökt Professionen i Zoologien och Botaniken efter J.M. af Tengström som för ett litet oförsigtigt beteende på en bal hos Thesleff blifvit föranlåten att söka afsked, och erhållit det med bibehållande af sin ordinarie lön). Denna gång tog det bättre skruf. Dig till-

erkändes stipendiet af alla närvarande Consistoriales med undantag af Evert Bonsdorff som i sin vetenskaps (Physiologiens) intresse ansåg sig böra votera på Nylander (hvilken i sin rese plan äfven uppgifvit sin afsigt vara att resa till Nord Amerika). Blomqvist, som är sjuk till ⁂ följe af en redan öfvergången slag attack, har ännu ej yttrat sig, men det kan vara just likgiltigt, Du har dock nästan alla rösterna, och som ingen rimlig orsak kan finnas att Canceller skulle vägra stadfästelse å Consistorii val, får jag hjertligen gratulera Dig att hafva vunnit din önskan. Stipendiet uppgår till nära 2 000 Rub. S:r eller rättare till 1 927 Rb. 50 kp. S:r och medför förbindelse att i 2 år vistas utomlands. Enligt din anmodan har jag frågat Borgström huruvida han har relationer på Bairut, Baghdad och Bassora genom Stieglitz, men denne har svarat Borgström att han icke har det, likväl ville han hos Rosetti i Alexandria fråga, om ej på denne väg penninge remissen till ofvannämnde orter kunde framskaffas. Svar härå hade ännu i går icke inlupit. Dina funderingar äro väl nu också icke sådana som förut. Sedan din sednaste abstecher till Palæstina – hvarifrån ditt kärkomna bref, dat. Jerusalem d. 3 Mars kom mig tilhanda d. 24 April – torde Du väl nu först ha dina ögon rigtade åt Jemen och sålunda hellst lyfta åtminstone första qvartalet (eller tertialet jag känner ej huru det utfaller, men troligen är det alldeles analogt, häruti som i öfrigt, med det Stipendium du förut innehade) i *Kairo*. Emellertid måste Du förse mig eller Borgström med en i bestämda ordalag affattad fullmagt att lyfta medlen. Troligen blir det dig nu möjligt att med en del deraf klubba någon björn här, hvarom allt din föreskrift införväntas. Om de 400 Rub. Silfver jag sednast Dig tillsände, men hvilka framkommo till Kairo under din frånvaro i Palästina ⁂ har jag naturligtvis ännu ej kunnat erhålla någon underrättelse men hoppas snart få den.

Några intressantare nyheter härifrån erinrar jag mig icke för ögonblicket, utom att Gylden nu är utnämnd till Græcæ Linguæ Professor och att Schauman skall speciminera för nya Professionen i Pastoral theologien den 15 dennes. – Våren har varit kall och lång, ännu finnes snö och is på några gator. Sjukdomar i synnerhet frossor äro i full gång. Charlakans feberns tid är förbi och jag har alla barnen, som utan undantag voro af den anfallne, nu åter friska. Äfven min hustru är, Gud ske lof, i det närmaste återställd och i sommar hoppas jag hon blir fullkomligt frisk. – Phil. Magister- och Doctors promotion äfvensom Medicinæ Doctors Prom. anställes i denna sommar.[352]

– Gubben Kiseleff dog för par dagar sedan öfver 70 år gammal. Professor Palmen förlorade ock nyligen sin Fru som länge lidit af lungsot. Han skall resa till Sverige i sommar. Gylden skall åter fara till Tyskland och Södra Europa på fem månader. – Ursäkta gode Broder den hast hvaraf dessa rader bära stämpeln. Stipendiet Theser, Gradual och Exercitii Scripta samt lections bestyr ligga öfver mig just nu, hvarföre jag slutar härmed tillönskande Dig af själ och hjerta lycka och framgång under dina vådliga men i ditt sinne intressanta och för oss alla nyttiga färder. – Ett litet bref från Kammarn Rådinnan medföljer. –

Tuus G. Geitlin.

Hfrs 18 12/5 47

Till G. Geitlin
Alexandria 8/6 1847

Original saknas, publicerat i *Georg August Wallins reseanteckningar* 3 (1865), s. 421–424.[353]

Jag var färdig att afresa till Sinai, då i december ditt bedröfliga bref till *Bokty* ankom. Den 8 dec. afgick Boktys och mitt svar derpå; äfven nu inneslöt jag ett qvitto på de erhållna 1,000 rubel. Detta bref sände vi öfver London, men det tyckes ej hafva haft bättre lycka än dess föregångare. Emellertid for jag ut till öknen och i dess balsamdofter samt bland Beduinerna lefde jag ånyo upp till kropp och själ. Julhelgen tillbragte jag bland Grekiska munkar i Sinai kloster och nyåret 1847 emottog jag på stranden af *Ailanitiska* hafvet. Från *Akaba* gick jag till *Alnakhil*, derifrån till *Sumu'* och *Hebron*, samt vidare till Jerusalem. Derifrån sände jag åter ett ganska långt bref genom der stationerade Preussiska konsuln D:r *Schultz* öfver Berlin. På detta bör jag i dessa dagar kunna få svar, om händelsevis posten varit huldare emot det, än emot de andra brefven. Påskhögtiden tillbragte jag i Jerusalem och såg der underliga saker. En utflygt gjorde jag till *Saron*-dalen för att se liljorna i Saron, till *Lydda*, *Ramla* och *Jaffa*. Efter slutad högtid for jag öfver *Sichem* och *Ginea* till *Nazaret*, der jag besteg berget *Tabor*, vidare till *Tiberias*, der jag badade i *Genezaret*-sjöns klara gröna bölja, öfver Judestaden *Safad* och de

kristna städerna *Hasbeja* och *Rosheja*, der jag besteg det evigt snöbetäckta *Hermon*, till *Damascus*, och öfver *Baalbek* till *Beirut*. Der gick jag om bord på en Fransk ångbåt och kom till Alexandria, der jag måste ligga 9 dagar i quarantaine. Med mitt långa orientaliska tålamod fick jag quarantainen slut. Nyss utkommen ämnar jag genast bege mig till Kairo, ty Alexandria är ingen stad för mig.

Men hvad sedan? Genom mitt tarfliga orientaliska lefnadssätt har jag ännu qvar 750 franc af sednaste penningremissen. Men när de äro slut – skall jag dö af hunger, eller gifva mig åstad som dervish att tigga mig fram i österlandet? eller skall jag med denna ringa summa försöka traska mig fram i Europa? Att föra mig ända till hemmet äro de icke tillräckliga. Måste jag slå alla vidare planer på orienten ur hågen, sedan genom postverkets försumlighet mig ej blef gifvet att ansöka resestipendiet? Skall jag väl efter 4 i detta sköna klimat förlefda år, komma burdus in i en nordisk vinter, mot hvilken jag har platt inga kläder och knappa medel att förskaffa mig sådana? Så många pro et contra väga upp hvarandra på ömse sidor, att jag sällan i mitt lif varit så villrådig som nu. Och dessutom, jag vill ej dölja det, är jag trött och modfäld, icke för kommande faror och försakelser på färder, men väl för den tiggareställning i hvilken jag befinner mig och som alltid förhindrar mig att utstaka några planer eller utföra dem. Jag ser för ögonblicket knappt någon annan utväg, än att i Kairo tåligt afvakta ett bref från dig, huru osäkert än detta är. Omständigheterna må således afgöra om nästa bref till dig kommer ifrån Kairo eller London; adressera dock dina bref till Egypten, om du ej 14 dagar efter inhändigandet af detta bref fått andra underrättelser. De återstående 400 rub. s:r, som jag förut trodde mig kunna kasta i mina björnars gap, kan jag naturligtvis nu icke umbära; och dessutom måste jag be dig skaffa mig något hundratal rubel, i fall jag på hemresan i London eller någon Tysk stad skulle komma i stark klämma, så obehaglig ock en sådan kommission måste vara. Oändligen mycket skulle jag hafva att skrifva om resan i Syrien, men har vid detta tillfälle icke humör dertill. Kommen till ro i Kairo, om jag får ro, skall jag åter skrifva en bland de långa epistlarne. A din sida glöm ej att göra dina bref litet längre och bed Conradi skrifva något om våra gemensamma kamraters öden; jag skulle önska eder begge i min ställning för att få straffa eder med knapphändiga bref.

Till Johanna Maria och Natalia Sofia Wallin
Kairo 25/6 1847[354]

Ömt älskade Mor och Syster!
Tillbakakommen från Syrien till Egypten och dess hufvudstad Kairo, som blifvit mig mitt hem här i Österlanden, fann jag Mammas bref af den 11 Maj ligga i Consuls Cansliet och vänta mig. Det hade afgått från Alexandria tror jag samma dag som jag lämnade denna stad för att på den väldiga älskliga Nilfloden bege mig till Kairo. Ankommen här den 14 Juni bröt jag det länge väntade nu blott en månads gamla brefvet från Geitlin, hvari Mammas låg inneslutet. Jag behöfver ej säga, och kunde det äfven ej, hvilken fröjd Edra bref gåfvo mig så mycket mer så som jag så lång tid väntat på dem och som de upplyste mig om att nu slutligen mina många härifrån afsända men så lång tid i Petersburg quarhållna bref kommit Eder tillhanda, bland dem troligen ock ett specielt till Mamma adresseradt bref härifrån i tror jag, April månad förledet år. Sedan denna tid, således ett helt långt år, har jag ej skrifvit Eder specielt till. Dock öfvertygad, som jag är, att I minst af alle kunnen anse detta å min sida härröra af försumlighet eller någon annan kanske än oförlåtligare orsak utan att I ären försäkrade det blott de långa brefven till Geitlin, som dock äro lika mycket ämnade för Eder, som för honom, och fruktan för deras starka vigt på posten tvinga mig slå ur hågen bref till andra; öfvertygad härom så väl som om Edert undseende med mig, vill jag ej pluttra bort rum af [d]etta bref med långa ursäkter och undskyllningar utan hällre börja vid slutet af mitt sista bref från Jerusalem och ge Mamma [oc]h Syster en liten beskrifning på min öfver en månads vistelse i denna heliga stad, för hvilken hvarje Christens hjerta dock måste [sl]å varmare, såsom vaggan för hela vår religion och bildning. Men icke allenast de Christne hålla denna stad för helig äfven Judar och [M]ohammedaner. Häraf en förfärlig blandning af olike trosbekännare bland de omkring 15 000 innevånare som bebo den lilla staden [oc]h af denna blandning ett starkt fanatiskt hat. Judarne, hatade af alle, hata alle andre och så de Christne äfven och så Moham[m]edanerne. Men ej nog härmed – af de Christne finnas här anhängare af alla denna vår Religions många sekter och folk – och [bl]and dessa olika sekter, ehuru de alle kalla sig Christne, råder hat och afund och afvåghet hätskare och argare än bland andre Reli[gio]ns bekännare. I synnerhet är det mellan Katoliker

och Greker en evig fejd och strid – och som de stå under Turkiskt välde är det [all]tid den Mohammedanske Pashan här som sliter tvisten mellan de Christne – och vid dylika tillfällen försummar den guld[tör]stige Turken alldrig att fylla sina fickor på Klostrens bekostnad. Men det kan föga roa Eder att höra om dessa förhållanden – jag anför [det]ta blott korteligen för att tjena till ursäkt för den verkliga afsmak jag fann till den heliga staden, der jag först inträdde, såsom så mången [ann]an pilgrim före mig, med frommaste hjerta och värmda känslor.

Jag hade hela två dagar varit sysselsatt här med att få mig ett quarter och ordna mitt hus, då jag den tredje begaf mig till den stora heliga Graf Kyrkan, som innesluter inom sina murar de heligaste platser här, nämligen Herrens graf och den plats hvarpå Han blef Korsfästad jämnte flera andra mindre heliga, såsom stenen hvarpå Hans kropp blef tvättad och tvådd med aromer, platsen der man delade Hans kläder etc. Sjelfva grafven står ofvan jord på [sjä]lfva Kyrk golfvet öfverbyggd med hvitgul marmor i ett stort rymligt rundt Chor omkring hvars cirkel väggar gå liksom lager [oc]h som upptills slutar i en väldig stor Kupol, hvarifrån, obetäckt som den är, en mäktig ström af ljus faller öfver Grafven och [h]ela choret. Genom en Hög trång dörr går man in i Graf byggnaden innehållande tvänne kapell, först ett mindre på den plats, der Enge[l]n sutit vid uppståndelsen och der innanför sjelfva Grafkapellet med den enkla marmor beklädda grafven. Båda dessa kapell äro in-[v]ändigt beklädda med härligaste hvitaste marmor och rikt ehuru något matt belyst af en evig eld från rika silfverlampor. Detta [ä]r den plats, hvartill från hela den christna verlden tallösa hopar af fromme pilgrimer strömma för att öfva sin andakt med knäfall [p]ickningar korsningar och andra choser. Jag måste tillstå jag var föga rörd här – trängseln och folkets osmakliga sätt att yttra sina käns[l]or, störde mig. Den Grekiska Kyrkan, hvari man inträder från sjelfva Grafchoret, är utomordentligt rik och grann, man kan nästan säga öfverklädd med guld; men i mitt tycke mera brokig än skön och imposant. För öfrigt såg man denna tid före Påsken, så ofta den Turkiske Pashan, som har i sitt förvar kyrkans nycklar, behagade öppna helgedomen, tallösa strömmar [a]f folk vandra omkring så inom som utom sjelfva kyrkan. Dess gård, som är en vacker fyrkantig sten laggd plan på dess tre sidor omsluten af kyrkans byggnader, var under hela min vistelse här det mäst besökta torg i staden. Längs alla dess sidor suto dels quinnor dels karlar som sålde alle-

handa småsaker arbetade i pärlemor, såsom kors och Marie bilder och rosenkransar med mera dylikt, hvaraf de främmande pilgrimerne ta med sig hem till minnen och gåfvor åt sina vänner. Andre sitta strödda på sjelfva gården och sälja tvål och lärft och tobak och alla andra möjliga saker. Så är förgården till templet förvandlad till en marknadsplats. Men äfven inom sjelfva templet ser man föga af den andakt och den vördnad för platsens helighet som man väntat sig. I sjelfva Kyrkdörren sitta på en lång bänk ett dussin Mohammedaner, templets vaktare, med korslaggda ben och röka sina vattenpipor – under högljuddt glam: håglöse turkiske soldater, som äro här för att hålla ordning på de Christne och förekomma gräl och strid, slanka omkring öfverallt i korridorer och kapell: grupper af late munkar stå och prata med hvarandra eller plappra tanklöse fram sina böner, fingrarne lekande på rosenkransarne. Så liknar templet nästan alltid mindre ett tempel än hvad helst annat i verlden. Men allt detta är ringa mot att se Kyrkan Långfredagen och den derpå följande natten. Förledet år, berättades mig, skall, under det Katolikerne enligt deras vana, theatraliskt uppförde Christi passionshistoria i det lilla kapellet öfver Golgatha, hvartill en lång trappa uppleder, gräl och träta uppstått mellan dem och de Grekiske munkarne i anledning om en på ett altare liggande duk, som de ene ville ha bort och de andre quar. Ord gaf ord från ord kom man till slag och så uppstod ett ordentligt slagsmål på den heliga platsen, hvarvid så munkar som åskådare stupade ner längs trapporna från kapellet, den ene förlorande sin hatt, den andre sin rock den tredje Gud vet hvad, som allt i trängseln togs till vara af quicka händer men alldrig kom tillbaka till ägaren. Slutet på slagsmålet var att den Turkiske Pashan infann sig med en afdelning soldater, skiljde åt de stridande och satte sig i spetsen för Munkarnes procession och förde den till slut. För sitt besvär skref han följande dagen en räkning på Munkarne på 5 000 Rub. Silfver som ock genast måste liquideras. Om aftonen bege sig de Christne till kyrkan, en ringa del försedd med ett stoppadt täcke eller något annat sängklädes plagg, men de fläste blott som de gå och stå, för att tillbringa natten der. Jag gjorde omkring klockan 7 på aftonen en promenad i Kyrkan och fann den så fullproppad af folk packade på hvarandra som sillar den ene lutande sitt hufvud på den andres ben eller sida, att jag knappt fann en tom plats, hvarpå sätta min fot. Karlar och quinnor och barn och gubbar allt om hvarannat utan afseende på ålder eller kön. Här skola denna natt gräsliga saker af lättsinnighet och otukt

för sig gå. Påsklördagen kallas här ”ljuslördagen”; ty Grekerne förege att denna afton genom underverk eld faller ned från himmelen och antänder vax ljuset i handen på den Grekiske Öfverpresten, som innesluter sig ensam i Grafkapellet på en viss timma. Redan middagstiden börjar man samlas till Kyrkan och omkring kl. 3–4 är så väl templet som dess förgård full af folk som liksom ursinnige ropa och skrika och vrida och vränka sig och släpa sina kroppar längs golfvet troende sig genom dylika choser kunna beveka Herren att skynda med ljusets nedsändande. Slutligen kommer prästen ut från Grafkapellet med ett brinnande vaxljus tändt såsom Grekerne föregifva [a]f eld från Herren men, såsom de otrogne Mohammedanerne påstå, tändt med en phosphorsticka. Nu rusar hela massan på den utkommande prästen för att få sitt vaxljus tändt. Den som först hinner tända är den heligaste på jorden och kan alldrig dömmas. I den för[f]ärliga trängseln och af de många ljus som nu tändas händer det ofta att elden tar i prästens gråa skägg och långa hårpiska och ej ens skonar [h]ans granna skrud och [han] blir illa tilltygad. Detsamma händer med flere andra – och om det afginge härmed – men barn och gubbar bli tram[p]ade under den starkare hopens fötter och ofta quafda till döds. Så skall understundom dussintals lik finnas i templet efter slutad högtid [oc]h nu skrikes i templet och i hela staden ”ljuset har fallit ned”. Detta ljus är i sanning dyrköpt. Då nu under påsk natten uppståndel[se]timman slagit och med den den långa fastan (hvarunder i förbigående sagt de fleste munkar ersätta den dåliga födan med brännvinsrus) slutat, störtar allt folk på den framsatta maten och frossandet har inga gränser. Man äter och dricker tills den öfverfyllda magen ger tillbaka hvad man tvungit på den och den varsamme vandraren gör många krokar för att undvika dylika tecken af en vredgad mage. Med Påskdagen slutad i frosseri har pilgrimsfärden slut och andra dagen bege sig största delen af pilgrimerne i stora karawaner på hemresa hvar och en åt sitt håll, och den lilla staden som under mer än en månad haft lif och rörelse genom mängden af de främmande, blir tom och öde till nästinstundande påsk. Utom sjelfva Grafkyrkan finnas i staden otaliga ställen af heligt religiöst minne; såsom sorgevägen, hvarpå Herren släpade sitt kors sjelf till Dödsplatsen och dignade under bördan, Petri fängelse med mera, hvars uppräknande och beskrifning skulle fordra en liten bok, hvilken ock ej I skullen förstå utan vidfogade planer och aftäckningar. Den plats som var mig kärast, var Oljuberget. Här satt jag ofta timmotal ensam

under någon gammal oliv och skådade öfver Zions stad, som sedd härifrån utöfver Josaphats dal och Beni hinnom erbjuder en särdeles vacker utsigt. Eller jag skådade åt dalen, der Kunga trädgården stått, och som äfven nu, genomsorlad af Sileahs källa, stod i härligaste yppigaste vårskrud – eller jag skådade längre i öster åt Döda hafvets gröna glänsande spegel, som skimrade fram under den eviga tjocka dimma som ligger der uppå och åt den slätt, genom hvilken Jordan flyter sin skyndande ström från Genezareth. Härutöfver synas de öde Arabiska bergen, som på denna sida stänga öknen från den öfriga verlden. Nedanföre mig vid foten af berget hade jag Gethsemane nu en olivlund i fyrkant omsluten af en stengärdesgård med ett hörn utmärkt såsom den punkt der förrädaren Judas gaf Herren brödra ✠ kyssen. Derinvid Jungfru Marias graf i en grotta, nu öfverbyggd med ett vackert kapell; och vidare grottan, der Herren svettades blod. Högre upp på berget platsen der Herren lärde sina lärjungar Fader vår och högst uppe på toppen den plats, derifrån Herren gjorde sin himmelsfärd. Här visas ännu det sista fotspåret i berget af Herrens menniskovandring på jorden. Det var först här mitt hjerta öppnades till andakt och bön – jag hade alldrig i staden och templet kunnat förmå mitt styfva sinne att delta i den andakt, som jag tyckte mine medchristne så opassligt uttryckte och den bön jag alldrig kunnat få fram hvarken i mitt hjerta eller öfver mina läppar, strömmade ut i känslor och ord på Oljuberget. För öfrigt finnas öfverallt i den närmaste omgifning otaliga platser af heligt minne så från Gamla som Nya Testamentet, men hvilka skulle ta för mycken tid och för stort rum att uppräkna, och hvilka Mamma kan läsa om i Bibeln eller i någon af de många beskrifningar af Jerusalem. Hela trakten är full af grottor i Kalkbergen som omge staden och på sjelfva jorden går man beständigt öfver täckta cisterner och grafvar och källaren etc. för hvars djup man ofta hisnar då man tittar ner. Af den aflägsnare nejden besökte jag Bethlehem ungefär två timmars väg. Här är en stor vacker Kyrka innehållande i sitt chor den grotta hvari Herren blifvit född och den, hvari liken af de oskyldigt dödade barnen kastades. Vidare ett stycke utanför [staden] grottan der den Heliga Jungfrun dolde sig och än längre Herdarnes grotta, der de af Engelen blefvo underrättade om Herrens födelse. Vidare besökte jag Bethania, der Lazarus graf är. Den på sätt och vis intressantaste färd var till Jericho och Jordan med pilgrimerne måndagen af påskveckan d. 29 Mar[s.] Bittida på morgonen begåfvo sig alla pilgrimer ut genom Maria porten och begåfvo sig

i karawan somlige på åsna, somlige på ka[mel] men de fleste på mulåsna ut till Jericho. Jag följde ej med hopen; jag begaf mig i sällskap med några Araber ut till en plats som man föreger [vara] helgad Moses, på bergen invid Döda Hafvet. Härifrån begaf jag mig före solens nedgång till den närbelägna öppn[a] ökenslätt som ligger omkring Jordan och på hvilken nu nära invid det förfallna Jericho de christne pilgrimerne lägrat s[ig] flere i medhafda tält men de fleste under bar himmel, bland hvilke sednare äfven jag. Natten var en af de vanliga härlig[a] ljumma som man har här nu belyst af påskens full-måne. Kort efter middnatt började allt folk röra sig och rusta sig till f[ärden] ner till sjelfva floden. Sedan alle blifvit färdige satte sig karawanen i gång föregången af Arabiske ryttare och af fackelbärar[e] för att belysa vägen. I solens uppgång stodo vi på stranden af floden efter ungefär tre timmars genom trängseln och mä[ng]den ganska besvärlig ridt öfver en ful och kal ökenslätt. Floden sjelf är liten och smal som jag tyckte med ögonmått högst 4 famn bred; men dess stränder äro särdeles vackra beväxta med små bus-kträd och dess ström är stark och hastig. Vattnet var grumligt hvitt här, ehuru vid dess utlopp från Genezareth sjön, såsom jag sedermera såg, af den klaraste genomskinli[ga] glasgröna färg. Framkomne här skyndade sig alle pilgrimer klä af sig och påtaga sig en medhafd simkostym, beståen[de] vanligen af en lång skjorta. Så kostymerade nedstiga de på en liten sandbank vid randen af vattnet, stiga några steg vidare ut och doppa sig med hufvudet först, sålunda låtande flodens strömmande vatten skölja från hufvudet till foten öfver deras rygg och hela kropp. Ofta ser man dem parvis hand i hand förrätta dessa doppningar vanligen tre till a[n]talet. De som ha barn med sig, hvaraf jag såg många knappt årsgamla, tvätta och doppa och dyka dem i vattnet rätt eftertryckre[ligt] under förfärliga jämmerskrik från barnen. Vanligtvis har man med sig allehanda klädesplagg som man tvättar här och dessutom ett lärftskynke som tvättadt här och påtryckt ett kors bevaras under hela lifvet för att följa ägaren såsom svepning i ha[ns] graf. Denna badning hindrades jag delta i af brist på medhafd simkostym. En ung Grek blef förd af strömmen och omkom i vattnet. Detta skall inträffa alla år med flera personer. Allt sammans räckte till min förundran knappa två timmar, hvareft[er] karawanen åter begaf sig tillbaka till sin lägerplats invid Jericho. Detta var en vacker [plats] vid randen af en liten buskskog af lotus och andra små träd. Här tillbragtes nu hela Tisdagen de fleste sysselsatte med att torka

sina i Jordan tvättade kläder och med lättjefullt kringvräkande i buskarne. Middnatts tid gjordes uppbrott och efter ungefär 6 timmars ridt anlände karawanen kort efter solens uppgång till Jerusalem. En längre utfart gjorde jag den 12 Mars från Jerusalem till Jaffa dess hamn vid Medelhafvet ungefär 15 timmars väg. På denna utfärd tillbragte jag 9 dagar roande mig med att bada i Medelhafvet och att spatsera omkring i den härliga Saron dalen och fröjda mig öfver dess liljor och andra blommor och frukter af hvilka sednare i synnerhet Appelsinerna, hvilka såldes 4–5 stora präktiga för 5 kop. kopp. Hela denna dal liggande mellan Medelhafvet och Palestina bergen utgör en trädgård, som nu stod i sin bästa gröda. Fruktgårdar, omgärdade med de hvassa uddiga kaktus fikon buskarne, växla med åkerfält i vackraste brådd. Fruktträd finnas af alla slag, jag saknade blott Egyptens och Arabiens palmer som bilda dessa länders skönhet, men här finnas blott i högst ringa tal. De flesta frukter voro dock ännu ej mogna och jag saknade dem föga ty Appelsinerna ersatte för mig all annan frukt. De äro mig allt ännu såsom redan i mitt hemland de käraste och detta år har jag rätt fått tillfredsställa min appetit på dem. Då jag i början på Decemb. 1846 for ut från Kairo hade de just knappt blifvit mogna och jag tog med mig af dem på vägen. Och då jag den 26 Maj detta år i Beirut gick om bord Franska ångfartyget tog jag från denna stad, der det nu var nästan deras bästa tid, med mig ett stort antal, hvaraf jag åt under hela quarantainen i Alexandria. Hela 6 månader således har jag nästan dageligen fått äta mig mätt på denna härliga frukt. Här i Egypten är det längesedan slut på dem; men vi ha i deras ställe de härliga vattenmelonerna och redan börja vindrufvorna synas på torgen. Men för att återkomma till Saron dalen – jag besökte der utom den af hafvet sköljda staden Jaffa äfven tvänne andra nämligen Lydd och Ramla, som fordom varit stora och vackra städer, såsom synes af gamla ruiner, men nu, såsom de flesta af dess systrar i Palestina, ligga förfallna och förstörda. Folket bo till största delen i stenfotar, på hvilka fordom kanske stolta palats stått, men sedan fallit och blifvit liggande oupphjelpta af det tröga och förträlade folket. Men hvar helst man färdas fram i dessa länder ser man intet annat än förfall och förstörelse och gamla storartiga ruiner från fordna dagar, som än mera tjena till att visa och ådagalägga det nu här boende slägtets hela uselhet. Man har i sanning svårt att förstå huru detta folk så kunnat vanslägtas från sina väldige förfäder. Efter 9 dagars bortavaro kom jag åter tillbaka till Jerusalem. För öfrigt lefde

jag mest uteslutande för mig sjelf. Mitt enda Europeiska sällskap var den här bosatte Preussiske Consulen och hans Cousin och än en tredje Tysk, som beständigt lefde i hans hus. De voro alle tre förträfflige män och bemötte mig med högsta välvilja och vänskap. Bland Araberne här hade jag vunnit en lärd sheikhs vänskap och blifvit väl hemmastadd i hans hus. För öfrigt hade jag ej här, såsom oftast annars under mina resor, funnit någon Derwish eller annan man som jag såsom tjenare kunnat taga i mitt quarter och min tjenst. Jag fick således låf göra alla sysslor sjelf, sopa min lilla kammara och koka min mat sjelf så ofta jag ej nöjde mig med kall mat eller ej ville gå till mina Tyskar, som genast vid min ankomst en gång för alla förklarat att alltid en couvert skulle stå ledig för mig vid deras bord eller till min sheikh, som med Arabisk frikostighet alltid ville dela med mig sitt mål. Jag har emellertid gjort stora framsteg i kokkonsten; kan bereda mig min ris och mitt kött och köttsoppa och vattensoppa på risgryn eller risgrynsgröt i mjölk med mera och jag tror mitt får eller kokött stekt i smör med potatis ej kunnas underkastas stark kritik af mamma lika litet som min ypperliga köttsoppa syrad med citron. Potatis är för öfrigt i dessa land en stor luxus föda och säljes här till 14–15 kop. kopp per skålpund; tyckes ock ej om och köpes alldrig af infödingarne blott af här bosatte Européer. För öfrigt har jag vänt min mage här vid tarfligt lefnadssätt och nöjer mig [med] vida mindre än vid Mammas uppdukade bord. Dessutom var det här just bästa mjölktiden och denna vara söt och sur af yppersta qualitet utgjorde min stapelföda här. Lägg härtill de många slag af torkade frukter t.ex. fiko[n] 8 kop. kopp. per skålpund och walnötter och russin till samma pris eller än billigare; mandel och nötter med mycket annat allt till lika lågt pris och af frukter appelsiner, och I finnen huru lätt och billigt man här kan fylla sin mage med saker, som hos oss anses som läckerheter och efterrätter.

Jag har redan antydt att folkets charakter i allmänhet föga behagade mig här men så mycket mer deras yttre utseende. Bondquinnorna i synnerhet, som gå alltid obeslöjade, äro bland de vackraste quinnor jag någonsin sett, och flera af dem kunna passera som modeller till Raphaels Madonnor, hvaraf I sett ett aftryck i Calle Ahrenbergs stora tafla. I synnerhet i Nazareth, dit jag sedermera kom, såg jag ingen quinna som ej hos oss skulle passerat för den fullkomligaste skönhet. Detta var ock fallet med de flesta i Betlehem. De ha dessutom en hvitare hy här än i andra trakter jag besökt och jag tar

för afgjordt att i dem flyter Syd Europeisk ⁂ blod från Korstågstiden. Deras färg är den skönaste och friskaste man kan se, ej den blekhvita hos oss, utan en fin brun som liksom strider med rådnaden om deras välformade kinder. Men det är omöjligt att bestämma gränserna för skönheten – jag har bland Nubiska och Habyssinska quinnor sett de som synats mig oförlikneliga i skönhet och detsamma har jag tyckt mig finna i Arabiens brända öknar och det samma längs Nilens strand, det samma i Paris och det samma i Nådendal. Men dock en [så] regelbunden skönhet så hos man som quinna tycker jag mig alldrig sett så som i Palestina. Sedan nu efter slutad påskhögtid den första trängseln af afresande pilgrimer gått öfver hyrde jag mig tvänne åsnor den 9 April och gaf mig på väg öfver det gamla Sichem och Ginea till Nazareth. Här besteg jag det vackra berget Tabor. Härifrån begaf jag mig till den lilla staden Taberias vid Galileiska hafvet, vidare till Judestaden Sefed och genom bergen vidare till Damascus och därifrån öfver de gamla väldiga ruinerna i Baalbek[355] till Beirut och öfver hafvet till Alexandria och derifrån till Rosetta, där jag åter befann mig på stranden af den älskliga Nilen. Här gick jag om bord en liten båt ej stort större än vår gamla båt och i den kom jag lyckligt fram till Kairo, der jag nu tills vidare åtminstone bor i min sheikhs hus, der jag blifvit fulleligen hemmastadd. Hans lilla ungefär 4 åriga dotter, hvars förtroende jag vunnit, sitter hos mig och pratar och skrattar bort många många timmar. Gärna velat jag ge Mamma och Syster vidare en beskrifning på min resa i Syrien och de heliga [st]ällen jag der besökte, men jag tänker spara den till ett bref till Geitlin och sålunda spara mig ledsamheten att skrifva två gånger om [s]amma och Mamma mödan att för länge plåga sina ögon med dubbla glasögon på ett för långt bref. Huru länge jag nu kommer att dröja här i Egypten före min afresa till Arabien och Jemen, kan jag än ej bestämma, dock torde det ej afgå för mindre än omkring två eller tre månader. Hvad för öfrigt resorna beträffar, varen lugna om mig. Jag tviflar ej att Herren, som skyddat oss alle hittils, ⁂ äfven framdeles skyddar oss; jag tviflar ej att Han bevarat oss alle den fröjd att återse hvarandra glada och helbrägda och två år, blott hälften af den tid jag hittils varit hemifrån, förgå snart. Huru är det med August – det låter mig nog otroligt att Mamma ej skulle veta huru och med hvad han lefver i Petersburg och hvad planer och utsigter han där har. Nå Petersburg är en stad der man kan göra lycka om det går väl och jag önskar af hjertat att detta blefve fallet med min bror;

men gärna önskade jag höra hvad han förehar i den stora Kejsarstaden och i hvilket yrke han der tänker arbeta sig fram sedan han lämnat och ledsnat vid militärståndet, hvilket jag i sanning ej kan förtänka honom. – Huru är det med Systers vänner Rosa och Rosalie, till hvilka mina complimenter såsom till Prof. Kalm och andra? Lefver Moster Efva än och huru mår hon? Och systrarna Meyer och andra – huru må de? Och går allt som vanligt? Samlar Udelius än fåglar? Säg honom att jag ej skall glömma hans Kabinett med några exemplar af Österns granna fåglar. Det gör mig verkeligen ondt att äfven nu ej kunna skrifva till Bultos; men det till Borgström adresserade brefvet är redan allt för stort och tungt. Inneliggande bref med dubbel adress har Mamma godheten aflämna; jag fruktar Conradi ej är för närvarande i Hfors. För öfrigt kan jag ej nu påminna mig något specielt att skrifva om vidare och önskande ned öfver oss Alle den Allsmäktiges Nåd och Beskydd slutar jag detta bref med att uppmana Eder snart skrifva mig till på det jag ännu före min afresa härifrån måtte få fröjden höra från Eder och våra vänner till hvilke alle de hjertligaste hälsningar från Georg.

Kairo den 25 Juni 1847.

Georg August Wallin

Listor över utgifter

28 januari 1845 – 26 oktober 1846

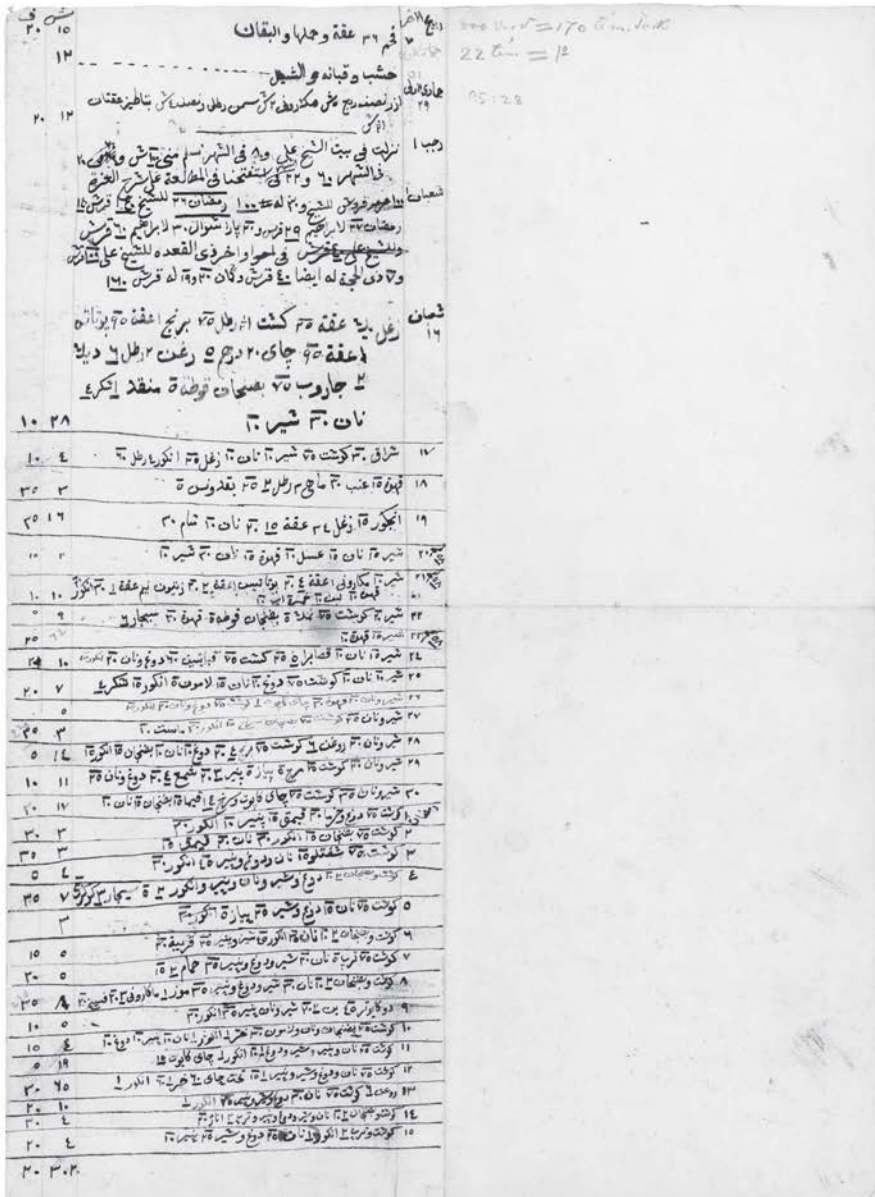

Wallin förde i Kairo periodvis noggranna anteckningar över sina dagliga utgifter. Efter sin första resa till Arabiska halvön skrev Wallin listorna på arabiska blandat med persiska ord.

I Kairo försökte Wallin ekonomisera genom att göra noggranna listor över sina dagliga utgifter. Den första listan är daterad 28/1–12/2 1845 och borde därmed ha inkluderats i del 3 av *Skrifter*. Listan uppdagades dock först efter publikationen av del 3 och därför valde vi att inkludera den i del 4. Den andra listan över utgifter är daterad 9/8–26/10 1846. De fyra första dagarna publicerades redan i del 2 av *Skrifter* eftersom vi då drog slutsatsen att listan är från hösten 1844. I den senare listan använder Wallin persiska ord och uttryck blandade med arabiska.

Wallin följer i listorna den arabiska tideräkningen och en västerländsk motsvarighet ges i utgåvan inom hakparentes. I några fall skiljer sig Wallins angivna datum från den officiella arabiska kalendern eftersom han bytte månad enligt egen observation av månen (då månskäran uppenbarar sig). Vanligen skrev Wallin endast ut dagen, men några undantag förekommer där också månadens namn finns med. Egyptiska vikt- och måttenheter återges i utgåvan på arabiska. Arabiska och persiska ord som inte har gått att identifiera står enligt Wallins originalform inom citationstecken. Vad gäller utgifterna är 40 fiḍḍa = 1 qirsh (pl. qurūsh) el. 1 piaster. Listorna är uppställda enligt originalformen på arabiska med en svensk översättning separat för varje dag.

dirham ca 3,12 g
raṭl 449,28 g
rub'a 8,25 l
uqqa 1,248 kg

Lista över utgifter 28/1–12/2 1845

[fiḍḍa]	[qurūsh]		
٢٠ 20	٢ 2	فحم ١ عيش ٣٠ حطب ١٠ سمك ٢٠ kol 1, bröd 30, ved 10, fisk 20	[محرم] ١٩ 19 [muḥarram] [28/1]
١٥ 15	١ 1	حليب ٢٥ عيش ٣٠ mjölk 25, bröd 30	٢٠ 20 [29/1]
١٠ 10	١ 1	حليب ٢٠ عيش ٣٠ mjölk 20, bröd 30	٢١ 21 [30/1]
٣٠ 30	١ 1	حليب ١٠ عيش ٣٠ بيض ٣٠ mjölk 10, bröd 30, ägg 30	٢٢ 22 [31/1]
٣٥ 35		حليب ١٠ عيش ١٥ فحم ١٠ mjölk 10, bröd 15, kol 10	٢٣ 23 [1/2]
٢٥ 25	١ 1	حليب ١٥ سمك ٢٠ عيش ٣٠ mjölk 15, fisk 20, bröd 30	٢٤ 24 [2/2]
٥ 5	٤ 4	ثمر [oläslig] ٤ ٥ frukter [oläslig] 4 5	
١٠ 10	١٠ 10	حليب ٢٠ ربعين دقيق ٩ عيش ٣٠ mjölk 20, 2 *rub'a* mjöl 9, bröd 30	٢٥ 25 [3/2]
٥ 5	١ 1	حليب ١٥ عيش ٣٠ mjölk 15, bröd 30	٢٦ 26 [4/2]
١٠ 10	١ 1	حليب ١٥ حوط ٣٥ mjölk 15, fisk 35	٢٧ 27 [5/2]
٥ 5	١ 1	حليب ١٥ عيش ٣٠ mjölk 15, bröd 30	٢٨ 28 [6/2]
٥ 5	١ 1	حليب ١٥ عيش ٣٠ mjölk 15, bröd 30	٢٩ 29 [7/2]
٥ 5	١ 1	حليب ١٥ عيش ٣٠ mjölk 15, bröd 30	صفر ١ 1 ṣafar [8/2]
٥ 5	١ 1	حليب ١٥ عيش ٣٠ mjölk 15, bröd 30	٢ 2 [9/2]
٥ 5	١ 1	عيش ٣٠ حليب ١٥ bröd 30, mjölk 15	٣ 3 [10/2]
٥ 5	١ 1	عيش ٣٠ حليب ١٥ bröd 30, mjölk 15	٤ 4 [11/2]
		حليب ١٥ عيش ١٠ mjölk 15, bröd 10	٥ 5 [12/2]

Lista över utgifter 9/8–26/10 1846

[fiḍḍa]	[qurūsh]		
١٠	٢٨	زغل يك عقة ٢٥ كشت ١½ رطل ٧٥ برنج ١ عقة ٩٥ پوتاتس ١ عقة ٩٥ چاى ٢٠ درهم ٥ رغن ٢ رطل ٦ ديك ٢ جاروب ٧٥ بضنجان قوطة ٥ منقد ١ شكر ٤ نان ٣٠ شير ١٠	شعبان ١٦
10	28	en *uqqa* kol 25, 1½ *raṭl* kött 75, 1 *uqqa* ris 95, 1 *uqqa* potatis 95, 20 *dirham* te 5, 2 *raṭl* skirat smör 6, tupp 2, kvast 75, röd äggplanta 5, glödpanna 1, socker 4, bröd 30, mjölk 10	16 sha'bān [9/8]
١٠	٤	شراق ٣٠ كوشت ٧٥ شير ١٠ نان ١٠ زغل ٢٥ انكور ٤ رطل ٦٠	١٧
10	4	tändved 30, kött 75, mjölk 10, bröd 10, kol 25, 4 *raṭl* vindruvor 60	17 [10/8]
٣٥	٣	قهوة ١٥ عنب ٣٠ ماهى ٣ رطل ٢ ٢٥ بقدونس ٥	١٨
35	3	kaffe 15, vindruvor 30, 3 *raṭl* fisk 2 25, persilja 5	18 [11/8]
٣٥	١٦	انكور ١٥ زغل ٣٤ عقة ١٥ ٢٠ نان ١٠ شام ٣٠	١٩
35	16	vindruvor 15, 34 *uqqa* kol 15 20, bröd 10, kvällsmål 30	19 [12/8]
١٥	٢	لحم ٧٥ شير ١٥ نان ١٥ عسل ١٠ قهوة ٥١ نان ٣٠ شير ١٠	٢٠
15	2	kött 75, mjölk 15, bröd 15, honung 10, kaffe 15, bröd 30, mjölk 10	20 [13/8]
١٠	١٠	لحم ٧٥ شير ١٠ مكارونى ١ عقة ٤ ٢٠ پوتاتيس ١ عقة ٢ ٢٠ زيتون نيم عقة ١ ٣٠ انكور ٢٠ قهوة ١٠ لبن ١٠ خمير ٥ اب ١٠	٢١
10	10	kött 75, mjölk 10, makaroner 1 *uqqa* 4 20, potatis 1 *uqqa* 2 20, oliver 1 30, halv *uqqa* vindruvor 20, kaffe 10, mjölk 10, jäst 5, vatten 10	21 [14/8]
٥	٩	شير ٢٠ كوشت ٧٥ نمك ٥ بضنجان قوطه ٥ قهوة ٢٠ سيجار ٦	٢٢
5	9	mjölk 20, kött 75, salt 5, röd äggplanta 5, kaffe 20, cigarrer 6	22 [15/8]
٢٥		لحم ٧٥ شير ١٥ قهوة ١٠	٢٣
25		kött 75, mjölk 15, kaffe 10	23 [16/8]
٢٠	١٠	شير ١٥ نان ١٠ قصابرا ٥ ٢٥ كشت ٧٥ قبابتين ٦٠ دوغ ونان ٢٠ انكور ١٥	٢٤
20	10	mjölk 15, bröd 10, koriander 5 25, kött 75, två fiskar 60, surmjölk och bröd 20, vindruvor 15	24 [17/8]
٢٠	٧	شير ١٠ نان ١٠ كوشت ٧٥ دوغ ١٠ نان ١٥ لامون ٥ انكور ١٥ شكر ٤	٢٥
20	7	mjölk 10, bröd 10, kött 75, surmjölk 10, bröd 15, citroner 5, vindruvor 15, socker 4	25 [18/8]
	٥	شير ونان ٢٠ قهوة ٣٠ چاى كاپوت ١ كوشت ٧٥ دوغ ونان ٢٠ انكور ١٥	٢٦
	5	mjölk och bröd 20, kaffe 30, te slut 1, kött 75, surmjölk och bröd 20, vindruvor 15	26 [19/8]
٣٥	٣	شير ونان ٢٥ كوشت ٧٥ بضنجان سرخ ١٥ انكور ٣٠ ماست ١٠	٢٧
35	3	mjölk och bröd 25, kött 75, röd äggplanta 15, vindruvor 30, surmjölk 10	27 [20/8]

٢٨ 28 [21/8]	شير ونان ٢٠ دوغن ٦ كوشت ٧٥ برنج ٤ ٢٠ دوغ ١٠ نان ١٠ بضنجان ١٥ انكور ١٥ mjölk och bröd 20, skirat smör 6, kött 75, ris 4 20, surmjölk 10, bröd 10, äggplanta 15, vindruvor 15	١٤ 14	٥ 5
٢٩ 29 [22/8]	شير ونان ٢٠ كوشت ٧٥ مرج ٥ پياز ٥ پنير ٣ ٢٠ شمع ٤ ٢٠ دوغ ونان ٢٥ mjölk och bröd 20, kött 75, linser 5, lök 5, ost 3 20, ljus 4 20, surmjölk och bröd 25	١١ 11	١٠ 10
٣٠ 30 [23/8]	شير ونان ٣٥ كوشت ٧٥ چاى كاپوت وسرخ ١٤ قيما ١٥ بضنجان ١٥ نان ١٠ mjölk och bröd 35, kött 75, te slut och vin 14, malet kött 15, äggplanta 15, bröd 10	١٧ 17	٣٠ 30
رمضان ١ 1 ramaḍān [24/8]	كوشت ٧٥ دوغ وخرما ٢٠ قيمق ١٥ پنير ١٠ اتكور ٣٠ kött 75, surmjölk och dadlar 20, vispgrädde 15, ost 10, vindruvor 30	٣ 3	٣٠ 30
٢ 2 [25/8]	كوشت ٧٥ بضنجان ١٥ انكور ٣٠ نان ٢٠ قيمق ١٥ kött 75, äggplanta 15, vindruvor 30, bröd 20, vispgrädde 15	٣ 3	٣٥ 35
٣ 3 [26/8]	كوشت ٧٥ شفتلو ١٥ نان ودوغ وپنير ٤٥ انكور ٣٠ kött 75, persikor 15, bröd och surmjölk och ost 45, vindruvor 30	٤ 4	٥ 5
٤ 4 [27/8]	كوشت وبضنجان ٢ ١٠ دوغ وشير ونان وپنير وانكور ٢ ٥ سيجار ٣ كركرت ٢٠ kött och äggplanta 2 30, surmjölk och mjölk och bröd och ost och vindruvor 2 5, cigarrer 3, bönor 20	٧ 7	٣٥ 35
٥ 5 [28/8]	كوشت ٧٥ نان ١٥ دوغ وشير ٢٥ پياز ٥ kött 75, bröd 15, surmjölk och mjölk 25, lök 5	٣ 3	
٦ 6 [29/8]	كوشت وبضنجان ٢ ١٠ نان ٣٥ انكور ٤٥ شير وپنير ٢٥ قريبة ٢٥ kött och äggplanta 2 10, bröd 35, vindruvor 45, mjölk och ost 25, saltad fisk 20	٥ 5	١٥ 15
٧ 7 [30/8]	كوشت ٧٥ ترپ ٥ نان ٢٠ شير ودوغ وپنير ٣٥ حمام ٢ ١٥ kött 75, svart buljong 5, bröd 20, mjölk och surmjölk och ost 35, *ḥammām* 2 15	٥ 5	٣٥ 35
٨ 8 [31/8]	كوشت وبضنجان ٢ ١٠ نان ٣٠ شير ودوغ وپنير ٣٥ موز ١ ماكارونى ٣ ٢٠ فسيخ ٢٠ kött och äggplanta 2 10, bröd 30, mjölk och surmjölk och ost 35,bananer 1, makaroner 3 20, saltad fisk 20	٨ 8	٣٥ 35
٩ 9 [1/9]	دو كايوتر ٤٥ بن ٢ ٢٠ شير ونان وپنير ٣٥ انكور ٣٠ två duvor 45, kaffebönor 2 20, mjölk och bröd och ost 35, vindruvor 30	٥ 5	١٠ 10
١٠ 10 [2/9]	كوشت ٧٥ بضنجان ونان ولامون ٣٠ خر ١ انكور ١ نان ١٠ پنير١٠ دوغ ١٠ kött 75, äggplanta och bröd och citroner 30, malning 1, vindruvor 1, bröd 10, ost 10, surmjölk 10	٤ 4	١٥ 15

١١ 11 [3/9]	کوشت ٧٥ نان وپنیر وشیر ودوغ ١ ١٠ انکور ١ چای کاپوت ١٥ kött 75, bröd och ost och mjölk och surmjölk 1 10, vindruvor 1, te slut 15	١٩ 19	٥ 5
١٢ 12 [4/9]	کوشت ٧٥ نان ودوغ وشیر وپنیر ١ ١٥ تخت چای ٦٠ خر ١ ٦٠ انکور ١ kött 75, bröd och surmjölk och mjölk och ost 1 15, tebord 60, malning 1 60, vindruvor 1	٦٥ 65	٣٠ 30
١٣ 13 [5/9]	روعن ٦ کوشت ٧٥ نان ٣٠ دوغ وشیر وپنیر ٣٥ انکور ١ skirat smör 6, kött 75, bröd 30, surmjölk och mjölk och ost 35, vindruvor 1	١٠ 10	٢٠ 20
١٤ 14 [6/9]	کوشت وبضنجان ٢ ١٠ نان وشیر ودوغ وپنیر ترپ ٢ انار ٢٠ kött och äggplanta 2 10, bröd och mjölk och surmjölk och ost och svart buljong 2, granatäpplen 20	٤ 4	٣٠ 30
١٥ 15 [7/9]	کوشت وترپ ٢ انکور ١ نان ٢٥ دوغ وشیر ٢٥ پنیر ١٠ kött och svart buljong 2, vindruvor 1, bröd 25, surmjölk och mjölk 25, ost 10	٤ 4	٢٠ 20
رمضان ١٦ 16 ramaḍān [8/9]	کوشت ٢٥ انکور ٥٠ نان ودوغ وشیر وپنیر ٥٠ شکر ٤ kött 75, vindruvor 50, bröd och surmjölk och mjölk och ost 50, socker 4	٨ 8	١٥ 15
١٧ 17 [9/9]	نان ١ شیر ودوغ وپنیر ١ ٥ خرما ٥ در قهوة خانه ١ bröd 1, mjölk och surmjölk och ost 1 5, dadlar 5, i kaféet 1	٣ 3	١٠ 10
١٨ 18 [10/9]	کوشت ٧٥ نان ودوغ وشیر وپنیر ٦٠ انار ١٠ kött 75, bröd och surmjölk och mjölk och ost 60, granatäpplen 10	٣ 3	٢٥ 25
١٩ 19 [11/9]	انفیة ٢٥ مرغ ٤٥ برنج ٥ دور وشیر ونان ٣٠ انار ١٠ مرج ١٠ snus 25, höna 45, ris 5, surmjölk och mjölk och bröd 30, granatäpplen 10, peppar 10	٨ 8	
٢٠ 20 [12/9]	کوشت وبقدونس ٢ نان ٣٠ دوغ وشیر وپنیر ٣٥ پوتاتیس ٣ ٢٠ kött och persilja 2, bröd 30, surmjölk och mjölk och ost 35, potatis 3 20	٧ 7	٥ 5
٢١ 21 [13/9]	دو مرغ ٢ ٣٠ نان ودوغ ١ شیر ١٥ انار ١٠ två hönor 2 30, bröd och surmjölk 1, mjölk 15, granatäpplen 10	٤ 4	١٥ 15
٢٢ 22 [14/9]	کوشت ٧٥ نان ٢٥ شیر ١٥ دوغ ١٠ انار ٢٠ پنیر ١٠ kött 75, bröd 25, mjölk 15, surmjölk 10, granatäpplen 20, ost 10	٣ 3	٣٥ 35
٢٣ 23 [15/9]	کوشت ٧٥ نان ٢٠ شیر ١٥ دوغ ١٠ (وبن ٤ قمیص ٨) kött 75, bröd 20, mjölk 15, surmjölk 10, (och kaffebönor 4, skjorta 8)	٣ 3	
٢٤ 24 [16/9]	دو مرغ ٢ ٣٠ نان ١ شیر ودوغ وکراخر ١ ٥ انار ١٥ två hönor 2 30, bröd 1, mjölk och surmjölk och betalning för malning 1 5, granatäpplen 15	٥ 5	١٠ 10
٢٥ 25 [17/9]	کوشت ٧٥ نان ٣٠ شیر ودوغ وپنیر ٣٥ ost 75, bröd 30, mjölk och surmjölk och ost 35	٣ 3	٢٠ 20

٢٦ انكور ١ 26 [18/9]	كوشت وترپ ٢ نان ٣٠ دوغ وشير وپنير ١ شكر ٤ انار ٢٠ kött och svart buljong 2, bröd 30, surmjölk och mjölk och ost 1, socker 4, granatäpplen 20	٩ 9	١٠ 10
٢٧ 27 [19/9]	كوشت ولامون ٢ نان ٢٠ شير ودوغ ٢٥ انار ١٥ kött och citroner 2, bröd 20, mjölk och surmjölk 25, granatäpplen 15	٣ 3	٢٠ 20
٢٨ 28 [20/9]	كوشت ونمك ٢ نان ٣٠ شير ١٥ انار ١٥ (كوش ٧ سرتراش ٣٥) kött och salt 2, bröd 30, mjölk 15, granatäpplen 15 (tofflor 7, barberare 35)	٣ 3	٢٠ 20
٢٩ 29 [21/9]	كوشت وشراق ٢ بقلاوة ٣ ١٠ كاويار ٤ ٢٠ دوغ ١٠ پياز ١٠ kött och ved 2, baklava 3 10, kaviar 4 20, surmjölk 10, lök 10	١٠ 10	١٠ 10
شوال ١ 1 shawwāl [22/9]	دوتا مرغ ٢ ٣٠ نان ١٥ كراخر ١ två hönor 2 30, bröd 15, betalning för malning 1	٤ 4	٥ 5
٢ 2 [23/9]	نان ولامون ٢٠ فتلما ١ خرما وشير ٢٠ قهوة ١٠ دوغ ١٠ وديكر ٢٠ bröd och citroner 20, ”f-t-l-mā” 1, dadlar och mjölk 20, kaffe 10, surmjölk 10, fett 20	٣ 3	
٣ 3 [24/9]	كوشت ونان ٢ ١٠ موز ١ ٥ شير ودوغ ٢٥ كراخر ٢٠ پنير ٢ ١٠ kött och bröd 2 10, bananer 1 5, mjölk och surmjölk 25, malning 20, ost 2 10	٦ 6	٣٠ 30
٤ 4 [25/9]	كوشت ١ ١٠ نان ١٥ (كرباس ٣٥ انفية ١٢ در ميخانة ١٣) سيجار kött 1 10, bröd 15, (bomullstyg 35, snus 12, dryckeskärl 13), cigarrer [3]	٤ 4	٢٥ 25
٥ 5 [26/9]	شير ١٥ نان ٣٠ تخم مرغ ١٠ ماكارونى ٤ پتاتيس ٣ زيتون ١ ٣٠ برنج ٥ كوشت ٧٥ mjölk 15, bröd 30, hönsägg10, makaroner 4, potatis 3, oliver 1 30, ris 5, kött 75	١٦ 16	١٠ 10
٦ 6 [27/9]	شير ونان ٢٥ كوشت ٧٥ mjölk och bröd 25, kött 75	٢ 2	٢٠ 20
٧ 7 [28/9]	كوشت ٧٥ نان ٣٠ انار ٣٠ kött 75, bröd 30, granatäpplen 30	٣ 3	١٥ 15
٨ 8 [29/9]	كوشت ونان ٢ ١٠ انار ٢٥ حمام ٣ شكر ٤ kött och bröd 2 10, granatäpplen 25, *ḥammām* 3, socker 4	٩ 9	٣٥ 35
٩ 9 [30/9]	شير ونان تخم مرغ ٣٥ دو مرغ ٢ ٣٠ دوغ ١ mjölk och bröd och hönsägg 35, två hönor 2 30, surmjölk 1	٤ 4	٢٥ 25
١٠ 10 [1/10]	شير ونان وتخم ١ نان ودوغ ٢٠ mjölk och bröd och ägg 1, bröd och surmjölk 20	١ 1	٢٠ 20

١١	شير ونان ولامون ١ كوشت ٧٥ انكور وانفيه ١ ١٠	٤	٥
11 [2/10]	mjölk och bröd och citroner 1, kött 75, vindruvor och snus 1 10	4	5
١٢	شير ونان وتخم ١ ١٠ كوشت كاو ١ ٢٠	٢	٣٠
12 [3/10]	mjölk och bröd och ägg 1 10, nötkött 1 20	2	30
١٣	شير ونان وتخم ودوغ ١ ٥ تربوش ٣	٤	٥
13 [4/10]	mjölk och bröd och ägg och surmjölk 1 5, fez 3	4	5
١٤	شير ونان وتخم ٣٥ كوشت ٢ سيجار وانفيه ١ ٢٥ كاويار وشمع ٤ ٢٠ دوغ ١٠	٩	١٠
14 [5/10]	mjölk och bröd och ägg 35, kött 2, cigarrer och snus 1 25, nöt[kött och] två ljus 4 20, surmjölk 10	9	10
١٥	شير ونان ٢٠ كوشت ٢ دوغ ١٠ (اجر لباسين ٤)	٢	٣٠
15 [6/10]	mjölk och bröd 20, kött 2, surmjölk 10, (betalning för två par underbyxor 4)	2	30
١٦	شير ونان ٢٠ كوشت ٥٥ سيجار ٢ دوغ وانار ١	٤	٣٥
16 [7/10]	mjölk och bröd 20, kött 55, cigarrer 2, surmjölk och granatäpplen 1	4	35
		١٦١	١٠
		161	10
١٧	دو مرغ ٢ ٣٠ نان [و]شير ٢٠ (مركّب وريش اهن ٢ ١٠) انار ١٠	٣	٢٠
17 [8/10]	två hönor 2 30, bröd och mjölk 20, (kläder till oss 2 10), granatäpplen 10	3	20
١٨	نان وشير ٣٠ چاى كبوت ٥ ٣٠	٦	٢٠
18 [9/10]	bröd och mjölk 30, te slut 5 30	6	20
١٩	شير ونان ٣٠ كوشت ٣	٣	٣٠
19 [10/10]	mjölk och bröd 30, kött 3	3	30
٢٠	شير ونان ٣٠ روغن ٦ كوشت ٥٥ دوغ ١٠ (ابريقين ٤٠ كاسين ١٠)	٨	١٥
20 [11/10]	mjölk och bröd 30, skirat smör 6, kött 55, surmjölk 10 (två vattenkannor 40, två koppar 10)	8	15
٢١	شير ونان ٢٥ زوغل ٥ ٢٠	٦	٥
21 [12/10]	mjölk och bröd 25, kol 5 20	6	5
٢٢	شير ونان وتخم مرغ ٤٥ ماكارونى ٤ زيتون ٧٠ شكر ٤ كركرت ٢٠ كوشت ٥٠	١٢	١٥
22 [13/10]	mjölk och bröd och hönsägg 45, makaroner 4, oliver 70, socker 4, bönor 20, kött 50	12	15
٢٣	شير ونان ٣٠ انار ١٠ كوشت ٢ دوغ ١٠	٣	١٠
23 [14/10]	mjölk och bröd 30, granatäpplen 10, kött 2, surmjölk 10	3	10
٢٤	شير ونان وتخم مرغ ١ كوشت ٧٥ (كرباس ٥٢ ٢٠)	٣	٥
24 [15/10]	mjölk och bröd och hönsägg 1, kött 75 (bomullstyg 52 20)	3	5

٢٥ 25 [16/10]	شير ونان وتخم ودوغ ٦٥ كوشت ٧٥ (ساعت نامة ٢٦٠ كرباس ١٧ ٢٠) mjölk och bröd och ägg och surmjölk 65, kött 75 (Sāʻat nāme 260, bomullstyg 17 20)	٣ 3	٢٠ 20
٢٦ 26 [17/10]	شير ونان وتخم ١ ١٠ كوشت ٧٥ پنير ١ ١٠ فسيخ ٤ ٢٠ پتاتيس ٣ ٢٠ بنفسج ١ حمام ٣ ١٠ mjölk och bröd och ägg 1 10, kött 75, ost 1 10, saltad fisk 4 20, potatis 3 20, viol 1, *ḥammām* 3 10	١٦ 16	٢٥ 25
٢٧ 27 [18/10]	شير ونان ودوغ ١ كوشت ٢ انار ١٠ (مجلد كتابها ٦) mjölk och bröd och surmjölk 1, kött 2, granatäpplen 10 (till bokinbindaren 6)	٣ 3	١٠ 10
٢٨ 28 [19/10]	شير ونان ودوغ ٤٥ كوشت ٢ سيجار ٩ mjölk och bröd och surmjölk 45, kött 2, cigarrer 9	١٢ 12	٥ 5
٢٩ 29 [20/10]	شير ونان ودوغ ١ ١٥ كوشت ٧٥ برنج ٤ ٣٠ خر وقهوه خانه ١ ١٠ mjölk och bröd och surmjölk 1 15, kött 75, ris 4 30, malning och kafé 1 10	٩ 9	١٠ 10
٣٠ 30 [21/10]	شير ونان ٣٠ كوشت ٧٥ سيب ١ دوغ ١٠ قهوه ١٠ mjölk och bröd 30, kött 75, äpple 1, surmjölk 10, kaffe 10	٤ 4	٥ 5
ذو القعدة ١ 1 dhū al-qaʻda [22/10]	شير ونان ومرج ٤٥ كوشت ٧٥ سفيد كردن صحن ٣٠ زيتون ٧٠ دوغ ١٠ خر ١ mjölk och bröd och ägg 45, kött 75, rengöring av kärl 30, oliver 70, surmjölk 10, malning 1	٦ 6	٣٠ 30
٢ 2 [22/10]	شير ونان ٣٥ كوشت ٧٥ چاى كابوت ٥ قهوة ٣٠ انار ٣٠ (طحونة بن ٢٨) mjölk och bröd 35, kött 75, te slut 5, kaffe 30, granatäpplen 30, (malning av kaffebönor 28)	٩ 9	١٠ 10
٣ 3 [23/10]	شير ونان ودوغ ١ كوشت ٧٥ mjölk och bröd och surmjölk 1, kött 75	٢ 2	٣٥ 35
٤ 4 [24/10]	شير ونان ٤٥ كوشت ٧٥ قهوة ٢٠ mjölk och bröd 45, kött 75, kaffe 20	٣ 3	٢٠ 20
٥ 5 [25/10]	شير ونان ودوغ ١ ١٥ كوشت ٧٥ قهوة ٣٠ mjölk och bröd och surmjölk 1 15, kött 75, kaffe 30	٤ 4	
٦ 6 [26/10]	شير ونان وقهوة ٥٠ mjölk och bröd och kaffe 50		

Georg August Wallin

Universitetsrelaterat material

1 augusti 1846 – 1 juni 1847

Resestipendieansökan 1/8 1846

Magnifice Herr Rector!

I det jag härmedelst tager mig friheten direkte till Eders Magnificence öfversända inneliggande papper, innehållande min ansökan till det, såsom jag förmodar, nu ledigt anslagna Rese Understödet och derhos medgående Reseplan, vågar jag i djupaste ödmjukhet anhålla det Eders Magnificence gunstbenäget ville anmoda Professor Geitlin att bestrida kostnaderna af Charta Sigillata,[356] som, naturligtvis här ej anskaffbar, icke desto mindre torde bli nödigt vidfoga. Derjämnte vågar jag specielt anhålla det, i fall ifrågavarande Stipendium kommer mig att tilldelas, Eders Magnificence ynnestfullt ville tillåta Consul Borgström genast efter sakens afgörande lyfta det första Quartalet för att ju förr dess hälldre till mig öfversändas, på det jag, det snarast möjliga, måtte kunna ge mig å väg på min långa färd. För öfrigt inneslutande mig i Eders Magnificences ynnestfulla håg komst har jag äran framhärda

Magnifice Herr Rector

Kairo d. 1 Augusti n. st. 1846.

Eder ödmjukaste tjenare Georg Aug. Wallin

Magnifice Herr Rector så ock Amplissimum Consistorium Academicum![357]

Under den tid af ungefär tre år jag nu tillbragt i Orienten har jag allt tydligare lärt mig inse huru ringa denna tid är för en Westerlänning att göra sig hemmastadd i Österns werldsåsigter och ⁂ seder och bevandrad i dess språk och vetenskaper. Orsakerna härtill äro mångahanda: Orientens våra oftast tu conträrt motsatta åsigter af lifvet och verlden; det egna långsamma töfvande, hvarmed allt här bedrifves, utom att nämna alla de hinder, som möta en

resande i synnerhet i öknen, der tiden och målet för en färd oftast kommer att bestämmas efter beduin stammarnes förhållanden till hvarandra, ej efter den resandes håg och på förhand uppgjorda plan. Genom de förhållanden, hvari jag här står, att nämligen passera för en trosförvandt af här rådande religion, iståndsatt att, utan misstankar, blanda mig bland folket och se deras seder så i deras hus som deras moskéer och höra deras öppenhjertigt uttalade undersamma fördomar, tror jag mig hittils besegrat många, för en i andra förhållanden stående europé, snart sagdt oöfvervinnerliga svårigheter. Men inseende härjämnte huru mycket mig ännu återstår samt önskande efter förmåga fullkomna mig i den vetenskap, jag valt till mål för mitt lif, och återhämta upplysningar om det ännu i Europa i alla ⁂ hänseenden nästan fullkomligen okända Arabien, vågar jag i djupaste underdånighet hos Magnificus Herr Rector och Amplissimum Consistorium Academicum anhålla att vid besättandet af det Rese Stipendium, jag de tvänne sednast förflutna åren åtnjutit och hvilket jag nu anser ånyo böra vara anslaget ledigt, komma i Höggunstig åtanka för att sålunda blifva iståndsatt efter härhos medgående plan fullfölja tillämnade resor i Arabien; och har jag äran framhärda

Magnifice Herr Rector och Amplissimum Consistorium Academicum

Eder ödmjukaste tjenare Georg August Wallin

Plan till undertecknads tillämnade resor i Arabien under nästinstundande tvänne år.

Vid min ankomst till Egypten fann jag det första och vigtigaste mig gjordes behof af vara en större färdighet i talspråket och en grundligare kännedom af Islams läror och ceremonier än jag kunnat förskaffa mig hemma hos oss. Ett år, deladt mellan studier under handledning af en af Kairos lärdaste Shekher och praktik dels bosatt dels på resor under beständig communication nästan uteslutande med Araber, förskaffade mig de insigter jag för tillfället ansåg vara tillräckliga för en resa till Beduinerne. Hos desse fann jag en dialekt så olika den jag lärt mig att jag till en början förstod deraf blott ganska föga. Dock dess likhet med det gamla literära språket jämnte det egna intresse så väl folket som dess dialekt ägde för mig gjorde mina studier här lättare och krönte mina bemödanden med den framgång att jag, efter ungefär en månads kringvandrande bland nomadiserande Beduiner och omkring fyra månaders

vistelse i öknestaden Algof, vann låfordet så i språk som seder vara en af dem. En två månaders längre vistelse i Hajil, en af Alnegds betydligaste städer, satte mig sedermera i stånd utföra den för en ej Muslim äfventyrliga pilgrimsfärden till Almedina och Mekka, en väg, som jag dock nu ej hade tagit om ej mina egna omständigheter och de fiendtliga förhållanden, som rådde mellan Gebel Shammar och AlKasīm, tvungit mig slå den tillämnade resan genom det öfriga Alnegd till Persiska viken för närvarande ur hågen och, efter fullbordad pilgrimsfärd, öfver Gidda och röda hafvet återvända till Egypten. Ehuru jag egentligen ej kan betrakta denna resa till Arabien för annat än ett första försök och liksom en förberedelse till framtida resor, tror jag mig härunder, utom den förkofran jag sjelf vunnit i kännedom så af språket och ⁂ dess dialekter som af folket och dess lynne, vunnit geographiska och andra upplysningar om det land jag berest, hvilka förrut ej varit kända hos oss.

Hvad nu de resor beträffar, jag instundande år vore sinnad företaga, ville jag hufvudsakligen rikta dem till Sydöstra Arabien och det inre af Alnegd, der, enligt underrättelser jag erhållit hos Shammar Araberne, öfverallt skola finnas quarlefvor af gamla bostäder och inscriptioner i den styl jag sjelf funnit och copierat dem i den lilla öknestaden Gubbe. I det af ingen Europé ännu besökta Almahra skall, efter de uppgifter Franske Consulen Herr Fræsnell gifvit mig, finnas talrika ruiner och inscriptioner i en hittils fullkomligen äfven af honom okänd dialect af det gamla Himjaritiska språket. Men för att utföra dessa resor ville jag först flytta mitt bosäte från Egypten till Basra; der jag öfver Persiska viken kunde ställa mig i en lättare communication med dessa trakter, utom det att allt, som kommer direkte från Egypten, är misstänkt hos Araberne, hvilke väl känna och högeligen missbilliga den frisindthet och liberalitet, som råder i religions tänkesätt i detta land och i förhållanden till bekännare af annan tro än deras. I anledning häraf ville jag i början af nästinstundande år bege mig öfver Jerusalem till Damascus och derifrån genom öknen öfver de okända landskaperna Belkaʿ och Nikrat Alsham till Baghdad och Basra. Härifrån ville jag först besöka den för sin rikedom och dess folks konsterfarenhet ännu prisade provincen Alhassa och närgränsande provincer af Alnegd. Blefve det mig möjligt här ginge jag direkte genom den stora öknen till Alʿomān och derifrån vidare till Almahra: i annat fall blir jag nödgad återvända till Basra och öfver hafvet bege mig

till Maskat eller någon hamn af det sednare landskapet. I Almahra torde en långvarigare vistelse blifva mig af nöden, utan att jag dock på förhand tror mig kunna bestämma någon tid derför. Härifrån ville jag gå ⁂ längs bergsplateaun Alahkāf öfver till Sanʿā för att sålunda fylla en lucka i de resor Herrarne Arnauld och Wrede sednaste år gjort i Aljemen.[358] På den väg, som, enligt hvad jag erfarit, skall direkte gå härifrån öfver Wadi Dowāser genom öknen, ville jag bege mig till Alrijāḍ, sätet för Alnegds Öfverherre Fejsal, för att derifrån vidare på pilgrimsvägen komma till Alhegāz. Jag skulle sålunda i triangel afstånd mätt de betydligaste orter i Arabien; och kunde härefter deras läge till hvarandra bestämmas så nära detta låter sig göra utan astronomiska observationer. Förmodande att till utförande af dessa resor uppgå så den tid som de medel i våra Kejserliga Universitets Statuter äro bestämda, kommer jag troligen vid min återkomst till Alhegāz finna mig tvungen återvända hem.

Öfvertygad som jag är att alla på förhand uppgjorda planer till resor i Arabien äro högst prekära och genom omständigheter och förhållanden underkastade beständiga förändringar och modifikationer, har jag tagit mig friheten sålunda i korthet antyda blott det mål jag föresatt mig, utan att bestämma någon tid för färd eller någon ort för uppehåll. Men hvar helst än en resande färdas i dessa trakter, finnas öfverallt föremål till betraktelser och okända eller i glömska fallna platser och beduinstammar, der upplysningar kunna hämtas om detta och andra lands äldsta historia och de förhållanden och relationer, som i forntiden i synnerhet på Persiska viken rådt mellan Orientens olika folk. Kairo 1 Augusti n. st. 1846

Georg Aug. Wallin

Filosofiska fakultetens beslut över Wallins skicklighet att utföra resan 26/2 1847

Utdrag af Protocollet vid Philosophiska Facultetens sammanträde den 26 Februari 1847.

§ 2.

Föredrogs en af Magister Docens G.A. Wallin till Amplissimum Consistorium ställd ansökning om förlängning å det af honom sednast innehafda Rese-understödet för unga Literatörer, hvilken ansökning af Rector Magnificus blifvit till Faculteten remitterad med afseende å den åtgärd, § 3 af Regle-

mentet för användandet af de för unga Literatörer vid Alexanders Universitetet i Nåder anslagna medel påbjuder. Faculteten, som redan d. 27 Oktober 1841, i anledning af Magister Wallins då tillämnade Österländska resa, om honom afgifvit det yttrande, att han, ej mindre genom ett berömligen aflagdt Specimen pro Docentura, än genom betyg af *Scheich Muhammed Aijad At-Tantavi* och Professoren vid K. Universitetet i St. Petersburg, *Muchlinsky*, hvilka på det fördelaktigaste vittnade om hans insigter i de Orientaliska språken, dokumenterat sig såsom fullkomligen kompetent att rese-understödet ansöka, kunde numera, sedan Magister Wallin i mer än tre års tid vistats i Egypten och Arabien, så mycket mindre anse honom sakna erforderlig skicklighet för ett ändamålsenligt fortsättande af sina resor i Orienten, som han under denna tid tvifvelsutan allt mer och mer inträngt i dessa länders språk och öfriga förhållanden. Och som Professoren Geitlin nu anmälte, det han stått i korrespondens med Magister Docens Wallin, och af honom fått emottaga icke allenast en Dagbok öfver Wallins första vistelse i Egypten, utan ock flere utförliga bref, angående Arabernes språk, lynne, seder och förhållanden, samt att han, med anledning af hvad nämnde skrifter innehålla, icke kunde annat än berömligen vitsorda det utmärkta nit och den exempellösa ihärdighet, hvarmed Magister Wallin, oaktadt alla svåra försakelser och lifsfaror, för hvilka han, särdeles under sina färder i Arabiens öknar, varit utsatt, rastlöst och oförskräckt sträfvat fram till sitt föresatta mål: en noggrann och grundlig kännedom af de särskilda Arabiska dialekterna och de olika Beduinstammarnas förhållanden till hvarandra, jemte flere i vetenskapligt afseende vigtiga, men hittils okända omständigheter, hvilka, om de med det nit och den grundlighet, man af Magister Wallin har att hoppas, så framt han icke hämmas midt i loppet af sin verksamhet, komma att undersökas och genom trycket allmängöras, säkert skola lända vetenskapen till gagn, och det Finska Universitetet, hvarifrån Magister Wallin utgått till icke ringa heder; så beslöt Faculteten att genom utdrag af detta Protocoll ⁂ intyga, det Magister Docens Wallin för fortsättandet af dess resor i Orienten för det uppgifna ändamålet ägde fullgod skicklighet. Och skulle denna § anses genast vara justerad.

In fidem
Carl Vilh Törnegren.
Phil. Fac. n.v. Notarie.

Konsistoriets behandling av resestipendieansökan 6, 10 och 24/3 1847

Utdrag af Consistorii wid Kejserliga Alexanders-Universitetet i Finland Protocoll, hållet i Helsingfors nedannämnde dagar år 1847.

Den 6 Mars

§ 7.

Med ansökningar om det å Kejserliga Universitetets Stat upptagne Reseunderstöd för unge Litteratörer hade, inom utsatt ansökningstid, twänne Sökande till Consistorium inkommit, nemligen:

1:o Docens i Orientaliska Litteraturen, Magister Georg August Wallin, som, med åtnjutande af ifrågawarande understöd, sedan hösten 1843, wistats dels uti Egypten dels uti Arabien, i hufwudsaklig afsigt att, andra wetenskapliga ändamål oberäknade, undersöka det Arabiska språkets olika dialecter, och uti en ifrån staden Kairo, hwarest Sökanden för närwarande uppehåller sig, till Consistorium insänd nu föredragen skrift framställt: att Sökanden under den tid af ungefär tre år, har tillbragt i Orienten, allt tydligare lärt sig inse, huru ringa denna tid är för en Westerlänning att göra sig hemmastadd i Österns werldsåsigter och seder, och bewandrad i dess språk och wetenskaper: att orsakerne dertill förnämligast äro Orientens wåra oftast alldeles motsatta åsigter af lifwet och werlden, samt det ⁂ egna långsamma töfwande, hwarmed allt derstädes bedrifwes, utom att nämna alla de hinder, som möta en resande i synnerhet i öknen, der tiden och målet för en färd oftast komma att bestämmas efter Beduinstammarnes förhållande till hwarandra, ej efter den resandes håg och på förhand uppgjorda plan: att Sökanden, som genom det förhållande, hwari han derstädes står att nemligen passera för en trosförwandt af der rådande religion, är i tillfälle att utan misstankar blanda sig ibland folket och se deras seder så i deras hus som moskéer, och höra deras öppenhjertligt uttalade undersamma fördomar, tror sig hittills hafwa besegrat många, för en i andra förhållanden stående Europé, snart sagdt oöfwerwinnerliga swårigheter: samt att Sökanden, inseende huru mycket honom ännu återstår, och önskande att efter förmåga fullkomna sig i den wetenskap, han walt till sitt lefnadsmål, och att derjemte återhemta upplysningar om det ännu uti Europa i alla afseenden nästan fullkomligen okända Arabien, derföre önskade komma i tillfälle att, enligt en af honom uppgjord, ansökningsskriften åtföljande Reseplan, ånyo företaga wandringar i detta land.

Uti denna Reseplan hade Magister Docens Wallin för det första, angående dess wistelse i Orienten ⁂ sedan sin afresa härifrån, i korthet meddelat, att han wid sin ankomst till Egypten funnit behofwet af större färdighet i tal af språket och en grundligare kännedom af Islams läror och ceremonier, än han dessförinnan inhemtat. Ett år, deladt mellan studier under handledning af en bland Kairos lärdaste Sheker och praktik, inhemtad dels bosatt i Kairo dels på resor under beständig communication nästan uteslutande med Araber, hade dock förskaffat honom de insigter, han för tillfället ansett wara tillräckliga för en resa till Beduinerne. Hos desse hade Magistern funnit en dialect, så olika den han lärt sig, att han i början förstått deraf blott ganska föga. Språkets likhet med det gamla litterära, jemte det egna intresse såwäl folket som dess dialect, ägde för Magistern, hade dock gjort hans studier här lättare och krönt hans bemödanden med den framgång, att han, efter ungefär en månads kringwandrande bland nomadiserande Beduiner och omkring fyra månaders wistelse i öknestaden Algof, wunnit lofordet att så i språk som seder wara en af dem. – Twå månaders längre wistelse i Hajil, en af Alnegds betydligaste städer, hade sedermera satt Magistern i tillfälle att utföra den för en icke Muslim äfwentyrliga pilgrims- ⁂ färden till Almedina och Mekka, en wäg, hwilken Magistern dock ej tagit, om icke både hans enskilda omständigheter och de fiendtliga förhållanden, som rådde emellan Gebel Shammar och Alkasīm, twungit honom att slå ur hågen en tillämnad resa genom det öfriga Alnegd till Persiska wiken samt att, efter fullbordad pilgrimsfärd, öfwer Gidda och Röda hafwet återwända till Egypten. Ehuru Magistern egenteligen ej kan betrakta denna resa till Arabien för annat, än ett första försök och liksom en förberedelse till framtida resor, tror Magistern sig dock derunder, utom den förkofran han wunnit i kännedom såwäl af språket och dess dialecter som ock af folket och dess lynne, hafwa inhemtat geographiska och andra upplysningar om det land han berest, hwilka icke förut warit hos oss kände. –

Beträffande åter de resor, Sökanden wore sinnad att företaga, wille han hufwudsakligen rikta dem till Sydöstra Arabien och det inre af Alnegd, hwarest, enligt de underrättelser Magistern erhållit hos Shammar Araberne, öfwerallt skola finnas quarlefwor af gamla bostäder och inscriptioner i den styl, som Magistern funnit och copierat i ⁂ den lilla öknestaden Gubbe. – I det af ingen Europé ännu besökta Almahra skola, enligt de uppgifter Magis-

tern erhållit af Franska Consuln i Kairo Fraesnell, finnas talrika ruiner och inscriptioner uti en hittills äfwen af Fraesnell fullkomligen okänd dialect af det gamla Himjaritiska språket. – För att utföra dessa resor, ville Magistern flytta sitt bosäte ifrån Egypten till Basra, der han öfwer Persiska wiken kunde lättare ställa sig i communication med dessa trakter, utom det att allt, som kommer direkte från Egypten, är misstänkt hos Araberne, hwilka känna och högeligen ogilla den frisinthet och liberalitet, som uti detta land råder uti religionsåsigter och förhållanden till menniskor af annan tro, än deras. – Till följe häraf ämnade Magistern begifwa sig först öfwer Jerusalem till Damascus, samt derifrån genom öknen öfwer de okända landskaperne Belkaʿ och Nikrat Alsham till Bagdad och Basra. Härifrån wille han besöka den för sin rikedom och folkets konsterfarenhet beprisade provinsen Alhassa och närgränsande provinser af Alnegd. – Blefwe det möjligt, skulle Magistern härifrån gå direkte genom den stora öknen till Alʿomān och derifrån widare till Almahra, i motsatt ⁂ fall återwända till Basra och öfwer hafwet begifwa sig till Maskat eller någon annan hamn af det sednare landskapet. – Efter en längre tids wistelse i Almahra wore Magistern sinnad att derifrån gå långs bergsplateaun Alahkāf öfwer till Sanʿā, för att sålunda fylla en lucka i de resor Arnauld och Wrede sednast gjort i Aljemen. – På den wäg, som skall gå härifrån direkte öfwer Wadi Dawāser genom öknen, wille han begifwa sig till Alrijad, sätet för Alnegds öfwerherre Feisal, för att derifrån widare på pilgrimswägen komma till Alhegāz. Sålunda skulle Magistern komma att uti triangelafstånd hafwa mätt de betydligaste orter i Arabien, och kunde derefter deras läge till hwarandra bestämmas något så nära utan astronomiska observationer. – Ifrån Alhegāz wore Magistern sinnad att återwända hem. Sluteligen hade Magister Docens Wallin uti ofwannämnde Reseplan upptagit, att Magistern, öfwertygad derom, att alla på förhand uppgjorda planer till resor i Arabien äro högst prekära och genom omständigheter och förhållanden underkastade beständiga förändringar och modificationer, sålunda welat endast i korthet antyda det mål han sig föresatt, utan att bestämma någon tid för ⁂ färd eller någon ort för uppehåll, samt att hwarhelst än en resande färdas i dessa trakter, finnas öfwerallt föremål till betraktelse och okända eller i glömska fallna platser och Beduinstammar, der upplysningar kunna hemtas om detta och andra länders äldsta historia och de förhållanden, som i forntiden, i synnerhet på Persiska viken, rådt emellan Orientens olika folk. –

2:o Medicinae Adjuncten, Doctor Knut Felix von Willebrand, hwars hufwudsakliga ändamål med hans tillämnade resa wore, att hos sig utbilda insigter uti särskilda till Sökandens lärarekall vid Universitetet hörande Medicinskt-praktiska wetenskapsgrenar, hwilkas techniska utöfning fordrar en wana och färdighet, som endast genom personlig närwaro å orter, der den praktiska sidan af dessa brancher är långt drifwen, kan winnas och ernås; hwarjemte Adjuncten von Willebrand uti dess ansökning icke kunnat lemna oanmärkt, att studium af Pathologiska Anatomien och Mikroscopien, hwilka numera erkännas för grundwäsendteliga vid all medicinsk wetenskaplig bildning, nödwändigt synes för de medicinska studiernas fortkomst hos oss erfordra sin idkare äfwen vid detta Lärosäte, men att dessa wetenskapers grundliga studium i utlandet, om sådant med framgång skall bedrifwas, i anseende till de derwid nödiga instrumenter och praeparater, åtföljas af så dryga omkostnader, att de swårligen kunna bestridas af den, som medelst penningelån måste bereda sig utwäg till werkställande af en i sådant ändamål företagen utrikes resa.

Uti den Reseplan, Adjuncten von Willebrand bifogat sin ansökningsskrift, hade han upptagit, det han, för att winna ofwananförda ändamål med den tillämnade resan, hade för afsigt att först besöka Stockholm och, efter wunnen kännedom om derwarande medicinska inrättningar, derifrån öfwerresa till Berlin, för att derstädes under ledning af Schönlein och Ramberg hufwudsakligast studera den Cliniska methoden. – Derefter ämnade Adjuncten fortsätta färden öfwer Prag, hwars medicinska anstalter i sednare tider wäckt allmän uppmärksamhet, till Wien, der hufwud syftemålet blefwe att en längre tid få studera Pathologisk Anatomi under Rokitanski, Europas celebraste man i denna wäg, och under ledning af Heller Pathologisk mikroscopi, hwilken wetenskapsgren på denna ort är i högsta flor. – Ifrån Wien ämnade Adjuncten begifwa sig till Italien, i ändamål att under en kortare tid, hufwudsakligen på sjukhusen i Milano och Rom, winna kunskap om de för detta land egna sjukdomar, hwilka, ehuru icke inhemska i Finland, dock uti medicinskt-wetenskapligt afseende förtjena synnerlig uppmärksamhet. Sedermera ville Adjuncten resa till Paris, för att der till äfwentyrs ett helt år, om förhållanderne så fordrade, bland andra medicinska wetenskapsgrenar förnämligast studera den Medicinska Cliniken under ledning af Lauis, Chamel m.fl., och ännu äfwen här arbeta uti mikroscopiska undersökningar för medicinskt ändamål under

de utmärkte Mikroscopisterne Donné och Gruby. – Efter en excursion till Britannien, för att på de storartade sjukhusen i London, Edinburg och Dublin inhemta sjukdomarnes behandling, skulle återresan ske genom Tyskland, i afsigt att vid några derwarande mindre Universiteter, såsom i Heidelberg och Tübingen, taga kännedom af Policliniska anstalter, hwilka äfwen vid Finlands Universitet torde förtjena efterföljd. –

Jemte ansökningsskrifterne och Reseplanerne, hade Sökanderne, uti Protocolls-Utdrag, inlemnat det uti § 3. af Reglementet angående ifrågakomne Reseunderstöd föreskrifne intyg från wederbörande Facultet om erforderlig skicklighet hos Sökanderne till ernående af det med resan åsyftade ändamål; och inhemtade Consistorium utur dessa intyg, först angående Magister ⁂ Docens Wallin: att Philosophiska Faculteten, som redan den 27. October 1841, i anledning af Magisterns då tillämnade Österländska resa, om honom afgifwit det yttrande, att han ej mindre genom ett berömligen aflagdt Specimen pro Docentura, än genom betyg af Scheich Muhammed Aijad At-Tantawi och Professoren vid Kejserliga Universitetet i St. Petersburg Muschlinski, hwilka på det fördelaktigaste wittnade om hans insigter uti de Orientaliska språken, documenterat sig såsom fullkomligen competent att reseunderstödet ansöka, kunde numera, sedan Magister Wallin i mer än tre års tid wistats i Egypten och Arabien, så mycket mindre anse honom sakna erforderlig skicklighet för ett ändamålsenligt fortsättande af sina resor i Orienten, som han under denna tid twifwelsutan allt mer och mer inträngt uti dessa länders språk och öfriga förhållanden. – Till stöd för detta utlåtande hade Faculteten widare åberopat Professoren i Orientaliska Litteraturen Geitlins hos Faculteten gjorda anmälan, det Professoren stått i correspondense med Magister Docens Wallin och af honom fått emottaga, icke allenast en Dagbok öfwer Wallins första wistelse i Egypten, utan ock flere utförliga bref angående Arabernes språk, lynne, seder ⁂ och förhållanden, samt att Professoren, i anledning af hwad nämnde skrifter innehålla, icke kunde annat, än berömligen vitsorda det utmärkta nit och den exempellösa ihärdighet, hwarmed Magister Wallin, oaktadt alla swåra försakelser och lifsfaror, för hwilka han, särdeles under sina färder i Arabiens öknar, warit utsatt, rastlöst och oförskräckt sträfwat fram till sitt föresatta mål: en noggrann och grundelig kännedom af de särskilda Arabiska dialecterne och de olika Beduinstammarnes förhållande till hwarandra, jemte flere i wetenskapligt afse-

ende vigtiga, men hittills okända omständigheter, hwilka, om de med det nit och den grundlighet, man af Magister Wallin har att hoppas, komma att undersökas och genom trycket allmängöras, säkert skola lända wetenskapen till gagn och det Finska Universitetet, hwarifrån Magistern utgått, till icke ringa heder. – På grund häraf hade Faculteten derföre intygat, att Magister Docens Wallin, för fortsättande af dess resor i Orienten för det uppgifna ändamålet, ägde fullgod skicklighet. Beträffande dernäst Medicinska Facultetens utlåtande angående Adjuncten von Willebrands reseplan och ägande skicklighet att densamma fullfölja, så hade Faculteten funnit Adjun- ⁂ ctens Reseplan wara högst ändamålsenlig, icke allenast i allmänhet till en mångsidig utbildning af en Läkares praktiska skicklighet efter wår tids fordringar, utan äfwen särskildt med afseende å den Medicinska bildningens behof i vårt land. – Faculteten hade ansett sig hafwa bordt med särdeles tillfredsställelse fästa sig vid den punkten i Reseplanen, deri Adjuncten von Willebrand uppger ett hufwudsyftemål wara att i en längre tid studera Pathologisk Anatomi och Mikroscopi, emedan vid Medicinens närwarande ståndpunkt desse discipliner just utgöra grundwalen för de egenteligen medicinska och i synnerhet pathologiska studierne, hwarföre de äfwen numera wid alla helst något fullständigt organiserade underwisnings anstalter föredrogos, ja flerestädes hade till och med egna lärostolar, och följakteligen hwarföre äfwen hwarje sådan anstalt, der detta icke ägde rum, måste lida en wäsendtelig brist och i sina sträfwanden blifwa efter sin tid. – Detta hade Faculteten ansett nu likwäl inträffa hos oss, der Faculteten funnit för närwarande ingen skicklig nog att, såsom sig bör eller tidsenligt, handleda den Medicinska Ungdomen i desamma, der således dessa studiers utbildning på inhemsk grund ⁂ ännu är ett werkligt desiderat, så mycket mera känbart, som det Finska Universitetet wore, äfwen i afseende på sina arbetande krafter, hänwisadt endast på inhemska ressourcer. – Detta desiderat kunde enligt Facultetens tanke omöjligen fyllas, utan att någon egnar särskildt sin forskning deråt; men då ifrågawarande discipliner hörde till dem, hwilka owilkorligen måste genom autopsi inhemtas, så hade Faculteten ansett blifwa för detta ändamål oundwikeligen nödwändigt, att genom en utländsk resa härtill uppfostra någon ung wetenskapsman. Faculteten hade derföre, äfwen i sistnämnde hänsigt, med stor glädje omfattat Adjuncten von Willebrands reseförslag; och widkommande för öfrigt Adjunctens lämplighet för en wetenskaplig resa uti ifråga-

warande ändamål, så hade Faculteten skattat sig lycklig att med full tillförsigt kunna intyga, att Adjuncten von Willebrand ägde, i afseende på såwäl resans syfte i allmänhet som särskildt de ofwannämnde specialstudierne, en wetenskaplig bildningsgrad, mognad och praktisk skicklighet, som icke höra till de wanliga och redan blifwit, genom en af honom för några år sedan på egen bekostnad anställd utrikes resa, till en utmärkt grad ⁂ utwecklade. – Derföre, om Adjuncten von Willebrand komme i åtnjutande af ifrågawarande reseunderstöd, hade Faculteten deraf emotsett de skönaste frukter för Medicinens utbildning i wårt land. –

Enär Consistorium nu skulle skrida till bortgifwande af ifrågawarande Reseunderstöd, anhöll Professoren Gadolin att erhålla handlingarne i ärendet till närmare påseende, hwarföre med widare handläggning af målet uppskjöts till ett annat sammanträde.

Den 10 April

§ 11.

Då Consistorium, vid sammanträdet den 6 sistlidne Mars, skulle skrida till bortgifwande af det å Kejserliga Alexanders-Universitetets Stat anslagne Reseunderstöd för unge Litteratörer, förbehöll sig Professoren Gadolin att erhålla handlingarne i målet till närmare påseende, hwarföre med vidare handläggning af ärendet uppskjöts till ett annat sammanträde.

Enär dett mål nu skulle till widare behandling i Consistorium företagas, önskade Herr Rector först hafwa till Consistorii afgörande öfwerlemnadt, huruwida Professoren Bonsdorff, som är swåger till Adjuncten, Doctor von Willebrand, hwilken jemte Docenten, Magister ⁂ Wallin ansökt ifrågawarande understöd, derföre wore jäfwig att deltaga uti målets afgörande i hela dess widd, eller allenast, med tillämpning af Kongl. Brefwet den 4. September 1739, hindrad att angående Adjuncten von Willebrand yttra sig; men såwida Consistorium ansåg ifrågawarande Konungabref egenteligen afse ordningen wid förslags upprättande till lediga tjenster, fann Consistorium någon tillämpning deraf på förewarande fall icke heller kunna komma i fråga, och afträdde Professoren Bonsdorff alltså, såsom jäfwig att med detta mål befatta sig.

Derefter yttrade sig Consistorii Ledamöter, hwar för sig, öfwer ärendet och först

Professoren Gadolin, som uppläste följande skrifteliga yttrande: Reglementet

för anwändandet af de medel, hwartill ifrågawarande Reseunderstöd hörer, stadgar i § 5:, att bland flere Sökande till detsamma, den bör utnämnas, ”*hwars uppgifna wetenskapliga ändamål för gången anses wara af största wigt, och som dertill de tjenligaste egenskaper äger*”. Detta kan med tillförsigt bestämmas egenteligen då, när de uppgifna ändamålen röra samma wetenskap. – Mellan här ifrågaställde wetenskaper finnes ingen förvandtskap och, enligt sakens natur, ingen rangskillnad: och då de Sökande med sin Reseplan afse hwardera ⁂ sin wetenskaps högsta intressen, och begge producerat wederbörlig Facultets intyg om ägande utmärkta egenskaper för dess fullföljande; så lemnar hwarje jemförelse mellan deras antaglighet intet resultat.

Att deremot unge män, ju flere dess hellre, qualificerade för wetenskapliga resor, sättas i tillfälle att besöka fremmande länder, är af obestridligt hög wigt. Magister Docens Wallin har redan för *en* tur begagnat detta resestipendium. – Men det utdelas endast hwart *Femte* år: och att således samme person finge upptaga det för *Tio* år, kan i följd häraf icke med billighet medgifwas, då flere jemngode Sökande finnas. Stöd härföre lemnar äfwen det åberopade *Reglementet* i så måtto, att, då det i 10: §:n stadgar om möjlighet af prolongation på *Understödet för vid Universitetet sig uppehållande Litteratörer*, ingenting derom förekommer bland stadganderne om *Reseunderstödet*. Alltderföre, och då härtill ännu höres det, att vid en resa i de trakter Magister Docens Wallin nu önskade besöka, tiden och målet för färderne, äfwen enligt hans egen uppgift i inlagan till Consistorium, ”*oftast kommer att bestämmas efter*” fremmande förhållanden, ”*ej efter den resandes håg och på förhand uppgjorda plan*”, hwarigenom ⁂ således målet för resan, oberoende af allt tillgörande å den resandes sida, lätt kunde förfelas, och Consistorium äfwentyrade att för längre tid hafwa, mot gjord beräkning, bortgifwit de få medel det äger för resor af oinskränkt wetenskapligt syfte, – anser jag Adjuncten Doctor von Willebrand framför sin medsökande berättigad att denna gång åtnjuta det ledigwarande Reseunderstödet; hwarjemte jag dock wille hafwa uttryckt den önskan, det måtte Consistorium, med afseende å vigten af den Reseplan, Magister Docens Wallin emellertid företagit sig att utföra, och de för detta utförande hos honom förenade sällsynta egenskaper, hos Hans Kejserliga Höghet recommendera honom till erhållande af möjligen annorstädes ifrån disponibla medel för fullföljandet af sitt företag.

Professoren Woldstedt yttrade: Uti det Allernådigst fastställda Reglementet för Reseunderstödet är tiden, inom hwilken en resande wetenskapsidkare för hwarje gång erhåller understöd bestämd till twå år. Denna tid är i wanliga fall, då resorna göras i Europa, och man sålunda redan på förhand kan bestämma, hwar man skall uppehålla sig för att i ett eller annat ⁂ wetenskapligt afseende hafwa den största möjliga nytta, ganska tillräcklig. – Magister Docens Wallin har företagit en resa till en annan werldsdel. – På denna måste mycken tid hafwa åtgått, innan han lärt sig känna förhållanden så wida, att han wisste, hwar och på hwad sätt han skulle hafwa största nytta af densamma. – Jag anser således, att Magister Docens Wallin, såsom han i sin ansökning uppgifwit, under sina resor hitintills ännu icke hunnit för wetenskapen samla den winst Universitetet och han sjelf af dem wäntat. – Om Universitetet nu genom wägrande af förlängning af understödet skulle återkalla honom, skulle Universitetet tillika beröfwa wetenskapen den nytta, som med de Wallin förut bewiljade medel åsyftats. – Ändamålet med Adjuncten von Willebrands tilltänkta resa anser jag wäl wara för Universitetet lika vigtigt, men jag tror mig icke äga rättighet, att meo voto tilldela honom medel, hwilka redan blifwit bestämda för ett annat ännu icke ernått wetenskapligt ändamål. För öfrigt beklagar jag, att Universitetet vid ett så sällsynt fall som det närwarande, då twenne lika förtjenstfulle wetenskapsidkare ansöka reseunderstöd, ej har medel att kunna tillfredsställa ⁂ begges önskningar. Ibland sådane medel kan ej det snart lediga Alexanders-Stipendium räknas, såwida dess bortgifwande är förenadt med ett af ingendera Sökande uppfylldt vilkor.

Professoren Nerwander afgaf följande utlåtande: För min del kan jag ej annat än anse ändamålen för begge Sökandernes resor så vigtiga och begge nämnde Sökande så wäl qualificerade för dessa ändamåls uppnående, att då för det närwarande ej mera än ett reseunderstöd är disponibelt och följakteligen endera af Sökanderne måste gå i mistning om medel att utföra sin tilltänkta resa, det werkeligen för Universitetet och wetenskapen wore till särdeles gagn, i fall Hans Kejserliga Höghet Universitetets Höge Canceller Allernådigst täcktes skänka åt den af Sökanderne, som nu för tillfället ej kan erhålla det ifrågawarande understödet, någon annan hjelp och utwäg till fullföljande af dess uppgifna reseplan. –

Hwad jemförelsen mellan begge Sökandernes relativa anspråk och för-

tjenster beträffar, så finner jag att Adjuncten von Willebrand äger det vigtiga företräde framför Magister Docens Wallin, att hafwa genom utgifna afhandlingar och sjelfständiga forskningar lemnat objectiva documenter på den hedrande wetenskapliga ståndpunkt, hwarpå han be- finner sig, då Magister Docens Wallin ej hittills ännu offentliggjort något annat arbete, än sitt Docentur-Specimen. Widare har Adjuncten von Willebrand ej förut åtnjutit något reseunderstöd, då Magister Docens Wallin redan åtnjutit ett sådant, och sluteligen torde medgifwas, att Adjuncten von Willebrands resa, enligt hans uppgifna reseplan, åsyftar en nytta, som för Universitetet och Wetenskapens utbildning innom fäderneslandet är af mera omedelbar beskaffenhet, än den som torde kunna winnas af Magister Docens Wallins forskningar i Arabiens språk, geographie och antiquiteter.

Men oaktadt ett rättwist uppwägande af alla dessa vigtiga skäl, som nedtynga wågen till Adjuncten von Willebrands förmån, kan jag dock ej anse annat än att de öfwerwägas af en ännu vigtigare omständighet, hwilken talar för Magister Docens Wallin.

Magister Docens Wallins resa är nemligen den första wetenskapliga upptäcktsresa, hwilken blifwit företagen af en Finne, och det i ett vildt och ociviliseradt land, der hwarje steg är förknippadt med fara för hans lif, men hwilken upptäcktsresa i linguistiskt, ethnographiskt och geographiskt hänseende, näst genomforskandet af det inre Afrika och uppsökandet af en nordwestlig passage kring Norra Amerika, är en af de vigtigaste och swårast utförbara bland de reseforskningar, som nu för tiden utgöra målen för lärde resandes planer och bemödanden. – Såsom bewis härpå behöfwer jag blott anföra de dryga kostnader Danska Regeringen redan i förra seklet gjorde för att utrusta Niebuhr och Forsskål till en slik Arabisk rese-expedition, hwarigenom likwäl blott en ganska ringa del af Arabien blef närmare känd, ehuru dock nämnde ofullständiga undersökning tillwunnit samt ännu fäster vid sig den lärde werldens välförtjenta aktning och uppmärksamhet, samt åt Niebuhr och Forsskål förwärfwat en grundad ryktbarhet. – Magister Docens Wallin har dels redan fortsatt, dels erbjuder sig att ännu ytterligare fullfölja hwad en Niebuhr, en Burkhardt påbegynt; han har härtill wisat sig fullt qualificerad derigenom att han fått besöka Mekka och Medina, dit ingen Christen vid dödsstraff får tillträde, hwarföre han är efter Burkhardt den andre Christne, som dit framträngt, och har således genom sin wistelse derstädes lemnat ett

objectift bewis på sin lärdom i Arabiska språket och sin noga kännedom af Orientens seder och bruk. – ⁂

Då nu Magister Docens Wallin tyst och anspråkslöst gjort så lyckliga framsteg i utförande af sin tilltänkta vigtiga reseplan, och för dess fullföljande anhåller af fäderneslandet om ett i det hela så ringa understöd, att detsamma owilkorligen skulle bewiljas honom af hwilket annat civiliseradt land som helst, om han wore född derstädes, så anser jag för min del Finlands Universitet ej berättigadt att wägra honom detta understöd endast på den grund, att Universitetet skulle hafwa mera afseende på sin nytta för tillfället, än på wetenskapens gagn i allmänhet, utan tyckes det mig att Universitetet i detta fall borde åtnöja sig med den äran, som dock tillika skulle medföra sin stora vinst, en Ära, hwilken så vidt jag känner ej hittills tillfallit Universitetet sedan dess stiftelse, den Äran nemligen, att i fall Magister Docens Wallin med lifwet återkommer från sin tilltänkta vådliga resa, Universitetet finge i Honom se utgången från sitt sköte en lärd, hwilken bland öfrige idkare af samma wetenskap intoge det obestridligt första rummet. Det torde nemligen ej kunna betwiflas, att Magister Docens Wallin, i fall han får fullända sin nu tilltänkta färd, skall vid sin hemkomst, i Arabisk språk- ⁂ kunskap öfwerträffa alla andra Europeiska Orientalister, af hwilka ingen, mig weterligen, gjort så långwariga och så vidsträckta resor i Arabien, som Magister Docens Wallin i det förutsatta fallet skulle hafwa utfördt, men under hwilka resor af en i linguistiskt hänseende så utrustad forskare, som Magister Docens Wallin, en så vidsträckt kunskap i Arabiens språk och dialekter måste förwärfwas, att den ej torde öfwerträffas af någon lärdom, hwilken i nämnde språk kan med hwad tid och ansträngning som helst hemma på kammaren winnas; att ej tala om kännedom af Arabiens geographie, sociala tillstånd, seder, bruk och antiquiteter, hwari Magister Docens Wallin genom sin autopsi och wistelse i landet skall öfwergå sine samtida. Jag ger derföre med min röst reseunderstödet åt Magister Docens Wallin. –

Professoren Palmén yttrade: Det för ifrågawarande litterära understöd gällande Reglemente af den 8/20 April 1830: stadgar i § 5, att Consistorium, vid pröfningen af Sökandes antaglighet, bör bland flere utnämna den, hwars uppgifna wetenskapliga ändamål för gången anses wara af största vigt, och som dertill de tjenligaste egenskaper äger. – Nu har Magister Docens Wallin uppgifwit såsom sitt ändamål att vinna ⁂ kännedom om den af Européer förut

icke besökta delen utaf Arabien och dess dialekter, hwaremot Adjuncten, Doctor von Willebrand förmält sig hufwudsakligen åsyfta att vid utländska Universiteter studera Pathologisk Anatomi och Mikroskopi, hwilken sednare wetenskapsgren Medicinska Faculteten intygat wara ett grundelement uti den moderna medicinen, som med större framgång endast i utlandet kunde inhemtas. – Wid afwägandet af dessa, personligen lika legitimerade Sökandes olikartade wetenskapliga ändamål, kan jag för min del, utan att wilja nedsätta wärdet af Magister Docens Wallins reseplan, icke tweka att tillerkänna Adjuncten von Willebrands företrädet, enär de af honom åsyftade studier sannolikt komme att, under hans framtida verksamhet såsom Universitets-Lärare, medföra ett gynsamt inflytande på hela Läkar bildningen i Finland och sålunda, med stöd af hwad Medicinska Faculteten i saken yttrat, ofelbart måste för denna gång anses wara af största vigt för både Universitetet och Fäderneslandet. – Jemte det jag, på sådan grund, pröfwar rättwist att tilldela Adjuncten von Willebrand ifrågawarande litterära reseunderstöd, ⁂ anser jag dock, med hänsigt till den sällsynte beskaffenheten af Magister Docens Wallins redan werkställda resa och de owanliga resultater, hwartill densammas widare fortsättande kan leda, mig heller ej böra underlåta att i underdånighet fäste Hans Kejserliga Höghets, Universitetets Höge Cancellers Nådiga uppmärksamhet på den utwäg, som, genom Alexanders-Stipendii snart inträffande ledighet, erbjuder sig till understödande äfwen af bemälde resandes önskningar och sträfwanden. – Af Universitetets Registratur för år 1840 inhemtas, att Rectors-Embetet för Magister Docens Wallin den 21: Februarii 1840: utfärdat Promotorial i afseende å pass för en resa till S:t Petersburg, på hwilken resa han, enligt hwad weterligt är och äfwen genom Termins-Förteckningarne öfwer Universitetets Embets- och Tjenstemän samt Studerande utredes, under Höst termin år 1840, Wår- och Höst-Termin år 1841: samt Wårtermin år 1842 från Universitetet utewarit; och ehuru Magister Docens Wallin under denna resa hufwudsakligen egnat sig åt studium af österländska språken, synes dock med fullkomlig säkerhet kunna antagas, att han, som redan förut i ⁂ Fäderneslandet hade inhemtat grundelig kännedom af Ryska språket, ingalunda försummat att under wistelsen i Ryssland widare fullkomna sina insigter uti nämnde språk, hwilket äfwen för hans widsträckta philologiska forskningar måste wara af stort intresse. – Då således Magister Docens Wallin, under iakttagande af wilkoren för

åtjnutande af förstnämnde litterära Reseunderstöd, jemwäl fullkomligen uppfyllt den vid Alexanders-Stipendium särskildt fästade fordran af en twåårig wistelse i Ryssland och derunder inhemtad grundelig kännedom i Ryska språket, finner jag, med afseende jemwäl å den ringa concurrensen af Sökande till sistnämnde Stipendium och wigten för Magister Docens Wallin deraf, att frågan om möjligheten af hans resas widare fortsättande blefwe snarligen afgjord, skäligt hos Hans Kejserliga Höghet, Universitetets Höge Canceller i underdånighet hemställa, om icke i förewarande fall Alexanders-Stipendium, utan omgången af anslag och särskild ansökning, kunde få åt Magister Docens Wallin, till understöd för hans tillämnade widare resor i Österländerne, bortgifwas. –

Stats-Rådet Grot afgaf ett så lydande utlåtande: Utan att inlåta mig i någon granskning af de begge Sökandes jemngoda anspråk på Consistorii uppmärksamhet, will jag blott ꝛc framkasta den frågan, huruwida icke ett så betydligt och på så lång tid utgående anslag, som det ifrågawarande reseunderstödet, borde hwar gång tilldelas en annan litteratör, på det att ändamålet med inrättandet deraf, nemligen befrämjande af olikartade wetenskapliga sträfwanden vid Finlands Universitet, måtte kunna winnas. – Denna fråga synes mig hafwa warit fullkomligen beswarad i Professor Gadolins votum, hwarföre äfwen jag utnämner Adjuncten Doctor von Willebrand till erhållande af ifrågawarande Resestipendium. Hwad Magister Docens Wallin beträffar, så wågar jag uttala det hopp, att en högsint Regering, som hittills ej skytt några uppoffringar till befordrande af den österländska litteraturens studium, äfwen nu skall finna utwägar att understöda en mans werksamhet, hwilken genom sina utomordentliga ansträngningar lofwar de mest lysande resultater för denna gren af Philologien. – För öfrigt instämmer jag, i detta hänseende, uti Professor Palméns yttrande om möjligheten för Magister Docens Wallin att erhålla det snart ledigtblifwande Alexanders-Resestipendium. –

Professoren Lille förenade sig med Professoren Nerwander. –

Archiater Törnroth förenade sig med Professoren Palmén.

Professoren Laurell förenade sig med Professorerne ꝛc Woldstedt och Nerwander.

Professoren Geitlin förenade sig så mycket heldre med Professorerne Woldstedt och Nerwander, att till Reseunderstödets åtnjutande utse Magister Docens Wallin, som i motsatt fall eller derest den af honom begärda förläng-

ningen å tiden för understödets åtnjutande icke blefwe honom bewiljad, ändamålet med Wallins resa ginge, om icke helt och hållet, dock till största delen förloradt.

Professoren Rein förenade sig med de Consistorii Ledamöter, som tillagt Magister Docens Wallin ifrågawarande Reseunderstöd.

Professoren Ilmoni yttrade sig på sätt som följer: Begge de Litteratörer, hwilka ansökt det nu ifrågawa[ra]nde reseunderstödet, hafwa lika utmärkta egenskaper; hwarföre jag i detta afseende icke kan föredraga den ena framför den andra, utan måste anställa jemförelse mellan deras reseändamål. Tager jag åter dessa i betraktande, med afseende på wåra kulturförhållandens kraf, så synes mig utom all fråga klart, att forskningar i de österländska språken hafwa för wårt Universitet och land en mycket aflägsnare, vida mindre direct nytta än uti Medicinen, hwars praktiska sida dageligen gör sig gällande och hwars vigtiga desiderater Medicinska Faculteten ådagalagt. Ur sådan grund kan jag icke underlåta att med min röst tilldela reseunderstödet åt Adjuncten ⁂ Doctor von Willebrand. – Men då jag derjemte öfwerwäger Magister Docens Wallins isolerade ställning för det närwarande, långt bortom den Europeiska civilisationens gränser, så är jag af den tanken, att Consistorium borde å högsta ort underdånigst föreslå Magister Wallin till erhållande af ett ytterligare reseunderstöd, och får derföre fullkomligen instämma i hwad Professoren Palmén i detta afseende om det snart ledige Alexanders-Stipendium anfört. –

Professoren Linsén fann ändamålet för Adjuncten von Willebrands resa sannt wetenskapligt, fordrande en alfwarlig och ihärdig forskning, förknippad med ingenting för inbildningen lekande, ingenting romaneskt, ingenting, som kunde exaltera ett äfwentyrarsinne. Professoren ansåg således endast honom förtjent att erhålla det ifrågawarande understödet.

Professoren Tengström yttrade: Emedan Adjuncten Doctor von Willebrand sysselsatt sig längre tid, som allmänt bekant är, med, åtminstone relativt, sjelfständiga forskningar i sin wetenskap, så att de till och med från främmande länder, från Swerige och Norrige, hitlockat unge wetenskapsidkare, hwilka welat med dem göra bekantskap, och emedan han derjemte såsom författare uppträdt samt gifwit offentliga prof och bewis utaf sina forskningar, så synes mig angeläget ⁂ från Universitetets sida, att honom må wederfaras både något uttryck af den uppmärksamhet och det erkännande

honom tillkommer, och derjemte ett understöd för fullföljandet af hwad han börjat. Den gren af naturwetenskapen, åt hwilken Adjuncten Doctor von Willebrand egnat sig, måste bedrifwas genom mikroskopiska undersökningar, fordrande en technisk öfning, hwartill ledningen af främmande erfarenhet kan och bör framhjelpa. – Denna mikroscopi synes sammanhöra med wår tids naturwetenskapliga riktningar öfwerhufwud, men saknas ännu, så vidt jag känner, helt och hållet vid wårt Universitet. – Men äfwen sjelfwa det ämne, enskildt taget, i hwilket Adjuncten Doctor von Willebrand arbetat, synes lofwa att genom sin utredning sprida ljus utöfwer sitt eget närmaste område. – På dessa grunder tillerkänner jag för min del Reseunderstödet åt Doctor von Willebrand. – Smärtsamt är det för mig att sålunda nödgas förbigå Magister Docens Wallin. – Men då jag besinnar, huru stort beloppet är af det dubbla understöd han redan åtnjutit, i förhållande till wårt lands tillgångar, att, utom hans Docenturspecimen, ⁂ inga andra reelare bewis af hans wetenskapliga capacitet finnas att tillgå, samt att målet för hans resa, åtminstone såsom det förekommer mig står afsöndradt från angelägenheter, i hwilka wår tids wetenskap förnämligast rör sig, och då jag deremot i och för mina tankar uppställer, hwad Adjuncten Doctor von Willebrand har för sig, så kan jag icke annat än i walet mellan Adjuncten Doctor von Willebrand och Magister Docens Wallin stanna vid den förre, utan att derföre underkänna de talande och vigtiga skäl, som från andra sidan kunna åberopas, samt äfwen blifwit här under omröstningen framdragna och anförda. –

Professoren af Schultén förenade sig med Professoren Palmén.

Collegii Rådet af Ursin yttrade, det Collegii Rådet, med afseende å den Medicinska forskningens närwarande ståndpunkt, ansåg Adjuncten von Willebrands reseändamål vida vigtigare för Universitetet, särdeles för den medicinska wetenskapen härstädes och utnämnde derföre till Reseunderstödets åtnjutande Adjuncten von Willebrand. – Beträffande Magister Docens Wallin, förenade Collegii Rådet sig uti den åsigt Professo- ⁂ ren Palmén yttrat angående möjligheten för honom att med annat understöd fortsätta sin påbegynta resa. –

Herr Rector Professoren Lagus förenade sig med Professorerne Nerwander och Geitlin, med tillägg till de af desse Consistorii Ledamöter redan anförde skäl, att Herr Rector fann Naturwetenskaperne, hwartill Medicinen äfwen kunde räknas, vid detta Universitet framför andra hafwa blifwit uppmuntrade

ej mindre med ifrågawarande än med andra reseunderstöd och stipendier.

Slutligen beslöts: att målet skulle med frånwarande Professoren Blomquist communiceras af undertecknad Secreterare och bemälde Professors yttrande sedan uti Consistorium vid nästskeende sammanträde anmälas.

Den 24 April

§ 3.

Secreteraren anmälte, att enligt Consistorii den 10: i denne månad fattade beslut, målet, angående det å Kejserliga Universitetets Stat anslagna Reseunderstödets bortgifwande, blifwit med Professoren Blomquist communiceradt, samt att Professoren derwid yttrat, det Professoren, i likhet med Professoren Gadolin, ansåg det icke hafwa skäl för sig, att det enda allmänna och owilkorliga resestipendium, som vårt Universitet har att disponera, skall för twänne repriser bortgifwas åt en och ⁂ samma person, och för ett och samma ändamål, då det likwäl synes wara både för wårt Lärosäte, för landet och för wetenskaperne förmånligare, att flere hoppgifwande individer och flere olika wetenskaper finge deraf sig begagna, hwarförutan man främst borde afse det större eller mindre gagn, som Universitetet och wårt land af en sådan resa har att wänta sig. – Härmed wille Professoren likwäl icke i ringaste måtto underkänna Magister Docens Wallins förtjenster och nedsätta vigten af hans forskningar; men Professoren hade anfört detta såsom skäl, hwarföre han nu ansåg sig förpligtad att förena sig med de Consistorii Ledamöter, som tilldelt det lediga reseunderstödet åt Adjuncten von Willebrand.

Derefter justerades § 7: af Protocollet för den 6: sistlidne Mars och § 11: af Protocollet för den 10: innewarande April, innefattande Consistorii handläggning af samma mål; och som af den nu slutade omröstningen i målet inhemtades att, af inalles Sjutton härwid afgifne röster, Tio tillfallit Adjuncten von Willebrand samt Sju Magister Docens Wallin, war alltså Adjuncten von Willebrand genom de fleste rösterne till Resestipendiet utnämnd; och kommer förthy denna utnämning att hos Hans Kejserliga Höghet Universitetets Höge Canceller till Nådig stadfästelse ⁂ i underdånighet anmälas uti afgående skrifwelse, åtföljd af ansökningsskrifterne och samtelige till målet i öfrigt hörande handlingar, äfwensom Utdrag af Consistorii vid ärendets handläggning förde Protocoll. Skolande omförmälde handlingar, jemlikt 5 §:n af Reglementet för Reseunderstödets anwändande, till Hans Excellence Universitetets Tjenstförrättande Vice-Canceller insändas, med anhållan, att

Hans Excellence täcktes desamma, jemte Eget utlåtande i saken, till Högwederbörlig ort befordra. Ort och tid förut skrifne. –

In fidem,

G:A: Uhlenius.

Konsistoriets brev till kanslern 26/4 1847

Underdånigt Memorial.

De till Consistorium Academicum ingifne ansökningar om Reseunderstöd för unge Litterateurer vid detta Universitet, åtföljde af Consistorii underdåniga Skrifvelse i ämnet, får till Eders Kejserliga ⁂ Höghet jag härhos i underdånighet öfverlemna, med underdånig anmälan, att jag, lika med Consistorium, anser mig böra föreslå Adjuncten Doctor von Willebrand till erhållande af ifrågavarande Reseunderstöd. Helsingfors den 26 April/8 Maji 1847.

– A. Thesleff.

F. Granbom

Till Hans Kejserliga Höghet Thronföljaren, Cesarevitsch och Stor-Fursten, Kejserliga Alexanders Universitetets Höge Canceller, underdånigt.

Gabriel Geitlins utlåtande över Wallins kunskaper i det ryska språket 28/4 1847

Att Magister Docens Georg August Wallin under den tid af nära två och ett halft år han vistats i St. Petersburg, eller ifrån början af Vårterminen år 1840 till och med Vårterminen 1842, jemte sina Orientaliska studier äfven vinnlaggt sig om det Ryska språket, såsom ett för honom oumbärligt communicationsmedel med de i St. Petersburg bosatte, infödde Österlänningar, samt att han, till följe af den honom egna, särdeles lyckliga fallenhet för språkstudier, jemväl i Ryskan iförvärfvat nöjaktig skicklighet, så i theoretiskt som praktiskt hänseende, har jag under gemensamma, med Magister Wallin, efter hans återkomst från Ryssland, nästan dageligen i en längre tid fortsatta språkstudier erfarit, och får jag sådant härigenom, på begäran, intyga.

Helsingfors d. 28 April 1847.

Gabr. Geitlin.

Konsistoriets behandling av Alexandersstipendieansökan 5 och 22/5 1847

Utdrag ur Consistorii wid Kejserliga Alexanders-Universitetet i Finland Protocoll, hållet i Helsingfors nedannämnde dagar år 1847.

Den 5 Maji

§ 6.

Inom dertill af Consistorium utsatt och med klockan XII den 30. sistlidne April till ända lupen tid, hade twänne ansökningar om det lediga Alexanders-Stipendium blifwit till Consistorium ingifne; den ena af

1:o Docens i Botaniken, Philosophiae Doctorn Fredrik Nylander, som ansökt ifrågawarande understöd, för att blifwa i tillfälle att hufwudsakligen besöka de orter i Europa, hwarest Wextphysiologien wunnit sin högsta utweckling, samt att under de mäns inseende, som förnämligast medwerkat dertill, samla den techniska skicklighet och speciella kännedom, som endast en personlig handledning uti detta ämne kunde meddela; i hvilket afseende Doctorn, enligt ansökningsskriften bilagd reseplan, wore sinnad att först begifwa sig till Jena, för att inhemta närmare kännedom af det der för Physiologiens studium af Schleiden inrättade Institut, samt, efter ett halft års vistelse derstädes, förfoga sig till Tübingen, i afsigt att der hos Hugo Mohl söka, under ett kortare uppehåll, tillegna sig de skiljda methoder, hwarigenom hans undersök- ⁂ ningar wunnit ett så högt anseende inom wetenskapen. – Sedan ville Doctorn för samma ändamål under ett halft års tid uppehålla sig i Paris, samt derifrån begifwa sig till England och efter någon tids vistelse derstädes öfwerresa till Nord-Amerika, för att under ett sju månaders studium af Bostons, Newyorks och Filadelfias rika samlingar, kunna anställa en kritisk jemnförelse af Nord-Amerikas vegetation med den Europeiska och Asiatiska. –

Öfwer berörde Reseplan hade Philosophiska Faculteten, uti nu uppläst Protocolls-Utdrag af den 23. April, sig utlåtit: att Faculteten ansett sig så mycket hellre kunna intyga, det Doctor Nylander ägde för sin tillämnade resa fullgod skicklighet, som han gjort sig fördelaktigt känd genom flere wetenskapliga arbeten, och Faculteten dessutom hade sig bekant, hurusam flere utländske Naturforskare af stort anseende yttrat sig synnerligen förmonligt om hans insigter och utgifne skrifter.

2:o Den andra ansökningen hade blifwit ingifwen af Enkefru Kammar-

Rådinnan Johanna Wallin, för dess uti Orienten sig nu uppehållande son, Docens i Orientaliska Litteraturen, Magister Georg August Wallin; och hade Kammar Rådinnan uti denna ansökning anhållit, att Magister Docens Wallin måtte tilläggas det lediga Alexanders-Stipendium, för att med detta understöd sättas i tillfälle, att än widare i twå års tid vistas ⁂ i Österländerne och derunder fullända sine hittills der werkställda forskningar, angående innewånarenes språk och seder.

Ansökningen åtföljdes af Reseplan och deröfwer afgifwet yttrande af Philosophiska Faculteten, hwilka handlingar nu uti Consistorium upplästes, då det befanns, att Reseplanen war, ord för ord, densamma, som åtföljde Magister Docens Wallins härförinnan till Consistorium ingifna ansökning om det å Universitetets Stat anslagne Reseunderstödet, och hwilken Reseplan derföre förut finnes till hela sitt innehåll intagen under § 7. af Consistorii Protocoll för den 6. sistlidne Mars. – Philosophiska Facultetens yttrande öfwer den nu ingifna Reseplanen innefattades uti ett Protocolls-Utdrag af den 27. sistlidne April, och war oförändradt detsamma, som Faculteten afgifwit i frågan om det af Wallin ansökta Reseunderstödet enligt Universitetets Stat, och hwilket yttrande alltså kan utur ofwan åberopade ställe i Consistorii Protocoll närmare inhemtas. För öfrigt hade sökanden bilagt ansökningen ett af Professoren Geitlin den 28. sistlidne April utgifwet bewis deröfwer, att Magister Wallin, som nära twå och ett halft års tid wistats i St. Petersburg, derunder förwärfwat sig uti Ryska språket nöjaktig skicklighet, såwäl i theoretiskt, som praktiskt hänseende. – ⁂

Efter antecknandet häraf, äfwensom att Magister Docens Nylander genom en twåårig wistelse på offentelig bekostnad uti St. Petersbrug för inhemtande af en grundelig kännedom af Ryska språket, legitimerat sig att ansöka Alexanders-Stipendium, skred Consistorium till detta understöds bortgifwande, då Consistorii Ledamöter, hwarefter annan yttrade sig och först

Professoren Gadolin: Då det sednast af Magister Docens Wallin ansökta, å Universitetets Stat anslagne Resestipendium åt Adjuncten von Willebrand bortgafs, yttrades uti Consistorium allmänt den önskan, att understöd för utförandet af Magister Wallins påbegynta resa likwäl måtte kunna honom beredas, hwarwid underdånig recommendation för honom att erhålla ifrågawarande Alexanders-Stipendium af Sex Ledamöter föreslogs. Men dem ville ock Professoren nu förena sig så mycket hellre, som detta Stipendium,

annorlunda än det först omförmälda, för hwarje gång icke upptager mer än halftannat års anslag.

Professoren Bonsdorff yttrade att, ehuru Professoren icke kunde undgå att, med afseende å den ihärdighet, Magister Docens Wallin redan wisat i sitt sträfwande, att intränga i den orientaliska Litteraturen, anse Wallin i alla afseenden förtjena ytterligare publikt understöd för fortsättande af sina påbegynta forskningar, kunde Professoren likwäl icke heller utan afseende lemna den reseplan, hvilken Magister Docens ⁂ Nylander bifogat sin ansökning om det nu lediga Alexanders-Stipendium, enligt hwilken han förbundit sig att hufwudsakligen egna sine sträfwanden åt den wäxtanatomiska och physiologiska delen af naturalhistorien, hwilka delar, särskildt tillhörande närwarande tid, hwarken hos oss warit med sakkännedom af någon bedrifne, eller utan stora swårigheter kunna annorlunda än på ort och ställe af i saken redan bewandrade män inhemtas. – Öfwertygad om Wäxt-physiologiens och anatomiens vigtiga inflytande på naturwetenskaperne i sin helhet och med afseende å den öfwerwägande nytta de Studerande, då en sådan riktning gafs åt naturalhistoriens studium, häraf skulle i en framtid draga, ansåg Professoren sig böra utnämna Magister Docens Nylander till erhållande af ifrågakomne Alexanders-Stipendium. –

Professoren Woldstedt utlät sig, att, ehuru Professoren, vid frågan om det å Universitetets Stat anslagne reseunderstödets bortgifwande, ansett Magister Docens Wallin incompetent att söka Alexanders-Stipendium, kunde Professoren numera, sedan ett intyg om hans under twåårig vistelse i Ryssland wunna färdighet i Ryska språket blifwit hans ansökning bifogadt, icke undgå att finna honom wara i alla afseenden competent. Likaså fann Professoren, det Magister Docens Ny- ⁂ lander, hwilken med understöd af allmänna medel uppehållit sig uti Ryssland den föreskrifna tiden af twå år, för att lära sig Ryska språket, icke wara af det vid bortgifwandet af Alexanders-Stipendium fästade särskilda vilkor hindrad att detsamma ansöka. – Hwad de begge sökandes öfriga förtjenster angår, åberopade Professoren sitt yttrande i Consistorium, då det andra Reseunderstödet bortgafs, helst Professoren ansåg, att allt hwad Professoren vid detta tillfälle yttrat om Adjuncten von Willebrand, nu kunde tillämpas på Doctor Nylander. – Och fann Professoren sig alltså, på de af Professoren då yttrade grunder, nu böra tilldela Alexanders-Stipendium åt Magister Docens Wallin, utan att Professoren derigenom wille underkänna

Doctor Nylanders wetenskapliga förtjenster och vigten af de forskningar, han med sin resa tillämnat.

Professoren Nerwander yttrade: För min del finner jag en fullkomlig analogie mellan det fall, då Adjuncten von Willebrand och Magister Docens Wallin nyligen sökte det litterära Reseunderstödet, samt det nu för handen warande fallet, då Magister Docens Nylander och Magister Docens Wallin söka Alexanders-Stipendium. – Samma skäl, som, enligt min tanke, talade för Adjuncten von Willebrand, tala nu för Magister Docens Nylander, att nemligen den sednare utom sitt Docentur-Specimen utgifwit andra wetenskapliga arbeten, att hans i hans re- ⁂ seplan uppgifna forskningar skulle sannolikt för Universitetet wara af en mera omedelbar nytta än Wallins, samt slutligen att Nylander ej hittills åtnjutit något understöd af Universitetet. Å andra sidan blifwa de skäl, hwilka jag vid det litterära reseunderstödets bortgifwande ansåg gälla för Magister Docens Wallin, äfwen nu i sin fulla kraft, och som jag då ansåg dem öfwerwäga Adjuncten von Willebrands anspråk, kan jag ej annat än nu äfwen finna att de skäl, som tala till Magister Docens Wallins förmon, öfwerwäga dem, som gälla för Magister Docens Nylander. – Ex meo voto anser jag derföre Alexanders-Stipendium böra tilldelas åt Magister Docens Wallin; men lika som jag vid bortgifwande af Reseunderstödet ansåg det för Universitetets bästa önskeligt, att Adjuncten von Willebrand kunde på annat sätt understödas i utförande af sin reseplan, så kan jag ej heller nu undertrycka en underdånig önskan, att Hans Kejserliga Höghet, Universitetets Höge Canceller täcktes i Nåder utse någon utwäg att understödja Magister Docens Nylanders tillämnade resa, af hwilken, enligt min öfwertygelse, både Naturalhistorien och framför allt Universitetet skulle komma att skörda särdeles gagn och nytta.

Professoren Palmén fann, med hänsigt till den sällsynta beskaffenheten af Magister Docens Wallins ⁂ redan werkställda resa och de owanliga resultater, hwartill densammas widare fortsättande kunde leda, samt emedan bemälde sökande jemwäl i alla delar uppfyllt de för erhållandet af Alexanders-Stipendium stadgade vilkor, sig böra tillerkänna Magister Docens Wallin ifrågawarande reseunderstöd.

Stats-Rådet Grot tilldelade med sin röst det ifrågawarande Reseunderstödet åt Magister Wallin.

Professoren Lille och *Archiater Törnroth* förenade sig, hwar efter annan, med Professoren Nerwander.

Professorerne Laurell, *Geitlin* och *Rein* förenade sig med de Consistorii Ledamöter, som utnämnt till Rese-Stipendiat Magister Docens Wallin.

Professoren Ilmoni sade sig wäl inse den stora vigten för wårt Universitet af den organiska naturens studium, äfwensom det wäl uttänkta i Doctor Nylanders Reseplan; men då Professoren derjemte å ena sidan besinnade den nära förwandtskapen emellan Doctor Nylanders reseändamål och Adjuncten von Willebrands, som nyligen blifvit af Consistorium till erhållande af det andra reseunderstödet utnämnd, samt å andra sidan tog i betraktande icke blott Magister Docens Wallins isolerade och swåra ställning fjerran från den civiliserade werlden, utan ock att han utan understöd skulle nödgas till stor och oersättelig förlust för wetenskapen afbryta forskningar, dem han ännu icke hunnit fullända, så kunde Professoren icke tweka att för sin del tilldela Alexanders-Stipendium ⁂ åt Magister Wallin, så framt denne icke redan wore till annat understöd förhulpen.

Professoren Linsén wille tilldela det ifrågawarande reseunderstödet åt Magister Docens Wallin, emedan denne annars wore ur stånd satt att fortsätta sin resa.

Professorerne Tengström och *af Schultén* förenade sig med Professoren Ilmoni.

Collegii Rådet af Ursin utnämnde till Alexanders-Stipendiat Magister Docens Wallin.

Herr Rector, *Professoren Lagus*, förenade sig med Professoren Nerwander, under åberopande derjemte af den särskilda åsigt Herr Rector yttrat till Consistorii Protocoll för den 10. sistlidne April i frågan om det andra Reseunderstödets bortgifwande.

Af förestående omröstning, hwaruti Sjutton Consistorii Ledamöter deltagit, inhemtades, att en röst tillfallit Magister Docens Nylander, samt Sexton röster Magister Docens Wallin, som alltså war af Consistorii pluralité till Alexanders-Stipendiat utnämnd; och beslöts, att denna utnämning skulle hos Hans Kejserliga Höghet Thronföljaren, Cesarewitsch och Storfursten, Kejserliga Alexanders-Universitetets Höge Canceller till Nådig stadfästelse i underdånighet anmälas uti afgående skrifwelse, åtföljd af ansökningshandlingarne och Consistorii Protocoll i målet. – Bärande samtelige dessa handlingar

till Hans Excellence Universite- ⸗ tets Tjenstförrättande Vice Canceller, uti afgående särskild skrifwelse öfwerlemnas, för att, jemte Hans Excellences Eget yttrande i saken, till Högwederbörlig ort afgå. – Likwäl skulle målet dessförinnan med nu frånwarande Professoren Blomqwist communiceras och hans utlåtande i saken sedan uti Consistorium anmälas. –

Den 22 Maji

§ 2.

Secreteraren anmälte att, enligt Consistorii den 5. uti denne månad fattade beslut, målet angående bortgifwande af Alexanders-Stipendium, blifwit med Professoren Blomqwist communiceradt, samt att Professoren derwid lika med pluralitétén af Consistorii Ledamöter till Stipendiat utnämnt Magister Docens Wallin.

Derefter justerades af ofwannämnde dags Protocoll § 6., som innefattar Consistorii handläggning af målet; och beslöts att Utdrag jemwäl af detta Protocoll skulle biläggas de till Hans Kejserliga Höghet Cancelleren och till Hans Excellence, Tjenstförrättande Vice-Cancelleren afgående skrifwelserne i ämnet, hwilka skrifwelser slutligen nu upplästes och till expedition gillades. – Ort och tid förut skrifne. –

In fidem,

G.A. Uhlenius.

Konsistoriets beslut om Alexandersstipendiet 22/5 1847

Underdånigt Memorial.

Inom dertill af Consistorium till utgången af sistlidne April månad utsatt tid, hafwa twänne ansökningar om det lediga Alexanders-Stipendium blifwit till Consistorium in- ⸗ gifne; den ena af 1:o Docens i Botaniken, Philosophiae Doctorn Fredrik Nylander, som ansökt ifrågawarande understöd, för att blifwa i tillfälle att hufwudsakeligen besöka de orter i Europa, hwarest Wextphysiologien hunnit sin högsta utweckling, samt att under de mäns inseende, som förmånligast medwerkat dertill, samla den techniska skicklighet och speciella kännedom, som endast en personlig handledning uti detta ämne kunde meddela; i hwilket afseende Doctorn, enligt ansökningsskriften bilagd Reseplan, wore sinnad att först begifwa sig till Jena, för att inhemta närmare

kännedom af det der för Physiologiens studium af Schleiden inrättade Institut, samt, efter ett halft års vistelse derstädes, förfoga sig till Tübingen, i afsigt att der, hos Hugo Mohl, söka, under ett kortare uppehåll, tillegna sig de skiljda methoder, hwarigenom hans undersökningar wunnit ett högt anseende inom wetenskapen. – Sedan wille Doctorn, för samma ändamål, under ett halft års tid, uppehålla sig i Paris, samt derifrån begifwa sig till England, och efter någon tids vistelse derstädes öfwerresa till Nord-Amerika, för att under ett sju månaders studium af Bostons, Newyorks ⁂ och Filadelfias rika samlingar, kunna anställa en kritisk jemförelse af Nord-Amerikas vegetation med den Europeiska och Asiatiska.

2:o Den andra ansökningen har blifwit ingifwen af Enkefru Kammar-Rådinnan Johanna Wallin, för dess uti Orienten sig nu uppehållande son, Docens i Orientaliska Litteraturen, Magister Georg August Wallin; och har Kammar-Rådinnan uti denna ansökning anhållit, att Magister Docens Wallin måtte tilläggas det lediga Alexanders-Stipendium, för att med detta understöd sättas i tillfälle, att än widare i twänne år wistas i Österländerne och derunder fullända sine hittills der werkställde forskningar, angående innewånarnes språk och seder.

Wid pröfningen af dessa ansökningar har Consistorium funnit såwäl Magister Docens Nylander, som Magister Docens Wallin, genom inhemtad kännedom af Ryska språket under en twåårig wistelse i Ryssland, hafwa hwardera uppfyllt det vilkor, som främst berättigar till erhållande af Alexanders-Stipendium; men såwida Consistorium ansett det af Magister Wallin uppgifna reseändamål wara för tillfället wigtigare, än hans medsökandes, har Consistorium derföre utnämnt ⁂ Magister Docens Wallin till Alexanders-Stipendiat, å hwilken utnämning Consistorium härmedelst i underdånighet anhåller om Eders Kejserliga Höghets Nådiga fastställelse, jemte det ansökningsskrifterne och Consistorii Protocoll i målet härhos i underdånighet biläggas. – Helsingfors, den 22 Maji 1847.

Wilh. G. Lagus
Kejserliga Alexanders Universitetets n. v. Rector
Nils Abrah. af Ursin
N.G. af Schultén
J.J. Tengström
J.G. Linsén

Imman. Ilmoni
Gabr. Rein
Gabr. Geitlin
A.A. Laurell
L.H. Törnroth
Alex. Blomqvist
B.O. Lille
J. Grot
J. Ph. Palmén
J.J. Nervander
Fredrik Woldstedt
E.J. Bonsdorff
J.A. Gadolin
./. G.A. Uhlenius.

Till Hans Kejserliga Höghet Thronföljaren, Cesarewitsch och Storfursten, Kejserliga Alexanders-Universitetets Höge Canceller, underdånigt. –

Konsistoriets brev till kanslern 1/6 1847

Underdånigt Memorial.

Till Eders Kejserliga Höghet utber jag mig Nåden få härjemte öfverlemna Consistorii Academici underdåniga Skrifvelse af den 22. sistledne Maji, hvaraf inhemtas att, af de tvenne Sökande, ⁂ hvilka till erhållande af det nu ledige Alexanders-Stipendium sig anmält, Consistorium utnämnt Docens i Orientaliska Litteraturen Magister Georg August Wallin till Alexanders Stipendiat, på grund af det, enligt hos följande Protocoll af Consistorii pluralitet, fattade beslut. Och har jag äfven för min del, vid pröfningen af detta ärende, funnit skäl underdånigst anhålla om Eders Kejserliga Höghets Nådiga stadfästelse å denna Consistorii utnämning.

Helsingfors den 1 Juni 1847. A. Thesleff.

F. Granbom

Till Hans Kejserliga Höghet Thronföljaren, Cesarevitsch och Stor-Fur[s]-ten, Kejserliga Alexanders Universitetets Höge Canceller, underdånigt.

Manuskriptbeskrivningar

Georg August Wallins arkiv ägs av Finlands Nationalbibliotek och har signum 468. Arkivet har utökats under åren, bl.a. 1882, då fröken Hilda Wiik gjorde en betydande donation till Wallins arkiv på dåvarande Helsingfors universitetsbibliotek. Hilda Wiik ägde materialet eftersom Wallins syster Natalia Wallin hade testamenterat hela sin egendom, där en del av Wallins skrifter ingick, till henne.

Nedan beskrivs endast de brev, dagböcker och annat material som är skrivna av Wallins egen hand och som ingår i del 4 av *Skrifter*. De fem brev som inte är bevarade och som endast har publicerats i dagstidningar eller i S.G. Elmgrens utgåva från 1846–1866 manuskriptbeskrivs därför inte. Wallins arkiv i Finlands Nationalbibliotek är inte färdigt katalogiserat och därför anges hela samlingens signum (468). I beskrivningen framgår dateringen i brevet som ”Fri datering”. Formatet anges som höjd gånger bredd i centimeter med en decimal samt antal blad, lägg eller sidor text. Adressering, tillägg av annan hand, sigillmärken o.s.v. anges separat i de fall de förekommer.

Anteckningar på svenska med arabisk skrift
Väderlekssymboler
Format: 10,8 cm x 8,6 cm, 1 blad med en sida text
Färg och kvalitet: gulnat anteckningspapper
Skrivmaterial: Brunt bläck, utsuddade anteckningar med blyerts.
Tillstånd: välbevarat
Övrigt: Symbolerna finns på en sida som ingår i ett grått anteckningsblock. Resten av anteckningarna i blocket är skrivna senare. Sidan är den tredje efter de två första som är tomma.

Väderlek och dagsnotiser 11 april–18 november 1845
Format: 16,5 cm x 11,3 cm, hopbundet häfte med 16 sidor varav totalt 14 sidor är text.
Färg och kvalitet: lätt gulnade blad, grovt papper
Skrivmaterial: Av anteckningarna är 3 sidor med brunt bläck, därefter svart bläck medan sista sidan igen är med brunt; mittuppslagets uträkningar är med blyerts; väderlekstabellerna är med svart bläck.
Tillstånd: Välbevarat, väderlekstabellens sista sida har dock en smutsfläck i övre hörnet som stör läsbarheten.
Tillägg av annan hand: Med blyerts på väderlekstabellens första sida ”94:4”.
Övrigt: Häftet består dels av väderlekstabeller, dels av anteckningar på svenska med arabisk skrift. Från ena ändan är det totalt 6 sidor anteckningar, 1 tom sida och ett mittuppslag med icke hithörande uträkningar, en tom sida och så med början från häftets andra ända totalt 6 sidor väderlekstabeller. Under bläcket kan man ana blyertsanteckningar som är eventuella utkast Wallin först gjorde för att efteråt fylla i med bläck.

Väderlek översatt av Wallin till franska 12 april–19 juli 1845
Format: 20,3 cm x 12,5–12,9 cm, 1 lägg med tre sidor text
Färg och kvalitet: lätt gulnat skrivpapper, ojämnt utklippt från större ark
Skrivmaterial: Väderlekstabellen med brunt bläck, anteckningar med blyerts.
Tillstånd: välbevarat
Övrigt: Lägget har tre sidor väderlekstabeller, sista sidan består av icke hithörande anteckningar och uträkningar.

Dagsnotiser 11 december 1846–30 januari 1847
Format: 13,1 cm–13,5 cm x 10,0 cm–10,2 cm, hopbundet häfte med 28 sidor varav totalt 9 sidor har text.
Färg och kvalitet: lätt gulnade blad, skrivpapper
Skrivmaterial: Blyerts och brunt bläck om vartannat, ställvis kan man under bläcket ana blyertsanteckningar som är utkast Wallin först gjorde för att efteråt fylla i med bläck.
Tillstånd: välbevarat
Tillägg av annan hand: Med blyerts på första sidan ”94:23”.
Övrigt: Häftet är hopbundet med ett rött snöre; sidorna 1, 4–5, 7–14, 18–25 är tomma, text på sidorna 2–3, 6, 15–17, 26–27.

Dagböcker
Dagbok 11/4 1845–21/9 1845
Arkivsignum: 468
Fri datering: t.ex. April 27 1845.
Format: Första lägget: 16,9 cm x 12,2 cm, resten av läggen: 16,5 cm x 11,5 cm; totalt 22 fyrsidiga lägg med 83 sidor text.
Numrering: Läggen är numrerade av Wallin med arabiska siffror i övre högra hörnet.
Färg och kvalitet: lätt gulnade blad, skrivpapper
Skrivmaterial: brunt bläck
Tillstånd: välbevarat
Övrigt: Totalt 21 numrerade lägg och ett onumrerat; lägg 2 saknas, lägg 6, 20, 22 har sista sidan tom medan lägg 10 har de två sista sidorna tomma. Läggen ligger lösa men kronologiskt ordnade i ett blått omslagspapper.

Dagbok 15/2 1847–8/4 1847
Arkivsignum: 468
Fri datering: t.ex. Februari 17 1847
Format: 20,1 cm x 13,3 cm, 11 fyrsidiga lägg med 41 sidor text.
Numrering: Läggen är numrerade av Wallin med arabiska siffror i övre högra hörnet.
Färg och kvalitet: lätt gulnade blad, skrivpapper
Skrivmaterial: brunt bläck
Tillstånd: välbevarade
Övrigt: Totalt 11 lägg varav 10 lägg har text på alla sidor, elfte lägget text endast

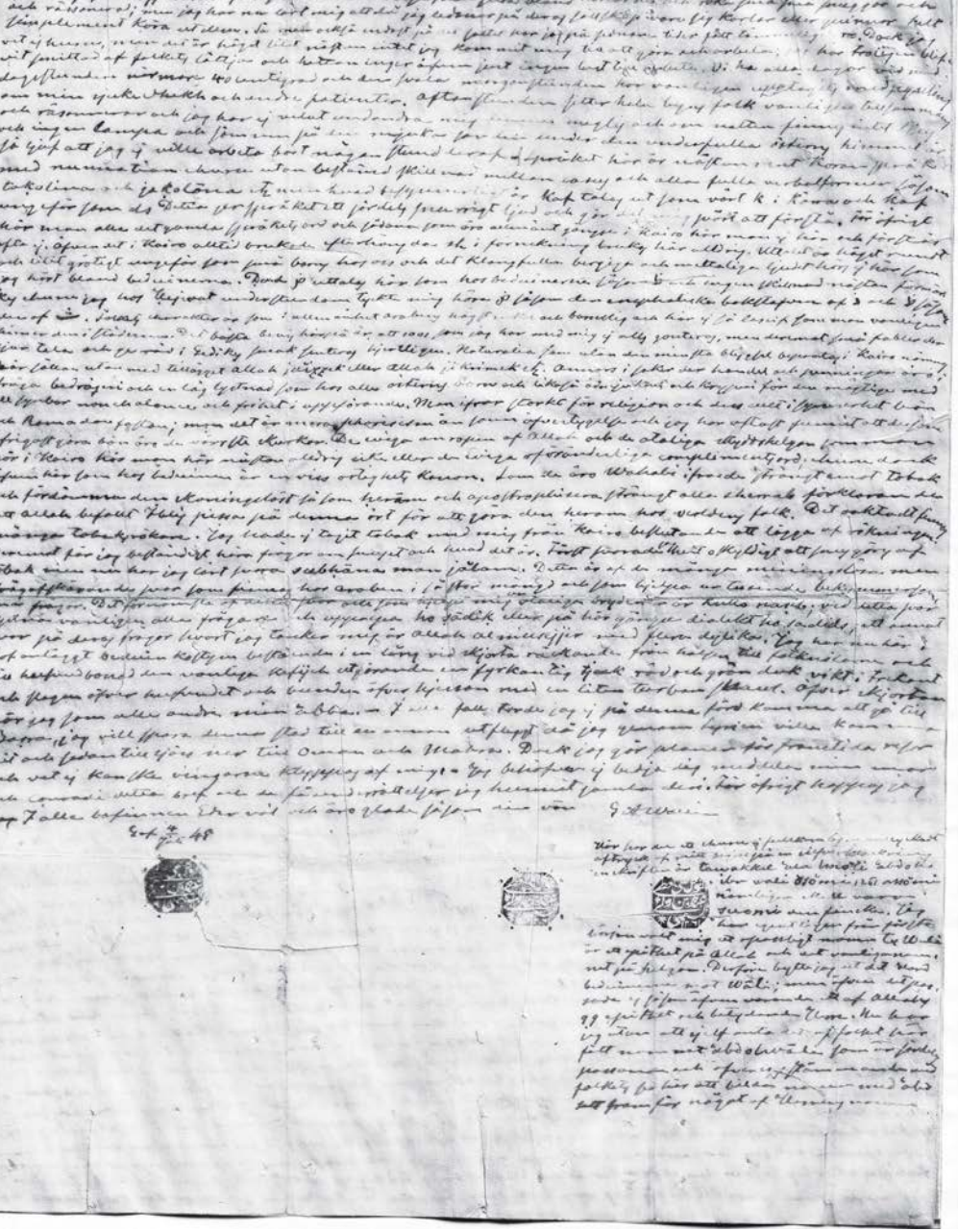

på första sidan. Läggen ligger lösa men kronologiskt ordnade i ett vitt omslagspapper.

Anteckningar om kinesiska förhållanden
Format: 33,7 cm x 24,3 cm, 1 ark med en sida text.
Färg och kvalitet: lätt gulnat skrivpapper
Skrivmaterial: brunt bläck
Tillstånd: välbevarat
Tillägg av annan hand: Med blyerts ”Anteckn. om kinesiska förhållanden av G.A. Wallin”.
Övrigt: Pappret vikt två gånger till mindre fyrkant; texten är i två spalter.

Brev
4/7 1845 Wallin–G. Geitlin
Arkivsignum: 468
Fri datering: Gof 4/Juli 45.
Format: Lägget: 26,0 cm x 20,9 cm, arket: 26,4 cm x 20,9 cm, 1 lägg med fyra sidor text, 1 ark med 2 sidor text.
Färg och kvalitet: gulnat brevpapper med BATH-stämpel
Skrivmaterial: brunt bläck
Tillstånd: Konserverat, hål efter maskin som putsade brev från kolera och andra smittosamma sjukdomar, mindre repor som inte stör läsbarheten, mindre bläckfläck på sid 2 i lägget som delvis stör läsbarheten.
Övrigt: Tre avtryck av Wallins svarta arabiska sigill; kartonglist.

29/3 1846 Wallin–G. Geitlin
Arkivsignum: 468
Fri datering: Kairo 29/3 46.
Format: 26,0 cm x 20,5 cm, 1 lägg med tre sidor text.
Färg och kvalitet: gulnat brevpapper med BATH-stämpel

Brev skrivet av Wallin till Gabriel Geitlin och daterat i Kairo den 4 juli 1845. Brevet har tre avtryck av Wallins arabiska sigill.

Skrivmaterial: Svart bläck fram till nedre delen av sid 2, därefter brunt bläck, sista sex raderna med svart bläck.
Tillstånd: Konserverat; på första bladet två rektangulära hål som stör läsbarheten: à 3,5–3,7 cm x 0,5 cm; 3,6 cm x 0,6 cm., samt ett mindre à 0,6 cm x 0,6 cm som inte stör läsbarheten. Hålen är lappade med konserveringstejp. På andra bladet ett rektangulärt hål à 3,7 cm x 0,5 cm som stör läsbarheten, ett hål som inte stör läsbarheten à 4,5–5,0 cm x 0,5–0,8 cm samt ett à 3,0–6,6 cm x 4,3–7,4 cm.
Adressering: På läggets baksida: Monsieur Gabr. Geitlin Professeur de la Literature Orientale à l'Université Alexandréenne à Helsingfors en Finlande Kairo i Mars 1846 med Fullmagt af Quitto öfver 1000 Rub. Sv.
Tillägg av annan hand: Med blyerts på adressidan "N° 11", "N° 10", "Låg i Peterburg länge".
Övrigt: Spår av rött sigillack, kartonglist.

12/4 1846 Wallin–J. och N. Wallin
Arkivsignum: 468
Fri datering: Kairo Påskdagen 46.
Format: 27,5 cm x 21,8 cm, 1 lägg med fyra sidor text.
Färg och kvalitet: lätt gulnat brevpapper
Skrivmaterial: brunt bläck
Tillstånd: Konserverat, hål efter maskin som putsade brev från kolera och andra smittosamma sjukdomar, konserveringstejp på flera ställen.
Tillägg av annan hand: Med blyerts på första sidan "1846".
Övrigt: Stämpel BIBLIOTHECA UNIV. HELS.; kartonglist.

25/6 1847 Wallin–J. och N. Wallin
Arkivsignum: 468
Fri datering: Kairo den 25 Juni 1847.
Format: 27,5 cm x 22,7 cm, 1 lägg med fyra sidor text.
Färg och kvalitet: blått brevpapper, utsliten brevstämpel
Skrivmaterial: svart bläck
Tillstånd: Konserverat, konserveringstejp på flera ställen som stör läsbarheten, en reva på första bladet som inte stör läsbarheten, sista bladet består av konserveringspapper.

Tillägg av annan hand: Med blyerts på första sidan ”1847 25/6”.
Övrigt: Första bladet helt och med text på båda sidor, andra bladet avklippt så att endast övre delen är kvar à 4,9 cm x 22,6 cm, text på båda sidor; kartonglist.

Listor över utgifter
28/1–12/2 1845
Arkivsignum: 468
Format: 19,3–23,1 cm x 1,5–8,0 cm
Färg och kvalitet: vitt skrivpapper
Skrivmaterial: blyerts
Tillstånd: Välbevarat, en bit bortriven i övre hörnet à 3,8 cm x 5,8–6,4 cm.
Övrigt: Listan är sid 2 i ett fyrsidigt lägg, resten av anteckningarna i lägget är arabiska ordspråk som inte ingår i *Skrifter* 4.

9/8–26/10 1846
Arkivsignum: 468
Format: 33,7–33,8 cm x 24,5 cm, 1 ark med två sidor text.
Färg och kvalitet: lätt gulnat skrivpapper
Skrivmaterial: svart bläck på ena sidan, både brunt och svart på andra
Tillstånd: välbevarat
Tillägg av annan hand: Med blyerts ”95: 28”.
Övrigt: Arket är vikt två gånger till en mindre fyrkant.

Universitetsrelaterat material
1/8 1846 Wallin–Kejserliga Alexanders-Universitetets rektor
Arkivsignum: Helsingfors universitets centralarkiv, Kanslerämbetets arkiv II, Ankomna brev 1847, Eaa54
Fri datering: Kairo d. 1 Augusti n.st. 1846.
Format: 26,7 x 21,0 cm, 1 ark med en sida text.
Färg och kvalitet: vitt brevpapper
Skrivmaterial: brunt bläck
Tillstånd: Välbevarat, hål efter maskin som putsade brev från kolera och andra smittosamma sjukdomar; bortnött från högra kanten en bit à 8,4–9,1 cm x 0,6 cm.

Tillägg av annan hand: [protokollnummer] B.D. Pag. 99/Nr 1. Ankom d. 30 Januarici 1847.
Övrigt: Brevpapperstämpel: STORFURSTENDÖMET FINLANDS CHARTA SIGILLATA 6. KOP., röd stämpel: FINANCE EXPEDITIONENS CHARTAE STEMPEL.

1/8 1846 Reseplan
Arkivsignum: Helsingfors universitets centralarkiv, Kanslerämbetets arkiv II, Ankomna brev 1847, Eaa54
Fri datering: Kairo 1. Augusti n.st. 1846.
Format: 26,7 x 21,3 cm, 1 fyrsidigt lägg med tre sidor text.
Färg och kvalitet: vitt brevpapper
Skrivmaterial: brunt bläck
Tillstånd: Välbevarat, hål efter maskin som putsade brev från kolera och andra smittosamma sjukdomar samt rispor som inte stör läsbarheten, avriven bit på första bladet à 0,3–2,4 cm x 0,3–1,5 cm.
Tillägg av annan hand: [protokollnummer] J.D. Pag. 24/N: N 1847.
Övrigt: Brevpapperstämpel: STORFURSTENDÖMET FINLANDS CHARTA SIGILLATA 6. KOP:, röd stämpel: FINANCE EXPEDITIONENS CHARTAE STEMPEL.

Ändringar i handskrifterna

Inkluderar endast texter skrivna av Wallins egen hand som har bevarats i original. Ord och tecken skrivna av Wallin i handskrifterna återges här kursiverade. Hänvisningarna är angivna enligt sida och rad i *Skrifter*.

Förkortningar:

infogat	infogat över eller under raden
ä t	ändrat till; ord struket och därefter har ett nytt ord skrivits på raden. Strykningen antas ha skett omedelbart i samband med att efterföljande ord har skrivits.
e m	ersatt med; struket på raden och därefter har ett nytt ord skrivits in ovanför raden. Strykningen antas ha skett i samband med att det nya ordet har skrivits.
str	struket
d	dubblering; ord har oavsiktligt skrivits 2 ggr efter varandra
oläsligt	överstruket ord har inte kunnat tolkas

١١ ä t ٢٢ 47, 10
٥ str 51, 8
July 1 str 51, 13
سو' ä t نو' 51, 29
٨٣ ä t ٢٨ 51, 33
ص‌س' ä t ون' 51, 33
ضد t ä صى 65, 2
ديع infogat 67, 3
اولاد ابى النجازى infogat 67,22
ابو الرازى str 67,24
كصمص infogat 69,7
بعرج infogat 69,29
هغر وغج تيلل الطور infogat 73, 7
i infogat 78, 21
hade ä t *gjorde* 78, 22
dess infogat 78, 35
en i *skakningen* str 78, 35
51½ ä t *50* 80, 30
timma str 80, 30
på ä t *öfver* 81, 14
den ä t *brådjupet* 82, 7
eller ä t *mellan* 82, 9
till ä t *för* 83, 2
gräl infogat 83, 7
att infogat 83, 20
sjelf str 83, 22
i mörkret ä t *nattetid* 84, 8
här str 84, 30
alle b ä t *åtskillige beduin* 85, 7
30 infogat 85, 15
ungefär e m *eller* 85, 24
sta ä t *slöjde* 85, 26
sin infogat 85, 33
äfven till intet str 87, 14
Alsawa ä t *Alṣawa* 87, 18
att infogat 87, 21
bland e m *hos* 87, 22
jag ä t *vi* 87, 29
stod ä t *hästar* 87, 32
hus ä t *byggnader* 88, 18
härom ä t *om* 88, 19
stammen str 88, 22
Ö ä t *omkring* 88, 28
dem infogat 88, 33
fråga infogat 88, 34
försäkr str 89, 5

hvarandra str 90, 1
ungefär str 90, 13
skulle str 92, 3
ej infogat 92, 13
och satt hela dagen str 92, 15
brunnen e m *vattnet* 92, 23
Af sma str 92, 24
halft str 93, 1
beduinerne ä t *våra beduiner* 93, 22
hade infogat 94, 13
a i *hvitgråa* str 96, 20
släta infogat 96, 21
Nu äro ä t *De äro* 97, 22
rade i *inflyttaderade* str 97, 23
under ä t *af* 97, 25
häri str 97, 27
här i *härleda* str 98, 8
s i *Ḳoṣseir* str 98, 13
på str 98, 18
som ä t *med* 98, 25
ägde ä t *utgjorde* 98, 26
af str 98, 28
första *N* i *NNW* str 99, 7
fr. Mared infogat 99, 7
med d 99, 14
för str 99, 18
hört ett år ä t *i den Islamitiska verlden hört ett årtal* 99, 19
en infogat 99, 22
spår e m *quarstoder* 99, 30
gamla ä t *fornlämningar* 100, 6
er i *nyer* str 100, 29
ej infogat 100, 34
fej str 101, 1
för str 101, 7
en str 101, 9
af Khadsma ä t *af de betydligaste och rikaste män i Khadsma* 101, 9
dödades str 101, 10
plundra str och därefter understr 101, 20
Gerawi förstöres infogat 101, 25
Rijal ä t *Spanska Daler* 101, 35
har str 102, 1
lefver str 102, 7
här str 102, 32
slag str 103, 2
träd ä t *hela palmer* 103, 8
r i *varierar* str 103, 10
fullkomligen str 103, 12
på ä t *i* 103, 13
blöter de ä t *blandar* 104, 7
och str 104, 9
gan ä t *en ganska* 104, 10
denna gröt e m *gerishen* 104, 11
Som huden ej är väl vattentät str 104, 18
oläsligt str 104, 20
att str 105, 18
st str 105, 19
alldrig e m *sällan* 105, 20
är infogat 105, 34
så länge han behagar, eller flera år infogat 106, 14–15
gä str 106, 18
ett ä t *en* 106, 19
det infogat 106, 21
frikostighet str 106, 26
ankommen infogat 107, 9
och str 107, 11
skap str 107, 16
bereder ä t *väfver* 107, 26
stammar som samlas här infogat 107, 31
hårda infogat 108, 4
oläsligt str 108, 4
och inbjudande infogat 108, 10
ut i *utzirligt* str 108, 14
i anse ä t *och föreger* 108, 22
fr str 108, 25
öken i *ökenvägen* infogat 108, 35
oläsligt str 109, 3
ner ä t *den* 109, 6
BN infogat 109, 8
på a ä t *turkiskt* 109, 27
till ä t *af* 109, 32
året infogat 110, 14
med str 110, 24
för ä t *derför* 111, 9
starkt ä t *högt* 111, 10
utan ä t *med* 112, 14
som ä t *att* 112, 15
araber str 112, 27
och str 112, 35
den str 115, 5
Vid infogat 115, 28
det ä t *sån* 115, 30
af ä t *kallad* 116, 14
redan e m *först* 116, 14
timmas infogat 116, 16
och ä t *der* 116, 30

oläsligt str 116, 32
barn ä t *af dess herres barn* 116, 35
användande ä t *bruk* 117, 3
med e m *nyttja* 117, 6
hos str 117, 9
i anseende till ä t *emedan* 118, 2
oläsligt str 118, 9
liksom str 118, 31
upp ä t *till* 118, 33
i dag efter min e m *vanan* 118, 33
tt i *gått* str 118, 33
och e m *med* 119, 20
andra d 119, 20
Kusin e m *bror* 119, 33
långa d 120, 25
och en högst vänlig blick infogat 121, 6
mitt ä t *min* 122, 1
andra infogat 122, 9
min e m *en* 122, 10
. *Jag skåda* str 123, 15
och str 123, 22
i str 123, 24
med str 123, 32
nämligen d 124, 6
tagit ä t *hade med sig* 124, 18
upplifva ä t *ge nytt lif* 124, 19
ut str 124, 24
ej e m *som ej mäktat* 124, 24
tt i *utstått* str 124, 24
och str 124, 25
lefva ä t *stiga upp* 124, 27
hade ä t *var* 125, 9
hade infogat 125, 10
slag ä t *skrik* 125, 15
läd i *lädvattensäck* str 125, 21
efter str 125, 34
all str 126, 3
vi infogat 126, 35
dalen infogat 127, 6
oläsligt str 127, 9
de infogat 127, 12
ett str 127, 21
sitt ä t *ett* 127, 28
af och str 127, 29
hvaraf e m *hvilka* 127, 34
ett ä t *en* 127, 35
till infogat 128, 8
sta str 128, 12
i allmänhet e m *öfverhufvud* 128, 22
fann deri str 128, 24
sig af ä t *måttan af* 128, 31
Vår shekh hade nu str 128, 32
länge sedan e m *snart* 128, 34
och tunga str 129, 1
heor ä t *hörde* 129, 10
från det ä t *derifrån* 129, 11
lämnat infogat 129, 15
hö ä t *nu hörde* 129, 20
vi e m *Alja* 129, 24
Samtalet. str 129, 25
och infogat 129, 25
st i *oftast* str 129, 32
i fall han ä t *emedan han* 130, 2
mån ä t *vanliga* 130, 6
man ä t *ung man* 130, 11
han str 130, 18
sedan jag e m *släckte* 130, 22
för infogat 130, 22
släckt str 130, 22
en gåfva ä t *något* 130, 23
arabens e m *tack* 130, 25
detta vatten ä t *den dryck* 130, 26
det ä t *den* 130, 35
åt hvilka infogat 131, 9
sannt infogat 131, 15
eller 107 timmar str 131, 19
svart str 131, 21
öfv ä t *i allmänhet* 131, 29
Efter str 131, 32
n i *Den* str 131, 32
sandbergs ä t *kort bergsträckning* 132, 9
på ä t *åt* 132, 12
oläsligt str 132, 15
ett d 132, 22
äfven af e m *af* 132, 28
dess i *dessutom* str 132, 28
4 ä t *5* 132, 29
oläsligt str 132, 30
al i *alkelab* str 132, 30
af ä t *stamafdelning* 132, 33
troligen str 134, 6
gemensam infogat 134, 7
som de göra str 134, 10
br ä t *murbruk* 134, 13
Här str 134, 13
ömse e m *hvardera* 134, 22
ne i *sidanne* str 134, 22
det ena infogat 134, 23

dem infogat 134, 33
någon str 135, 6
bre ä t *rummets brädd* 135, 6
hänga ä t *äro fästade* 135, 9
d str 135, 10
kok i *thekokberedning* str 135, 15
eller str 135, 16
som e m *hvaraf* 135, 20
de str 135, 20
sten str 136, 8
fram i *framtager* infogat 136, 29
från sin långa skjortärm str 136, 29
som e m *hvaraf* 136, 30
än str 136, 33
ett str 137, 5
sällan ä t *oftast* 137, 15
Allt detta ä t *All denna* 137, 19
och kaffet str 137, 29
äger ä t *bygger* 137, 31
af str 138, 3
i en urgröpning kallad kānōn infogat 138, 6
af str 138, 9
hu ä t *ofvantills* 138, 18
'amdāh infogat 138, 20
och mellan dem stödges ett större hjul med djupt ut str 138, 21
Oc str 138, 21
ett str 138, 21
Sjelfva str 138, 22
hals infogat 138, 32
af infogat 138, 35
efter behag str 139, 1
det infogat 139, 1
att ä t *på* 139, 24
för str 139, 31
bl ä t *yrka blott* 140, 29
ännu infogat 141, 12
n i *den* str 141, 14
ej funnit vatten str 141, 18
ur e m *i* 141, 24
räckor ä t *hjul* 141, 24
de str 141, 24
af str 141, 25
efter str 141, 30
dels str 142, 13
i infogat 142, 13
på ä t *åt* 142, 19
af str 142, 29
ungef gående liksom str 142, 33
på denna d 143, 2
vår str 143, 6
Jag dröjde i Gubbe str 143, 7
skulle str 143, 31
hv str 144, 21
Här str 144, 22
bergen ä t *granitbergen* 145, 2
m str 145, 26
nog infogat 145, 33
man infogat 146, 15
stens ä t *och kalkstens* 146, 24
gj ä t *följde* 146, 35
Meshari dödades af str 147, 7
trängt ä t *smygt* 147, 7
chr ä t *bestämda chronologie* 147, 25
och Algof o. Skaka infogat 147, 29
och saken afgöres ä t *och föra sin talan* 148, 5
kan infogat 148, 9
dag infogat 148, 13
för infogat 148, 14
och infogat 150, 2
Dess för str 150, 2
hufvuden ä t *fötter* 151, 5
en af infogat 151, 18
ännu d 151, 25
en d 152, 11
allt infogat 153, 7
ger str 153, 27
län ä t *fingrar* 157, 14
emellertid e m *i allmänhet* 158, 8
på ä t *ute* 158, 31
d i *den* str 159, 7
tror d 159, 8
t i *plussigt* str 160, 17
och ä t *ehuru* 162, 4
fr ä t *af från* 162, 4
ej str 162, 24
och infogat 163, 30
min d 165, 19
s i *piasters* str 165, 24
se ä t *och betraktade* 166, 3
tvänne str 166, 7
ha ä t *nu bli* 166, 23
åtf ä t *ciceroniserade* 166, 29
d i *blåigd* str 166, 34
kan ä t *jag kunde* 169, 1
at e m *al* 170, 14
Da ä t *Soleiman* 171, 1
bönen ä t *sin khoṭbe* 171, 11

af str 172, 2
sade han ä t *tyckte han* 172, 16
porte str 172, 23
och str 172, 34
fann ä t *stod* 173, 1
half infogat 173, 3
oss infogat 173, 6
an ä t *underjordiska* 173, 21
man infogat 176, 10
förhållan ä t *jämnförelse* 176, 28
reda på d 176, 30
och str 177, 19
d i *den* str 179, 23
oläsligt str 181, 30
andre d 183, 35
dera i *hvardera* str 184, 1
äfven ä t *i synnerhet* 185, 35
väl str 186, 12
i str 189, 7
för hvad str 193, 34
ostyfhet e m *belefvenhet* 196, 3
af ä t *hade af* 197, 23
och infogat 199, 31
det str 200, 2
tr ä t *i* 200, 23
ej infogat 203, 7
Det str 203, 22
bor ä t *vistas* 205, 11
oläsligt str 205, 28
mer ä t *förfärligare* 208, 13
sk ä t *sluta* 224, 3
oläsligt str 225, 16
så infogat 228, 21
oläsligt str 228, 24
oläsligt str 230, 16
fuk ä t *förtorkade* 230, 19
hvad str 230, 21
ej infogat 230, 28
ej d 230, 28
Ur infogat 231, 19
oläsligt str 232, 13
och infogat 232, 13
öga infogat 232, 14
dem infogat 232, 17
med d 232, 19
vräkte infogat 233, 24
Oroad ä t *Nedslagen* 234, 13
gamla d 234, 15
k i *kalla* str 236, 30
n i *den* str 236, 30
och d 237, 2
jag infogat 238,10
ur infogat 238, 14
jag str 238, 27
mig infogat 241, 10
sin str 241, 20
som ä t *hvars* 241, 32
fod ä t *gästar* 242, 1
Al ä t *Annegds* 242, 20
i M str 243, 3
jag infogat 243, 5
kunde e m *kan* 243, 11
min infogat 243, 17
fick e m *måste* 243, 18
g i *gaf* str 243, 23
rätt ä t *sällan* 244, 14
mitt ä t *min* 244, 16
blef d 244, 17
fruktar infogat 246, 1
sjelf str 246, 5
oläsligt str 246, 5
jag infogat 246, 14
hv ä t *värjo* 246, 15
till ä t *hit till* 246, 19
från str 246, 30
en kor str 247, 17
blod ä t *annans blod* 247, 32
mitt infogat 248, 10
jag infogat 248, 16
himmel infogat 248, 31
ga str 249, 17
det ä t *de* 250, 4
ut infogat 250, 4
man infogat 250, 22
på ä t *vanligen på* 250, 31
tog ä t *öses* 251, 3
måttligh ä t *måtta* 251, 20
på ä t *vid* 251, 23
att infogat 252, 4
gett ä t *kiden* 252, 5
en i *barnen* str 252, 9
på infogat 252, 31
gjorde ä t *hade förorsakat* 252, 31
och d 253, 1
mångga ä t *många* 254, 9
resa infogat 254, 19
fick jag fr ä t *fick jag från* 256, 7
bröst infogat 257, 4

oläsligt str 258, 13
fj ä t *fästa* 258, 27
mig infogat 258, 31
djur ä t *krokodiler* 321, 4
oläsligt str 321, 16
så ä t *i* 322, 1
röjd har en ä t *om ock röjd* 323, 6
fattige str 323, 10
nen i *mannen* str 323, 10
ej d 323, 11
hvar ä t *på hvar* 323, 27
på ä t *så* 382, 11
förorsaka ä t *tvinga* 382, 20
med ä t *vid* 382, 22
hat ä t *fanatiskt hat* 382, 29
t i *rikt* str 382, 28
oläsligt infogat och str 382, 30
man ä t *Grekerne* 385, 1
sig ä t *sina* 385, 6
och infogat 386, 2
brödra d 386, 11
få infogat 386, 19
gj str 386, 25
den ä t *måndagen* 386, 34
flere ä t *men de fleste* 387, 7
oläsligt str 387, 30
oläsligt str 388, 3
oläsligt str 388, 13
e i *vare* str 388, 20
ford ä t *på hvilka fordom* 388, 29
oläsligt str 390, 8
٠٣ انكور str 398, 21
بقلو str 400, 8
skoka ä t *skola* 407, 17

Georg August Wallin

Kommentarer

Kommentarerna följer originaltexternas placering i utgåvan. Personer, orter, företeelser m.m. kommenteras där de nämns för första gången. I kommentarerna ges inte hänvisningar till använda uppslagsverk, lexikon och ordböcker, men de finns med i bokens litteraturförteckning. Arabiska ort- och personnamn translittereras från arabiskan. Vid Koranhänvisiningar, i de fall versindelningen i den allmänt använda egyptiska utgåvan och den svenska översättningen av Zetterstéen (1917) skiljer sig från varandra, anges båda.

1. Wallin byter från den västerländska tideräkningen till den islamiska där april 1845 är rabīʿ al-ākhir 1261.
2. Wallin byter till den islamiska tideräkningen där 16 rabīʿ al-ākhir 1261 är den 24 april 1845.
3. Det egyptiska uttalet av sanṭ, d.v.s. växten *mimosa Nilotica*, eller även *acacia Nilotica*.
4. Wallin avser här Ibn Gāzī. Namnet är korrekt i Wallins artikel i *JRGS*, där han förklarar: ”I ought to observe that the word Ibnu or Bnu (son) by all present Bedawies generally is pronounced Abun [...] Hence the mistake, into which European travellers sometimes are fallen, to write the name of this family Aboo Gâzî (h.e. the father of Gâzî) instead of Ibnu Gâzî (h.e. the son of Gâzî); by Bedawies it is pronounced Abun Gâzî.” NB, Wallins manuskript till artikeln i *Journal of the Royal Geographical Society* (*JRGS*) (fotokopia), coll. 468, lägg 8.
5. Den 31 augusti 1845.
6. I dagboken den 1 september 1845 (s. 111) skriver Wallin att brunnen är 75 fot djup.
7. Bāb al-naṣr, ”segerns port”. Porten i den norra delen av Kairos mur är byggd av armeniern Badr al-Jamālī (d. 1094) 1087.
8. Koranens första, inledande sura (ar. *al-fātiḥa*) kallas ofta också öppningens sura. Suran ingår i den dagliga tidebönen och vill man hitta en Fader vår i islam så är det denna sura. Den lyder:

   I Guds, den barmhärtige Förbarmarens namn!
   Lov och pris hör Gud till,
   all världens Herre,
   Den barmhärtige Förbarmaren,
   Domedagens Konung!
   Dig dyrka vi, och dig anropa vi
   om hjälp;
   Led oss på den rätta vägen,
   deras väg, vilka du bevisat nåd,
   Vilka ej drabbas av vrede
   och som ej fara vilse!

   Koranen 1917, s. 1.
9. Den holländske arabisten Marcel Kurpershoek som har fortsatt med det som Wallin en gång påbörjade, att nedteckna och i Kurpershoeks fall spela in den muntliga beduinpoesin, sitter på en sanddyn och reflekterar: ”[T]he voices are incomprehensible to any one who has not lived for a long time in their midst. [...] It is the language and poetry of a proud paganism, which for almost two

thousand years lived by nature's rhythm – that is, until oil-based capitalism and Western technology forced the noble savages into the straitjacket of a slave morality. At least that is the Romantic European vision, mainly propagated by nostalgic Britons like T.E. Lawrence, better known as Lawrence of Arabia, and Wilfred Thesiger, which was ultimately the reason why I finished up on my sand dune." Kurpershoek 2001, s. 10–11.

10. Suez (ar. *al-Suwais*) är beläget på ett ställe som sedan antiken har varit en viktig hamn och militär- och flottbas. Den hellenistiska tidens Arsinoe, romarnas Clysma (som uttryckligen var en fästning till skydd mot saracenernas plundringståg), och arabernas al-Qulzūm var en inkörsport för handeln med orientaliska lyxvaror som anlände sjövägen längs Röda havet. Efter den arabiska erövringen av Egypten på 600-talet kan staden beskrivas som Kairos hamnstad. Den osmanska erövringen av Egypten 1517 och behovet av att kontrollera trafiken på Röda havet ökade också stadens militära betydelse. Se Power 2012, s. 25, 32, 107–112, 232.

11. Dagboksanteckningarna som beskriver tidsperioden 11 april till 21 september 1845 är skrivna i staden Ḥā'il och beskriver Wallins färd från Kairo till Ḥā'il. Under själva färden skrev Wallin endast mycket korta anteckningar på arabiska eller på svenska med arabisk skrift, som han sedan skrev om till längre anteckningar på svenska. De kortare dagsnotiserna som Wallin skrev under själva färden finns återgivna under kapitlet Anteckningar på svenska med arabisk skrift. Under färden från Ḥā'il till Mekka och tillbaka till Kairo förde Wallin inte anteckningar.

12. Förutom att sammanbinda Kairo med det viktiga handelscentrumet Suez var vägen mellan Kairo och Suez också första etappen av den så kallade egyptiska pilgrimsvägen till Mekka.

13. Fästet ʿAjrūd var den första stationen för pilgrimerna som startade från Kairo på väg till Mekka. Det är beläget ca 110 km från Kairo. För Wallins följe tog färden från Kairo hela 30 timmar på grund av sällskapets tröghet och enligt Wallin, eftersom kamelerna var dåliga. En osäker datering av fästet för oss till år 915 AH/1509–1510 AD. Se *Georg Aug. Wallins första resa* 1853, s. 49; Popper 1977, s. 53; Tamari 1971, s. 177, n. 17.

14. Vägen Darb al-maghāriba, "nordafrikanernas väg", så kallad då den användes av de pilgrimer som kom från Nordafrika och före början av 1500-talet också från Iberiska halvön.

15. Farāshāt al-shīḥ. "Namnet betyder Absinth-bäddar och är uppenbarligen gifvet landet i anseende till den stora rikedom det äger på denna ört. Beduinerne benämna nemligen ofta trakter efter den växt som der företrädesvis yfves ." *Georg Aug. Wallins första resa* 1853, s. 60.

16. Balʿīm al-maghāriba. "[P]latsen der Maghrabinerne slukades. Det hade fått sitt namn, enligt mina följeslagares utsago, af en inbördes strid som i fordna dagar här hade uppstått i de Nord-Afrikanska Arabernes pilgrims-karavan och i hvilken en stor mängd af dem hade omkommit." *Georg Aug. Wallins första resa* 1853, s. 62.

17. Ḥashm al-farwa. Platsen har fått sitt namn ”troligen emedan den ofruktbara stenbundna bergsdal, genom hvilken vår väg gått ända från källan Mabʿūk, slutade här”. Se *Georg Aug. Wallins första resa* 1853, s. 64. Enligt Lane kan *farwa* översättas med både ”waste, or uncultivated, land, having in it no herbage” och ”abundance” och *ḥashm* likaledes med både ”bli fet och i god kondition” och ”inte påträffa det man sökte”. Kanske kunde en rimlig översättning lyda ”att nå ett område med bete”. Se Lane 1863–1893, s.vv.
18. Sail Abū Sawād. ”... förbi ett lägre berg af mörkt utseende till venster, som vinterströmmarne öfverfårat med sina rännilar, och gifvit [en] underliggande del af dalen namn af det svarta bergets däld.” *Georg Aug. Wallins första resa* 1853, s. 66.
19. Thamīlat al-darāwīsh. ”Den sista hympel vi tågade förbi sades innehålla en liten naturlig cistern, i hvilken fanns ett godt dricksvatten; men som dess qvantitet aldrig var tillräcklig för en större mängd, var det bruket att, då pilgrims-karavanen tågade här fram, endast fotgångare och Derwisher, som följde med den, fingo dricka derur, och den hade med anledning deraf erhållit namnet ’Derwishernes vattensmula’.” *Georg Aug. Wallins första resa* 1853, s. 67.
20. Wādī al-burūk. ”Hela slätten är känd under det gemensamma namnet af *Wâdî–l–burūk* d.v.s. de lägrade camelernes dal.” *Georg Aug. Wallins första resa* 1853, s. 67.
21. Fästet al-Nakhl utgjorde andra stationen på pilgrimsvägen från Kairo till Mekka. I den på engelska skrivna artikeln från 1854 skriver Wallin ”Alnakhil” och Popper ger namnet som ”Nakhal (Qalʿat Nikhal)”. De osmanska makthavarna ville försäkra sig om att färdvägarna till Mekka var trygga och hade därför låtit bygga fästen med jämna mellanrum. I sin postumt publicerade redogörelse för början av denna resa till Arabiska halvön beskriver Wallin utförligt dessa fästen på pilgrimsvägen och deras förvaltning. Se NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 1; Popper 1977, s. 53; *Georg Aug. Wallins första resa* 1853, s. 71–80.
22. Pilgrimsvägen från Kairo till Mekka utnyttjades inte enbart av muslimerna, även de kristna från Kairo reste längs vägen för att fira påskhögtiden i Jerusalem.
23. Wallin beviljades av Kejserliga Alexanders-Universitetet ett stipendium för sin forskningsresa 1841, men bad om uppskov på ett år för att kunna studera medicin innan han åkte. Våren 1842 till sommaren 1843 tillbringade Wallin således i Helsingfors med att studera och arbeta vid universitetets kliniska institut. Under stora delar av sin ca sju år långa forskningsresa i Mellanöstern utgav Wallin sig för att vara läkare. Då han första gången reste på Arabiska halvön 1845 angav Wallin som resans syfte att vaccinera beduiner och förde med sig en apotekarlåda med läkemedel.
24. Ar. *farḍ* betecknar det som är plikt för en muslim, här de obligatoriska bönerna. Sunnabönerna är rituella extra böner man utför i anslutning till de obligatoriska bönerna.
25. Lägg 2 av dagboken saknas av oklar

anledning, och därmed hoppar dateringen här från den 17 april direkt till den 27 april 1845.

26. ʿAnaza var en stor och betydelsefull konfederation av beduinstammar som upplevdes som ett hot av praktiskt taget alla andra stammar i Najd, och som därför stod på krigsfot med dessa. Stammen hade invandrat till Najd från al-Ḥijāz under 1600-talets lopp. Se von Oppenheim 1943, s. 342–347; al-Freih 1990, s. 166–168.

27. Ḥuwaiṭāt är en betydande konfederation av beduinstammar vars område sträcker sig från dagens Jordanien långt in i dagens Saudiarabien, i söder till Taimā' och i öster till al-Jauf. De räknas inte till de ”verkliga beduinerna” eftersom deras nomadism är av yngre datum. Enligt traditionen skulle deras stamfader Ḥuwaiṭ Ibn Barakāt ha varit en egyptisk pilgrim som slog sig ned i al-ʿAqaba och vars avkomlingar på 1600-talet blev en självständig stam. Se von Oppenheim 1943, s. 291–292; Palva 1984–1986, s. 295; Jabbur 1995, s. 261.

28. Ar. *find*, pl. *fanād* klan besläktad med de övriga klanerna inom stammen.

29. ”There is one old castle [...] which the inhabitants tell us has been built by the Turkish Sultan Suleimân; but for want of necessary reparations it is now decaying and uninhabited.” NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 6.

30. Beduinstammen Rawala är en del av ʿAnaza-konfederationen. Alois Musil, som författade en beskrivning av stammens liv på över 700 sidor, kunde omkring 60 år efter Wallin skriva: ”The Rwala are recognized by all their neighbors as the only true Bedouin tribe of Northern Arabia.” Se Musil 1928b, s. xiii.

31. Ruinerna är ett storslaget romerskt militärläger beläget mellan Maʿān och Petra. I islams historia blev orten känd som skådeplatsen för underhandlingarna mellan de två kalifpretendenterna ʿAlī och Muʿāwiya år 658. Se Petersen 1964.

32. Sultan Sulaimān I (turk. Süleymān; 1494/1495–1566) benämndes i Europa på goda grunder *le Magnifique*, *il Magnifico*, efter att ha erövrat Ungern från habsburgarna. Hans regeringstid är höjdpunkten i den osmanska historien. Eventuellt lät sultanen bygga Khān al-zabīb (”de torkade druvornas värdshus”), men aktiva och framgångsrika härskare brukar få sig tillskrivet åtskilligt utöver vad de verkligen gjort. Se Nordberg 1988, s. 61–64.

33. En konfederation av beduinstammar (ar. *qabīla*) bestod av ett antal stammar (ar. *ʿashīra*). Ibn al-Jāzī, eller som Wallin i sin artikel i *JRGS* korrekt skriver *Aulād* Ibn Jāzī (”Ibn Jāzīs avkomlingar”), var en betydande stam inom Ḥuwaiṭāt-konfederationen. Se NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 7 + n. 113.

34. Ar. *arḍ shajarat al-ṭayyār* orten med al-Ṭayyārs träd. al-Ṭayyār är öknamnet på profetens kusin och ʿAlī ibn Abī Ṭālibs bror. Han stupade i slaget vid Mu'ta 629. Det berättas att profeten Muḥammad i en dröm såg Jaʿfar ibn Abī Ṭālib som bevingad (ar. *ṭayyār*) i paradiset. I den historiska litteraturen är han också känd som *dhū al-janāḥain*,

den tvåvingade. Trädet och kullen i fråga ansågs av beduinerna som heliga. Se Veccia Vaglieri, ”Ḏjaʿfar b. Abī Ṭālib”; Musil 1908b, s. 326.

35. Ar. *lā ilāha illā llāh Muḥammadun rasūl Allāh* ingen gud utom Gud [och] Muḥammad är guds sändebud.

36. Man skrev ut talismaner för såväl människor som djur mot t.ex. det onda ögat. Talismanen hade en text som kunde vara tagen ur Koranen eller också vara rent påhittad.

37. Före islams uppkomst tillverkade man vin av druvor i vissa delar av Jemen och Oman samt i Ṭāʾif, i dagens Saudiarabien. Druvorna trivdes inte i Arabiska halvöns heta klimat så man tillverkade vinet av t.ex. russin, dadlar eller honung.

38. Wahhabiternas intagande av Mekka och Medina i början av 1800-talet var en svår prestigeförlust för sultanen i Konstantinopel. Muḥammad ʿAlī (1769–1849), ståthållaren i Egypten, fick i uppdrag att återföra islams heliga städer under osmansk överhöghet. Han skickade sin son Ṭūsūn till al-Ḥijāz, där Medina föll i november 1812 och Mekka i januari 1813. Egyptiernas framgångar upphörde dock abrupt och Muḥammad ʿAlī var tvungen att skicka sin äldste son Ibrāhīm till al-Ḥijāz. I september 1818 erövrade denne wahhabiternas huvudsäte al-Dirʿīya. Egyptierna ockuperade därefter med varierande framgång delar av Arabiska halvön ända till 1840 då Muḥammad ʿAlī var tvungen att evakuera sina trupper därifrån. Wallins uppgift om att Muḥammad ʿAlīs inflytande ännu märktes, i varje fall i närheten av Sinaihalvön, är intressant. Se Vassiliev 2000, s. 140–177.

39. Såsom Wallin skriver är en av grunderna för hur en stam värderas i hur hög grad man har lyckats behålla den ”äkta genuina beduin charakteren” och inte ”förlorat de ursprungliga rena sederna”. Stammar som inte hade lyckats behålla sin rena beduinkaraktär kallades av von Oppenheim för ”nicht vollblütige Beduinen”, medan Werner Caskel föredrog att kalla dem ”Pariastämme”. Vid tiden för Wallins resor på Arabiska halvön fanns det en grupp sådana pariastammar som ansågs lägre stående; till dem räknades bl.a. Ṣulubba/Ṣulaib (Ṣlêb/El Ṣlube), Hitaim (Hutēm) och Sharārāt, som en gång hört till Hitaim. Dessa var svaga stammar som var skyldiga att betala skatt till de starkare stammarna. Deras svaghet berodde på att de hade delats i så många undergrupper. Dessa undergrupper hade sällan egna betesmarker för sina djur, och dessutom var de spridda i små grupper runt om på halvön. Europeernas ökade närvaro på halvön vid mitten av 1800-talet fick Ṣlêb att hitta på en historia om att de skulle vara ättlingar till korsfararna och att deras namn Ṣulaib skulle vara en förvrängning av *ṣalīb* (”kors”). Det intressanta med stammen är att deras livsform är nästan motsatt de ”äkta” beduinernas. De har ingen boskap, de vandrar i små grupper, som riddjur har de åsnor i stället för kameler, de försörjer sig med sysslor som en beduin föraktar, d.v.s. manuellt arbete som kittelflickning, musik, dans och helande. De lever i en slags symbios med kamelnomaderna.

Kanske var det denna livsform som fick västerländska forskare att i början av 1900-talet spekulera om ett indiskt ursprung för denna stam. Doughtys omdöme om dessa föraktade människor är värt att citeras: ”They only (of all men) are free of the Arabian deserts to travel whithersoever they would; paying to all men a petty tribute, they are molested by none of them.” Se Pieper 1923, *passim*; von Oppenheim 1967, s. 99–154; Dickson 1967, s. 108–112, 515–522; Jabbur 1995, s. 421–473; Betts 1989, s. 61–69; Vassiliev 2000, s. 48–49; Bailey 2009, s. 147; Meeker 1979, s. 21–22; Doughty 1964, Index and Glossary s.vv. *el-Heteym* och *Solubba*, samt del 1, s. 324–325 (citatet).

40. Enligt al-Freih var Shammar ”one of the largest and most formidable tribal confederations Arabia has ever known”. Stammen invandrade på 1500-talet från Jemen och härskade från och med mitten av 1830-talet över det traditionella Arabia Deserta-området (se s. 8) under ledning av släkten Āl Rashīd, med centrum i Ḥā’il. Egentligen var Shammar mycket mera än en stamkonfederation, de var statsbildare under Āl Rashīd.
Det var först 1921 då Ibn Saʿūds trupper grundade Saudiarabien som Shammars makt kuvades. Se al-Freih 1990, s. 165–166; von Oppenheim 1952, s. 37–53; Al-Rasheed 1996, s. 437–445; Kurpershoek 2001, s. 111–112; Pfullmann 2001, s. 25–26.

41. Wallin ger såväl namnformen al-Aḥsā som al-Ḥasā i sin artikel i *JRGS*. Det var ett litet fort byggt av osmanerna som skydd för pilgrimsvägen med en garnison på några få män. Se NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 11.

42. Shammars överhuvud Ibn Āl Rashīd var vid tidpunkten för Wallins resa ʿAbdallāh Ibn Rashīd (reg. 1836–1848).

43. Qaṣr Mārid, ”fästningen Mārid”, är en förislamisk byggnad med en historia som sträcker sig tillbaka till vår tideräknings början. Legenderna om hur fästningen kom till för oss ännu längre tillbaka, ända till profeten Abrahams sonson. Drottning Zenobia av Palmyra (267–272) gjorde ett försök att inta Mārid utan att lyckas. Fästningen är i dag delvis kraftigt restaurerad, men hos Julius Euting kan vi se en teckning som visar hur dess torn såg ut i oktober 1883. al-Sudairīs bok innehåller dessutom ett antal utomordentliga fotografier, såväl tidiga som moderna. Enligt al-Sudairī har ordet *mārid* bland annat betydelsen ”arrogant” och ”olydig”, men ordet betyder också ”motståndskraftigt”. Se al-Sudairī 1995, s. 49, 104–105, 110, Index; Euting 1896, s. 125. I arabiska folkberättelser är *mārid* oftast ett enormt spöke (*génie superbe*). Se Barthélemy 1935–1954, s.v. *māred*.

44. Geograferna har genom tiderna tvistat om huruvida al-Jauf är den första staden i Najd då man kommer från norr till Arabiska halvön eller om det är den sista i den syriska öknen. Syrierna kalla den Bāb Najd, ”porten till Najd”, medan Najd-borna anser staden vara en del av Syrien. Se NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 14.

45. Stammen Sirḥān anlände norrifrån till trakterna kring al-Jauf i början av 1700-talet.

46. I dagboken skriver Wallin att moskén var anlagd av den andre kalifen ʿUmar (reg. 634–644), medan han i manuskriptet till artikeln i *JRGS* skriver att ”the most ancient part of the whole town, contains an old building of hewn stone, which, it is said, was converted by *Khalîfá ʿUmar* into a mosque [...] which may be presumed to have served as a Christian church”. NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 14.

Geoffrey King som utförligt studerat moskén på ort och ställe 1975 skriver försiktigt: ”Whether or not the attribution of the mosque to ʿUmar is apocryphal, the minaret is probably ancient, although the sanctuary is a more recent building.” King citerar shejk Ḥamad al-Jāsir, som har föreslagit att man möjligen borde tillskriva moskén umayyadkalifen ʿUmar II ibn ʿAbd al-ʿAzīz (reg. 717–720). Men, såsom King konstaterar, för att få klarhet i frågan skulle det fordras vidare studier och arkeologiska utgrävningar.

Minareten, den enda i al-Jauf, är gammal men absolut inte från islams första århundraden eftersom moskéerna då ännu helt saknade minareter. Avsaknaden av minareter under islams första århundraden är en orsak till att wahhabiterna ser med oblida ögon på minareter i allmänhet; minareterna är en *bidʿa*, innovation. Enligt King är det troliga året för ʿAbd al-ʿAzīz ibn Muḥammad ibn Saʿūds restaurering av moskén 1794. al-Sudairī, som förhåller sig mycket positiv till Wallins anteckningar, anser att Wallins antagande att en kristen kyrka skulle ligga som grund för moskén är obefogad. King däremot anser att minareten/tornet mycket väl kunde ha varit en del av en kyrka såsom Wallin föreslår. Se King 1978, s. 109–123; King 1986, s. 117–120; al-Sudairī 1995, s. 86, 111; Bloom 1989.

47. För denna stam se även s. 139. al-Sudairī nöjer sig med att referera Wallins utsaga och ʿAwaḍ al-Bādī, själv från al-Jauf, citerar i sin bok om europeiska resenärer i al-Jauf-området denna Wallins uppräkning av al-Jaufs kvarter utan att kommentera denna mystiska stam. Se al-Sudairī 1995, s. 197; al-Bādī 2011, s. 38–39.

48. al-Mawālī, som tillhör de nordliga stammarna, är en stor och stark stam vars storhetstid inföll på 1500- och 1600-talen. Se von Oppenheim 1939, s. 305–321.

49. al-Quṣair, diminutiv av *qaṣr* fästning, kastell. al-Bādī förtydligar detta genom att skriva en förklaring med denna innebörd: *taṣghīr qaṣr* (”liten fästning”). Wallin skriver i London: ”[A] castle, called Alkuseir [...] It is said to be erected as a counter-castle against Almârid, at a time, when deadly feud reigned between the two neighbour quarters.” NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 15; al-Bādī 2011, s. 39.

50. Salomo, Davids son. Det är intressant att ta del av Wallins tankar om kulturella inflytanden i al-Jauf-området i manuskriptet till artikeln i *JRGS*: ”[Solomon] is in general regarded by the inhabitants of all northern Arabia and *Negd* as the first civilizer of their land and the founder of their villages and wells [...] By this they seem to denote that the civilization originally was brought to

them from Syria, in opposition perhaps to the Jemanian Arabs, amongst whom, in consequence of the position of their land and the greater intercourse they in olden times must have entertained with India and Abyssinia, an other quite a different civilization may be supposed to have prevailed." NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 15.

51. Daumat eller Dūmat al-Jandal var känt redan under det tionde århundradet fvt i de assyriska annalerna under namnet Adummatu. Romarna kallade fästningen och staden Dumatha. Vid tidpunkten för islams uppkomst regerade en av Kindastammens kristna kungar, al-Ukaidir ibn ʿAbd al-Malik (reg. 685–705), i staden. Enligt Musil var hans namn troligen al-Akdar, av vilket al-Ukaidir är en diminutivform. De islamiska historieskrivarna gav ofta islams motståndare diminutiva, förringande namnformer. Inom poesin är han känd som al-Akdar. Se Retsö 2003, Index; Musil 1927, s. 531–553; al-Sudairī 1995, s. 37–39.

52. Den arabiska historieskrivningen uppkom först på 800-talet, d.v.s. ett par sekel efter islams uppkomst. Det var med en utsökt efterklokhet som historieskrivarna skildrade de tidiga erövringstågen, utgående från hur världen såg ut i början av 800-talet då islam redan var i besittning av ett område som sträckte sig från Atlanten till Indusfloden. Om det i al-Jauf fanns en moské som tillskrevs den andre kalifen ʿUmar så var det naturligtvis på grund av att han erövrat staden; och om han hade erövrat staden så var det klart att han också hade byggt en moské, from som han var. Det är symptomatiskt att befolkningen i al-Jauf tillskriver ʿUmar och ʿAlī, två av islams tidiga kulturheroer, erövringen av staden och islams införande. Men detta är lokalt önsketänkande. Såsom den lokale historikernʿAwaḍ al-Bādī konstaterat (al-Bādī 2011, s. 45, n. 1) nämner ingen arabisk källa detta. Den bild som ges i historieskrivningen är mera prosaisk: al-Balādhurī (d. 892) vet berätta att profeten Muḥammad sände Khālid ibn al-Walīd, en av de erövrande fältherrarna under islams expansionstid, för att erövra al-Jauf. Och då vi vet att Khālids hedersnamn var Saif al-Islām ("islams svärd"; ibland till och med Saif Allāh, "guds svärd") är det troligt att det var just han som erövrade staden.

Om al-Ukaidirs öde (Wallins Ḳēider) ger historieskrivningen sin vana trogen varierande beskrivningar: att han snabbt blev omvänd till islam eller att han miste livet vid stadens erövring. Se al-Balādhurī 1959, s. 72–74; al-Bādī 2011, s. 45.

53. För denne imam se även s. 276. Imamen som var utsänd av wahhabiterna, kom att bli Wallins huvudsaklige informant beträffande wahhabismens läror, eftersom Wallin aldrig fick tillfälle att resa till al-Dirʿīya där han hade tänkt studera dem. Wallins "utöfvade prestaembete" är en passande översättning av *imām khaṭīb*, som hänvisar till en religiös auktoritet.

54. Ar. *lā ilāha illā llāh Mūsā kalīm Allāh* ingen gud utom Gud och Mose är guds språkrör.

55. Den kufiska skriften fick sitt namn efter staden al-Kūfa i Tvåflodslandet och var

en tidig form av den arabiska skriften. Den användes som här på mynt, då man skulle inrista texter i sten och i praktfulla Koranmanuskript. Skriften kan vara mycket svårläst, och att imamen inte kunde det hebreiska alfabetet måste anses vara naturligt.

56. Koranens sura 18 (Grottan), speciellt verserna 82–102, har förorsakat huvudbry för Korankommentatorerna genom tiderna. I vers 82 kan vi läsa: ”De spörja dig ock om Ḏu-l-ḳarnain. Säg: ’Jag skall uppläsa en erinran om honom för eder.’” I verserna 83–102 kann vi sedan läsa om Dhū al-Qarnains, ”den tvåhornades”, hjältedåd. Epitetet sammankopplas vanligen med Alexander den store, men då den centrala gestalten i denna sura är Mose, som enligt judisk tradition också hade horn, har uttrycket även ansetts referera till honom. Vidare har uttrycket också kopplats till ett flertal andra mer eller mindre historiska personer, t.ex. några förislamiska kungar (en av stammen Lakhm samt Mundhir III) och en sydarabisk regent. Då det gäller Alexander den store har man sökt ursprunget till namnet i de mynt där han framställs endera med en krona med två horn eller en gloria som kan te sig som två horn. Även mera abstrakta förklaringar har förts fram, som t.ex. att han var härskare både i öst och väst, över såväl greker som perser. Se Koranen 1917; Nöldeke I 1981, s. 140, n. 5; Wheeler 2006; Renard 2001, s. 61–62.

57. Wahhabiternas grepp om livet i Saudiarabien är i dag benhårt. Sedan rörelsens uppkomst på 1700-talet har dess öden dock varierat på Arabiska halvön med såväl framgångar som temporära motgångar. I början av 1740-talet flyttade den i al-ʿUyaina i Najd födde Muḥammad ibn ʿAbd al-Wahhāb (1703–1792) till al-Dirʿīya, sätet för släkten Saʿūd, och ingick en allians med Muḥammad ibn Saʿūd. I dag kan vi säga att saudiernas ideologi är wahhabismen, men vid uppkomsten av alliansen utgjorde saudierna endast den politiska och militära grenen av wahhabismen. År 1746 förkunnade denna allians *jihād* (”heligt krig”) mot alla som inte delade alliansens uppfattning om guds enhet (ar. *tauḥīd*). Mekka, den islamiska världens nav, erövrades i april 1803, men denna första ockupation blev kortvarig. Redan två och en halv månad senare fördrevs ockupanterna. I januari 1806 erövrades Mekka för andra gången. Detta tvingade osmanerna att ingripa, och de beordrade 1811 Egyptens vicekonung Muḥammad ʿAlī att återta islams heliga städer Mekka och Medina. År 1812 fördrevs ockupanterna och al-Dirʿīya erövrades och förstördes 1819. Det är denna tidpunkt som Wallin beskriver. Saudierna hämtade sig dock snabbt och förflyttade sätet för stammen till Riyadh, och efter att de egyptiska trupperna hade dragit sig tillbaka 1840 öppnades vägen för den andra saudiska statsbildningen (1840–1865). Se Algar 2002; Vassiliev 2000, s. 83–174.

58. Jabal Shammar (”Shammar-stammens berg”), ett omfattande område i norra Najd. Stammen Shammar hade makten i norra Najd med säte i staden Ḥāʾil. Berget hade före Shammars ankomst kallats Jabalā Ṭayyī (”Ṭayy-stammens

två berg”), efter en annan stam. Se al-Freih 1990, s. 165.

59. Egentligen ʿUbaidallāh Ibn Rashīd (d. 1869). Om honom se Musil 1928a, s. 237–241.

60. Ett utbrett mynt på Arabiska halvön var den spanska realen. Kungaparet Ferdinand och Isabella utfärdade 1497 ett edikt om att man skulle slå ett silvermynt kallat *reale*. Det blev ett verkligt *nummus franca* överallt i världen, i Sydamerika, i Fjärran Östern och på Arabiska halvön. Myntets namn reflekterar dess kungliga tillkomsthistoria, och som *riyal* fortlever det än i dag som beteckning på valutan i ett antal arabländer. På Arabiska halvön fick det under andra hälften av 1700-talet en konkurrent i den habsburgska Maria Teresia-thalern. Se Harrigan 2003; Semple 2005.

61. Shammar-shejken ʿAbdallāh Ibn Rashīd, som från Ḥā’il styrde över al-Jauf, hade tillsatt shejken av al-Saʿīdīyīn som gemensam övershejk.

62. Dadelpalmen (*Phoenix dactylifera*) är känd som odlad växt i Mellanöstern sedan 6 000 år tillbaka. Det är sålunda troligen det första odlade fruktträdet. Dess vetenskapliga namn bottnar i att de grekiska auktorerna ansåg att dadelpalmen var från Fenicien. Grekiskans *dactylus* betyder finger och har gett namn även åt den fingerliknande frukten, dadeln. På arabiska kallas dadeln för *tamr* och dadelpalmen för *nakhl*. En palm producerar dadlar i decennier, 40 till 100 kg per år. Dadelpalmen har ett flertal släktingar men deras frukt är inte ätbar. Det verkar inte finnas någon gräns för antalet olika sorters dadlar, varje oas har sina specialiteter och anser sina egna dadlar vara de bästa i världen. Se Nasrallah 2011; Hansen 2004, s. 2–15; Hallenberg ja Perho 2010, s. 28.

63. Ar. *jidād al-nakhl* att skära loss frukten från palmträd. Se Lane 1863–1893, s.v.

64. al-Qasīm gränsade till Jabal Shammar och 1842, bara några år före Wallins vistelse i området, hade en avgörande strid ägt rum som slutat med seger för Āl Rashīd och Jabal Shammar. Se Al-Rasheed 1991, s. 151.

65. Ar. talspr. ”hādsi sāʿa mubarakah” detta är ett välsignat tillfälle; ”ḥallet albaraka” önskan om välsignelse.

66. Ar. talspr. ”ʿassa llah izidek min faḍloh” må gud öka sin välvilja till dig.

67. Ar. talspr. ”naʿam allah ʿalēīk” må gud göra dig många ynnester!

68. Ar. talspr. ”ṣahha wa ʿāfijeh” hälsa och välmående!

69. Ar. *jauf al-dunyā* världens buk.

70. al-ʿĀriḍ-provinsen är kärnan i området Najd. Provinsen var den viktigaste delen av det område som behärskades av Suʿūd-släkten. Se Musil 1928a, s. 301–302.

71. Sakākā var vid tidpunkten för Wallins vistelse en obetydlig mindre ort. Efter att ha blivit provinsens huvudstad i början av 1930-talet har Sakākā passerat al-Jauf i betydelse och storlek. Se al-Sudairī 1995, s. 125.

72. Denna lilla by, Qārā, med sin befolkning av stammen al-Dughmān är i dag en större stad. I sin artikel i *JRGS* skriver Wallin att al-Dughmān hör till ʿAnaza, men detta stämmer inte. Se al-Sudairī 1995, s. 163; NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 19.

73. I artikeln i *JRGS* skriver Wallin om slottet Zaʿbal i Sakākā att det är ”half-decayed”. Slottet har ansetts vara förislamiskt, men den nuvarande byggnaden restaurerades i början av 1850-talet. Ett slott med namnet al-Mushrifa går inte att hitta i den litteratur som behandlar al-Jauf-området. Se NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 19; al-Sudairī 1995, s. 87.

74. Två stammar som hör till ʿAnaza-konfederationen, *wuld* (ofta även *wild*; ordet betyder ”avkomlingar till”) ʿAlī och Sulaimān. Se von Oppenheim 1943, s. 344–347.

75. Stammen al-Ḥawāzim är en del av Ḥarb-konfederationen, men dess fiender kallade dem nedlåtande för Ṣulubba eller Hitaim. Se Doughty II 1964, s. 195, 319.

76. Inte en egentlig diminutivform, men enligt Lane är betydelsen ”a mess of crumbled bread”, d.v.s. smulat bröd. Se Lane 1863–1893, s.v.

77. Ar. talspr. ”vagh (wajh)” ansiktsuttryck, d.v.s. ett skydd som en man eller kvinna garanterar en person mot sina egna anförvanter eller allierade; ”khawij lek” en följeslagare som skyddar resande from sina anförvanter och allierade är en ar. *khawī* (”lek” för dig); ”refiḳij lek” din följeslagare, resekompanion. Se Musil 1928b, s. 438–441.

78. Detta är den så kallade *basmalan* som lyder *bismillāhi al-raḥmāni al-raḥīm* i guds den barmhärtige förbarmarens namn.

79. Wallin inträder i al-Nafūd, det stora sandhavet mellan al-Jauf och Ḥāʾil. Arabiens tre stora sandhav är alla tre sammanbundna med varandra. Se Jabbur 1995, s. 48–49; al-Sudairī 1995, s. 8–9 Kartan illustrerar hur Arabiska halvöns tre stora sandökenområden (på kartan från norr al-Nafūd, al-Dahnāʾ och al-Rubʿ al-khālī) är sammanbundna med varandra.

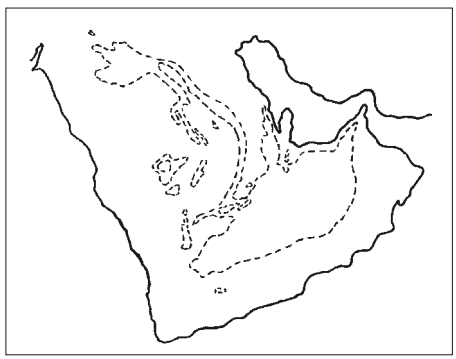

80. Muḥammad ibn ʿAbd al-Wahhāb var grundaren av den i dag så inflytelserika wahhabitiska rörelsen på Arabiska halvön. Själv kallar sig rörelsens medlemmar för *al-muwaḥḥidūn*, de som betygar guds enhet. Ibn ʿAbd al-Wahhāb började predika sina läror utan större genklang 1740, men rörelsen fick ett uppsving när han flyttade till oasen al-Dirʿīya där släkten Saʿūd hade makten. I dag är wahhabismen Saudiarabiens officiella ideologi. Se Peskes 1993; Rentz 2004.

81. Wallin misstog sig beträffande detta far-son förhållande. Ḥāʾil hade ända till 1818 styrts av *bait* (”huset, familjen”) Ibn ʿAlī men detta år ifrågasattes deras välde av en annan klan, bröderna ʿAbdallāh och ʿUbaidallāh av *bait* Rashīd. Maktbytet skedde dock först 1836. *Bait* Ibn ʿAlī är med andra ord Ibn al-Rashīds

föregångare som emirer av Ḥā'il. Se Al Rasheed 1991, s. 21–23, 39–48; von Oppenheim 1952, s. 45 ger släktträden för dessa båda *bait*.

82. Ar. *Shammar yā Shammar* Shammar o Shammar.

83. Ar. talspr. "wein ashshammar" och var är Shammar?

84. Ar. talspr. "eish ʿulumoh harrigal" vad är han för en man?

85. Före 1940-talet och penicillinet fanns inget effektivt läkemedel mot syfilis, men bl.a. kvicksilver och jodkalium ansågs ha en gynnsam inverkan på sjukdomen. Den så kallade gråsalvan, bestående av kvicksilver, ister och talg, var det gängse botemedlet i flera sekel varvid många dog av kvicksilverförgiftning. Se Lagerkrantz, s. 126.

86. Ar. talspr. "o weili o weili" o stackars jag.

87. Inandning av ammoniakångor eller intag av en liten mängd ammoniak stimulerar det centrala nervsystemet och är därför nyttigt t.ex. vid avsvimning.

88. Lat. *tinctura opii* flytande opiumpreparat för medicinskt bruk; lat. *dito* [*tinctura ferulæ*] *assæ fœtidæ* dyvelsträcksdroppar. Dyvelsträck är ett medel med bitter smak och skarp lukt som utvinns ur rötterna av en grupp örter i familjen flockblomstriga växter, *ferula lin*. Extraktet kan användas för att förbättra matsmältningen och som krydda samt, uppblandat med alkohol till en lösning, som läkemedel i antibiotiskt syfte.

89. Ar. talspr. "abshiro bilma". Som Wallin säger är uttrycket svårt att förstå, särskilt om man inte hållit på att dö av törst. Radikalerna *b-sh-r* har att göra med ett gott budskap: "att glädjas över det goda budskapet om vatten".

90. Det verkliga avståndet mellan al-Jauf och Jubba är mätt på kartan dryga 200 km.

91. Ar. talspr. "tākul loḳmatha" tills kaffet har förtärt kaffepulvret, d.v.s. tills kaffet inte längre kokar över.

92. Ar. talspr. "Albāḳi lissāḳi" det som blivit kvar tillhör munskänken.

93. Ar. talspr. "genabil ? genabiʿ" enligt Wallin: tjocka stänger, trol. av träd.

94. Antingen har Wallin hört fel eller vid upptecknandet gjort ett skrivfel för det han avser är ar. *mausim* skördetid.

95. Skrofler (äv. skrofulos) är en slags tuberkulos i lymfkörtlarna, som orsakar ett grisliknande utseende. Helminthiasis eller helmintoser är masksjukdomar där en kroppsdel blir angripen av parasitiska maskar.

96. Fastan (ar. *ṣaum* eller *ṣiyām*) är en av islams fem pelare. Föreskriften om fastan finns i Koranen (2:179–183; 2:183–187): "Under månaden Ramaḍān, i vilken Koranen blivit nedsänd till människorna och ett klart vittnesbörd om vägledningen och urskillningen, må den av eder, som under denna månad är tillstädes, iakttaga fasta." (Koranen 2:181; 2:185) Då det islamiska året är ett månår infaller ramaḍān 11 dygn tidigare på solåret för varje år som går. Se Hjärpe 1979, s. 91–92; Bæk Simonsen 1994, s. 91–92, 214–216.

97. Stammen al-Farīr var en undergrupp av den stora, redan under förislamisk tid kända stammen Ṭayy. Stammen var så pass känd att de kristna som skrev på syriska kallade de förislamiska nomaderna, "araberna", för Ṭayāyē.

Se Shahîd 1984, s. 127; Musil 1928a, s. 91.

98. Banū Hilāl är en av de mest kända stamkonfederationerna i islams historia och Abū Zaid är den beryktade hjälten i *Sīrat Abū Zaid*. Om denna se Wallin 2011, s. 397, n. 144.

99. Platsen Wallin kallar för berget Musleman är känd som Umm Salmān och inskrifterna kallas i dag för thamudiska. Själva termen thamudisk har karakteriserats på följande sätt: ”The name ’Thamūdic’ was the invention of western scholars even though there is virtually no evidence to connect any of the texts gathered under this rubric with the ancient tribe of Thamūd. However, the label is far too well established to be changed and its very inappropriateness, when recognized, serves to emphasize the artificiality of the category. For ’Thamūdic’ is no more than a *Restklassenbildung* [...], a sort of undetermined pigeon-hole into which one can put everything which does not fit into one of the better-defined categories.” Macdonald 2000, s. 33.

100. Ar. talspr. ”wallah ja bni ʿammi ana ma fahimt meshahi ḳalbek” o kusinen min, jag förstod inte ditt hjärtas avsikt.

101. Wallin var den förste västerlänningen som besökte Ḥā’il och gjorde det dessutom i två repriser, 1845 och 1848. Det är synd att Wallin trots sina två månader i staden inte gjorde lika noggranna anteckningar här som under vistelsen i al-Jauf. Se Ward 1983, s. 25–26; al-Bādī 2004, s. 19–107.

102. al-Jaʿfar och Āl Rashīd var klaner i stammen ʿAbda i Shammar-konfederationen. Se von Oppenheim 1952, s. 48; Al-Rasheed 1991, s. 23.

103. Ṣāliḥ Ibn ʿAlī av *bait* Ibn ʿAlī var emiren av al-Jauf som ʿAbdallāh Ibn Rashīd avsatte 1836. Den politiska maktkampen i Najd-området skildras utförligare i Wallins artikel i *JRGS* och väl ur modern synvinkel i Vassiliev 2000 och Al-Rasheed 1991.

104. En av de mäktigaste stamkonfederationerna. Under loppet av hela 1800-talet behärskade stammen de centrala vallfärdsrutterna mellan Mekka och Medina, mellan Jidda och Mekka och mellan Medina och Yanbūʿ samt vägarna norr om Medina. Osmanerna betalade stora summor för att beduinerna skulle låta pilgrimerna passera utan att de blev rånade, och Ḥarb-stammen var den största mottagaren av dessa pengar. Se Pfullmann 2001, s. 24; von Oppenheim 1943, s. 365–385; von Oppenheim 1952, s. 63–78.

105. Banī Tamīm, en stor och fordom betydelsefull stam som redan vid Wallins vistelse var fast bosatt och, såsom Wallin skriver i *JRGS*, ”known as skilful and diligent agriculturists, who seldom occupy themselves with anything else”. NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 42; von Oppenheim 1952, s. 163–171.

106. Staden eller byn Qafar, som Wallin kallar den i artikeln i *JRGS*, var Najd-provinsens största. Namnet uttalades vanligen Gôfar/Gófar, av nomaderna Jiffàr/Jiffar/Jifar. Ortens storlek ledde till att den kallades *al-faiḥā*, ett ord som betyder vid, extensiv. Eller kanske önskade man skämtsamt säga att staden

är stor som Damaskus, vars epitet är *al-faiḥā*. Se NB, Wallins manuskript till artikeln i *JRGS* (fotokopia), coll. 468, lägg 42; Doughty II 1964, s. 613, 632.

107. Banū Tamīm deltog aktivt i den arabiska expansionen och deras shejk var grundaren av den aghlabidiska dynastin i norra Afrika omkring år 800. Det är svårt att säga vilken gren av en så splittrad stam som kan anses vara huvudstammen, men Arabiska halvön är nog tillhållet för de flesta tamimiter.

108. Ar. *al-Ṣunnāʿ* syftar här troligen på hantverkarklassen som stod utanför stamsystemet. Se Musil 1928b, s. 136–137.

109. Ar. talspr. ”Bōsk Bāṣrdud” ett laxativ; ar. talspr. ”ḥabbet elʿafijeh” ett laxativ som utvinns ur frön (ar. *ḥabba*) av *al-ʿāfiya*, d.v.s. buskväxten *Croton tiglium*.

110. Ar. *nasr* örn; ar. *rīḥ* både reumatism och luftbesvär; ar. talspr. ”thani” oklar betydelse.

111. David var Israels andre kung ca 1005–965 fvt. Han erövrade Jerusalem, gjorde staden till sin huvudstad och lyckades genom framgångsrika militära företag göra Israel till en stormakt. Salomo var Davids son och regerade i Israel ca 965–926 fvt. Under Salomos tid stärktes monarkin, byråkratin utvecklades och templet i Jerusalem byggdes. Allt som berör Palestina och Israel, och inte minst Jerusalem, är ideologiskt laddat. Bibelstudierna har redan länge varit en kamp om historien där Jerusalem är en viktigt del av den europeiska sagan som leder från Babylon via Jerusalem, Athen och Rom till Paris, London och Berlin.

112. Jaffaporten, också känd som Betlehemsporten, Hebronporten eller Pilgrimsporten eller på arabiska Bāb al-Khalīl, byggdes 1538 av sultanen Sulaimān I. Vägen från Betlehem ledde fram till porten, vilket gjorde den till den livligast trafikerade av Jerusalems alla stadsportar. Jaffaporten ligger bredvid Davids torn på västra sidan av Jerusalems gamla stad. Se Ben-Arieh 1984, s. 19; Gibson 2003, s. 26–30.

113. Ett ord som ännu på 1700-talet skrevs бутошник (”butosjnik”), såsom Wallin anger det, men som vid tidpunkten för Wallins vistelse i S:t Petersburg förekom i skrift i formen будочник (”budotjnik”). Det är en vaktsoldat som står hopkurad i sitt kyffe utanför någon offentlig inrättning.

114. Den sydöstra delen av Jerusalems gamla stad domineras av Tempelberget. Efter arabernas erövring av staden var området till en början känt som Masjid al-Aqṣā, men det går sedan århundraden under namnet Ḥaram al-Sharīf, ”den nobla helgedomen”. Det är platsen för två av islam heliga byggnader, nämligen Klippdomen och al-Aqṣā-moskén. Klippdomen (ar. *Qubbat al-Ṣakhra*) byggdes av umayyadkalifen ʿAbd al-Malik och blev färdig 72 AH/691–692 AD. Dess arkitektur präglas av bysantinska ideal och den har en åttakantig bas. En utförlig diskussion om motiven för uppförandet av Klippdomen kan man läsa i Robinson 2005, s. 1–8, 98–100.

Wallin använder termen haram-moskén för Klippdomen som i och för sig inte är en moské. En muslim kan förrätta sin bön på de flesta ställen, så också i Klippdomen, men den så kallade fredagsmoskén som är avsedd att samla

muslimerna till bön är al-Aqṣā-moskén. En del anser att ʿAbd al-Malik skulle ha rest också denna byggnad, medan somliga är lika övertygade om att dess byggherre var umayyadkalifen al-Walīd I (reg. 705–715). Se den omfattande diskussionen i Elad 1995, s. 29–39; Nuseibeh and Grabar 1996.

I detta sammanhang finns det skäl att ta upp varför staden är helig för muslimerna. Bland de föreskrifter som måste åtföljas vid tidebönen är att man vänder ansiktet mot templet i Mekka. Detta är den rätta böneriktningen (ar. *qibla*). Men så här har det inte alltid varit. Profeten Muḥammad hade för vana, före sin emigration från Mekka till Medina år 622, att be med ansiktet vänt mot Jerusalem. Efter ca ett år i Medina fick han en uppenbarelse: ”Varifrån du än kommer, så vänd ditt ansikte mot det fridlysta templet” (2:145). I islamisk tradition är ”det fridlysta templet” en av Mekkas beteckningar. Men även Jerusalem respekteras således som islams tidiga böneriktning. Ännu viktigare är att Jerusalem sammankopplas med profetens himmelsfärd (ar. *miʿrāj*), hans mirakulösa nattliga resa (ar. *isrāʾ*). Enligt islamisk tradition hade profeten en extatisk upplevelse. Denna finns återgiven i Koranen (17:1) (här med förtydliganden av den Koranexeges som uppstod några sekel senare inom klammer): ”Honom allena all ära, honom, som lät sin tjänare [Muḥammad] företaga en nattlig färd från det fridlysta templet [Mekka] till det allra avlägsnaste templet [*masjid al-aqṣā* = Jerusalem].” Enligt traditionen skulle profeten nattetid ha förts, buren av det bevingade djuret al-Burāq och under ledning av ärkeängeln Gabriel med tempelklippan som utgångspunkt, till de sju himlarna. Den moské som sedan byggdes på Tempelberget gavs namnet al-Aqṣā-moskén.

Den senaste forskningen om islams uppkomst framhäver Jerusalems och Heliga landets betydelse för tidig islam och profeten Muḥammad: ”There is in fact mounting evidence that Jerusalem and Palestine were at least as significant as Mecca and Medina – if not perhaps even more so – in early Islamic sacred geography.” Se *Rorotoko* 2012; Shoemaker 2012, *passim*; om axeln Mekka–Jerusalem i allmänhet se Rubin 2008.

115. Enligt den islamiska traditionen var det den andre kalifen ʿUmar som personligen mottog Jerusalems kapitulation, men denna tradition kan med fog ifrågasättas. I vilket fall som helst var det naturligt att en moské skulle byggas i den nyss erövrade staden, och denna moské kallades ʿUmar-moskén. Moskén beskrevs av den kristne pilgrimen Arculf från Gallien som besökte Jerusalem omkring 670–680, före byggandet av Klippdomen. Han beskrev moskén som primitiv, dåligt byggd i trä och stor nog att rymma de kanske tre tusen muslimer som fanns i staden. ʿAbd al-Malik eller al-Walīd I (se not 114) byggde senare al-Aqṣā-moskén på ʿUmar-moskéns plats. Uppfattningen om en moské i Jerusalem byggd av ʿUmar fortlevde dock och Wallin var av den åsikten att Klippdomen, Qubbat al-Ṣakhra, var ʿUmar- moskén. Se Gil 1996, s. 6–13; Peters 1985, s. 176–214.

116. Ända till mitten av 1800-talet var Klippmoskén stängd för icke-muslimer. Man har ansett att tidiga kristna resenärer och pilgrimer i Jerusalem som inte kom in i moskén skulle ha uppfunnit berättelsen om att stenen hängde i luften.

117. Jerusalems gamla stad är omgärdad av en stadsmur och indelad i de muslimska, kristna, armeniska och judiska kvarteren. De tätt bebodda judiska kvarteren i Jerusalem fanns i gamla stadens södra del. Nästan hälften av stadens befolkning bodde i dessa kvarter som präglades av extrem fattigdom, trånga utrymmen och dåliga levnadsförhållanden. Berget Sion är beläget strax utanför södra stadsmuren. Vid mitten av 1800-talet kunde man med Sion även avse en del av det judiska området innanför muren. Se Ben-Arieh 1984, s. 316–319, 329.

118. Araberna förde kaffeodlingen från Jemen till Indien och Ceylon (Sri Lanka) på 1600-talet och enligt sägnen förde holländarna konsten vidare till Java och gav sedermera fransmännen en planta vars skott planterades i de franska kolonierna i Karibien. Från Karibien spreds kaffet till Sydamerika och under 1800-talet blev Brasilien den största kaffeproducenten i världen. Med immigranter kom kaffet också till Nordamerika redan i början av 1600-talet. Men den jemenitiska mockan har varit och är den mest uppskattade. Om kaffet se Wallin 2011, s. 379–380; Hallenberg ja Perho 2010, s. 111–126. En underhållande, kanske inte alltid så kritisk skildring av kaffets frammarsch hittar man i Allen 1999.

119. ʿAbdallāh, efter Muḥammad troligen det mest populära mansnamnet; ar. *maṣrī* egyptiern, Kairobon; ar. *shaikh ḥājj/gg* du som har gjort vallfärden.

120. Ernst Gustav Schultz (1811–1851), preussisk konsul i Jerusalem, arabist och hebraist, var till stor hjälp för Wallin och uppskattades även stort av denne. Schultz reste hem 1848 på grund av sjukdom men återvände till Jerusalem 1850. Han avled redan i oktober följande år. Se Ratzel 1891, s. 704–705.

121. Gustav Flügel (1802–1870) gav 1834 ut en edition av Koranens arabiska text, som var i använding bland västerländska forskare i över ett sekels tid. Det största problemet med den annars utmärkta utgåvan var att han inte följde de muslimska lärdas versindelning. När sedan den så kallade Kairoeditionen utgavs 1924 blev den det nya standardverket. Det beklagliga är att t.ex. Zetterstéens svenska översättning (1917) följer Flügels versindelning, liksom också den finska från 1957. Jaakko Hämeen-Anttilas finska översättning följer däremot den nu gängse versindelningen. Wallin misstar sig då han skriver att Schultz hade Weils översättning av Koranen uppslagen. Boken i fråga var Gustav Weils (1808–1889) nyss utkomna (1844) *Historisch-kritische Einleitung in den Koran*. Se Fück 1955, s. 157, 175; Hämeen-Anttila 1997a, s. 189–190; Déroche 2006, s. 184; Hedin 2010, s. 9. Koranforskningens lärdomshistoria har behandlats i kritisk anda i Köster 2010, medan den till svenska översatta Goldziher 1915 företräder en mera traditionell syn.

122. Med kopt (ordagrant övers. egyptier) avses allmänt anhängare av den kristna koptisk-ortodoxa kyrkan i Egypten. Kristendomen kom till Egypten på 300-talet genom eremiter som bosatte sig i öknen. I Jerusalem fanns vid mitten av 1800-talet en mycket liten grupp av kopter som bodde i de kristna kvarteren i staden. I närheten av Heliga gravens kyrka uppfördes 1838 ett koptiskt härbärge (ar. *khān* eller *wakāla*), och troligen är det i detta härbärge Wallin slutligen får logi. Se Ben-Arieh 1984, s. 239–240.

123. Lane skriver om dessa egyptiska lyktor: ”... en hopfällbar lykta (”fānūs”), gjord av vaxat tyg spänt över ståltrådsringar och med lock och botten av förtent koppar.” Se Lane 1998, s. 115.

124. P. Köhler var sekreterare vid ryska konsulatet i Kairo medan Karl Georg von Raumer (1783–1865) var en tysk geograf och geolog. von Raumers *Palästina* utkom 1838.

125. Bland de semitiska folken är 4, 40, 400, 4000 etc. uttryck för vagare mängder såsom ”några, ett antal, flera, en mängd”. Talet 40 har dessutom inom den islamiska traditionen en mycket positiv laddning eftersom profeten Muḥammad fick sin första uppenbarelse som 40-åring. Detta med 40 och den första uppenbarelsen skall dock inte tas för bokstavligt eftersom det bland araberna, och även inom andra kulturer, existerar en uppfattning att mannen är som bäst och skarpast vid 40 års ålder. Se Conrad 1987, s. 225–240.

Ḥadīth är det arabiska uttrycket för en tradition om vad profeten Muḥammad har sagt eller gjort. Traditionen används av de rättslärde som ett komplement till Koranen eftersom profeten anses vara en förebild för alla muslimers liv och leverne. Det var en utbredd hobby för muslimska religiösa lärda att framlägga samlingar bestånde av 40 fritt valda *ḥadīther*, vilket gör det svårt för att inte säga omöjligt att avgöra vilken av dessa Wallin här hade uppslagen. Se Bæk Simonsen 1994, s. 103–104.

126. Shiloadammen ligger sydost om Jerusalems gamla stadsmur och byggdes av kung Hiskia på 700-talet fvt. Den består av två bassänger, en större och en mindre som är insprängd i berget varifrån trappsteg leder ner till bassängen. Dammen fick sitt vatten från Gihonkällan, från vilken det gick en 500 m lång S-formad tunnel till Shiloa. Resenärer som var samtida med Wallin berättar om den speciella smaken på källvattnet som smakade bättre än vattnet i stadens cisterner och i andra dammar. Dammen användes främst som källa till dricksvatten, speciellt av invånarna i byn Silwan, men också för bevattning av trädgårdarna i den intilliggande Kidrondalen. Se Ben-Arieh 1984, s. 62–64.

127. Det var inte endast det armeniska klostret och trädgården som blomstrade. Mellan 1831 och 1840, då Muḥammad ʿAlī ockuperade Syrien och befriade Jerusalem från den osmanska tyrannin, utlöstes en aktiv armenisk byggverksamhet. Förutom religiösa byggnader uppförde man även ett härbärge för pilgrimer och grundade ett tryckeri. Om allt detta kan man läsa i

grekisk-ortodoxa handlingar från 1830-talet, citerade i Peters 1985, s. 570–571.

128. Ar. *ḥabīb Allāh* älskad av gud.

129. Ar. talspr. ”ja’kul minni kelam kethir” han fick ta emot en bredsida av mig.

130. Ar. *Muḥammadun rasūl Allāh* Muḥammad är guds sändebud; den andra delen av den så kallade *shahādan* eller trosbekännelsen.

131. Innebörden i ordspråket ”Den som tagit fan i båten, måste ro honom i land” är att man måste slutföra det man påbörjat.

132. Ibrāhīm ibn Ibrāhīm ʿAbd al-Ghaffār al-Dasūqī (1811–1883) var en av de lärda shejkerna från al-Azhar i Kairo. Han upprätthöll kontakter med de europeiska lärda som hade lockats till Egypten under första hälften av 1800-talet genom att ge dem lektioner i arabiska. Se Thompson 2010, s. 505–509, 677; Öhrnberg 2004, s. 226–228. Shejk Quṭṭa verkar av Wallins anteckningar att döma ha tjänstgjort vid undervisningsministeriet i Kairo. Han var en av de studenter som Muḥammad ʿAlī hade sänt till Europa. Muḥammad ʿAyyād al-Ṭanṭāwī (1810–1861) var Wallins professor i arabiska vid Institutet för orientaliska språk vid utrikesministeriet i S:t Petersburg. Om al-Ṭanṭāwī se Wallin 2010, s. 77.

133. Tycho Brahe (1546–1601), dansk astronom. Wallins uttalande om honom anspelar antagligen på det faktum att Tycho Brahe inte godtog Copernicus teori om världsalltet utan ansåg att jorden var universums orörliga centrum och att solen och månen rör sig kring den.

134. Olivberget (äv. Oljeberget) ligger öster om Jerusalems gamla stad. Olivberget är egentligen en ås bestående av tre höjder. I Nya Testamentet är Olivberget en central plats; vid foten av berget ligger bl.a. Getsemane, trädgården där Jesus blev tillfångatagen. Den judiska begravningsplatsen ligger också på bergets sluttningar.

135. Ty. här öppnas ingenting mera, du är en skurk. Du har bestulit mig.

136. Ty. men var mänsklig, var storsint.

137. Ar. *maghāra* grotta. Jeremia är Irmiyā på arabiska. Det fanns en port som hette Jeremiagrottans port (ar. *Bāb jubb Irmiyā*) och som judarna kallade Grottans port. Enligt traditionen skulle Jeremia ha skrivit sina klagosånger i denna grotta. Se Le Strange 1890, s. 213; Bahat 1996, s. 47–48; Bædeker 1891, s. 109.

138. Kejsarinnan Katarina II:s (1729–1796) tid vid makten medförde en förändring i det allmänna ryska förhållandet till islam och muslimer. Det kejserliga ediktet av 1783 innebar en relativ religionsfrihet för muslimerna och ett slut på tvångskristnandet. Kejsarinnan besökte i egen hög person Kazan och lät återuppbygga moskén som tidigare demolerats. År 1787 publicerades på kejserlig befallning Koranen för första gången på arabiska i S:t Petersburg. Religionsfriheten medförde ett uppsving i islamundervisningen på gräsrotsnivå. Alla hinder för publicerandet av islamisk religiös litteratur upphävdes 1800, och följande år grundades det första islamiska tryckeriet i Kazan. År 1804 öppnades det berömda universitetet i Kazan som speciellt beträffande orientaliska studier kom att konkurrera framgångsrikt med universiteten i S:t Petersburg och Moskva. Det kan nämnas att Leo Tolstoj

studerade arabiska och turkiska ett år vid orientaliska fakulteten i Kazan 1850. Men som David Schimmelpenninck van der Oye skriver var Tolstoj trots sina språkliga talanger mera intresserad av stadens bordeller och kortspel. Inom armén fick de muslimska soldaterna sina egna imamer, och även församlingarna fick en av staten bekostad imam. Katarinas reformer, som var inspirerade av upplysningsidéer, mötte motstånd bland de traditionella muslimska religiösa auktoriteterna *'ulamā'* och de ryska tjänstemännen. Se Bukharaev 2000, s. 307–314; Schimmelpenninck van der Oye 2010, s. 106.

139. Wallin följer här i sin återgivning av moskéns namn den arabiska skriftbilden av ordet i stället för den vanliga formen al-Aqṣā. Beträffande moskén se not 114.

140. Joshafats dal är en benämning på Kidrondalen. Det äldre namnet härrör från Bibeln där den yttersta domen förknippas med Joshafats dal (Joel 4:12). I dalen ligger nämligen enligt traditionen Joshafats (kung av Juda ca 868–847 fvt) gravmonument. Dalen finns öster om Jerusalem, mellan staden och Olivberget. Enligt en sägen ska jungfru Marias grav vara placerad här liksom ett flertal andra kristna, judiska och muslimska gravar. Andra gravar härstammar från järnåldern och den hellenistiska tiden. Se Bædeker 1891, s. 90–92.

141. Davidsporten är mer känd som Sionporten. Namnet David kommer från en närliggande grav på Sionberget som förknippas med kung David. Den arabiska inskriptionen på porten kallar den dock för Sionporten. Porten finns i södra stadsmuren och ledde in till de armeniska och judiska kvarteren.

142. Jungfru Marias gravkapell ligger i Kidrondalen vid foten av Olivberget. Redan på 500-talet berättar pilgrimer om Mariakyrkan bredvid Getsemane, den byggnad varpå det nuvarande kapellet är byggt. Mariakyrkan var till stor del byggd i romansk stil av korsfarare på 1100-talet. Fasaden beskrivs som enkel, och från den gick trappor ner till det underjordiska kapellet där själva graven ännu finns. Enligt traditionen skall såväl den andre kalifen ʿUmar som umayyadkalifen Muʿāwiya ha bett i kyrkan; det senare omnämns i en tidig kristen syrisk krönika från 661. Muslimernas ritualer vid Marias grav skildras utförligt i den religiösa litteraturen. Se Elad 1995, s. 138–139; Bahat 1996, s. 91; Palva 1995, s. 635; Gibson 2003, s. 135.

143. Den islamiska trosbekännelsen *al-shahāda*, som lyder *lā ilāha illā llāh Muḥammadun rasūl Allāh* ingen gud utom Gud [och] Muḥammad är guds sändebud.

144. Ar. talspr. ”eish ismo en Ghazi” vad heter den? en *ghāzī*. Ar. *ghāzī* är trol. benämningen på ett mynt värt 20 piaster.

145. Ar. talspr. ”hat li 40 piast” ge mig 40 piaster.

146. Den judiska traditionen som kräver att varje avliden person ska bli begravd i en ny grav är en bidragande orsak till att den judiska begravningsplatsen på Olivbergets sluttningar och i Kidrondalen i dag har ca 150 000 gravar. Alltsedan biblisk tid har judar begravts på den ännu aktiva begravningsplatsen. Enligt Gamla testamentet var Absalom son till kung

David, och i Andra Samuelsboken står det att han reste ett minnesmärke över sig själv på just den här platsen. Graven härstammar dock från romersk tid. Nedre delen av monumentet är uthuggen ur en klippa medan den övre delen, en konformad topp, är byggd av kvadersten. Joshafats, Jakobs och Zacharias gravar ligger bredvid Absaloms. Se Ben-Arieh 1984, s. 26; Gibson 2003, s. 146; Bædeker 1891, s. 98–100.

På detta ställe står i dagbokens marginal: ”Absalons graf med torn och Zacharias graf äro bergtempel.”

147. Getsemane är en trädgård vid Olivbergets västra fot. Platsen omnämns i Bibeln som den där Jesus blev tillfångatagen. Redan vid tidpunkten för Wallins besök var Getsemane en olivträdsodling formad som en fyrkant och omgärdad av en stenmur. Där fanns också åtta gamla olivträd som sades härstamma från Jesus tid. Se Ben-Arieh 1984, s. 36; Bædeker 1891, s. 92–93.

148. Berget Morija, Tempelberget, det som araberna kallar al-Ḥaram al-Sharīf. Moskéerna där är Qubbat al-Ṣakhra och al-Aqṣā som behandlats i not 114.

149. Byggnaden är det så kallade himmelfärdskapellet på Olivberget. På platsen har funnits en byggnad redan sedan slutet av 300-talet, men den nuvarande åttakantiga byggnaden är från 1834–1835. Se Viro 1963, s. 317.

150. Ar. *Ḥājjī/Ḥāggī* en som har gjort vallfärden till Mekka. När man vill tigga pengar kan man kalla alla förbipasserande så. Ar. *bābā* far.

151. ʿAlamī-familjen från norra Afrika kom till Jerusalem på 1300-talet. I slutet av 1500-talet började det ryktas om Muḥammad al-ʿAlamīs underverk och övernaturliga krafter. Han lät bygga sig och sin *ṭarīqa* (”religiöst sällskap”) en moské på Olivberget. Han dog 1628 och begravdes i moskén som därefter blev en populär vallfartsort. Se Ze’ev 1996, s. 72.

152. Den arabisk-islamiska kulturen uppstod då de erövrande araberna mötte och kuvade folk med tusenåriga kulturtraditioner från forna högkulturer. Mesopotamien, Egypten, Syrien och Persien kom att utgöra den geografiskt centrala delen av den nya arabisk-islamiska kulturen. Intellektuellt var det den senantika världens hellenistisk-orientaliska traditioner som kom att utgöra kärnan i den nya kulturen. Araberna förde med sig, förutom öknen och kamelen, sitt språk som kom att bli religionens språk samt rudimenten till religionen islam. Av denna blandning uppstod den nyskapande och livskraftiga arabisk-islamiska kulturen.

153. Lejonporten kallades ofta Stefanosporten av västerländska 1800-talsresenärer eftersom man förknippade porten med steningen av kristendomens första martyr Stefanos, en händelse som enligt sägnen hade ägt rum bara några hundra meter från porten. Vanligen kallas den dock för Lejonporten på grund av de lejon som dekorerar stadsmuren på ömse sidor om porten. Ett annat namn kristna resenärer ofta använde är Mariaporten, eftersom de gick genom porten för att komma till Marias grav utanför stadsmuren. Lejonporten finns i östra stadsmuren, varifrån Via Dolorosa leder in i staden. Se Ben-Arieh 1984, s. 20.

154. Ar. *birkat ḥammām sitt Maryam* Marias hammams (badhus) damm. Se Ben-Arieh 1984, s. 73–74.

155. Under ett besök i Berlin hade Schultz utarbetat sin första skrift *Jerusalem* som utkom 1845 tillsammans med en plan över Jerusalem av den kände tyske kartografen Heinrich Kiepert (1818–1899). Planen var således inte gjord av Schultz. Se Ratzel 1891, s. 704–705.

156. Gravkyrkan eller Heliga gravens kyrka anses vara byggd av Konstantin den store på den plats där Jesus begravdes. Den ursprungliga byggnaden var från 300-talet, men den förstördes av perserna 614 och byggdes upp igen på 1000-talet. Den nuvarande byggnaden anses omgärda både platsen där Jesus korsfästes och den där han begravdes. Se Montefiore 2011, s. 108; Bædeker 1891, s. 63–76.

157. De så kallade Kungagravarna är katakomber som enligt traditionen tillhör Judeas tidiga kungar fastän monumentet egentligen är tillägnat Helena (d. ca 56), drottning av Adiabene. Helena konverterade till judendomen och kom till Jerusalem 44. Gravmonumentet tillhör också henne son Izate (ca 1–55) och hans 24 söner och 24 döttrar. Se Viro 1963, s. 303–304.

158. Via Dolorosa leder från Stefanosporten till Heliga gravens kyrka. Enligt traditionen är det vägen Jesus vandrade med korset till Golgata för att där bli korsfäst. Med ”Herrens första fall” syftar Wallin på platsen där Jesus under sin vandring till Golgata utmattad föll ner och varifrån Simon från Kyrene tvingades bära hans kors till Golgata. Den omtalas också som den femte stationen då Via Dolorosa delas in i stationer enligt vad som hände Jesus under vägen. Se Gibson 2003, s. 77.

159. Hellenistisk fästning på en kulle som på sin tid var högre än Tempelberget. Se Peters 1985, s. 591, n. 20.

160. Det finns en uppsjö av böcker vars titlar börjar med ordet Mughnī. En mer eller mindre kvalificerad gissning kunde vara att boken är av Ibn Qudāma al-Maqdisī (1147–1223), från Jerusalem såsom namnet anger (Jerusalem = Bait al-Maqdis). al-Maqdisī räknas som den förnämsta representanten för ḥanbalitisk *fiqh* (jurisprudens).

161. Bāb al-tauba (”botgöringsporten”) och Bāb al-raḥma (”nådens port” eller ”gyllene porten”) är två olika portar enligt Bahat 1996, s. 77, 83; Elad 1995, s. 109, men endast en enligt Ben-Arieh 1984, s. 21. ”In 629, the Emperor Heraclius brought the ’true cross’, which had been captured by the Persians fifteen years earlier, back to Jerusalem. The triumphal procession entered the city through the Golden Gate, which was henceforth to be closed [...] in anticipation of the Second Coming.” Prawer 1996, s. 331.

162. Ar. *takīya* kloster för sufier; eventuellt det persiska klostret i Jerusalem.

163. Ar. *kursī* tron, d.v.s. Sulaimān ibn Dā’ūds tron. Om denna sten, som av tidiga muslimska skribenter kallades stenen vid vilken Salomo bad och senare Salomos tron, se Kaplony 2002, s. 290–292, 469; Le Strange 1890, s. 169, 171.

164. Ar. *miḥrāb al-nabī* profetens bönenisch.

Med profeten avses här Muḥammad.

165. Ar. *subḥān Allāh* gud vare prisad.

166. Bönenischen i nordvästra hörnet är Abrahams.

167. Enligt en annan islamisk tradition skulle ärkeängeln Gabriel ha borrat hål i stenen med sitt finger för att där tjudra profetens bevingade riddjur al-Burāq. Se Elad 1995, s. 100–101; se äv. not 114.

168. Ar. *yā maulānā al-shaikh* o, shejken, vår herre.

169. I den sunnimuslimska världen finns fyra jämställda rättsskolor (ar. *madhhab*) som fått sina namn efter skolornas grundare som var verksamma på 700- och 800-talen: den ḥanafitiska, den mālikitiska, den shāfiʿītiska och den ḥanbalitiska. Dessa rättsskolor erkänner varandra som fullt legitima. Den mest betydelsefulla shiitiska lagskolan är den jaʿfaritiska. Imamerna al-Shāfiʿī (d. 820) och Abū Ḥanīfa (d. 767) var grundare av två av de sunnitiska rättsskolorna. Se Bæk Simonsen 1994, s. 166.

170. I den första suran, inledningen till Koranen, kan vi läsa: ”Led oss på den rätta vägen, / Deras väg, vilka du bevisat nåd” (1:5–6). Det arabiska ordet för denna rätta väg är *al-ṣirāṭ* och ordet används även för den bro som leder över helveteselden (ar. *ṣirāṭ al-jaḥīm*). Stenen i fråga är alltså ett tecken (ar. *ishāra*) för denna bro som de troende med lätthet kunde gå över, medan de som syndat föll ned i helvetet. De dödas uppståndelse på domens dag är ett centralt tema i Koranen. Ar. *yaum al-ḥashr* (*al-maḥshar*) och *yaum al-nashr* (*al-manshar*) betyder båda uppståndelsedagen. *Jahannam* är det arabiska uttrycket för helvetet. Se Bæk Simonsen 1994, s. 228; Hjärpe 1979, s. 19.

171. Salomo tog över tronen efter sin far David ca 970 fvt. Enligt Första Kungaboken 7 hade redan David planerat att bygga ett tempel på Tempelberget i Jerusalem, men det var Salomo som fullföljde planerna. Då templet var färdigt fördes arken med de tio stentavlorna med Mose budord in i templets innersta och heligaste rum. Se Montefiore 2011, s. 25–27.

172. Den första som nämner denna lilla moské med Jesus vagga (ar. *mahd ʿĪsā*) är den persiske poeten och resenären Nāṣer-e Khosraw i slutet av 1040-talet. Ett annat namn för moskén är Miḥrāb Maryam, ”Marias bönenisch”. Se Nāṣer-e Khosraw 1986, s. 26; Le Strange 1890, s. 166–167; Bahat 1996, s. 83.

173. Babyloniens härskare Nebukadnessar II (reg. 604–562 fvt) erövrade Jerusalem 597 fvt. Andra Kungaboken 24:8–13: ”Vid denna tid drog den babyloniske kungen Nebukadnessars trupper upp mot Jerusalem, och staden belägrades. [...] Han förde bort alla skatter både i Herrens hus och i kungens palats. Han plundrade Herrens tempel på allt av guld som Salomo, Israels kung, hade låtit tillverka, så som Herren hade sagt.” Bibeln, www.bibeln.se/las/2k/2_kung.

174. Sankta Helena (ca 250–330) var mor till Konstantin den store och den som enligt den kristna traditionen hittade resterna av Jesus kors under en vallfärd till Jerusalem 324. Hon förde resterna till Rom men lät bygga ett kapell i Jerusalem till minne av upptäckten. Kapellet finns i Heliga gravens kyrka och har två altaren: det högra är tillägnat Sankta Helena

och det vänstra Dismas, den botfärdige rövaren, som enligt kristen tradition korsfästes tillsammans med Jesus. Kapellet finns i den armeniska delen av kyrkan. Se Ben-Arieh 1984, s. 211. Longinus var enligt kristen tradition en romersk soldat som stack den korsfäste Jesus i högra sidan men sin lans. Hans kapell finns i Heliga gravens kyrka, i den grekiska delen av kyrkan.

175. Den romerske fältherren Gnaeus Pompejus (106–48 fvt) marcherade mot Jerusalem 64 fvt och lyckades efter en tre månader lång belägring erövra staden. Pompejus trupper hade sitt läger norr om Tempelberget och använde sig av katapulter för att bombardera det muromgärdade tempelområdet. Wallin befinner sig här söder om Jerusalem och det verkar därmed som om han skulle ha misstagit sig vad gäller lägrets position. Se Montefiore 2011, s. 71–72.

176. Israelerna gjorde uppror mot det romerska väldet år 66 och utnämnde översteprästen Ananus till sin ledare. Den romerske kejsaren Nero (37–68) skickade fältherren Titus Flavius Vespasianus (9–79) att återerövra Judeen, vilket han också gjorde redan följande år, och därtill lät han mörda Ananus. Se Montefiore 2011, s. 123–125.

177. Lat. *mons offensionis* Förargelsens berg, den sydligaste delen av Olivberget. Enligt Andra Kungaboken 23:13 var det här Salomo lät resa altaren till avgudar. Se Palva 1995, s. 1071.

178. Detta måste anses vara en lokal sägen eftersom Ibn Sīnā (i Europa känd som Avicenna, född före 980, död 1037) dog i Hamadān, Iran, där han också begravdes.

179. Herodes (ca 73–4 fvt) var judisk kung över Palestina. Efter att ha regerat i 37 år dog Herodes en smärtsam död till följd av sjukdom. Han begravdes i fästningen Herodium ca 12 km öster om Jerusalem. Graven var försvunnen i över 2 000 år och återfanns av professor Ehud Netzer 2007. Den grav Wallin letar efter är den så kallade Herodes familjegrav som ligger precis söder om Jerusalems stadsmur. Det är en korsformad klippgrav tillägnad Herodos hustru Mariamne (d. 29 fvt). Se Montefiore 2011, s. 90–92; Viro 1963, s. 118.

180. Jarrāḥiderna, av stammen Ṭayy från Jemen som bosatte sig i Palestina och Arabiska halvöns norra delar, är en inflytelserik familj i Palestinas historia på 900- och 1000-talen. Gravbyggnaden som Wallin besöker kan vara endera Mufarrij ibn Daghfals eller Ḥassān ibn Mufarrijs. Se Canard, ”Djarrāḥids”.

181. Ar. *gharīb* främling; ar. *mā gharīb illā al-shaiṭān* bara djävulen är en främling.

182. Wallin blandar antagligen samman de många flickor han träffade under resan till Övre Egypten. Han var visserligen i Qanā och träffade där den 15 november 1844 en prostituerad, dock inte nubiska, som han kort skriver om i dagboken: ”Här fanns en oändlig hop af glädje flickor [...] I called at one of them and rested with her about one hour in her little hut.” Wallin skrev vanligen om sina möten med kvinnor på engelska för att eventuella läsare av dagboken hemma i Helsingfors inte skulle förstå innebörden. Se Wallin 2012, s. 144.

183. Gottfrid av Bouillon (ca 1060–1100) var hertig av Nedre Lothringen och ledaren för det första korståget. År 1099 föll

Jerusalem och Gottfrid valdes då till överhuvud för korsfararriket. Efter hans död 1100 valdes brodern Balduin I (ca 1058–1118) till kung av Jerusalem, där han regerade fram till sin död 1118. Se Viro 1963, s. 275.

184. Tornet Hippicus byggdes av Herodes (ca 73 fvt–4 fvt) ca 23 fvt då han också lät uppföra två andra torn vid västra stadsmuren nära Jaffaporten, i nära anknytning till hans palats. Alla tre torn fick sentimentala namn; Hippicus döptes efter Herodes vän som hade stupat i strid. Tornen är förstörda, förutom Hippicus grund på vilken dagens Davids torn står.

185. Profeten Samuels, ar. *al-nabī Ṣamū'īl*, grav på ett berg ca 5 km norr om Jerusalem.

186. Armenierna var en väsentlig del av Jerusalems kristna befolkning vid tidpunkten för Wallins resa. Däremot kan man fråga sig om uppgiften beträffande tjerkesser (äv. cirkasser) stämmer. Kristendomen var en så pass marginell religion bland tjerkesserna under 1800-talets första hälft att en betydande diaspora i Jerusalem förefaller osannolik. Måhända var de kristna som Wallin ansåg vara tjerkesser i stället georgiska kristna? Se Jaimoukha 2001, s. 148–151.

187. I Kidrondalen finns jungfru Marias källa, även kallad ʿAin Umm al-daraj, ”trappstegskällan”.

188. Wallin var närsynt och använde glasögon då det var möjligt.

189. Lasarus beskrivs i Bibeln som en man som Jesus uppväckte från de döda. Hans grav i staden Betania har varit en kristen vallfartsort sedan 300-talet.

190. Salmān al-Fārisī var enligt den islamiska traditionen en så nära följeslagare till profeten Muḥammad att han räknas till familjekärnan (ar. *ahl al-bait*), ett begrepp som innehar en central roll speciellt inom shiʿismen. Han var den förste persern att anta islam och har ansetts förebåda den stora roll som den persiska kulturen kom att spela vid utformningen av den arabisk-islamiska kulturen. Se Glassé 1989, s. 350–351.

191. Redan från förislamisk tid kan vi följa rivaliteten mellan de nordarabiska stammarna (ar. *qaisī*) och de sydarabiska stammarna (ar. *yamanī*). Denna motsättning kulminerade i slutet av umayyad-styret på 740-talet. Det intressanta är att den lever kvar så starkt att Wallin skildrar den ännu vid mitten av 1800-talet. Se Crone 1994.

192. Ar. *ḥarām fī ḥarām* förbud på förbud.

193. Detta är den så kallade *burquʿ*-slöjan som lämnar ögonen obetäckta. Den finns avbildad i Lane 1998, s. 35–38.

194. Ty. Vad i all världen är det för en som vi har med oss? Ja, han ser sig varken omkring eller säger ett ord. Han är en av de infödda.

195. Av den moské som umayyaderna byggde på 700-talet återstår ingenting. Ruinerna som fanns vid Wallins tid var från slutet av 1100-talet och minareten hade restaurerats 1318. Myriam Rosen-Ayalon har skrivit en artikel om moskén som vi tyvärr inte har haft tillgång till: ”The White Mosque of Ramla: retracing its history”, *Israel Exploration Journal* 56, 2006, s. 67–83.

196. Ṣāliḥ var en profet och ett guds sändebud före islams uppkomst. Han omnämns i Koranen 7:71–79.

197. Wallin avser här den så kallade al-ʿUmarī-moskén som byggdes som en kristen kyrka på 1100-talet men omvandlades till moské 1260.

198. Riddjuret som profeten fick av ärke-ängeln Gabriel för sin nattliga resa till Jerusalem (ar. *isrāʾ*) och himlafärd (ar. *miʿrāj*) hette al-Burāq (rotkonsonanterna *b-r-q* har att göra med att skina, glittra, blixtra eller med åsknedslag). Djuret var mindre än en häst men större än en åsna, d.v.s. någonting i stil med en mula. Wallin hade tydligen hyrt en mula men fick nöja sig med en åsna.

199. Eventuellt syftar Wallin på möjligheten att ansöka om professuren i orientalisk litteratur vid Kejserliga Alexanders-Universitetet. Den dåvarande professorn i orientalisk litteratur, Gabriel Geitlin, hade ansökt om professuren i exegetik och meddelat Wallin om det i flera brev (se t.ex. s. 238).

200. James Raymond Wellsted (1805–1842) var en brittisk sjöofficer som under loppet av 1830-talet företog forskningsresor på hela Arabiska halvön: 1830–1833 på Röda havet och Sinaihalvön; 1834 till den helt outforskade Sokotraön; och 1834–1836 längs Arabiska halvöns sydkust. Wellsted var den förste som upptecknade himjaritiska inskriptioner. Boken i fråga är *Travels To The City Of The Caliphs, Along The Shores Of The Persian Gulf And The Mediterranean. Including A Voyage To The Coast Of Arabia, And A Tour On The Island Of Socotra* 1–2 (1840). Se Pfullmann 2001, s. 448–451.

201. Det grekisk-ortodoxa klostret Mar Elias ligger söder om Jerusalem, på en kulle med utsikt över Betlehem. Det grundades på 500-talet och enligt den kristna traditionen var det här profeten Elia vilade under sin flykt undan drottning Isebels vrede på 800-talet fvt.

202. Rakel förekommer i Första Moseboken. Byggnaden som har fått namnet Rakels grav ligger ca 2 km utanför Betlehem och är en av judendomens och islams viktigaste vallfartsorter. Se Montefiore 2011, s. 323.

203. Födelsekyrkan i Betlehem byggdes ursprungligen av Konstantin den store (272/273–337) på 300-talet ovanpå den grotta som enligt legenden var Jesus födelseplats. Denna byggnad förstördes 529, men den östromerske kejsaren Justinianus I (ca 482–565) byggde vid mitten av 500-talet den nuvarande kyrkan på samma plats. I anslutning till kyrkan finns ett armeniskt kloster. Se Viro 1963, s. 328–332.

204. Ar. *hayyā yā l-khalīlī* hej Hebronbo, nu går vi!

205. Timofejev var Wallins studiekamrat från Institutet för orientaliska språk i S:t Petersburg. I Egypten avancerade han till sekreterare för Rysslands konsul i Alexandria.

206. Personligt pronomen för första person pluralis (vi) är i skriftspråket *naḥnu*, i Palestina *iḥna*, men Wallin använder sig av det hos beduinerna brukliga *ḥenna*.

207. Ar. *yā ʿumrī* o mitt liv.

208. Enligt islamisk tradition finns Mose grav på åtminstone tre olika ställen: lite utanför Jerusalem, dit Wallin är på väg här; 20 km öster om Jerusalem på vägen till Jeriko; och i Damaskus. Se även not 212.

209. En särpräglad litterär konstart kom att spela en väsentlig roll i den medeltida arabiska litteraturen, nämligen den korta anekdoten på rimmad prosa. Maqāma-litteraturens fader var den persiske litteratören al-Hamadhānī (968–1008), men mästaren inom genren var Abū al-Ḥasan al-Ḥarīrī (1054–1122). Han författade en enhetlig samling på 50 *maqāmāt* i vars förord han tillkännager sin skuld till al-Hamadhānī. Enligt professor Jaakko Hämeen-Anttila, som har skrivit den definitiva historien över genren, har den efter en tusenårig historia upphört att existera i den moderna arabiska litteraturen. Se Kronholm 1995, s. 187–190; Hämeen-Anttila 1997b, s. 193–215; Hämeen-Anttila 2002.

210. Kristna från staden al-Karak i dagens Jordanien med rötter som går tillbaka till korstågstiden.

211. Språket ifråga är ett nyarameiskt språk som talas av de så kallade assyrierna.

212. Wallin följer i sin återgivning av Mose namn den arabiska skriftbilden *mwsy*, Mūsai, i stället för den vanliga formen med *alif maqṣūra* Mūsā. Beträffande denna *maqām* Nabī Mūsā, dess byggande, ideologiska bakgrund och de två övriga platserna som också helgade Mose minne, se Samuel Tamaris artikel 1981 och not 209.

213. Ar. *daum* palm; ar. *nabq*/*nibq* Kristi törnekrona, växt (*Zizyphus spina-christi*).

214. Ar. *Allāhu a'lam* gud vet bäst.

215. Jeriko hör till världens äldsta mur-omgärdade städer och dess historia går tillbaka ända till ca 8500 fvt. Vid mitten av 1800-talet var Jeriko bara en liten by, men i dag har staden över 20 000 invånare. Robert Ruby har skrivit en populärvetenskaplig bok om Jeriko med skildringar av staden även vid mitten av 1800-talet. Se Ruby 1995.

216. En påskhälsning inom de östliga och orientaliska ortodoxa kyrkorna, de öst-katolska, grekisk-katolska och romersk-katolska kyrkorna samt inom den protestantiska kyrkan. Det grekiska uttrycket betyder ”Kristus är uppstånden”, och det sedvanliga svaret lyder ”Ja, han är sannerligen uppstånden.”

217. Wallin studerade 1840–1842 i S:t Petersburg. Under vistelsen i staden hade han också möjligheten att ta del i firandet i samband med fastans början och slut. Inom den ryska ortodoxa kyrkan är påsken årets största högtid. Påskfirandet inleds efter fastan och består av kyrkliga ceremonier och ett överflöd av mat och dryck. Se Wallin 2010, s. 198–204.

218. En del av breven som Wallin skickade hem till Finland har försvunnit efter att de publicerades i finländska dags-tidningar eller i Elmgrens utgåva från 1860-talet (*Georg August Wallins rese-anteckningar*, 4 vol.). I Elmgrens utgåva är Wallins skrift kraftigt normaliserad och innehållet ställvis censurerat, medan de brevversioner som publicerades i dagstidningarna är utförligare. Däremot är arabiska namn, ord och uttryck ofta felaktigt återgivna i tidningsversionen, och inte som Wallin skulle ha skrivit dem. I *Skrifter* utges de brev som saknas i original i första hand enligt dagstidnings-versionen och i andra hand enligt Elmgrens utgåva. I *Skrifter* 4 återges breven daterade 28–30/4 1845, 4/12 1846

och 3/3 1847 enligt dagstidningsversionen och breven daterade 29/8 1846 och 8/6 1847 enligt Elmgrens version. För Elmgrens version av detta brev från 28–30/4 1845, se *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 110–122.

219. *Linnaea borealis* hör till familjen kaprifolväxter och växer i barrskog. Den är känd för sina klockliknande blommor med en väldoft som erinrar om mandel.

220. Enligt *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 117 har *Finlands Allmänna Tidningar* här utelämnat ordet *naga'*. Ar. *naj'* liten by, läger.

221. Tobakspipa med huvud av sjöskum. Mineralet sjöskum är ett vattenhaltigt magnesiumsilikat som är formbart och därför lämpar sig väl för tillverkning av piphuvud eller cigarettmunstycken. Namnet kommer möjligen från att mineralet har förväxlats med eller liknats vid korallskal.

222. Katarinaklostret vid foten av berget Sinai på Sinaihalvön grundades i mitten av 500-talet av den östromerske kejsaren Justinianus I (ca 482–565). Klostret är en självständig ortodox kyrka med egen ärkebiskop, och verksamheten har pågått så gott som oavbrutet sedan klostrets grundande. Se Frösén 2005, s. 22–23.

223. Enligt *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 120 har *Finlands Allmänna tidning* här utelämnat: ”deras *burneituh zei ettisht*”. Ar. *burnaiṭa zayy al-ṭisht* damhatt som ser ut som en tvättbalja.

224. Enligt Musil är Ḥuwaiṭāt delat i tre grupper av vilka en är ʿAlāwīn. Dess shejk var enligt Wallin Ḥusain Abū Najat. Se Musil 1926, s. 6.

225. En annan grupp av Ḥuwaiṭāt var Ḥuwaiṭāt Ibn Jāzī (Wallins ”Elgaze”). Banī Ṣakhr var en stam som stod på krigande fot med Ḥuwaiṭāt.

226. Den under antiken så kända och betydelsefulla handelsstaden Petra hade fallit i glömska till den grad att den måste ”återupptäckas” för europeisk kännedom så sent som 1812. Petra var centrum för folket nabatéerna vars ursprung är omdebatterat (se not 348). Troligen invandrade de till området som i dag är Jordanien från Arabiska halvöns nordöstra delar. De omnämns för första gången av Diodorus Siculus (verksam 60–30 fvt) i samband med en händelse som ägde rum 312 fvt. Diodorus omnämner också deras fästningslika tillhåll Petra (grekiska för klippa) med bara en möjlig infart. År 1812, i väntan på att komma till sitt egentliga resmål Timbuktu, gjorde forskningsresanden Johann Ludwig Burckhardt (1784–1817) en avstickare till Petra dit han kom den 22 augusti. Se Burckhardt 1822, s. 421–432; Stucky und Lewis 1997, s. 5–12; Schmid 2002, s. 44; Sim 1969, s. 144–148. Om Wallins besök i Petra, se s. 370–372.

227. Vid tidpunkten för Wallins resor var befolkningen på Arabiska halvön mycket misstänksam mot människor som gjorde anteckningar. Om Wallin hade gjort anteckningar med det latinska alfabetet skulle hans europeiska identitet ha blivit känd; ifall han hade skrivit på arabiska skulle man ha undrat varför han gör anteckningar och för vems räkning. Wallin löste detta problem genom att skriva, oftast i smyg, på

svenska men med det arabiska alfabetet. Grundprincipen var enkel: han ersatte de svenska bokstäverna med de motsvarande arabiska. En liknande metod användes av den ryske revolutionären Vladimir Hartenstein, som för att undgå den ryska censuren skrev till sina revolutionära vänner i Ryssland på spanska men med det grekiska alfabetet. Se Serge 2012, s. 18.

228. Engelskt salt, eg. magnesiumsulfat, började tidigt utvinnas i mineralgruvorna på den engelska orten Epsom. Det används bl.a. för att bota magnesiumbrist men också som laxermedel.

229. Tack vare Muḥammad ʿAlīs aktiva roll på halvön i kampen mot wahhabiterna (se not 38), såg man med misstänksamhet på allt som kom från Egypten. Ibrāhīm (1789–1848) var Muḥammad ʿAlīs son och härskade under några månader 1848 då hans far var oförmögen till detta. Han efterträddes av en annan son till Muḥammad ʿAlī, ʿAbbās I (1813–1854).

230. Ar. talspr. ”amr min Allah” det är guds vilja.

231. Den personliga äran och stammens ära är någonting araben är beredd att försvara utan hänsyn till följderna. Att förlora ansiktet inbegriper inte bara den kränkta individen, utan det är hela stammens ära som kränks.

232. Ar. *ʿawāfī yā fulān* o du NN, hälsa till dig; *salāmāt*, pl. av *salām* hälsningar. Fulān är ett uttryck man använder t.ex. då man inte känner till namnet på någon, d.v.s. ”den-och-den”.

233. Wallin anspelar här på Esaias Tegnérs (1782–1846) dikt ”Axel” (raderna 231–239): ”Hon var ej som idyllens sköna / som gå och sucka i det gröna, / en evig trånads konterfej, / med lockar gula såsom solens, / och kinder såsom nattviolens, / och ögon som förgätmigej. / Hon var ett österns barn: de rika / de svarta lockar lågo lika / en midnatt kring en rosengård ...”. *Esaias Tegnérs samlade dikter* 1975, s. 130.

234. Daumat/Dūmat al-Jandal var känt redan under det tionde århundradet fvt i de assyriska annalerna under namnet Adummatu. Romarna kallade fästningen och staden Dumatha. Namnet al-Jauf påträffas första gången hos Ḥājjī Khalīfa (1609–1657). Därefter har alla namnformerna varit i användning, även om Daumat al-Jandal på sista tiden blivit mera populär. Se al-Sudairī 1995, s. 4–5. Ordet *jauf* betyder både lågland och buk. Det är den förra betydelsen som varit aktuell när området och staden fått sitt namn, även om Wallin i dagboken skriver om hur man lokalt kallar al-Jauf för *jauf al-dunyā*, d.v.s. ”världens buk” (se s. 106).

235. Den förislamiska arabiska beduinpoesin, en av den arabiska kulturens stöttepelare, var fullt utvecklad redan när den uppkom. Det är inte unikt inom litteraturen att en guldålder uppstår plötsligt och når en snabb kulmen. Sedan gick det som det brukar gå, det ursprungliga blir modellen för det som följer eller såsom Frede Løkkegaard uttrycker det: ”en konsts urfader är oöverträfflig och [...] lärjungen inte [...] större än sin mästare”. De dikter inom den så kallade *nabaṭī*-poesin som Wallin upptecknade är en fortsättning på den förislamiska traditionen. Men ända till våra dagar gäller att ”[i]n Arabia, poetry

is an everyday activity of everyday people". Se Wallin 1851, s. 1–23; Wallin 1852, s. 190–218, 369–378; Sowayan 1985; Palva 1989–1990; Løkkegaard 1971, s. 60; Kurpershoek 2001, s. 13. En ypperlig antologi med exempel på såväl förislamisk som tidig islamisk diktning är Irwin 2000.

236. *Tanwīn*, det som Wallin kallar för nunnation, är nominativ-, akkusativ- och genitivändelserna (-un, -an, -in) i klassisk arabiska. I talspråket gör man dock inte skillnad mellan kasus, såsom Wallin senare i detta brev skriver: "nunnationen [har] aldrig [...] annan ändelse än *inn*, blott i några fall *ann*; nominativ-ändelsen *unn*." Likaså förblir de långa imperfektformerna oförkortade. Konsonanterna *kāf* och *qāf* har här två olika varianter: ك uttalas som k eller tj, ق som g eller dj, beroende på den fonetiska omgivningen. Professor Heikki Palva har undersökt orsakerna till att så många av 1800-talsresenärer i Arabien trodde sig höra "ren" klassisk arabiska talas. Det är framför allt vissa arkaiska och konservativa drag i dialekterna som föranlett detta. Se Palva 1997.

237. Kairodialekten förstärker negationspartikeln *mā* med ett suffigerat *sh* (av *shai'* "ting"). Nomina förnekas oftast med *mish*/*mush*, t.ex. *mish maẓbūṭ* det är inte sant, *mush kida?* icke sant?, och verb med *ma ...-sh*, t.ex. *ma shuftish?* såg du inte?, *ma t'ulsh* säg inte.

238. Ramberättelsen för sagosamlingen *Tusen och en natt* är indisk även om sagostoff har samlats från ett flertal olika källor från skilda tider och miljöer. Miljön som den arabiska versionen återspeglar är mamluktidens Kairo (1250–1517). Se Irwin 1994; Kahle 2001, s. 79–92.

239. Ar. talspr. "Allah jaʿizzek eller Allah jikrimek" må gud göra dig stark; må gud ära dig.

240. På arabiska dricker man tobak (ar. *shariba al-dukhān*) och en som gör det är *sharrāb*, d.v.s. tobaksrökare. Djävulen (ar. *iblīs*) har pissat på "örten" för att göra den *ḥaram*, förbjuden.

241. Ar. talspr. "subḥāna man jaʿlam" prisad den som vet.

242. Ar. *kulluhu naṣīb* allt beror på ödet; ar. *huwa ṣādiq* han säger sanningen; ar. *Allāh al-musayyir* gud är vägledaren.

243. Ar. *tawakkul ʿalā al-muʿṭī ʿabduhu Ibn Wālī al-Sūmī 1261 al-Sūmī* givaren sätter sin förtröstan hans tjänare Ibn Wālī al-Sūmī 1261 al-Sūmī.

244. Inom islam anser man att gud har 99 "sköna namn" (ar. *asmāʾ al-ḥusnā*), d.v.s. det finns så många attribut till gud i Koranen.

245. Det arabiska personnamnet ʿAbd al-Wālī, "herrens tjänare". ʿAbd al-Wālī var det namn Wallin använde under sin första resa på Arabiska halvön.

246. Wallin beviljades före sin resa ett stipendium på fem år av Kejserliga Alexanders-Universitetet. Eftersom han stannade borta hela sju år behövde Wallin tilläggsfinansiering. I väntan på att ytterligare stipendier skulle utlysas vintern 1846 lyckades Geitlin få universitetets kansler, den ryske tronföljaren Alexander II (1818–1881), att tilldela Wallin ett mindre understöd på 1 000 rubel.

247. Vi får aldrig veta hur samvetsgrant Avarov gått tillväga, men Wallins omdöme om honom ger en antydan: "Jag har sällan sett

en flackare och fadare man än denne." Wallin 2012, s. 304.

248. Brevets första blad har två rektangulära hål på ca 3,5 x 0,5 cm som stör läsbarheten, se manuskriptbeskrivningen av brevet på s. 437.

249. Ar. *Allāh hūwa al-musayyir* gud är vägledaren.

250. Om Wallins avsikt var, som han skrev till Geitlin, att ta sig till Persiska viken, al-Qaṭīf och al-Baṣra, så varför skickade han pengar i förväg till Jidda, Mekkas hamnstad? Även Wallins rader om att han sedan han ändrat sina planer endast hade för avsikt att besöka Medina och därifrån ta sig till Medinas hamnstad Yanbūʿ måste ifrågasättas. Allt tyder på att Wallin redan före resan från Kairo hade planerat sin vallfärd för att på sina kommande resor kunna dra nytta av titeln *ḥājj*.

251. Se kapitlet Vallfärden till Mekka.

252. Ar. *alladhī maktūb mā minhu mahrūb* man kan inte undgå sitt öde.

253. Ar. talspr. "lillāhi taʿālā" för gud den upphöjde.

254. Resestipendiet utlystes vintern 1846, men togs upp till behandling först på våren 1847. Endast två personer ansökte om stipendiet – Knut Felix von Willebrand (1814–1893) och Wallin. Stipendiet tilldelades von Willebrand med argumentet att Wallin redan en gång beviljats stipendiet. Om stipendieansökan och processen kring beviljandet, se kapitlet Universitetsrelaterat material.

255. Wallin förde under resan på Arabiska halvön 1845 endast kortare anteckningar över platser, stammar, avstånd, väderlek o.s.v. Dessa förde han på svenska men med arabisk skrift eftersom det inte var brukligt för en muslimsk resande att föra anteckningar. Efter återkomsten till Kairo skrev han om anteckningarna till en längre dagbok på svenska som han skickade hem till Helsingfors. De kortare anteckningar som Wallin skrev under själva färden finns återgivna i kapitlet Anteckningar på svenska med arabisk skrift.

256. Oman/ʿUmān och Mahra var kanske inte fullt så okända som Wallin antyder. Portugiserna hade anlänt till Oman och Muskat redan 1507 och den första egentliga reseskildringen utgavs av italienaren Pietro della Valle (1586–1652) 1625. Men det var den brittiske sjöofficeraren James Raymond Wellsted (1805–1842) som inledde den vetenskapliga utforskningen av området på 1830-talet. Han var den förste som upptecknade himjaritiska inskriptioner, något som även ingick i Wallins planer. Wallin skrev detta brev den 29 mars 1846, och i dagboken kan vi läsa att han den 23 mars 1847 i Jerusalem fick låna Wellsteds bok *Travels To The City Of The Caliphs* (1840). Detta förklarar varför Wallin inte var medveten om att en del vetenskaplig forskning redan hade gjorts i området. Se Ward 1987, *passim*; Pfullmann 2001, s. 448–451.

257. Efter Wallins far Israel Wallins (1777–1839) död var familjens tillgångar ytterst begränsade, och det var till och med tal om att försätta boet i konkurs. Ärendet verkar ha utfallit till familjens fördel, men Wallin plågades ändå av skulder under hela sitt vuxna liv. Se *Bref och dagboksanteckningar*, s. XX.

258. Ar. *ākhir al-ṣuḥba al-firāq* att ta avsked är slutet på en gemensam färd.
259. Moderdroppar eller bävergäll är ett gulaktigt sekret som bävrar avsöndrar från speciella analkörtlar. Bävergäll användes allmänt som läkemedel och ansågs kunna bota allting från feber till sinnessjukdom.
260. Hövitsmannen i fråga är ʿAbdallāh Ibn Rashīd; om honom se not 42.
261. Jfr not 218. Brevet daterat 29/8 1846 återges här enligt Elmgrens version.
262. Ar. *ʿilm al-ṣarf* lärobok i morfologi eller formlära.
263. ”Clinicum” syftar på universitetets kliniska institut där Wallin arbetade våren 1842 till sommaren 1843 i syfte att inhämta medicinsk kunskap inför forskningsresan.
264. Ar. talspr. ”hala (ahlan) marḥaba” välkommen!
265. Ar. *salāmāt*, *kaif anta*, *laʿallaka ṭayyib* hälsningar, hur mår du, hoppas bra.
266. Ar. *al-ʿawāfīya yā fulān* o du, hälsa till dig. Se även not 232.
267. Ar. *man sharrāb* vem är rökare; ar. *karīm* generös; ar. *khayyir* frikostig.
268. Ar. *ʿalā bāb allāh* ordagrant övers. vid guds port, d.v.s. dit gud leder eller gud tar nog hand om en; ar. *rizq allāh* guds välsignelse.
269. Elefantiasis är ett syndrom som kännetecknas av förtjockning och förgrovning av huden, oftast på underbenen och könsorganen. Förändringarna orsakas av blockeringar i lymfkärlen som i sin tur kan bero på infektioner orsakade av parasiter.
270. Ar. *asmāʾ allāh al-ʿaẓam* guds mäktiga namn. Dessa var 99 till antalet och att räkna upp dem troddes kunna hjälpa en att tillfriskna.
271. Lat. krotonolja. Olja som utvinns ur fröna av buskväxten *Croton tiglium*.
272. Ar. talspr. ”Ej valla ja binti ʿammi albint hadi meliha tagauvizha li bikam” O min kusin, denna flicka är vacker, för vad ger du henne till gifte åt mig?

    Tidningen har blandat ihop konsonanterna, vi bör läsa ”tazawwigha” i stället för ”tagauvizha”.
273. Ar. talspr. ” naʿam allah ʿaleik” må gud göra dig många ynnester; ar. talspr. ”ʿassallah ihavvin ʿaleik” må gud göra det lätt för dig.
274. Ar. talspr. ”vagaʿ jaktaʿ kalbek” måtte smärtan krossa ditt hjärta. Men enligt Wallin sade man i al-Jauf vanligen ”din lever” (ar. *kabd*) i stället för ”hjärtat” (ar. *qalb*).
275. Poeten är Sakrān och Wallin beskriver honom på följande sätt: ”Sakrân [...] einer der berühmtesten jetzigen Dichter in Negd und nördlichen Theilen von Arabien. Obgleich des Lesens und Schreibens beinahe völlig unkundig, hat er doch eine unendliche Menge von Gedichten verfasst, die er alle im Gedächtnisse behält.” Wallin 1852, s. 208.
276. al-Bukhārī (810–870) och Muslim (817–875) är två av insamlarna av de inalles sex kanoniserade *ḥadīth*-samlingarna. I dessa samlingar skildras profeten Muḥammads beteende i olika situationer, och de används som ett komplement till Koranen. De fyra övriga är Abū Dāʾūd (817–889), al-Tirmidhī (825–892), al-Nasāʾī (830–915) och Ibn Māja (824–886). *Kash al-shubuhāt* är en *ḥadīth*-samling. Se Sezgin 1967,

s. 115–134, 136–143; Bæk Simonsen 1994, s. 103–104.

277. Wallin har troligen i sitt brev skrivit *tawḥīd allāh* men Elmgren har läst fel. Själv kallar sig rörelsens medlemmar för *al-muwaḥḥidūn*, de som bedyrar guds enhet, *tauḥīd allāh*.

278. För Wallin är användningen av diminutivformer ett tecken på effeminerade talare. Det paradoxala är att för de flesta 1700- och 1800-talsiakttagare, Wallin inberäknad, är Egypten ett effeminerat, förvekligat samhälle, som nu dock får beröm av honom för att man där inte använder diminutiv. Claude-Étienne Savary (1750–1788) skriver i sin *Lettres sur l'Égypte* (1786): ”Effeminacy is born with the Egyptian, grows up with him as he advances in life, and follows him to his tomb.” Citerad i Oliver 2012, s. 141 från den engelska översättningen av Savary. Jfr med Wallins dagboksanteckning från 5 maj 1844, se Wallin 2011, s. 172–173.

279. Ar. *suhail* Canopus, stjärna.

280. Ar. *Shammar fulāna bint fulāna* jag är en Shammar, NN, dotter till NN. Se även not 232.

281. Ar. talspr. ”hat li ʿabajetek” ge mig din kappa; ar. *hākadhā* därför.

282. Ar. talspr. ”eish ʿilmo eller eish ʿulumo” vad vet man om honom?

283. Under färden från Marseille till Konstantinopel råkade Wallin och han ressällskap på fartyget ”Active” ut för en storm och därefter under flera dagar vindar som höll dem mer eller mindre på samma plats. Vid ön Kythera i Egeiska havet kom slutligen en starkare vind och förde dem igenom ett sund, så att de kunde fortsätta österut. Se Wallin 2010, s. 142–143.

284. Ar. talspr. ”ma bak abadan” ingenting att klandra.

285. De pilgrimer som kom från Persien, till största delen shiʿiter, använde sig också av pilgrimsvägen från Baghdad tillsammans med de irakiska muslimerna.

286. De flesta av de centrala gestalterna i islams tidiga 600-talshistoria, verkliga såväl som fiktiva, har sina gravar i Medina. Några, såsom profeten Muḥammad och de två första kaliferna Abū Bakr och ʿUmar, är begravda i den av Wallin prisade moskén Ḥarām al-rasūl, Profetens helgedom. De flesta har dock sina gravar på begravningsplatsen al-Baqīʿ eller Baqīʿ al-gharqad, belägen i närheten av moskén. Profetens dotter Fāṭima är troligen inte, som Wallin tror, begraven i moskén utan på al-Baqīʿ, såsom även Burckhardt (1814) och Burton (1853) observerade. Se Burckhardt 1968, s. 333–334, 362–364; Burton 1964, s. 31–44. Burton beskriver (s. 41, n. 2) hur de religiösa lärda är oense om Fāṭimas sista viloplats; somliga är av den åsikten att hon skulle vara begraven i moskén. Vid wahhabiternas erövring av Medina 1805 jämnades största delen av gravarna med marken då man fruktade att besök vid gravar kunde leda till persondyrkan. Även profetens grav i moskén var i fara, men enligt islamisk tradition dog de som skulle förstöra den en efter en. Se Algar 2002, s. 26–27.

287. Utanför Mekka finns ett antal ”stationer” (ar. *mīqāt*, pl. *mawāqīt*) där pilgrimerna byter om från sina reskläder till den så kallade *iḥrām*-klädseln, såsom Wallins

beskriver. Bestämmelserna om *iḥrām* gäller inte för kvinnor, även om vissa restriktioner finns beträffande deras klädsel. Stationerna är belägna på tryggt avstånd, 50 till 250 km, från Mekka. De som anlände längs Röda havet tog på sig *iḥrām* redan ombord på fartyget. I dag, då de flesta anländer med flyg, anläggs *iḥrām* innan flyget avgår. Se Glassé 1989, s. 180–182, 270.

288. Den tekniska termen för denna böneformel är *talbiya* efter det inledande ordet *lebbeik*/*labbaika*, ”till din tjänst”. *labbaika allāhumma labbaika, lā sharīka laka, labbaika; inna al-ḥamda wal-ni'mata laka wal-mulk, lā sharīka laka, labbaika allāhumma labbaika*. ”Till din tjänst o gud, till din tjänst, alls ingen vid din sida, till din tjänst; Se, lovet och välsignelsen tillhör dig, och makten, alls ingen vid din sida, till din tjänst o gud, till din tjänst.” Denna böneformel upprepas sedan konstant under hela vallfärden. Se Hjärpe 1978, s. 38; Hjärpe 1979, s. 96; Glassé 1989, s. 394.

289. Ty. Kläderna gör mannen.

290. Osmansultanerna hade på 1500- och 1600-talen byggt moskén (ar. *al-masjid al-ḥarām*) i den form i vilken Wallin påträffar den 1845. Följande större ombyggnad av moskén börjar 1955 tack vare de oljepengar som nu strömmar in i landet. Arbetet blev färdigt i mitten av 1970-talet. Efter ytterligare utvidgningar in på 2000-talet rymmer moskén med sina nio minareter i dag enligt officiella uppgifter 900 000 och under vallfärden ända upp till 4 miljoner personer (2011 gjorde 2,5 miljoner vallfärden). 2007 inleddes ett nytt utvidgningsprojekt som skall vara färdigt 2020. Då beräknas moskén normalt, utanför vallfärdstiden inrymma mellan 2 och 2,5 miljoner personer.

291. Maqām Ibrāhīm (”Abrahams plats”) är en sten invid själva Kaʿba på vilken, enligt islamisk tradition, Abraham stod med sonen Ismael då de lade sista stenen vid byggandet av Kaʿba. Stenen har en fördjupning som anses vara Abrahams fotavtryck.

292. Kaʿba, även kallad *al-bait al-ḥarām*, är det fyrkantiga templet i centrum av moskén *al-masjid al-ḥarām*. Dess historia går tillbaka till tiden långt före islams uppkomst och templet har troligen byggts för den förislamiska solkulten. Byggnaden är inte helt kubformig, utan sidornas längd varierar mellan knappt 10 och dryga 12 m och höjden är ca 13 m. Den har ursprungligen varit konstruerad enligt väderstrecken men överensstämmer inte längre helt med dem. Byggnaden är täckt med svart silke, *kiswa*, som byts ut varje år. Inmurad i det östra hörnet av Kaʿba sitter den så kallade svarta stenen (ar. *al-ḥajar al-aswad*) infattad i en ring av silver. Se Glassé 1989, s. 214–216.

293. Kaʿbas fyra hörn har alla egna namn; ar. *al-rukn al-yamanī* Jemenhörnet (med dess järnplåt).

294. I det östra hörnet av Kaʿba finns en svart sten inlaggd. Enligt den islamiska traditionen kommer stenen från paradiset. Den har redan i förislamisk tid varit en del av helgedomen. I dag är den splittrad i flere delar och inmurad i en silverring. Se Bæk Simonsen 1994, s. 233–235.

295. Utanför moskén löper pilgrimen sju

gånger mellan de två närbelägna kullarna al-Marwa och al-Ṣafā (båda orden betyder ”sten”), till åminnelse av hur Hagar förtvivlat sökte efter vatten till sin son Ismāʿīl.

296. Se kapitlet Vallfärden till Mekka.

297. Den 10 Dhū al-ḥijja samlar pilgrimen i Muzdalifa 70 stenar (stora som kikärter) ifall han ämnar stanna tre dagar i Minā, eller 49 ifall för två dagar. Vid ankomsten till Minā kastar pilgrimen sju stenar på den största av tre pelare, vilka representerar satans frestelser. Efter detta sker offerfesten (ar. *ʿīd al-aḍḥā*) varefter man kan endera återvända till Mekka eller stanna för två, tre dagar i Minā för att sedan återvända till Mekka och göra de avslutande vallfärdsritualerna. Under sin tid i Minā kastar pilgrimen dagligen sju stenar på var och en av de tre pelarna. Se Glassé 1998, s. 315–316.

298. År 1836 fick de muslimska soldater som tjänstgjorde på Sveaborg en egen religiös ledare, eller imam, mulla Bikčäntäy Bikbavuġlï. Före sina studier i S:t Petersburg besökte Wallin honom ofta för att förkovra sig i ryska. Efter Wallins död 1852 gav familjen hans arabiska dräkt till mullan som därpå följande år gav den till R.W. Ekman, som påbörjat Wallins porträtt. Bikčäntäy Bikbavuġlï tjänstgjorde som imam ända till 1857. Se Islamförsamlingens ”historieböcker” (de s.k. däftär-i metrik-böckerna) i Riksarkivet; Halén 1996, s. 3–5.

299. Jfr not 218. Det sista stycket av brevet daterat 4/12 1846 saknas i tidningsversionen och är därför här återgivet enligt Elmgrens version. För Elmgrens version av hela brevet se *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 324–341.

300. Lat. eg. *Quem Jupiter odit, paedagogum fecit* den gud hatar, gör han till lärare.

301. Ar. *mā aḥad yaʿlam al-ghaib* ingen vet det fördolda.

302. Ar. talspr. ”kān maktūb ʿalaij” det är mitt öde, min lott.

303. Wallin avser Kurdiska och Suleimani. Kurdistans språk är en dialekt av ett språk kallat Kurmānjī av kurderna själva, och det talas av fyra till fem miljoner människor. Sulaimānia hör till de sydliga dialekterna av kurdiskan.

304. Denne kines, Ma Dexin eller Yūsuf ibn Ibrāhīm, med det islamiska namnet, är en känd person som medverkat till Kinas samhälleliga utveckling. Han var född i Yunnan ca 1794 och var en av de centrala gestalterna i islams renässans i Kina. Yūsuf ibn Ibrāhīm gjorde pilgrimsfärden till Mekka två gånger. Totalt tillbringade han mera än tio år på sina resor i Mellanöstern. Såsom Wallin konstaterade kunde han arabiska och – enligt andra källor – även persiska.
Ma Dexin författade över 30 böcker, bl.a. om arabernas historia. På 1850- och 1860-talen ledde han det stora muslimska upproret mot centralförvaltningen i Kina. Han avrättades 1874. Se *Ci Hai* 1979; Öhrnberg 1982, s. 25–27; Huotari 1982, s. 32–35; Atwill 1997, s. 24–26. Som en följd av bekantskapen med Ma Dexin gjorde Wallin separata anteckningar om Kina på några sidor. För dessa anteckningar se s. 319–321.

305. Tre Korankommentarer anses av muslimerna själva stå över de otaliga andra: al-Ṭabarīs (d. 923), al-Zamakhsharīs (d. 1144) och al-Baiḍāwīs (d. mellan 1282

och 1316). Den sistnämndes *Anwār al-tanzīl* har åtnjutit den största populariteten av dessa tre. Det råkade sig att man i Europa tryckte al-Baiḍāwīs kommentar ungefär samtidigt eftersom Heinrich Leberecht Fleischer (1801–1888) publicerade sin edition 1846.

306. al-Fīrūzābādīs (d. 1415) *al-Qāmūs al-muḥīṭ* (”den omfattande oceanen”) är den arabiska lexikografins främsta produkt och så populär att bokens namn *qāmūs* (möjligen ett lånord från grekiskans *okeanos*) har kommit att betyda ordbok. Arabiska texter är vanligen inte vokaliserade men Koranen och *al-Qāmūs* är det. Wallin försökte köpa ett manuskript av boken men det visade sig vara för dyrt. I stället köpte han en turkisk översättning av ordboken i tre delar, tryckt i Būlāq 1835/6. *al-Qāmūs* trycktes i Būlāq först 1857/8.

307. Enligt *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 340 har här utelämnats: ”De af Bonsdorffs remiss återstående 450 piaster skall jag efter bästa insigt använda till uppköpande af cranier och annat.”

308. Jfr not 218. För Elmgrens version av brevet daterat 3/3 1847, se *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 342–421.

309. Här är det återigen troligt att förläggaren inte har kunnat tyda Wallins text. Wallin avser den så kallade offerfesten *ʿīd al-aḍḥā* som firas den tionde *dhū al-ḥijja*.

310. Enligt *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 352 har här utelämnats: ”hvilket kallas tashahlab”. Ar. talspr. ”tashahlab” proceduren då man lyfter på långskjortan och stiger över elden så lågan slår mot magen och ryggen. Se Dozy 1881, s.v.

311. Ar. *ashadu anna lā ilāha illā llāh wa-ashadu anna Muḥammadan rasūl allāh* Jag vittnar att det ingen gud finns utom Gud. Jag vittnar att Muḥammad är guds sändebud.

Dessa två meningar utgör en del an den islamiska bönekallelsen. För bönekallelsen i sin helhet se Hjärpe 1979, s. 82–83.

312. Ar. *aʿūdhu bi-llāhi min al-shaiṭān, aʿūdhu bi-llāhi min aulād al-ḥarām* Jag tar min tillflykt till gud från satan, jag tar min tillflykt till gud från syndiga människor.

Början är den första delen av en formel som alltid inleder koranrecitation; vad som följer, såsom framgår av Wallins text, är någonting som improviseras.

313. Ar. *aʿūdhu bi-llāhi* jag tar min tillflykt till gud. Ensamstående och beroende på sammanhanget kan begreppet också översättas ”gud förbjude”, ”gud må rädda mig från det”.

314. Ar. *qiṭʿa min al-qalb* en del av hjärtat.

315. Ar. talspr. ”wallah ja bni akhi hia hörra” vid gud son av min bror, hon är av fin härkomst.

316. Ar. talspr. ”khejr” bra; ar. talspr. ”naʿm” fint; ar. talspr. ”ʿaunek” till din tjänst.

317. Ar. talspr. ”annisuan ma fihin kheir” ingenting gott kommer från kvinnorna.

318. Ar. talspr. ” Allāh isallimik” må gud bevara dig; ar. talspr. ”Allāh ihawwin ʿaleika” må gud göra det lätt för dig!”; ar. talspr. ”irr taʿā (irgʾa taʿāla)” tillbaka hit genast!

319. Enligt *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 363 har *Morgonbladet*

här utelämnat: ”Nästan hvarje betydligare sång i öknen börjas ännu med: *ja rakiban min ʻöndina*, hvarefter en lång beskrifning följer på det fagra, gracila kamelsto han rider, äfvensom jemförelser med ghazellen o.s.v.” Ar. *yā rākiban min ʻindinā* du, du av oss som rider. Dikten med denna inledning är av Sālim al-ʻAwaḍ och finns i sin helhet återgiven med tysk översättning i Wallin 1851, s. 11–13.

320. Ar. *al-ibilu mulūk* kamelerna är kungar.

321. Ar. *Allāh yanṣur al-sulṭān* må gud låta sultanen segra.

322. Det israeliska folket lämnade Egypten bakom sig under Mose ledning. Under vandringen österut uppstod gräl inom gruppen och Mose steg i Sinai upp på ett berg för att få råd av Jahve. Jahve kom till Mose och gav honom de tio budorden. Berget är 2 285 m högt och har fått namnet Jabal Mūsā, ”Mose berg”. Katarinaklostret ligger vid bergets fot på 1 570 m höjd. Se Palva 1995, s. 686; Frösén 2005, s. 13.

323. Porten till klostret var vid tiden för Wallins besök belägen högt upp i klostermuren, och besökare hissades upp i en korg.

324. Den ursprungliga byggnaden från 300-talet är sedan länge förstörd, och kapellet som i dag står på platsen är ca 3 x 5 m. På platsen där busken ursprungligen stod finns i dag ett altare och en minnessten. Se Frösén 2005, s. 28.

325. I andra Moseboken (kap. 17) berättas om striden mellan israelerna och amalekiterna vid berget Horeb på Sinai. Amalekiterna var ett forntida nomadiserande folk på Sinaihalvön. Enligt traditionen gick Mose under striden upp på berget och sträckte sina händer mot himlen. Så länge Mose höll sina händer uppsträckta hade israelerna stridslyckan på sin sida.

326. al-Jabalīya har troligen fått sitt namn på grund av att deras läger ligger på berget (ar. *jabal*).

327. Katarinaklostrets bibliotek har en stor samling av grekiska handskrifter vars motsvarighet endast finns i Vatikanen. Biblioteket är ett systerbibliotek till Alexandrias grekisk-ortodoxa patriarkats bibliotek, och det har under krig och oroliga tider fungerat som evakueringsort för Alexandriabibliotekets värdefulla skrifter. Endast några år innan Wallin besökte klostret hade tysken Constantin von Tischendorf där hittat flera värdefulla bibliska manuskript. Se Frösén 2005, s. 15–16.; se äv. Parker 2010.

328. Ramses II lät bygga sju klipptempel i Nubien, av dessa är hans tempel i Abu Simbel det största. Ingången bevakas av fyra sittande kolossalstatyer av Ramses II. Efter ingången följer två pelarrum med tillhörande sidorum, och längst in är helgedomen. Wallin besökte templet 4/12 1844. Se Wallin 2012, s. 173; Wilkinson 2000, s. 223–227.

329. Ar. talspr. ”Wajatek inta” ve dig!

330. Enligt första Kungaboken (kap. 9) lät Salomo sände skepp till landet Ofir för att hämta guld till Jerusalem. Ofirs läge är omdiskuterat och bl.a. Indien, Eritrea, Jemen och Oman har föreslagits.

331. Lat. nötta fraser.

332. Ar. *man hādhā* vem där?

333. Wallin avser här fästningen i al-ʻAqaba, som byggdes av korsriddarna på 1100-talet.

334. Ar. *shai’ min allāh* någonting som är förutbestämt av gud.

335. Enligt *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 396 har här utelämnats: ”på samma sätt som de nemligen ʿalai kara fisi”. Ar. *ʿalā qarfaṣa* sittande på huk med armarna om knäna.

336. Ar. *ahlan wa-sahlan bi-rafīqī wa-ḥabībī Aḥmad* välkommen min reskamrat och vän Aḥmad.

337. Enligt *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 398 har här utelämnats: ”ty man säger: fulan ghar ʿalai fulan”. Ar. talspr. NN var avundsjuk på NN.

338. Ar. *ja sidi* min herre; ar. *ei na'm* javisst.

339. Sultanen i fråga kan vara Salīm (Selīm) I (ca 1470–1520) eller Salīm (Selīm) II (ca 1524–1574). Om Salīm I vet vi att han lät bygga tre fästningar längs den syriska pilgrimsvägen, på ett avstånd av mindre än hundra km från Damaskus. Sulaimān I fortsatte sedan sin fars (Salīm I) verksamhet genom att bygga ytterligare åtminstone fem fästningar söderut längs denna pilgrimsväg. Och Salīm II fortsatte byggandet ända till närheten av Medina med två fästningar. Se Petersen 2009, s. 86–90.

340. Ar. *istalqā ʿalā qafā* lägga sig på rygg.

341. Ar. talspr. ”o heif kum, o heif kum, min ʿarab” skam på er, beduiner.

342. Enligt *Georg August Wallins reseanteckningar* 3, s. 407 har *Morgonbladet* här utelämnat ordet *forsh.* Ar. *farīsh* växtlighet som kryper längs med marken.

343. Ar. talspr. eg. ”ʿalai nighān” efter framgång (med kureringen).

344. Ar. talspr. eg. ”ʿalai bab ollah” vid guds port. Här: gud tar nog hand om en eller dit gud leder.

345. Lat. eg. *Aesculapii*, gen. av *Aesculapius*. Aesculapius, grek. Asklepios, var son till Apollo och dyrkades som läkekonstens gud. Med ”Eskulapii äkta söner” syftar Wallin på auktoriserade läkare eller studerande i medicin.

346. Drakma användes förr som benämning på mindre viktmått inom medicinen. En drakma var ungefär 1/8 uns, alltså ca 3–4 g.

347. Wallin donerade 1851 till universitetet i Helsingfors 49 mynt som han hade hämtat med sig från forskningsresan. Två av mynten är forntida – ett härstammar från fatimiddynastin och det andra från ayyubiddynastin. Det ayyubidiska myntet är av silver och värt en halv dirhem. Det är slaget i Damaskus under sultan Ṣalāh al-dīn (1138–1193). Årtalet på myntet är delvis oläsbart, men troligen är det 585 AH (1189–1190 AD). Kufiskt betyder här inte att det skulle ha präglats i al-Kūfa utan att texten var skriven med den kufiska skriften som användes bl.a. i inskriptioner, på mynt och i Koranmanuskript.

348. Nabatéerna grundade på tredje århundradet fvt ett kungarike som i sin största utsträckning omfattade området från Damaskus till Medina. Huvudstaden låg i Petra i dagens Jordanien. Nabatéernas arkitektur var högt utvecklad och gravar och tempel höggs ut i klippor.

349. I slutet av juli 1807 besökte ʿAlī Bey, d.v.s. Domingo Badía y Leblich (1766–1818; om honom se s. 15) Hebron. Staden har fått sitt arabiska namn al-Khalīl efter Abraham eller rättare sagt hur Abraham beskrivs i Koranen (4:124): ”Gud tog ju Abraham till vän [ar. *khalīl*].”

350. För Wallins ansökan om detta stipendium se kapitlet Universitetsrelaterat material.

Wallin beviljades Alexandersstipendiet 1847 och kunde därför stanna utomlands ytterligare några år.

351. Lat. enligt syfte; här: med din frånvaro.

352. Magisterpromotioner arrangerades vid Kejserliga Alexanders-Universitetets filosofiska fakultet vart tredje eller vart fjärde år. Promotionen bestod av tal och sång, gudstjänst och slutligen bal på Societetshuset. Se *Helsingfors universitet* 1989, s. 156–157.

353. Jfr not 218. Brevet daterat 8/6 1847 utgavs inte i en dagstidning och återges därför här enligt Elmgrens version. Brevets början utelämnades av Elmgren och saknas därför även här.

354. Brevet har en reva på första sidan som inte avsevärt stör läsbarheten, se brevets manuskriptbeskrivning på s. 438.

355. I staden Baalbek i dagens Libanon finns ett flertal tempelruiner från romersk tid, bl.a. ett Jupiter- och ett Bacchustempel. Wallin besökte Baalbek på vägen från Jerusalem till Alexandria. Se Bædeker 1891, s. 341–349; Viro 1963, s. 427–429.

356. En så kallad chartæ sigillatæ var en stämpelskatt för officiella handlingar.

357. Lat. Högt ärade konsistorium.

358. Den franske apotekaren Thomas-Joseph Arnaud (1812–1884) tjänstgjorde i denna egenskap i den egyptiska armén från 1835 innan han tog tjänst hos imamen i Sana 1843. Hans motiv för tjänstgöringen var att komma till Marib, den berömda huvudstaden i kungariket Saba under flera sekel fvt. I juli samma år gav sig Arnaud iväg; han nådde Marib den 18 men var hela tiden i största livsfara och var tvungen att inleda återresan redan den 20 juli. Resultaten av resan publicerade Arnaud i *Journal Asiatique* 1845. Arnauds resa har prisats av eftervärlden, och den kände Sydarabienforskaren Jacqueline Pirenne skrev att tack vare honom och den franske konsuln i Jidda, Fulgence Fresnel (1795–1855), en bekant till Wallin i Kairo, föddes den sydarabiska arkeologin och epigrafiken. Se Pirenne 1958, s. 275–290 (citatet på s. 290); Pfullmann 2001, s. 48–50.

Den tyske baronen Gustav Adolf von Wrede (1807–1863) gjorde en uppmärksammad resa till Hadramaut 1843. Han hade stora svårigheter med att få sin reseskildring publicerad då flera samtida naturforskare (bl.a. Alexander von Humboldt, 1769–1859) ansåg honom vara en charlatan. En av tidens främsta kännare av sydarabiska förhållanden, Fulgence Fresnel, betecknade dock Wredes resa som en av 1800-talets viktigaste geografiska upptäcktsresor.
Se Pfullmann 2001, s. 456–462.

Wrede började efter hemkomsten till Kairo i september 1843 skriva en reseskildring. Arbetet blev inte färdigt under hans levnadstid men utgavs postumt av Heinrich von Maltzan (1826–1874) under titeln *Adolf von Wrede's Reise in Hadhramaut* 1870. Se *Deutsche Biographie*, s.v.

Georg August Wallin

Register

Ordförklaringar

FÖRKLARINGARNA berör svenska eller främmande ord skrivna med latinska bokstäver. Sökordet är enl. originaltexternas stavning i singularis med liten begynnelsebokstav. I de fall en normalisering är nödvändig står normaliseringen i kursiv efter sökordet. Den arabiska artikeln (al/el/es/esh/il) påverkar inte sökordets placering i registret. Wallin skrev arabiska ord enligt deras uttal och därför har Wallins version ofta det dialektala -g där den korrekta skriftspråksformen har -j.

A

ʿaba/ʿabājeh/ʿabba ar. *ʿabāʾa* yllemantel
ʿabd ar. tjänare, slav
ablution tvagning, tvättning
abo sātir ar. *abū sātir* ordagrant övers. döljaren
abregé fr. *abrégé* sammandrag, resumé
alabriḳ ar. *ibrīq* vattenkärl
Abstecher ty. avstickare
ad notam lat. till iakttagelse
ʿādir ar. *ʿādhir* buske (*Artemisia monosperma*)
adsan ar. *adhān* kallelse till bön
affection *affektion* känsla, sinnesrörelse
ʿagami ar. *ʿajamī* icke-arab, perser
agnabi ar. *ajnabī* främling
ahadith se hadith
ʿain ar. pl. ʿuyūn källa
akhvan ar. *ikhwān* brödrar, brödraskap
ʿakkāl ar. *ʿiqāl* rep med vilket man binder kamelens ben
ʿala wāfijeh/alʿawafijeh ar. talspr. önskan om god hälsa
ʿalīḳ ar. *ʿalīq* foder
aln längdmått, 59,38 cm
ʿamdāh ar. här: stöd
amir/emir ar. *amīr* ledare
aneurism eng. artärbråck
anfanga anfalla
aphoristisk *aforistisk* här: fragmentarisk
arbāʿ ar. soffa eller divan på vilken man sitter med benen i kors
arkāi ar. talspr. vattenhjulets tvärträ
arnaot osmanturkiskt ord för alban
arṭa/ʿorta ar. *arṭā* buske (*Calligonum polygonoides*)
ashab ar. *aṣḥāb* el. *ṣaḥāba* personer som personligen känt profeten Muḥammad
asharah ar. *ishāra* tecken
ʿashīret ar. *ʿashīra* släktingar på faderns sida, stam
ʿaṣīdeh ar. *ʿaṣīda* gröt vanligen med honung och smör
ʿaṣr ar. eftermiddag
autopsi här: egna iakttagelser
awarwar ar. *ʿarʿar* här: cypress
alʿazīb ar. *ʿazīb* tidpunkten då kamelerna förs på bete
æther sulph. *etersulfat*

B

baḳal ar. talspr. enl. Wallin maträtt av sötmjölk
baḳila ar. *baqīla* maträtt av dadlar
balluṭ ar. *ballūṭ* järnek
barbarism här: språkfel, språkvidrighet
barrani ar. *barrānī* här: främling (eg. om mynt som är oäkta)
baṭin ar. *bāṭin* lågland, försjunken mark
bawwaḳin ar. *bawwāq*, pl. *bawwāqīn* tjuvpack

b:co ass. *banko assignation* bankanvisning el. ryskt sedelmynt
bedawi/bedu ar. *badawī*, pl. *badw* beduin, nomad
beit almāl ar. *bait al-māl* skattkammare
bēita ar. talspr. kaka, bröd
berabra ar. *barbarī*, pl. *barābira* mörkhyad från Nubien
bidʿ ar. *bid'a* innovation, förnyelse
biḍingān ar. *baidhinjān* äggplanta, aubergine
bileḥjeto ar. talspr. vid sitt skägg; här: personligen
birka ar. vattenpöl
bisht ar. *busht* överrock
bismallah ar. *basmala* att uttala *bismillāhi al-raḥmāni al-raḥīm* i guds den barmhärtige förbarmarens namn
bizr ar. torkade och rostade frön
boda *bod* handelsbod
bōri ar. talspr. vattenpipa
boricka åsna el. ök, hästkrake
bouquet fr. här: doft
burlack från ry. *бурлак* person som gör fysiskt arbete
burlesk grovt komisk, löjlig
Bursch ty. *Bursche* pojke, grabb
Burschen stube ty. ungkarlslya

C

caffeporrå se porron
carrière fr. karriär
caustica kauterisering
centigrad åld. grad Celsius
charivari oljud
charta sigillata stämpelpapper
chartera *kartera* belägga handling med stämpel
cicerone vägvisare, guide
ciceronisera guida, visa runt
complaisant fr. här: tillmötesgående
congestion *kongestion* blodtillströmning
cordon fr. avspärrningskedja
craniologi *kraniologi* läran om huvudskålen
credo lat. trosbekännelse

D

d.ä. här: det är
dakhil ar. *dakhīl* gäst, protegé
daʿlam ar. talspr. insekt
darb ar.väg
deliberera överlägga
delw ar. *dalw* skopa, hink av läder
depensera göra utgifter
deputera utse, förordna
derrāg ar. *darrāj* cylindern i vattenhjulet
derwish ar. *darwīsh* sufi, islamisk mystiker (persiskt lånord)
derwish meskīn ar. *darwīsh miskīn* en stackars fattig derwish
dorra ar. *ḍarra* medhustru
dragoman tolk från arabiska, persiska och turkiska till europeiska språk (lånord urspr. från ar. *turjumān*)
dselul ar. *dhalūl* honlig ridkamel

E

eclatant *eklatant* här: slående, påfallande
effendi turk. *efendi* herre
egypt. piast. mynt piaster (ar. *qirsh*, pl. *qurūsh*), 100 piaster = 1 EGP
Eitelkeit ty. fåfänga
emir se amir
emir alhagg ar. *amīr al-ḥajj* ledaren för pilgrimståget
en alles *inalles* sammanlagt
enständig ihärdig, enträgen
ʿesha ar. *'ashā'* kvällsmål; *'ishā'* kväll, kvällsbön
esomoftast rätt ofta, allt som oftast
exercis (militär) övning

F

fada *fadd* smaklös, intetsägande
fainéant fr. ansvarslös dagdrivare
fakk errik/fukuk alrik ar. *fakk/fukūk al-rīq* äta frukost
fal mutbar, till salu
farḍ ar. religiös plikt för en muslim
faṣiḥ ar. *faṣīḥ* skriftspråk, ren arabiska
fatḥe/alfaṭihe ar. *al-Fātiḥa* öppningens sura, Koranens första sura
fātir ar. svag och kraftlös kamel
fatte/faṭir ar. *fatta* och *fatīta* soppa med brödsmulor
febricula lat. låg feber
alfedveh ar. *fadāwa* mat som man ger åt resenärer

fellāḥ ar. *fallāḥ* bonde
feriḳ ar. *farīq* ressällskap; en samling av tält
fesāha ar. *faṣāḥa* vältalighet, felfritt språk
fikh ar. *fiqh* islamisk jurisprudens
fiḳih ar. *faqīh*, pl. *fuqahāʾ* specialist i *fiqh* (se fikh)
fingerbår *fingerborg* litet glas, måttsbestämning på det som ryms i en fingerborg
fisḳije ar. *fisqīya* fontän
fluida/fluidum *fluidum* här: vätska
fnuska här: snoka
fotabjell *fotabjäll* fotsula
frang benämning på franker el. européer
frenologi läran om antaget samband mellan att utläsa en persons karaktär utgående från skallens form

G

gabiʿah ar. talspr. vattenbassäng
gamiʿ ar. *jāmiʿ* moské
garde de robe/garde rôbe fr. *garde-robe* en persons samling av kläder el. klädförråd
gebiet *gebit* område
gehennem ar. *jahannam* helvetet
gelede ar. *jalada* slät och jämn mark utan djup sand
geni/genius se ginn
gerishe ar. *jarīsha* gröt gjord på grovt vete
gezūr ar. *jazūr* kamel färdig för slakt
ghashime ar. *ghashīma* oerfaren, dum
ghazu ar. *ghazw* räd, grupp av män på plundringståg
ghors ar. *ghursa* bröd
ghusl ar. den stora rituella tvagningen före bön ifall personen är i orent tillstånd
ginn/geni/genius ar. *jinn* kategori av varelser som står mellan änglar och människor sanktionerade av Koranen, djinn
ginnijeh ar. *jinnīya* kvinnlig djinn (se ginn)
goutera *gutera* uppskatta, falla i smaken
grift grav
Gutmüthigkeit ty. *Gutmütigkeit* godmodighet
gäldergjutare *gälbgjutare* hantverkare som tillverkar framför allt mässingsarbeten

H

h.e. lat. *hic/hoc est* det vill säga
ḥadīth ar. pl. *aḥādīth* tradition om vad profeten Muḥammad har sagt el. gjort
ḥāgg/hagi ar. *ḥājj(ī)*, egyp. *ḥagg(ī)* person som har förrättat vallfärden till Mekka
haij ar. *ḥayy* liv, därför i öknen också regn
halp åld. hjälpa
alḥamdo lillah ar. *al-ḥamdu li-llāh* lovad vare gud
hammāṭ ar. *ḥamāṭ* enl. Wallin en tistelartad växt
harim ar. *ḥarīm* harem, äv. enskild kvinna
ḥegāb ar. *ḥijāb* amulett, talisman
ḥelal ar. *ḥalāl* det som är tillåtet
ḥelāweh ar. *ḥalāwa* snask, sötsaker
ḥerām ar. *ḥaram* förbjudet
Hfors Helsingfors
hippopotamus-daggar hörntänder från en flodhäst
honneur fr. heder, redbarhet
hovar ar. *ḥawar* fårskinn
hugnande glädjande, trösterika
hugskott idé, infall
ḥumūleh ar. *ḥumūla* familj
håfvor *håvor* gåvor, rikedomar
höfvitsman *hövitsman* uppsyningsman, befälhavare

I

ibret elwāhineh ar. *ibrat al-wāhina* reumatismnål
īd/jed ar. *yad* ordagrant övers. hand; här: mortelstöt
idkelig här: omsorgsfull, noggrann
ihram ar. *ḥirām* ylletäcke som bärs som klädesplagg kring huvud och kropp
ʿiḳt ar. *ʿiqt* enl. Wallin maträtt av sötmjölk
imam ar. *imām* ord med ett flertal betydelser hos Wallin: a) person som leder bönen; b) moskéns ledare; c) framstående religiös lärd; d) i den shiitiska traditionen den legitime ledaren av det muslimska samfundet
imposant imponerande, mäktig
in blanco lat. öppen fullmakt
in fidem lat. som ovan, till bekräftelse

incapacitas från fr. *incapacité* oförmåga
incrustera *inkrustera* förse med inläggningar
inkarnationsfärg från *karnation* hudfärg
inquiet fr. orolig, bekymrad
insulaner öbo; från lat. *insula* ö
interfoliera här: inflika, inskjuta

J

ja Arab ar. y*ā ʻarab* o arab/beduin
jabal ar. pl. *jibāl* berg
jaḳṭīn ar. *yaqṭīn* zucchini
jataḥāgago ar. *yataḥājaju* verbformens betydelse är att argumentera emot, att protestera
jed se īd
jeu d'eau fr. *jet d'eau* fontän
julle liten öppen båt, skeppsbåt

K

ḳāʻah ar. *qāʻ* slätt, land
Kaʻbeh ar. *Ka'ba* den kubformade byggnaden i Mekkas moské
ḳāḍi ar. *qāḍī* domare
kafir ar. *kāfir*, pl. *kuffār* icke-troende, icke-muslim
kaikab ar. *qaiqab* buske (*Arbutus*)
kaʻk ar. kaka, kex
ḳalam/ḳelam ar. *qalam* stråpenna
ḳalīb ar. *qalīb*, pl. *qulbān* brunn
ḳaljan pers. *qalyān* vattenpipa
kānōn ar. *kānūn* hål i golvet för kaffepanna, ugn
kantarid potenshöjande medel som extraheras ur skalbaggen spansk fluga
kapott ar. *qabūṭ* yllekappa
karavanserai gästgiveri för karavaner längs med handelsrutter
karavni/alḳerāwni ar. *qarawīyīn* stadsbor, bybor
karbas piska, rotting
karīm ar. generös
ḳarn alwal ar. *qarn al-wa'l* horn av bergsget
ḳaṣīde ar. *qaṣīda* en fullständig arabisk dikt, ordagrant övers. tendensdikt
kata ar. *qatan* flyghöns (*Pteroclididae*)
katal/qatal ar. *qatl* dödande
ḳawas ar. *khawāṣṣ* representant
kefijeh ar. *kaffīya* huvudduk
ḳeiḍs ar. *qaiẓ* sommarhettan
keif ar. *kaif* tillfredsställelse, njutning
ḳelam se ḳalam
ḳeno ar. *qanan* dadelklase
alḳerāwni se karavni
khabaliṣ ar. talspr. enl. Wallin rövare
khalili ar. *al-Khalīl* Hebron; *khalīlī* Hebronbo
alkhall ar. *khall* väg i sanddyner
khamasin ar. *khamāsīn*, *khamsīn* ordagrant övers. femtio; period med het, sydlig vind i Egypten som varar i ungefär 50 dagar
khan ar. *khān* hostel, härbärge
kharage ar. *khawāja* tilltal för européer
khaṭib ar. *khaṭīb* imam som håller fredagspredikan
alkhaṭṭ ar. *khaṭṭ* vägtull, väg på mjukt underlag
khaṭṭ alkhall ar. *khaṭṭ al-khall* vägtull
khavij ar. *khawī* följeslagare
khazne ar. *khazna* rum, sovkammare
khirba ar. ruin
khoṭbe ar. *khuṭba* predikan som inleder fredagsgudstjänsten
khoweh ar. *khūwa* brödraskapsskatt som betalas till skydd mot rövande beduiner
ḳible ar. *qibla* böneriktning mot Mekka
ḳidaḥ ar. *qadaḥ* dryckeskärl
kilāb ar. *kalb*, pl. *kilāb* hund
kir ar. *kīr* blåsbälg
kirbah ar. *qirba* vattensäck
knipra fingra på ngt
ḳobba ar. *qubba* minnesplats för helgon, grav
ḳolbān ar. *qalīb*, pl. *qulbān* brunn
ḳōmān ar. *qaumānī* fiende
kop. b:co ass. *kopek bankoassignation* beteckning på äldre ryskt kopparmynt
kop. kopp. *kopek koppar* rysk valuta, 100 kopek = 1 rubel
kornesh *kornisch* kranslist
kotteri sällskap
kovändning undanvindsvändning
kramrum från *kram* småsaker, d.v.s. förvaringsrum
kuffār se kafir
kufijeh ar. *kūfīya* fyrkantig duk använd som huvudbonad
kufisk här: kufisk skrift
kufr ar. vantro, otro

kurtis språket här: smicker, inställsamhet
kyttra bubbla
kättar *kätte* lår, binge

L

la illaha illa llah ar. *lā ilāha illā llāh* ingen gud utom Gud
lasaf ar. ökneört
lascif *lasciv* lättfärdig
lega hyra, ersättning
legda *leja* hyra, anställa
liquid *likvid* här: betalning
liwan ar. *īwān* bänk
luben ar. *libn*, *labin* obränt tegel
lupit löpt
läppighet ty. *lappig* sladdrig
löga bada, tvätta

M

ma fīsh ar. talspr. finns ej, har inte
mabhārah ar. talspr. liten panna eller kastrull
maḍīr ar. lokalt varierande maträtt, här: sötmjölk som kokas tills den stelnar (ar. *maḍir* surmjölk; ar. *maḍīra* kött kokat i surmjölk)
magarr ar. *jarra* att dra någonting; ar. *majarr* gången där kamelen går och drar
maghosta hosta som har orsakats av svårsmält föda som retat magsäcken varifrån irritationen spritt sig till bröstet
maghrabi ar. *maghribī* person från västra Nordafrika
maghrāfah ar. *mighrafa* sked
maghrib ar. väst; solnedgång, äv. bönen vid solnedgång
maglis ar. *majlis* möte
maḥāleh ar. *maḥāla* brunnshjul
mahlerish ty. *malerisch* pittoresk
maḳāt ar. *maqāt* rep, tåg
makruh ar. *makrūḥ* fördömd, hatfull
maḳshash ar. *maqshash* små bröd
mambar se menber
maris/meriseh ar. *marīs* dadlar uppblötta i vatten eller mjölk
mark viktmått, 425 g
masḥan ar. *misḥana* mortelstöt
maswaḳe ar. *maswaqa* käpp med vilken man styr kamelen
maṭbakha ar. *mitbakh* kokkärl
meʿamīl ar. *ma'āmīl* beduinernas husgeråd för kaffekokning
meḍāfa ar. *maḍāfa* gästhus
medicus åld. *medikus* läkare
meiḍa ar. *mīḍa'a* fontän el. bassäng avsedd för rituell tvättning i moskéer
meḳām ar. *maqām* här: station, bassäng
mekāri ar. *mukārin* åsnedrivare
menber/mambar ar. *minbar* (uttalas ”mimbar”) trappliknande stol varifrån imamen håller *khuṭba* vid fredagens middagsbön; predikstol
meo voto lat. min röst
mercurial sjukdom *merkurial sjukdom* sjukdom som orsakas av kvicksilverförgiftning
meriseh se maris
methnan ar. talspr. torkad växtlighet
miḥerras ar. talspr. piphuvud
mihrab ar. *miḥrāb* bönenisch i moskéer som anger riktningen till Mekka
miḳṭaʿ ar. *maqṭa'* klädesplagg
mīrī ar. palmstensränna
almiṣfājah ar. *miṣfāya* filter
mishlakh ar. *mashlaḥ* mantel av ylle eller kamelhår
missbilliga ty. *missbilligen* ogilla, ta avstånd ifrån
moḥammedan *muhammedan* bekännare av islam
moḥarram ar. *muḥarram* förbjudet området, d.v.s. kvinnornas avdelning
monosyllabisk enstavig
mores skick och fason
moyen fr. medel, resurs
mubarak ar. *mubārak* välsignad
munskänk person som har ansvar för förvaring och servering av vin el. annan dryck
muselman bekännare av islam
mushrikin ar. *mushrikīn* polyteist, person som dyrkar flera gudar
muslimin ar. talspr. muslimerna
muvahhidin ar. *muwahhidīn* de som yrkar guds enhet, wahhabiterna
månglerska handlerska
mör sg. mö, ung kvinna

N

n. st. *nya stilen* gregorianska kalendern
al-nabī ar. profeten
nabḳ/nubḳ ar. *nabq* ”Kristi törnekrona”, växt
naḥwi ar. *naḥwī* filolog, grammatiker, en som talar skriftspråket
nasrani ar. *naṣrānī* kristen
nefes ar. *nafas* rökpuff
nidsk här: njugg, snål
nigr ar. *nijr* stenmortel
nolens volens lat. *volens nolens* vare sig man vill eller inte
nubḳ se nabḳ
nufud ar. *nufūd* mjuk sandbetäckt jord
nunnation *nunation* från arabiska bokstaven *n* (uttalas *nūn*)

O

oattrapabel från fr. *attrape* gripa, fånga
obillighet orättfärdighet
oficiera *officiera* tjänstgörande vid ceremoni
oförvägen djärv, dristig
ʿokal ar. *ʿaqala* att binda kamelens smalben och lårben ihop med ett rep
oḳḳa ar. *uqqa* 1,282 kg
ʿorta se arṭa
ostitis *osteitis* beninflammation

P

par renommé fr. ryktesvis
para ar. *fiḍḍa* silver, det minsta myntet, turkarnas *para*
pasha ar. *bāshā* pascha (turkiskt lånord)
pathos *patos* stark känsla, högstämdhet
patrouille fr. patrull
pc procent
perquestionera *perkvestionera* utfråga
pharisism *fariseism* hyckleri, skenhelighet
philist kälkborgare, borgarbracka
piaster mynt, 100 piaster = 1 EGP
pickhågig *pickhågad* intresserad, nyfiken, kamplysten
pluralité fr. majoritet
point d’honneur fr. hederssak
politica åld. politik
porro/porrå sump, bottensats vid kaffekokning
prekär här: vansklig, bekymmersam
pro et contra lat. för och emot
prophylacticum *profylaktikum* läkemedel som används för att förebygga sjukdom
proskynein grek. tillbedja
purgera här: rena
putslustig vitsig, skämtsam

Q

qatal se katal
quader *kvader* rätvinklig byggnadssten
quarter *kvarter* här: längdmått, ca en fjärdedel av en aln (aln = 59,38 cm)
questionera *kvestionera* utfråga

R

rafraichissemen fr. *rafraîchissement* förfriskning
rb. ass. *rubel bankoassignation* beteckning på äldre rysk sedel el. kopparmynt
rb./r. silfv./s:r se rub. silfv.
rababah/rebabah ar. *rabāb* ett violinliknande instrument med en till tre strängar, i Egypten vanligen två
radikalkur behandling som angriper sjukdomens rot
radsa ar. talspr. enl. Wallin en buske
rar sällsynt
ratan ar. *ratam* buske (*Genista raetam Forsk.*)
raud ar. *rauḍ* trädgård, äng
rebabah se rababah
rebaṭ ar. *ribāṭ* gissla, fånge
rebiʿ ar. *rabīʿa* vårbete
refiḳ ar. *rafīq* ressällskap
regemente här: bråk, liv
retiré tillbakadragen
real/rijal mynt använt på Arabiska halvön
rikʿah ar. *rakʿa*, pl. *rakaʿāt* teknisk term för en sammanhängande helhet av den islamiska tidebönen
risha ar. tåg av kamelhud
rôle fr. roll
rōmān ar. *rummān* granatäppel
rub. kop. *rubel koppar* rubel präglat av koppar
rub. silfv./s:r *rubel silver* rubel präglat av silver
rumḥ ar. spjut

S

sabbār ar. *ṣabbār* mycket tålmodig
saffian läder som tillverkas av getskinn
saīdi ar. *ṣa'īdī* person från Övre Egypten
ṣāḳijeh ar. *sāqiya* vattenhjul, dike, bevattningskanal
sakvah ar. *saqwa* kärleksdryck
salamat se selam
assalāmo ʿaleikum ar. *salām 'alaikum* fred med er
salmjaks mixtur lösning av salmiak i fänkålsvatten
samḥ ar. växt; mjölet av *samḥ* används i diverse maträtter
samum ar. *samūm* het vind, sandstorm
sarab ar. *ḍarb* slag, stryk
saṭḥ ar. *saṭḥ* tak, takterass
scrofel *skrofel*, äv. *skrofulos* körteltuberkulos
sefine ar. *safīna* skepp, fartyg
seik se sheikh
sejidi ar. talspr. min herre
selam/salamat ar. *salām*, pl. *salamāt* hälsning
sentens här: religiös text
sentera uppskatta, ha förståelse för
serab ar. *sarāb* hägring
shawl *sjal*
sheikh ar. *shaikh* shejk, hederstitel för religiös lärd, stammens huvudman
sheikh sherif ar. *shaikh al-sharīf* respektabel, eminent shejk
shekh imam här: den religiösa auktoriteten
shiḥ/skih ar. *shīḥ* variant av malört (*Artemisia*)
shishe ar. *shīsha* vattenpipa
simplement fr. här: helt enkelt
alsīrāt ar. *al-ṣirāṭ* den övergång eller bro som leder över helveteselden
siri ar. *sīrī* vattenränna
skih se shiḥ
snugga liten tobakspipa
snällhoppare loppa
soḳ ar. *sūq*, pl. *aswāq* torg, marknad
soliloquium lat. monolog
sonor klangfull
spansk/sp. dollar/dal/dublon spanskt silvermynt, äv. spansk real
speciminera författa och offentligt försvara avhandling för professur
Spiessbürger ty. bracka, kälkborgare
sterilitas lat. steril
stoa pelargång
stod åld. sto
sunna ar. sed, oftast profeten Muḥammads, som definierar den korrekta islamiska livsföringen
sura ar. *sūra* ett kapitel i Koranen
suspectera *suspicera* misstänka
sv. mil. *svensk mil* 1 mil = 10 km

T

tafaḍḍal ar. var så god
taifah ar. *ṭā'ifa* grupp, avdelning, del av stam
tamarind träd med ätbara frukter, tillhör familjen ärtväxter
ṭarbosh ar. *ṭarbūsh* fez
tarikh ar. *ta'rīkh* dokumentera, här: ev. att skriva ett intyg över gjord pilgrimsfärd
tarrash/ṭerrash ar. *ṭarrāsh* enl. Wallin resenär; se äv. ṭurūsh
taslighet *tafflighet* ev. velighet
altavaf ar. *al-ṭawāf* den rituella vandringen runt Kaʿba i Mekka
tedskere ar. *tadhkira* pass, lov, uppehållstillstånd
tekjid ar. *taqyīd* rep med vilken kamelens ben binds
ṭerrash se tarrash
tertiär tredje stadium i sjukdomsutvecklingen
thaler åld. tyskt silvermynt, äv. allmänt om pengar
thom ar. *thūm* vitlök
tilning *telning* rotskott
tinctur *tinktur* drogextrakt i alkoholhaltigt lösningsmedel
tiṭmāg ar. *tiṭmāj* syrad hvetemjöls gröt, eller som osyrad *'aṣīda*
tornister foderpåse
trapezium fyrhörnigt rum där två av sidorna är olika långa
Trunkboll ty. *Trunkenbold* fylltratt, suput
tu conträrt *två konträrt* två motsatta
tuffla behandla omilt, prygla
ṭurūsh ar. *ṭarsh*, pl. *ṭurūsh* flock av djur
tåpig tafatt
töfva *töva* dröja

U

uraktlåta försumma

V

vankellif från *vanka* gå sakta utan mål
verst/werst ryskt längdmått, 1066,8 m
Vetter ty. kusin
vi vocis lat. ordagrant övers. röstens kraft
vippvis *vippa* ge
visera granska el. förse pass med visum
vizir *vesir* hög ämbetsman i muslimska länder
vomiteanum lat. *vomitio* uppkastning
vorbei ty. förbi, slut
vota röst

W

waʿar ar. *wa'r*, pl. *wu'ūr* mark täckt av stendebris
wādī ar. dal
wahabi shekh ledare för wahhabiterna
wakil ar. *wakīl* representant för administrationen
wali ar. *walī* helgon, ar. *wālī* allmäktig
wekale ar. wakāla värdshus, karavanseraj
werst se verst

Z

zero eng. noll
zijaret ar. *ziyāra* pilgrimsfärd, visit
zika ar. *zakāt* religiös avgift (en av islams fem pelare)
zinnober ty. äv. cinnober; mineral som förr användes inom medicin och som färgämne
zirat trol. ar. *ṣuwar*, pl. *ṣiwar* bild, målning
zirlig *sirlig*

Ä

äska begära, anhålla om

Ö

ök drag el. lastdjur

Personregister

Stavningen i sökorden är normaliserad och följer Nationalencyklopedin. Wallins original är inom parentes och korshänvisningar är införda när det är nödvändigt. Personer som inte har kunnat identifieras är kursiverade och enligt Wallins stavning. Ärenamn, titlar och den arabiska bestämda artikeln i dess olika former (al/ar/el/es/esh/et/il/ol) påverkar inte sökordets plats i registret.

A

Aaron se Aron
ʿAbbās I (1813–1854), viceregent av Egypten 1848–1854 224, 477
ʿAbd Allah bno Howēīshid se ʿAbdallah ibn Huwaishid
ʿAbd Allah bno Alrashid se ʿAbdallāh Ibn Rashīd
ʿAbd al-ʿAzīz ibn Muḥammad Ibn Saʿūd (d. 1803), kung av det första saudiska riket 1765–1803, svärson till Muḥammad ibn ʿAbd al-Wahhāb 97, 100, 119, 150, 275, 278, 456
ʿAbd al-Malik (645–705), umayyadkalif 685–705 457, 463–464
Abd olwahhab se Ibn ʿAbd al-Wahhāb, Muḥammad
ʿAbdallāh ibn Huwaishid, shejk 68, 87
ʿAbdallāh Ibn Rashīd (reg. 1836–1848), emir av Ḥa'īl, Shammars överhuvud 94, 101–102, 109, 119–122, 140, 145–148, 150, 232, 234–235, 241–242, 276, 286, 289, 293–294, 298, 309, 311, 455, 459–460, 462, 480
ʿAbdol vahhab se Ibn ʿAbd al-Wahhāb, Muḥammad
ʿAbdorrahman, imam, kusin till ʿAbdallāh Ibn Rashīd 278–279, 281–282, 285–286, 298
Abo Ghōsh 209
Abo rreshid se ʿAbdallāh Ibn Rashīd
Abraham, patriark i den kristna teologin, profet i den islamiska 29–30, 243, 374, 455, 471, 482, 486
Absalom, verksam ca 1000 fvt, enl. trad. son till kung David 166, 178, 468–469
Abū Bakr (Abu Bekr) (ca 573–634), den förste kalifen 298, 481
Abū Dā'ūd (817–889), islamisk teolog 480
Abū al-Gāzī, shejk av Ḥuwaiṭāt 66
Aḥmad ibn Mājid (ca 1432–ca 1500), arabisk lots 20
Ahrenberg, Carl Wilhelm (1807–1880), rektor vid Viborgs gymnasium 389
Ahrenberg, Eva (1783–1856), Åland, G.A. Wallins moster 391
al-ʿAlamī, Muḥammad (d. 1628), islamiskt helgon 167, 183, 469
Alexander II (1818–1881), kansler för Kejserliga Alexanders-Universitetet, rysk kejsare 1855–1881 239, 306, 378–379, 417–418, 421–422, 425–426, 430–434, 478
Alexander den store (356–323 fvt), kung av Makedonien 336–323 fvt 458
ʿAlī Bey al-ʿAbbāsī, äv. Domingo Badía y Leblich (1766–1818), spansk forsknings-

resande 15–16, 23, 33, 374, 486
ʿAlī ibn Abī Ṭālib (d. 661), profeten Muḥammads kusin och svärson, kalif 453
ʿAljah, tillhörande Shammar 112, 120, 127–129, 131, 289–290
Ananus (d. 68), israelisk överstepräst 174, 472
Arculf, verksam 600-talet, frankisk pilgrim 464
Armfelt, Alexander (1794–1876), tf. universitetskansler, ministerstatssekreterare, greve 239, 425, 432
Arnaud, Thomas-Joseph (1812–1884), fransk apotekare, forskningsresande 408, 412, 487
Aron, överstepräst, enl. trad. Mose son 171, 345
As'ad, shejk, konsul Schultz lärare 159, 164–165, 170, 179, 197
Asher, Michael (f. 1953), brittisk historiker, författare, forskningsresande 21
August se Wallin, Bror August
Avarov (Avareff/Awaroff), urspr. grekisk handelsman i Kairo 240, 246, 325, 478

B

Backman, Karl (1805–1856), lektor i tyska, föreståndare för Helsingfors lyceum 1845–1856 306
Badr al-Jamālī (d. 1094), fatimidernas vesir i Kairo 1074–1094 450
al-Baiḍāwī, ʿAbdallāh ibn ʿUmar (1286–1316), domare i Shīrāz, Korankommentator 324, 483–484
Bakty se Bokti, Joseph
al-Balādhurī, Aḥmad ibn Yaḥyā (d. 892), persisk historiker 457
Balduin I (ca 1058–1118), kung av Jerusalem 1100–1118, bror till Gottfrid av Bouillon 177, 473
Bauernfeind, Gustav (1848–1904), tysk konstnär bildark
Beidavi se al-Baiḍāwī, ʿAbdallāh ibn ʿUmar
Bell, Gertrude (1868–1926), brittisk författare, politiker, forskningsresande 114, 227, 265, 287
Benajot, Jerusalem 179, 182
Bertolucci, M., enl. Richard F. Burton Sveriges konsul i Kairo 33
Bidwell, Robin (1929–1994), brittisk historiker, tjänsteman 21
Bikbavuġlï, Bikčäntäy (d. 1857), imam på Sveaborg 303, 483
Blomqvist, Alexander (1796–1848), bibliotekarie, professor i lärdomshistoria 351, 378–379, 425, 432, 434
Blunt, Anne (1837–1917), baronessa, resenär, hästuppfödare 133, 297
Albokhari se al-Bukhārī
Bokti, Joseph, verksam 1799–1848, syrier, Sveriges generalkonsul i Egypten, senare äv. Preussens och Rysslands konsul 157, 305, 326, 380
Bonsdorff, Evert (1810–1898), professor i fysiologi och anatomi 299, 378–379, 416, 429, 434, 484
Borenius, Henrik Gustaf (1802–1898), professor i fysik och matematik 240, 306
Borg, Aron Gustaf (1810–1883), professor i biblisk exegetik 240
Borgström, Henrik d.y. (1799–1883), affärsman, kommerseråd 239, 246, 305, 379, 391, 405
Bremer af Tycho se Tycho, Brahe
bror se Wallin, Bror August
al-Bukhārī, Muḥammad (810–870), persisk lärd, teolog 280, 480
Bultos 248, 258, 391
Burckhardt, Johann Ludwig, äv. Ibrāhīm ibn ʿAbdallāh/John Lewis/Jean Louis (1784–1817), schweizisk orientalist, forskningsresande 16, 33, 92, 105, 312, 333, 419, 476, 481
Burton, sir Richard Francis (1821–1890), brittisk orientalist, forskningsresande, poet, översättare 16–17, 19, 24, 33, 481

C

Cabot, John, äv. Giovanni Cabota (1450–1499), venetiansk upptäcktsresande 33
Canceller se Alexander II

Caskel, Werner (1896–1970), tysk arabist 454
de Castro, *Mateo*, Mekkaresenär 33
Chagnon, Napoleon (f. 1938), amerikansk antropolog 23
Chomel, Auguste François (Chamel) (1788–1858), fransk patolog 413
Con Fus/Con-tshouf se Konfucius
Conradi, Frans Edvard (1812–1888), direktor vid Nykarleby seminarium 238, 240, 244, 246–247, 306, 381, 391
Copernicus, Nicolaus (1473–1543), polsk astronom 467
de Covilhã, Pedro (ca 1460–1526), portugisisk diplomat, forskningsresande 33
Christus se Jesus

D

Dabil ibn Serraḥ 112, 115, 120–121, 124–126, 140
al-Dasūqī, Ibrāhīm ibn Ibrāhīm ʿAbd al-Ghaffār (1811–1883), egyptisk filolog, språklärare 162, 467
David, kung av Israel ca 1005–965 fvt 153, 171, 347, 456, 463, 468–469, 471
Diodorus Siculus, verksam 60–30 fvt, grekisk historiker 476
Donné, Alfred (1801–1878), fransk läkare 414
Dosoḳi se al-Dasūqī, Ibrāhīm ibn Ibrāhīm ʿAbd al-Ghaffār
Doughty, Charles Montagu (1843–1926), brittisk författare, Arabienresenär 13, 19, 455

E

Efva se Ahrenberg, Eva
Ekman, Robert Wilhelm (1808–1873), konstnär 483
Elia, profet verksam på 800-talet fvt 172–173, 474
Elmgren, Sven Gabriel (1817–1897), vice-bibliotekarie 435, 475–476, 480–481, 483–484, 487

F

Faiṣal Ibn Saʿūd (1785–1869), tidig shejk av området al-Dirʿīya, son till Turkī Ibn Saʿūd 146–147, 281, 309, 408, 412
Farḥān, tillhörande Shammar 121–123, 140, 143, 289–290, 293
Faris, Nabih Amin (1906–1968), arabisk författare 19
al-Fārisī, Salmān (d. 654), profeten Muḥammads följeslagare 183, 473
Fāṭima (d. 632), profeten Muḥammads dotter 298, 481
Feisal/Fejṣal bno Saʿūd se Faiṣal Ibn Saʿūd
Ferdinand II (1452–1516), kung av Aragonien, Sicilien, Kastilien, Neapel 459
Finati, Giovanni, äv. Muḥammad (f. 1786), militär från Ferrara, Italien 33
al-Fīrūzābādī, Abū al-Ṭāhir Muḥammad (1329–1415), iransk lexikograf 484
Fleischer, Heinrich Leberecht (1810–1888), tysk orientalist 484
Flügel, Gustav (1802–1870), tysk orientalist 158, 465
Forsskål, Peter (1732–1763), orientalist, forskningsresande, naturvetare 12, 419
Fredrik V (1723–1766), dansk kung 1746–1766 11
Fresnel, Fulgence (1795–1855), fransk orientalist, konsul i Jidda 325, 407, 412, 487
Frälsaren se Jesus

G

Gadolin, Jakob Algot (1797–1848), professor i biblisk exegetik 240, 306, 416, 422, 425, 428, 434
Gedike, Friedrich (1754–1803), tysk pedagog 237
Geitlin, Gabriel (1804–1871), professor i orientalisk litteratur, senare i biblisk exegetik, kyrkoherde i Esbo 17, 25, 31, 34, 163–165, 176, 241, 248, 306, 378, 380, 382, 390, 405, 409, 414, 422, 424, 426, 428, 431, 434, 474, 478–479

Gottfrid av Bouillon (ca 1060–1100), hertig av Nedre Lothringen. korstågsledare, bror till Balduin I 177, 472–473
Granbom, Fredrik (1784–1848), lektor i franska, universitetsvicekanslerns sekreterare 426, 434
Granfelt, Axel Fredrik (1815–1892), professor i dogmatik och moral 240
Grot, Jacov Karlovitj (1812–1893), professor i ryska språket och litteraturen 378, 422, 430, 434
Gruby, David (1810–1898), ungersk läkare 414
Gyldén, Nils Abraham (1805–1888), professor i grekisk litteratur 379–380

H

Hagar, hustru till Abraham 29, 483
Ḥājjī Khalīfa (1609–1657), osmansk lärd 477
al-Hamadhānī (968–1008), persisk litteratör 475
Ḥanīfa, Abū (d. 767), islamisk teolog 471
Hans Kejserliga Höghet se Alexander II
Hare, John, brittisk författare, resenär, kamelentusiast 28
von Harff, Arnold (1471–1505), tysk forskningsresande 31
al-Ḥarīrī, Abū al-Ḥasan (1054–1122), arabisk poet 197, 475
Hartenstein, *Vladimir* 477
von Hartmansdorff, Carl Henrik (1814–1858), tullmästare i Björneborg 246, 259
Ḥassan, shejk av Banū Hilāl 142, 144, 293, 308
Ḥassān ibn Mufarrij, son till Mufarrij ibn Daghfal 472
Haṭṭāb ibn Sha'lān, shejk av Rawala 85, 102
von Haven, Frederik Christian (1727–1763), dansk filolog, teolog 12
Heald, Henry, trol. skattmästare vid Syrian Protestant College 210
Helena se Sankta Helena
Helena (d. ca 56), drottning av Adiabene 470
Heliga jungfrun se Maria
Heller, Johann Florian (1813–1871), österrikisk kemist 413
Herodes (ca 73–4 fvt), judisk kung av Palestina 176, 472–473
Hippicus, vän till kung Herodes 473
Hiskia, kung av Juda på 700-talet fvt 466
Ḥjob se Job
Hogarth, David George (1862–1927), brittisk orientalist, arkeolog 15
Ḥomeid Abu/Ibn Salmon/Salman se Ḥumaid Abū Salmān
Homeros, verksam på 700-talet fvt, anses ha skapat Iliaden och Odysséen 347
Ḥosein bni 'Isa Algorra 169
Hossein Abu Negot se Ḥusain Abū Najat
Hossein bn Algāzi se Ḥusain Ibn Jāzī
Hossein Ibn-Gād, shejk av Ḥuwaiṭāt 360–361
Ḥossein Alṣawa se Ḥusain al-Ṣawā
Ḥumaid Abū Salmān, shejk av ʿUmrān 66, 82, 220–222, 260–261
von Humboldt, Alexander (1769–1859), tysk friherre, naturforskare, forskningsresande 487
Ḥusain Abū Najat, shejk av ʿAlāwīn 219, 476
Ḥusain Ibn Jāzī, shejk av Ḥuwaiṭāt 86–87, 361, 450
Ḥusain al-Ṣawā, shejk av Ḥajāyā 68, 87, 89
Ḥuwaiṭ Ibn Barakāt, gett sitt namn till Ḥuwaiṭāt 453
Hällström, Gustaf Gabriel (1775–1844), professor i fysik 240

I

Ibn ʿAbd al-Wahhāb, Muḥammad (1703–1792), arabisk teolog, grundare av wahhabismen 119, 279–280, 458, 460
Ibn Aian bno Ka'ajid, al-Jauf 232
Ibn Gāz se Ḥusain Ibn Jāzī
Ibn Māja (824–886), islamisk teolog 480
Ibn Alraschid/Alrashid/Arrashid/Alreshid se ʿAbdallāh Ibn Rashīd
Ibn Saʿūd se ʿAbd al-ʿAzīz ibn Muḥammad Ibn Saʿūd

Ibn Saʿūd (ca 1880–1953), kung av Saudiarabien 1932–1953 20, 455
Ibn Saʿūd, Muḥammad (d. 1765), emir av al-Dirʿīya, grundare av det första saudiska riket, reg. 1735–1765 458
Ibn Sīnā, äv. Avicenna (ca 980–1037), persisk filosof, läkare, vetenskapsman 174, 472
Ibrāhīm Pascha (1789–1848), viceregent av Egypten 1848, Muḥammad ʿAlīs son 224, 261, 266, 281, 454, 477
Ilmoni, Immanuel (1797–1856), professor i teoretisk och praktisk medicin 278, 378, 423, 431, 434
Iob se Job
Irwin, Robert (f. 1946), engelsk arabist och historiker 26
ʿIsa bno ʿAli 147
Isabella I (1451–1504), drottning av Kastilien och Aragonien 459
Isebel, verksam på 800-talet fvt, drottning av Israel 474
Iskender, munk vid Katarinaklostret 346
Ismael, ar. Ismāʿīl, son till Abraham, enligt islamisk tradition stamfar till araberna, profet 29–30, 482–483
Ismaʿil, Jerusalem 172, 182
Ismaʿin, Jerusalem 209
Izate II (ca 1–ca 55), kung av Adiabene 470

J

Jacob se Jakob
Jaʿfar ibn Abī Ṭālib, äv. al-Ṭayyār, profeten Muḥammads kusin, ʿAlī ibn Abī Ṭālibs bror 86, 453
Jakob, patriark 166, 469
Jeremia, ar. Irmiyā, profet 163, 168, 467
Jesaja, profet verksam på 700-talet fvt 174
Jesus, kristendomens centralgestalt, profet i den islamiska teologin 99, 150, 161, 166, 168–169, 173–174, 177–178, 193–194, 205–206, 234, 276, 377, 383–386, 467, 469–475
Job, biblisk person 124, 174, 178, 376
Joshafat (Josaphat), kung av Juda ca 868–847 fvt 166, 468–469
Judas, Jesu lärjunge 178, 386
Justinianus I (ca 482–565), östromersk kejsare 527–565 474, 476
Jusuf se Ma Dexin

K

Alḳabbāʿ se al-Qubbāʾ, Aḥmad
Kajafas (Kaipha), överstepräst i Jerusalem 18–36, 174
Kalm 391
Kammar Rådinnan se Wallin, Johanna Maria
Katarina II (1729–1796), rysk kejsarinna 1762–1796 467–468
Kaufmann, Johann Friedrich (1785–1866), tysk urmakare, byggare av musikinstrument 357
Keay, John (f. 1941), brittisk författare, journalist 22
Ḳēider se al-Ukaidir ibn ʿAbd al-Malik
Keith, Thomas, äv. Ibrāhīm Aghā (d. 1815), skotsk militär 33
Khālid ibn al-Walīd (d. 642), arabisk härförare 457
Khamis, Jubba 120
Ḳhamis, Kahf 110, 117, 286
Khiḍr se Elia
Khosraw, Nāṣer-e (1004–1088), persisk poet, resenär 471
Kiepert, Heinrich (1818–1899), tysk kartograf 470
King, Geoffrey, brittisk arkitekturhistoriker 456
Kiseleff 380
Alkobbāʿ se al-Qubbāʾ, Aḥmad
Koechler se Köhler
Konfucius (551–479 fvt), kinesisk tänkare 322
Konstantin den store (272/73–337), romersk kejsare 306–337 470–471, 474
Ḳoṭṭa se Quṭṭa
Kristus se Jesus
Kurpershoek, Marcel (f. 1949), holländsk arabist, ambassadör 450

Köhler, P., sekreterare av tyskt ursprung vid Rysslands konsulat i Kairo 158, 198, 204, 466

L

Labīd, verksam på 500-talet, arabisk poet 13, 15
Lagus, Wilhelm Gabriel (1786–1859), professor i allmän lagfarenhet, universitetets rektor 1845–1848 239–240, 304, 306, 324, 378, 405–406, 408, 416, 421, 424, 431, 433
Lane, Edward William (1801–1876), brittisk orientalist 38, 452, 460, 466
Lasarus, biblisk person 181, 386, 473
Lauis se Louis, René Villermé
Laurell, Axel Adolf (1801–1852), professor i dogmatik 378, 422, 431, 434
Lawrence, Thomas Edward (1888–1935), brittisk militär, författare, arkeolog 20–21, 451
Lazarus se Lasarus
Le Blanc, Vincent, verksam mitten av 1500-talet, sjöman från Marseille 33
Leachman, Gerard (1880–1920), brittisk militär, Arabienresenär 20
Lewis, John Frederick (1804–1876), brittisk konstnär bildark
Lille, Bengt Olof (1810–1875), professor i kyrkohistoria 378, 422, 431, 434
von Linné, Carl (1707–1778), svensk naturforskare, professor i botanik 12
Linsén, Johan Gabriel (1785–1848), professor i vältalighet och skaldekonst 378, 423, 431, 433
Longinus, romersk soldat, helgon 174, 472
Louis, René Villermé (1782–1863), fransk läkare 413
Lundahl, Gustaf (1814–1844), professor i astronomi 247

M

Ma Dexin, äv. Yūsuf ibn Ibrāhīm (Jusuf) (ca 1794–1874), kines, islamisk lärd 320–321, 483
Maḳbōl, shejk av ʿUmrān 66, 87
von Maltzan, Heinrich (1826–1874), tysk baron, resenär 487
mamma se Wallin, Johanna Maria
al-Maqdisī, Ibn Qudāma (1147–1223), islamisk lärd 470
Maria, enl. trad. Jesu mor, helgon 165–168, 174, 193, 204, 349, 386, 468–470, 473
Maria Teresia (1717–1780), tysk-romersk kejsarinna 1745–1780 459
Mariamne (d. 29 fvt), hustru till Herodes 472
Meshari, kusin till Turkī Ibn Saʿūd 147
Meyer 391
Michaëlis, Johann David (1717–1791), tysk bibelforskare, orientalist 11–12, 23
Mismiḥ, shejk 88
Moḥammad se Muḥammad
Mohammad ʿAjād se al-Ṭanṭāwī, Muḥammad ʿAyyād
Moḥammad ʿAli se Muḥammad ʿAlī
Mohammad bni ʿAbdolvahhab se Ibn ʿAbd al-Wahhāb, Muḥammad
von Mohl, Hugo (1805–1877), tysk botanist 427, 433
Monro 374
mor se Wallin, Johanna Maria
Mose, ar. Mūsā (Musa/Musai), profet 72, 196, 199, 248, 341, 345–346, 349–350, 387, 457–458, 471, 474–475, 485
Muʿāwiya, reg. 661–680, umayyaddynastins grundare 453, 468
Muchlinskij, Anton Osipovitj (1808–1881), polsk-rysk turkolog 409, 414
Mufarrij ibn Daghfal (d. 1013), arabisk fältherre, ledare över en del av Syro-Palestina 1011–1013 472
Muhalhil ibn Rabīʿa, verksam i början av 500-talet, arabisk poet 20
Muḥammad, profet 11, 29–31, 87, 107, 161, 171–172, 206, 219, 234, 243, 257, 276, 278–282, 298–299, 311, 320, 327, 335, 350, 373, 453–454, 457, 464, 466–468, 470–471, 473–474, 480–481, 484
Muhammad Abdallah, kartograf bildark

Muḥammad ʿAlī (1769–1849), viceregent av Egypten 1805–1848 15, 88, 145, 147, 179–183, 228, 261, 276, 278, 328–329, 361, 454, 458, 466–467, 477
Mundhir III (d. 554), kung av Lakhmiderna 503/05–554 458
Muradian se Sarapian, Muradian
Musa/Musai se Mose
Muschlinski se Muchlinskij, Anton Osipovitj
Musil, Alois (1868–1944), mährisk teolog, orientalist, forskningsresande 20, 453, 457, 476
Muslim (817–875), islamisk teolog 280, 480

N

al-Nasāʼī (830–915), islamisk teolog 480
Nassār, Tiyāhābeduin 364–368
Nebukadnessar II (Nebok naṣṣār), kung av det nybabyloniska riket 604–562 fvt 173, 471
Nero (37–68), romersk kejsare 54–68 472
Nervander, Johan Jakob (1805–1848), professor i fysik 240, 378, 418, 422, 424, 430–431, 434
Netzer, Ehud (1934–2010), israelisk arkitekt, arkeolog 472
Niebuhr, Carsten (1733–1815), tysk upptäcktsresande, matematiker, kartograf 12, 419
Nordman, statsråd i Odessa 240
Nykopp, Karl Gustaf (1785–1849), domprost i Borgå 240
Nylander, Fredrik (1820–1888), docent i botanik, läkare, professorstitel 1873 378–379, 427–433

O

ʿObēid se ʿUbaidallāh Ibn Rashīd
ʿOmar se ʿUmar ibn al-Khaṭṭāb
von Oppenheim, Max Freiherr (1860–1946), tysk historiker, arkeolog, diplomat 20
von Ostheim, Othon, österrikisk fotograf verksam 1850–1860 175

P

Palmén, Johan Philip (1811–1896), friherre, professor i juridik 378, 380, 420, 422–424, 430, 434
pappa se Wallin, Israel
Paré, Ambroise (ca 1510–1590), fransk kirurg 10
Philby, Harry S:t John Bridger (1885–1960), brittisk upptäcktsresande, arabist 20–21
Pitts, Joseph (f. ca 1663), engelsk sjöman 33
Polk, William R. (f. 1929), amerikansk arabist 13, 15
Pompejus, Gnaeus (106–48 fvt), romersk fältherre, statsman 174, 472
profeten/propheten se Muḥammad
Pruner, Franz Bey (1808–1883), tysk läkare, antropolog, erhöll titeln Bey 1839 324
Przhevalsky, Nikolai (1839–1888), rysk geograf, upptäcktsresande 28

Q

de Quadra, Gregorio, portugisisk upptäcktsresande 33
al-Qubbāʾ, Ahmad, shejk från Maʿān 66, 222–223, 260, 262–263, 266, 268, 271, 275–276, 360, 362
Quṭṭa, tjänsteman vid undervisningsministeriet i Kairo 162, 467

R

Rafael (1483–1520), italiensk målare, arkitekt 389
Rakel, hustru till patriarken Jakob 192, 196, 474
Ramberg se Romberg, Moritz Heinrich
Ramses II, fornegyptisk härskare 1279–1213 fvt 485
Raphael se Rafael
von Raumer, Karl Georg (1783–1865), tysk geograf, geolog, professor 158–159, 164, 466

Rector se Lagus, Wilhelm Gabriel
Rein, Gabriel (1800–1867), professor i historia, universitetets rektor 1848–1858 240, 378, 423, 431, 434
Roberts, David (1769–1864), skotsk konstnär bildark
Roches, Léon, äv. ʿUmar (1809–1901), fransk tolk, ambassadör 33
von Rokitansky, Carl (1804–1878), baron, böhmisk läkare, filosof 413
Romberg, Moritz Heinrich (1795–1873), tysk läkare 413
Rosa 391
Rosalie 391
Rosetti, Alexandria 379
Runeberg, Johan Ludvig (1804–1877), skald 180

S

Sadiq Bey, Muhammad (1832–1902), egyptisk officer 301, 314
Sahlberg, Reinhold Ferdinand (1811–1874), naturvetare, adjunkt i zoologi och botanik 378
Sakrān, poet 279, 480
Ṣalāh al-dīn, Yūsuf (1138–1193), sultan av Egypten och Syrien ca 1169–1193 486
Ṣāliḥ 72
Ṣāliḥ, profet i den islamiska teologin 188, 473
Ṣāliḥ Ibn ʿAlī (Ṣāliḥ bni ʿAli/Salih bno ʿAli), emir av al-Jauf fram till 1836 146–148, 295, 462
Salim/*Satim* 64, 219, 260
Salīm I (Selim) (ca 1470–1520), osmansk sultan 1512–1520 363, 486
Salīm II (Selim) (ca 1524–1574), osmansk sultan 1566–1574 363, 486
Sālim al-ʿAwaḍ, poet 485
Sālim al-Ḥawī, shejk 64
Sālim ibn ʿĀḳir, shejk av Ḥajāyā 68, 87
Salomo, kung av Israel ca 965–ca 926 fvt 153, 171, 173, 234, 355, 377, 456, 463, 470–472, 485
Samuel (Samweil), profet, folkledare 179, 184, 473
Sankta Helena (ca 250–330), mor till Konstantin den store, helgon 174, 471
Sarapian, *Muradian*, armenier i Jaffa 207
Sarapian, *Simeoni*, armenier i Jerusalem 207
Saʿud, tillhörande al-Ḥawāzim 286, 288
Savary, Claude Etienne (1750–1788), fransk orientalist, resenär 281
Ṣbāḥa, Jerusalem 209
Schauman, Frans Ludvig (1810–1877), professor i praktisk teologi 379
Schleiden, Matthias Jakob (1804–1877), tysk botanist 427, 433
af Schultén, Nathanael Gerhard (1794–1860), professor i matematik 378, 424, 431, 433
Schultz, Ernst Gustav (1811–1851), arabist, preussisk konsul i Jerusalem 157–158, 161, 168, 176, 180, 183, 191, 194, 198, 204–205, 209–210, 376, 380, 465, 470
Schönlein, Johann Lukas (1793–1864), tysk läkare, naturvetare 413
Seetzen, Ulrich Jasper, äv. Mūsā al-Ḥakīm (1767–1811), tysk upptäcktsresande 33
Selim se Salīm I och Salīm II
al-Shāfiʿī, Muḥammad ibn Idrīs (d. 820), grundare av den shāfiʿītiska rättskolan 471
Shakespear, William Henry Irvine (1878–1915), brittisk militär, forskningsresande 20, 95
Shaw, Henry Norton (d. 1868), sekreterare för Royal Geographical Society 19
Shumovskij, Teodor Adamovitj (1913–2012), rysk professor i arabernas historia 20, 24
Sicard, Claude (1677–1726), fransk jesuitpräst, Arabienresenär 33
Simon av Kyrene, Jesu samtida 169, 470
Sirén, Carl Wilhelm (1795–1866), pastor i S:t Petersburg 239
Sjö Captenen se Wiklund, Anders
Soleiman se Sulaimān I
Soleiman Alfārsi se al-Fārisī, Salmān
Soleiman ibn/bni Dawod se Sulaimān ibn Dāʾūd
Stefanos, kristen martyr 469
Stieglitz 246, 379

Sulaimān I, äv. Süleymān (1494/95–1566), osmansk sultan 1520–1566 86, 453, 463, 486
Sulaimān ibn Dāʾūd 99, 150, 171, 276, 470
Sykes, William Henry (1790–1872), brittisk officer, politiker, indolog 19
syster se Wallin, Natalia Sofia

T

al-Ṭabarī, Muḥammad ibn Jarīr (d. 923), historiker, Korankommentator 483
al-Ṭanṭāwī, Muḥammad ʿAyyād (1810–1861), professor i arabiska vid Institutet för orientaliska språk i S:t Petersburg 162, 223, 240, 409, 414, 467
Tatarmulla se Bikbavuġlï, Bikčäntäy
al-Ṭayyār se Jaʿfar ibn Abī Ṭālib
Tegnér, Esaias (1782–1846), svensk skald, prästman 477
Tengström, Johan Jacob (1787–1858), professor i filosofi, historiker 378, 423, 431, 433
af Tengström, Johan Magnus (1793–1856), professor i zoologi och botanik 378
Thesiger, Wilfred (1910–2003), brittisk forskningsresande, författare 21, 451
Thesleff, Alexander Amatus (1778–1847), tf. vicekansler 378, 426, 434
Thomas, biblisk person 174
Thomas, Bertram (1892–1950), brittisk tjänsteman, forskningsresande 21–22
Tibbetts, Gerald Randall (1926–1999), brittisk historiker 20
Timofejev, G.A. Wallins studiekamrat från Institutet för orientaliska språk i S:t Petersburg, sekreterare för Rysslands konsul i Alexandria 194, 474
al-Tirmidhī (825–892), islamisk teolog 480
von Tischendorf, Constantin (1778–1874), tysk teolog 485
Tolstoj, Leo (1828–1910), rysk författare 467–468
Turkī Ibn Saʿūd (1755–1834), tidig shejk av området al-Dirʿīya 146–147
Ṭūsūn pascha (1794–1846), Muḥammad ʿAlīs son 454
Tycho, Brahe (1546–1601), dansk astronom 162, 467
Törnegren, Carl Vilhelm (1817–1860), professor i lärdomshistoria, bibliotekarie 409
Törnroth, Lars Henrik (1796–1864), professor i barnförlossningskonst och kirurgi, arkiater 378, 422, 431, 434

U

ʿUbaidallāh Ibn Rashīd (d. 1869), bror till ʿAbdallāh Ibn Rashīd 276, 294, 296, 311, 459–460
Udelius 391
Uhlenius, Gustaf Adolf (1802–1873), konsistorieamanuens, hovråd 426, 432, 434
al-Ukaidir ibn ʿAbd al-Malik, äv. al-Akdar, regent av al-Jauf i början av 600-talet 99–100, 102, 150–151, 276, 457
ʿUmar ibn al-Khaṭṭāb (d. 644), kalif 634–644 97, 99, 150, 276, 456–457, 464, 468, 481
ʿUmar II ibn ʿAbd al-ʿAzīz (682–720), umayyadkalif 717–720 456
af Ursin, Nils Abraham (1785–1851), professor i anatomi och fysiologi, universitetets rektor 1839–1845 378, 424, 431, 433

V

della Valle, Pietro (1586–1652), italiensk forskningsresande, kompositör 479
de Varthema, Ludovico, äv. Yūnus (ca 1470–1517), upptäcktsresande från Bologna 33
Vespasianus, Titus Flavius (9–79), romersk fältherre, kejsare 69–79 472
Vice-Canceller se Armfelt, Alexander
de Volney, Constantin François Chasseboeuf (1757–1820), fransk orientalist, resenär 280

W

al-Walīd I (ca 670–715), umayyadkalif 705–715 464
Wallin, Bror August (1820–1868), militär, godsägare, G.A. Wallins bror 306, 390
Wallin, Israel (1777–1839), överkommissarie i revisionsrätten, kammarråd, G.A. Wallins far 258, 479
Wallin, Johanna Maria (1779–1854), f. Ahrenberg, G.A. Wallins mor 238, 240–241, 247–248, 252, 254, 256, 258–259, 306, 320, 378, 382, 386, 389–391, 427–428, 433
Wallin, Natalia Sofia (1818–1881), G.A. Wallins syster 241, 248, 254, 382, 390–391, 435
Weil, Gustav (1808–1889), tysk orientalist 158, 465
Wellsted, James Raymond (1805–1842), brittisk sjöofficer, Arabienresenär 191, 197, 474, 479
Wiik, Hilda Charlotta (f. 1849), fröken 435
Wiklund, *Anders*, sjökapten 306
Wild, Johann (1583–ca 1619), tysk soldat 33
von Willebrand, Knut Felix (1814–1893), friherre, professor i patologi och medicinsk klinik, generaldirektör för medicinalverket 378, 413, 415–419, 421–426, 428, 431, 479
Wirzen, Johan Ernst Adhemar (1812–1857), adjunkt i medicin 378
Woldstedt, Fredrik (1813–1861), professor i astronomi 240, 247, 378, 418, 422, 429, 434
von Wrede, Gustav Adolf (1807–1863), tysk arabist, forskningsresande 408, 412, 487

Z

Zacharias, profet 166, 469
al-Zamaksharīs (d. 1144), Korankommentator 483
Zeno, *Caterino*, Mekkaresenär 33
Zeno, *Dragon*, Mekkaresenär 33
Zenobia (d. efter 274), drottning av Palmyra 267–272 455

Ö

Örtel, Emanuel, påstådd Mekkaresenär från Augsburg 31

Sakregister

Stavningen i sökorden är normaliserad. Wallins original är inom parentes och korshänvisningar är införda när det är nödvändigt. Platser som inte har kunnat identifieras är kursiverade och enligt Wallins stavning. Fartygsnamn är inom citationstecken. Ortbestämningarna är enligt historiska landskap och områden. Den arabiska bestämda artikeln i dess olika former (al/ar/as/el/es/esh/et/il) påverkar inte sökordets plats i registret.

A

ʿAbda, beduinstam tillhörande Shammar 145, 148, 295, 462
Absaloms grav, Kidrondalen, Jerusalem 166, 178, 469
Abu Dhabi, Arabiska halvön 26
Abu Simbel, fornegyptisk tempelplats 16, 485
Abyssinien, benämning på området var nuv. Etiopien finns 315, 457
”Active”, fartyg 481
Adhruh, källa på Arabiska halvön 66, 85, 224, 262
Alʿagā se Ajā’
Agrad/Agrūd se ʿAjrūd
al-Aḥqāf, bergsplatå på Arabiska halvön 408, 412
Ailanitiska hafvet se Eilatviken
ʿAin Artāma se Wādī Amratām
'Ain Baṣta, källa på Arabiska halvön 66, 84
ʿAin al-sulṭān, källa i Syro-Palestina 203
'Ain Wasīṭ, källa på Arabiska halvön 68, 72, 92–93, 231, 274
Ajā’, berg på Arabiska halvön 146, 149, 308
ʿAjrūd, fästning på Sinaihalvön 64, 79–81, 215–216, 451
ʿAḳaba se al-ʿAqaba
Āl Rashīd, stam tillhörande Shammar 145, 455, 459, 462
al-ʿAlaim, berg på Arabiska halvön 68, 123–124, 245
'Alaima, dal på Arabiska halvön 66, 86
ʿAlāwin, beduinstam tillhörande Ḥuwaiṭāt 219, 361, 476
ʿalēimah se ʿAlaima
Aleppo, Syro-Palestina 16, 190
Alexanders grav, utanför Jerusalem 168–169, 183
Alexandria, Egypten 34–35, 240, 305, 379, 381–382, 388, 390, 474, 485, 487
Alexandriabiblioteket 485
Amman, Syro-Palestina 13
Ananus grav, Hinnomdalen, Jerusalem 174, 472
ʿAnaza, stamkonfederation 83, 87, 89, 107, 109, 119, 145, 149, 220–221, 229, 260, 266, 277, 309, 453, 459–460
ʿAnaiza, berg/stad på Arabiska halvön 132, 296
al-ʿAqaba, fästning på Sinaihalvön 18, 64, 77, 186, 213, 216–217, 219, 349, 352, 355–356, 358–364, 380, 453, 485

ʿAraba se Wādī ʿAraba
ʿArafāt, slätt på Arabiska halvön; för berget se Jabal al-Raḥma 30–32, 200–201, 208, 303, 311
arḍ shajarat al-ṭayyār, höjd på Arabiska halvön 66, 453
al-ʿĀriḍ, provins på Arabiska halvön 87, 97, 108, 146, 149, 459
Armāl, beduinstam tillhörande Shammar 132, 144
Arsinoe, nuv. Suez 451
Athen 347, 463
ʿAuga, israelitisk fornstad 74, 367
Aulād Najād, beduinstam 66
Aulād Saʿīd, beduinstam 344
al-ʿAwij, vattenstation på vägen till Damaskus 108
Alʿāzirijeh se Betania
Azraq, vattenstation på vägen till Damaskus 108

B

Baalbek, Syro-Palestina 381, 390, 487
Bacchustempel 487
Jupitertempel 487
Babylon, Babylonien 463
Baghdad 17, 152, 190, 241–242, 246, 248, 257, 268, 278–279, 295–296, 398, 310–311, 320, 379, 407, 412, 481
Bahrain, historisk region på Arabiska halvön 17
Bāʿij, källa på Arabiska halvön 68, 90, 229–230, 272
Bairut se Beirut
Bait Jālā, by i Syro-Palestina 192, 197, 209
Bait Sāḥūr, by i Syro-Palestina 193–194
Bal'īm al-maghāriba, bergspass på Sinaihalvön 64, 81, 451
Balkh, Centralasien 15
al-Balqāʿ, bergsplatå i Syro-Palestina 407, 412
Banī ʿAdwān, beduinstam 221
Banī Saʿīd, beduinstam 353
Banī Ṣakhr, beduinstam 219, 476
Banī al-Taʿmarī, beduinstam 141, 291
Banī Tamīm, beduinstam 149, 241, 462
Banū Hilāl, stamkonfederation 142, 144, 291, 293, 308, 341, 462
al-Baṣra, Irak 152, 238, 242, 246, 311, 316, 379, 407, 412, 479
Basta se ʿAin Baṣta
Beirut 21, 186, 210, 379, 381, 388, 390
Beit Gala se Bait Jālā
Beit laʿhm se Betlehem
beit 'ōrun, by i Syro-Palestina 184
beit suḥūr se Bait Sāḥūr
Bejrut se Beirut
Belkaʿ se al-Balqāʿ
Ben Hinnom se Hinnomdalen
beni ʿadwan se Banī ʿAdwān
Beni Ḥelāl/Beni Hilāl se Banū Hilāl
Beni hinnom se Hinnomdalen
Beni Sahar se Banī Ṣakhr
Beni Saʿīd se Banī Saʿīd
Beni Shammar se Shammar
Beni taʿmar se Banī al-Taʿmarī
Beni Tamim/Beni temim se Banī Tamīm
Berings sund, sund mellan Asien och Amerika 25
Berlin 168, 380, 413, 463, 470
Betania, äv. al-ʿAzarīya el. al-ʿAyzarīya, Syro-Palestina 180–181, 199, 204, 386, 473
Lasarus grav 181, 386, 473
Betlehem, Syro-Palestina 153, 192–194, 201, 376, 386, 389, 463, 474
armeniskt kloster 193, 474
Födelsekyrkan 193, 474
Bezetha, höjd utanför Jerusalem 169
Bireima se al-Buraimī
Birkat Fir'aun, damm på Sinaihalvön 72
birkat ḥammām sitt Maryam, damm utanför Jerusalem 168, 470
birket Alhiga, damm vid Jerusalem 169
Biṣra, stad på vägen till Damaskus 108
Bokhara se Buchara
Borēida se Buraida
Borgå, Nyland 240

Bosra se al-Baṣra
Boston, Förenta Staterna 427, 433
Buchara, Centralasien 15, 162, 193–194, 205, 207, 320, 322, 324
Būlāq, tid. Kairos huvudhamn 484
Buraida, Arabiska halvön 149
al-Buraimī, Arabiska halvön 17

C

Cairo se Kairo
Cambridge, England 16
Candia, det italienska namnet för nuv. Heraklion, Kreta 316
Cerigo se Kythera
”Challenger”, amerikansk rymdfärja 21
Clysma, romersk hamn vid Suezviken, nuv. Suez 451
Constantinopel se Konstantinopel
Crim se Krim

D

Dair muqaddis Mudistūs, by utanför Jerusalem 174
Dair al-Rawāq, grotta utanför Betlehem 193
Dalāgha se Wādī Dalāgha
Damaskus 8, 108, 115, 152, 156, 165, 169–170, 176, 183, 188, 190, 246, 248, 268, 277, 279, 286, 377, 381, 390, 407, 412, 463, 474, 486
Damjat se Dumyāṭ
darb ghosh, by i Syro-Palestina 191
Darb al-maghāriba, nordafrikanernas pilgrimsväg på Sinaihalvön 80, 451
deir moḳaddis Modistūs se Dair muqaddis Mudistūs
Derijeh se al-Dirʿīya
Dhofar, region på Arabiska halvön 9
dilʿān Ḥajil, berg på Arabiska halvön 145
al-Dirʿīya, Arabiska halvön 276, 281, 454, 457–458, 460
Djof se al-Jauf
Doha, Arabiska halvön 21
Aldsahirijah/Aldsāhirijeh, by i Syro-Palestina 368–370
Dublin 414
al-Dughmān (dughmi), beduinstam 109, 459
Dumyāṭ, stad och Nilens östra arm i Nildeltat 328
Döda havet 180, 182, 199, 204, 386–387

E

Edinburgh 414
Edom, äv. alʿAdma, benämning på forntida land och öken söder om Döda havet 365, 367
Egeiska havet 481
Eilatviken, eg. ʿAqabaviken 380
ʿein Alsulṭan se ʿAin al-sulṭān
Eldorado, mytisk plats i Sydamerika 7, 254
ʿEneize se ʿAnaza
ʿEneze se ʿAnaza
Epsom, England 477
Eufrat, flod i sydvästra Asien 7
Everest se Mount Everest

F

Faid, Arabiska halvön 149
Farāshāt al-shīḥ, dal på Sinaihalvön 64, 81, 451
al-Farīr (Alferīri), beduinstam tillhörande Ṭayy 141, 461
Feid se Faid
ferāshāt elshīḥ se Farāshāt al-shīḥ
Alferīri se al-Farīr
al-Fīḥī, Sinaihalvön 74
Filadelfia se Philadelphia
Furaidis, berg i Syro-Palestina 182

G

Algaʿfar se al-Jaʿfar
Gal algof se Jāl al-Jauf
Galileen, bibliskt namn på landskap i Syro-Palestina 377

Galileiska hafvet se Genesarets sjö
Gallien, antik benämning på område som omfattade Norditalien, Frankrike, Belgien 464
Garrāḥ se Wali Garrāḥ
Gaza, äv. Ghazza, Syro-Palestina 187, 363
Elgaze se Ibn al-Jāzī
Algebel se al-Jabal
gebel ḥomēirah se Jabal Ḥumaira
Gebel Schammar/Gebel Shammar se Jabal Shammar
Algebelijeh se al-Jabalīya
Gedde se Jidda
Genesarets sjö, sjö i Syro-Palestina 380, 386–387, 390
Getsemane, trädgård utanför Jerusalem 166–167, 178, 386, 467–469
Algezāmije se al-Jazāmīya
Gharandal/Gharandel se Wādī Gharandal
Ghauṭa, berg på Arabiska halvön 70, 132, 143, 245
Ghazāleh se Wādī Ghazāla
Ghazze se Gaza
Alghōr se al-Ghūr
Alghorāb se al-Ghurāb
Ghorundel se Wādī Gharandal
Ghōṭa/Alghoṭah se Ghauṭa
al-Ghūr, Arabiska halvön 108, 203
al-Ghurāb, vattenstation på vägen till Damaskus 108
Gidda se Jidda
Gihon se Hinnomdalen
Gihonkällan, Kidrondalen, Jerusalem 466
Ginea se Jenin
Gobi, öken i östra Asien 25
Gof se al-Jauf
Gubba/Gubbe se Jubba
Gulistan, Centralasien 14
Göttingen, hist. Hannover 11–12, 16
universitetet 11

H

Hadramaut, region på Arabiska halvön 9, 17, 19, 487
Haeitut se Ḥuwaiṭāt
Ḥā'il, Arabiska halvön 16, 70, 102–103, 105, 107–109, 118, 136–139, 143, 145–147, 149, 232, 234, 241–242, 245, 257, 274–275. 285, 287, 289, 294–297, 300, 309, 311, 407, 411, 451, 455, 458–462
Ḥaiwī, beduinstam 82, 217, 221, 237, 260, 283, 359, 363
Ḥajāyā, stamkonfederation 64, 66, 68, 87–89, 96, 107, 119, 224, 229, 271
Ḥājil se Ḥā'il
Hakeldama, terassområde i Hinnomdalen, Jerusalem 164, 174
Hamadān, Persien 472
al-Ḥamāmīyāt, höjd på Arabiska halvön 96
Hamburg 34
Hammām Mūsā, het källa på Sinaihalvön 319
Ḥarb, stamkonfederation 147, 149, 352, 460, 462
Ḥasā, by på Arabiska halvön, vid Medina 298–299
al-Ḥasā, äv. al-Aḥsā, fästning på Arabiska halvön 68, 79, 90, 147, 455
al-Ḥasā, region på Arabiska halvön, vid Persiska viken 17, 407, 412
Ḥasan, berg på Sinaihalvön 64, 81
Hasbeja, Syro-Palestina 381
Ḥashm al-farwa, slätt på Sinaihalvön 64, 81, 452
Hassa se Ḥasā
al-Ḥassa/Alḥassah se al-Ḥasā
Alḥassa se al-Ḥasā
al-Ḥawāzim, beduinstam tillhörande Ḥarb 109, 112–113, 118–119, 123–125, 127, 130–132, 285–286, 288, 460
Alhazīm, källa på vägen till Damaskus 108
Hebron, äv. al-Khalīl, Syro-Palestina 85–86, 153–154, 160, 162, 193, 187, 193, 353, 360, 363–364, 366, 368, 371, 374, 380, 474, 486

Ibrāhīm-moskén 374
Ḥegāja se Ḥajāyā
Ḥegāz se al-Ḥijāz
Heidelberg, Baden 414
universitetet 414
Heivi/Ḥejvi/Hejwat/Ḥejwi se Ḥaiwī
Helsingfors 12, 14, 19, 30, 34, 241,178, 239, 246, 302, 306, 374, 380, 391, 410, 426–427, 433–434, 452, 472, 479, 486
Esplanaden 30, 302
Helsingfors Lyceum 306
Kejserliga Alexanders-Universitetet 239–240, 306, 408–410, 413–431, 433–434, 452, 474, 478, 487
Kliniska institutet 261, 480
Nationalbiblioteket, äv. Universitets-biblioteket 325, 435
Societetshuset 373, 487
Herat, Centralasien 15
Hermon, berg i Syro-Palestina 381
Herodes familjegrav, klippgrav utanför Jerusalem 176, 472
Herodium, fästning utanför Jerusalem 472
Ḥeteimi se Hitaim
Alḥewāzim se al-Ḥawāzim
Hfors/Hfrs se Helsingfors
Ḥigr, Arabiska halvön 108, 147
al-Ḥijāz, Arabiska halvön 105, 284, 300, 356, 408, 412, 453–454
Hilal se Banū Hilāl
Hinnomdalen, Jerusalem 164, 174, 176, 178, 376, 386
Hiobs/Hjobs eller Nehemias brunnen se Rogels källa
Hitaim, äv. Hutēm, beduinstam 88, 119, 285, 454, 460
Hoeitāt/Ḥoeiṭi se Ḥuwaiṭāt
Alḥofēir se al-Ḥufair
Alḥolēifi se al-Ḥulaifī
Horeb se Sinai
Alḥorēirah se al-Ḥuraira
Ḥosein bni ʿIsa Algorras kobba se Ḥusain ibn ʿĪsā al-Jurras grav
Ḥoweiṭat se Ḥuwaiṭāt
al-Ḥufair, Arabiska halvön 149
al-Ḥufna, Arabiska halvön 149
al-Hufūf, Arabiska halvön 21
al-Ḥulaifī, Arabiska halvön 149
al-Ḥuqūq, beduinstam tillhörande Tiyāhā 74, 368
al-Ḥuraira, källa på vägen till Damaskus 108
Ḥusain ibn ʿĪsā al-Jurras grav, vid Jerusalem 169
al-Hūta, Arabiska halvön 149
Ḥuwaiṭāt, stamkonfederation 66, 83, 85–88, 90, 119–221, 224, 260, 262, 266, 271, 283, 307, 341, 360–361, 453, 476
Ḥöṭa se al-Hūta

I

Iberiska halvön 29, 451
Ibn al-Jāzī (Ibn Algāzi), beduinstam tillhörande Ḥuwaiṭāt 86, 219, 453, 476
Ibn Thiyāb, beduinstam tillhörande Ḥuwaiṭāt 86
Indiska oceanen 7, 29
Ipsamboltemplet se Ramses II:s klipptempel

J

al-Jabal, berg på Arabiska halvön 136, 145, 149
Jabal Ḥammām Firʿaun, berg på Sinaihalvön 72
Jabal Ḥumaira, berg på Sinaihalvön 64, 79, 81
Jabal al-Qunna, berg på Sinaihalvön 72, 352
Jabal al-Raḥma, berg på Arabiska halvön 30, 302
Jabal Shammar, äv. Jabalā Ṭayyī, berg på Arabiska halvön 101, 103, 108, 145, 147, 149, 232, 235, 257, 274, 278, 293, 307, 309, 407, 411, 458–459
Jabal al-Ṭūr, berg i Syro-Palestina 380, 390
al-Jabalīya, stam 186, 351, 485
al-Jaʿfar, stam tillhörande Shammar 145, 462
Jaffa, Syro-Palestina 183–187, 189–190, 193, 204, 207–209, 380, 388, bildark

Jakobs grav, Kidrondalen, Jerusalem 166, 469
Jāl al-Jauf, berg på Arabiska halvön 79, 94, 96, 99, 109, 151
Jambaʿ/Jamboʿ se Yanbūʿ
al-Jauf, äv. Adummatu, Daumat/Dūmat al-Jandal, Dumatha, Arabiska halvön 68, 79, 87–89, 93–109, 112, 115–116, 122–124, 128, 131, 134, 136–141, 144, 147, 150–152, 219–220, 224, 228–229, 231–232, 234–236, 238, 241–242, 245, 247, 255–256, 260, 262, 268, 271, 274–276, 278–279, 281, 284–286, 288–289, 291, 293–295, 307–308, 360, 363, 407, 411, 453, 455–457, 459–462, 477, 480, bildark
ʿAlāj, stadsdel 98, 150
al-Dalhamīya, stadsdel 98, 101, 150
Derʿ se Sūq Ibn Dirʿ
Algerʿāwi/Gerawi se al-Jarāwī
al-Gharb, äv. Sūq Ibn Qaʿayyad, stadsdel 97, 99, 232–234, 278, 285
ʿAin Umm Sālim, kvarter 97
Ashwā, kvarter 97
Ibn Ḥuṣainī, kvarter 97
al-Jafrīya (Algafrijeh), kvarter 97
Ṣinnāʿ Almarʿī, kvarter 97
Ghuṭṭī, stadsdel 99
al-Jarāwī, stadsdel 99, 101, 150
Alḳaraṭin se al-Qarātīn
Khadmā, stadsdel 68, 98–102, 104–107, 109, 131, 150–151, 234, 236, 277–279, 281, 284, 286
Ḳoṣeir/Kosseir se al-Quṣair
Mared se Qaṣr Mārid
moské 97, 456
al-Qarātīn, stadsdel 99
Qaṣr Mārid (Mared), fästning 96–100, 150–151, 455–456
al-Quṣair, fästning 98, 151, 456
al-Rahībīyīn, stadsdel 98, 101–102, 104
al-Saʿīdān, odling 98–99
al-Saʿīdīyīn, äv. al-Sarrāḥ (Alserrāḥ/Asseraḥ/Esserāh), stadsdel 98, 101–102, 150–151
al-ʿAbbās, familj 98
al-Habūb (Alḥabōb), familj 98, 149
al-Saʿīdān, familj 98
al-Salmān (Alsalmān), familj 98
al-ʿUmār (Alʿomar), familj 98
Sūq Ibn Dirʿ, stadsdel 97–98, 100, 141, 150–151
al-Wādī, stadsdel 99, 151
al-Jazāmīya (Algezāmije), Arabiska halvön 149
Jena, Thüringen 427, 432
Jenin, Syro-Palestina 380, 390
Jeremiagrottan, vid Jerusalem 163, 168, 467
Jeriko, äv. Arīḥā, Syro-Palestina 200, 203, 208, 377, 386–387, 474–475
Jerusalem 29, 35, 81, 153, 155, 160, 167–170, 175–177, 179, 183–191, 193–194, 196, 199, 204, 207–208, 216, 225, 326, 348, 353, 355, 363, 376, 379–380, 382–383, 386, 388, 407, 412, 452, 463–474, 479, 485, 48
Akra, fästning 169, 470
al-Aqṣā (Alaḳṣa/Alaḳṣai), moské 164, 166, 171–172, 196, 463–464, 468–469
armeniska klostret 160, 178
bab Alkhalīl se Jaffaporten
Bāb al-tauba, stadsport 170, 172, 470
Betlehemsporten se Jaffaporten
birkat Isrā'īl, damm 170
Damaskusporten, äv. bāb ʿamūd, stadsport 163, 168–169, 176
Davids torn 463, 473
Davidsporten se Sionporten
Golgata 384, 470
grekiska kyrkan 177, 205–206, 383
Gyllene porten, äv. Bāb al-raḥma, stadsport 170, 470
Ḥaram se Klippdomen
Hebronporten se Jaffaporten
Heliga gravens kyrka, äv. Gravkyrkan 168, 173, 177, 179–180, 182, 195, 197–198, 206, 377, 383, 385, 466, 470–472
Longinus kapell 174, 472
Sankta Helenas kapell 174, 471
Hippicus torn 178, 473

Jaffaporten, äv. Betlehemsporten, Hebronporten, Pilgrimsporten, ar. Bāb al-Khalīl, stadsport 153, 163–164, 169, 174, 176, 178–179, 183, 192, 463, 473
Klippdomen, ar. Qubbat al-Ṣakhra 154, 159, 164–166, 170–173, 175–176, 182, 188–189, 196, 463–464, 469
kursi Soleiman bni Dawod se Sulaimān ibn Dā'ūds tron
Lejonporten (Maria porten), stadsport 168–169, 176, 196, 210, 386, 469
Miḥrāb Maryam, moské 172, 471
Morija se Tempelberget
ʿOmar mosken se ʿUmar- moskén
persiska klostret 170, 470
Qubbat al-Ṣakhra se Klippdomen
Alṣakhra se Klippdomen
Salomos tempel 172, 471
Sionporten, stadsport 164–165, 178, 181, 199, 204, 210
Stephans porten se Lejonporten
Sulaimān ibn Dā'ūds tron, sten 171–172, 470
Tempelberget, äv. al-Ḥaram al-Sharīf 166, 175, 463–464, 469–472
ʿUmar-moskén, numera förstörd moské 154, 464
Via Dolorosa 169–170, 377, 469–470
Zions porten se Sionporten
Jesajas grav, vid Jerusalem 174
Jibāl Wāṭiya, berg på Sinaihalvön 72
Jidda, Arabiska halvön 243, 246, 254, 258, 304, 309, 312–313, 316–317, 319, 341, 355, 407, 411, 462, 479, 487
Jockas pastorat, södra Savolax 240
Jordan, flod i Syro-Palestina 71, 181, 198, 200, 202–203, 386–388
Josafats dal/Josaphat dalen se Kidrondalen
Joshafats grav, Kidrondalen, Jerusalem 166, 469
Jubba, Arabiska halvön 68, 70, 98–99, 109, 112, 115, 119–120, 122, 124, 126–128, 130–133, 134, 138–141, 143–144, 245, 256–257, 283, 285–286, 289, 291–292, 307–308, 407, 411, 461
Sūq al-ḥamāla, kvarter 132
Sūq kilāb, kvarter 132
Sūq al-mujaʿallāt, kvarter 132
Sūq al-silāl, kvarter 132
Sūq al-ṭuraif, kvarter 132
Judeen (Judea), här: den bergiga södra delen av Syro-Palestina 186, 190, 370
Judiska begravningsplatsen, Jerusalem 166–167, 209, 467–468
Jungfru Marias källa, äv. ʿAin Umm al-daraj, Kidrondalen, Jerusalem 180, 473

K

Kabul, Centralasien 15, 241, 243, 248, 295–296, 310, 316, 320
Ḳafar se Qafar
Kafarnaum, Syro-Palestina 377
al-Kahfa, Arabiska halvön 110, 149, 286
Kaiphas landshus se Kajafas hus
Kairo 16, 18, 33–35, 72, 77–81, 88, 127, 137, 157–160, 164–165, 167, 187–188, 181, 198, 204, 210, 213–214, 216–218, 222–223, 228, 235, 237–238, 240, 243–248, 250, 257–259, 261, 266, 269, 279, 283, 291, 303–305, 307, 311–313, 316, 319–321, 324, 330, 334, 342, 344–346, 348, 356, 361, 376–377, 379, 381–382, 388, 390–391, 394–395, 405–406, 408, 410–412, 450–452, 465, 467, 478–479, 487
al-Azhar, moské 223, 225, 233, 235, 285, 467
Bāb al-naṣr, stadsport 77, 450
Kajafas hus, Sionberget, Jerusalem 174
Kalonia se Qalūnīya
Ḳanā se Qīnā
Kapernaum se Kafarnaum
Ḳara se Qāra
al-Karak, Syro-Palestina 197, 475
Alḳaroṭi se al-Qarūṭī
Alḳasīm se al-Qasīm
Ḳasr 'asharawā, Arabiska halvön 149
Ḳaṣr Alsoleimi, Arabiska halvön 147, 149

Ḳaṣr Altowēir/kaṣret ettoweir, by på Arabiska halvön 109, 151
Katarinaberget, Sinaihalvön 350
Alḳăṭīf se al-Qaṭīf
Kazan, Ryssland 467–468
Kazan universitet 467
moské 467
Ḳēnā se Qīnā
Keneh se Qanā
al-Khalā, dal på Arabiska halvön 68, 94
Alkhalīl se Hebron
al-khall, väg 117
Khān al-zabīb, fästningsruin på Arabiska halvön 79, 86, 453
Khiva, Centralasien 15
Kidronbäcken, eg. torr dal, under regntiden formas en liten bäck, Kidrondalen, Jerusalem 166, 377
Kidrondalen, äv. Joshafats dal 164, 166, 172, 174, 176–177, 179, 181, 183, 377, 386, 466, 468, 473
Kinda, beduinstam 457
Konstantinopel 12, 34, 167, 187, 190, 209, 303, 317, 323, 341, 373, 454, 481
Korak se al-Karak
ḳorāḳir se Qurāqir
Koreis se Qurais
Alḳoṣēiba, Arabiska halvön 149
Alkoseir se Quṣair
Kreta, ö i Medelhavet 244, 316, 347
Krim, halvö vid Svarta havet 317
Kryddöarna, nuv. Moluckerna, Indonesien 9
al-Kūfa, Irak 457, 486
Kungacisternen, Kidrondalen, Jerusalem 174
Kungagravarna, Jerusalem 169, 176–177, 179, 470
Kungaträdgården, Kidrondalen, Jerusalem 174, 178, 386
Kyrene, ant. grekisk stad i Nordafrika 169, 470
Kythera, Egeiska havet 293, 481
Köpenhamn 12

L

Lakhm, beduinstam 458
Laqaiṭa (Laḳaiṭa/Laḳēiṭa), Arabiska halvön 70, 119, 145, 245, 294
Leipzig, Sachsen 16
Lidd se Lod
Limingo, norra Österbotten 240
Livorno, Toscana 347
Lod, Syro-Palestina 183–184, 190, 380, 388
London 14, 16–17, 19, 24, 240, 246, 324, 380–381, 414, 456, 463
Lumbarla, Egentliga Finland 306
Lydd/Lydda se Lod

M

Maʿān, Arabiska halvön 66, 79, 82–89, 92–93, 104, 220–224, 228, 232–233, 249, 260, 262, 307, 325, 360, 453
Engāseh/Ingaseh, källa 84, 222
Maʿāza, beduinstam tillhörande Ḥuwaiṭāt 88, 354
Mabrak, dal på Arabiska halvön 66, 84
Mab'ūk, källa på Sinaihalvön 64, 72 , 80, 452
Madā'in Ṣāliḥ, äv. al-Ḥijr, historisk plats på nordvästra Arabiska halvön 296, 325
al-Maghāra, Arabiska halvön 84, 223
al-Maghārī, beduinstam tillhörande Ḥuwaiṭāt 87–88
al-Mahra, region på södra Arabiska halvön 17, 238, 246, 407–408, 411–412, 479
al-Makhūl, Arabiska halvön 149
Mamillacisternen, vid Jerusalem 169, 174
al-Manāṣiba, beduinstam tillhörande Shammar 97
Mar Elias, kloster i Syro-Palestina 192–193, 474
Mar Saba, kloster i Syro-Palestina 201
al-Marāghīya, stam på Arabiska halvön 68
Maria källan ʿein ummi darag se Jungfru Marias källa
Mariakyrkan (Marias helgedom/Marias graf/

Jungfruns graf), Kidrondalen, Jerusalem 165–167, 174, 178, 386, 468
Marib, Jemen 487
Marrāh se Wādī Marra
Marseille 12, 34, 306, 355, 481
Maskat se Muscat
Masʿūdīyīn, beduinstam tillhörande Ḥuwaiṭāt 66, 87
Mauqaq, Arabiska halvön 149
al-Mawālī, beduinstam 98, 149, 456
Meʿāzi se Maʿāza
Medain Saleh/Medain Salih se Madā'in Ṣāliḥ
Medelhavet 8–9, 11, 293, 355, 388
Medina 16, 19, 31, 33–34, 100, 108, 145, 147, 149, 160, 171, 193, 232, 235, 242–243, 245, 257, 278, 298, 301, 311, 317, 352, 364, 407, 411, 419, 454, 458, 462, 464, 479, 481, 486
al-Baqīʿ, än. Baqīʿ al-gharqad, begravningsplats 481
Fāṭimas grav 298, 481
Ḥarām al-rasūl, moské 31, 298, 311, 320, 481
Abū Bakrs grav 298, 481
Muḥammads grav 31, 298, 311, 320, 481
Mekka 9, 11, 15–16, 19, 29–34, 107, 159–160, 171, 177, 202, 208, 213, 223, 235, 242–245, 257–259, 285, 295–296, 298–300, 303–304, 309, 311–320, 324, 352, 362, 364, 407, 411, 419, 451–452, 454, 458, 462, 464, 469, 479, 481–482, bildark
al-Kaʿba, än. al-bait al-ḥarām 29–31, 300, 304, 314, 482, bildark
al-Marwa (Mervah), klippa 30, 302, 483
al-masjid al-ḥarām (Haram), moské 30–31, 171, 243, 298, 300, 302, 304, 312–314, 482
Mervah se al-Marwa
al-Ṣafā, klippa 30, 302, 483
Zamzam, källa 31, 202, 302–303, 315
Meshhed ʿAli se al-Najaf
Mezeini se Muzaina
Milano 413
Minā, dal på Arabiska halvön, invid Mekka 30–32, 302–303, 311, 313, 315, 483
moghēirah se Mughaira
Mohammedanska begravningsplatsen, Jerusalem 168, 170, 174
Mongoliet 28
Moravia, eng. för Mähren i nuv. Tjeckien 20
Mose berg se Sinai
Mose källor, Sinaihalvön 72, 330, 341
Moskva 467
Mount Everest, berg i Himalaya, södra Asien 7
Mughaira, källa på vägen till Damaskus 108, 112
Almunāsibeh se al-Manāṣiba
Muscat, Arabiska halvön 17, 408, 412
Muslimān, än. Umm Salmān, berg på Arabiska halvön 68, 70, 124, 126–127, 132, 141–144, 245, 291, 462
al-Mustajidda, Arabiska halvön 149
Mu'ta, Syro-Palestina 453
Muwailiḥ, källa på Sinaihalvön 74
Muzaina, beduinstam tillhörande Ṭauwara 72, 352, 354, 356, 358, 360–361
Muzdalifa, dal på Arabiska halvön 31–32, 303, 483

N

Nabī Dāniyāl, Syro-Palestina 189
Nabī Mūsā, Mose grav, vid Jerusalem 196, 198–199, 201–202, 204, 208, 475
Nabī Ṣamū'īl, profeten Samuels grav, vid Jerusalem 179, 184, 473
al-Nafūd, sandökenområde på Arabiska halvön 274, 460
Nagil se Najil
al-Najaf (Meshhed ʿAli), Irak 108, 298
Najd, Arabiska halvön 17, 87–88, 97, 99–100, 102–103, 105, 107–108, 132, 134–135, 145, 147–149, 152, 194, 241–242, 246, 274–275, 279, 281, 283–285, 289–291, 300, 303, 308–309, 311, 339, 341, 343, 349, 360, 407–408,

411–412, 453, 455–456, 458–459, 462, 480
Najil, dal på Arabiska halvön 66, 86
al-Nakhl (Alnakhal/Nakhil), fästning på Sinaihalvön 64, 72, 79, 81, 215–217, 219, 334, 363, 366, 368–370, 380, 452
Nasaret, Syro-Palestina 208–209, 377, 380, 389–390
Nebi Danial se Nabī Dāniyāl
Nebi' Musa/Alnebi' Musai se Nabī Mūsā
Nebi Samuel/Nebi Samweil se Nabī Ṣamū'īl
nedra cistern, vid Jerusalem 169
Nedre Lothringen, nuv. Lorraine, nordöstra Frankrike 472
Negd se Najd
Negel se Najil
New York 427, 433
Niger, flod i Västafrika 16
Niḳra se Niqra
Niḳrat Alshām se Niqrat al-Sha'm
Nilen 216, 230, 254, 260, 273, 330, 355, 382, 390
Niqra, Syro-Palestina 234
Niqrat al-Sha'm, landskap mellan Arabiska halvön och Syro-Palestina 108, 115, 407, 412
Nufud se al-Nafūd
Nuwaiba (Noweiba), palmlund på Sinaihalvön 356
Nyland 283
Nådendal, Egentliga Finland 390

O

Al'odeiriʿ se al-Udairiʿ
Odessa 240, 325, 346
Al'odsīm, Arabiska halvön 149
Al'ojōn, Arabiska halvön 149
Olivberget (Förargelsensberg/mons offensionis/Oljoberget/Oljuberget), berg utanför Jerusalem 163–164, 166, 168, 174, 178, 180–182, 376, 385–386, 467–469, 472
ʿOmrān se ʿUmrān

P

Palmyra se Tedmor
Paris 16, 34, 347, 361, 390, 413, 427, 433, 463
Pburg se S:t Petersburg
Peking 323
Persiska viken 7–9, 11, 21, 26, 236, 242, 274, 311, 407–408, 411–412, 479
Peterburg/Petersburg se S:t Petersburg
Petra, Syro-Palestina 9, 16, 64, 86, 220, 225, 325, 352, 375, 453, 476, 486, bildark
Philadelphia, Förenta staterna 427, 433
Pompejus läger, vid Jerusalem 174, 472
Prag 413
Protestantiska begravningsplatsen, Jerusalem 169
Punt, forntida område trol. vid Afrikas horn 9

Q

Qafar, Arabiska halvön 149, 278, 296, 462
Qalūnīya, by i Syro-Palestina 191
Qanā, Övre Egypten 177, 472
Qāra, Arabiska halvön 109, 151, 459
al-Mushrifa, slott 109, 460
al-Qarūṭī, beduinstam 141, 456
al-Qasīm, Arabiska halvön 105, 119, 147, 149, 296, 311, 407, 411, 459
al-Qaṭīf, Arabiska halvön 242, 479
Qīnā, Arabiska halvön 70, 119, 144–145, 149, 245, 293, 308
al-Qulzūm, nuv. Suez 451
Qurais, dal och källa på Sinaihalvön 64, 217
Qurāqir, källa på Arabiska halvön 108
Quṣair, Egypten 319

R

al-Rāḥa, berg och slätt på Sinaihalvön 64, 72, 79–81, 345
Rakels grav, mellan Jerusalem och Betlehem 192, 196, 474
Rakhām, Syro-Palestina 98
Ramāḍīn, beduinstam 371

Ramla, Syro-Palestina 187, 380, 388, 473
al-ʿUmarī-moskén 189, 474
Ramses II:s klipptempel, Abu Simbel, Övre Egypten 53, 485
Ra's Muḥammad, udde på Sinaihalvön 319
Alrawāḳ se Dair al-Rawāq
Rawala, beduinstam 85, 107, 109, 112, 115, 119, 132, 229, 234–235, 276, 284, 453
Refidim, dal på Sinaihalvön 350
Alrīḥa se Jeriko
Riyadh (Rijāḍ) 13, 17, 146–147, 281, 309, 408, 412, 485
Alrōḍa, Arabiska halvön 149
Rogels källa, Kidrondalen, Jerusalem 174, 178
Roḥēibah se Ruḥaiba
Rom 413, 463, 471
Romerska torn, Jerusalem 169
Ros-Mohammed se Ra's Muḥammad
Rosetta, Nedre Egypten 390
Rosheja, Syro-Palestina 381
Rovalla/Rowala/Rowalla se Rawala
al-Rubʿ al-khālī, sandökenområde på Arabiska halvön 17, 19, 20–21, 24, 460
Ruḥaiba, Syro-Palestina 98
al-Ruzdalī, källa på vägen till Damaskus 108
Röda havet 7–9, 11, 258–259, 304, 315, 331, 341, 345, 355–356, 407, 411, 451, 474, 482

S

al-Sāʿada, beduinstam 141
al-Sabʿān, Arabiska halvön 149
Ṣabbāh, berg på Arabiska halvön 99
Sadr se Wādī Ṣadr
Safad se Zefat
Sahiūn se Sion
Ṣaʿīd, benämning på Övre Egypten 176
Sail Abū Sawād, dal på Arabiska halvön 64, 81, 452
Sakākā, Arabiska halvön 102, 104, 108–109, 112, 147, 150–151, 459–460
al-Fajād (Alfejāḍ) stadsdel 109
al-Ḥirkān, stadsdel 109
Alʿomrān se al-ʿUmrān
al-Suhayyān, stadsdel 109
al-ʿUmrān, stadsdel 109
Zaʿbal, slott 109, 460
al-Salāla, Dhofar-provinsen, Arabiska halvön 21
Salonichi se Thessaloniki
Samarkand, Centralasien 7, 15
Samīra, Arabiska halvön 149
Samra Ḥā'il, berg på Arabiska halvön 146
Sana, Jemen 408, 412, 487
al-Saqīq se al-Shaqīq
Sarām, dal på Arabiska halvön 367
Sarondalen, Syro-Palestina 184–187, 190, 380, 388
Sarrāḥ, dal på Sinaihalvön 353
Assavālhe, beduinstam 361
Ṣbēiḥa/ṣbeikha se Ṣubaiḥa
Scharāʿ se al-Sharāh
Ṣdēʿ/Ṣdēiʿ se Ṣudaiʿ
Sefed se Zefat
seil abo suwād se Sail Abū Sawād
Serāhijeh, Syro-Palestina 98
Serām se Sarām
Serhan se Wādī Sirḥān
Serḥān se Sirḥān
Serrāh se Sarrāḥ
Alshaḳīḳ/Alsheḳiḳ/Alskaḳiḳ se al-Shaqīq
Shaḳrah se Shaqra
Shammar, stamkonfederation 89, 94, 97, 101, 108–110, 112, 115, 119–120, 124, 127, 132, 142, 144–148, 232, 235, 271, 276, 285–287, 289, 295–297, 303, 311, 407, 411, 455, 458–459, 461–462, 481
Shangri-La, mytisk plats i Östern 7
al-Shaqīq, källa på Arabiska halvön 68, 107, 110, 112–113, 115–117, 121, 125, 129–131, 288–289, 450
Shaqra, Arabiska halvön 97
al-Sharāh (Scharāʿ), berg på Sinaihalvön 82, 87, 123, 221, 224, 260, 273, 307, 309, 370
Sharārāt, stamkonfederation 85, 87–89, 93–94, 107, 119, 124, 132, 139, 220, 229, 231–232, 271, 273, 284–285, 288, 293, 387, 454
Shaubak, Arabiska halvön 66, 79, 86, 221

Shebeika se Wādī Shubaika
Sherāʿ/Sherå se al-Sharāh
Sherarāt/Sherari se Sharārāt
Shiloadammen, Kidrondalen, Jerusalem 160, 166, 174, 178, 180, 386, 466
Shōbak se Shaubak
Sichem se Sikem
Sidenvägen, historisk handelsväg i Asien 9
Sikem, nuv. Nabulus, Syro-Palestina 380, 390
Sileahs källa/Siloah källan se Shiloadammen
Silwān (Siloah byn), Kidrondalen, Jerusalem 164, 166, 178, 209, 466
Sinai, äv. Horeb, Mose berg, Jabal Mūsā, berg på Sinaihalvön 81, 325–326, 345–346, 476, 485
Sinaihalvön 8, 11, 35, 194, 219, 348, 380, 454, 474, 476, 485
Katarinaklostret 72, 219, 326, 329, 344–353, 355, 360–361, 380, 476, 485, bildark
Sion, äv. Jabal Ṣihyaun, berg utanför Jerusalem 156, 160, 164, 174, 178–179, 181, 326, 376, 465, 468
Sirḥān, beduinstam 97–98, 150, 455
Skaka se Sakākā
Sokotra, ögrupp i Indiska oceanen vid Jemen 474
Ṣolaba/Soloba/Ṣolobi se Ṣulubba
Eṣṣona se al-Ṣunnāʿ
S:t Catharinaberget se Katarinaberget
S:t Petersburg 14, 208, 239–240, 246, 312, 320, 324, 346, 351, 355, 378, 382, 390, 409, 414, 421, 426, 428, 463, 467, 474–475, 483
Institutet för orientaliska språk vid utrikesministeriet 467, 474
Kejserliga vetenskapsakademin 409, 414
Stockholm 413
Ṣubaiḥa, dal och källa på Arabiska halvön 68, 79, 93–94, 231–232, 274–275
Ṣudaiʿ, källa på Arabiska halvön 68, 92, 231, 273
Suez 72, 78, 80, 213, 215, 242, 244, 269, 313, 316–317, 319, 328–329, 332, 341–342, 344–345, 355–356, 362, 451
Suezviken, norra Röda havet 330
al-Sulayyil, Arabiska halvön 21
Ṣulubba, äv. Ṣulaib, Ṣlêb, El Slube, beduinstam 88, 119, 132, 152, 253, 277, 285, 454, 460
Sumuʿ (Sumʿa), by i Syro-Palestina 371–372, 380
al-Ṣunnāʿ, beduinstam 149, 463
Suwais se Suez
Sveaborg, fästning utanför Helsingfors 303, 483

Ṭ

Ṭāba, Arabiska halvön 149
Taberias se Tiberias
Tabor se Jabal al-Ṭūr
al-Ṭafīla, Syro-Palestina 68, 87, 96, 98, 128, 229, 254, 271, 309
Taganrog, Ryssland 346
Ṭāʼif, Arabiska halvön 454
Taimāʼ, Arabiska halvön 102, 108–109, 147, 152, 275, 296, 453
Taʿmar se Banī al-Taʿmarī
al-Tarābīn, stamkonfederation 64, 81
Ṭauwara, stamkonfederation 283, 325–326, 333, 361, 368
Ṭayy, äv. Ṭayāyē, beduinstam 458, 461, 472
Tedmor, äv. Palmyra, Syro-Palestina 115, 455
Tēīma/Tejma se Taimāʼ
Tejāha se Tiyāhā
Alṭerabin se al-Tarābīn
Thamīlat al-darāwīsh, källa på Sinaihalvön 64, 81, 452
Thessaloniki, Grekland 316
Tiberias, Syro-Palestina 182–183, 377, 380, 390
Tibet 7
Tih se Wādī Tīh
Tijāha se Tiyāhā
Timbuktu, västra Afrika 7, 16, 29, 476
Tiyāhā, stamkonfederation 81, 341, 364, 368

Tor/Altōr se al-Ṭūr
Tovara/Towara se Ṭauwara
Towajja se Ṭuwayya
Alṭowāl se al-Ṭuwāl
Tunis 149
al-Ṭūr, Sinaihalvön 72, 217, 319, 351–352
al-Turkī, berg på Arabiska halvön 68, 123, 245
al-Ṭuwāl, berg på Arabiska halvön 116
Ṭuwayya, Arabiska halvön 149
Tübingen, Württemberg 414, 427, 433

U

Ubar, försvunnen stad på Arabiska halvön 21–22
al-Udairiʿ, berg på Arabiska halvön 68, 94
Uḏruḥ se Adhruh
Um Qalbān/Ummi Ḳolbān, Arabiska halvön 70, 149
ʿUmrān, beduinstam tillhörande Ḥuwaiṭāt 66, 82, 84, 87–88, 221–222, 225, 260
Uppsala, Sverige 12
al-ʿUyaina, Arabiska halvön 458
'Uyūn Ḥawāra, källor på Sinaihalvön 72
ʿUyūn Mabʿūk se Mabʿūk
ʿUyūn Mūsā se Mose källor

V

Vadi Dalaghe se Wādī Dalāgha
Vadi Fatimeh 300
Vadi Musa se Petra
Vadi Serhan se Wādī Sirḥān
Vadi Tih se Wādī Tīh
Vasa, Österbotten 283
Vatikanen 485
Veisit se ʿAin Wasīṭ
Venedig 33

W

Wādī Abū Sail, dal på Sinaihalvön 72
Wādī al-abyaḍ, dal på Sinaihalvön 74
Wādī al-ʿain, dal på Sinaihalvön 355
Wādī Amratām, källa och dal på Sinaihalvön 72, 74
Wādī ʿAraba, dal på Arabiska halvön 64, 123, 219, 325, 360, 362
Wādī Baraq/Barqa, dal på Sinaihalvön 72, 74
Wādī al-burūk, dal på Sinaihalvön 64, 79, 81, 452
Wādī Dalāgha, dal på Arabiska halvön 35, 66, 82, 84, 220, 260, 264
ʿAin al-Dalāgha, källa 66, 82
Wādī Dawāsīr, dal på Arabiska halvön 145, 408, 412
Wadi lʿein se Wādī al-ʿain
wādi Gehennem se Kidrondalen
Wādī Gharandal, dal på Sinaihalvön 66, 72, 79, 81–82, 84, 219–220
Wādī Ghazāla, dal på Sinaihalvön 72, 149, 353, 355
Wādī Ḥafīr, dal på Sinaihalvön 74
Wādī Ḥamāda, dal på Sinaihalvön 64
Wādī Jarūd al-nabī Jiḥām, dal på Sinaihalvön 74
Wādī Marra, dal på Sinaihalvön 72, 353
Wādī Mūsā se Petra
Wādī Qī', dal på Sinaihalvön 72
Wādī Qurayya, dal på Sinaihalvön 74
Wādī al-Qusayyima, dal på Sinaihalvön 74
Wādī Ṣadr, dal på Sinaihalvön 72
Wādī Sarām, dal på Sinaihalvön 74
Wādī Sarrāh, dal på Sinaihalvön 72
Wādi Serḥān se Wādī Sirḥān
Wādī Shubaika, dal på Sinaihalvön 72, 342
Wādī al-Sibāʿ, dal på Sinaihalvön 74
Wādī Sirḥān, dal på Arabiska halvön 68, 79, 88, 92, 108–109, 231–232, 271, 273, 284
al-Nabk, brunn 108
Wādī Tīh, dal på Sinaihalvön 64, 123, 213, 215, 217, 219, 248, 260
Wādī ʿUqairib, dal på Sinaihalvön 72
Wādī Wirdān (Wādī Wardan), dal på Sinaihalvön 72
Waiṣiṭ se ʿAin Wasīṭ
Waḳīd se Waqīd
Walī Jarrāḥ (Wali Garrāḥ), grav vid Jerusalem 176, 179, 183, 472

Waqīd, Arabiska halvön 70, 145, 245
Wasa se Vasa
Alwasēiṭa, Arabiska halvön 149
Waterloo, Belgien 14
Wēisiṭ/Wēṣiṭ se ʿAin Wasīṭ
Wien 347, 413
wuld ʿAlī, beduinstam tillhörande ʿAnaza 109, 460
wuld Sulaimān, beduinstam tillhörande ʿAnaza 109, 460

X

Xanadu, äv. Shangdu, Kublai Khans sommarresidens i Kina 7

Y

Yanbūʿ, Arabiska halvön 232, 242, 298, 318–319, 462, 479
Yarīm, Jemen 12
Yunnan, provins i sydvästra Kina 483

Z

Zacharias grav, Kidrondalen, Jerusalem 166, 469
Zanzibar (Zangebar), ö i Indiska oceanen 315
Zarābīt al-khadīm, Sinaihalvön 72
Zarbūn al-jamal, berg på Sinaihalvön 72
Zefat, äv. Ṣafad, Syro-Palestina 380, 390
Zeiton, by på Oljeberget, Jerusalem 166
himmelfärdskapellet 166, 469
Muḥammad al-ʿAlamīs grav 167, 183, 469
Zion se Sion

Å

Åbo, Egentliga Finland 258
Åland 283

Ö

ʿÖdwe, Arabiska halvön 149
öfra eller Orm cistern se Mamillacisternen
ʿÖḳdeh, by på Arabiska halvön 146
Övre Egypten, benämning på Nildalen 122, 472

Källor och litteratur

Källor

Nationalbiblioteket (NB), Helsingfors
G.A. Wallins arkiv (okatalogiserat)
G.A. Wallins brev till G. Geitlin 14/12 1847, coll. 468
G.A. Wallins brev till G. Geitlin 2/8 1848, coll. 468
G.A. Wallins brev till ryska geografiska sällskapet 6/5 1851, coll. 468
N. Shaws brev till G.A. Wallin 17/11 1851, coll. 468
G.A. Wallins manuskript till artikeln ”Narrative of a Journey from Cairo to Medina and Mecca, by Suez, Arabá, Tawilá, al-Jauf, Jubbé, Háil, and Nejd, in 1845”, coll. 468 (fotokopia)

Riksarkivet, Helsingfors
Islamförsamlingens ”historieböcker” (de s.k. däftär-i metrik-böckerna, okatalogiserade)

Litteratur

AlRasheed, Madawi, *Politics in an Arabian Oasis. The Rashidi tribal dynasty*, London & New York: I.B.Tauris 1991

AlRasheed, Madawi, ”The Rashīdī dynasty: political centralization among the Shammar of North Arabia”, *New Arabian Studies* 2, 1994, s. 140–152

AlRasheed, Madawi, ”Religious revival and tribal cohesion: the fragmentation of the Shammar under Wahhabism”, Ugo Fabietti and Philip Carl Salzman (eds), *The Anthropology of Tribal and Peasant Pastoral Societies. The Dialectics of social cohesion and fragmentation*, Pavia: Collegio Ghislieri 1996, s. 437–445

Algar, Hamid, *Wahhabism. A Critical essay*, Oneonta: Islamic Publications International 2002

Allen, Stewart Lee, *The Devil's Cup. Coffee, the driving force in history*, New York: Soho Press 1999

Asher, Michael, *Thesiger. A Biography*, London: Penguin Books 1995

al-Bādī, ʿAwaḍ, *al-Raḥḥāla al-ūrūbbiyyūn fī shimāl wasaṭ al-Jazīra al-ʿarabīya minṭaqat Ḥā'il 1845–1921 M.*, Jounieh: Barzan Publishing 2004

al-Bādī, ʿAwaḍ, *al-Raḥḥāla al-ūrūbbiyyūn fī shimāl al-Jazīra al-ʿarabīya minṭaqat al-Jauf 1845–1922 M.*, Sakākā & al-Jauf: Nādī al-Jauf al-adabī al-thaqafī 2011

Badía Leblich, Domingo, *Viajes de Ali Bey*, Madrid: Compañía Literaria1996 (franskt original 1814)

Bahat, Dan, ”The physical infrastructure”, Joshua Prawer and Haggai Ben-Shammai (eds), *The History of Jerusalem. The Early Muslim period 638–1099*, Jerusalem & New York: Yad Izhak Ben-Zvi & New York University Press 1996, s. 38–100

Bailey, Clinton, *Bedouin Poetry from Sinai and the Negev*, London: Saqi Books 2002

Bailey, Clinton, *Bedouin Law from Sinai and the Negev. Justice without government*, New Haven & London: Yale University Press 2009

al-Balādhurī, Abū al-Ḥusain, *Futūḥ al-buldān*, Muḥammad Raḍwān (ed.), al-Qāhira: al-Maktaba al-tijārīya al-kubrā 1959

Barthélemy, A., *Dictionnaire Arabe–Français. Dialects de Syrie: Alep, Damas, Liban, Jérusalem*, Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner 1935–1954

Ben-Arieh, Yehoshua, *The Rediscovery of the Holy Land in the Nineteenth Century*, Jerusalem: The Magnes Press 1983

Ben-Arieh, Yehoshua, *Jerusalem in the 19th Century. The Old city*, Jerusalem: Yad Izhak Ben Zvi Institute 1984

Betts, Alison, ”The Solubba: nonpastoral nomads in Arabia”, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 274, 1989, s. 61–69

Bidwell, Robin, *Travellers in Arabia*, Feltham: The Hamlyn Publishing Group 1976

Bloom, Jonathan, *Minaret. Symbol of Islam*, Oxford studies in Islamic art VII, Oxford: Oxford University Press 1989

Bref och dagboksanteckningar af Georg August Wallin, utgifna jämte en lefnadsteckning af Knut Tallqvist, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland (SSLS) 70, Helsingfors 1905

”Bref ifrån Mag. Docens G.A. Wallin”, *Morgonbladet* 4–7, 14–25.1.1847

”Bref från Magister Wallin dat. Jerusalem den 3 Mars 1847”, *Morgonbladet* 40–46, 3–28.6.1847; 57–60, 5–16.8.1847

Bucharin, Michail D., *Aravia, Vostotjnaja Afrika i Sredizemnomore*, Moskva: Vostotjnaja literatura 2009

Buckley, Martin, *Grains of Sand*, London: Hutchinson 2000

Bulliet, Richard W., *The Camel and the Wheel*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press 1975

Bukharaev, Ravil, *Islam in Russia. The Four seasons*, Richmond: Curzon Press 2000

Burckhardt, John Lewis, *Travels in Syria and the Holy Land*, London: J. Murray 1822

Burckhardt, John Lewis, *Travels in Arabia, comprehending an account of those territories in Hedjaz which the Mohammedans regard as sacred*, London: Frank Cass & Co. 1968 (1829)

Burton, Richard F., *Personal Narrative of a Pilgrimage to Al-Madinah and Meccah* I–II, New York: Dover Publications 1964 (nytryck av Memorial Edition 1893)

Bædeker, K. (Hrsg.), *Palästina und Syrien. Handbuch für reisende*, Leipzig: Karl Bædeker 1891

Bæk Simonsen, Jørgen, *Islamlexikonet*, översättning och bearbetning Jonas Otterbeck, Stockholm: Forum 1994

Canard, M., ”Djarrāḥids”, *Encyclopedia of Islam*², s.v.

Canton, James, *From Cairo to Baghdad. British travellers in Arabia*, London & New York: I.B.Tauris 2011

Chagnon, Napoleon, *Yanomamö. The Fierce people*, New York: Holt, Rinehart and Winston 1968

Chagnon, Napoleon, *Noble Savages. My life among two dangerous tribes – the Yanomamö and the Anthropologists*, New York: Simon & Shuster 2013

Cheikho, Louis (ed.), *Kitāb shu'arā' al-naṣrānīya* I, Bairūt 1890

Chelhod, Joseph, ”Un nouvel éclairage sur la mission et la mort d'Ali Bey”, *Studia Islamica* 80, 1994, s. 165–168

Clapp, Nicholas, *The Road to Ubar. Finding the Atlantis of the Sands*, Boston & New York: Houghton Mifflin Company 1998

Cocker, Mark, *Loneliness and Time. The Story of British travel writing*, New York: Pantheon Books 1992

Cole, Donald Powell, *Nomads of the Nomads. The Āl Murrah Bedouin of the Empty Quarter*, Chicago: Aldine Publishing Co. 1975

Conrad, Lawrence I., ”Abraha and Muḥammad: Some observations apropos of chronology and literary *topoi* in the early Arabic historical tradition”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* L, 1987, s. 225–240

Crone, Patricia, *Meccan Trade and the Rise of Islam*, Princeton: Princeton University Press 1987

Crone, Patricia, ”Were the Qays and Yemen of the Umayyad period political parties?”, *Der Islam* LXXI, 1994, s. 1–57 (äv. i Crone, *From Kavād to al-Ghazālī. Religion, law and political thought in the Near East, c.600–c.1100*, Farnham: Ashgate Variorum 2005)

Demange, Françoise, ”Les caravanes de l'encens”, Ali Ibrahim Al-Ghabban et alii (eds), *Routes d'Arabie. Archéologie et histoire du Royaume d'Arabie Saoudite*, Paris: Louvre éditions – Somogy éditions d'art 2010, s. 132–135

Déroche, François, ”Written transmission”, Andrew Rippin (ed.), *The Blackwell Companion to the Qur'ān*, Oxford: Blackwell 2006, s. 172–186

Dickson, H.R.P., *The Arab of the Desert. Glimpse into Badawin life in Kuwait and Sau'di Arabia*, London: George Allen & Unwin 1967

Dostal, Walter, ”The Evolution of Bedouin life”, Francesco Gabrieli (ed.), *L'antica società beduina*, Studi Semitici 2, Roma: Università di Roma 1959, s. 11–34

Dostal, Walter, ”The Development of Bedouin life in Arabia seen from archaeological material”, Studies in the History of Arabia I: Sources for the History of Arabia 1, Riyadh: University of Riyadh 1979, s. 125–144, pls 60–72

Doughty, Charles M., *Travels in Arabia Deserta* I–II, London: Jonathan Cape 1964 (1888)

Dozy, R., *Supplément aux dictionnaires arabes* I–II, Leiden: E.J. Brill 1881

Elad, Amikam, *Medieval Jerusalem and Islamic Worship. Holy places, ceremonies, pilgrimage*, Islamic History and Civilization: Studies and Texts 8, Leiden & New York & Köln: Brill 1995

Ellingson, Ter, *The Myth of the Noble Savage*, Berkeley & Los Angeles & London: University of California Press 2001

Esaias Tegnérs samlade dikter III. 1817–1824, redigerad av Fredrik Böök och Åke K.G. Lundquist, Lund & Stockholm: Bokförlaget Dictum 1975

Euting, Julius, *Tagbuch einer Reise in Inner-Arabien* I, Leiden: E.J. Brill 1896

Faris, Nabih Amin, ”Derivation and Orthography of al-Rubʿ al-Khali”, *Royal Central Asian Journal* XLIV, 1957, s. 28–30

Fiennes, Ranulph, *Atlantis of the Sands. The Search for the lost city of Ubar*, London: Penguin Group 1993

al-Fīrūzābādī, Majd al-dīn Muḥammad ibn Yaʿqūb, *al-Qāmūs al-muḥīṭ* II, al-Qāhira: Mu’assasat al-ḥalabī wa-sharikāt lil-nashr wal-tauzīʿ s.a.

al-Freih, Mohamed A., ”The Historical Background of the Emergence of Muḥammad ibn ʿAbd al-Wahhāb and His Movement”, Los Angeles: University of California 1990 (PhD dissertation)

Frösén, Jaakko, ”Siinain Pyhän Katariinan luostari eilen ja tänään”, *Minun Bysanttini kaukana ja lähellä*, Jyväskylä: Suomen Bysanttikomitea ry 2005

Fück, Johann, *Die arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts*, Leipzig: Otto Harrassowitz 1955

Georg Aug. Wallins första resa från Cairo till Arabiska öknen i April 1845. Fragment, utg. postumt av B.O. Schauman, Helsingfors: J. Simelii arfvingar 1853

Georg August Wallins reseanteckningar från Orienten åren 1843–1849. Dagbok och bref, 4 vol., utg. postumt av S.G. Elmgren, Helsingfors: J.C. Frenckell & Son 1864–1866

Gibson, Shimon, *Jerusalem in Original Photographs 1850–1920*, London: Stacey International 2003

Gil, Moshe, ”The political history of Jerusalem during the early Muslim period”, Joshua Prawer and Haggai Ben-Shammai (eds), *The History of Jerusalem. The Early Muslim period 638–1099*, Jerusalem & New York: Yad Izhak Ben-Zvi & New York University Press 1996, s. 1–37

Glassé, Cyril, *The Concise Encyclopedia of Islam*, San Francisco: Harper & Row 1989

Godsall, Jon R., ”Fact and Fiction in Richard Burton’s Personal narrative of a Pilgrimage to El-Medinah and Meccah (1855–6)”, *Journal of the Royal Asiatic Society* 3.3.3, 1993, s. 331–351

Godsall, Jon R., *The Tangled Web. A Life of Sir Richard Burton*, Leicester: Matador 2008

Goldziher, Ignaz, *Islam fordom och nu. Studier i Korantolkningens historia*, översatt från tyskan av Tor Andræ, Stockholm: Hugo Gebers Förlag 1915

Groom, Nigel, *Frankincense and Myrrh. A Study of the Arabian incense trade*, London & Beirut: Longman & Librairie du Liban 1981

Guarmani, Carlo, *Northern Najd. A Journey from Jerusalem to Anaiza in Qasim*, translated from the Italian by lady Capel-Cure, with Introduction and Notes by Douglas Carruthers, Amsterdam & New York: N. Israel & Da Capo Press 1971 (1938)

Halén, Harry, *Viaporin/Helsingin ja Viipurin linnoituksen imaamien tataarinkieliset metrikkakirjat 1851–1914*, Unholan Aitta 7, Helsinki 1996

Hallenberg, Helena ja Irmeli Perho, *Ruokakulttuuri islamin maissa*, Helsinki: Gaudeamus 2010

Hansen, Eric, ”Looking for the Khalasah”, *Saudi Aramco World*, July/August 2004, s. 2–15

Hare, John, *The Lost Camels of Tartary. A Quest into forbidden China*, London: Little, Brown and Company 1998

Harrigan, Peter, ”Tales of a Thaler”, *Saudi Aramco World*, January/February 2003, s. 14–23

Hedin, Christer, *Islams historia. Tro och traditioner genom tiderna*, Stockholm: Dialogos 2010

Heiss, Johann, ”Caravans from South Arabia: roads and Organization”, Eva-Maria Knoll and Pamela Burger (eds), *Camels in Asia and North Africa. Interdisciplinary perspectives on their past and present signification*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse, Denkschriften 451, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2012, s. 131–139

Helsingfors universitet 1640–1990, 2. *delen. Kejserliga Aleksanders universitet 1808–1917*, av Matti Klinge och Rainer Knapas, Anto Leikola, John Strömberg, Helsingfors: Otava 1989

Hjärpe, Jan, ”Vallfärden till Mekka”, *Religion och Bibel* XXXVII, 1978, s. 33–43

Hjärpe, Jan, *Islam. Lära och livsmönster*, Stockholm: Almqvist & Wiksell 1979

Hogarth, David George, *The Penetration of Arabia. A Record of Western knowledge concerning the Arabian Peninsula*, Beirut: Khayats 1966 (1904)

Hägring. Forskningsresanden Georg August Wallin 200 år, Nationalbibliotekets galleri 12, Helsingfors: Finlands nationalbibliotek 2011

Hämeen-Anttila, Jaakko, *Johdatus Koraaniin*, Helsinki: Gaudeamus 1997a

Hämeen-Anttila, Jaakko, *Reunamerkintöjä. Esseitä ja käännöksiä Lähi-idän kirjallisuudesta*, Suomen Itämaisen Seuran suomenkielisiä julkaisuja 25, Helsinki 1997b

Hämeen-Anttila, Jaakko, *Maqama. A History of a genre*, Diskurse der Arabistik 5, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag 2002

Ibn Mādzjid, Aḥmad, *Kniga polje ob osnovach i pravilach morskoij nauki* I–II, T.A. Shumovskij (ed.), Arabskaja morskaja entsiklopedija XVA–B, Moskva: Nauka 1984(II)–1985(I)

Irwin, Robert, *Night and Horses and the Desert. The Penguin anthology of classical Arabic literature*, London: Penguin Books 2000

Irwin, Robert, *Camel*, London, Reaktion Books Ltd 2010

Jabbur, Jibrail S., *The Bedouins and the Desert. Aspects of nomadic life in the Arab East*, translated from the Arabic by Lawrence I. Conrad and edited by Suhayl J. Jabbur and Lawrence I. Conrad, Albany: State University of New York Press 1995

Jaimoukha, Amjad, *The Circassians. A Handbook*, Richmond: Curzon 2001

Jasanoff, Maya, *Edge of Empire. Lives, culture and conquests in the East 1750–1850*, London: Vintage Books 2006

Jerusalem in History, edited by K.J. Asali with an introduction by Rashid Khalidi, New York & Northampton: Olive Branch Press 2000

Jerusalem in Original Photographs 1850–1920. Photographs from the Archives of the Palestine Exploration Fund, London: Stacey International 2003

Kahle, Sigrid, ”Historien om Tusen och en Natt”, *Gåvor från Österland*, Tidskriften Livrustkammaren 2001, s. 79–92

Kaplony, Andreas, *The Ḥaram of Jerusalem 324–1099. Temple, Friday Mosque, area of*

spiritual power, Freiburger Islamstudien XXII, Stuttgart: Franz Steiner Verlag 2002

Keay, John, ”Asia”, John Keay (ed.), *The Royal Geographical Society History of World Exploration*, London: Guild Publishing 1991, s. 50–87

King, Geoffrey, ”A mosque attributed to ʿUmar b. al-Khaṭṭāb in Dūmat al-Jandal in al-Jawf, Saudi Arabia”, *Journal of the Royal Asiatic Society* 110:2, 1978, s. 109–122

King, Geoffrey, *The Historical Mosques of Saudi Arabia*, London & New York: Longman 1986

Kirkby, Bruce, *Sand Dance. By camel across Arabia's great southern desert*, Toronto: McLelland & Stewart Ltd. 2000

Knoll, Eva-Maria and Pamela Burger (eds), *Camels in Asia and North Africa. Interdisciplinary perspectives on their past and present significance*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse, Denkschriften 451, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2012

Koranen, översatt av K.V. Zetterstéen, Stockholm: Wahlström & Widstrand 1917

Kronholm, Tryggve, *Den arabiska litteraturens historia. Spegelbilder*, Stockholm: Natur och Kultur 1995

Kuhnen, Hans-Peter, ”Der Sarazenensattel: zu den voraussetzungen der sarazeneneinfälle am Limes Arabiae”, Valerie A. Maxfield and Michael J. Dobson (eds), *Roman Frontier Studies 1989*, Exeter: University of Exeter Press 1991, s. 326–334

Kurpershoek, Marcel, *Arabia of the Bedouins*, translated from the Dutch by Paul Vincent, London: Saqi Books 2001

Köhler-Rollefson, Ilse, ”Camels and camel pastoralism in Arabia”, *Biblical Archaeologist* 56, 1993, s. 180–188

Köster, Barbara, *Der missverstandene Koran: Warum der Islam neu begründet werden muss*, Berlin: Schiler Verlag 2010

Lagerkranz, Gunnar, *Svenska sjukdomsnamn i gångna tider*, Eskilstuna: Stadsarkivet 1983

Lane, Edward William, *An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians. Written in Egypt during the Years 1833, –34, and –35, Partly from Notes Made during a Former Visit to that Country in the Years 1825, –26, –27, and –28*, Edward Stanley Poole (ed.), London: John Murray 1860 (nytryck London: J.M. Dent & Sons 1966; senaste upplagan Cairo: The American University in Cairo Press 2003; svensk översättning av Bo Ericson, Furulund: Alhambra 1998)

Lane, Edward William, *An Arabic–English Lexicon. Derived from the Best and the Most Copious Eastern Sources. Comprising a Very Large Collection of Words and Significations Omitted in the Ḳámoos, with Supplements to its Abridged and Defective Explanations, in Prose and Verse*, 8 vols, London: William and Norgate 1863–1893

Le Strange, Guy, *Palestine under the Moslems. A Description of Syria and the Holy Land from A.D. 650 to 1500*, London: Published for the Committee of the Palestine Exploration Fund by Alexander P. Watt 1890

Levin, Gabriel, *The Dune's Twisted Edge. Journeys in the Levant*, Chicago: The University of Chicago Press 2013

Liebersohn, Harry, ”Discovering indigenous nobility: Tocqueville, Chamisso, and

Romantic travel writing", *The American Historical Review* 99, 1994, s. 746–766
Lorimer, John Gordon, *Gazetteer of the Persian Gulf, 'Omān and Central Arabia* 1, Calcutta: Superintendent Govt. Printing 1915
Løkkegaard, Frede, "Den arabiska litteraturen", *Litteraturens världshistoria. Medeltiden*, Stockholm: P.A. Norstedts & Söners förlag 1971, s. 38–95
Macdonald, M.C.A., "Camel hunting or camel raiding?", *Arabian Archaeology and Epigraphy* 1, 1990, s. 24–28
Macdonald, M.C.A., "Reflections on the linguistic map of pre-Islamic Arabia", *Arabian Archaeology and Epigraphy* 11, 2000, s. 28–79
McLoughlin, Leslie, "Crossings of the Empty Quarter", Eid Al Yahya (ed.), *Travellers in Arabia. British explorers in Saudi Arabia*, London: Stacey International 2006, s. xxiii–xxiv
de Maigret, Alessandro, "The Arab nomadic people and the cultural interface between the 'Fertile Crescent' and 'Arabia Felix'", *Arabian Archaeology and Epigraphy* 10, 1998, s. 220–224
"Magister Wallins resa i Arabien", *Finlands Allmänna Tidning* 283–287, 5–10.12.1845
Meeker, Michael E., *Literature and Violence in North Arabia*, Cambridge: Cambridge University Press 1979
Melman, Billie, "The Middle East / Arabia: 'the cradle of Islam'", Peter Hulme and Tim Youngs (eds), *The Cambridge Companion to Travel Writing*, Cambridge: Cambridge University Press 2002, s. 105–121
Monroe, Elizabeth, "Arabia – from incense to oil", *Asian Affairs* 62, 1975, s. 253–263
Montefiore, Simon Sebag, *Jerusalem. The Biography*, London: Weidenfeld & Nicolson 2011
Musil, Alois, *Arabia Petraea II: Edom. Topographischer Reisebericht* 1–2, Wien: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, in Kommission bei Alfred Hölder 1907–1908a
Musil, Alois, *Arabia Petraea III. Ethnologischer Reisebericht*, Wien: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, in Kommission bei Alfred Hölder 1908b
Musil, Alois, *Arabia Deserta. A Topographical itinerary*, American Geographical Society: Oriental Explorations and Studies 2, New York: The American Geographical Society 1927
Musil, Alois, *Northern Neǧd. A Topographical itinerary*, American Geographical Society: Oriental Explorations and Studies 5, New York: The American Geographical Society 1928a
Musil, Alois, *The Manners and Customs of the Rwala Bedouins*, American Geographical Society: Oriental Explorations and Studies 6, New York: The American Geographical Society 1928b
Nāṣer-e Khosraw, *Book of Travels (Safarnāma)*, translated by W.M. Thackston Jr., Persian Heritage Series 36, Albany: SUNY Press 1986
Nasrallah, Nawal, *Dates. A Global history*, London: Reaktion Books 2011
Niebuhr, Carsten, *Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern* I–III, Zürich: Manesse Verlag 1992 (I–II 1774–1778; III 1837; engelsk översättning

av Robert Heron, *Travels through Arabia and other Countries in the East* I–II, Perth: R. Morison Junior 1799)

Nordberg, Michael, *Profetens folk. Stat, samhälle och kultur i Islam under tusen år*, Stockholm: Tidens förlag 1988

Nordisk familjebok, Uggleupplagan, Stockholm: Nordisk familjeboks förlags aktiebolag 1904–1926

Nuseibeh, Saïd and Oleg Grabar, *The Dome of the Rock*, New York: Rizzoli 1996

Nöldeke, Theodor, *Geschichte des Qorans* I–III, Zweite Auflage bearbeitet von Friedrich Schwally, G. Bergsträßer und O. Pretzl, Hildesheim & New York: Georg Olms Verlag 1981 (1909–1938)

Oliver, Liza, ”Blindness materialized: disease, decay, and restoration in the Napoleonic *Description de l'Egypte (1809–1828)*”, Dana Leibsohn and Jeanette Favrot Peterson (eds), *Seeing Across Cultures in the Early Modern World*, Farnham & Burlington, VT: Ashgate 2012, s. 125–145

von Oppenheim, Max Freiherr, *Die Beduinen* 1. *Die Beduinstämme in Mesopotamien und Syrien*, Unter Mitarbeitung von Erich Bräunlich und Werner Caskel, Leipzig: Otto Harrassowitz 1939

von Oppenheim, Max Freiherr, *Die Beduinen* 2. *Die Beduinstämme in Palästina, Transjordanien, Sinai, Ḥedjāz*, Unter Mitarbeitung von Erich Bräunlich und Werner Caskel, Leipzig: Otto Harrassowitz 1943

von Oppenheim, Max Freiherr, *Die Beduinen* 3. *Die Beduinenstämme in Nord- und Mittelarabien und im 'Iraḳ*, Bearbeitet und herausgegeben von Werner Caskel, Wiesbaden: Otto Harrassowitz 1952

von Oppenheim, Max Freiherr, *Die Beduinen* 4.1. *Die arabischen Stämme in Chūzistān (Iran); Pariastämme in Arabien*, Bearbeitet und herausgegeben von Werner Caskel, Wiesbaden: Otto Harrassowitz 1967

Palva, Heikki, ”Characteristics of the Arabic dialect of the Ḥwēṭāt tribe”, *Orientalia Suecana* XXXIII–XXXV, 1984–1986, s. 295–312

Palva, Heikki, ”The cultural context of Arabic epics and North Arabian Bedouin poetry”, *Orientalia Suecana* XXXVIII–XXXIX, 1989–1990, s. 112–119

Palva, Heikki, *Raamatun tietosanasto*, Porvoo & Helsinki & Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö 1995

Palva, Heikki, ”Linguistic observations of the Explorers of Arabia in the 19th century”, Elie Wardini (ed.), *Built on Solid Rock. Studies in honour of Professor Ebbe Egede Knudsen on the occasion of his 65th birthday April 11th 1997*, Oslo: Novus forlag 1997, s. 226–239

Parker, D.C., *Codex Sinaiticus. The Story of the World's oldest Bible*, London & Peabody, Massachusetts: The British Library & Hendrickson 2010

Peskes, Esther, *Muḥammad b. 'Abdalwahhāb (1703–92) im Widerstreit. Untersuchungen zur Rekonstruktion der Frühgeschichte der Wahhābīya*, Beiruter Texte und Studien 56, Beirut: Orient-Institut der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 1993

Peters, F.E., *Jerusalem. The Holy city in the eyes of chroniclers, visitors, pilgrims, and prophets from the days of Abraham to the beginnings of modern times*, Princeton:

Princeton University Press 1985

Petersen, Andrew, ”The Ottoman conquest of Arabia and the Syrian Hajj route”, A.C.S. Peacock (ed.), *The Frontiers of the Ottoman World*, Proceedings of the British Academy 156, Oxford: published for the British Academy by Oxford University Press 2009, s. 81–94

Petersen, Erling Ladewig, *'Alī and Mu'āwiya in Early Arabic Tradition. Studies on the genesis and growth of Islamic historical writing until the end of the ninth century*, Copenhagen: Munksgaard 1964

Pfullmann, Uwe, *Durch Wüste und Steppe. Entdeckerlexikon arabische Halbinsel. Biographien und Berichte*, Berlin: trafo Verlag 2001

Philby, S:t John, *The Empty Quarter*, London: Century Hutchinson 1986 (1933)

Pieper, Werner, ”Der Pariastamm der Ṣlêb”, *Le Monde Oriental* XVII, 1923, s. 1–75

Pirenne, Jacqueline, *À la découverte de l'Arabie. Cinq siècles de science et d'aventure*, Paris: Le Livre Contemporain – Amiot-Dumont 1958

Polk, William R. and William J. Mares, *Passing Brave*, New York: Alfred A. Knopf 1973

Popper, William, *Egypt and Syria under the Circassian sultans, 1382–1468 A.D. Systematic notes to Ibn Taghrî Birdî's chronicles of Egypt* 1, University of California publications in Semitic philology 15, New York: AMS Press 1977

Potts, D.T., ”Camel hybridization and the role of *Camelus bactrianus* in the ancient Near East”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 47, 2004, s. 143–165

Power, Timothy, *The Red Sea from Byzantium to the Caliphate AD 500–1000,* Cairo & New York: The American University in Cairo Press 2012

Prawer, Joshua, ”Christian attitudes towards Jerusalem in the early Middle Ages”, Joshua Prawer and Haggai Ben-Shammai (eds), *The History of Jerusalem. The Early Muslim period 638–1099*, Jerusalem & New York: Yad Izhak Ben-Zvi & New York University Press 1996, s. 311–348

al-Raiḥānī, Amīn, *Najd wa-mulḥaqātuhu wa-sīra 'Abd al-'Azīz ibn 'Abd al-Raḥmān Āl Faiṣal Āl Su'ūd malik al-Ḥijāz wa-Najd wa-mulḥaqātihimā*, Bairūt: Mu'assasa Dār al-Raiḥānī 1970

Rasmussen, Stig T. (ed.), *Den Arabiske Rejse 1761–1767. En dansk ekspedition set i videnskabshistorisk perspektiv*, København: Munksgaard 1990

Ratzel, Friedrich, ”Schultz, Ernst Gustav”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, herausgegeben von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Band 32, 1891, s. 704–705 (Digitale Volltext-Ausgabe, 26.1.2013: de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Schultz,_Ernst Gustav&oldid=1688350)

Renard, John, ”Alexander”, *Encyclopaedia of the Qur'ān* I, Jane Dammen McAuliff (ed.), Leiden & Boston & Köln: Brill 2001, s. 61–62

Rentz, George S., *The Birth of the Islamic Reform Movement in Saudi Arabia. Muḥammad b. 'Abd al-Wahhāb (1703/4–1792) and the beginnings of Unitarian Empire in Arabia*, London: Arabian Publishing Ltd 2004

Retsö, Jan, ”The domestication of the camel and the establishment of the Frankincense Road from South Arabia”, *Orientalia Suecana* XL, 1991, s. 187–219

Retsö, Jan, *The Arabs in Antiquity. Their history from the Assyrians to the Umayyads*, London & New York: RoutledgeCurzon 2003

Robinson, Chase F., *ʿAbd al-Malik*, Makers of the Muslim World, Oxford: Oneworld 2005

Rubin, Uri, ”Between Arabia and the Holy Land. A Mecca–Jerusalem axis of sanctity”, *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 34, 2008, s. 345–362

Ruby, Robert, *Jericho. Dreams, ruins, phantoms*, New York: Henry Holt 1995

Schimmel, Annemarie, *Von Ali bis Zahra. Namen und Namengebung in der islamischen Welt*, München: Diederichs 1993

Schimmelpenninck van der Oye, David, *Russian Orientalism. Asia in the Russian mind from Peter the Great to the Emigration*, New Haven & London: Yale University Press 2010

Schmid, Stephan G., ”From Aretas to the annexation: Petra and the Nabateans”, Jaakko Frösén and Zbigniew T. Fiema (eds), *Petra. A City forgotten and rediscovered*, Publications of Amos Anderson Art Museum N.S. 40, Helsinki: Amos Andersson Art Museum 2002

Semple, Clara, *A Silver Legend. The Story of the Maria Theresa Thaler*, Manchester: Barzan Publishing & London: Stacey International 2005

Serge, Viktor, *Memoirs of a Revolutionary*, New York: New York Review of Books 2012

Sezgin, Fuat, *Geschichte des arabischen Schrifttums 1. Qur'ānwissenschaften Ḥadīṯ Geschichte Fiqh Dogmatik Mystik bis ca. 430 H.*, Leiden: Brill 1967

Shahîd, Irfan, *Rome and the Arabs. A Prolegomenon to the study of Byzantium and the Arabs*, Washington D.C.: Dumbarton Oaks 1984

Shoemaker, Stephen J., *The Death of a Prophet. The End of Muhammad's life and the beginnings of Islam*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press 2012

Silverstein, Adam J., *Islamic History*, A Very Short Introduction 220, Oxford: Oxford University Press 2010

Sim, Katharine, *Desert Traveller. The Life of Jean Louis Burckhardt*, London: Victor Gollancz 1969

Sowayan, Saad Abdullah, *Nabaṭi Poetry. The Oral poetry of Arabia*, Berkeley & Los Angeles: University of California Press 1985

Stucky, Rolf A. und Norman N. Lewis, ”Johann Ludwig Burckhardt und William John Bankes. Die ersten neuzeitlichen Europäer in Petra”, Thomas Weber und Robert Wenning (Hrsg.), *Petra: Antike Felsstadt zwischen arabischer Tradition und griechischer Norm*, Mainz am Rhein: P. von Zabern 1997

al-Sudairī, ʿAbd al-Raḥmān bin Aḥmad, *The Desert Frontier of Arabia. Al-Jawf through the ages*, London: Stacey International 1995

Tamari, Sh., ”An inscription of Qānṣūh al-Ġūrī from ʿAqabat al-ʿUrqūb”, *Rendiconti della Classe di Scienzia morali, storici e filosofice* VIII:XXVI: 3–4, 1971, s. 173–187

Tamari, Samuel, ”Maqâm Nabî Mûsâ (Jericho)”, *Revue des Études Islamiques* XLIX, 1981, s. 231–250+Ill.

Taylor, Andrew, *Travelling the Sands. Sagas of exploration in the Arabian Peninsula*, Dubai: Motivate Publishing 1995

The Golden Ode by Labid Ibn Rabiah, translated with an introduction and commentary

by William R. Polk and photographs by William J. Mares, Chicago & London: The University of Chicago Press 1974

Thesiger, Wilfred, *Arabian Sands*, London: Longmans 1959 (svensk översättning av Maj Lorents, Helsingfors: Holger Schildts förlag 1960)

Thomas, Bertram, *Arabia Felix. Across the Empty Quarter of Arabia*, London: Readers' Union Ltd. by arrangement with Jonathan Cape 1938

Thompson, Jason, *Edward William Lane 1801–1876. The Life of the Pioneering Egyptologist and Orientalist*, London: Haus Publishing 2010

Tibbetts, G.R., *Arab Navigation in the Indian Ocean Before the Coming of the Portuguese being a translation of* Kitāb al-fawā'id fī uṣūl al-baḥr wal-qawā'id *of Aḥmad b. Mājid al-Najdī together with an introduction on the history of Arab navigation, notes on the navigational techniques and on the topography of the Indian Ocean, and a glossary of navigational terms*, Oriental Translation Fund, New Series XLII, London: The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland & Luzac and Company Ltd. 1971

Vassiliev, Alexei, *The History of Saudi Arabia*, New York: New York University Press 2000

Veccia Vaglieri, L., "Dja'far b. Abī Ṭālib", *Encyclopaedia of Islam*², s.v.

Viro, Voitto, *Pyhän maan matkaopas*, Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö 1963

Wallin, Georg August, "Probe aus einer Anthologie neuarabischer Gesänge, in der Wüste gesammelt", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* V, 1851, s. 1–23; VI, 1852, s. 190–218; 369–378

Wallin, Georg August, "Narrative of a Journey from Cairo to Medina and Mecca, by Suez, Arabá, Tawilá, al-Jauf, Jubbé, Háil, and Nejd, in 1845", *Journal of the Royal Geographical Society* 24, 1854, s. 115–207

Wallin, Georg August, *Skrifter 1. Studieåren och resan till Alexandria*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, SSLS 730:1, Helsingfors 2010

Wallin, Georg August, *Skrifter 2. Det första året i Egypten 1843–1844*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, SSLS 730:2, Helsingfors 2011

Wallin, Georg August, *Skrifter 3. Kairo och resan till Övre Egypten 1844–1845*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, SSLS 730:3, Helsingfors 2012

Ward, Philip, *Ha'il. Oasis city of Saudi Arabia*, Arabia past and present 11, Cambridge, England & New York: The Oleander Press 1983

Ward, Philip, *Travels in Oman on the Track of the Early Explorers*, Arabia past and present 21, Cambridge, England & New York: The Oleander Press 1987

Wheeler, Brannon, "Moses", Andrew Rippin (ed.), *The Blackwell Companion to the Qur'ān*, Oxford: Blackwell 2006, s. 248–265

Wilkinson, Richard H., *The Complete Temples of Ancient Egypt*, New York: Thames and Hudson 2000

Winnett, F.V. and W.L. Reed, *Ancient Records from North Arabia*, Toronto & Buffalo: University of Toronto Press 1970

Ze'ev, Dror, *An Ottoman Century. The District of Jerusalem in the 1600s*, Albany: SUNY Press 1996

Öhrnberg, Kaj, "Arabia", Jennifer Speake (ed.), *Literature of Travel and Exploration. An Encyclopedia* I, New York & London: Routledge 2003, s. 31–35

Öhrnberg, Kaj, "Fostering mutual understanding between savants from Egypt and Europe in the early nineteenth century", *Verbum et Calamus. Semitic and Related Studies in Honour of the Sixtieth Birthday of Professor Tapani Harviainen*, Hannu Juusola, Juha Laulainen and Heikki Palva (eds), Studia Orientalia 99, Helsinki: The Finnish Oriental Society 2004, s. 221–230

Elektroniskt material

Bibeln
www.bibeln.se
31.1.2013

Deutsche Biographie, Adolph von Wrede
www.deutsche-biographie.de/register_sfz86211.html
18.8.2010

Iddison, Philip, "Arabian traveller's observations on Bedouin food", A paper presented at the Oxford University Symposium in 1996
www.enhg.org/alain/phil/bedouin/bedouin.htm
26.5.2005

Rorotoko, Cover interview with S. J. Shoemaker
rorotoko.com/interview/20120424_shoemaker_stephen_on_death_prophet_end_muhammad_life_begin_islam/
20.3.2013

Rybczynski, N. *et al*., "Mid-Pliocene warm-period deposits in the high arctic yield insight into camel evolution", *Nat. Commun.* 4:1550
doi: 10.1038/ncomms2516 (www.nature.com/ncomms/journal/v4/n3/full/ncomms2516.html)
7.3.2013

Bildkällor

© The Gertrude Bell Archive, Newcastle University (Signum: Y_275/Y_203/Y_346/ X_073) 114, 227, 265, 287
Library of Congress: Prints and Photographs Division (Reproduction numbers LC-DIG-matpc-07243/LC-DIG-matpc-12381) 348, 375
Nationalbiblioteket, Helsingfors 18, 45, 63, 207, 394, 438
Finlands nationalmuseum: Myntkabinettet 374
Othon von Ostheim, Wikimedia Commons 175
Privat samling 27
Privat samling (Tecknare: Virpi Hämeen-Anttila) 28
© RMN/Hervé Lewandowski/Paris, Musée d'Orsay [2]
The Royal Geographical Society (with IBG), London 95
© Svenska litteratursällskapet i Finland (Kartritare: Hannu Linkola och Antti Pokela) 32, 79, 155, 245
© Victoria and Albert Museum, London 301, 314

Litteratur

Le tour du monde. Nouveau journal des voyages 43, pub. M. Edouard Charton, 1882 133, 297
Pesce, Angelo, *Jiddah. Portrait of an Arabian City*, 1977 10